

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

هو العليم

دوره علوم و مبانی اسلام و تشیع (۵)

آموزه‌های ولایت

جلد اوّل

(بیانات اعیاد غدیر)

حضرت آیه الله حاج سیّد محمد محسن حسینی طهرانی

قدّس الله سرّه

دوره علوم و مبانی اسلام و تشیع (۵)
آموزه‌های ولایت (۱)

مؤلف: سید محمدمحسن حسینی طهرانی
ناشر: مکتب وحی / طهران
نوبت چاپ: اول / ۱۴۴۳ ه. ق، ۱۴۰۱ ه. ش
چاپ: اسوه
قیمت: تومان
تعداد:

شابک دوره: ۳-۸۹-۶۱۱۲-۶۰۰-۹۷۸

شابک ج ۱: ۹-۹۰-۶۱۱۲-۶۰۰-۹۷۸

حق چاپ محفوظ است

تلفن: +۹۸-۲۱-۸۸۶۱۵۲۰۷

+۹۸-۲۵-۳۷۸۴۲۵۵۵

www.maktabehahy.org

info@maktabehahy.org

قال النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ:

وَلَمْ يُنَادِ بِشَيْءٍ كَمَا نُوَدَىٰ بِالْوَلَايَةِ! «در اسلام آن طور که به ولایت ندا شده

است به هیچ چیزی ندا نشده است!»

الكافي، ج ٢، ص ١٨

فهرست مطالب

فهرست مطالب و موضوعات
آموزه‌های ولایت (۱)

صفحه	عنوان
۲۱ - ۲۴	مقدمه ناشر مجلس اوّل:
	ولایت، مسئله‌ای عقلانی؛ نه تعبّدی
	۲۵ - ۵۷
۲۷	معنای حقیقی عید
۲۹	رسم مرحوم حداد بعد از ماه مبارک رمضان
۳۰	برداشت غلط از معنای عید
۳۱	دوری از احیای سنن اسلامی، علت انحطاط فرهنگ جامعه
۳۱	علّت اصلی اختلاف مکتب تشیّع با اهل تسنّن
۳۲	روایت پیامبر در باب اهمّیت مسئله ولایت در اسلام
۳۲	نمونه‌ای از سختی‌های پیغمبر در مبارزه با سنت‌های جاهلی
۳۴	روش قرآنی تمهید مقدمات، قبل از بیان حکم الهی
۳۵	تبیین جریان ازدواج زید بن حارثه با زینب بنت جهش
۴۰	حکم الهی به ازدواج پیغمبر با زینب بنت جهش
۴۱	مکتب سیّدالشّهدا، مکتب آزادگی و توحید

- ۴۳ نصب امیرالمؤمنین به خلافت و وصایت، نمونه دیگری از سختی‌های رسالت پیغمبر
- ۴۳ وظیفه انسان در مواجهه با حق
- ۴۴ ولایت، مسئله‌ای عقلایی؛ نه تعبدی
- ۴۵ تطبیق کیفیت سلوک با موازین عقلی، مبنای مکتب تشیع
- ۴۶ تطبیق مسئله خلافت و ولایت با موازین عقلی
- ۴۷ داستان عکرمه و برخورد او با امام باقر علیه السلام در حج
- ۴۸ روایت جابر از امام باقر علیه السلام در رابطه با علم امام
- ۴۹ تفاوت مکتب تشیع با اهل تسنن در رابطه با وصی پیامبر
- ۴۹ حکم عقل در لزوم رجوع به امیرالمؤمنین بعد از پیغمبر
- ۵۱ کمال انسان، در گرو پذیرش ولایت امیرالمؤمنین علیه السلام
- ۵۲ بیان حقیقت عید غدیر و جهت ارزش آن
- ۵۲ اشعار حسان بن ثابت در روز عید غدیر و کلام پیغمبر درباره او
- ۵۳ سنت عمامه‌گذاری در روز عید غدیر و بیان وظیفه معممین
- ۵۴ اشعاری در وصف امیرالمؤمنین علیه السلام

مجلس دوم:

لزوم استقامت در مسیر حق

۵۹ - ۹۲

- ۶۱ پاداش استقامت در مسیر الهی
- ۶۲ شرافت و عظمت عید غدیر
- ۶۲ وجوب اطاعت از دستورات ائمه در تمام شئون زندگی
- ۶۴ ولایت امام، همان ولایت پروردگار
- ۶۴ انتقال ولایت رسول خدا به امیرالمؤمنین در روز غدیر
- ۶۶ لزوم تعهد و ایستادگی در مسیر حق
- ۶۷ جایگزین شدن سنت‌های غیر اسلامی به جای عید غدیر
- ۶۷ روایت موسی بن جعفر علیهما السلام در مشروع نبودن نوروز
- ۶۸ چرا عید غدیر، بزرگ‌ترین و ارزشمندترین عید است؟
- ۶۹ اهمیت پرداختن انسان به جنبه باطنی خود
- ۷۰ علت افضلیت عید غدیر بر سایر اعیاد

۷۱ اولیای الهی، تنها ادراک کنندگان حال امیرالمؤمنین در روز غدیر
۷۱ حال رسول خدا در زمان بعثت
۷۴ تعهد و مسولیت‌پذیری، لازمه ولایت
۷۴ سختی‌های امیرالمؤمنین بعد از قبول ولایت
۷۶ هدایت‌گری امیرالمؤمنین در ایام خانه‌نشینی
۷۷ کلام امیرالمؤمنین به حارث همدانی در سیطره ولایت بر عالم
۷۹ عید غدیر، روز بیعت بشریت با امام زمان
۸۰ مقصود از احیای امر اهل بیت
۸۱ روایت امام باقر درباره صفات پیروان واقعی پیغمبران
۸۲ اهمیت و ارزش تلبس به لباس پیامبر
۸۴ کیفیت دفاع از اسلام در زمان حاضر
۸۴ توطئه حذف لباس پیامبر از جامعه توسط انگلیس
۸۵ رواج سنن ملی و عربی‌زدایی توسط انگلیس
۸۸ احیای سنن اسلامی، وظیفه‌ای همگانی
۸۸ وظایف طلاب علوم دینی در شرایط امروز جامعه اسلامی
۸۹ توصیه علامه طهرانی درباره تلبس به لباس رسول خدا
۹۰ طلاب و معممین، از افتخارات ملی ایران و دنیای اسلام

مجلس سوّم:

وصول به مقام ولایت به واسطه استقامت در مسیر حق

۱۳۰ - ۹۳

۹۵ عمامه‌گذاری، سبب نزدیک شدن به حریم ملائکه
۹۶ امیرالمؤمنین وارث ولایت رسول‌الله
۹۷ عظمت مقام حضرت عبدالعظیم به خاطر فنای در ولایت اهل بیت علیهم السلام
۹۸ حقیقت معنای ولایت
۱۰۰ کلام علامه طهرانی درباره شدت تواضع امیرالمؤمنین
۱۰۱ استقامت امیرالمؤمنین علیه السلام در راه حق
۱۰۳ مشقت‌های امیرالمؤمنین بعد از عهده‌دار شدن منصب ولایت
۱۰۶ استقامت پیغمبر در تبلیغ حق

- ۱۰۸ تفاوت حق و باطل
- ۱۰۹ سختی‌های پیغمبر بعد از بعثت
- ۱۰۹ غربت مقام ولایت در حوزه نجف
- ۱۱۰ سیره علامه طهرانی در اقامه نماز اول وقت
- ۱۱۱ لزوم استقامت اهل علم در مسیر حق
- ۱۱۴ وظیفه اهل علم در قبال انحرافات ایجاد شده در جامعه
- ۱۱۵ طلبه شدن یعنی شاگرد امام صادق بودن و لا غیر
- ۱۱۵ بررسی جریان بنی‌الحسن و قیام آنها
- ۱۱۸ کیفیت برخورد علامه طهرانی با اهل علم
- ۱۱۸ اهمیت تعلیم فلسفه و عرفان برای طلاب علوم دینی
- ۱۲۰ علت بیان مطالب توحیدی در روایات
- ۱۲۱ آثار معنوی عمامه بر سر بستن
- ۱۲۴ تفسیر روایت «العیامة تیجان الملائكة»
- ۱۲۵ اهمیت و ارزش عمامه در منظر مرحوم علامه طهرانی
- ۱۲۷ ولایت اهل بیت، تنها راه رسیدن به حق و حقیقت
- ۱۲۹ عنایت خاص امام زمان به اهل علم

مجلس چهارم:

غدیر، روز آزادی و رهایی از تعلقات

۱۶۸ - ۱۳۱

- ۱۳۳ روش پیغمبر در انجام رسالت الهی
- ۱۳۵ اهمیت مسئله ولایت در پذیرش عبادات
- ۱۳۶ تسلیم در برابر خواست رسول خدا، اساس تشیع و اسلام
- ۱۳۷ مصائب و ابتلائات، راه رهایی از نفس و تعلقات
- ۱۳۸ وارستگی اولیای الهی از تعلقات
- ۱۴۰ حکایتی از مرحوم شیخ ابوالحسن خرقانی درباره اخلاص
- ۱۴۱ توصیه علامه طهرانی در نحوه تشرّف به مشهد مقدّس و زیارت
- ۱۴۴ ضرورت حفظ حریم امام
- ۱۴۵ مکتب عرفان، تنها مکتب رهایی بخش انسان
- ۱۴۶ منصب ولایت، منصب تحمّل سختی‌ها

۱۴۸ کلام علامه طهرانی درباره عظمت سید حسن مستطی
۱۴۹ تقدّم رضایت خدا بر تمام مصلحت‌اندیشی‌ها
۱۵۲ جلسات پنهانی منافقین علیه پیامبر خدا
۱۵۳ شهادت سه تن از اهل بیت به دست همسرانشان
۱۵۴ اشتباه بعضی افراد در دفاع از ظالمین به اهل بیت علیهم السلام
۱۵۷ غدیر، روز آزادی از تعلّقات و افکار باطل
۱۵۷ انحراف از مسیر حق، به خاطر تعلّقات دنیوی
۱۶۰ شرح اشعار راقی مولانا درباره غدیر
۱۶۲ غدیر، روز سپردن هدایت بشر به امیرالمؤمنین توسط پیغمبر
۱۶۳ توجه صرف به رضای الهی، تنها راه رسیدن به مقصود
۱۶۵ لزوم هم‌نشینی با اولیای الهی و انسان‌های باتقوا
۱۶۶ لزوم اعتراض طلاب و شاگردان مکتب امام صادق علیه السلام از غیر پروردگار

مجلس پنجم:

غدیر، روز شکوفایی عقل و ظهور حقیقت ولایت

۲۰۶ - ۱۶۹

۱۷۱ مقصود از برگزاری مجالس اهل بیت علیهم السلام
۱۷۳ استقامت پیغمبر در مسیر حق و هدایت امت
۱۷۵ سعه وصف ناشدنی پیغمبر در تبلیغ مسیر حق
۱۷۹ عید غدیر، روز شکوفایی عقل و رهایی از نفس
۱۸۳ مقام امامت، ورای هر تصوّر
۱۸۴ حقیقت معنای عصمت
۱۸۶ استقامت اهل بیت علیهم السلام در تحمّل مشقّات رسالت و ولایت
۱۹۰ هدف از غدیر خم، دعوت به تعقل و فهم
۱۹۱ استمرار عید غدیر تا روز قیامت
۱۹۳ تفسیری شیوا از اشعار مولانا درباره عید غدیر
۱۹۵ دور افتادن از حقیقت و ولایت، علت انحطاط و انحراف بشر
۱۹۶ امام معصوم علیه السلام، تنها ملاک و معیار حق
۲۰۰ لزوم توجه صرف به امام علیه السلام در هنگام زیارت ایشان
۲۰۱ چرا نباید در مسیر زیارت به کسی غیر از امام توجه کرد؟

- مسئولیت خطیر مبلّغین مکتب تشیع در دو جنبه شخصی و عمومی ۲۰۲
 گستراندن سفره بی‌پایان ولایت توسط اولیا و بزرگان ۲۰۴

مجلس ششم:

غدیر، حقیقتی زنده در تمام تاریخ برای هدایت بشر

۲۳۵ - ۲۰۷

- تفسیری بر آیه ابلاغ ۲۰۹
 هدف پیامبر از تحمل سختی‌ها در دوران رسالت ۲۱۱
 عبادت منهای ولایت یعنی عبادت ربّانی ۲۱۳
 معنای حقیقی تبعیت از امیرالمؤمنین علیه السلام ۲۱۳
 تبیین حقیقت ولایت در اشعار جناب مولانا برای جریان غدیر ۲۱۴
 عامل انحراف خلفا ۲۱۵
 وزر جمیع خطایا تا روز قیامت بر عهده خلفای جور (ت) ۲۱۵
 بنده امیرالمؤمنین شدن یعنی آزادی و سعادت ۲۲۱
 مکتب اولیا، تنها مکتب آزادی بخش ۲۲۲
 بیانی دقیق از علامه طهرانی درباره حدیث عشیره ۲۲۳
 روز غدیر، یک روز زنده و مستمر در طول تاریخ ۲۲۵
 امتناع شدید مرحوم علامه طهرانی از رفتن به بلاد کفر برای معالجه ۲۲۶
 معنای میزان بودن امیرالمؤمنین و متمسک شدن به ولایت ۲۲۸
 رضایت امام زمان، تنها مقصد و هدف طلاب ۲۲۹
 ارزش والای تلبس به لباس علم و تقوا ۲۳۰
 روایت رسول خدا در فضیلت طالب علم ۲۳۱
 وظیفه و مسئولیت سخت طلاب علوم دینی ۲۳۲
 امام زمان، تنها ولی و وکیل و قیم دین ۲۳۳
 خواست مردم فهیم و متعقل در این زمانه ۲۳۵

مجلس هفتم:

هدف از حضور در مجالس ذکر اهل بیت

۲۹۰ - ۲۳۷

- جلسات بین‌الطلوعین علامه طهرانی در طهران و مشهد ۲۳۹
 کلمات بزرگان، مفتاح طریق انسان ۲۴۰

۲۴۰	حال و هوای خاص بزرگان در روز عید غدیر
۲۴۱	هدف اولیا از تشکیل مجالس ذکر اهل بیت
۲۴۲	وصول به حقایق، حقّ مسلّم جمیع بندگان الهی
۲۴۴	لزوم حفظ حدود و مراتب اشخاص
۲۴۷	انحصار اطلاق لفظ «امیرالمؤمنین» به علی بن ابی طالب
۲۴۸	انحصار اطلاق لفظ «امام» بر معصومین علیهم السّلام
۲۴۹	ذکر روایاتی در رابطه با مقام و منزلت امیرالمؤمنین علیه السّلام
۲۵۱	ظهور مراتب ایمان افراد، بعد از شهادت پیغمبر
۲۵۲	روش پیغمبر در تربیت افراد
۲۵۳	عامل انحراف افراد بعد از رسول خدا
۲۵۶	تلاش امیرالمؤمنین برای دستگیری از افراد بعد از رسول خدا
۲۵۸	کلام علامه طهرانی درباره حال امیرالمؤمنین در روز غدیر
۲۵۹	روایت رسول خدا در منزلت امیرالمؤمنین در روز خبیر
۲۵۹	اختصاص فهم حقیقت دین به اولیای الهی
۲۶۰	معنای ذکر در روایت «ذُكِرَ عَلَيَّ عِبَادَةٌ!»
۲۶۱	عمل امیرالمؤمنین براساس تکلیف الهی
۲۶۵	پیام عید غدیر برای ما
۲۶۶	عمل براساس یقین، شرط ورود در ولایت امیرالمؤمنین
۲۶۸	تفاوت حال حقیقی و تصنعی در روضه
۲۶۹	هدف از شرکت در مجالس روضه امام حسین علیه السّلام
۲۷۲	نفس رسول خدا، ایجاد کننده ولایت در روز غدیر
۲۷۴	هدف واقعی از جشن گرفتن روز غدیر
۲۷۴	تفسیر مولانا از لفظ «مولا»
۲۷۵	فرق مؤمن و منافق
۲۷۷	مظلومیّت امام حسین در بین مدعیان پیروی از ایشان
۲۷۸	بی نیازی ولیّ الهی از ماسویّ الله
۲۷۹	معنای آزادی در کلام مولانا
۲۸۰	اهمّیت عمل بر طبق یقین
۲۸۲	امام، آزادکننده انسان از جمیع تعلّقات

- ۲۸۳ مولای ما، فقط امام زمان است و بس!
- ۲۸۵ شرح حال حسّان بن ثابت
- ۲۸۷ اشعاری در وصف امیرالمؤمنین علیه السلام

مجلس هشتم:

غدیر، روز غلبه عقل بر احساسات

۲۹۱ - ۳۳۵

- ۲۹۳ ولایت، بالاترین نعمت پروردگار بر بندگان
- ۲۹۶ حقیقت وحی و مراتب مختلف آن
- ۲۹۶ اختلاف ماهوی اولیای الهی با سایر افراد
- ۲۹۹ مراتب مختلف وحی در مخلوقات
- ۳۰۰ ظهور بالاترین مرتبه کمال توسط پیغمبر اکرم
- ۳۰۱ هر روز از زندگانی پیغمبر، نعمت و کرامت و افقی جدید
- ۳۰۱ تفریق صلوات، سیره حتمیه رسول خدا و ائمه معصومین علیهم السلام
- ۳۰۳ سیره و روش پیغمبر در شکل ظاهری مسجد
- ۳۰۶ تأثیر اعمال ظاهر گرایانه در غلبه احساسات بر عقل
- ۳۰۷ علت اختصاص آیه اکمال دین به روز غدیر
- ۳۰۹ برتری اراده خداوند بر اراده مخلوقات
- ۳۱۲ غدیر، روز ولایت امیرالمؤمنین علیه السلام بر بندگان خدا
- ۳۱۵ تکرار تاریخ در زمان‌های مختلف
- ۳۱۶ ظهور غلبه عقل بر احساسات، علت افضلیت غدیر بر بقیه اعیاد
- ۳۱۷ حضور و غیبت نداشتن امام زمان علیه السلام
- ۳۱۸ مؤاخذه شدید علی بن یقطین توسط موسی بن جعفر علیهما السلام
- ۳۲۰ حضور همیشگی امام زمان و سیطره ایشان بر عالم وجود
- ۳۲۲ پیام غدیر: الآن زمان حضور است، نه غیبت!
- ۳۲۳ تفسیر روایت: «ما مثلك يا علي إلا كمثلي سورة ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾»
- تفسیر روایت امام عسکری علیه السلام درباره دستگیری پروردگار از افراد در مقابل علما و
- ۳۲۶ حکام سوء
- ۳۲۸ توهین متوکل به امام هادی علیه السلام و نفرین حضرت بر او
- ۳۲۹ تعظیم امام و ولی الهی، تنها مقصد شیعه

۳۲۹ چگونگی دستگیری پروردگار از انسان
۳۳۱ مسیر قرآن، تعقل و دوری از مصلحت‌اندیشی
۳۳۲ توفیق الهی، سبب پذیرش حق
۳۳۳ لعن دنیوی و عذاب اخروی شامل کتمان‌کنندگان حقایق
۳۳۴ غدیر، روز تعقل و دوری از توهم
۳۳۴ مسئولیت مهم معممین نسبت به مکتب اولیای الهی
۳۳۵ ظهور طلیعه‌هایی از تغییر و تحول در فهم افراد، مخصوصاً جوانان

مجلس نهم:

رابطه مراتب ایمان با میزان محبت به امیرالمؤمنین

۳۳۷ - ۳۶۵

۳۳۹ روایت پیامبر در مورد مراتب ایمان
۳۴۰ خطرات علم برای علما
۳۴۱ حکایتی در صداقت و حق‌پذیری آیه‌الله سید مهدی روحانی
۳۴۴ روش ممدوح آیه‌الله روحانی در اعلان تغییر عقیده
۳۴۴ تفسیر علامه طهرانی بر روایت مراتب ایمان
۳۴۶ عدم پایداری در مسیر حق، به‌واسطه نقصان ایمان
۳۴۸ تأثیر میزان اعتقاد به حق در عمل انسان
۳۵۱ محبت قلبی، بازکننده راه انسان
۳۵۲ شرحی بر محبت قلبی و لسانی نسبت به امیرالمؤمنین علیه السلام
۳۵۳ علامه طهرانی رضوان الله علیه: «چه اشکال دارد که انسان در راه اسلام یک سیلی هم بخورد!»
۳۵۵ سنت دائمی امتحان الهی
۳۵۷ عدم کفایت پرداختن به امور ظاهری در مسیر الهی
۳۵۸ روایت امام صادق علیه السلام در ملاک بودن باطن افراد
۳۶۰ حکایتی در صفای باطن حاج هادی ابهری و مشورت آیه‌الله میلانی با او
۳۶۱ اصحاب واقعی و خیانتکار امیرالمؤمنین علیه السلام
۳۶۲ علی و حسین زمان یعنی امام زمان علیه السلام
۳۶۳ روز غدیر، روز تجدید بیعت با امام زمان علیه السلام
۳۶۳ معنا و مفهوم عمامه گذاشتن
۳۶۴ اهمیت و پاداش هدایت افراد

مجلس دهم:

ضرورت ابلاغ پیام غدیر برای تربیت و رشد نفوس

۴۰۷ - ۳۶۷

- ۳۶۹ صفات مؤمنین واقعی
- ۳۷۰ بیان تفاسیر مختلف در رابطه با مفهوم و پیام غدیر
- ۳۷۴ شدت اهمیت ابلاغ پیام پروردگار توسط پیامبر در روز غدیر
- ۳۷۵ منظور و هدف پروردگار از واقعه غدیر
- ۳۷۷ امامت، مسئله‌ای ما فوق مسائل عبادی و اجتماعی
- ۳۷۹ تحلیلی شیوا از هدف پیغمبر در روز غدیر
- ۳۸۳ تربیت و تزکیه و رشد افراد، هدف از رسالت پیغمبر
- ۳۸۵ معنای روایت «عَلَيْهِ مَعَ الْحَقِّ وَالْحَقُّ مَعَ عَلِيٍّ حَيْثُمَا دَارَ»
- ۳۸۶ پیام رسالت پیامبر
- ۳۸۷ توجه نداشتن حکومت‌های مادی به تربیت و تزکیه و رشد انسان‌ها
- ۳۸۸ هدایت بشر، هدف اصلی پیغمبر
- ۳۸۹ امیرالمؤمنین، تنها ادامه دهنده وظایف پیامبر
- ۳۹۰ تفاوت مکتب اولیای الهی با سایر مکاتب
- ۳۹۱ ولایت امیرالمؤمنین، نفس ولایت رسول الله
- ۳۹۲ معنای آیه ﴿فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ﴾
- ۳۹۳ فقر و جودی امیرالمؤمنین در قبال خداوند
- ۳۹۴ غدیر یعنی ظهور اجرای ولایت پروردگار
- ۳۹۶ معرفی امیرالمؤمنین در روز غدیر به عنوان مربی نفوس؛ نه صرف بیان‌کننده احکام شرعی
- ۳۹۶ اولیای الهی، ادامه دهنده مکتب غدیر
- ۳۹۸ معنای کلام سیدالشهدا علیه السلام در دعای عرفه راجع به کیفیت تکون و سیر خود
- ۴۰۰ تساوی حضور و غیبت امام علیه السلام در هدایت بشر
- ۴۰۱ ردّ قول بجانیاوردن حج توسط امام عسکری علیه السلام
- ۴۰۱ غدیر، عامل تربیت و کمال و فعلیت استعدادها
- ۴۰۳ ولایت، آزادکننده انسان از تعلقات و درمان‌کننده دردهای باطنی بشر
- ۴۰۳ ابتهاج خاص علامه طهرانی هنگام عمامه‌گذاری طلاب
- ۴۰۴ رساندن پیام‌های عالی و راقی غدیر برای جهانیان، وظیفه طلاب علوم دینی
- ۴۰۶ رساندن پیام غدیر، وظیفه تمام کسانی که به فهم مطلب رسیده‌اند

مجلس یازدهم:

حقیقت نهفته در غدیر، و رای هر مسئله ظاهری و دنیوی

۴۳۷ - ۴۰۹

- ۴۱۱ عید غدیر، واقعه‌ای فراتر از مسائل عادی
- ۴۱۲ هدف پیامبر در واقعه غدیر، بالاتر از تشکیل حکومت عادلانه
- ۴۱۵ هدف پیغمبر از واقعه غدیر و معنای «مولا»
- ۴۱۶ معنای آیه «الَّتِي أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ»
- ۴۱۸ معنای حقیقی ولایت فقیه
- ۴۱۹ قضاوت پیامبر بر اساس وحی، نه مصالح شخصی
- ۴۲۱ پذیرش حکم حق، باعث ارتقاء انسان
- ۴۲۲ نمونه‌ای از تشکیل حکومت عادلانه دنیوی توسط فردی غیر معصوم
- ۴۲۳ ولایت، حلقه ارتباط بین انسان و پروردگار
- ۴۲۳ لزوم داشتن چشم باطن برای تشخیص حق
- ۴۲۶ اشکال جناب زید بن علی علیه السلام
- ۴۲۸ علت انتخاب روز غدیر و نیمه شعبان برای عمامه‌گذاری، توسط علامه طهرانی رضوان الله علیه
- ۴۲۸ لزوم ادراک همیشگی امام علیه السلام در کنار خود
- ۴۲۸ توضیحی درباره روایت: «إِسْتَفْتِ نَفْسَكَ»
- ۴۳۰ اختلاف دیدگاه اهل باطن و اهل ظاهر در اعمال عبادی
- ۴۳۲ اتصال به ولایت، تنها راه باز شدن چشم باطن
- ۴۳۲ هدف از تلبس به لباس پیامبر
- ۴۳۲ توجه به رضای اهل بیت علیهم السلام، تنها وظیفه عملی انسان
- ۴۳۳ منظور از «مولا» در اشعار حضرت مولانا برای عید غدیر خم
- ۴۳۴ اولویت ولایت بر وجود انسان و ثمره آن
- ۴۳۵ تلبس به لباس پیامبر، توفیقی که به هر کسی داده نمی‌شود
- ۴۳۵ پاسخ به شبهه‌ای بر کتاب *اسرار ملکوت*
- ۴۳۶ اهمیت عمل به روایت «إِسْتَفْتِ نَفْسَكَ»

۴۸۶ - ۴۳۹

فهارس عامه

مقدمه ناشر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تاکنون روال بر این بود که وقتی قلم از باز آفرینی زیبایی‌های کلام استاد فقید، حضرت آیه‌الله حاج سید محمد محسن حسینی طهرانی باز می‌ایستاد و به اقتضای ظروف و میزان پذیرش، ناگفته‌ها به زمانی دیگر عنان اختیار را می‌سپرد، کلماتی بس ارجمند از همان خامه در آغاز سخن و مفتاح کتاب، توجّه تامّ مخاطب را به فحوای بحث عالمانه نشانه می‌گرفت و دل‌های واله و ضمیرهای شیدا را به خوان گسترده‌نعماتی که در پرتو کلام حق شکل گرفته بود، بی‌پیرایه به میزبانی می‌نشست.

اینک که سه سال و اندی است این گوهر تابناک از سرای فانی به دیار باقی شتافته است، کتب منتشره از این بخش مهم و راهگشا محروم شده‌اند، و از طرفی مخاطبان ارجمند این نقیصه را به دست اندرکاران نشر متذکّر گردیده‌اند. لذا با اذعان به این نکته که ورود به این عرصه و حتّی اشاره به عناوین کلمات بزرگان نیازمند طهارت نفس و پاکی ضمیر است، ناشر ضمن پوزش به خاطر کاستی‌ها، به پاس پیشنهاد دوستداران و علاقه‌مندان این مکتب، خلاصه‌ای از فحوای کلام را در عباراتی موجز تقدیم حضور گرامیان می‌نماید. استاد فقید بر رسم معهود خود، هنگامی که به نکته‌ای اشاره می‌نماید و قصد تبیین آن را دارد، چونان غواصی تردست آن‌چنان دریای معانی را سیر می‌کند و اطراف و اکناف را می‌نگرد که گویی حتّی از جزئی‌ترین اجزاء معرفتی هم نمی‌خواهد مخاطب را بی‌نصیب گذارد، و با شرح جریانات مرتبط با موضوع و ذکر مثال‌ها و شواهد متعدّد، ذهن جستجوگر خواننده را به سمت ادراک حقیقت، هدایت و راهبری می‌نماید؛ و نکته اینکه گاه در شرح غوامض، با تبیین حواشی و ورود به اصل ماجرا، با طبع لطیف و مطایبات دل‌انگیز آن‌چنان مخاطب را با مطالب همراه می‌سازد که او براساس فطرت، دل را در طبق اخلاص گذارده و عاشقانه غرق در دریای شگرف حقیقت می‌گردد. البتّه نقل مطالب از صورت سخنرانی به کتابت و تغییر عبارات لطیف و شوخی‌های گهگاه به مضامین جدّی، بالتّبع ممکن است حلاوت کلام را کمی دستخوش تغییر نماید، ولی ناشر حداکثر تلاش خود را به کار خواهد بست تا اساس و چارچوب سخن کماکان حفظ گردد.

و اما کتابی که اینک تقدیم محضر گرامیان می‌گردد، مجموعه‌ای است ارزشمند از بیانات حضرت آیه‌الله حاج سید محمد محسن حسینی طهرانی - قدس الله سره - که به صورت مواعظ و منبرهایی در سنوات مختلف در اعیاد و مناسبت‌های مرتبط با معصومین علیهم السّلام برای عموم مؤمنین و حضار ایراد کرده‌اند. جلد اوّل این کتاب شریف برگرفته از مجالس اعیاد غدیر است که استاد فقید در آن با شرح و توضیح معنای عید، به اصل مسئله ولایت که اساس و بنیان ادراک توحید است، می‌پردازد و برخلاف تصوّر عوام، ولایت را نه یک مسئله تعبدی، که دقیقاً امری عقلانی بیان می‌کنند و علّت اصلی اختلاف بین شیعه و سنی را نه مسائل صرف ظاهری، که حقیقتاً موضوعی برهانی برشمرده و در این راستا به بیان مصائب و مشکلاتی که پیامبر اکرم - صلوات الله و سلامه علیه - در

طرح مسئله ولایت متحمل شدند، اشاره می‌کنند. در ادامه پس از تبیین موضوع ولایت، به این نکته اشاره می‌رود که لازمه قبول ولایت، تعهد و پایداری و مسئولیت‌پذیری در جهت اعمال حقیقت ولایت در روح و جان حیات اجتماعی فرد است که اینک لوادار این کبان حضرت بقیة الله الأعظم - عجل الله تعالی فرجه الشریف - می‌باشند، و در واقع عید غدیر روز تجدید بیعت با امام زمان است.

استاد ارجمند چنان در مسئله توحید مستغرق‌اند که بی‌هیچ پیرایه‌ای راه رسیدن به مغزای ولایت را گذشتن از مُشتهیات و خواهش نفسانی قلمداد می‌نمایند و در این میان، مکتب عرفان را تنها مکتب رهایی‌بخش انسان از دام شئون و حیثیات ظاهری و باطنی می‌دانند. افرادی که با قلم و بیان مُعظّم‌له آشنایی دارند، بر این نکته واقف هستند که به تأسی از مرحوم علامه والدشان، تأکید بلیغ ایشان در غالب نوشته‌جات و سخنرانی‌ها بر دوری از جهل و پیروی از عقل بوده است، و به شدت با موضع‌گیری‌های مبتنی بر رفتار و افکار احساسی مقابله می‌کردند و این موضوع را آن‌قدر حائز اهمیت می‌دانسته‌اند که هدف از عید غدیر را دعوت عموم به تعقل و اندیشیدن ذکر می‌کنند و علت رجحان عید غدیر بر سایر اعیاد را در ظهور غلبه عقل بر احساسات برشمرده و لذا تداوم غدیر را با ادامه حیات بشریت ملازم نموده و بر پایداری در مسیر حق بر پایه و اساس فهم و عقل و یقین و اجتناب از تأثیرپذیری صرف از سائق‌های مبتنی بر احساس اصرار دارند.

در بخش دیگری از کتاب به این مطلب اشاره می‌شود که امکان وصول به حقیقت توحید از جمله حقوق اساسی بنده در پیشگاه باری تعالی است که این امر در گرو عبور از کربوه‌های نفسانی و عمل براساس یقین و انقیاد محض از فرامین الهی در تحت تربیت منادیان توحید که پیامبر عظیم‌الشأن اسلام و ائمه معصومین - سلام الله علیهم اجمعین - می‌باشند، میسر است. لذا جا دارد که پیام غدیر که همان تربیت نفوس جهت اکمال دین بشر و رسیدن به اعلیٰ مراتب توحید است، به احسن وجه در همه اعصار مورد توجه و عنایت قرار گیرد. ایشان در همین راستا طلاب علوم دینی را به ترویج پیام غدیر و آشناساختن آحاد جامعه با این گوهر بی‌همتای ولایت تحریض می‌نمایند.

در مجلد بعد کتاب شریف آموزه‌های ولایت که دربرگیرنده مباحث اعیاد نیمه شعبان معظّم‌له است، ضمن اشاره به ویژگی‌های ولادت امام زمان علیه السلام و بیان اهداف ظهور، دگر بار به این موضوع مهم مراجعت می‌کنند که خروج از دایره احساسات و تقلید کورکورانه و سرنهادن بر سلوک عقلانی، تنها مسیر زمینه‌ساز ظهور حضرت خواهد بود. ایشان در ادامه با ذکر برخی ملاک‌های انتظار حقیقی ظهور، مخاطب را به تلاش و سعی وافر بر جستجوی حقیقت و تحلی به جامعه حق و زیورهای اخلاقی زمینه‌ساز ظهور در دل و وجدان، فرا می‌خوانند.

از خداوند متعال توفیق سداد و صلاح و تأسی به سیره اولیای صالحین و وصول به مراتب معرفت را برای جمیع ره‌پویان طریق معرفتش خواستاریم.

و من الله التّوفیق و علیہ التّکلان

مجلس اوّل

ولایت، مسئله‌ای عقلانی؛ نه تعبّدی

عید غدیر ۱۴۲۲ هجری قمری

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِنَا وَنَبِيِّنَا وَحَبِيبِ قُلُوبِنَا وَطَبِيبِ نُفُوسِنَا أَبِي الْقَاسِمِ مُحَمَّدٍ

وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ الطَّاهِرِينَ الْمَعْصُومِينَ الْمُكْرَمِينَ لَا سِيَّامَا بَقِيَّةَ اللَّهِ فِي الْأَرْضِينَ

عَجَّلَ اللَّهُ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفَ وَجَعَلْنَا لِتُرَابِ مَقْدَمِهِ الْفِدَاءَ

وَاللَّعْنَةُ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ

قال الحكيم في كتابه الكريم:

﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ

دِينًا﴾^١

امروز روز عید غدیر است و طبق فرموده امام صادق علیه السلام به نقل از

پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم، افضل اعیاد امت است.^٢ این عید از همه عیدهای

١. سوره مائده (٥) آیه ٣. امام شناسی، ج ٢، ص ١٧٨:

«امروز من دین شما را کامل نموده و نعمت خود را بر شما تمام کردم و راضی شدم که اسلام دین

شما باشد.»

٢. الأمالی، شیخ صدوق، ص ١٢٥.

امت مهم‌تر است، اما چرا این عید از همهٔ اعیاد مهم‌تر است؟! مگر چه واقعه‌ای انجام شده که موجب برتری این روز بر سایر ایام شده است؟! مشخص است که مسئلهٔ عید به واسطهٔ ارزشی است که زمان متحقق به آن ارزش می‌شود. ما هر روز را عید نمی‌گیریم و هر روز به جشن و سرور نمی‌پردازیم، بلکه باید یک مسئلهٔ غیر عادی در آن روز یا در آن شب انجام بگیرد که آن زمان به واسطهٔ تحقق به آن مسئله فضیلت پیدا کند.

[من‌باب‌مثال] ما روز مبعث را عید می‌گیریم، چون فضیلت این روز بر سایر ایام به واسطهٔ مبعوث شدن پیغمبر اکرم است که نفع این مبعوث شدن مستقیماً به هدایت و فلاح و رستگاری خود ما برمی‌گردد، و الاً اینکه پیغمبر به رسالت مبعوث شده است به چه درد ما می‌خورد؟! [یعنی] اگر بعثت پیغمبر اکرم برای ما مفید نباشد و نفعی را متوجه ما نکند، چه فایده‌ای دارد و چه ارزشی را به وجود می‌آورد؟! هم‌چنین ما ایام ولادت ائمه و معصومین را عید می‌گیریم، به جهت اینکه هر کدام از آنها از نقطه نظر وجود و از نقطه نظر خلقت، علاوه بر تحقیق و محقق کردن مسئلهٔ هدایت و امامت، یک جهت تکوینی را در ارتباط نفس انسان با پروردگار به وجود آورده‌اند؛ یعنی پیغمبر اکرم با ولادت خود یک نوع ارتباط و یک نوع استفاده و استجلاب از فیوضات الهی را برای مردم و برای امت به وجود آورده است، البته پیغمبر اکرم مظهر همهٔ اسماء و صفات کلیه الهیه است و می‌توان گفت که جامع همهٔ آثار و خصوصیات تکوینی معصومین علیهم‌السلام است؛ امیرالمؤمنین علیه‌السلام همین‌طور؛ حضرت زهرا صدیقه سلام‌الله‌علیها همین‌طور؛ و امام حسن و امام حسین تا حضرت بقیةالله اروحنا فداه!

فلذا می‌توانیم بگوییم کسی که به یکی از این ائمه علیهم‌السلام معتقد نباشد، از نقطه نظر تشریحی که به جای خود، از جهت تکوینی هم در کیفیت تعلق نفس او با ذات پروردگار خللی وجود دارد؛ یعنی اینکه ائمه علیهم‌السلام دوازده نفر هستند و سیزده تا نشده‌اند، و اینکه معصومین چهارده تا هستند و پانزده تا نشده‌اند، یک سر

مهم آن این است که خداوند متعال در وجود مبارک و نفس قدسی آنها اثری قرار داده است که به واسطه آن اثر، کیفیت استفاده انسان از اسماء و صفات کلیه الهی تکمیل می‌شود؛ و لذا دیگر چهارده تا، پانزده تا نشده است و در همین مرتبه توقف پیدا کرده است.

لذا ما امروز را روز عید می‌دانیم. روزی که امام علیه السلام به دنیا بیاید روز عید و روز جشن و سرور است؛ و اگر انسان واقعاً این مسئله را ادراک کند، دیگر فقط به جنبه ظاهری این سرور و بهجت نمی‌پردازد، بلکه نفس او در روز ولادت معصوم باید متوسل و متعلق به آن معصوم باشد؛ یعنی ما باید در هر روز از ایام اعیاد که برای ما پیش می‌آید، به آن نفس امام معصوم متوسل باشیم و خود را به ذیل عنایت آن معصوم متصل کنیم و توجه خود را در آن روز نسبت به آن حقیقت قدسی بیشتر کنیم! البته انجام مراسم و مجالس بهجت و سرور به جای خودش محفوظ، و این هم از شعائر است و باید محفوظ باشد؛ اما حقیقت مسئله این است. حالا ببینید که ما چقدر از [حقیقت] مسئله به دور افتاده‌ایم!

پیغمبر و اسلام و معصومین روز عید را برای ما مشخص کرده‌اند. روز عید چه روزی است؟ روز عید فطر روزی است که انسان یک ماه عبادت خدا را بجا می‌آورد و به تزکیه می‌پردازد و به مهمانی خدا می‌رود و از نقطه نظر نفسی و قلبی، خود را به خدا نزدیک می‌کند. امام و اسلام این را معیار برای عید قرار داده‌اند که انسان یک ماه به پرهیز از همه منہیات - چه به طور عام و چه به طور خاص - مشغول می‌شود و بعد از یک ماه، حالا روز جایزه گرفتن است. در روز عید فطر خداوند دارد جایزه می‌دهد و آن حقیقتی را که انسان در این یک ماه به دنبال تحصیل آن بود، در روز عید در نفس تثبیت می‌کند؛ لذا انسان در روز عید احساس می‌کند که این یک ماه را که روزه گرفته است، الآن به جان او نشسته است و سرفراز بیرون آمده است. اینها معنای عید است!

ما در کتاب روح مجرد مرحوم والد - رضوان الله علیه - می‌خوانیم که وقتی ماه

رمضان تمام می‌شد، رسم و دیدن مرحوم حداد این بود که به زیارت ائمه علیهم السلام در اعتاب مقدسه مشرف می‌شدند. به زیارت امیرالمؤمنین و موسی بن جعفر و سامرا و حتی اولاد آنها قاسم و حمزه مشرف می‌شدند.^۱ این قضیه برای چیست؟ برای تشکر و قدردانی از این موهبتی است که خداوند در این ماه نصیب ما کرده است! این موهبت از کجا آمده است؟! از نفس اینها آمده است؛ از نفس موسی بن جعفر آمده است؛ از نفس امام جواد آمده است! پس جای تشکر دارد و انسان باید برود و تشکر کند. ما که در ایران هستیم باید بعد از ماه مبارک رمضان به زیارت علی بن موسی الرضا علیه السلام و حضرت معصومه سلام الله علیها مشرف بشویم.

آنهایی که در طهران هستند باید به زیارت حضرت عبدالعظیم حسنی مشرف بشوند که در روایتی از امام هادی علیه السلام نقل شده است که فرمود:

أما إِنَّكَ لَو زُرْتَ قَبْرَ عَبْدِ الْعَظِيمِ عِنْدَكُمْ لَكُنْتَ كَمَنْ زَارَ الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ؛^۲ «کسی که حضرت عبدالعظیم را زیارت کند مانند کسی است که امام حسین را زیارت کرده است!»

این شعار نیست! این کلام معصوم است! بین کلام معصوم و کلام بنده و سرکار خیلی تفاوت است. امام هادی می‌فرماید: «زیارت حضرت عبدالعظیم مثل زیارت سیدالشهدا است.» لذا کسانی که به هر دلیلی - مثل دور بودن راه - نمی‌توانند مرتب به زیارت امام حسین بروند، می‌توانند به زیارت حضرت عبدالعظیم بروند، چون آنجا نزدیک است و دو فرسخ تا طهران است و خیلی فاصله‌ای ندارد.

این مطلب به خاطر بزرگداشت آن نفسی است که به آن مکان تعلق دارد و انسان هم به واسطه ارتباط با آن مکان، از این مسئله متأثر می‌شود.

حالا معنای [واقعی] عید را فهمیدیم؟ حالا فهمیدیم که ما چقدر در انحراف

۱. روح مجرد، ص ۳۳.

۲. ثواب الأعمال، ص ۹۹.

و اعوجاج قرار گرفته‌ایم و ملت دارد به کجا می‌رود؟^۱
 اینها به‌خاطر دور شدن از احیای سنّت و دور شدن از کلام امام صادق
 علیه‌السلام است که می‌فرماید: «یوم غدیرِ خُمِّ أفضلُ أعیادِ أُمَّتی!»^۲ به‌هر حال، شاعر
 می‌گوید:

متاع کفر و دین بی‌مشتی نیست گروهی آن گروهی این پسندند^۳
 فلهدا وظیفه ما این است که منتظر دیگران نباشیم و در احیای سنن اسلامی
 توقع پیشنهاد و استقبال دیگران را نداشته باشیم. مسلمان و شیعه باید خودش اقدام
 کند و سنّت غدیر را احیا کند، همین کاری که شما دارید می‌کنید. باید روزهای عید
 غدیر را جشن بگیریم و فرهنگ ولایت را در دل بچه‌های خودمان تزریق و زرع
 کنیم. باید مسئله ولایت را که متأسفانه جزء مسائل فراموش شده ما قرار گرفته
 است، آشکار و واضح کنیم.

باید حقیقت اسلام را در تجلّی و ظهور ولایت بدانیم؛ و الاً صرف نظر از این
 مسئله، اختلاف در احکام و مسائل جزئی موجب منافات و تنافی ما با برادران عامّه و
 إخوان اهل سنّت نیست. آیا صرف اینکه ما در بعضی از احکام با آنها اختلاف داریم،
 موجب دوئیّت ما است؟! [مثلاً] آنها در حج، احرام را به این کیفیت قرار می‌دهند،
 ولی ما احرام را به صورت دیگری قرار می‌دهیم؛ اینکه اختلاف نیست! آنها بر هر
 چیزی مثل فرش و چوب و امثال ذلک سجده می‌کنند، ما هم بر اغلب اشیائی که آنها
 سجده می‌کنند سجده می‌کنیم، الاً یک مقداری که تقریباً استثنا شده است؛ خب
 اینکه موجب اختلاف نیست! آنها در کیفیت وضو، آب را از میچ و پایین مرفق به بالا

۱. جهت اطلاع بیشتر پیرامون وجوب احیای سنت‌های اسلامی دینی و مقابله با انحراف‌ها و
 بدعت‌های ایجاد شده رجوع شود به کتاب *نوروز در جاهلیت و اسلام*.

۲. *الأمالی*، شیخ صدوق، ص ۱۲۵. *امام شناسی*، ج ۹، ص ۲۴۲:

«روز غدیر، افضل عیدهای امت من است.»

۳. *دوبیتی‌های بابا طاهر*، دوبیتی شماره ۴۰.

می‌رسانند، ولی ما از بالا به پایین می‌رسانیم؛ اینکه موجب اختلاف نیست!

مگر در بین فتاوی شیعه اختلاف وجود ندارد؟! ما در بسیاری از مسائل فقهی که مستند آن روایات معصومین علیهم‌السلام است، این اختلاف در فتاوا را می‌بینیم؛ پس چطور این مسئله را در خودمان منافی و مخالف با مکتب و مذهب تلقی نمی‌کنیم؟! بین فقهای صدر اسلام و فقهای متأخرین، از زمین تا آسمان اختلاف فتوا وجود دارد؛ در مسئله ارث اختلاف فتوا وجود دارد، در مسائل خمس اختلاف فتوا وجود دارد، در مسائل حج اختلاف فتوا وجود دارد، در مسائل زکات اختلاف فتوا وجود دارد؛ اما چرا ما این اختلاف‌ها را اختلاف در مکتب نمی‌دانیم؟ بالأخره فهم و ذهن و بصیرت و بینش و مرتکزات انسان نسبت به یک قضیه یک فتوا را استنتاج می‌کند و نسبت به مسائل دیگر طور دیگری استنتاج می‌کند. بسیاری از فقهای ما بودند که در موقع صبح یک فتوا داشتند ولی در موقع عصر فتوای آنها تفاوت می‌کرد و هیچ هم موجب نقص علمی آنها نبود. خب در روز به یک مدرک برخورد می‌کند و فتوایی می‌دهد، ولی عصر متوجه می‌شود که این مدرک، مدرک نارسایی است و فتوای او عوض می‌شود. این مسئله، یک مسئله عادی است.

چه چیزی باعث شده است که پیغمبر اکرم بفرماید:

وَلَمْ يُنَادِ بِشَيْءٍ كَمَا نُوْدَى بِالْوَلَايَةِ^۱ «در اسلام آن‌طور که به ولایت ندا شده

است به هیچ چیزی ندا نشده است!»

یعنی نه به نماز، نه به روزه، نه به حج، نه به زکات، نه به جهاد فی سبیل‌الله و نه به امر به معروف و نهی از منکر [به اندازه ولایت ندا داده نشده است]. این مسئله ولایت چه مسئله‌ای است؟!

طبعاً پیغمبر طبق بعثت و رسالت خود، با بسیاری از سنن ملی و آداب و

۱. الکافی، ج ۲، ص ۱۸. امام شناسی، ج ۵، ص ۱۴۱:

«و به هیچ چیز توصیه نشده است به آن‌گونه که به ولایت توصیه شده است!»

رسومات مخالفت می‌کردند. اما دو مطلب بود که بیان و اظهار و ابلاغ آنها برای پیغمبر خیلی مشکل بود: یکی مسئله ازدواج با زنان پسر خوانده؛ و دیگری قضیه نصب خلافت و وصایت بلافضل امیرالمؤمنین علیه السلام.

[رسمی] در زمان سابق و جاهلیت بوده و الآن هم هست که بعضی خانواده‌ها، بچه‌ای را که پدر و مادرش از دنیا می‌رفت، به هر علت و مصلحتی به نزد خودشان می‌آوردند و او را تکفل و سرپرستی می‌کردند. این بچه دیگر در منزل آنها بزرگ می‌شد و نشوونما پیدا می‌کرد و یکی از افراد خانواده محسوب می‌شد و به او ارث می‌دادند و زن از او رو نمی‌گرفت و آن بچه او را مادر خود به حساب می‌آورد. حتی بعضی از این بچه‌ها پیش پدر و مادر از افراد خود عائله هم محبوب‌تر و نزدیک‌تر بودند. به اینها پسر خوانده می‌گفتند که الآن هم هست و معروف است و بسیار هم کار خوبی است که انسان بچه‌ای را که سرپرست ندارد، به جای اینکه در بعضی از جاها باشد و در معرض اخلاق غیرمناسب قرار بگیرد، به منزل خودش بیاورد و بزرگ کند که این کار خیلی ثواب دارد و بسیار قابل تقدیر است؛ البته با رعایت جهات شرعی و رعایت مصالح الأهم فالأهم!

بعد اگر این بچه پسر بود، او را پسر خودشان و اگر دختر بود، او را دختر خودشان فرض می‌کردند و همان احکامی را که در عائله و خانواده رواج داشت، نسبت به او هم انجام می‌دادند.^۱ اگر این فرزند بزرگ می‌شد و عیال اختیار می‌کرد، طبعاً عیال او دیگر بر پدر آن خانواده محرم به حساب می‌آمد و حکم عروس واقعی

۱. [لازم به ذکر است که] اولاد فقط از ناحیه نسب و نکاح شرعی به پدر و مادر ملحق می‌شوند، نه نکاح حرام و زنا؛ چون از راه زنا نسب مقطوع است! پس نسب فقط و فقط از راه نکاح شرعی یا از باب شبهه به پدر و مادر می‌رسد و در غیر این دو صورت، نسب ملحق نمی‌شود؛ حتی اگر نطفه‌ای را بدون نکاح با نطفه زن ممزوج کنند و فرزندی به وجود بیاید، آن فرزند نه به پدر ملحق می‌شود و نه به مادر ملحق می‌شود؛ چون اختلاط و امتزاج این نطفه، عن غیر نکاح بوده است.

۲. جهت اطلاع بیشتر رجوع شود به امام شناسی، ج ۱۰، ص ۱۱۱-۱۳۸ و ج ۱۱، ص ۱۵۲-۱۵۷.

و عروس عرفی او را داشت، و گرفتن عیال او [بعد از طلاق، برای پدر خانواده] مثل این بود که انسان بخواهد عروس خودش را به ازدواج خودش دریاورد، یعنی تا این اندازه این مسئله قبیح داشت!

وقتی که رسول خدا به رسالت مبعوث شدند، از طرف خداوند مأمور شدند که این مسئله [یعنی قبیح ازدواج پدر با همسر مطلقه پسر خوانده‌اش] را بردارند و منتفی کنند. خب مسئله بسیار مشکل و بسیار سخت است، لذا خداوند متعال در آیات قرآن این مطلب را با یک تمهیدات و با یک مقدمه بیان می‌کنند. در آیه شریفه می‌فرماید:

﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا لِمُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا﴾^۱

«برای هیچ مؤمن و مؤمنه‌ای ابداً این‌طور نیست و به‌هیچ‌وجه جا ندارد که وقتی خدا و رسولش، حکمی را راجع به او می‌کنند، او در انجام و عدم انجام آن حکم، از خودش اراده و مشیت و اختیاری داشته باشد؛ و کسی که بخواهد عصیان و سرپیچی کند، به گمراهی روشن و آشکار - نه مخفی - که جای شکّی در آن نیست [گرفتار می‌شود]!»

چون گاهی اوقات انسان گمراه می‌شود، ولی گاهی اوقات اشتباه می‌کند و شک دارد که آیا گمراه است یا نه! حالات او مختلف است و نمی‌داند. لذا در اینجا آیه می‌فرماید: ﴿فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا﴾؛ «گمراهی آشکار و روشن که جای شکّی در آن نیست!»

سیاق آیه، سیاق نهی جدی و اکید است: ﴿وَمَا كَانَ﴾؛ یعنی اصلاً نمی‌تواند و اختیار ندارد و قابلیت ندارد که حتی تفکر این را هم بکند که آیا انجام بدهم یا انجام ندهم!

پس خداوند اول اطاعت مطلق در احکام خدا و پیغمبر را برای مردم تثبیت می‌کند.

۱. سوره احزاب (۳۳) آیه ۳۶.

بعد می فرماید:

﴿وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ
وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ فَلَمَّا قَضَى
زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ
إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا﴾^۱

قضیه، قضیهٔ زيد بن حارثه است. بچه‌ای دارای استعداد که در دامان پیغمبر رشد و نشوونما پیدا کرده است و کم‌کم دارای حالات روحی شده است و استعداد او شکوفا می‌شود و به فعلیت می‌رسد و جزء اولین افرادی بود که به پیغمبر اکرم ایمان آوردند، در زمانی که تمام مسلمین از سه نفر تجاوز نمی‌کردند؛ یعنی امیرالمؤمنین علیه‌السلام که ده ساله بود و حضرت خدیجه سلام‌الله‌علیها و زيد بن حارثه. این سه نفر بوده‌اند!^۲ ببینید این بچه در دامان پیغمبر رشد می‌کند و آن استعدادات او به فعلیت می‌رسد.

زيد همان کسی است که یک روز در مدینه پیغمبر آمدند و دیدند که چهره او زرد شده است و آثار کم‌خوابی در او مشاهده شده است و دارد چُرت می‌زند؛ حضرت فرمودند: «حالت چطور است؟» به حضرت عرضه داشت: «أصبحتُ موقناً؛ به حال یقین رسیده‌ام!» و بعد جریانش مفصل است که رو کرد به پیغمبر و گفت:

۱. سوره احزاب (۳۳) آیه ۳۷. امام شناسی، ج ۵، ص ۱۱۹ و ۱۲۰:

«و ای پیغمبر، می‌گفتی به آن کسی که خداوند بر او نعمت بخشیده بود و تو نیز بر او نعمت ارزانی داشته بودی که زنت را برای خودت نگاه دار و رها مکن و از خداوند بپرهیز! ای پیغمبر، تو از مردم در خشیت و ترس می‌باشی؛ نترس و امر خدا را عملی کن و خداوند سزاوارتر است از اینکه از او بترسی! و آنچه را که از امر خدا راجع به ازدواج با زينب پنهان می‌کنی و به مردم نمی‌گویی، خداوند آن را ظاهر و آشکار می‌سازد. پس چون زيد حاجت خود را از زوجهٔ خود گرفت و به او استمتاع و دخول کرد، ما زينب را به زنيّت و زوجيّت تو درآوردیم؛ به جهت آنکه هيچ گاه ديگر براي مؤمنان سختی و حرجی در نکاح کردن زن‌های پسر خوانده‌های آنان نباشد، در وقتی که آن پسر خوانده‌ها حاجت خود را از آن زنان به استمتاع و دخول گرفته باشند. و البته امر خداوند شدنی است!»

۲. السيرة النبوية، ج ۱، ص ۲۴۰ و ۲۴۵ و ۲۴۷؛ تفسير القمي، ج ۱، ص ۳۷۸.

یا رسول‌الله، می‌خواهید بگویم که از بین این افرادی که به دور شما نشسته‌اند، کدام یک بهشتی و کدام یک جهنمی هستند؟^۱

این همان زید بن حارثه است. و بعد هم در جنگ موته، خداوند توفیق شهادت را نصیب ایشان کرد.^۲

این شخص پسر خوانده پیغمبر شد و پیغمبر او را به‌عنوان پسر خوانده تلقی کردند و حتی خود او به افراد دیگر می‌گفت: «به من زید بن حارثه نگویند؛ به من زید بن محمد بگویند!» و وقتی که پدر او، حارثه، به مکه آمد تا او را بخرد، رسول خدا او را مخیر کردند بین اینکه به نزد خانواده خودش برگردد و یا اینکه در آنجا بماند؛ زید قبول نکرد که به نزد خانواده‌اش برگردد و گفت: «یا رسول‌الله، من بیت و خانه شما را بر هیچ چیزی ترجیح نمی‌دهم!» و حتی حاضر بود مبالغ بسیار زیادی بپردازد!^۳ این زید پسر خوانده پیغمبر بود و طبعاً طبق رسوم و عادات آن موقع، حکم پسر خواندگی بر او می‌شد.

حالا در اینجا یک جریانی می‌خواهد تحقق پیدا کند؛ حکم و تکلیف الهی می‌خواهد این رسم جاهلیت را از میان بردارد. این زید به‌عنوان غلام در منزل پیغمبر می‌آید و پیغمبر او را می‌خرند و پسر خوانده می‌شود. وقتی که پسر خوانده شد، این حکم می‌آید و کم‌کم تنفیذ می‌شود. اول آیه ازدواج می‌آید و رسول خدا به زید می‌گویند: «زید، ازدواج نمی‌کنی؟!». حالا خبر ندارد که چه مسئله‌ای می‌خواهد انجام بشود.

:- نه یا رسول‌الله، حوصله در دسر ندارم، می‌خواهم تنها باشم؛ مگر شما از ما چه دیده‌ای که می‌خواهی ما را به منزل دیگر بفرستی؟! (البته اینها را ما داریم

۱. این جریان در *الکافی*، ج ۲، ص ۵۳ بدون انتساب به زید بن حارثه و در ص ۵۴ از حارثه بن مالک نقل شده است. البته همین جریان در *مثنوی معنوی* (آذر یزدی)، دفتر اول، ص ۱۵۶ به زید نسبت داده شده است. (محقق)

۲. *السیرة النبویة*، ج ۲، ص ۳۷۸.

۳. رجوع شود به *أنساب الأشراف*، ج ۱، ص ۴۶۸ و ۴۶۹؛ *السیرة النبویة*، ج ۱، ص ۲۴۷ - ۲۴۹.

می‌گوییم؛ ولی شاید هم به پیغمبر گفته باشد!

-: نه، ما از تو چیزی ندیده‌ایم، تو مثل پسر ما هستی!

-: نه یا رسول‌الله، این حالت تنهایی و انفراد [برای من بهتر است]!

-: نمی‌شود، باید ازدواج کرد و باید نسل را استمرار بخشید! سنت ازدواج،

سنت آکید من است.^۱

خلاصه، پیغمبر این مسائل را به زید گفت و طبعاً زید هم کم‌کم قبول کرد و گفت: «بسیار خوب، به خاطر اینکه به سنت شما عمل کنم قبول می‌کنم.» حالا چه شخصی را انتخاب کنیم؟ پیغمبر زینب بنت جحش را که دختر بسیار زیبایی بود به زید معرفی کرد. او دختر عمه رسول خدا بود و می‌توان گفت که از نظر حسب و نسب طبعاً در ردیف خود رسول خدا بود. پیغمبر پسر دایی محسوب می‌شد و او دختر عمه محسوب می‌شد.

رسول خدا با این کار، این سنت قبیح و این اشرافیت تحمیلی و فرهنگ اختلاف طبقاتی را از آنجا برداشت. گفت: «زینب را می‌خواهی؟» زید گفت: «یا رسول‌الله، او را که به من نمی‌دهند! او دختر عمه شما است و...» حضرت به خواستگاری زینب رفتند. زینب خیلی خوشحال شد و خیال کرد که پیغمبر برای خودشان می‌خواهند، ولی وقتی که متوجه شد برای زید می‌خواهند، ناراحت شد و قبول نکرد.

رسول خدا در اینجا فرمود: «حکم، حکم من نیست و از طرف خدا است؛ می‌خواهی قبول کن و می‌خواهی قبول نکن!» وقتی زینب دید که چاره‌ای نیست، قبول کرد و به ازدواج زید که از طرفی غلام رسول خدا و از طرف دیگر پسر خوانده ایشان بود، درآمد.

۱. در روایت هم داریم که پیغمبر فرمودند:

«النَّكَاحُ سُنَّتِي، فَمَنْ رَغِبَ عَنِ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي»؛ * [نکاح، سنت من است؛ پس] کسی که از سنت

من رویگردان شود، از من نیست! (در دین من عزلت و رهبانیت وجود ندارد.)»

*. جامع الأخبار، شعیری، ص ۱۰۱. (محقق)

خب مشخص است که طبعاً در چنین مواردی، مسائل و اختلافاتی پیش می‌آید و ممکن است سلیقه‌ها کم‌کم تفاوت پیدا کند. آن روزهای اول همه چیز خوب و عالی و ماه عسل؛ ولی یک مقدار که گذشت، کم‌کم ماه شیره و همین‌طور رو به نزول و اُفت قرار گرفت تا اینکه کم‌کم دیگر سروصدا درآمد!

یک روز پیغمبر دید که در خانه او را می‌زنند. رفت در را باز کرد و دید زید آمده است، ولی قیافه او اخمو است و مثل دوسه ماه پیش و پارسال نیست! پارسال بشاش بود و خلاصه با همه می‌گفت و می‌خندید؛ ولی حالا یک‌طور دیگر شده است! البته ما یک مقدار مزاح هم می‌کنیم!

-: زید، چه شده است؟ چه خبر است؟

-: یا رسول‌الله، مسئله‌ای است که خجالت می‌کشم بگویم و نمی‌دانم چطور

مطرح کنم!

-: نه، بگو!

-: ما اخیراً با این مخدرهٔ مکرمهٔ مجلله یک مقدار اختلاف پیدا کرده‌ایم و خلاصه کم‌کم عرصه برای ما مقداری تنگ شده است و مشکلات پیش آمده است. حضرت مقداری او را نصیحت کردند. فرمودند: «برو به زندگی‌ات برس و این‌طور باش، این مسئله فقط اختصاص به تو ندارد و بقیه هم به این مسائل مبتلا هستند، این افکار را از ذهن خودت بیرون کن، انسان باید مدارا و رعایت کند، این کارها چیست؟ بالأخره می‌گذرد، اختلاف است دیگر، خدا هیچ دو نفری را مثل هم خلق نکرده است و دو تا برادر هم یک سلیقه ندارند. اینها مسائل عادی است!»

آیه می‌فرماید: ﴿وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ﴾^۱

۱. سوره احزاب (۳۳) آیه ۳۷. امام شناسی، ج ۵، ص ۱۱۹:

«و ای پیغمبر، می‌گفتی به آن کسی که خداوند بر او نعمت بخشیده بود و تو نیز بر او نعمت ارزانی داشته بودی که زنت را برای خودت نگاهدار و رها مکن.»

ما راجع به اخلاق خانواده روایات بسیاری داریم^۱ که إن شاء الله در وقت و فرصت مناسب، عرائضی را خدمت رفقا و دوستان عرض خواهیم کرد. علی‌کل‌حال، زيد را نصیحت کردند و او را فرستادند. مدتی گذشت که دوباره به در خانه پیغمبر آمد. پیغمبر گفت: «چه شده است که این همه می‌آیی؟! سابقاً نمی‌آمدی، حالا که مشکل پیدا کرده‌ای زیاد می‌آیی و در می‌زنی!» معمولاً همین‌طور است! گفت: «یا رسول‌الله، ما گفتیم چشم و هرچه شما گفتید عمل کردیم، ولی ظاهراً مسئله مشکل‌تر از این حرف‌ها است و قضیه یک قدری پیچیده‌تر است.» پیغمبر دوباره نصیحتش کردند. در روایت داریم که چند مرتبه به منزل رسول خدا آمد و پیغمبر او را برگرداند. این مطلب را به خاطر این عرض می‌کنم که بعضی از تعابیر بسیار ناپسند و خلافی که اهل تسنن یا حتی بعضی از خاصه راجع به این قضیه به رسول خدا نسبت می‌دهند،^۲ روشن بشود.

خلاصه، پیغمبر اکرم چند مرتبه زيد را به خانه فرستادند تا اینکه بالأخره گفت: «یا رسول‌الله، من دیگر نمی‌توانم با او زندگی کنم. او هر روز به من فخر می‌فروشد که من دختر عمه رسول خدا هستم و تو یک غلام و بنده آزاد شده هستی. اصل و نسب من از قریش است و تو از قبیله کذا هستی؛ و خلاصه زندگی را برای ما تلخ کرده است!» پیامبر دیدند که دیگر قضیه در اینجا به صورت دیگری است و وقتی که طرفین باهم نمی‌سازند و اختلاف دارند و قابل التیام نیست، بالأخره خداوند راه‌های دیگری را هم قرار داده است و به قول معروف: «أخِرُ الدَّوَاءِ الْكَيِّ!»^۳ لذا فرمودند: «بسیار

۱. رجوع شود به *الكافی*، ج ۲، ص ۱۱۶-۱۲۰؛ *وسائل الشیعة*، ج ۱۲، ص ۲۰۰-۲۰۳؛ *بحار الأنوار*، ج ۷۲، ص ۵۰-۶۴.

۲. رجوع شود به *أنساب الأشراف*، ج ۱، ص ۴۳۴؛ *الطبقات الكبرى*، ج ۸، ص ۸۰-۸۲؛ *تفسیر القمی*، ج ۲، ص ۱۷۲ و ۱۹۴.

۳. *طب الأئمة علیهم السلام*، ص ۵۵. ترجمه: «آخرین درمان، داغ نهادن است.» (محقق)

خوب، حالا که این‌طور است دیگر از هم جدا شوید و هر کسی به سراغ زندگی و کار خودش برود.» و آنها از هم جدا شدند.

وقتی از هم جدا شدند و دوران عده تمام شد، برای رسول خدا حکم آمد که حالا تو باید با زینب ازدواج کنی! پیغمبر چطور با عروس خودش و با زن پسرخوانده خودش ازدواج کند؟! واقعاً مردم چه می‌گویند؟! یعنی این مسئله نشان می‌دهد که ممکن است این آداب و سنن جاهلی آن‌چنان در افراد نفوذ کند که اصلاً جزء فرهنگ آنها درآید؛ فرهنگی که قابل دست برداشتن نیست و اصلاً نمی‌توان از آن دست برداشت.

می‌دانید این قضیه مثل چیست؟ مثل این است که من باب‌مثال بگویند که شما هیچ ارتباطی با پدر و مادر خود ندارید و پدر و مادر شما شخص دیگری است! اصلاً یک‌هم‌چنین مسئله‌ای چطور ممکن است و آیا قابل قبول است؟! یعنی انسان علم دارد و یقین دارد که از این پدر و مادر متولد شده است، ولی بعد در اینجا انقطاع نسب می‌کند و نسب را منتسب به یک مورد دیگر می‌کند! اصلاً یک‌هم‌چنین چیزی امکان دارد؟! مثلاً اگر الآن یک فقیه در رساله توضیح‌المسائل خود بگوید: «ایها الناس، برای بنده روشن شده است که هر کسی که از پدر و مادر خودش متولد شده است، به آنها محرم نیست و باید یک پدر و مادر برای خودش انتخاب کند و اختیار کند و قرعه بیندازد»، مردم چه می‌گویند؟! حتی عوام هم شروع به مبارزه کردن و مقابله کردن و مسخره کردن و استهزاء کردن می‌کنند که آقا یعنی چه؟! این حرف‌ها چیست؟!

این مسئله تزویج با عروس پسرخوانده هم حکم یک‌هم‌چنین قضیه‌ای را داشت! خیلی مسئله شدید و مشکلی بود، ولی باید انجام بشود. لذا آیه شریفه بعد می‌گوید:

﴿مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ
وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا﴾^۱

۱. سوره احزاب (۳۳) آیه ۳۸.

«هیچ حرج و هیچ سختی و تنگی‌ای برای نبی نیست وقتی که خدا بخواهد تکلیفی را بر او فرض کند. این سنت از زمان انبیای سابق بوده است (که احکام الهی را در زمین جاری می‌کردند و برخلاف سنن قیام می‌کردند و الآن هم به همین کیفیت است؛) [و امر خداوند معین و مشخص و در تحت قدر و اندازه، اندازه‌گیری شده است].»

غیر از پیغمبر چه کسی می‌تواند این کار را انجام بدهد؟ در بعضی از مواقع مسئله آن قدر مهم است که اگر شخصی غیر از آن فرد اول - که در اینجا رسول خدا است - بخواهد آن را انجام بدهد، مردم از او نمی‌پذیرند. لذا این قرعه باید به نام رسول خدا بیفتد تا این سنت سیئه و غیر مناسب و جاهلانه را بشکنند و از میان بردارد.

آیه بعد می‌فرماید:

﴿الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا﴾^۱

«آن کسانی که تبلیغ رسالات الهی را می‌کنند و فقط از خدا می‌ترسند و از غیر خدا نمی‌ترسند؛ و خدا [در حساب و رسیدگی] کفایت می‌کند.»

اصلاً غیر خدا کیست؟! در اینجا پیغمبر باید از خدا بترسد؛ نه از مردم! این دو روز تمام می‌شود. ﴿وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ﴾؛ یعنی فقط باید از خدا ترسید و فقط باید از او نگران بود و از هیچ شخص دیگری مطلقاً نباید نگرانی داشت!^۲

این حریت، حریت سیدالشهدا بود. فقط و فقط می‌گوید: «خدا!» آزادی برای

کیست؟ برای سیدالشهدا است که در قبال یزید و یزیدیان می‌گوید:

لَا أُعْطِيكُمْ بِيَدِي إِعْطَاءَ الدَّلِيلِ، وَ لَا أُفْرُؤُ فِرَارَ الْعَبِيدِ؛^۳ «مانند افراد ذلیل

۱. سوره احزاب (۳۳) آیه ۳۹.

۲. رجوع شود به *أنساب الأشراف*، ج ۱، ص ۴۳۴؛ *الطبقات الكبرى*، ج ۸، ص ۸۰ - ۸۲.

۳. *الإرشاد*، ج ۲، ص ۹۸.

۴. در بعضی از نسخ «و لا أفرؤ إقرار العبيد»^{*} است که در این صورت معنایش مثل «لا أعطيتكم»

دست در دست شما نمی‌دهم و سر تسلیم فرو نمی‌آورم، و همچو عبید
فرار نمی‌کنم!»

بنده‌ها دارای دو حالت هستند: عبد آبق یا فراری؛ [و عبد مطیع]. وقتی که
مولا عبدی را می‌خرد، اگر از زندگی با مولا و وضعیّت خودش رضایت داشته باشد،
در همان منزل کار انجام می‌دهد و مولا او را تکریم می‌کند و خلاصه یک زندگی
متناسب با حال و مورد رضایت خودش را می‌گذراند. این می‌شود «لَا أُعْطِيكُمْ بَيْدِي
إِعْطَاءَ الدَّلِيلِ؛ من مانند افراد ذلیل دست در دست شما نمی‌دهم!» ولی اگر عرصه بر
عبد تنگ بشود، فرار می‌کند. اسم این عبد را عبد آبق می‌گذارند؛ این می‌شود «و
لَا أُفْرُ فِرَارَ الْعَبِيدِ؛ و نه [مانند عبد آبق] فرار می‌کنم.»

[سیدالشهدا می‌فرماید:] «شما می‌گویید که با یزید بیعت کنم؟ من بیعت
نمی‌کنم! شما می‌گویید که به یک جای دیگر بروم؟ من نمی‌روم! شما می‌گویید که با
من جنگ می‌کنید و من را می‌کشید؟ خب مرا بکشید!» ﴿وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ﴾.
این حریت است. این مرام سیدالشهدا است. سیدالشهدا علیه السلام به آنها
می‌گفت: «غیر از اینکه شما یک جان از من می‌گیرید، کار دیگری می‌توانید بکنید؟!
پس بیایید این جانم را بگیرید!»^۱

این مکتب، مکتب امام حسین است. مکتبی که انسان فقط خدا را در مقابل
خود مسئول می‌داند؛ نه کس دیگر را! مسئول فقط خدا است، مسئول فقط امام زمان
است و بس! خود را در قبال خدا و امام زمان علیه السلام مسئول می‌داند و باید به
این دو پاسخگو بود و باید به این دو جواب داد؛ نه به کس دیگر! اگر شخصی
به جای مسائل دنیا و زید و عمرو و بکر و خالد، فقط خدا را در مقابل خودش قرار

← بیدی إعطاء الدليل» خواهد بود و دیگر نمی‌تواند عدل و مقابل او واقع بشود.

*. وقعة الطف، ص ۲۰۹. (محقق)

۱. رجوع شود به إحقاق الحق، ج ۱۱، ص ۶۰۱؛ وقعة الطف، ص ۱۷۲؛ تحف العقول، ص ۲۴۵.

بدهد، آزاد می‌اندیشد و آزاد قدم برمی‌دارد و بین خود و خدا آزاد حرکت می‌کند. آن وقت چقدر وضع انسان و فکر انسان تغییر می‌کند و چقدر در مرام و هدف و مشی انسان تفاوت به وجود می‌آید!

پیغمبر هم آمد و به این حکم عمل کرد. البته این قضیه، خیلی قضیه مشکلی بود؛ ولی بالآخره انجام داد. ﴿وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ﴾.^۱ این یک مسئله بود.

مسئله دوم که رسول خدا در اجرای آن بسیار بسیار نگران بود و طبق روایت معصوم علیه‌السلام چند مرتبه این مسئله را به تأخیر انداخته بود، قضیه نصب خلافت و وصایت بلافصل امیرالمؤمنین علیه‌السلام بود.^۲ رسول خدا نسبت به این مسئله خیلی ظنین بود! چرا ظنین بود و اوضاع آن زمان چه چیزی را اقتضا می‌کرد که رسول خدا نتواند مسئله خلافت بلافصل امیرالمؤمنین علیه‌السلام را مطرح کند؟! یکی از مسائلی که در اینجا می‌تواند برای ما مطرح باشد، آن جو مردم تازه مسلمانی است که هنوز اسلام و ایمان در میان آنها نفوذ و رسوخ پیدا نکرده بود و به خاطر افکار جاهلی و سلائق مختلفی که داشتند، یک توان و قدرت و تحمل خاص [و محدودی] را نسبت به تلقی احکام و تکالیف الهی داشتند و هر چیزی را نمی‌توانستند فوراً قبول کنند.

این مسئله‌ای که خدمت شما عرض می‌کنم، یک جنبه قضیه است؛ اما جنبه دیگر جنبه نفس است و ما از این مطلب نباید غفلت کنیم! آیا ما هم همین‌طور نیستیم؟! آیا ما در برابر حق - هر چه می‌خواهد باشد - تسلیم هستیم، یا اینکه توان و

۱. سوره احزاب (۳۳) آیه ۳۷. امام شناسی، ج ۵، ص ۱۱۹ و ۱۲۰:

«ای پیغمبر، تو از مردم در خشیت و ترس می‌باشی؛ نترس و امر خدا را عملی کن و خداوند سزاوارتر است از اینکه از او بترسی! و آنچه را که از امر خدا راجع به ازدواج با زینب پنهان می‌کنی و به مردم نمی‌گویی، خداوند آن را ظاهر و آشکار می‌سازد!»

۲. رجوع شود به تفسیر فرات الکوفی، ص ۱۳۰، ۱۳۱، ۴۵۰ و ۵۱۶.

تحمّل ما نسبت به تلقّی حق محدودیّت دارد و هر حقّی را نمی‌توانیم قبول کنیم؟ هر کسی در آن ظرفیّت و سعه وجودی خود، در مواجهه با حق و تلقّی آن محدودیّتی دارد که اگر بخواهد از آن مقدار بالاتر برود، عقب‌نشینی می‌کند!

تا وقتی که مسئله مربوط به دیگران است، خیلی خوب از حق دفاع می‌کنیم و خیلی خوب نسبت به مسائل بررسی و تفحص و تفتیش می‌کنیم و خیلی خوب مسائل را مورد ارزیابی قرار می‌دهیم؛ اما همین‌که این قضیه می‌خواهد در عائله و خانواده ما بیاید و با مسائل خانواده و عائله ما ارتباط پیدا کند، می‌بینیم که دیگر صحبت‌ها کمرنگ می‌شوند و آن دفاعی را که دیروز می‌کردیم، دیگر امروز نمی‌کنیم و مسئله را کمرنگ تلقّی می‌کنیم و نسبت به قضایا حساسیت نشان نمی‌دهیم؛ چون این قضیه با خود ما و منافع ما دارد اصطکاک پیدا می‌کند.

ولی بعضی‌ها این‌طور نیستند؛ همان‌طور که روز قبل به‌عنوان یک بیگانه و غریبانه با مطلب روبه‌رو می‌شدند، در این موقعیّت هم با همان شدت و با همان حدّت و بدون کمترین تغییر لحنی، با مسائل برخورد می‌کنند. پس این قضیه فقط اختصاص به زمان رسول خدا ندارد!

اینجا است که آیه قرآن می‌فرماید: ﴿وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ﴾؛ در مقابل حق نباید از کسی ترسید، بلکه باید صریح و بدون هیچ‌گونه مسامحه‌ای گفت. یا اصلاً نباید گفت، نه قبل و نه در یک‌هم‌چنین موقعیتی؛ و یا اگر می‌گوییم، در همه موارد باید بگوییم! در قضاوت‌هایی که می‌خواهیم بکنیم وقتی می‌بینیم که با بعضی از مصالح خودمان در تعارض است، کوتاه نیاییم! یعنی این‌طور نباشد که یک روز کوتاه بیاییم و یک روز سفت بگیریم، بلکه در هر دو مورد باید محکم بایستیم!

مسئله ولایت یک مسئله تعبّدی نیست، بلکه مسئله ولایت یک مسئله تکوینی و منطقی است! معنا ندارد که رسول خدا فردی را به‌عنوان وصایت و به‌عنوان خلافت بر امت بگمارد، درحالی‌که از پاسخ و جواب افراد امت عاجز باشد! من‌باب‌مثال عرض می‌کنم: اگر رسول خدا در روز غدیر خم به‌جای امیرالمؤمنین

علیه السلام، ابابکر را به خلافت نصب می کرد، آیا این نصب، یک نصب عقلایی بود یا یک نصب جاهلانه بود؟! چون ابی بکر قادر بر پاسخ نیست! اگر رسول خدا در غدیر خم به جای امیرالمؤمنین علیه السلام، عمر را نصب می کرد، آیا این اهل تسنن از عمر دست برمی داشتند یا نه؟! پس مشکل، مشکل امیرالمؤمنین است؛ نه مشکل عمر و ابابکر! ما نمی توانیم امیرالمؤمنین را قبول کنیم، چون حق محض است! اگر پیغمبر در غدیر خم عمر را نصب می کرد، آیا این نصب، یک نصب الهی بود؟! شما در کتاب های اهل تسنن تفحص کنید، چند صفحه از مطالب مترشحه جناب عمر در کتاب های اهل تسنن وجود دارد؟! جلد دوازدهم شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید را نگاه کنید و در آنجا کلمات ذرّبار جناب عمر را ببینید که چه گفته است!^۱

ولی شیعه این طور نمی گوید. شیعه می گوید که در تمام احوال و در تمام لحظات و در تمام دقایق، حرکت تربیتی و حرکت تعالی انسان به سمت پروردگار نباید با موازین منطقی و عقلی منافات داشته باشد. این مکتب، مکتب شیعه است. اگر شما یک لحظه دیدید که کیفیت راه و مسیر با موازین منطقی تفاوت پیدا کرده است، در آنجا باید توقف کنید؛ چون مکتب حق، انطباق شریعت با تکوین است.

شیعه می گوید بعد از پیغمبر کسی باید باشد که مثل خود رسول خدا ﴿إِنَّ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ * عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَىٰ﴾^۲ و ﴿إِنَّهُ لَقَوْلُ فَصْلٍ * وَمَا هُوَ إِلَّا هَزْلٌ﴾^۳ است! کلام جانشین و خلیفه رسول خدا هم باید کلام فصل باشد. این شخص فقط امیرالمؤمنین

۱. شرح نهج البلاغه، ج ۱۲، ص ۱۰۸-۱۷۷.

۲. سوره نجم (۵۳) آیه ۴ و ۵. امام شناسی، ج ۱۳، ص ۱۵۰:

«نیست قرآن مگر وحیی که به او نازل شده است * و آن وحی را خداوند با تمکین و پر قدرت و قوت به او تعلیم نموده است!»

۳. سوره طارق (۸۶) آیه ۱۳ و ۱۴. امام شناسی، ج ۱۴، ص ۸۹:

«این قرآن تحقیقاً گفتاری است جداکننده میان حق و باطل * و نیست از روی مزاح و شوخی!»

علیه‌السّلام است؛ نه امثال برخی که با یک وجب ریش و عمامه بزرگ بالای منبر رسول خدا نشسته است و وقتی یک یهودی از او سؤال می‌کند که خدا کجا است؟ می‌گوید: «﴿الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى﴾؛^۱ خدا آن بالا است!» خوب بود که این آیه قرآن را بلد بود! یهودی گفت: «پس زمین، خدا ندارد؟!» گفت: «بزنید و بیرونش کنید!»^۲ عجب، این جواب است؟!

حالا اگر رسول خدا در روز غدیر این ابابکر را به خلافت نصب کند، ما در رسالت خود رسول خدا شک نمی‌کنیم؟! قطعاً شک می‌کنیم؛ و بلکه قطع به عدم آن پیدا می‌کنیم، چون این عمل با عقل نمی‌سازد و با موازین عقلی منطبق نیست.

پس خلافت و مسئله ولایت باید با موازین عقلی منطبق باشد. اگر رسول خدا فرماندهی یک لشکر را به یک بچه بدهد و بگوید: «أَيُّهَا النَّاسُ، این جیش که حرکت می‌کند، این بچه فرمانده شما است، از او اطاعت کنید!» خب یا باید این بچه و این طفل خردسال از نقطه نظر تدبیر و تدبّر و اداره امور مثل یک فرمانده کارکشته و اهل خبره باشد که در این صورت دیگر صغّر و عدم صغّر سن مطرح نیست؛ و یا اگر این طور نباشد، قطعاً این انتصاب، انتصاب باطلی خواهد بود!

مگر ائمه ما در سنین خردسالی به امامت نرسیدند؟! امام جواد علیه‌السّلام در نه [سالگی به امامت رسید]، ولی فقط این منصب نبود. مأمون جلسه تشکیل می‌دهد و تمام علمای نصاری و یهود و فقها و قضات مهم ممالک اسلامی را جمع می‌کند که با امام جواد در سن نه سالگی مباحثه کنند.^۳ نتیجه جلسه را همه می‌دانید! پس مسئله امامت تعبد نیست، بلکه مسئله امامت یک واقعیت است؛ حالا هر کسی می‌خواهد

۱. سوره طه (۲۰) آیه ۵. معاد شناسی، ج ۸، ص ۹۸:

«و حقّاً که خداوند بر روی تخت قرار گرفت و مسلط و مسیطر شد.»

۲. رجوع شود به *الایرشاد*، ج ۱، ص ۲۰۱.

۳. *الاحتجاج*، ج ۲، ص ۲۸۳ - ۲۸۷ و ۴۴۶ - ۴۴۹.

این واقعیت را بپذیرد و هر کسی می‌خواهد نپذیرد!

بنابراین آنچه از مسئله ولایت برای ما می‌ماند، رسیدن به این نکته است که مسئله ولایت یک مسئله تکوینی و یک قضیه واقعی است. شخصی که بعد از رسول خدا است، وقتی از او سؤال می‌کنند نمی‌تواند بگوید که جواب آن را فردا یا پس فردا به شما می‌دهم و الآن نمی‌توانم. نمی‌تواند یک‌هم‌چنین حرفی بزند!

وقتی از ابوحنیفه سؤال می‌کردند می‌گفت: «جواب آن را بعداً به شما می‌گویم.» یکی را به سراغ امام صادق علیه السلام می‌فرستاد و جواب مسئله را می‌پرسید، وقتی که جواب را می‌فهمید، برطبق رأی خودش فتوا می‌داد.^۱ این ابوحنیفه امام اهل تسنن است! اما امام ما کیست؟ امام باقر و امام صادق است. آیا تا به حال شده است که از امام باقر سؤالی کنند و بگویند نمی‌دانم و بعد شخصی را به سراغ کسی دیگر بفرستد تا جوابش را بیاورد؟! آیا اتفاق افتاده است؟! کجا نوشته شده است؟!!

ابو حمزه ثمالی می‌گوید:

در سفر حج بودم که دیدم امام باقر علیه السلام در مسجد الحرام است و مردم به سمت آن حضرت ازدحام و هجوم می‌آورند. یکی از علمای بزرگ به نام عکرمه - که شخص بسیار منطقی و اهل لسان و اهل بحثی بود - جلو آمد تا امام را امتحان و تجربه کند و ببیند که او چه کسی است که مردم این قدر به دنبال او می‌آیند. (با این نیت دارد کجا می‌آید؟! دارد جلوی امام می‌آید! شما خیال کرده‌اید جلوی یک آدم عادی می‌آید؟! نه، دارد جلوی امام می‌آید!) همین‌که به امام باقر علیه السلام رسید، بدنش لرزید و به روی زمین افتاد! (اصلاً هیچ سؤالی نکرد! امام که سؤال ندارد!) وقتی که بلند شد و نشست گفت: «یا ابن رسول الله، من پیش بسیاری از بزرگان رفته‌ام و هر جا رفته‌ام، آنها را منکوب و محکوم کرده‌ام، ولی نمی‌دانم که چرا اینجا این طور شدم!»

۱. رجوع شود به زهر الربیع، ص ۵۲۲؛ الکشکول، بحرانی، ج ۳، ص ۴۶، فرائد الأصول، ج ۱، ص ۳۰۴.

امام باقر فرمود: «إِنَّكَ بَيْنَ يَدَيَّ بُيُوتِ أَدْنَى اللَّهِ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا أَسْمُهُ»^۱.
خیال کرده‌ای اینجا هم مثل جاهای دیگر است؟! تو می‌دانی کجا آمده‌ای؟! تو
جایی آمده‌ای که خدا می‌خواهد آنجا را بلند کند و به آنجا رفعت بدهد!^۲
پس مسئله، مسئله تعبّدی نیست؛ بلکه اراده و مشیّت الهی تعلق گرفته است
که اینجا را در میان همه افراد بلند گرداند.

لذا وقتی که جابر بن عبدالله انصاری خدمت امام باقر علیه السلام می‌رسد و
سلام رسول خدا را به امام باقر علیه السلام می‌رساند، حضرت می‌فرماید: «مُسْتَعَدٌّ
برای رفتن باش!» جابر خیلی تعجب می‌کند و به امام باقر عرض می‌کند:
یا ابن رسول الله، این سرّی بود که پیغمبر به من فرمود! گفت: «وقتی که
فرزندم باقر را ملاقات کردی، دیگر در آن زمان موقع ارتحال و موقع رفتن
تو رسیده است!»

منظور جابر این است که شما از کجا فهمیدید؟! عجب، ببینید جابر هم در
اینجا آن‌طوری که باید و شاید نیامده است! حضرت می‌فرماید:

و الله لقد أعطاني الله علم ما كان و ما يكون إلى يوم القيامة؛^۳ «قسم به خدا
(حضرت قسمِ والله می‌خورد!) که خداوند علم تمام موجودات و حوادث
را، هرچه که بوده است [و تا روز قیامت خواهد بود، به من عنایت فرموده
است]!»

یعنی از وقتی که اراده ربوبی بر جعل و خلق اشیاء در همه عوالم و ممکنات تعلق
گرفته است تا جایی که خواهد بود، خداوند علمش را به من داده است. آن وقت ما
می‌گوییم که امام ولایت تکوینی ندارد! پس چه دارد؟! می‌فرماید: «والله لقد أعطاني

۱. سوره نور (۲۴) آیه ۳۶.

۲. مناقب آل أبي طالب عليهم السلام، ج ۴، ص ۱۸۲.

۳. الهداية الكبرى، ص ۲۳۸؛ مناقب آل أبي طالب عليهم السلام، ج ۴، ص ۱۹۷. با قدری اختلاف
در مصادر.

اللَّهِ عِلْمَ مَا كَانَ وَ عِلْمَ مَا يَكُونُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ!» این کلام امام باقر است. شیعه می گوید که در هر مرتبه ای باید طبق منطق عمل کرد. ما می گوئیم که بعد از پیغمبر باید شخصی باشد که بتواند پاسخ امت را بدهد. حالا آن شخص چه کسی است؟ شما اهل تسنن می گوئید که عبدالرحمن بن عوف است؟ بسیار خوب، بیاورید و امتحان کنید! شما می گوئید که عمر است؟ بسیار خوب، بیاورید و امتحان کنید؛ ما حرفی نداریم! شما می گوئید که جناب ابی بکر است؟ او کسی است که در هجرت از مکه به مدینه به همراه پیغمبر در غار آمد؛ فقط همین! این هنر ایشان است. می گویند: صاحب رسول الله، صاحب الغار! آن وقت درباره آن کسی که به جای پیغمبر می خوابد و سنگها را بر بدن خودش تحمل می کند و احتمال کشته شدن قطعی درباره او می رود،^۱ می گویند: «خب خوابیده است دیگر، آنها می دانستند که او به جای پیغمبر است و لذا با او کاری نداشتند!» آن کسی که تنها در جنگ احد نود زخم می خورد^۲ و وقتی که به منزل می آید و منادی ندا می کند که کفار دوباره هجوم آورده اند، با همان نود زخم از بستر بلند می شود و کفار را تعقیب می کند،^۳ باید کنار برود و در منزل خود بنشیند؛ اما آنهایی که در حین جنگ احد فرار کردند و سه روز به خارج مدینه رفتند و از ترس نیامدند و بعد قاصد فرستادند که احوال را بررسی بکند و وقتی که دیدند خبری نیست آمدند،^۴ آنها صاحب رسول الله و صاحب الغار هستند!

این مکتب، مکتب جاهلان و غافلان است! اما مکتب حق می گوید: «ما فقط به آنچه رسول خدا گفته است عمل می کنیم!»

من یک وقت در یکی از صحبت های خودم گفتم: ما فرض را بر این می گذاریم

۱. رجوع شود به السیره النبویه، ج ۱، ص ۴۸۲ - ۴۸۶.

۲. تفسیر القمی، ج ۱، ص ۱۱۶.

۳. همان، ص ۱۲۴.

۴. تاریخ طبری، ج ۲، ص ۵۲۲.

که اصلاً روز غدیر نبوده است و مثل یک‌هم‌چنین روزی رسول خدا امیرالمؤمنین را نصب نکرده است، [در این صورت ما به حکم عقل و فطرت، باز هم باید به سراغ امیرالمؤمنین می‌رفتیم!]

طبری در تاریخ خودش می‌گوید:

ما نمی‌توانیم روز غدیر را نفی کنیم (چون بالأخره غدیر بوده است و یک واقعه تاریخی است و نمی‌توانیم آن را انکار کنیم). بلکه باید آن را تأویل و توجیه کنیم و کلمه «مولا» در «مَنْ كُنْتُ مَوْلاَ فَهَذَا عَلِيٌّ مَوْلاَهُ» را به معنای رفیق، حبیب، محبّ و یا صدیق بگیریم.^۱

ولی من اصلاً می‌خواهم بالاتر از این را بگویم؛ من می‌گویم که اصلاً روز عید غدیری نبوده است. پیغمبر از دنیا رفته است و ابوبکر در آنجا هست و مردم می‌خواهند به او رأی بدهند. این جناب ابی‌بکر را بیاورند و بنشانند و ببینند که فهم و سواد و معلومات او چقدر است؟ قدرت و اختیار او چقدر است؟ اداره امور او چگونه است؟ در کنارش امیرالمؤمنین را هم بنشانند. خوب اینکه دیگر کاری ندارد؛ او نشسته است، بروید و از او سؤال کنید! مگر مسئله ولایت مسئله تعبد است؟! اگر با وجود اینکه ما اشتباهات ابوبکر را می‌بینیم و به آن قطع داریم، رسول خدا بگوید که از او تبعیت کنید، آیا نباید در خود رسول خدا شک کنیم؟! باید شک کنیم! مگر می‌شود که پیغمبر زمام امور امت را به دست کسی بدهد که از [بیان] بدیهی‌ترین احکام و بدیهی‌ترین قضاوت‌ها عاجز باشد؟! و عَلَيَّ الْإِسْلَامُ السَّلَامُ لَوْ بُلِّيتِ الْأُمَّةَ بِرَاعٍ مِثْلِ هَذِهِ الْأَشْخَاصِ!^۲ اما ولایت امیرالمؤمنین علیه السلام یک مسئله تکوینی است.

لذا می‌فرماید: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾. خدا در هیچ کدام از احکام نگفته است: ﴿رَضِيْتُ لَكُمْ﴾. در

۱. رجوع شود به *تطهير الجنان واللسان*، ص ۹۴.

۲. برگرفته از کلام أباعبدالله الحسين عليه السلام در *مشير الأحرار*، ص ۲۵:

«فَقَالَ الْحُسَيْنُ: "وَعَلَى الْإِسْلَامِ السَّلَامُ إِذْ قَدْ بُلِّيتِ الْأُمَّةَ بِرَاعٍ مِثْلِ يَزِيدٍ!"»

حکم صلات، حج، جهاد، خمس، زکات و در هیچ حکمی این طور نگفته است؛ اما به مسئله ولایت که می رسد می گوید: ﴿رَضِيْتُ﴾؛ «الآن راضی شدم!» تا به حال شما مسلمان بودید و رسول من احکام را برای شما می گفت و مطالب را برای شما نقل می کرد ولی من راضی نبودم، اما ﴿الْيَوْمَ...رَضِيْتُ﴾؛ «امروز دیگر راضی شدم!» این رضایت، رضایت باطن است؛ یعنی امروز روزی است که بین قلب انسان و پروردگار، اتصال انجام می شود؛ و إلاً احکام که قبلاً بوده است و قضیه از نظر مسائل عادی و ظاهری فرقی نکرده است.

حقیقت دین که عبارت است از تکامل و به فعلیت رسیدن استعدادها، به ولایت امیرالمؤمنین احتیاج دارد و بدون ولایت امیرالمؤمنین، هیچ کدام از عبادات از مرتبه ظاهر عبور نمی کنند! لذا [روایت] داریم که اگر کسی هزار سال نماز بخواند و روزه بگیرد و تمام آنچه در روی زمین است انفاق کند و بین صفا و مروه بمیرد، اما ولایت امیرالمؤمنین را نداشته باشد، پیشیزی ارزش ندارد!^۱ این مسئله نه تنها مربوط به ما است، بلکه در روایت است که تمام انبیای گذشته - چون حقیقت را دارند می بینند -، اول ولایت امیرالمؤمنین را قبول کردند و بعد خدا آنها را به رسالت فرستاد.^۲ خب بدن عادی و عنصری امیرالمؤمنین که بعد از سه چهار هزار سال می خواهد بیاید، پس این مسئله برای چیست؟ برای این است که راه آنها باطن و نفس امیرالمؤمنین است!

لذا مرحوم قاضی - رضوان الله علیه - فرمودند:

امکان ندارد که کسی بدون ولایت امیرالمؤمنین به لقای پروردگار برسد و

آن عوالم غیبی برای او منکشف بشود!^۳

۱. رجوع شود به *المحاسن*، ج ۱، ص ۹۰ - ۹۲.

۲. *الکافی*، ج ۱، ص ۴۳۷.

۳. *توحید علمی و عینی*، ص ۴۰:

«مرحوم آیه الله عارف بی بدیل حاج میرزا علی آقای قاضی رحمة الله علیه می فرموده است: "محال >

اگر هم در بعضی از مراتب، به‌طور غفلت و با جهل بسیط - نه با جهل مرکب - حرکت کرده باشد، وقتی که مسئله برای او روشن بشود قبول می‌کند.

امروز روز عید غدیر است و به این جهت ما امروز را جشن می‌گیریم که آن حقیقت ارتباط ما و کیفیت تعلق ما با پروردگار در امروز شکل گرفته است و بدون امروز و بدون ولایت امیرالمؤمنین، ما حیران و گیج و سکران هستیم و امیرالمؤمنین و ولایت او است که به اعمال ما جان و روح می‌دهد.

پیغمبر دستور دادند تا از جهاز شتران منبری درست کنند. آنگاه امیرالمؤمنین علیه‌السلام را در کنار خودشان قرار دادند. سپس خطبه خواندند و بعد از اینکه فرمودند که ای مردم، من برای شما چه کسی بودم و از من چه دیدید و صحبت‌ها و کارها و همه زحماتی را که در این مدت برای مردم کشیده بودند، به‌عنوان مقدمه بیان کردند و به مسئله ولایت رسیدند، دست امیرالمؤمنین را بلند کردند و او را به‌عنوان ولی و خلیفه برای آنها نصب کردند.

قضیه، خیلی قضیه عجیبی است! مسئله، خیلی مسئله مهمی است! ما آن حالت رسول خدا را در امروز که دارد نتیجه رسالت و بعثت را برای مردم می‌آورد، تصور کنیم! واقعاً پیغمبر چه حالی داشت؟ مردم در آن موقع چه شور و حالی داشتند و چه فضا و جوئی بر آن زمان حاکم بود و در چه وضعیتی بودند؟ در روایت داریم که حتی حال مخالفین هم عوض شده، و تغییر کرده بود!

حسان بن ثابت که یکی از مخالفین امیرالمؤمنین بود، از پیغمبر اجازه گرفت تا قصیده‌ای را برای مردم بخواند و حضرت به او اجازه دادند. اشعارش این بود:

يُنَادِيهِمْ يَوْمَ الْغَدِيرِ نَبِيُّهُمْ بِحُجْمٍ وَأَسْمِعَ بِالرَّسُولِ مُنَادِيًا
فَمَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا وَلِيُّهُ فَكُونُوا لَهُ أَنْصَارَ صِدْقٍ مُوَالِيًا

◀ است کسی به درجه توحید و عرفان برسد و مقامات و کمالات توحیدی را پیدا نماید، و قضیه ولایت بر او منکشف نگردد!«

هُنَاكَ دَعَا اللَّهَ وَالِ وَلِيَّهُ وَكُنَ لِلذِّي عَادَى عَلِيًّا مُعَادِيًّا^۱

بعد حضرت فرمودند:

لا تَزَالُ يَا حَسَّانُ مُؤَيَّدًا بِرُوحِ الْقُدُسِ مَا نَصَرْتَنَا بِلِسَانِكَ؛ «[ای حسان]، تا

وقتی که با زبانت ما را کمک می‌کنی، مؤید به روح القدس هستی!»

در این کلام رسول خدا یک حکایت و یک اشاره است! حالا همین حسان که این شعرها را گفته، بعد از پیغمبر به جانب آنها می‌رود! این قضیه برای این است که آن دین و ایمان [در قلب] نفوذ نکرده و جهل حاکم است و نفس هم از دستبرد شیطان به دور نیست.

در امروز رسول خدا عمامه امیرالمؤمنین را از سرش برداشتند و عمامه خود، خضرا را که عمامه سبزی بود و اسمش «سحاب» بود، بر سر امیرالمؤمنین علیه السلام بستند و مردم را به عنوان خلافت الهی دعوت به بیعت کردند.^۲

امروز هم بر حسب حُسن اتفاق، روز تبرک و تلبس یکی از دوستان ما به لباس رسول خدا و لباس روحانیت و لباس تبلیغ است.

البته قبلاً در زمان مرحوم آقا - رضوان الله علیه - خود ایشان در دو روز نیمه شعبان و عید غدیر عمامه می‌گذاشتند، ولی از قدیم گفته‌اند:

۱. الاِرشاد، ج ۱، ص ۱۷۵ - ۱۷۷. امام شناسی، ج ۷، ص ۷۳ و ۷۴:

«در روز غدیر خم، پیغمبر این قوم و جمعیت، این قوم را ندا می‌کند؛ و چقدر ندای این پیغمبر که منادی است شنواکننده و فهماننده است.

پس ای مردم، هر کس که من مولای او هستم، اینک علی ولی او است! و شما مردم، یاران صدیق و موالیان راستین او در هر حال بوده باشید!

در آنجا است که پیامبر دعا کرد: بار پروردگار من، تو ولایت کسی را داشته باش که او ولایت علی را دارد و نسبت به کسی که با علی خصومت ورزد، دشمن باش!»

۲. رجوع شود به الجمل والنصرة، ص ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۷، ۲۲۱ و ۲۲۲؛ کنز الفوائد، ج ۱، ص ۲۶۹.

۳. فرائد السمطين، ج ۱، ص ۷۵ و ۷۶.

مهر جهان‌روز چو پنهان شود شب‌پره بازیگر میدان شود^۱
 علی‌کلّ حال لابد جنبه سیادت و تبرک به یک‌هم‌چنین روزی مورد نظر [دوستان]
 بوده است [که بنده را برای این مسئله انتخاب کرده‌اند، و ما] امیدوار هستیم که
 إن شاء الله [مدد] روح ایشان و همچنین ادعیه ایشان شامل حال همه ما باشد.

﴿الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ﴾؛ مسئله مهم این است که ما باید بدانیم: حالا که
 ما عمامه پیغمبر را بر سر گذاشته‌ایم، آیا تبلیغ رسالت رسول‌الله را می‌کنیم یا تبلیغ
 دیگران را می‌کنیم؟ این مسئله خیلی مسئله مهمی است!

﴿وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ﴾؛ یک نماینده و ممثّل رسول خدا باید بداند که
 کیفیت معاشرت و تکلم و رفتار رسول خدا در میان افراد چگونه بوده است و چطور
 در برابر حق موضع می‌گرفتند و ارتباط پیغمبر با افراد و با یهود و نصاری و با
 مسلمین چطور بوده است. از نظر تواضع و کیفیت معاشرت و ارتباط با مردم چطور
 بوده است. پیغمبر و ائمه علیهم السّلام در بیان مطالب چطور بودند. یک ممثّل و
 نماینده و کسی که می‌خواهد خود را در ذی لباس رسول خدا دریاورد باید متوجه
 این مسائل باشد. باید اتّجاه و فکر و مَشی او فقط و فقط متوجه پروردگار و تحصیل
 رضای امام زمان علیه السّلام باشد؛ نه شخص دیگر! ما شخص دیگر نداریم! دنیا
 چیست؟! مصالح دنیا چیست؟! منافع دنیا چیست؟!

من قصد داشتم که برای امروز و خصوصیت این مجلس، بیشتر از این
 صحبت کنم، اما ظاهراً و بلکه واقعاً مجلس بسیار به طول انجامیده و به نظر می‌رسد
 که اطالۀ بیش از این دیگر مُملّ است.

در آن زمانی که مرحوم آقا - رضوان الله علیه - در طهران بودند، یاد می‌آید
 که یک سال در شب عید غدیر، خود ایشان در مسجد قائم منبر رفتند و صحبت

۱. امثال و حکم، دهخدا، ج ۳، ص ۱۷۶۲:

مهر درخشنده چو پنهان شود شب‌پره بازیگر میدان شود

کردند و چند بیت شعر خواندند و رفقا و دوستان هم جواب می دادند. حالا من هم فقراتی از آن اشعار را از باب تیمّن و تبرک انتخاب کرده‌ام و آن را می‌خوانم و دوستان هم جواب می‌دهند تا اینکه إن شاء الله دیگر زودتر مسئله را تمام کنیم.

سوره و الشّمس رویت یا امیرالمؤمنین

آیه و اللّیل رویت یا امیرالمؤمنین

هست هر جا گفتگویت یا امیرالمؤمنین

ای به گرد خرمن جودت سلیمان همچو مور

ای دم جان آفرینت روح بخش نفخ صور

حاکمی از نور جمالت آیه الله نور

پرتوی از مهر رویت آتش وادی طور

داشت موسی آرزویت یا امیرالمؤمنین

گمراهان خلق را خضر سبیلی یا علی

امت مرحومه را در ره دلیلی یا علی

اوستاد و رهنمای جبرئیلی یا علی

چون که یکتا مظهر ربّ جلیلی یا علی

قبله گاهم خاک کویت، یا امیرالمؤمنین

وارث علم نبی و سیر ما أوحی تویی

خسرو ملک جهان و تخت او آدنی تویی

حکمران عالم هستی و مافیها تویی

من چه گویم تاجدار علم الأسماء تویی

عرش فرش خاک کویت یا امیرالمؤمنین

حاش الله یا علی گر گویمت عیسی دمی

گر بخواهی صد مسیحا زنده سازی هر دمی

نعمت خُلد برین از ابر جودت شبنمی
 یا علی در هر دمی هستی تو در هر عالمی
 حق ز هر سو روبه رویت یا امیرالمؤمنین
 خواست احمد در غدیر خُم ید بیضا کند
 آشکارا بر خلائق سِرّ ما أوحی کند
 بهر تعیین ولی، امر خدا اجرا کند
 تا تو را از امر حق بر ماسوی مولا کند
 کرد زان رو گفتگویت یا امیرالمؤمنین
 ای تو در خلقت امام اوّلین و آخرین
 ذات پاکت مظهر توحید ربّ العالمین
 چون کنی تسبیح و حمد خالق حُسن آفرین
 در وجود قدسیان و در تن روح الامین
 روح بخششد ذکر هویت یا امیرالمؤمنین
 گر نبودی منعم از دربار ربّ العالمین
 فاش گفتم پیش تو إیّاک نَعْبُد نَسْتَعین
 غیر حُبّ و بُغض تو بالله نباشد کفر و دین^۱
 ای ز عشقت مستی علوی و خیل عارفین
 مستی چرخ از سبویت یا امیرالمؤمنین
 سوره و الشّمس رویت یا امیرالمؤمنین
 آیة و اللیل مویت یا امیرالمؤمنین
 هست هر جا گفتگویت یا امیرالمؤمنین^۲

۱. همه این مطالب طبق مضمون روایات است!*

*. رجوع شود به دعائم الإسلام، ج ۱، ص ۷۱.

۲. مطلع انوار، ج ۹، ص ۱۹۸ - ۲۰۲.

«اللَّهُمَّ إِنَّا نَرْغَبُ إِلَيْكَ فِي دَوْلَةٍ كَرِيمَةٍ تُعَزُّ بِهَا الْإِسْلَامَ وَأَهْلَهُ وَتُدِلُّ بِهَا النِّفَاقَ
وَأَهْلَهُ وَتَجْعَلُنَا فِيهَا مِنَ الدُّعَاةِ إِلَى طَاعَتِكَ وَالْقَادَةِ فِي سَبِيلِكَ وَتَرْزُقُنَا بِهَا كَرَامَةَ الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ.»^۱

پروردگارا تو را قسم می‌دهیم به حقّ أحبّ اسماء خودت و به ذوات مقدّسه
رسولت و امیرالمؤمنین علیه السلام و فاطمه زهرا و الحسن و الحسین و التّسعة الطّیبة
الطّاهرة من ذرّیة الحسین یا الله، یا الله

پروردگارا، ما را ببخش و بیامرز! تا ما را نیامرزیده‌ای از این دنیا مبر! قلم عفو
بر جمیع سرائر اعمال ما بکش! پروردگارا، ما را در صراط امیرالمؤمنین علیه السلام
که همان صراط مستقیم و ممشای قویم تو است، از هر گزندى و از هر بلیه‌ای و
انحرافی مصون و محفوظ بدار! ما را در ولایت آن حضرت ثابت قدم بدار! ما را با
ولای او زنده بدار و با ولای او بمیران! استعدادهای ما را در راه ولایت ائمه
معصومین علیهم السلام به فعلیت برسان! ما را در دنیا از زیارت اهل بیت و در آخرت
از شفاعت آنها محروم مگردان! در فرج امام زمان علیه السلام تعجیل بفرما! بزرگان
و زعمای دین در پناه خودت برای حفظ اسلام از هر گزندى مصون و محفوظ بدار!
برای تعجیل در فرج امام زمان علیه السلام و رفع گرفتاری از شیعیان
امیرالمؤمنین، پنج صلوات ختم بفرمایید.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ

۱. الکافی، ج ۳، ص ۴۲۴. رساله نکاحیه، ص ۵۷:

«بار پروردگارا، ما با تضرّع و ابتهاج نیازمندانه به درگاه تو از سویدای دل خواهانیم تا دولتی
بزرگوارانه پیش آوری که در آن دوران، اسلام و یاورانش را سربلند فرموده، نفاق و پیروانش را
ذلیل و خوار گردانی! و ما را در آن دوره از زمره دعوت کنندگان خلق به اطاعتت، و از پیشوایان
آنها در راه رضای به فرمانبرداریات قرار دهی! و بدین سبب از مواهب نفیسه و کرامت‌های
موهوبه خزانه جودت در دنیا و آخرت روزی ما فرمای!»

مجلس دوّم

لزوم استقامت در مسیر حق

عید غدیر ۱۴۲۳ هجری قمری

أعوذُ بالله من الشيطان الرجيم
بسم الله الرحمن الرحيم
و صلى الله على سيدنا و نبينا أبي القاسم محمد
و على آله الطيبين الطاهرين و اللعنة على أعدائهم أجمعين

الحمد لله الذي جعلنا من المتمسكين بولاية أمير المؤمنين و الأئمة المعصومين

عليهم السلام.^۱

﴿الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَمُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا
وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ﴾.^۲

«آن کسانی که گفتند: پروردگار و مربی و پرورش دهنده روح و جان و جسم ما خدا است و بر این مسئله استقامت ورزیدند و پایدار بودند، (از میدان به در نرفتند و به خاطر فراز و نشیب های مسائل اجتماعی، آن تعهد و مسئولیت را فراموش نکردند)، ملائکه رحمت دائماً بر آنها فرود می آیند (و از انوار جلیه پروردگار بر دل و جان و سر آنها نازل می کنند)، که ترس به خود راه

۱. اقبال الأعمال، ج ۲، ص ۲۶۱، با قدری اختلاف. امام شناسی، ج ۹، ص ۲۱۳:

«حمد و سپاس اختصاص به خداوندی دارد که ما را از تمسک کنندگان به ولایت امیرالمؤمنین و

ائمه عليهم السلام قرار داد.»

۲. سوره فصلت (۴۱) آیه ۳۰.

ندهید، (نگران عواقب تبلیغ رسالت الهی نباشید؛) و از مسائلی که پیش می‌آید ناراحت نشوید، (از حرف‌هایی که زده می‌شود و از کمی‌ها و کاستی‌ها متأثر نشوید؛) و در نهایت و در نتیجه، بشارت باد شما را به همان بهشت و نعمات الهی که به شما وعده داده شده است.»

امروز روز عید غدیر است. از پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم روایت است که فرمودند:

يَوْمُ غَدِيرِ خُمِّ أَفْضَلُ أعيَادِ أُمَّتِي؛^۱ «ارزشمندترین اعیاد امت من (که باید روی آن حساب کنند و آن را محترم بدانند) عید غدیر است!»

چرا این طور است؟ مگر روز عید غدیر چه خصوصیتی دارد و فرق آن با سایر اعیاد چیست؟ مگر اینکه پیغمبر امیرالمؤمنین را به خلافت نصب کردند عید گرفتن دارد؟

پیغمبر امیرالمؤمنین علیه السلام را به ولایت بر جان و مال و ناموس و تمام شراشر و جودی مسلمین منصوب کرد و همان طور که طبق نصّ آیه شریفه، خود رسول خدا از ما به ما اولویت دارد و اختیار رسول خدا بر اختیار ما ترجیح دارد، [امیرالمؤمنین هم همین طور است]!

﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ﴾؛^۲
«هیچ مؤمن و مؤمنه‌ای حق ندارد وقتی که خدا و رسول او حکمی را بر او جاری می‌کنند و امری را بر او وارد می‌کنند، اختیار مخالفت داشته باشد.»

الآن به مناسبت بیان این مسئله، یک قضیه به یاد آمد. یک روز در خدمت مرحوم آقا - رضوان الله علیه - در سفر مشهد بودیم. یکی از آقایان که درس خارج هم می‌داد و مدّعی بود که افراد زیادی در این بحث شرکت می‌کنند، برای دیدن ایشان آمده بود و من هم در آن مجلس حضور داشتم. راجع به این مسئله صحبت

۱. الأُمّالی، شیخ صدوق، ص ۱۲۵.

۲. سوره احزاب (۳۳) آیه ۳۶.

شد که آیا رسول خدا یا ائمه علیهم السلام حق دارند که ما را مکلف بر امور و مسائلی کنند که مورد دلخواه و رضای ما نیست؟

من باب مثال امر کنند بر اینکه زنت را طلاق بده! یا امر کنند بر اینکه منزلت را بفروش و خودت برو در بیابان و در زیر چادر زندگی کن! یا امر کنند بر اینکه تمام اموالت را در راه خدا بده! آیا آنها می توانند به چنین مسائلی امر کنند یا نه؟ آن شخص می گفت:

آقا، این مسئله آن قدر واضح البطلان و بطلانش بدیهی است که اصلاً نیاز به استدلال ندارد! امام حق ندارد که به انسان بگوید زنت را طلاق بده! امام حق ندارد که به انسان بگوید منزلت را بفروش و در راه خدا بده! امام حق ندارد که به انسان بگوید خودت را اعدام کن! امام حق ندارد که به انسان بگوید خودت را از بین ببر! و اصلاً نیاز به بطلان نداریم و ما وقتی که در نجف بودیم و در درس فلان آقا یک هم چنین صحبتی مطرح شد، فلان شخص که از آقایان است گفت: «آقا، این مسئله آن قدر واضح البطلان است که دوغ فروش سر محل هم می داند که این باطل است!»

مرحوم آقا هیچ حرفی نزدند. وقتی که آن شخص رفت، ایشان به من رو کردند و فرمودند:

میزان معرفت این آقایان را نسبت به ولایت و نسبت به اوامر و نواهی امام شناختی؟!!

آیا این افراد این قدر توجه نکرده اند که ما در اخبار^۱ و در آیات^۲ صراحت بر این مسئله داریم؟! این که دیگر نیاز به معرفت امام ندارد! مگر رسول خدا به آن مرد انصاری - علی رغم مخالفتش با ازدواج دخترش با آن جوان فقیر - امر نکرد که دخترت را به ازدواج با او دریاور؟!^۳ و مگر راجع به زینب، دختر عمه پیغمبر

۱. رجوع شود به *الکافی*، ج ۱، ص ۲۶۵ - ۲۶۸؛ *بصائر الدرجات*، ج ۱، ص ۲۶۹ - ۲۷۴.

۲. سوره مائده (۵) آیه ۵۵؛ سوره نساء (۴) آیه ۵۹.

۳. *الکافی*، ج ۵، ص ۳۴۱.

– علی‌رغم عدم میل او به ازدواج با زید – آیه نیامد:

﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ﴾^۱؛
«وقتی که مؤمن و مؤمنه‌ای مقابل احکام الهی و رسول او قرار می‌گیرد، حق انتخاب ندارد!»

زینب رو کرد به پیغمبر و گفت: «ای رسول خدا، شما این مسئله را از جانب خودت می‌گویی یا از جانب خدا؟» حضرت فرمود: «من از پیش خودم حرفی نمی‌زنم!»^۲
این یعنی خدای متعال که از نقطه نظر سلسله مراتب علیت، در اعلی مرتبه از جنبه و حیثیت خلقت انسان و جهان آفرینش قرار دارد و به این لحاظ از ما به ما نزدیک‌تر و صاحب اختیارتر و از ما به ما نسبت به کارهای خودمان اولی‌تر است؛ همین مسئله به واسطه آن سلسله مراتب علیت به رسول خدا و به اولاد آن حضرت منتهی می‌شود.

الآن امام زمان علیه السلام بر ما همان ولایتی را دارد که خدا آن ولایت را بر ما دارد؛ بدون ذره‌ای کم یا زیاد، و هیچ تفاوتی در این مسئله وجود ندارد! الآن امام زمان علیه السلام همان جنبه‌ای را بر ما دارد که آن جنبه را خدای متعال دارد، منتها نمی‌آید حکم و امر کند و نمی‌آید بگوید این کار را بکن! چون افراد تحمل ندارند و چه بسا ممکن است نپذیرند و قبول نکنند، لذا ملاحظه می‌کند.^۳

ما باید نسبت به این مسئله زنگ بیدارباش را در وجود خودمان به صدا درآوریم و به این نکته برسیم که اگر امام زمان علیه السلام امر نکند، آیا ما هم نباید به دنبال رضای او و به دنبال منوی او باشیم و فقط باید منتظر بمانیم تا از جانب آن حضرت بر ما امری بشود یا نهی‌ای تعلق بگیرد؟!
پیغمبر اکرم در روز غدیر با بیان رسا و صریح، همان ولایتی را که خود در زمان

۱. سوره احزاب (۳۳) آیه ۳۶.

۲. الطبقات الكبرى، ج ۸، ص ۸۰ و ۸۲؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۱۹۴.

۳. امام شناسی، ج ۵ ص ۸۵: «انسان کامل متحقق به ولایت مطلقه خداست».

حیاتش بر مؤمنین داشتند، به امیرالمؤمنین علیه السلام منتقل کردند. حضرت فرمودند:

أَلَسْتُ أَوْلَىٰ بِكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ؟! «آیا من بر شما اولی از خود شما نیستم؟!»

اینها اقرارهایی بود که پیغمبر از آنها گرفتند!

الآن شما اختیار دارید که از این مجلس بیرون بروید یا بیرون نروید، این اختیار به دست شما است؛ اما اگر رسول خدا اینجا بود و می گفت که باید در اینجا بنشینید، دیگر رفتن از اینجا حرام بود! شما اختیار دارید که این غذا را بخورید یا این غذا را نخورید؛ اما اگر رسول خدا می گفت که این غذا را نباید بخورید، خوردنش حرام بود و دیگر «چرا» در کار نیست که چرا نباید بخوریم؟! ما اختیار داریم که این ازدواج را بکنیم یا این ازدواج را نکنیم؛ اما اگر رسول خدا گفت که این ازدواج را بکن، دیگر انجام ندادنش حرام است، و یا اگر گفت این ازدواج را نکن، دیگر انجام دادنش حرام می شود! وقتی رسول خدا و امام بگوید: «این معامله را انجام بده و آن معامله را انجام نده! این اقدام را بکن و آن اقدام را نکن!» دیگر فضولی کردن در کار آنها کنار می رود!

این مسئله، مسئله ولایت است. ولایتی که رسول خدا دارد این قسم است. در روز غدیر، این ولایت بر امیرالمؤمنین علیه السلام وارد شد. حضرت فرمودند: «أَلَسْتُ أَوْلَىٰ بِكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ؟!» و همه گفتند: «بله!» و من از این مردم که جمعیتشان حداقل سی هزار نفر بود در تعجبم که این کلام رسول خدا را شنیدند و به اولویت ولایت رسول خدا بر خودشان اقرار کردند، ولی هنوز پیغمبر از دنیا نرفته بود که توطئه بر علیه خود پیغمبر و مبنای پیغمبر چیده شد! مگر از واقعه عید غدیر تا قضیه شهادت پیغمبر اکرم در بیست و هشتم صفر چقدر بود؟ هفتاد روز بود!

اگر ولایت پیغمبر را قبول ندارید، پس چرا می گوید: بله، قبول داریم؟! و اگر قبول دارید، دیگر صریح تر از این [چه می خواهید] که پیغمبر بیاید و دست

امیرالمؤمنین را در کنار خود بگیرد و بلند کند و بگوید: **هذا علی!** نه یک علی! اگر می‌گفت: «**فعلی مولا!**» الآن در کتب اهل تسنن می‌نوشتند: پیغمبر گفته است علی! حالا علی بن ادهم، یا علی بن خالد، یا علی بن زید! بالأخره یک علی درست می‌کردند و می‌گفتند که این هم آدم خوبی است و این خصوصیات را دارد! ولی فرمودند: «**هذا علی مولا!**»^۱ یعنی این علی که الآن در کنار من است [مولای شما است]!

پیغمبر آن‌چنان مسئله را بست که هر عالم سنی برای انکار این قضیه مجبور است واقعه غدیر را انکار کند، یعنی پیغمبر هیچ راهی باقی نگذاشت! اگر پیغمبر می‌گفت: «**علی!**»، آنها می‌گفتند که منظور علی بن زید است! این کسانی که می‌آیند و جریانی را که حداقل سی هزار نفر جمعیت خجاج در آن حضور داشته‌اند به این راحتی انکار می‌کنند، اگر توجیهی به دستشان می‌آمد چه کار می‌کردند! لذا پیغمبر برای اینکه هیچ راه توجیه و تأویلی را باقی نگذارد فرمود: «**هذا علی!**» این علی که الآن در کنار من می‌بینید، مولای شما است! و همه قبول کردند و پذیرفتند و همه آمدند و بیعت کردند؛ اما هفتاد روز گذشته بود که بیعت را کنار گذاشتند!

﴿الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَمُوا﴾^۲ «آن کسانی که می‌گویند پروردگار ما و مربی ما خدا است و بعد هم پای قضیه می‌ایستند!»

حتی پیغمبر قبل از شهادت آمدند و برای مردم صحبت کردند و صریحاً گفتند: «**إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ؛ كِتَابَ اللَّهِ وَ عِترتی!**»^۳ این را صریحاً گفتند، اما ما

۱. *الكافی*، ج ۱، ص ۴۲۰.

۲. سوره فصلت (۴۱) آیه ۳۰؛ سوره احقاف (۴۶) آیه ۱۳.

۳. *كفاية الأثر*، ص ۱۳۷. *امام شناسی*، ج ۱، ص ۳۱.

«من در میان شما دو چیز بزرگ و سنگین از خود به یادگار می‌گذارم: یکی کتاب خدا؛ و دیگری عترت من!»

می‌بینیم که مردم شُل هستند و نسبت به مبانی پذیرفته شده، آن‌چنان‌که باید و شاید توجه ندارند! می‌گویند: «حالا ببینیم چه می‌شود! بسیار خوب، حالا ما محبّ اینها هستیم! حالا معلوم نیست که قضیه چیست! حالا خدا بزرگ است و چه کسی از فردا خبر دارد؟!» این دین و این تعهد به درد نمی‌خورد!

چرا باید عید غدیر افضل اعیاد امت باشد؟ چشم پیغمبر روشن که بیاید و به این امتش نگاه کند که نه تنها عید غدیر را افضل اعیاد نمی‌دانند، بلکه اگر الآن از دو تا بچه مسلمان سؤال کنند که در قضیه غدیر چه اتفاقی افتاده و چه مسئله‌ای رخ داده است، می‌گویند: نمی‌دانم!

چند روز پیش در بازار وارد مغازه‌ای شدم تا چیزی بگیرم. صاحب مغازه پیرمرد خیلی خوش نفس و خوش قلبی بود. وقتی که پول آن جنس را پرداختم، یک پول دیگر هم درآوردم و گفتم این را هم به عنوان عید غدیر که دوسه روز دیگر است به شما می‌دهم. خیلی تشکر کرد و خیلی مبهج شد و گفت: «بله آقا، عید نوروز هم در پیش داریم!» گفتم: «نه خیر، ما این عید را قبول نداریم!» گفت: «فلانی در کتابش نوشته است!» گفتم: «ایشان اشتباه کرده که نوشته است! امام ما ایشان نیست!»

امام ما موسی بن جعفر است که وقتی منصور دوانقی در هنگام نوروز در مدینه بار عام داده بود و به دنبال آن حضرت فرستاد که شما هم بیایید و در این بار عام ما شرکت کنید، حضرت در جواب فرمودند:

إِنِّي قَدْ فَتَّشْتُ الْأَخْبَارَ عَنْ جَدِّي رَسُولِ اللَّهِ فَلَمْ أَجِدْ لِهَذَا خَيْرًا وَإِنَّهُ سُنَّةٌ
لِلْفُرْسِ وَمَحَاها الْإِسْلَامُ وَمَعَاذَ اللَّهِ أَنْ نُحْيِيَ مَا مَحَاَهُ الْإِسْلَامُ!^۱

«من اخبار جدّم را تفتیش و تفحص کردم و برای این عید اثری نیافتم. این عید سنت فرس است، (زرتشتی‌ها طبق یک سنت، روز اوّل نوروز تا روز سیزدهم را که به عنوان روز نحس است عید می‌گرفتند و تاریخش هم خیلی

۱. مناقب آل ابی طالب علیهم السلام، ج ۴، ص ۳۱۸.

مفصل است!)^۱ و اسلام این سنت را محو کرده است و پناه بر خدا که ما احیا کنیم آنچه اسلام آن را محو کرده است!»

لذا این عید [غدیر]، بزرگ‌ترین و ارزشمندترین عید است؛ زیرا مهم‌ترین و ارزشمندترین مسئله برای انسان در عالم خلقت، سعادت و کمال او است. آیا ما بالاتر از این مسئله چیزی را سراغ داریم؟! [من باب مثال] ما وقتی که در بدن و جسم خودمان نگاه کنیم، این مسئله را بالوجدان می‌بینیم. خداوند به ما اعضای داده است؛ دست، انگشت، ناخن، مو، پوست، پا، دل، روده، قلب، شش، مغز و... اینها اعضای است که خداوند به ما داده است و به واسطه این اعضا، این جسم انسان تحقق پیدا می‌کند.

واضح‌ترین و بدیهی‌ترین مسئله این است که اگر قرار بر این باشد که انسان بخواهد از این اعضا حفاظت کند و امر دائر باشد بین اینکه کدام را بیشتر از دیگری [حفاظت کند]، آن اعضای رئیسه را بیشتر حمایت می‌کند؛ چون بقای بدن انسان به آنها است. [مثلاً] اگر امر دائر باشد بین اینکه انگشت انسان را ببرند یا دست انسان را ببرند، خب خیلی واضح است که انسان انگشتش را می‌برد! یا اگر یک ناراحتی برای دندان پیش بیاید که برای چشم هم ضرر داشته باشد و امر دائر باشد بین اینکه انسان دندانش را دریاورد یا چشمش را دریاورد، آیا انسان چشمش را درمی‌آورد یا دندانش را درمی‌آورد؟ یا اگر یک ناراحتی پیش بیاید و امر دائر باشد بین اینکه مقداری از روده انسان را ببرند و یا اینکه معده‌اش را دریاورند، آیا انسان معده‌اش را درمی‌آورد یا آن تگه از روده را می‌کند و کنار می‌اندازد؟ مثلاً آپاندیس را می‌کند و کنار می‌اندازد!

این مسئله، واضح و بدیهی است که انسان همیشه متوجه شریف‌ترین و باارزش‌ترین عضو از اعضاء بدن است. مهم‌ترین عضو از اعضاء بدن، مغز انسان است که انسان باید از آن محافظت کند و بیشتر روی آن توجه داشته باشد.

۱. علل الشرائع، ج ۱، ص ۴۰ - ۴۳؛ نوروز در جاهلیت و اسلام، ص ۱۹۲ - ۱۹۸.

حالا این مسئله‌ای را که خدمتتان عرض کردم به جنبه ظاهری انسان برمی‌گردد؛ اما جنبه واقعی انسان، همان انسان و همان خود است! همان وجودی که بعد از این زنده است و بعد از این قرار دارد و بعد از این به حیات ادامه می‌دهد و کمال پیدا می‌کند! اتفاقاً هرچه بر این بدن زمان بگذرد، فرسوده‌تر و لاغرتر می‌شود و سلول‌ها از بین می‌روند تا اینکه می‌گویند بسم الله، بفرمایید! دیگر تمام شد و پرونده این بدن بسته شد! اما پرونده آن بدن و آن نفس باز است و در آنجا دیگر فرسودگی راه ندارد، چون سلول‌های روح و نفس ما هیچ وقت فرسوده نمی‌شوند و اگر فرسوده بشوند طور دیگری فرسوده می‌شوند. وقتی خدا ما را خلق کرد، دیگر مهر ابدیت بر ما زده شد؛ ما دیگر هستیم! تا وقتی که خلق نکرده بود نه؛ اما همین که ما را خلق کرد، دیگر این پرونده باز شد و دیگر بسته نخواهد شد. حالا اینکه ما در این پرونده چه بنویسیم، یک مطلب دیگر است. آیا در این پرونده دروغ و کلک و دزدی و خیانت بنویسیم، یا در این پرونده عبادت و رضای الهی بنویسیم؛ آن دیگر به دست ما است، ولی پرونده دیگر بسته نخواهد شد؛ اما پرونده جسم انسان فردا بسته می‌شود.

همین الان که من دارم با شما صحبت می‌کنم، چند نفر در بیمارستان‌ها فوت کردند؟ ساعت بزنی و ببینید تا ظهر چند نفر در طهران، در ایران، در بیمارستان‌ها، در منزل و در سایر جاها فوت می‌کنند؟ یک دفعه می‌بینید هزار نفر تا ظهر فوت کرده‌اند، ولی این هزار نفر جسمشان فوت کرده، اما نفسشان که از بین نرفته است! جسم یک لباس بود که آن را درآوردند و کنار انداختند، ولی خودشان وجود دارند و حیات دارند و تازه پرونده‌شان باز شده است و به آنها می‌گویند: «در این دنیا چه کار کردی؟ بیا حساب پس بده! این شصت سال و پنجاه سال چه کار کردی و چه طوری گذراندی؟» به بدنش که نگاه می‌کند می‌بیند فامیل و زن و بچه و فرزند و رفیق و شریک دارند می‌آیند تا بدنش را بردارند، اما خودش را که بر نمی‌دارند! خودش همین طور دارد نگاه می‌کند و چه خوب و چقدر سعادت است برای آن کسی که نگاه کند و موقعیت خودش را ببیند که مورد رضای الهی قرار گرفته است.

مرحوم آقا می‌فرمودند:

در یکی از سفرهایی که من به کربلا می‌رفتم، یک روز یکی از دوستان آمد و گفت: «فلانی، من الآن که داشتم به حرم سیدالشهدا می‌رفتم، دیدم که مردم دارند جنازه‌ای را می‌برند و روی این جنازه یک سگ قوی و سیاه نشسته است ولی مردم آن را نمی‌بینند و همین‌طوری دارند لا إله إلا الله می‌گویند. وقتی که این جنازه به دم در صحن سیدالشهدا علیه‌السلام رسید، دیدم این سگ از روی جنازه پایین آمد و آنجا ایستاد و مردم آن بدن را به داخل بردند!»^۱

آن سگ پرونده‌ای است که همیشه باز است. حالا باید بگوییم که در این دنیا چه کار کردی و چرا خودت را به شکل سگ درآوردی؟ بدن تو همین است که اینها بردند و دو بار هم به دُور ضریح طواف دادند که هیچ هم فایده ندارد و بعد هم داخل خاک می‌کنند و دو تا بیل خاک هم به رویت می‌ریزند، ولی توی سگ دیگر باقی می‌مانی! آیا تو را هم می‌توانند خاک کنند و از بین ببرند؟!

بنابراین به لحاظ شرافت بین انسان و بدن، پرداختن به نفس و پرداختن به خود اصلاً قابل مقایسه با پرداختن به بدن و دندان و چشم و سر و مغز و دست و پا نیست؛ چون فردا این از بین می‌رود، حالا یا خودش از بین می‌رود و یا آن را از بین می‌برند! [مثلاً] یک آجر به سرش می‌خورد یا در خیابان تصادف می‌کند و خیلی راحت از بین می‌رود! الآن هم که تصادف خیلی راحت است. پس باید به دنبال آن چیزی باشیم که دیگر پرونده‌اش برای همه باز است!

حالا متوجه شدیم که چرا عید غدیر افضل اعیاد امت است؟ چون در عید غدیر، امیرالمؤمنین علیه‌السلام ولایت بر جان و نفس را برای تربیت به‌سوی کمال به‌دست می‌گیرد و مربی نفوس و قلوب به‌سوی کمالات واقع می‌شود. مسئله این است! تا به حال [این مسئولیت بر عهده] پیغمبر بود، بیست و سه سال زحمت کشید، بلاغ کرد و مطالب را بیان کرد، با شدائد و مسائل زندگی کرد؛ الآن می‌خواهد این مسئولیت را به

۱. رجوع شود به معاد شناسی، ج ۲، ص ۱۹۰-۱۹۲.

عهده امیرالمؤمنین بگذارد.

من در مجلس که نشسته بودم و به این عباراتی که سرور ما از [کتاب] مرحوم آقا - رضوان الله علیه - می خواندند خوب گوش می کردم، دیدم که انگار این عبارت ها اصلاً وحی است! اگر رفقا هم بروند در منزل و کتاب^۱ را باز کنند و دقیقاً مطالعه کنند [متوجه خواهند شد]. من روی هر جمله جمله ای که ایشان می خواندند فکر می کردم. دیدم که این مطالب فقط از ولی ای [می تواند باشد] که همان احساسی را که برای امیرالمؤمنین در روز عید غدیر بود [در وجودش احساس کرده است] وگرنه نمی توانست این مطلب را به این نحو بگوید. همان احساس مسئولیت و همان احساس تعهد!

در کیفیت عبارات ایشان دقت کنید که چه کلماتی به کار برده اند و چه نحوه بیان کرده اند. ایشان می خواهند بگویند که امیرالمؤمنین در روز عید غدیر نیامد خودش را به تاج رسالت و صدارت متوج کند و به خاطر رسیدن به این پست ریاست ولایت عامه، جشن بگیرد و بیاوبرو داشته باشد و به شادی و پای کوبی و این مسائل بپردازد، بلکه تازه مصیبت امیرالمؤمنین شروع می شود؛ همان مصیبتی که برای رسول خدا بعد از واقعه بعثت [پیش آمد]!

[حضرت] سال ها با خدا خلوت کرده و سال ها به کسی کاری نداشته و در میان افراد، او را فقط به عنوان یک محمد امین می شناختند. نه کسی با پیغمبر کاری داشت و نه پیغمبر با کسی کاری داشت و فقط گاه گاهی با عمومی خود به سفر می رفت. بعد ازدواج می کند و زندگی آرام خود را با حضرت خدیجه می گذراند. روزها، هفته ها و گاهی از اوقات چهل روز از مکه بیرون می آید و مکه را ترک می کند و در غار حراء با خدای خودش تنها [خلوت می کند]. حضرت خدیجه هر دو روز یک بار برای آن حضرت غذا و آب می آورد، چون در آنجا آب و غذا وجود نداشت. آنجا فقط دو تا سنگ است که در کنار هم قرار گرفته اند و یک شبه غار را به اندازه یک سایبان برای

۱. امام شناسی، ج ۷، ص ۵۳.

فقط یک نفر به وجود آورده‌اند و حتی دو نفر هم نمی‌توانند در آنجا باشند! پیغمبر به آنجا رفته و دارد با خدای خودش راز و نیاز و مناجات می‌کند. مست در انوار جمال پروردگار است و اصلاً شب و روز را نمی‌فهمد، سرما و گرما را نمی‌فهمد! به قول خواجه:

من که ملول گشتمی از نفس فرشتگان

[قال و مقال عالمی می‌کشم از برای تو]^۱
 اصلاً پیغمبر در آن موقع با فرشته‌های الهی کاری ندارد و فقط محو در جمال الهی است که یک مرتبه می‌گویند: بیا به رسالت و بعثت مبعوث شو و برو در میان مردم؛ آن‌هم چه مردمی! واقعاً تحفه بودند! از هر جهت تحفه بودند؛ از نظر توغّل در کثرات و تخیلات و منیّت‌ها و اعتبارها! برو و این اعتبارها و منیّت‌ها و تخیلات و تصوّرات را یکی یکی با منقاش و چکش و تیشه و تبر از کله اینها بیرون بیاور! ای داد بیداد، خدایا مگر ما چه گناهی کرده‌ایم که ما را از کنار خودت و درگاه خودت می‌رانی؟! تا به حال خوش بودیم و غم نداشتیم و کسی با ما کاری نداشت! می‌دانید می‌خواهم چه بگویم؟ امروز روز عمامه‌گذاری سروران ما است. من این حرف‌ها را برای اینها می‌زنم، متوجه باشید! تا به حال کسی با ما کاری نداشت، کسی به ما نمی‌گفت کجا می‌روی و از کجا می‌آیی، در میان مردم راحت می‌رفتیم و کسی به ما چپ نگاه نمی‌کرد، کسی آب دهان به صورت ما نمی‌انداخت و ما مورد تنفّر کسی نبودیم، راحت می‌رفتیم و راحت می‌آمدیم و مثل افراد عادی در اجتماع حرکت می‌کردیم و بحمدالله با فراغ بال و آزادی کامل از نعمات اجتماعی بهره‌مند بودیم؛ حالا یک مرتبه می‌گویند بلند شو و به سراغ ابوسفیان و ابوجهل برو! بلند شو و به سراغ ولید و غتبه برو! بلند شو برو و به اینها بگو که باید تمام انانیّت‌ها و خودیّت‌هایتان را کنار بگذارید! باید سجده‌ها و عبادت‌هایتان را کنار بگذارید! باید تخیلاتتان را کنار بگذارید و

۱. دیوان حافظ (قزوینی)، غزل ۴۱۱.

رفض تمام این مسائل را بکنید! باید ریاست‌ها و شرافت‌ها و اینکه من از قریش هستم و تو از کجا هستی را کنار بگذارید! باید مولویت و عبودیت را کنار بگذارید! باید تمام مسائلی را که براساس هوای نفس در اذهان شما و شرایش وجود شما تمرکز و تحجر پیدا کرده و همچون فولاد، سخت و سفت شده است یکی‌یکی بیرون بیاورید! باید بگویید من مانند آن غلام و آن غلام مانند من است و تفاوتی بین غلام و مولا نیست! باید بگویید من مانند زن و زن مانند من است و تفاوتی بین مرد و زن نیست! باید بگویید و اقرار کنید که امر و ناهی در عالم وجود فقط یکی است و او خدای متعال است!

حالا مگر کسی قبول می‌کند؟! چرا قبول نمی‌کنند؟ چون راحتی آنها در این بوده است و سالیان سال با آن زندگی کرده‌اند. چه کسی بدش می‌آید که به خودش سخت نگیرد؟! چه کسی بدش می‌آید که راحت باشد؟! چه کسی بدش می‌آید که در میان اجتماع همان‌طوری بگردد که سایر افراد می‌گردند؟! اگر راست می‌گویند، آنها هم مثل اینها بشوند تا ببینند وضعیت چطور است! این رسالت و بعثت یک مرتبه در بیست و هفتم رجب برای پیغمبر می‌آید.

عبارت مرحوم آقا این بود که وقتی وحی بر پیغمبر آمد که باید بیایی و دیگر این خلوت‌ها تمام شد، [تازه اول مصیبت حضرت بود]! تا به حال کیف و مستی و خوشی و خلوت با محبوب و اینها بود، حالا باید بروی و اینهایی را که به دست آورده‌ای در اجتماع خرج کنی! تو را می‌گیرند، می‌بندند، می‌زنند، به زندان می‌اندازند و ...

هارون [موسی بن جعفر] را چهار سال در زندان می‌اندازد! شمر و یزید سر از بدن [امام حسین] جدا می‌کنند و بدنش را زیر سُم اسب می‌اندازند و زن و بچه‌اش را در به در می‌کنند! حضرت سجاد را [اسیر] می‌کنند، امام صادق را می‌گیرند، امام باقر را می‌گیرند، امام علی‌التقی را در حبس می‌اندازند، امام حسن [را مسموم می‌کنند!] آیا اینها خوشی است؟! آیا موسی بن جعفر چهار تا شش سال در زندان جشن می‌گرفت؟! آیا امام سجاد با آن غل و زنجیر - که در روایت داریم موقعی که امام باقر بدن آن حضرت را غسل می‌داد، هنوز آثار آن

غل و زنجیر بود -^۱ جشن می‌گرفت؟! آیا این ریاست‌ها جشن دارد؟! این ریاست‌ها کیف دارد؟! آیا این ولایت و این امامتی که ائمه به آن رسیدند پایکوبی و سر و دست شکستن دارد؟! تهمت زدن به این و آن و آبروی اسلام را بردن دارد؟!!

حالا کدام ریاست و کدام ولایت، ولایت خدا است؟ آن ولایت و ریاستی که مسئولیت می‌پذیرد؛ نه‌اینکه از خودش رفع مسئولیت کند! اگر راست می‌گویید بیاید در خیابان راه بروید؛ نه‌اینکه در وسایل پلمب شده از منزل به اداره و از اداره به منزل بروید و فقط در بعضی از اوقات در مرأی و منظر باشید! آن ریاست و مسئولیتی که وقتی از غار حراء بلند می‌شود و می‌آید، بچه‌ها و اوباش به‌دنبالش راه می‌افتند و سنگ می‌زنند و پاهایش را مجروح می‌کنند و سرش را می‌شکنند و جنگ راه می‌اندازند!^۲ در روز أحد فقط نود زخم شمشیر به امیرالمؤمنین علیه‌السلام وارد شد!^۳ حالا رسیدن به این ریاست، پایکوبی دارد؟!!

بروید در این عبارات مرحوم آقا دقت کنید تا ببینید که ایشان چه دردی داشت و چه چیزی را می‌خواست بگوید و از چه حقیقتی می‌خواست پرده بردارد! اگر کسی برای رضای الهی می‌خواهد جلو بیاید و قدم بردارد [بسم الله]، این گوی و این میدان! این قضیه، قضیه عید غدیر است. عید گرفتن در روز غدیر برای این است که ما در امروز به این نعمت عظمای الهی نائل شده‌ایم که اگر بدن ما دوسه روز دیگر بیشتر دوام ندارد و اگر جسم ما بیشتر از پنجاه شصت سال دیگر در این دنیا دوام ندارد، اما خداوند برای ما مربی‌ای قرار داده است که چنانچه شاکر و متبع و متابع باشیم، آن مربی احیاکننده نفس ما تا ابدالآباد خواهد بود! آن مربی، امیرالمؤمنین

۱. المجلس السنیه، ج ۴، ص ۲۷۵.

۲. جهت اطلاع بیشتر پیرامون جریانات زندگانی پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم، رجوع شود به سیری در تاریخ پیامبر اکرم صلوات الله علیه و علی آله اجمعین.

۳. تفسیر القمی، ج ۱، ص ۱۱۶.

علیه‌السلام تا امام زمان ارواحنا لتراب مقدمه الفداء در امروز است. بنابراین این عید برای امام زمان نیست؛ بلکه برای ما است! این عید برای امیرالمؤمنین نبوده است تا بیاید و خوشحالی کند؛ بلکه برای او مصیبت و گرفتاری بوده است!

مگر گرفتاری نبود؟! اولین محک و تجربه بعد از شهادت رسول خدا پیش آمد: خلافت ابی‌بکر!

-: یا علی، نباید با ابی‌بکر بیعت کنی!

-: اگر بیعت نکنم چه می‌شود؟

-: می‌آیند درب منزلت را آتش می‌زنند و زنت را جلوی چشمت تکه‌تکه می‌کنند و بعد هم به گردنت عمامه می‌اندازند و تو را کشان‌کشان «كَمَا يُقَادُ الْجَمَلُ الْمَخْشُوشُ»^۱ به مسجد می‌برند و هزار اهانت و ناسزا نسبت به تو روا می‌دارند و تو نباید حرف بزنی!^۲

بفرمایید، این از اولش بود! حالا این جشن دارد؟! بعد دومش، سومش و همین‌طور...! تازه وقتی که امیرالمؤمنین به خلافت رسید، از همان روز دوم، جنگ شروع شد! شیطان آماده دارد و در کیسه‌اش گذاشته است. طلحه و زبیر باید برای یک‌هم‌چنین روزی باشند. اینهایی که تا الآن چیزی نمی‌گفتند و خود را به دروغ یاور امیرالمؤمنین فرض می‌کردند، حالا باید پرده کنار برود! تا به حال یاور بودی برای اینکه علی به خلافت برسد؛ حالا که علی به خلافت رسید، حقت را می‌خواهی؟ امیرالمؤمنین می‌گوید: «من به خلافت رسیده‌ام، به شما چه مربوط است؟! شما هم یکی از افراد دیگر هستید! چه می‌خواهید؟ بلند بشوید و به دنبال کارتان بروید! هر کس را که بنخواهم حاکم می‌کنم و هر کس را بنخواهم حاکم نمی‌کنم!»

۱. نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ۳۷۷.

۲. رجوع شود به الکافی، ج ۱، ص ۲۸۲.

:- یا علی، ما بیست و پنج سال با ابوبکر و عمر و عثمان بیعت نکردیم!
:- خب بیعت نکردید که نکردید! اگر وظیفه‌تان را انجام داده‌اید، پس از من
چه می‌خواهید؟ و اگر وظیفه‌تان را انجام نداده‌اید، غلط کرده‌اید؛ می‌خواستید بروید
و بیعت کنید!^۱

امیرالمؤمنین با کسی شوخی ندارد. [می‌خواهد بفرماید:] اگر برای خدا
کرده‌ای، چرا داری حقّت را از من می‌گیری؟! و اگر برای خدا نکرده‌ای، غلط
کرده‌ای! کلاه سرت رفته است، می‌خواستی تو هم بروی و بیعت کنی تا تو را هم
استاندار یک جا بکنند! چون آنها به دنبال طلحه و زبیر می‌گشتند!

ولی اینها جنگ راه انداختند! گفتند: «یا علی، یا حقّ ما را بده و یا به تو تهمت
می‌زنیم!» آخر ای نامرد، علی عثمان را کشت؟! چه کسی تهمت می‌زند؟ کسی که دلیل
ندارد! مگر کسی می‌تواند به علی تهمت بزند؟! مگر کسی می‌تواند بر علیه علی دلیل
بیاورد؟! علی صاف و پاک است و غلّ و غش ندارد! علی ریگی به کفش ندارد؛ ولی تو
ریگ به کفش داری و تو غلّ و غش داری و تو می‌خواهی با علی به این نحوه برخورد
کنی، لذا تهمت می‌زنی و می‌گویی: «یا ایها الناس، علی عثمان را کشته است؛ حالا باید
بیایم و او را بکشیم!» و جنگ راه انداختند.

همین طلحه در جنگ جمل دائماً داد می‌زد و مردم را تحریک می‌کرد.

خواهرزاده‌اش از همان جا یک تیر برمی‌دارد و به پای طلحه می‌زند و می‌گوید:

ای لا مذهب، اگر همه ندانند من که می‌دانم که تمام این حرف‌هایی که

می‌زنی دروغ است؛ تو که از همه بیشتر علی را می‌شناسی!

طلحه هم افتاد و بر سرش می‌زد و می‌گفت: «خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ شَدَم!»^۲

اما کسی که با امیرالمؤمنین است دیگر خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ نِيسْت! آخرتش

۱. رجوع شود به *الجمل و النصره*، شیخ مفید، ص ۱۶۴.

۲. رجوع شود به *الفتوح*، ابن‌اعثم، ج ۲، ص ۴۷۸؛ *تاریخ خلیفه*، ص ۱۱۱.

که دیگر معلوم است، چون در آخرت حکومت در دست امیرالمؤمنین است! بله، شما در دنیا توانستید علی را دو روزی خانه‌نشین کنید؛ خب اینکه به نفع علی شد! ای احمق‌ها، آخر کسی یک‌هم‌چنین دُرّ و گوهری را کنار می‌گذارد و بیست و پنج سال خانه‌نشین می‌کند؟! بسیار خوب، امیرالمؤمنین هم بیکار نشست، رفت و کار خودش را می‌کرد؛ زراعت می‌کرد، شاگردان خودش را یکی‌یکی انتخاب کرد و تربیت می‌کرد. می‌رفت و می‌نشست و با آنها سلام علیک و خوش‌وبش می‌کرد و همین جوان‌ها و خوش‌نفس‌ها را جذب می‌کرد و با آنها شروع به حرف زدن می‌کرد. مگر این اصحاب امیرالمؤمنین یک‌دفعه صبح مثل جوجه درآمدند؟! نه آقا، امیرالمؤمنین یکی‌یکی سراغ همین بچه‌ها می‌رفت و محبت خودش را در دل آنها می‌کاشت؛ وقتی که اینها بزرگ می‌شدند، اصحاب سیدالشهدا می‌شدند، اصحاب امام مجتبی می‌شدند، اصحاب امام سجاد می‌شدند!

امیرالمؤمنین که بیکار نمی‌نشست؛ همین جوان‌ها را یکی‌یکی تربیت می‌کرد و آنها را مستعد برای تلقی و قبول ولایت می‌کرد! بسیار خوب، شما این کار را انجام دادید و علی هم بیست و پنج سال به امر خدا نهایت مظلومیت خودش را انجام داد؛ ولی آیا حکومت آن طرف هم به دست جناب عمر و جناب ابوبکر است؟! ای احمق، آن طرف قضیه را می‌خواهی چه کار کنی؟ اینجا بیست و پنج سال این کار را کردی و علی هم هیچ چیزی نگفت؛ ولی خود امیرالمؤمنین دارد می‌گوید که حکومت آن طرف به دست من است:

يا حارِ هَمْدانَ مَنْ يَمُتَ يَرَنِي مِنْ مُؤْمِنٍ أَوْ مُنَافِقٍ قَبْلاً
وَ أَنْتَ عِنْدَ الصُّرَاطِ تَعْرِفُنِي فَلَا تَخَفَ عَثْرَةً وَ لَا زَلْلاً

۱. الأُمالي، شیخ مفید، ص ۷. از سید حمیری. امام شناسی، ج ۱، ص ۱۷۵:

«ای حارث همدانی، هر کس بمیرد مرا خواهد دید؛ چه از مردمان مؤمن باشد و چه از مردمان

⇐

منافق دوبین و خودپسند!

ای حار همدان، هر کسی بمیرد تازه پرونده‌اش به دست من می‌رسد؛ چه مؤمن باشد یا منافق باشد، از قبل باشد یا از بعد باشد، تفاوتی نمی‌کند! مثل اینکه پرونده همه انبیا به دست امیرالمؤمنین رسیده بوده است، چون می‌فرماید: «قَبْلًا؛ از قبل!» و همین‌طور هم بوده است و روایت داریم که هر پیغمبر به همان مقدار پیش خدا اجر داشت که به ولایت امیرالمؤمنین نزدیک بود!^۱

و در موقع احتضار و در موقع قبر که می‌شود ما را می‌بینی! هم‌چنین در هنگام عبور از صراط - یعنی در جایی که جهنم و لهیب آتش است و آن کسانی که در دنیا آمده‌اند و هر کاری کرده‌اند، حالا باید بیایند و بهشت و رضوان الهی را نگاه کنند - من می‌آیم و تو مرا می‌بینی و می‌شناسی! پس اگر ولایت ما را داری [از هیچ خطا و لغزش مه‌راس!]

حارث همدانی از شیعیان امیرالمؤمنین علیه‌السلام بود و در بستر بیماری ناراحت بود. حضرت برای عیادتش رفته بودند و در همان‌جا از دنیا می‌رود. حضرت می‌فرماید: «تو که ولایت ما را داری از هیچ چیز نترس! خودم در آنجا می‌آیم و تو را مثل برق عبور می‌دهم و داخل در بهشت می‌کنم و تو را جلیس و هم‌نشین خودم قرار می‌دهم!»^۲

حالا کدام‌یک از اینها ولایت است؟ و آیا این دنیا جشن گرفتن دارد یا آن دنیا؟! اینکه پیغمبر فرمودند عید غدیر افضل اعیاد امت من است به‌خاطر این است که حکومت آخرت و حکومت آن طرف را به دست امیرالمؤمنین دادند، حکومت این طرف که می‌آید و می‌رود!

ای ابی‌بکر، آخر تو که دو سال بیشتر خلافت نمی‌کنی، ارزش این کارها را

⇐ و تو در هنگام عبور از صراط مرا می‌شناسی، پس از هیچ خطا و لغزش مه‌راس!»

۱. رجوع شود به *بصائر الدرجات*، ج ۱، ص ۷۰-۷۴.

۲. *الأمالی*، شیخ مفید، ص ۳-۷.

دارد؟! حالا باز عمر حذافل ده سال خلافت کرد.^۱ تمام این زدن و کشتن و سقط کردن و مالک بن نویره را به قتل رساندن و با زن او زناکردن^۲ و... فقط برای دو سال بود؟!^۳ آیا این دو سال ارزش این کارها را داشت؟! حالا مردم در موقع احتضارِ ابی بکر که نمی‌دانند الآن علی بالای سرش آمده و می‌گوید: «چه کار کردی؟!» لذا همین‌طور بر سرش می‌زند و می‌گوید: «ای داد که من خلافت را غصب کردم!» امیرالمؤمنین در خانه‌اش است و مردم او را نمی‌بینند، ولی ابوبکر در موقع احتضارِ علی را می‌بیند که در بالای سرش می‌فرماید: «چرا غصب خلافت کردی؟ چرا این کار را کردی؟» اگر چشم آن افرادی که در اطراف ابوبکر بودند باز می‌شد، آن وقت می‌فهمیدند که حکومت در دست کیست! ولی امیرالمؤمنین چشم‌ها را می‌بندد و می‌گوید در جهل بمانید تا اینکه فردا نوبت شما هم بشود! فردا یکی یکی به سراغ شما می‌آیم؛ سراغ عمر رفت، سراغ عثمان رفت، سراغ عبدالرحمان عوف رفت، سراغ ولید رفت، سراغ خالد رفت، سراغ همه آنها و سراغ همه ما می‌آید! البته إن شاء الله امیرالمؤمنین با روح و ریحان سراغ ما می‌آید و از کرم آن حضرت بعید است که [غیر از این باشد]!

مسئله فقط به شیعه مربوط نیست؛ بلکه این عید، عید عظمای انسانیت و

۱. الطبقات الکبری، ج ۳، ص ۲۷۳: «طَعَنَ عَمْرُ بْنُ حَذَافِلٍ بَنَ الْخَلِيفَةِ يَوْمَ الْأَرْبَعَاءِ...»

ترجمه: «عمر بن خطاب را در روز چهارشنبه سال بیست و سه هجری قمری که چهار شب از ماه ذی‌حجه مانده بود، خنجر زدند و در صبح روز یکشنبه اول ماه محرم سال بیست و چهارم هجری قمری دفن نمودند.»

بنابراین مدت حکومت عمر از روز فوت ابوبکر، ده سال و پنج ماه و بیست و یک شب بود و تا زمانی که دقیقاً بیست و دو سال و نه ماه و سیزده روز از روز هجرت پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌گذشت، ادامه داشت.» (محقق)

۲. المختصر فی أخبار البشر (تاریخ ابی الفداء)، ج ۱، ص ۱۵۸.

۳. أنساب الأشراف، ج ۱۰، ص ۹۱.

بشریّت است! عیدی است که انسان از نقطه نظر کمال روحی دیگر خاطرش جمع است؛ ولی در اینجا یک «اما» دارد: اما در صورتی که ما خودمان را در اختیار ولایت بگذاریم! «اما» برای اینجا است. خدا می‌فرماید: «مگر تو نمی‌خواستی که به دنبال کمال بروی؟! خب من برایت آوردم و پیغمبر در روز غدیر امیرالمؤمنین را برای کمال گذاشت! مگر همین را نمی‌خواستی؟! اگر علی رفت، امام حسن هست! اگر او هم رفت، سیدالشّهدا هست و بعد حضرت سجاد هست و همین‌طور الآن امام زمان علیه السّلام هست!»

پس امروز متعلّق به امام زمان علیه السّلام است و اینکه امروز را جشن می‌گیریم در واقع داریم با امام زمان علیه السّلام بیعت می‌کنیم! مقصود ما این است. امیرالمؤمنین که برای هزار و چهارصد سال قبل است و صاحب ولایت ائمه، امیرالمؤمنین علیه السّلام است و این ولایت تا به امروز منتقل شده است و امروز برای امام زمان است.

ما باید در روز غدیر با امام زمان بیعت کنیم؛ بیعت بر سر اینکه تعهد کنیم که از این به بعد آنچه مورد نظر آن حضرت است انجام بدهیم! با خودمان شوخی نکنیم و خودمان را گول نزنیم و سر خودمان را در برف نکنیم؛ بلکه آنچه می‌دانیم که اگر حضرت بود آن را به ما امر و نهی می‌کرد، همان را انجام بدهیم!

امام صادق علیه السّلام می‌فرماید:

رَحِمَ اللهُ شِيعَتَنَا الَّذِينَ يُحْيُونَ أَمْرَنَا؛^۱ «خداوند شیعیان ما را که إحيای امر ما را می‌کنند [رحمت کند]!»

نه اینکه فقط می‌نشینند و نقل و شیرینی می‌خورند و بعد هم می‌روند بیرون و می‌گویند الحمدلّله که ما امروز را عید گرفتیم؛ بلکه شیعیان ما کسانی هستند که می‌خواهند بدانند چه خبر است و می‌خواهند بدانند امام صادق چه گفته است تا به

۱. مصادقة الإخوان، ص ۳۴؛ الأمالی، شیخ طوسی، ص ۱۳۵. با قدری اختلاف در مصادر.

آن عمل کنند. این می شود احیای امر!

اگر مجالس سیدالشهدا برقرار کنیم تا از این مجالس فقط به مسائل احساسی پردازیم، این فایده ندارد! بلکه باید ببینیم که امام حسین چه کسی بوده و چه کرده و چه جریانی اتفاق افتاده است و اگر ما بودیم با امام حسین چه می کردیم؛ الآن هم همان را پیاده کنیم!

امام حسین با امام زمان چه فرقی می کند؟! امام زمان هم فرزند امام حسین است؛ پس همین الآن بیاییم و همان کاری را که امام حسین خواسته و دیگران انجام نداده اند، ما انجام بدهیم!

این عید، همان عیدی است که اگر انسان متوجه باشد می تواند نهایت استفاده را نسبت به این مسئله داشته باشد. امام باقر علیه السلام می فرمایند:

إِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ جَعَلَ فِي كُلِّ مِنَ الرُّسُلِ بَقَايَا مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ يَدْعُونَ مَنْ ضَلَّ إِلَى الْهُدَى وَيَصْبِرُونَ مَعَهُمْ عَلَى الْأَذَى يُجِيبُونَ دَاعِيَ اللَّهِ وَيَدْعُونَ إِلَى اللَّهِ فَأَبْصِرْهُمْ رَحِمَكَ اللَّهُ فَإِنَّهُمْ فِي مَنْزِلَةِ رَفِيعَةٍ وَإِنْ أَصَابَتْهُمْ فِي الدُّنْيَا وَضِيعَةٌ إِنَّهُمْ يُجِيبُونَ بِكِتَابِ اللَّهِ الْمَوْقَى.^۱

حضرت می فرمایند: «خداوند با هر پیغمبری بقایایی از افراد و متابعتینش قرار داده که بعد از آن پیغمبر، راه آن پیغمبر را با همان صفا و با همان ظرافت و با همان دقت ادامه می دهند و این طرف و آن طرف نمی روند!» خیلی ها ممکن است که بیایند و ادعای متابعت و دعوت و تبلیغ کنند؛ اما چه دعوت و تبلیغی؟ دعوت و تبلیغ

۱. الکافی، ج ۸، ص ۵۶.

ترجمه: «خداوند عزوجل برای هر کدام از رسولان خویش، وجود باقیه‌ای از اهل علم قرار داده است که گمراهان را به سوی هدایت دعوت کنند و به همراه آنان بر سختی‌ها صبر نمایند، و دعوت کننده الهی را اجابت کنند و به سوی خدا دعوت نمایند. پس آنان را بشناس خدایت بیامرز؛ چرا که ایشان در جایگاهی بس والا قرار دارند، هرچند در دنیا جایگاهی نداشته باشند، که ایشان مردگان را با کتاب خدا زنده می کنند.» (محقق)

هوای نفس در نقاب متابعت از رسول! ولی امام باقر می‌فرماید که خداوند برای هر پیغمبری افرادی را از شیعه و متابعین او قرار داده است که بعد از او همان راه را به همان کیفیت ادامه می‌دهند و قضیه را کم و زیاد و بالا و پایین و امروز و فردا نمی‌کنند و مسائل را مطابق با مصالح، این طرف و آن طرف نمی‌کنند! اینها افرادی هستند که گمراهان را دستگیری می‌کنند و همان اذیتی را که برای پیغمبران بود، برای خودشان و برای راه خودشان متحمل می‌شوند و با آنها صبر بر اذیت و صبر بر ناملايمات می‌کنند. اینها افرادی هستند که به وسیله کتاب الهی احیای موتی می‌کنند. حالا ما متوجه شدیم که اهمیت رسالت و تعهدی که بر دوش اهل علم و اهل دین است چقدر است؟ اهل علم و اهل دین آن کسانی هستند که به دنبال پیغمبر دارند آن مسیر را ادامه می‌دهند و الآن همان نحوه تبلیغ و حشرو نشر را دارند و ناراحتی‌ها را تحمل می‌کنند.

آن افرادی که به خصوص در این زمان به کسوت و لباس علم متلبس می‌شوند و رسالت پیغمبر و ائمه را عیاناً و جلیلاً بر عهده می‌گیرند، افرادی نبوده‌اند که از خانه فرار کرده باشند و به حوزه آمده باشند! اینها افرادی نبوده‌اند که آنها را از خانه بیرون کرده باشند و جایی راه نداده باشند! اگر استعداد اینها از آن افرادی که در سایر اماکن علمی و دانشگاهی می‌روند بیشتر نباشد، کمتر هم نیست! اینها افرادی هستند که در این زمان هزار ناراحتی را بر خود می‌خرند و تحمل می‌کنند؛ ناراحتی‌هایی که ما در زمان سابق هم نداشتیم! این افراد نباید تصور کنند که الآن با این وضع، مردم با دسته گل و طاق نصرت از آنها استقبال می‌کنند! اینها افرادی هستند که سختی‌ها را بر خود می‌خرند، نگاه‌های بغض‌آلود جامعه را که حتی سابق نبود، الآن به خود می‌خرند و شدائد را تحمل می‌کنند، از آن آزادی که حق طبیعی زیست هر شخص در جامعه است صرف نظر می‌کنند و فقط و فقط برای رضای خدا لباس رسول خدا را می‌پوشند؛ لباسی که رسول خدا در روز غدیر بر قامت امیرالمؤمنین علیه‌السلام پوشاند! یعنی یا علی، من که تو را به ولایت نصب کردم، باید از نقطه نظر ظاهر این لباس را داشته

باشی! عمامه‌ای سبز رنگ به نام «سحاب»^۱ بود که پیغمبر آن را در روز غدیر با دست خودش بر سر امیرالمؤمنین علیه‌السلام بست. یعنی [فقط] این لباس برای تبلیغ قابلیت دارد؛ نه اینکه بیایم درس طلبگی بخوانیم و با کت و شلوار در میان مردم راه برویم، آن هنر و افتخار نیست؛ بلکه افتخار برای آن کسانی است که علی‌رغم تمام مضیقه‌ها و تنگ‌نظری‌ها و نابسامانی‌هایی که دیگران به وجود آورده‌اند، بدون توجه به آنها خود را در جامعه به شکل و لباس رسول خدا درمی‌آورند تا مردم فراموش نکنند!

مگر ما از مخالفین دین و اسلام نمی‌شنویم که می‌گویند روزی خواهد آمد که کاری بر سر اسلام بیاوریم که یک طلبه دیگر نتواند در خیابان‌ها راه برود؟! شما نمی‌دانید که چه نقشه‌هایی به دست چه کسی انجام شده و چه نقشه‌هایی در پیش است! آیا این افرادی که متصدی هستند این مطالب را نشنیده‌اند یا نمی‌خواهند بشنوند که چه نقشه‌ها و دسیسه‌هایی برای بی‌آبرو کردن اسلام دارد انجام می‌شود؟! آیا اینهایی که در این زمان خودشان را به لباس روحانیت درمی‌آورند، احساس ندارند و فقط بقیه احساس دارند؟! آیا اینها آزادی رفت و آمد در جامعه را [دوست] ندارند و فقط بقیه [دوست] دارند؟! اگر هنر دارید شما هم [ملبس] بشوید!

به تحقیق می‌توان گفت که امروزه این افراد جزء افتخارات ملی ایران محسوب می‌شوند؛ افرادی که با تمام این تضییقات و نابسامانی‌ها [باز هم طلبه می‌شوند]! تضییقات و نابسامانی‌هایی که متأسفانه دامن‌گیر اجتماع ما و با صد هزار تأسف بیشتر، دامنگیر خود ما و مؤمنین و خانواده‌های آنان شده است که وقتی اسم طلبه می‌آید، ابراز نفرت و انزجار می‌کنند و حالتشان تغییر پیدا می‌کند!

خب اگر طلبه نبود، آن زن تو بر تو حرام بود! اگر طلبه نبود، آن نماز و روزه را از کجا می‌توانستی بخوانی؟! اگر طلبه نبود، چه کسی از مبانی دین اسلام حمایت می‌کرد؟! آیا آن افرادی که سرشان فقط در کار خودشان است؟!!

۱. فرائد السمطين، ج ۱، ص ۷۶.

امروز دفاع از اسلام دیگر با رساله‌های عملیه انجام نمی‌شود؛ بلکه امروز دفاع از اسلام، جهاد می‌خواهد، مطالعه می‌خواهد، وارد شدن در مبان می‌خواهد، درس می‌خواهد، اخلاق عملی می‌خواهد، عمل بر طبق موازین می‌خواهد! آن طلبه‌ای که در امروز عمامه می‌گذارد و دارد به مردم اعلام می‌کند که من دنباله رو پیغمبر هستم، واقعاً نهایت فداکاری را نسبت به خودش دارد انجام می‌دهد و باید سپاس و شکر این فداکاری‌اش بشود؛ و الاً برای من هم خیلی راحت است که عمامه را از سرم بردارم و مانند یکی از افراد، کت و شلوار بپوشم و در خیابان راه بروم و بعد هم خودم را استاد دانشگاه کنم و شروع کنم به حرف زدن و هیچ مسئله‌ای هم پیش نمی‌آید!

دو نفر بودند که عمامه‌ها را به دستور انگلیس از سر افراد برداشتند: یکی رضا شاه در ایران؛ و دیگری آتاترک در ترکیه. هر دوی اینها نوکر انگلیس بودند و هنوز که هنوز است دست انگلیس در کار است!

در زمان رضاشاه ملعون، عمامه گذاشتن ممنوع شده بود. مرحوم جدّ ما بدون عمامه و با یک شب کلاه و قبا یا لبّاده^۱ از میدان بهارستان طهران به سمت میدان مُخبرالدّولة می‌رفت - البته نمی‌دانم که الآن اسمش چیست - و از آنجا دوباره برمی‌گشت. به ایشان می‌گفتند که چرا این کار را می‌کنی؟ می‌گفت:

او این عمامه را از سر من برداشت، لذا من همین‌طور قدم می‌زنم تا چشم مردم به ما بیفتد و آن لباس رسول‌الله را فراموش نکنند!^۲

این را می‌گویند حمیت دینی! ولی عده‌ای هم بی‌همت و بی‌غیرت بودند که نتوانستند این جو را تحمل کنند و خودشان عمامه‌ها را برداشتند. می‌گفتند: «مردم به ما بد می‌گویند، پس بیاییم مثل مردم بشویم!» اصلاً تو قابل عمامه نیستی و قابلیت نداری

۱. لباس بلندی است که اهل علم می‌پوشند، مانند قبا بوده ولی دارای یقه نیست. (محقق)

۲. رجوع شود به وظیفه فرد مسلمان در احیای حکومت اسلام، ص ۱۰.

لباس رسول خدا را بپوشی که فرمود: «الْعِمَائِمُ تَيْجَانُ الْمَلَائِكَةِ؛ اعمامه تاج ملائکه است!»^۱ یعنی تنازل آن جنبه نور در عالم ظاهر که ملائکه را در کسوت بهاء و بهجت قرار می‌دهد به صورت عمامه است؛ لذا مستحب است که تمام افراد عمامه بر سرشان بگذارند و در موقع نماز عمامه بر سر گذاشتن مستحب است؛^۲ البته نه این عمامه‌ای که ما بر سرمان می‌گذاریم، بلکه یک عمامه مختصرتر به رنگ سفید یا زرد و آنهایی که سید هستند عمامه سبز بگذارند که ثواب نماز با عمامه از نماز بدون عمامه هفتاد برابر بیشتر است!^۳

این کاری بود که رضاشاه کرد و به دنبال آن مسخره و استهزاء و متلک بود، و آن معاندینی که در آن موقع جزء رؤسا و سران مشروطه بودند و سروکارشان در پرونده‌های انگلیس پیدا می‌شد، آمدند و به جان اسلام و روحانیت افتادند؛ ولی عده‌ای هم صبر کردند و این مسائل و مشقت‌ها را تحمل کردند و با اذیت‌ها ساختند تا اینکه این رسالت را به افراد دیگر بسپارند و از زیر بار مسئولیت شانه خالی نکنند.

یکی از کارهای دیگری که در زمان سابق کردند رواج سنن ملی بود که می‌دانید این مسائل سنن ملی، آنها را به چه افتضاحی کشاند! جشن گرفتن‌های نوروز و قبل و بعد و پسوند و پیشوندی که برای این مسائل به وجود آوردند که واقعاً بچه به کار و اعمال بزرگان‌شان می‌خندید!

زبان عربی را که زبان دین است به عنوان حمایت و دفاع از زبان ملی و زبان رسمی و زبان فارسی تغییر دادند. این مسئله تغییر زبان برای الآن نیست، بلکه مربوط به زمان گذشته است و دست انگلیس و استعمار و فراماسون در این مسئله بود و هنوز هم هست.

ما هم دانسته یا ندانسته داریم از همان مرام و مکتب پیروی می‌کنیم. چرا

۱. روضة المتقین، ج ۷، ص ۶۳۶.

۲. رجوع شود به مکارم الأخلاق، ص ۱۱۹؛ جامع الأخبار، شعیری، ص ۷۷.

۳. جامع الأخبار، شعیری، ص ۷۷ و ۷۸، با قدری اختلاف.

باید الفاظ عربی در زبان ما از بین برود؟! مگر زبان عربی بهترین زبان دنیا نیست؟! متقن‌ترین زبان دنیا زبان عربی است! نماز ما عربی است، قرآن ما عربی است، روایات ما عربی است، تمام اینها عربی است!^۱ در روایت داریم:

لسانُ أهلِ الجنّةِ العربیّةُ؛^۲ «زبان اهل بهشت عربی است و باهم عربی صحبت می‌کنند.»

این زبان را از بین بردند؛ گفتند ما زبان خارجی را برمی‌داریم! آخر ای بی‌انصاف‌ها، شما واقعاً زبان انگلیسی را هم برداشتید؟!

آنها که می‌دانند مردم به انگلیسی توجه می‌کنند، چرا می‌گویند ما همه را برمی‌داریم؟! پس آنها می‌خواهند عربی را بردارند! چند تا لغت انگلیسی و فرانسوی را برمی‌دارند و بعد می‌گویند که ما نسبت به همهٔ مسائل به یک چشم نگاه می‌کنیم و منظور ما زدودن الفاظ بیگانه از فرهنگ فارسی است. شما فقط عربی را حذف می‌کنید.^۳

۱. برای اطلاع بیشتر از مزایای زبان عربی، رجوع شود به *نور ملکوت قرآن*، ج ۴، ص ۱۰۷ - ۱۴۱.

۲. *الاختصاص*، ص ۲۶۴:

«فَضَالٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبَانَ عَنِ بَعْضِهِمْ قَالَ: «كَانَ خَمْسَةً مِنَ الْأَنْبِيَاءِ سُرْيَانِيُونَ: آدَمُ وَ شَيْثٌ وَ إِدْرِيسُ وَ نُوحٌ وَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ وَ كَانَ لِسَانُ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ الْعَرَبِيَّةَ وَ هُوَ لِسَانُ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَلَمَّا أَنْ عَصَى رَبَّهُ أَبْدَلَهُ بِالْجَنَّةِ وَ نَعِيمِهَا الْأَرْضَ وَ الْحَرثَ وَ بِلِسَانِ الْعَرَبِيَّةِ السُّرْيَانِيَّةَ.»

ترجمه: «فضال از عمر بن ابان از بعض ائمه علیهم السلام روایت می‌کند که فرمود: «پنج نفر از انبیا زبان‌شان سریانی بود: حضرت آدم و شیث و ادريس و نوح و ابراهيم عليهم السلام. و زبان حضرت آدم عليه السلام در ابتدا عربی بود که زبان اهل بهشت است و چون نافرمانی خدا نمود خداوند به جای بهشت و نعمت‌های آن، زندگی زمینی و زراعت را به او داد و به جای زبان عربی زبان سریانی را.» (محقق)

۳. *وطن دوست*، ص ۱۲۰:

«اما پس از رضا پهلوی، از نویسندگانی که به این امر اهتمام زیادی داشتند، جبار باغچه‌بان بود. باغچه‌بان با الفبای فارسی امروز که در حقیقت همان الفبای عربی است مخالفت می‌ورزید. او ﴿

مرحوم آقا در سال آخر حیاتشان، حالشان خیلی منقلب بود و ناراحتی داشتند. من یادم است در سفری که به مشهد مشرف شدیم، در همین روز عید غدیر بود که می‌خواستند عمامه بگذارند. ایشان فرمودند:

من با چشمم مانند روز دارم می‌بینم که همان دست‌های فراماسون که آمد
رضاشاه را بر این ملت حاکم کرد و عمامه را برداشت، الآن دارد در میان ما
کار انجام می‌دهد!^۱

و مصیبت از این بالاتر اینکه جامعه ما هم به این درد و مصیبت مبتلا است!
مثلاً اسم جلسه بحث و گفتگو را کانون گفتمان دینی می‌گذارند! کانون یعنی چه؟!
گفتمان یعنی چه!؟

آخر آقا جان، هر چیزی حدی دارد! شما دیگر چرا؟! بگویید: جلسه بحث!
مگر جلسه بحث چه مشکلی دارد که شما باید آن را عوض کنید؟! چرا ما باید
خودمان را همراه و هم‌رنگ با عده‌ای جاهل پیش ببریم؟! خب بگوییم: جلسه
بحث راجع به مسائل دینی! یا مثلاً به جای اجتماع، گردهمایی می‌گویند! آخر مگر

◀ تغییر الفبای پهلوی را به الفبای عربی، تأثیرپذیری ایرانیان از فرهنگ عرب‌ها یاد کرده و این مسئله را شایسته ایرانیان نمی‌داند.

او تغییر الفبای امروزی زبان فارسی را که در فرهنگ و زبان قرآن ریشه دارد به الفبای لاتین پیشنهاد کرد. او جسارت و کج‌دهنی به زبان عربی را به حدی رسانده بود که با دهان و حلق خود صداهای حروف را به مسخره می‌گرفت و می‌گفت:

”چه ضرورتی دارد که به تقلید از عرب‌های بدوی و بی‌فرهنگ، یا باید مانند گربه‌ها معو معو کنیم و یا مانند بز صدای بع بع در بیاوریم. پس بهتر است که مانند دیگر مردم دنیا این الفبا را به الفبای لاتین تغییر بدهیم. زیرا هم آسان‌تر است و هم زبان رایج و عامه پسند است و هم زبان رسمی و بین‌المللی است و هم از قواعد زنده برخوردار است!“

و هم‌چنین رجوع شود به **فرهنگ و زبان**، شمس‌الدین رحمانی.

۱. برای اطلاع بیشتر از کوشش‌های استعمار برای برانداختن زبان عربی و قرآن در ممالک اسلامی، رجوع شود به **نور ملکوت قرآن**، ج ۴، ص ۱۷۶ - ۱۸۱.

اجتماع چه مشکلی دارد؟! گردهمایی دیگر چیست؟! گفتمان چیست؟! حالا الفاظ زشت دیگری را که جایگزین الفاظ عربی شده است خودتان بهتر می‌دانید!^۱

لذا وظیفه ما است که در احیای سنن اسلامی نهایت جهاد و کوشش را انجام بدهیم. باید در خانواده مکالمه عربی انجام شود. از همین امروز شروع کنید و با بچه‌های خودتان مکالمه عربی کنید تا از کوچکی عربی یاد بگیرند و بتوانند زبان عربی را مانند زبان مادری در وجود خودشان احساس کنند!^۲ عربی زبان دین ما و قرآن ما است، زبان‌های دیگر چیست؟! آقا جان، همه اینها از روی نقشه است!^۳

آنچه در امروز وظیفه یک طلبه است این است که:

اولاً: در نهایت کوشش و دقت و بدون اتلاف وقت، خودش را مجهز کند تا از مبانی اسلام با دلیل - نه فقط با شعار - دفاع کند! اینکه من خدمتان عرض می‌کنم واقعیت دارد؛ اگر یک طلبه بخواهد به درس‌های خودش بپردازد، بیست و چهار ساعت برایش خیلی خیلی کم است!

همان‌طوری که عرض کردم مسائل و اشکالاتی که امروزه متوجه دین است، یک بُعد بسیار کم از آنها مربوط به احکام فقهی است و عمده مسائل مربوط به احکام اعتقادی است! افرادی مثل علامه طباطبائی و مرحوم آقا - رضوان الله علیهما - باید

۱. جهت اطلاع از اینکه زنده کردن لغات فارسی باستانی، برگشت از تعالیم قرآن است، رجوع شود به *نور ملکوت قرآن*، ج ۴، ص ۱۴۱ - ۱۶۳.

۲. *الخصال*، ج ۱، ص ۲۵۸.

«عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ أَبِي نَصْرِ بْنِ النَّزَّاطِيِّ عَنْ رَجُلٍ مِنْ خُزَاعَةَ عَنْ أَسْلَمِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: «تَعَلَّمُوا الْعَرَبِيَّةَ فَإِنَّهَا كَلَامُ اللَّهِ الَّذِي تَكَلَّمُ بِهِ خَلْقَهُ...».

نور ملکوت قرآن، ج ۴، «عربیت را یاد بگیرید، زیرا آن کلام خدا است که بدان وسیله با خلق خود تکلم می‌کند...».

۳. جهت اطلاع از لزوم تکلم به زبان عربی برای جمیع مسلمانان، رجوع شود به *نور ملکوت قرآن*، ج ۴، ص ۱۶۳ - ۱۷۶.

متصدی بشوند و دین را کما هو هو بدون هیچ گونه خلط و مزج در اختیار مردم قرار بدهند، حالا مردم خودشان می دانند؛ می خواهند گوش بدهند، می خواهند گوش ندهند! می خواهند عمل کنند، می خواهند عمل نکنند!

ثانیاً: به آن اصول اخلاقی و رفتاری ای که ما از ائمه دین و اولیاء دین داریم بپردازد! این مسئله از مسئله اول مشکل تر است و بسیار قابل اهمیت است.

شخصی که برای بیماری خود به یک پزشک مراجعه می کند، هیچ وقت سؤال نمی کند که آیا این پزشک نماز شب می خواند یا نمی خواند! هیچ وقت از او سؤال نمی کند که آیا امروز صبح نمازت را خواندی یا نمازت قضا شد؛ و اگر پرسد شاید مسخره هم بکند، بلکه می گوید به من چه مربوط است، شما دوا بدهید تا دل درد ما خوب شود!

اما توقعی که مردم از یک طالب دین دارند فراتر از این حرفها است. آن توقع عبارت است از نحوه عملکردی که آنها را به مبانی دین نزدیک کند. مردم ایران و سایر ملل جهان، از ما اهل علم دو توقع دارند: اول تخصص در مسائل دینی؛ و دوم تعهد به این تخصص! حالا چقدر ما توانسته ایم پاسخگوی این توقع باشیم؟

اینجا است که وظیفه افرادی که در این زمان به لباس اهل علم درمی آیند این است که آن توقع مردم را نسبت به قسم دوم با تمام نابسامانیها و ناملايمات برآورده کنند. این مسئله از مسئله اول خیلی مهم تر است و برآورده کردن این توقع نیاز به کار و کوشش و از خود گذشتگی و پای گذاشتن بر روی خیلی از آمال و آرزوها و راحتیها دارد.^۱

این لباس، لباسی است که رسول خدا آن را برای مبلغین خودش انتخاب می کند. بعضیها هستند که می گویند: «آقا، ما طلبه می شویم ولی لباس نمی پوشیم؛

۱. برای اطلاع از وظایف علما و طلاب دینی، رجوع شود به نور ملکوت قرآن، ج ۲، ص ۳۱۲-۳۲۶.

چون این طوری بهتر می‌شود تبلیغ کرد!» به شما چه مربوط است که بهتر می‌شود تبلیغ کرد یا نمی‌شود؟! خدا گفته بپوش یا گفته برو و آنچه خودت می‌گویی انجام بده؟! تو دلت برای تبلیغ می‌سوزد یا برای خودت می‌سوزد؟!!

مرحوم آقا - رضوان الله علیه - به یک نفر که تا حدودی در همین علوم الهیات کار کرده بود، فرموده بودند: «شما باید به لباس طلبگی دربیایید و لباس بپوشید!» ولی این شخص شروع کرد به جزع و فزع کردن که آقا، جامعه این طور است، دانشگاه این طور است، الآن نمی‌پذیرند و فلان می‌کنند!

حتی یادم است در سال‌های آخر عمر مرحوم پدرم که یک روز من با ایشان بودم، صحبت همین مسئله شد و ایشان فرمودند که فلان کس باید لباس طلبگی بپوشد! ولی آن شخص ترتیب اثر نداد و تا حالا هم ترتیب اثر نداده است.

یک وقت آن شخص با من صحبت می‌کرد و می‌گفت: «الآن جامعه این طور است و من [بدون لباس طلبگی] بهتر می‌توانم خدمت کنم!» گفتم: «آقا جان، دودوتا چهارتا، تو برای خدا می‌خواهی خدمت کنی یا برای خودت؟ اگر برای خدا می‌خواهی خدمت کنی، این آقای طهرانی روز قیامت می‌آید و می‌گوید که من به او گفتم که عمامه بگذار و لباس طلبگی بپوش! آیا شما مرحوم پدر ما را به این اندازه قبول داری که در روز قیامت بیاید و از تو دفاع کند و یا به این اندازه قبول نداری؟ پس جان من، جلوی غازی معلق‌بازی نکن و مسئله را به حساب دین و تبلیغ نگذار! خودت را راحت کن و بگو نمی‌توانم!»

یک دفعه ماند و همین طور ساکت شد و گفت: «بله، مسائل نفس هم هست!» گفتم: «جانت درآید، زبان من درد گرفت، خب از اوّل بگو!» لذا من می‌گویم به همان دلیلی که آن شخص تا الآن عمامه نگذاشته است، دوستان ما که در امروز و در این زمانه عمامه می‌گذارند، جزء افتخارات ملی ایران و دنیای اسلام هستند!

البته باید ببینیم که اجر و نتیجه چقدر است و امام زمان علیه السّلام جواب این

کار را چطور می دهد و چطور لطف و مرحمت می کند. اینها مسائلی است که از عهده ما خارج است و به صاحب مقام ولایت مربوط است! ما فقط آمدیم و مسئله را بیان کردیم تا خدمت رفقا بگوییم: این گوی و این میدان، هر کسی می خواهد بسم الله! البته این به این معنا نیست که حالا همه دست از کار و کسب بردارند! بالأخره وارد شدن در مسائل دین استعداد و آمادگی و همت می خواهد و خداوند هم کارها را قسمت کرده است.

علی کل حال باید هر کسی در هر رتبه ای که هست ببیند که رضای امام زمان در چیست؛ اگر کاسب است همان طور، اگر پزشک است همان طور، اگر مهندس است همان طور و اگر اداری است همان طور! باید رفتارش با مردم طوری باشد که مورد نظر امام زمان علیه السلام باشد.

هم چنین زبان حال طلاب و افرادی که آمده اند و از خود گذشته اند و خود را سرباز امام زمان قرار دادند^۲ این است که:

ای امام زمان، تو که الآن در پس پرده غیبت هستی و هنوز زمان ظهور تو نشده است و این مردم هم نیاز به دین و معرفت و راهبری دارند، ما تا آنجایی که می توانیم و تا آنجایی که از عهده ما برمی آید جلو آمده ایم؛ اینک دیگر بر عهده تو است که آنچه خودت از توفیق و دستگیری و هدایت صلاح می دانی، نصیب ما کنی!

خوشا به حال این دوستان و رفقا که در امروز که روز عید غدیر است و همان روزی است که رسول خدا بر سر ابن عم و دامادش و صاحب مقام ولایت کبری، امیرالمؤمنین علیه السلام عمامه بست، اینها هم در روز عید غدیر خود را به زی و لباس پیغمبر و زی تلبس و ظهور به آنچه مورد رضای رسول خدا است درمی آورند

۱. برای اطلاع از فضیلت تلبس به لباس دینی و عمامه بستن، رجوع شود به *امام شناسی*، ج ۹، ص ۲۷۱-۲۹۳.

۲. برای اطلاع از اینکه نباید در انتخاب شغل و حرفه، مطامع دنیوی و مقاصد شهوانی مقصد و مقصود باشد، رجوع شود به *حیات جاوید*، ص ۱۵۹.

و در نتیجه سعادت و سلامت و عافیت دنیا و آخرت را برای خود کسب می‌کنند!
إن شاء الله امیدواریم که خداوند متعال همه آنها و همه ما را توفیق بدهد تا به
آنچه مورد رضای اولیای او و مورد رضای ائمه او و مورد خواست او است،
بپردازیم و از فرازونشیب‌ها و مسائل جانبی نهراسیم؛ و آنچه در دید افراد ناپسند
است، ما را از آن صراطی که خدا برای ما قرار داده است نلغزاند!
اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ

مجلس سوّم

وصول به مقام ولایت به واسطه استقامت در مسیر حق

عید غدیر ۱۴۲۵ هجری قمری

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا وَنَبِيِّنَا أَبِي الْقَاسِمِ مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ
وَاللَّعْنَةَ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ

از رسول خدا روایت است که عمامه را تیجان ملائکه فرموده‌اند: «عمامه تاج ملائکه است.»^۱ کسی که عمامه می‌گذارد، خود را به لباس ملائکه ملبّس و به آن حریم نزدیک می‌کند، و هر کسی هم که عمامه نمی‌گذارد، خود را به آن حریم نزدیک نمی‌کند؛ حالا رفقا تکلیف خود را بدانند که مسئله از چه قرار است!

۱. روضة المتقين، ج ۷، ص ۶۳۶؛ الکافی، ج ۶، ص ۴۶۱:

«عن عليّ بن أبي عليّ اللّهبيّ، عن أبي عبد الله عليه السلام قال: "عمّم رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم عليّاً عليه السلام بيده فسدّها من بين يديه وقصّرها من خلفه قدر أربع أصابع، ثمّ قال: أدبّر! فأدبّر؛ ثمّ قال: أقبل! فأقبل؛ ثمّ قال: هكذا تيجان الملائكة."»

امام شناسی، ج ۹، ص ۲۹۰: «رسول خدا صلى الله عليه وآله با دست خود عمامه بر سر علی بن ابی طالب بست و برای آن عمامه، دو دنباله، یکی را از پشت و دیگری را از پیش رو قرار داد و سپس فرمود: "پشت کن!" علی پشت کرد. و پس از آن فرمود: "رو کن!" علی رو کرد. رسول خدا رو به اصحاب خود نموده و گفت: "تاج‌های ملائکه این‌گونه است."»

امروز روز عید غدیر و روز عید ولایت و امامت است، همان طوری که در آیه شریفه نسبت به این مسئله وارد است:

﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾^۱ «امروز (که روز غدیر و روز هجدهم ذی‌الحجه است و روز نصب ولایت و خلافت بلافصل و امامت و زعامت علی بن ابی طالب به دستور پروردگار متعال و توسط رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم است) من دین شما را کامل و نعمت خودم را [بر شما] تمام کردم و در امروز است که دیگر به این دینی که برای شما فرستادم رضایت می‌دهم.»

﴿وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ یعنی تا به حال راضی نبودم و این دین کم و نقصان داشت و در این دین جهت خلأ و فقدان مشهود بود. و در این مطلب، نکته‌ای است! زیرا رسول خدا به عنوان رسالت و بعثت و نبوت آمد، نه به عنوان ولایت؛ گرچه رسول خدا صاحب هر دو مقام رسالت و ولایت بود، منتها ولایتی که در رسول خدا بود در زیر ستار رسالت و بعثتش مخفی بود و کسی اطلاع نداشت. پیغمبر آمد ید بیضا کرد، شق القمر کرد، معجزه کرد، درخت را به سخن درآورد، حیوانات را به سخن درآورد، سنگریزه را به سخن درآورد، همه به رسالتش شهادت دادند^۲ و مردم همه اینها را با چشم خود دیدند؛ اما آن حقیقت ولایتی که تمام این رسالت و بعثت در تحقق آن ولایت ارزش پیدا می‌کند، برای مردم مخفی بود. مردم فقط سیمایی از پیغمبر می‌دیدند، بیاوبرویی می‌دیدند، جنگ و فتح و فتوحات و نماز پیغمبر را می‌دیدند، وقتی پیغمبر حرکت می‌کردند مسافت جلوی پیغمبر از نور صورتش روشن بود و نیاز به چراغ نبود؛^۳ اینها را مردم می‌دیدند.

۱. سوره مائده (۵) آیه ۳.

۲. بحار الأنوار، ج ۱۷، ص ۲۲۵ - ۴۲۱، باب ۲ «جوامع معجزاته صلی الله علیه و آله و سلم و نوادرها»، الأمالی، شیخ طوسی، ص ۲۸۳؛ مناقب آل ابی طالب علیهم السلام، ج ۲، ص ۳۲۶.

۳. رجوع شود به الکافی، ج ۱، ص ۴۴۶؛ مناقب آل ابی طالب علیهم السلام، ج ۱، ص ۱۲۳؛

التفات کردید نکته کجا است؟! مردم به این مسائل دلخوش بودند و به آن حقیقتی که در بطن مسئله بود، توجه نداشتند. البته در بعضی از موارد، امتحاناتی پیش می آمد، مانند صلح حدیبیه^۱ و امثال ذلک که آن میزان درک مسئله برای افراد روشن می شد که چقدر پای کار هستند و چقدر می مانند و چقدر می روند.

پیغمبر اکرم صاحب هر دو مقام ولایت و رسالت بود^۲ و لذا از این نقطه نظر، مسئله ولایت از ناحیه رسول خدا به امیرالمؤمنین علیه السلام منتقل شد.^۳ این افراد بی ادب و بی تربیت و نفهمی که می خواهند با کلمات خودشان، مقام امیرالمؤمنین علیه السلام را فوق مقام رسول خدا بگذارند، نمی دانند که با این مسئله موجب تنزیل شخصیت امیرالمؤمنین شده اند. هنوز که هنوز است در بعضی از موارد و در بعضی از جاها من [از این مطالب] می شنوم.

چندی پیش به زیارت حضرت عبدالعظیم حسنی علیه السلام رفته بودم که این روایت راجع به ایشان است:

مَنْ زَارَ عَبْدِ الْعَظِيمِ بَرِيًّا كَمَنْ زَارَ الْحُسَيْنَ بِكَرْبَلَاءَ؛^۴ «کسی که حضرت عبدالعظیم را [در ری] زیارت کند همچون زیارت سیدالشهدا است.»

⇐ *عیون أخبار الرضا* علیه السلام، ج ۱، ص ۳۱۶؛ *مرآة العقول*، ج ۵، ص ۱۹۷؛ *شرح الکافی*، مازندرانی، ج ۷، ص ۱۷۰.

۱. برای اطلاع بیشتر از جریان صلح حدیبیه و نفاق و مخالفت برخی اصحاب با دستورات پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله رجوع کنید به *المغازی*، واقدی، ج ۲، ص ۵۷۱ - ۶۳۳، غزوة الحدیبیه؛ *امام شناسی*، ج ۷، ص ۲۷.

۲. رجوع شود به *ولایت فقیه در حکومت اسلام*، ج ۱، ص ۳۶.

۳. جهت اطلاع بیشتر رجوع شود به *امام شناسی*، ج ۴، ص ۲۴.

۴. *ثواب الأعمال*، ص ۹۹:

«محمّد بن یحیی العطار عمّن دَخَلَ عَلَى أَبِي الْحَسَنِ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الْهَادِي مِنْ أَهْلِ الرَّيِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي الْحَسَنِ الْعَسْكَرِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ: "أَيْنَ كُنْتَ؟" قُلْتُ: زُرْتُ الْحُسَيْنَ عَلَيْهِ السَّلَامُ؛ قَالَ: "أَمَا إِنَّكَ لَوْ زُرْتَ قَبْرَ عَبْدِ الْعَظِيمِ عِنْدَكُمْ لَكُنْتَ كَمَنْ زَارَ الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ!"»

این مطلب برای همین مسئله ولایت است. آن ولایت امام علیه السّلام در حضرت عبدالعظیم تجلی کرده است! چرا اگر کسی ما یا فلانی را زیارت کند این طور روایت برایش نیامده است؟! چون ولایت تجلی نکرده است. مگر ولایت، کشک و دوغ است که بخواید هر جا بیاید و به هر اعتباری معتبر بشود؟! نه خیر آقاجان، این طور نیست! باید متوجه شویم و بفهمیم که چه می‌گوییم و چگونه عمل می‌کنیم.

حضرت عبدالعظیم علیه السّلام خود را در ولایت امام هادی علیه السّلام ذوب و فانی کرد و آن حقیقت ولایت در نفس حضرت عبدالعظیم تجلی کرد؛ لذا فرمودند: کسی که حضرت عبدالعظیم را [در ری] زیارت کند مثل این است که سیدالشّهدا را زیارت کرده است.

راوی می‌گوید: «یا ابن رسول الله، من نمی‌توانم کربلا جدّت را زیارت کنم.» حضرت می‌فرماید: «تو که حضرت عبدالعظیم در کنارت است، چرا نمی‌روی زیارت کنی؟!»

تصوّر نکنیم این مسئله فقط اختصاص به حضرت عبدالعظیم دارد؛ بلکه اگر ما هم مانند حضرت عبدالعظیم ولایت را پذیرفتیم و با تمام وجود خود - نه در مقام شعار و ادّعا، که همه اهل شعار هستیم - به لوازم ولایت در امتحانات و موقعیت‌هایی که پیش می‌آید [پایبند بودیم] و تا آخر هم پای قضیه ایستادیم، همان ولایتی که در حضرت عبدالعظیم تجلی کرده است، در ما هم تجلی خواهد کرد. هیچ تفاوتی نمی‌کند؛ منتها بشرطها و شروطها!

امروز روز ولایت امیرالمؤمنین علیه السّلام است که آن ولایت رسول خدا در نفس امیرالمؤمنین علیه السّلام تجلی کرده است و امیرالمؤمنین به مرتبه اعلا و مرتبه اتمّ خود، صاحب مقام ولایت شد. یعنی امیرالمؤمنین علیه السّلام نفس و جان و حقیقت پیغمبر شد؛ دو بدن هستند که راه می‌روند، ولی یک حقیقت است که هر دو را راه می‌برد.^۱

۱. برای اطلاع از اتّحاد نفس رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلّم با نفس امیرالمؤمنین ⇨

شما الآن دوتا دست و دوتا پا و دوتا چشم و دوتا گوش دارید؛ آیا احساسات نسبت به یک دست با دست دیگر فرق می‌کند؟! نه. من الآن دو دست دارم و هر دو را حرکت می‌دهم؛ آیا دست راست را بیشتر از دست چپ دوست دارم؟ معنا ندارد. آیا توجهی که به دست چپ دارم از دست راست بیشتر است؟ نه، می‌بینید یکی است. این می‌شود ولایت در پیغمبر و امیرالمؤمنین؛ یعنی یک حقیقت بدون تفاوت، در دو جسم تجلی پیدا می‌کند.

بر خلاف گفته بعضی که می‌گویند: «دو ولایت است، یک ولایت در پیغمبر و یک ولایت در امیرالمؤمنین!» اینکه شرک است. دو ولایت نداریم؛ یک ولایت است که دو صورت دارد. تجلی پروردگار نسبت به قوالب امکانی به همین کیفیت است و ظهور حقیقت توحید در مرایا و قوالب و تعینات به همین کیفیت است. یک ولایت است که دو صورت پیدا می‌کند؛ یک صورتش رسول خدا است و حالا که رسول خدا به رحمت خدا رفته و از این دار فانی به دار باقی رحلت کرده است، همان ولایت به صورت امیرالمؤمنین است. پس دیگر چه فرق و تفاوتی بین امیرالمؤمنین و پیغمبر است؟!^۱

این معنای ولایت، همان چیزی است که رسول خدا می‌فرماید: «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلِيٌّ مَوْلَاهُ!»^۲ من نخواستم فقط امیرالمؤمنین را نصب کنم و تاجی بر سرش بگذارم تا دیگران بگویند: «چرا این کار را برای ما نکرد؟! اینکه روابط شد! پس ضوابط کجا رفت؟!» رسول خدا می‌خواهد بفرماید که امیرالمؤمنین مراقبه و مجاهده و

↪ علیه السلام، رجوع شود به امام شناسی، ج ۱، ص ۱۱۶-۱۱۸ و ص ۲۰۶-۲۱۱.

۱. جهت اطلاع بیشتر رجوع شود به امام شناسی، ج ۵، ص ۱۲۵-۱۴۲.

۲. الکافی، ج ۱، ص ۴۲۰. امام شناسی، ج ۲، ص ۱۷۸:

«حضرت فرمود: "هر کس که من صاحب اختیار او هستم بدانند که اینک این علی صاحب اختیار او است."»

سعی و کوشش کرد، جلو آمد، خون دل خورد، امتحان پس داد، شب و روز و تمام کارهای خود را در اختیار رسول خدا قرار داد، نه در اختیار خود! خود را در قبال پیغمبر صفر به حساب آورد، اراده خود را سلب کرد و اراده پیغمبر را به جای اراده خود نشان داد و خود را وقف تمام و تام پیغمبر کرد؛ همین طور نبود که پیغمبر عمامه بر سر امیرالمؤمنین بگذارد و دستش را بالا بگیرد و «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ» بگوید. خیال کردید اینجا هم تشریفات و درجه و قپّه دادن است که یک دفعه دو تا درجه به سرباز بدهند بشود ارتشبد؟! ولایت که اعتبار نیست و این تشریفات و مسائل را ندارد!^۱

دو سه سال قبل از رحلت مرحوم آقا، چون ایشان ناراحتی قلبی داشتند، به توصیه اطّبا، یکی دو هفته‌ای بیرون مشهد رفته بودیم. یک شب راجع به امیرالمؤمنین علیه السّلام و اینکه ایشان در جنگ‌ها از اسب استفاده نمی‌کردند، صحبت شد. می‌فرمودند که حضرت سوار قاطری می‌شدند که ظاهراً از مصر برایشان فرستاده بودند و در جنگ‌ها و در جنگ صفّین از آن قاطر استفاده می‌کردند و اسب سوار نمی‌شدند.^۲ من به نیّت خطا و فکر قاصر خودم، خواستم اظهار سلیقه کنم، گفتم: آقا این قاطری که امیرالمؤمنین سوار می‌شدند، قاطر نبود، از اسب‌ها هم جلوتر بود! البته داریم که قاطر خیلی سریعی و... بود. مرحوم آقا تأملی کردند و فرمودند:

نه آقاجان، نه آقاجان! قضیه این نیست، این نیست! امیرالمؤمنین به خاطر تواضعش سوار قاطر می‌شد، نه به خاطر اینکه خیلی سریع و... بود. مسئله، مسئله تواضع بود. می‌خواهد بگوید: من که فرمانده ارتش و خلیفه رسول خدا هستم، در جنگ‌ها سوار قاطر می‌شوم و سربازان من و امرا همه باید سوار اسب بشوند!

من خیلی از این گفته خودم شرمنده شدم و دیدم بعد از چند لحظه ایشان

۱. برای اطلاع از عدم اعتباری بودن ولایت، رجوع شود به *امام شناسی*، ج ۵.

۲. رجوع شود به *الکافی*، ج ۱، ص ۴۵۰؛ *المستدرشد فی امامة علی بن ابی طالب علیه السّلام*، ص ۶۱۲؛ *وقعة صفّین*، ص ۴۰۳. *کتاب سلیم*، ج ۲، ص ۹۰۲.

همین طور که سرشان پایین بود فرمودند: «این جدّ ما چه کاری در این دنیا بود که نکرد!»
 الآن هزار و چهارصد سال [از آن تاریخ] می گذرد، آیا یک نفر آمده است
 از امیرالمؤمنین ایراد بگیرد و روی کار امیرالمؤمنین اشکال بگذارد؟! با اینکه
 امیرالمؤمنین همه طور دوران را گذراند: دوران خلافت را گذراند و حاکم مسلمین و
 تمام سرزمین های اسلام شد؛ در خانه نشست و بیست و پنج سال خلافت را غصب
 کردند؛ ایام رسول خدا را که خلیفه نبود و جزء یکی از سربازان و اصحاب بود گذراند؛
 دوران طفولیت و دوران جوانی را هم گذراند. امیرالمؤمنین تمام اطوار زندگی را
 گذراند؛ هر جای آن دست بگذارید نمی توانید یک ایراد بگیرید! در حکومتش با اینکه
 حاکم بود ولی جلوی همه لشکر می رفت و همراه با سربازها می جنگید. شما کدام
 حاکم را سراغ دارید که این طور باشد؟! حالا این را من دارم می گویم که اگر به
 امیرالمؤمنین می گفتند: «اگر شما بیابید بجنگید و خلیفه مسلمین کشته شود، دیگر در
 اینجا خلیفه وجود ندارد!» حضرت می فرمودند: «مگر خون من قرمزتر از بقیه است؟!
 چه فرقی می کند؟! جهاد برای همه است، من هم باید مثل همه بروم!»

وقتی که خلافت را از او غصب کردند، قهر نکرد و بر علیه دولت و حکومت
 و عمر و ابوبکر و... اعلامیه نداد؛ بلکه در نماز آنها شرکت می کرد.^۱ [یعنی] حالا
 که حکومت به دست فلان، با این درجه از انحطاط رسیده است، درعین حال
 حساب خود را نمی رسد؛ بلکه حساب اسلام را می رسد! نمی گوید حالا که
 حکومت را از من گرفتند پس بگذار تا من هم بروم!

آنجایی که یهود و نصاری از فلان سؤال می کنند، خُب او چه می فهمید که
 حالا بخواهد به آنها جواب بدهد! فقط سرش را پایین می انداخت و سکوت می کرد!
 لا اقل حرفی بزن تا بفهمند که خلیفه رسول خدا هم یکی دوتا کلمه می فهمد!
 می گوید: «بهتر است حرف نزنیم.» بعضی وقتها که حرف هایی می زد و خیلی

۱. تفسیر القمی، ج ۲، ص ۱۵۹.

خراب‌کاری می‌کرد، به او می‌گفتند: «آقا بهتر است اصلاً تو هیچ نگویی و همین‌طور سرت را پایین بیندازی تا ببینیم تکلیف چیست!» سلمان یا ابوذر و یا عمّار می‌رفتند سراغ حضرت: «یا علی، بیا به داد اسلام برس! فاتحه اسلام خوانده شد!»

:- چه شده است؟

:- فلان نصرانی آمده است و [خلیفه] هم در اینجا خوابیده است و صدایش

در نمی‌آید!

حضرت بلند می‌شد [می‌آمد و پاسخ آن نصرانی را می‌داد].

اگر ما بودیم واقعاً چه می‌کردیم؟ می‌گفتیم: حالا بگذار بکشند! حالا بیایند جواب بدهند! اما حضرت می‌آید، صحبت می‌کند و جواب می‌دهد؛ البته او هم می‌گوید: «أشهد أن لا إله إلا الله و أشهد أن محمداً رسول الله و أشهد أنك خليفة رسول الله!» همان یهودی و همان نصرانی یا صابئی و مجوسی هم که می‌آمدند و صحبت می‌کردند و مطلب را می‌فهمیدند، حقّ خلفا را کف دستشان می‌گذاشتند. چرا می‌گفت: «أشهد أنك خليفة رسول الله»؟ چون می‌فهمد که این [علی] حق و صدق است و صدق اینجا است؛ آن باطل است و آن شخص فقط ریشش را دراز و عمامه‌اش را بزرگ کرده و جای پیغمبر نشسته است. حق اینجا است، صدق اینجا است! این را می‌فهمد و لذا می‌گوید: «أشهد أنك خليفة رسول الله؛ اگر خلیفه‌ای باشد، تو هستی!»^۱ و^۲

این ولایتی که برای امیرالمؤمنین به دست آمد، خیال می‌کنیم به همین راحتی به دست آمده است؛ این قدر خون دل خورد، شماتت شنید و بی‌اعتنایی دید! در خیابان با حضرت زهرا سلام‌الله‌علیها راه می‌رفت. کسی از آن طرف خیابان می‌رفت،

۱. رجوع شود به *الروضة فی فضائل أمير المؤمنين*، ابن‌شاذان، ص ۸۴؛ *الإرشاد*، ج ۱، ص ۲۰۱.

۲. برای اطلاع بیشتر از قضاوت‌های امیرالمؤمنین علیه‌السلام در دوران خلفای ثلاثه و جهل شیخین به احکام شرعیّه، رجوع شود به *امام شناسی*، ج ۱۱، ص ۱۳۷-۳۵۶.

وقتی حضرت را دید سرش را برگرداند! حضرت زهرا گفت: «یا علی، دیدی فلان کس سرش را برگرداند که چشمش به تو نیفتد؟!» گفت: «زهرا جان، اینکه چیزی نیست، من سلام هم که می‌کنم جواب من را نمی‌دهند!»

اما این چه تأثیری بر حضرت می‌گذاشت؟ هیچ، ابداً، ابداً! راهی را در پیش گرفته است و به دنبال آن می‌رود. نه به این طرف نگاه می‌کند و نه به آن طرف، نه سلام و صلوات افراد او را بالا می‌برد و نه شماتت و سبّ و بی‌اعتنایی افراد او را پایین می‌آورد. این را می‌گویند مرد حق، مرد صادق، مرد صالح، مردی که تمام وجود خود را وقف حق کرده و برای خود چیزی حتی به اندازه سر سوزن باقی نگذاشته است. این شخص می‌شود صاحب ولایت و صاحب مقام ولایت.

شما خیال می‌کنید وقتی که امیرالمؤمنین در روز عید غدیر به ولایت منصوب شد، خوشحال شد؟! هزار سال می‌خواست چنین روز ذی‌الحجه‌ای نیاید و پیغمبر دست او را بالا نبرد. این ولایت برای امیرالمؤمنین غیر از گرفتاری و بیچارگی و... چه تاج سری بود؟! اول کاری که کردند، همسرش را زدند و جلوی چشمش تکه‌تکه کردند؛ بفرمایید این هم ولایت! این اولین دشتی بود که بعد از پیغمبر به علی دادند. بعد طناب به گردنش انداختند، که معاویه این حرف را به امیرالمؤمنین می‌زند: «تو را مثل شتری که به مسلخ می‌کشاند، به سمت مسجد کشاندند!» حضرت در جواب می‌فرماید:

تو می‌خواستی بر من ایراد بگیری، نمی‌دانی با این حرفت مرا مدح می‌کنی. من آن کسی بودم که حاضر نشدم یک قدم به سوی باطل بروم و آمدند مرا این قسم به مسجد بردند تا این قسم از من بیعت بگیرند!

۱. نهج البلاغة (صبحی صالح)، ص ۳۸۷، نامه ۲۸:

«... و قلت: "إِنِّي كُنْتُ أَقَادُ كَمَا يُقَادُ الْجَمَلُ الْمَخْشُوشُ حَتَّى أَبَايع...».

امام شناسی، ج ۲، ص ۱۶۵: «و اما آنچه در نامه خود نوشته‌ای که "مرا مانند شتری که چوب در ↵

این هم دشت دوّم! بعد از چند روز همسرش، حضرت زهرا سلام الله علیها از دنیا رفت و بچه‌هایش هم به آن وضعیّت [درآمدند] و بعد هم در خانه [نشست]. بعد می‌گفتند: «بلند شو بیا! باید در این نماز بیایی و اگر نیایی چه می‌کنیم و...!» حالا تازه زمان راحتی امیرالمؤمنین این بیست و پنج سال بود!

یکی از عللی که امیرالمؤمنین به نماز جماعت آنها می‌رفت این بود که دولت و حکومت به اصحاب امیرالمؤمنین فشار وارد نکند و خیلی راحت آنها را ترور نکند! و الا آنها غلط می‌کردند بخواهند از این نظر به امیرالمؤمنین اهانتی کنند و کاری انجام بدهند. مگر سعد بن عباده را ترور نکردند؟! در بیابان می‌رفت که با تیر او را زدند و بعد هم شعر درآوردند و...^۲ خیلی راحت ترور می‌کردند! امیرالمؤمنین به خاطر ملاحظه اسلام و افرادش و آنهایی که بر مرام خود ایستادگی کردند و به دنبال شانتاژها و فشارها و تزییقات نرفتند و به آن حرف‌ها گوش ندادند، می‌آمد و این طور مسائل را تحمل می‌کرد.

«استخوان بینی او نموده و او را مهار کرده باشند برای بیعت می‌کشیدند»، سوگند به خدا که خواستی مرا بدین سرگذشت مذمت و عیب کنی، لکن نفهمیده مرا ستایش نموده و تمجید کرده‌ای! و خواستی مرا رسوا کنی و ندانسته خود را رسوا کرده‌ای! (چون عدم بیعت من از روی اختیار، دلیل بر بطلان آنها است؛ و تو که خود را تابع آنها می‌دانی، بر بطلان خود و سیره خود اعتراف نموده و خود را رسوا کرده‌ای!) بدان که برای مؤمن هیچ نقص و خواری‌ای نیست در اینکه مظلوم واقع شود، مادامی که از آن ستم شکی در دین او پیدا نشود، و در یقین او ریب و شکی داخل نگردد! (بلکه خواری و مذلت برای ظالم است در دنیا به لعن و طعن، و در آخرت به رسوایی جزا و عقوبت.) و این حجّت و دلیل من است برای غیر تو از گروه ستمکاران؛ زیرا که تو شایسته خطاب و اقامه برهان نیستی، ولیکن من صورت آن دلیل و حجّت را به مقدار مختصری که پیش آمد بیان کرده و راه گفتار را در آن آزاد گذاشتم.»

۱. برای اطلاع از جریانات وارده بر امیرالمؤمنین علیه السلام و حضرت فاطمه زهرا علیها السلام بعد از رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم، رجوع شود به کتاب سلیم، ج ۲، ص ۵۵۷ - ۵۵۹؛ ص ۸۶۲ - ۸۷۳.

۲. بحار الأنوار، ج ۲۸، ص ۳۶۶؛ ج ۳۰، ص ۴۹۴؛ امام شناسی، ج ۱۲، ص ۴۱.

بعد هم که به خلافت رسید، تازه اوّل گرفتاری بود؛ جنگ راه انداختند، طلحه و زبیر رفتند و عایشه زن پیغمبر را از منزل بیرون کشیدند و او را فرمانده لشکر کردند - چیزی که اصلاً در آن موقع سابقه نداشت - و به خلق الله گفتند: «بفرمایید که زن رسول خدا، أم المؤمنین، بر علیه قاتل عثمان خروج کرده است!» واقعاً چقدر بی حیا بودند! حیا هم حدی دارد! چقدر آدم در اینجا باید بر این همه بی حیایی تأسّف بخورد! خیلی عجیب است!

ابن‌ابی‌الحدید این قضیه را در شرح نهج البلاغه نقل می‌کند. می‌گوید:

وقتی که امیرالمؤمنین در جنگ صفین پیروز شد، همه می‌گفتند که عایشه را می‌کشد. برادر عایشه، محمد بن ابی‌بکر (که از آن شیعه‌های صدر صد خلص امیرالمؤمنین بود و در او حرفی نبود؛ یک‌همچون پدری و یک‌چنین پسری!) را فرستاد. گفت: «برو به عایشه بگو دستت درد نکند! مگر پیغمبر نگفت: ﴿وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى﴾^۱ "در منزلتان بنشینید"؟! این بود کاری که انجام دادی؟!»

بعد محمد بن ابی‌بکر رفت به خواهرش گفت: «ای کاش در زمین فرو می‌رفتم و چنین روزی را نمی‌دیدم که تو ننگ برای من و برای اسلام بشوی که بگویند زن پیغمبر آمده و در مقابل خلیفه رسول خدا به این مسائل و مطالب دست زده است!»

بعد امیرالمؤمنین او را به مدینه فرستادند. بیست نفر زن را لباس مردانه پوشاندند و به صورت و شمایل مرد نقابدار درآوردند و گفتند که او را احاطه کنند. و یک عده دیگری از مردها را هم گفتند که از پشت سر به فاصله یکی دو کیلومتری او بروند و دور عایشه باشند و متوجّه باشند تا اینکه قُطَاعِ الطَّرِيقِ که در بیابان‌ها هستند، یک‌وقت [حمله نکنند]. در تمام مدّت، عایشه داد می‌زد: «ببینید که این مرد چطور حریم رسول خدا

۱. سوره احزاب (۳۳) آیه ۳۳/امام شناسی، ج ۱۳، ص ۱۰۹:

«و در خانه‌های خود متمکن و مستقر گردید و مانند دوران جاهلیت با خودآرایی بیرون مشوید!»

را شکسته و زن رسول خدا، أم المؤمنین را در بین بیست مرد قرار داده است! اقلّاً دو تا زن با من نفرستاده است!» اینها هم هیچ نمی‌گفتند (چون لابد از صدای آنها پیدا بود که زن هستند؛ حضرت صدای آنها را که دیگر عوض نکرده بود!) مدام ناسزا گفت و طعنه زد و صحبت کرد تا رسیدند به مدینه و نقاب‌ها را برداشتند و دیدند همه اینها زن هستند.^۱

واقعاً ما به هر کار امیر المؤمنین نگاه کنیم، آیا اصلاً در این عمل امیر المؤمنین بویی از نفس و آنانیّت و خودیّت می‌بینیم؟! ما خیال می‌کنیم که فقط مسئله جنگ بوده که بر امیر المؤمنین گذشته است؛ نه‌خیر، گرفتاری‌ها و مطالب [بزرگتری هم بوده است]! در آن زمان، جنگ یک مسئله عادی بوده است که می‌رفتند و می‌جنگیدند؛ حالا یکی مغلوب می‌شد و یکی غالب می‌شد. اما واقعاً حقیقت این ولایت در امیر المؤمنین علیه السلام با این نحوه و کیفیّت شکل گرفت و آن قدر آمد جلو تا شد نفس رسول خدا و پیغمبر. لذا مسئله امروز که مسئله ولایت و خلافت امیر المؤمنین است، همان مسئلّتی را برای امیر المؤمنین آورد که در غار مسؤلّیت رسالت و بعثت برای پیغمبر آمد.

وقتی که جبرائیل نازل شد و رسالت را به آن حضرت ابلاغ کرد، شما خیال می‌کنید پیغمبر خوشحال شد؟! تازه گرفتاری شروع می‌شود! شخص تا حرف نزده و اقدامی نکرده است، مردم به او کاری ندارند. شما برای خودتان هر عقیده‌ای می‌خواهید داشته باشید؛ تا زیانتان باز نشده است، کسی به شما کاری ندارد؛ تا قلمتان به کار نیفتد، کسی به شما کاری ندارد؛ تا این عقیده را ابراز نکرده‌اید، کسی به شما کاری ندارد. اگر کافر هم باشید، می‌آیند می‌نشینند با شما صحبت می‌کنند و گرم می‌گیرند، ولی می‌گویند: این تا وقتی است که حرف نزده‌ای! اما اگر حرف بزنی و با منافع ما در ستیز باشد، آن وقت مسئله صورت دیگری پیدا می‌کند! کافر می‌خواهی باشی برای خودت باش، مخلصت هم هستیم، مواجب هم به تو می‌دهیم.

پیغمبر تا وقتی که برای خودش بود و حرف نمی‌زد و سرش به کار خودش بود

۱. شرح نهج البلاغه، ابن‌ابی‌الحدید، ج ۱، ص ۲۳؛ الجمل والنصرة، ص ۴۱۵.

و غار حرا می‌رفت، کسی به او کار نداشت، می‌گفتند: «ما بت‌هایمان را می‌پرستیم، حالا او هم برود غار حرا هر کسی را می‌خواهد بپرستد؛ به ما چه مربوط است! کاری به ما و بت‌ها و عبادت ما که ندارد، پس کار او به ما بر نمی‌خورد!» حتی وقتی هم که به رسالت رسید، خود آن حضرت و حضرت خدیجه و امیرالمؤمنین علیه‌السلام و زید بن حارثه در مسجدالحرام نماز می‌خواندند،^۱ آنها هم می‌گفتند: «بایستند بخوانند، به ما کاری ندارد.» اما همین‌که از ناحیه پروردگار توسط جبرائیل آیه آمد که برو بگو و ابلاغ کن و اولین مرتبه ابلاغ گفته شد که انذار عشیره بود: ﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾^۲ یک مرتبه دیگر شروع شد: «تابه‌حال ما این حرف‌ها را نداشتیم! اینها از کجا پیدا شده است؟! این مطالب از کجا آمده است؟! این مسائل نبوده است! به ما چه کار داری؟! به عبادت و بت‌های ما چه کار داری?!»

بعد دیدند نشد، آمدند تطمیع کردند: «هرکه را بخواهی به تو می‌دهیم، هر پستی بخواهی به تو می‌دهیم، فلان حکومت را به تو می‌دهیم، استانداری و فرمانداری را به تو می‌دهیم، هر زنی را بخواهی به تو می‌دهیم و...» بالأخره از راه‌های مختلف وارد شدند. حضرت فرمود:

اگر خورشید را در دست راست من و ماه را در دست چپ من بگذارید،

یک کلمه از این حرفم بر نمی‌گردم!^۳

چرا بر نمی‌گردد؟ چون خودش را وقف حق کرده است و نمی‌تواند برگردد. رفقای که امروز می‌خواهند عمامه بگذارند متوجه می‌شوند بنده چه می‌خواهم عرض کنم. امیرالمؤمنین خودش را وقف حق کرده است، لذا دیگر نمی‌تواند برگردد. اگر برگردد قافیه را باخته است. چون خودش را وقف حق کرده است به او می‌گویند:

۱. تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۷۸.

۲. سوره شعراء (۲۶) آیه ۲۱۴. امام شناسی، ج ۱، ص ۸۴:

«ای پیغمبر، اقوام نزدیک‌تر خود را از عذاب خدا بترسان!»

۳. تفسیر القمی، ج ۲، ص ۲۲۸.

باید تا آخر کار بروی؛ و بدان که تو را می‌گیرند، می‌زنند و زندان می‌کنند!

:- بکنند.

:- اعدامت می‌کنند!

:- بکنند.

:- سم به تو می‌دهند!

:- بدهند.

:- پشت سرت حرف می‌زنند!

:- بزنند.

:- علیه تو اعلامیه می‌دهند!

:- بدهند.

مگر نمی‌کردند؟! چقدر این مشرکین در مکه بر علیه پیغمبر اعلامیه دادند! افراد را جلوی مسجد الحرام گذاشته بودند تا هر کسی وارد می‌شد به او بگویند: «به حرف این شخص گوش ندهید! - نعوذ بالله - این دیوانه است، جن به سراغ او آمده است، اصلاً معلوم نیست چه می‌گوید، اصلاً گوش ندهید، اصلاً به حرفش توجه نکنید، قرآن و کتابش را نخوانید، بیایید این کتاب و این حرف‌ها و این اشعار ما را بخوانید!»^۱ چرا پیغمبر نگفت شما به حرفشان گوش ندهید؟ بلکه می‌گفت: «بروید گوش بدهید، بعد بیایید حرف من را هم گوش بدهید!» این فرق بین باطل و حق است. حق همیشه آزاد و حرّ است و هیچ‌وقت نمی‌گوید: «آن کار را نکن!» می‌گوید: ﴿فَبَشِّرْ عِبَادِ * الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ﴾^۲ بروید بشنوید و گوش بدهید، سخن دیگر را هم بشنوید و آن‌وقت هر کدام را که خواستید انتخاب کنید؛ ولی باطل می‌گوید:

۱. متشابه القرآن و مختلفه، ابن شهر آشوب، ج ۱، ص ۱۵۸.

۲. سوره زمر (۳۹) آیه ۱۷ و ۱۸. امام شناسی، ج ۱۶ و ۱۷، ص ۵۶۰.

«پس (ای پیامبر)، بشارت بده بندگان مرا؛ آنان که هرگونه گفتار را می‌شنوند و از بهترین آن پیروی می‌نمایند!»

«نرو، گوش نده، اعتنا نکن، بیا پیش من، آنجا نرو، این گمراهت می‌کند!» اگر به وسیله این مطلب به مقصد رسید که رسید، ولی اگر نرسید یک پله بالاتر می‌رود [و می‌گوید]: «اگر بروی، این کار را می‌کنیم، آن کار را می‌کنیم!» باز اگر به مقصد نرسید، همین‌طور بالاتر و بالاتر می‌رود تا وقتی که به جاهای دیگر برسد! این فرق بین باطل و حق است. شما خیال می‌کنید وقتی جبرائیل آمد و رسالت را به ایشان ابلاغ کرد، پیغمبر خوشحال شد و جشن گرفت؟! نه آقا، ماتم گرفت! چون می‌داند چه خبر است، می‌داند مردم در نفس گرفتارند و دست از نفس و سلیقه‌ها و اعتبارات و تخیلات و توهمات دنیوی برنمی‌دارند. حالا این حقی که می‌خواهد در میان این اعتبارات و این همه توهمات و شخصیت‌طلبی‌ها اظهار کند، چه خواهد شد؟! چون حق می‌آید و می‌گوید: «به دنبال کار خودت برو! تمام این دفتر و دستک‌ها را کنار بگذار! تمام این شخصیت را کنار بگذار! تو و منی باید کنار برود و باید فقط او بماند!» حق می‌گوید: «در این خانه و آن خانه را باز کردم و بستم» باید کنار برود و فقط باید در منزل سیدالشهدا باز بماند؛ والسلام! همه درها باید بسته شود!» حق می‌گوید: «تمام استجلاب و کشش‌های به سمت خود باید کنار برود!» اینجا بیایید و آنجا بیایید و باید آنجا باشید و آنجا نیایید «باید کنار برود!» اینها همه خود است، نفس است، آنانیت است!

چرا در حوزه نجف با مرحوم قاضی این‌طور برخورد کردند؟! چون مرحوم قاضی می‌گفت: «حق باید بیاید؛ این بیاید و آن بیاید ندارد!» مگر مرحوم قاضی در حوزه نجف کفر می‌گفت؟! حرف‌های مرحوم قاضی موجود است دیگر. همان نمازی که شما می‌خواندید، او هم می‌خواند؛ البته نه نماز دم طلوع آفتاب! مرحوم آقا می‌فرمودند:

در حرم امیرالمؤمنین از هنگام طلوع فجر تا یک ربع به طلوع آفتاب نماز جماعت بود؛ این پیش‌نماز می‌رفت، آن یکی می‌آمد!^۱

۱. رجوع شود به *سالک آگاه*، ج ۱، ص ۷۱.

این شد نمازی که رسول خدا گفته است باید اوّل وقت خواند! آخر چرا دروغ بگوییم؟! تا کی بیاییم دروغ بگوییم و توجیه و تأویل کنیم؟! آیا تأکید بر نماز اوّل وقت این است؟! می‌گوید: «مؤمنین می‌خواهند پشت سر ما نماز بخوانند.» مردک، اگر می‌خواهی برو در خیابان یا بیابان یا در وادی السّلام نماز جماعت بخوان و اوّل وقت هم بخوان و هر کسی به تو ارادت دارد بیاید آنجا! مگر مریض هستی که بیایی نماز را تا یک ربع بیست دقیقه به طلوع آفتاب به تأخیر بیندازی؟! مرحوم آقا - رضوان الله علیه - ظهر به مسجد می‌رفتند، اگر چهار نفر هم آمده بودند، می‌گفتند: فلانی اذان بگو نماز بخوانیم.

-: آقا هنوز همه نیامده‌اند!

-: نیامدند که نیامدند؛ اوّل وقت است، باید اوّل وقت نماز را خواند؛ چه

چهار نفر و چه هیچ‌کس!

حتی یک مرتبه یادم است که فقط دو نفر برای نماز ظهر پشت سر ایشان بودند؛ ولی نماز عصر صد نفر بودند. خوب نیامدند که نیامدند، دکانشان را ببندند بیایند. یک مقدار کمتر کار کنید، یک ربع زودتر دکان را ببندید، یک مقدار از استفاده دست بردارید و به استفاده درک اوّل نماز برسید، فقط به این پول و اسکناس نگاه نکنید؛ استفاده‌ها و مطالب دیگر هم داریم!

باید اوّل وقت نماز خواند؛ «أَوَّلُ الْوَقْتِ رِضْوَانُ اللَّهِ... وَ آخِرُهُ غُفْرَانُ اللَّهِ.»^۱

نماز اوّل وقت موجب رضوان الهی است، و کسی که نمازش را در آخر وقت می‌خواند، چون گناه مرتکب شده است، خدا او را می‌بخشد و حکم غفران و بخشش دارد.^۲ آن وقت در صحن امیرالمؤمنین این می‌رود، آن می‌آید و چندتا نماز

۱. الفقه المنسوب إلى الإمام الرضا عليه السلام، ص ۷۱.

۲. دعائم الاسلام، ج ۱، ص ۱۳۷:

«رُوينا عن أبي عبد الله جعفر بن محمدٍ عليهما السلام أنّه قال: "لِكُلِّ صَلَاةٍ وَقْتَانِ: أَوَّلٌ وَ آخِرٌ؛ فَأَوَّلُ»

از اوّل طلوع فجر تا دم طلوع آفتاب برگزار می‌شود؛ آن‌هم این امیرالمؤمنین! آیا امیرالمؤمنین به این نماز راضی است؟! اینجا است که اهل علم و ما و آن کسانی که می‌خواهند به دنبال [حق] باشند، باید بفهمند که چه کار می‌خواهند بکنند و بدانند که کجا پا می‌گذارند و کجا می‌خواهند بروند.

شما خیال کردید رفقای که امروز می‌خواهند به لباس ملائکه ملبّس شوند و تاج ملائکه را بر سر بگذارند، از دِه فرار کرده‌اند؟! آنها را از منزل بیرون کرده‌اند؟! آیا اینها گرفتاری‌هایی را که برای اهل علم در این دوره و زمانه وجود دارد، نمی‌دانند؟! حالا من به علل آن کار ندارم؛ هر عللی دارد، فعلاً به نتیجه و ماحصلش کار دارم. اینها نمی‌دانند مردم در هم‌چنین زمانه‌ای چه نظری دارند؟! اگر می‌خواهید بدانید، بلند شوید یک ساعت در خیابان ولیعصر طهران تا بالا بروید آن وقت می‌فهمید که مردم چقدر ابراز محبت و لطف دارند! اینها این را خیلی خوب می‌فهمند و شاید از بقیه بهتر بفهمند؛ ولی چرا می‌خواهند این کار را بکنند؟ آیا اینها مثل بقیه احساس ندارند؟!

من وقتی به مکه و مدینه می‌روم، اغلب اوقات عمامه ندارم و لباس عربی

﴿الْوَقْتُ أَفْضَلُهُ. وَ لَيْسَ لِأَحَدٍ أَنْ يَتَّخِذَ آخِرَ الْوَقْتَيْنِ وَقْتًا. وَ إِنَّمَا جُعِلَ آخِرُ الْوَقْتِ لِلْمَرِيضِ وَ الْمُعْتَلِّ وَ لِمَنْ لَهُ عُذْرٌ. وَ أَوَّلُ الْوَقْتِ رِضْوَانُ اللَّهِ وَ آخِرُ الْوَقْتِ عَفْوُ اللَّهِ؛ وَ الْعَفْوُ لَا يَكُونُ إِلَّا مِنَ التَّقْصِيرِ. وَ إِنَّ الرَّجُلَ لَيُصَلِّي فِي غَيْرِ الْوَقْتِ وَ إِنَّ مَا فَاتَهُ مِنَ الْوَقْتِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَهْلِهِ وَ مَالِهِ.﴾

ترجمه: «از حضرت ابی‌عبدالله امام جعفر صادق علیه‌السلام برای ما روایت شده است که فرمود: «برای هر نماز دو وقت است: اول وقت و آخر آن؛ و بهترین آنها اول وقت است. و کسی نباید نمازش را تا آخر وقت تأخیر اندازد؛ چراکه آخر وقت برای شخص بیمار و ناتوان و آن کسی که عذری دارد قرار داده شده است. اول وقت رضوان و خشنودی حق است و آخر وقت بخشش و آمرزش خدا است؛ و بخششی نیست مگر نسبت به یک کوتاهی. و هر گاه کسی نمازش را در غیر از وقتش بخواند، آنچه از اهل و مالش بهتر است از دست خواهد داد.» (محقق)

دارم. البته در مکه خیلی‌ها به احترام بیت، عمامه‌شان را برمی‌دارند؛ ولی من در خود مدینه هم اغلب اوقات عمامه ندارم و با همین لباس عادی عربی و چفیه می‌روم. البته یک مسئله دیگر هم هست که چون این قدر با عمامه، مسائل و گرفتاری‌هایی برایمان پیش آمده است - این شخص می‌بیند: آقا سلام علیکم! کجا هستید؟ کجا نیستید؟ کجا ببینیم؟ و... - که ما از زیارت و همه چیز می‌افتادیم.

یک سال که حج مشرف شده بودم و زودتر به مدینه رفتم، قصد داشتم در تمام مدت در مدینه عمامه داشته باشم. دو روز نگذشته بود که دیدم فایده‌ای ندارد، اصلاً زیارت ما رفت. نصف روز با این آقا و نصف روز با آن، خب علی‌کلّ حال نمی‌شود دیگر! از روز سوّم عمامه را برداشتیم و دیگر کسی ما را نمی‌شناخت، حتی از یک متری ما رد می‌شدند و ما را نمی‌شناختند و مثل همه بودیم. آنجا تازه آن حالی را که افراد غیر معمم در ایران دارند، احساس کردم و آن موقع احساس کردم که اگر انسان مثل بقیه باشد، نه کسی به او کار دارد و نه کسی متوجه می‌شود، راحت می‌رود و می‌آید و زندگی می‌کند؛ نه حرفی و نه نقلی. ولی یک شخص معمم دائماً یا باید برود در یک گوشه و یا اگر بخواهد در اجتماع زندگی کند - خب همه افراد اجتماع که افراد مثقف^۱ و مؤدّب و با فرهنگ نیستند، همه‌طور وجود دارد - طبعاً آن قسم مسائل برای اینها پیدا خواهد شد.

الآن در چنین وضعیتی آیا اینها این احساس را ندارند؟! خوب هم دارند؛ اما آمدند و روی نفس پا گذاشتند. خیلی‌ها هستند که همین درس طلبگی را می‌خوانند و می‌گویند: «ما به عمامه نیاز نداریم و این طوری بهتر می‌توانیم کار کنیم و بیشتر می‌توانیم فایده برسانیم.» نه آقا جان، به خاطر راحتی و کیف خودشان است، به خاطر رسیدن به مسائل دیگر خودشان است. اگر از این اشخاص بپرسی: «تو به خاطر خدا می‌خواهی این کار را بکنی یا به خاطر خودت؟» می‌گوید: «به خاطر خدا!» می‌گوییم:

۱. ثقافت: فرهنگ؛ مثقف: با فرهنگ. (محقق)

«خب خدا می گوید عمامه بگذار!» می گویند: «نمی خواهم بگذارم!» پس چه شد؟! من با یکی از همین افرادی که از همین استدلال‌ها می‌کرد که «من در فلان محیط علمی و دانشگاه هستم، با فلان افراد برخورد دارم، بهتر می‌توانم برای اسلام کار کنم و...!» شش ساعت صحبت کردم و دیدم زیربار نمی‌رود. بعد در نهایت حرفی به او زد و گفتم: یک سؤال می‌کنم؛ آیا آقا - در آن زمان مرحوم آقا حیات داشتند - که به تو می‌گویند عمامه بگذار، این مقدار آقا را می‌شناسی که بتواند از عهده سؤال و جواب خدا در روز قیامت بربیاید یا نه؟ گفت: «بله.» گفتم: پس چرا قبول نمی‌کنی؟ فکری کرد و گفت: «به خاطر نفس است!» گفتم: خب سر من درد گرفت جانم! از اول می‌گفتی؛ چرا این قدر مرا خسته می‌کنی؟! وقتی شش ساعت کاملاً تمام راه‌ها و زوایا را بستم، حرف دلش را زد و گفت: «نفسم نمی‌گذارد.» گفتم: پس چرا می‌گویی به حساب اسلام بگذارم؟ چرا دروغ می‌گویی؟ بگو: نمی‌خواهم، می‌خواهم راحت باشم، راحت سوار ماشین شوم، راحت به دانشگاه بروم، به من حرف نزنند، چپ‌چپ نگاه نکنند، متلک نیندازند. پس نفست نمی‌تواند قبول کند، حالا فهمیدی؟!»

اما این افرادی که امروز عمامه می‌گذارند، همه این حرف‌ها را می‌دانند و در عین حال این کار را می‌کنند؛ حالا این افتخار نیست؟! مرحبا و صد مرحبا و آفرین بر آن کسانی که [عمامه بر سر می‌گذارند]؛ در چنین شرایط و زمانی که تا به الآن در هیچ زمانی مردم به این کیفیت نسبت به روحانیت این حالت را پیدا نکرده‌اند، حالا نمی‌گوییم همه مردم، ولی افرادی که از درجات ایمانی کمتری برخوردار هستند، این حالت را دارند و دشمنان خیلی خوب کار کرده‌اند.

در زمان رضاشاه هم همین مسئله بود، ولی همه می‌دانستند که فشار از سمت رضاشاه است و آنها عمامه‌ها را برمی‌داشتند. مرحوم پدر بزرگ ما یک عرقچین بر سرش می‌گذاشت و با همین لباس لباده در این خیابان شاه‌آباد آن موقع - الآن خیابان

بهارستان شده است، بالا می‌رفت و پایین می‌آمد. می‌گفتند: «آقا چرا این کار را می‌کنی؟» می‌گفت:

به‌خاطر اینکه مردم بدانند و ما را ببینند. این مردک (رضاشاه) این عمامه را برداشته است برای اینکه مردم این لباس را فراموش کنند (همان کاری که آتاتورک در ترکیه کرد). من این کار را انجام می‌دهم تا مدام مردم ببینند. این خودش می‌شود یک تبلیغ؛ فقط همین که من را ببینند. بسیار خوب، نگذارد عمامه بگذاریم، ولی مردم من را با این کیفیت ببینند!^۱

خیلی دوران سختی بود، خیلی فشار بود؛ ولی امروز دشمن کاری کرده است که آنهایی که عمامه دارند خودشان عمامه را با دستشان برمی‌دارند و دیگر نیاز به رضاشاه نیست. در این جامعه دیگر کسی نمی‌آید عمامه بگذارد. حرکتی که دشمن انجام داده است، به‌سمت بی‌دینی و بی‌فرهنگی و سلب مبانی عقیدتی و تشیع حرکت می‌کند و به آن کیفیت در جهات مختلف دارد می‌رود.

یکی از کارهایی که کردند و موفق هم شدند، همین مسئله عربی‌زدایی است که عربی را به‌عنوان زبان بیگانه، از فرهنگ فارسی بردارند. من الآن متونی را که مطالعه می‌کنم جداً و واقعاً نمی‌فهمم که این چه لغتی است و همین‌طور با خودم فکر می‌کنم که این یعنی چه! یعنی اینهایی که این الفاظ عجیب و غریب را به‌جای لغات عربی گذاشته‌اند، اقلّاً یک لغتنامه هم زیرش بنویسند! فهمیدن مطلب یک طرف، فهمیدن این الفاظ هم یک طرف؛ و اصلاً من آن مقاله را کنار می‌اندازم! و بعضی‌ها هم افتخار می‌کنند به اینکه مقالاتی می‌نویسند که در آن اصلاً لغت عربی نیست! الآن یک‌چنین مسئله‌ای مرسوم شده است و متأسفانه این قضیه در بین ما هم آمده است و کلماتی که به‌کار می‌بریم و در اعلاناتی که می‌کنیم [این مسئله دیده می‌شود]. مثلاً به‌جای «جلسه» می‌گویند «نشست»! «نشست» چیست آقا؟ مگر

۱. وظیفه فرد مسلمان در احیای حکومت اسلام، ص ۱۰.

ساختمان است که نشست کند؟! بگوئید جلسه. «دعوت» را می گویند «فراخوان»؛ آیا فراخوان هم لفظ است؟! «اجتماع» را می گویند «همایش»: «و در این همایش...». حتی بعضی از افراد مُعَنَوَن و مطرح این طور هستند! این کارها یعنی چه؟! شما کلمات قرآن و کلمات اهل بیت را دارید کنار می گذارید! مگر هر کاری که هر شخصی در یک جای دیگر می کند، ما باید انجام بدهیم؟! پس چه کسی باید این سنگر و فرهنگ را نگه دارد؟! «جلسه بحث» را می گویند «گفتمان» و گفتمان دینی و... الف و نون عثمان را بر سر آن درآورده اند شده است گفتمان! گفتمان دیگر چیست؟! بگوئید جلسه بحث و گفتگو و تحقیق و سؤال و جواب و... حالا خیال می کند کم می آوریم و نباید از قافله عقب بمانیم! نه آقا جان، اینها همه باختن است، اینها همه [سر] سپردن و حذف شخصیت است، اینها قبول شخصیت نازل و دون دیگران و واگذاری شخصیت اسلامی و میدان به حریف است.

چه کسی باید از این مسائل دفاع کند؟ آن کسی که امروز عمامه می گذارد و می گوید من پا جای پای امام صادق می گذارم و شاگرد امام صادق هستم.

ما که امروز عمامه می گذاریم باید بدانیم که آمده ایم و گفته ایم ما شاگرد امام صادق هستیم و بس؛ هیچ کس دیگری را هم در این دنیا نمی شناسیم؛ فقط امام صادق و امام زمان [را می شناسیم]، همین! مکتب، مکتب امام صادق است، ولی ما هم امام زمان است؛ والسّلام تمام شد! هرچه از امام صادق دیدیم عمل می کنیم، توکل و اتّجاه ما هم به سمت حضرت بقیة الله ارواحنا فداه است. این را باید طلبه امروز بدانند! این شخص چیزی می گوید، آن شخص چیزی می گوید و آن هم اظهار سلیقه می کند، حالا این طور بگوییم به او برنخورد، حالا آن طور بگوییم و...، همه اینها باختن است. اگر می خواهیم به مقام حضرت عبدالعظیم برسیم و همان ولایت در ما هم تجلّی کند، [باید این طور باشیم]!

حضرت عبدالعظیم - که با چهار واسطه به امام مجتبی علیه السّلام می رسد - یک فرد عادی مثل افراد دیگر بود. از همین نسل امام مجتبی علیه السّلام کسانی

بودند که ائمه را شهید کردند! امام باقر علیه السّلام را همین بنی الحسن شهید کرد!^۱

۱. جهت اطلاع بیشتر رجوع شود به *بحار الأنوار*، ج ۴۷، ص ۲۷۰، باب ۹: «أحوال أقربائه و عشائره و ما جرى بينه و بينهم و ما وقع عليهم من الجور و الظلم و أحوال من خرج في زمانه عليه السّلام من بنی الحسن عليه السّلام و أولاد زید و غیرهم.»
حضرت علامه آیه الله حاج سیّد محمدحسین حسینی طهرانی - قدّس الله نفسه - در کتاب *امام شناسی*، ج ۱۵، ص ۲۴۱ می فرماید:

«فقیه و رجالی عظیم، شیخ عبدالله مامقانی در احوال محمد بن عبدالله بن الحسن چهار صفحه رحلی مفصلاً بحث کرده است و گفته است:

”اینکه بعضی از متأخرین گفته‌اند: «قیام زید و بنی الحسن براساس رضایت باطنی حضرت صادق علیه السّلام بوده است، ولی آن حضرت به جهت مصلحت خود از روی تقیّه سکوت می نموده‌اند»، این کلام درباره زید صحیح است، به سبب اجماع اصحاب ما و اخبار مستفیضه‌ای که نزدیک است به حدّ تواتر برسد؛ همان طور که بعضی از آنها را در ترجمه زید ذکر نمودیم.

و اما محمد و سایر بنی الحسن و افعال شنیعه آنان، ما را دلالت می نماید برخلاف این مرام و عدم رضایت حضرت صادق علیه السّلام. (تا آنکه گوید): سیّد جلیل، ابن طاووس در کتاب *اقبال*^۱ در صدد آن برآمده است که احوال بنی الحسن را اصلاح کند و آنچه را که ایشان در اعمالشان با ائمه مخالفت نموده‌اند، حمل کند بر تقیّه؛ برای آنکه نهی از منکرشان و اظهارشان و خروجشان، به ائمه نسبت داده نشود. و او برای اثبات این مقصود، استدلال نموده است به آنچه که او مسنداً از حضرت صادق علیه السّلام روایت نموده است که: «چون بنی اعمام، او را به سوی عراق حمل می کردند، حضرت به طوری گریه کرد که صدایش بلند شد و گفت:

پدرم برایم حدیث نمود از فاطمه بنت الحسین علیه السّلام، وی گفت: شنیدم پدرم صلوات الله علیه می گفت: *يُقْتَلُ مِنْكَ أَوْ يُصَابُ مِنْكَ نَفَرٌ بِشَطِّ الْفُرَاتِ مَا سَبَقَهُمُ الْاَوْلُونَ وَ لَا يُدْرِكُهُمُ الْاٰخِرُونَ.* و إِنَّهُ لَمْ يَبَقَ مِنْ وُلْدِهَا غَيْرُهُمْ!^۲ ای فاطمه، کشته می شود از تو و یا مصیبتی وارد می شود به نفراتی از تو، در شطّ فرات که پیشینیان از آن پیشی نگرفته‌اند و پسینیان هم بدانها نمی رسند. و حقّاً اینک از فرزندان فاطمه بنت الحسین غیر از همین بنی الحسنی که در زندان هاشمیّه بغداد کنار شطّ فرات می باشند، کسی باقی نمانده است!»

سیّد بن طاووس می گوید: گریه حضرت صادق و این روایات، دلالت دارد بر حقانیت آنها در خروج و قیامی که عدم استنادش به امام از روی تقیّه بوده است. «

ولی از آنها حضرت عبدالعظیم هم هست.

از همین بنی‌الحسن محمد و ابراهیم، فرزندان عبدالله محض بودند که امام صادق علیه‌السلام را به زندان مدینه انداختند، ادعای مهدویت کردند و بر علیه منصور دوانیقی خروج کردند. به آنها گفتند: «اگر جعفر بن محمد با شما بیعت کرد، تمام مدینه با شما بیعت می‌کنند و الا نه.» آنها آمدند، ولی امام صادق رد کرد و همین بنی‌الحسن حضرت را در زندان مدینه انداختند. ببینید ائمه از اینها چه کشیدند! یعنی پسرعموهای امام صادق آمدند حضرت را - آن‌هم در جایی که آدم شرمنده می‌شود بگوید! - در محل حیوانات و اصطبل مدینه زندانی کردند و تهدید کردند: «اگر تا فردا بیعت نکنی تو را به قتل می‌رسانیم» و منصور دوانیقی آمد امام صادق را از زندان درآورد! ^۱ کار به اینجا رسیده بود.

اینها هم از بنی‌الحسن هستند و از آن طرف هم حضرت عبدالعظیم هست! کسی که موقعیتش را کنار گذاشت، مقام علمی‌اش را کنار گذاشت، شخصیتش را کنار گذاشت، آمد و مؤدب کنار امام هادی علیه‌السلام نشست که در سن ده دوازده سالگی یا حدود سیزده چهارده سالگی بودند که به امامت رسیدند و او را مقدم داشت. وقتی که اعتراض کردند فرمود: «خدا ولایت خود را در او قرار داد، چون من اهل نبودم ولی او اهل بود!» ببینید از نفسش گذشت، از انایت گذشت، از

﴿ولیکن مامقانی می‌گوید: "باید گریه آن حضرت را حمل بر رقت، حمیت و عواطف رحمت نمود؛ نه حمل بر حقانیتشان در خروج!"﴾^۲

(۱) در اعمال شهر محرم الحرام.

(۲) یعنی الآن از فرزندان فاطمه بنت‌الحسین علیه‌السلام جز ایشان کسی دیگر نیست که مصداق این حدیث باشد؛ و بنابراین آنان که در شط فرات مقتول شوند، همین‌ها خواهند بود.

(۳) تنقیح المقال، ج ۳، ص ۱۴۰.

۱. رجوع شود به الکافی، ج ۱، ص ۳۵۸-۳۶۶.

۲. برای اطلاع بر احوال افرادی از اهل بیت که ادعای امامت کردند، رجوع شود به الکافی، ج ۱، ص ۳۴۳-۳۶۷.

خواست گذشت، لذا آن ولایت امام هادی در او تجلّی می‌کند و می‌شود: «من زار عبدالعظیم برّی کمّن زار الحسین بکریلا.»

و این برای همه ما هم هست. اگر آمدیم و گذشتیم و پا روی نفس گذاشتیم و به مسائل نامناسب امروز توجّه نکردیم، و به دنبال حق رفتیم و فقط حق در سر ما بود و بس و فقط به اینکه امام صادق چه فرموده است کار داشتیم، ما هم به همان مرتبه از ولایت و خصوصیت می‌رسیم. حالا اینکه آقای فلان و آقای فلان چنان فرموده‌اند، برای خودشان فرموده‌اند؛ ما باید ببینیم امام صادق، امام باقر، امام مجتبی، امام سجّاد و امام رضا چه فرموده‌اند!

این قضیه خیلی عجیب بود و من همیشه تعجّب می‌کردم که چرا مرحوم آقا - رضوان الله علیه - این قدر به طلاب و معتمّین احترام می‌گذاشتند! ما در میان رفقا و دوستانمان در زمان مرحوم آقا و الآن، همه قشر از افراد داشتیم و داریم: کسبه، تجّار، مهندسين، پزشکان؛ ولی وقتی که یک طلبه می‌آمد، ایشان حال و وضع دیگری پیدا می‌کردند. اصلاً تعمّد داشتند که طلبه را در میان افراد معرفی کنند و یک حالت خاصی نسبت به این مسئله داشتند.

بالآخره می‌دیدم که این علم، علم آل محمد است و این مسائلی که استفاده می‌کنند، اشرف علوم است و شگّی در این مسئله نیست. آن علوم و دروسی که یک طلبه علوم دینی فرامی‌گیرد - که همان علم دین، علم احکام، علم تفسیر، علم اخلاق، علم توحید، فلسفه، حکمت و عرفان است - قابل قیاس با علوم دیگر نیست.

الآن می‌گویند: «آقا فلسفه نخوان! عرفان نخوان!»

-: چرا نخوانیم؟!

-: چون نباید خدا را شناخت!

خدا را شناسیم و جناب عالی را بشناسیم؟! می‌گویند: «اینها همه علوم ضالّه است!» کجای اینها ضالّه است؟! خب بیا بیان کن! من آدمی هستم که الآن حدود پنجاه سال سن دارم، چطور من چنین ضالّتی را نفهمیدم؟! فقط جناب عالی فهمیدی؟! من

سی سال است فلسفه و عرفان نظری می‌خوانم و بحث می‌کنم، چطور من چنین ضلالتی را نفهمیدم؟! چطور علامه طباطبائی با آن غزرت^۱ علمش، این ضلال را نفهمید؟! اما آن کسی که یکی دو کلمه فقه و اصول خوانده است، فهمید که ضلالت دارد؟!!

می‌گویند: «امروزه بعضی‌ها صوفی‌گری را گسترش می‌دهند!» صوفی‌گری چیست؟! مگر ما کشکول بستیم؟! مگر کلاه صوفی بر سر گذاشتیم؟! همین عمامه رسول خدا که همه می‌گذارند و سیاه است، ما هم سرمان گذاشتیم! همین درسی که بقیه می‌دهند، ما هم می‌دهیم و همین بحثی که می‌کنند، ما هم می‌کنیم؛ این حرف‌ها چیست؟!!

باید فلسفه و حکمت خواند، باید دقت کرد؛ چون انسان نباید آن استعدادات و قوایی را که خداوند به او داده است، معطل بگذارد. ما در این دنیا آمده‌ایم که بفهمیم، نیامده‌ایم مانند حیوانات در این دنیا زندگی کنیم و به هر جا که افسار ما را کشانند، کشیده شویم؛ نه‌خیر، آمده‌ایم بفهمیم! فلسفه فهم می‌آورد، عرفان فهم می‌آورد، نور می‌آورد. توحید، حقیقت انسان را روشن می‌کند و به انسان نور می‌دهد. لذا کسی نمی‌تواند شخصی را که عرفان دارد، گول بزند؛ مردم و جمعیت و بیاوبروها نمی‌توانند او را گول بزنند؛ سلام و صلوات‌ها نمی‌توانند او را از راه به در کنند. حقیقت برایش روشن است، می‌فهمد اینها همه حباب و بادکنک است، می‌داند اینها همه پف و هوا است. آن کسانی که با بیاوبرو غره می‌شوند و فریب می‌خورند به خاطر این است که عرفان و نور ندارند و مسیر برایشان مشخص نیست. [مسیری را] تا آخر می‌روند و بعد می‌بینند که عجب، یک‌دفعه پشتشان خالی شد و کسی نماند؛ دوباره برمی‌گردند. چون نور نیست، حقیقت نیست.

آن طلبه‌ای که فلسفه نخواند، فقه را هم ادراک نمی‌کند، روایت امام صادق را

۱. لغتنامه دهخدا: «غزرت [ع ر] (ع مص): بسیار شدن، بسیاری، وفور.»

هم ادراک نمی‌کند، حقایق توحیدی را هم ادراک نمی‌کند و استنباط احکام را خوب انجام نمی‌دهد. کیفیت فکر و فهم آن طلبه‌ای که فلسفه بخواند، نسبت به کیفیت درک مسئله فاقد این مطلب، به کلی مشخص است! ما در این دنیا آمده‌ایم که بفهمیم. می‌گویند: «فلان آقا فلسفه را تحریم کرده است!» به بنده چه مربوط است؟! فلان آقا هم تحریم نکرده، بلکه واجب کرده است.^۱ یعنی بعد از این مدت، این هنر ما شد که بگوییم چون فلان آقا تحریم کرده است پس مسئله تمام است؟! مگر من مقلّد فلان آقا هستم؟ من مقلّد امام صادق هستم و بس! طلبه مقلّد امام صادق است.

آیا در روایات امام صادق، استدلالات توحیدی نیست؟! آیا در روایاتی که از امیرالمؤمنین علیه السلام در نهج البلاغه آمده است، مطالب توحیدی نیست؟! آیا در روایاتی که از امام رضا علیه السلام در توحید صدوق آمده است، حقایق توحیدی و حکمی و فلسفی نیست؟! پس اینها را چه کسی باید بفهمد؟ همین که نمی‌فهمند می‌گویند: «آقا علوم اینها را به امام واگذار می‌کنیم!» پس امام برای چه اینها را بیان کرد؟! نعوذ بالله امام نباید بداند حرفی را که می‌زند مخاطبش کیست؟! وقتی شما حرفی را می‌زنید که کسی نمی‌فهمد، برای چه این حرف را می‌زنید؟! امیرالمؤمنین در نهج البلاغه برای چه این خطب را گفت؟! آمده است فقط خودش را نشان بدهد؟! آمده است حرف‌هایی بزند که [کسی نفهمد]؟! خُب از این حرف‌های نامتناسبی می‌زد که رمال‌ها می‌خوانند و افسون می‌کنند. موسی بن جعفر علیه السلام برای چه آمد این روایات توحیدی را گفت؟!

۱. جهت اطلاع از تأیید حکمت و حکما در اسلام و قرآن و لزوم تدریس فلسفه و عرفان در حوزه‌های علمیّه، رجوع شود به *الله شناسی*، ج ۳، ص ۳۴۱-۳۵۶؛ *نور ملکوت قرآن*، ج ۲، ص ۲۱-۲۴۳؛ *مطلع انوار*، ج ۵، ص ۳۲-۴۹ و ص ۸۴-۹۵؛ *نگرشی بر مقاله بسط و قبض تنوریک شریعت*، ص ۴۸؛ *روح مجرد*، ص ۱۰۶؛ *حریم قدس*، ص ۵۰.

غیر از صدرالمتألهین و میرداماد و علامه طباطبائی و افرادی که اهل فلسفه هستند، کدام یک از این افرادی که فقط فقه و اصول خوانده‌اند اینها را ادراک می‌کنند؟! بیایند یک عبارتش را بخوانند و معنا کنند و توضیح بدهند! «**داخُلٌ فِي الْأَشْيَاءِ لَا بِالْمُأَزَجَةِ**»^۱ را معنا کنند! آیا این مطالب از روایات طهارت و نفاس درمی‌آید یا نه، نیاز به چیز دیگری دارد؟!

ائمه علیهم السلام این مطالب را برای این گفتند که طلبه‌ای که دنبال امام صادق است، طلبه با فهم باشد. موسی بن جعفر این مطالب توحیدی را گفته است تا اینکه ذهن را نسبت به حقیقت وجود و حق و فاصل بین حق و باطل روشن کند و مغز را از اعتبارات و توهمات بیرون بیاورد و نور توحید به مغز بخورد و آنوقت با این فکر برود سراغ آیات الأحکام، روایات و سایر مطالب و آثاری که از ائمه علیهم السلام آمده است. این فقه و اصول نمی‌تواند این کار را انجام بدهد. این مسئله خیلی مسئله مهمی است! پس طلابی که عمامه می‌گذارند، تمام این مشکلات را بر خود هموار کرده‌اند و به جان خریده‌اند؛ و إلا این آقایان تا به حال همین کت و شلوار مثل شما را پوشیده

۱. مصدر این روایت شریف در **توحید علمی و عینی**، ص ۲۱۰، تعلیقه ۱، این گونه آمده است: «مرحوم سبزواری - قدس الله نفسه - در حاشیه خود بر شرح منظومه خود در ص ۶۶ از طبع ناصری، راجع به کیفیت تقوّم معلول به علت گوید: "و هو متقوّم بالعلّة؛ أي ليست العلة خارجة عنه بحيث لا مرتبة له خالية عنها و لا ظهور له خاليًا عن ظهورها. بل الظهور لها أولاً و له ثانياً؛ كما قال عليه السلام: ما رأيت شيئاً إلا و رأيت الله قبله. و قال: **داخُلٌ فِي الْأَشْيَاءِ لَا بِالْمُأَزَجَةِ وَ خَارِجٌ عَنِ الْأَشْيَاءِ لَا بِالْمُزَايِلَةِ**."»
ولیکن در مجامع روایی موجود، این مضمون با قدری اختلاف وارد است: **الكافی**، ج ۱، ص ۸۶، باب أنّه لا يعرف إلاّ به، از امیرالمؤمنین علیه السلام: «**داخُلٌ فِي الْأَشْيَاءِ لَا كَشَيْءٍ دَاخِلٌ فِي شَيْءٍ، وَ خَارِجٌ مِنَ الْأَشْيَاءِ لَا كَشَيْءٍ خَارِجٍ مِنْ شَيْءٍ**.»
نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ۴۰، خطبه ۱: «**مع كلّ شيء لا بمقارنة و غير كلّ شيء لا بمزايلة**»؛ ص ۲۷۴، خطبه ۱۸۶: «**ليس في الأشياء بوالج و لا عنها بخارج**.» (محقّق)

بودند و کسی هم کارشان نداشت. در همین قم و طهران و این طرف و آن طرف می‌رفتند و می‌آمدند و هیچ مسئله‌ای نداشتند؛ از امروز تازه مشکلشان شروع می‌شود و تازه حرف و نقل‌ها شروع می‌شود.

خیال نکنید این فقط یک اعتبار است؛ مرحوم آقا که به این لباس احترام می‌گذاشتند، برای این لباس در عالم تکوین - نه در عالم تشریح - حسابی باز کرده بودند. طلبه‌ای که این لباس را می‌پوشد، بخواهد یا نخواهد در نفس او اثر خواهد گذاشت. شما یک نماز بدون عمامه بخوانید، ببینید حالتان با یک نماز با عمامه فرق می‌کند یا نه؟!^۱

خیال نکنید عمامه فقط برای ما اهل علم است، شما هم باید عمامه بگذارید.^۱ امام زمان علیه‌السلام که بیاید اعلان می‌کند که عمامه برای همه است، البته اجباری نیست؛ همه باید عمامه بگذارند، منتها یکی راهش راه علوم دین و تبلیغ و رسالت و ترویج است، بقیه نه. الآن افرادی هستند که عمامه می‌گذارند، زارع است ولی عمامه دارد. در زمان سابق مگر تجار در بازار عمامه نداشتند؟! الآن در مشهد و خیلی از جاهای دیگر می‌بینیم با عمامه کسب می‌کنند.^۲

۱. برای اطلاع بیشتر از روایات وارده در باب عمامه‌گذاری و تأثیر آن در عزّت مسلمین و اجر نماز با آن، رجوع شود به *امام شناسی*، ج ۹، ص ۲۸۳ - ۲۹۳.

۲. *مکارم الأخلاق*، ص ۱۱۹:

«عن السَّكُونِيِّ عن أبي عبد الله عن أبيه عليه السلام قال: "قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: الْعِمَامَةُ تَيْجَانُ الْعَرَبِ فَإِذَا وَضَعُوا الْعِمَامَةَ وَضَعَ اللهُ عِزَّهُمْ. وَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: اعْتَمُوا تَزَادُوا جَلَالًا."»

امام شناسی، ج ۹، ص ۲۸۶ و ۲۹۰:

«عمامه‌ها، تاج‌های عرب هستند، و چون آن تاج‌ها را کنار بگذارند، خداوند عزّت آنها را کنار می‌زند! عمامه بر سر خودتان بپوشید، زیرا حلم و بردباری شما را زیاد می‌کند!»

المعجم الكبير، طبرانی، ج ۱۲، ص ۲۹۳:

«عن نافع، عن ابن عمر - رضي الله عنه - قال: قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: "عليكم

مرحوم پدر ما می‌رفتند از همین بازارچه طهران پارچه می‌خریدند. مرد بسیار نازنین و خوبی بود به نام آقا سید علی اکبر پیش‌نماز که به رحمت خدا رفتند؛ چون آن‌موقع که من در دوران طفولیت و هشت سالگی بومدم و با ایشان می‌رفتم، پیر بودند. ایشان هم پیش‌نماز بود و هم در طهران پارچه‌فروشی داشت. ایشان و خیلی از این افراد بودند که با عمامه می‌رفتند کسب می‌کردند و چند نفر از بسیار محترمین هم در همان‌جا بودند. اهل علم سابق ممر کسب داشتند و از همان ممر کسب خودشان امرار معاش می‌کردند. علمای بزرگ و علمای سابق، مزرعه و باغ داشتند یا پولی داشتند و با آن تجارت می‌کردند. متنها الآن دیگر وضعیتی به کیفیتی درآمده است که دیگر مجالی برای اینها نیست؛ یعنی آن‌قدر درس و کتاب و مطالعات زیاد شده است که دیگر طلبه اصلاً نمی‌تواند وقت خود را برای مسائل دیگر بگذارد و اگر هم بگذارد صحیح نیست. مستحب است که انسان وقت نماز عمامه بر سرش بگذارد.^۱ حالا نه عمامه

﴿ بالعمائم؛ فإنها سيء الملائكة وأرخوا لها خلف ظهوركم. ﴾

امام شناسی، ج ۹، ص ۲۹۱: «بر شما باد به بستن عمامه، چون عمامه داشتن نشانه و علامت فرشتگان است، و کناره آن را به پشت‌هایتان رها کنید، تا آزاد باشد!»

شعب الایمان، بیهقی، ج ۵، ص ۱۷۶:

«عن خالد بن معدان قال: أتى النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ [و آله] و سَلَّمَ بثياب من الصدقة فقسّمها بين أصحابه فقال: «اعتموا خالفوا على الأمم قبلكم.»»

ترجمه: «برای پیغمبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ و آله و سَلَّمَ لباس‌هایی از صدقات آوردند، حضرت آنها را میان اصحاب قسمت نمود، سپس فرمود: «عمامه بر سرتان ببندید، و بدین صورت با امت‌هایی که قبل از شما بوده‌اند خلاف کرده‌اید!»» (محقق)

۱. *مکارم الأخلاق*، ص ۱۱۹:

«عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ و آله و سَلَّمَ: «رَكَعَتَانِ بِعِمَامَةٍ أَفْضَلُ مِنْ أَرْبَعَةٍ بَغَيْرِ عِمَامَةٍ!»»

ترجمه: «دو رکعت با عمامه بهتر است از چهار رکعت بدون عمامه!» (محقق)

جامع الأخبار، شعیری، ص ۷۷:

«قال النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ و آله و سَلَّمَ: «مَنْ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ بِعِمَامَةٍ فَلَهُ مِنَ الْفَضْلِ عَلَى مَنْ لَا يَتَعَمَّمُ»»

پنج شش متری، یک متر هم باشد کافی است. عمامه سفید یا زرد در موقع نماز مستحب است. پیغمبر هم در وقت نماز عمامه زرد و سفید می‌گذاشتند^۱ و مشخص است که این استجلاب ملائکه می‌کند.

اینکه می‌گویند: «الْعَمَائِمُ تِيْجَانُ الْمَلَائِكَةِ»، یعنی ملائکه به نحوه‌ای هستند که اگر بخواهند در این دنیا نزول کنند، صورت مثالی آنها دارای عمامه است؛ و الاً ملائکه که جسم نیستند و کتان بر سر نمی‌گذارند، ملائکه جزء مجردات هستند. همین عمامه‌ای که الآن ما بر سر داریم، یک صورت مثالی و ملکوتی دارد. فلان عالم یا بزرگان را در خواب با عمامه ندیده‌اید؟! آن عمامه از چه جنس بود؟ از جنس کتان یا وال بود؟! عالم مثال که وال و کتان ندارد! آن صورت برزخی همین عمامه در آن عالم است. صورت برزخی ملائکه هم با عمامه است. لذا کسی که عمامه می‌گذارد همان نورانیت عمامه ملائکه را برای خود تحصیل می‌کند. این می‌شود «الْعَمَائِمُ تِيْجَانُ الْمَلَائِكَةِ». لذا همه رفقا حداقل در سر نماز عمامه بر سرشان

﴿كَفَضَلِي عَلَى أُمَّتِي! وَمَنْ صَلَّى مُتَعَمِّمًا فَلَهُ مِنَ الْفَضْلِ عَلَى مَنْ صَلَّى بِغَيْرِ عِمَامَةٍ كَمَنْ جَاهَدَ فِي الْبَحْرِ عَلَى مَنْ جَاهَدَ فِي الْبَرِّ فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَعَالَى! وَلَوْ أَنَّ رَجُلًا مُتَعَمِّمًا صَلَّى بِجَمِيعِ أُمَّتِي بِغَيْرِ عِمَامَةٍ يَقْبَلُ اللَّهُ تَعَالَى صَلَاتِهِمْ جَمِيعًا مِنْ كَرَامَتِهِ. وَمَنْ صَلَّى مُتَعَمِّمًا وَكَلَّ بِهِ سَبْعِمِائَةَ أَلْفٍ مَلَكٍ يَكْتُبُونَ لَهُ الْحَسَنَاتِ وَيَمْحُونَ عَنْهُ السَّيِّئَاتِ وَيَرْفَعُونَ لَهُ الدَّرَجَاتِ.﴾^۱

ترجمه: «فضیلت و شرافت آن کس که دو رکعت نماز را با عمامه بخواند بر آن کسی که بدون عمامه نماز می‌خواند مانند شرافت و برتری من است بر اُمّت! و برتری آن کس که با عمامه نماز بخواند بر آن کس که بدون عمامه نماز می‌خواند به مانند فضیلت و برتری کسی است که در دریا جهاد می‌نماید بر آن کسی که در خشکی در راه خداوند متعال جهاد می‌کند! و همانا اگر کسی با عمامه با جمیع اُمّت که بدون عمامه اند نماز بخواند و آنان را امامت نماید، خداوند از روی کرامتش نماز همه آنان را خواهد پذیرفت. و هر آن کس که با عمامه نماز گذارد، هفتصد هزار ملک برای او گماشته می‌شوند تا برای او حسنات بنویسند و سیئات و زشتی‌ها را برای او محو نمایند و بر درجات او بیفزایند.» (محقق)

۱. مکارم الأخلاق، ص ۱۰۴؛ دعائم الإسلام، ج ۲، ص ۱۵۴.

بگذارند تا اینکه حداقل در حال نماز، ذکر، توسل و توجه، این حال را داشته باشند. در زمان مرحوم آقا هم این گونه بود. آنهایی که آن زمانه را یادشان بیاید، رفقا در آن موقع در همان مسجد قائم پارچه‌ای تقریباً یک متری، یک متر و نیم می‌آوردند و در نماز و در شب‌های إحیا، همان را به سرشان می‌بستند؛ و خود ایشان هم نسبت به این مسئله خیلی تأکید داشتند. این به خاطر این است که این عارف و این ولی خدا به آن نور و باطن مسئله اطلاع داشته است. لذا اهل علم را گرامی می‌داشته، آنها را بر همه ترجیح می‌داده،^۱ این لباس را به عنوان شرف - نه به عنوان نان و تحصیل نان - و به عنوان افتخار و کسب و استجلاب فیوضات الهی می‌دیده است. ما این مطلب را احساس نمی‌کنیم یا اگر احساس کنیم عُشری از اعیان است؛ ولی او این حالت را احساس می‌کرده است.

۱. الکافی، ج ۱، ص ۳۷:

«عن سلیمان بن جعفر الجعفری، عمّن ذکره، عن أبي عبد الله عليه السلام قال: "كان أمير المؤمنين عليه السلام يقول: إنّ من حقّ العالم أن لا تُكثّر عليه السّؤال...".»

مطلع انوار، ج ۱۳، ص ۱۷۱، تعلیقه:

«از حضرت امام صادق علیه السلام روایت شده است که امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرمود: "به درستی که از جمله حقوق عالم آن است که از او زیاد سؤال نکنی، و جامه او را نگیری (و در طلب خود الحاح نوری)، و چون بر او وارد شدی و عده‌ای نزدش بودند، بر همه آنان سلام کنی و علاوه بر این او را بر ایشان به تحیتی مخصوص گردانی، و پیش روی او بنشین؛ نه پشت سرش، و در نزد او با گوشه چشم و با دست اشاره مکنی، و پُرگویی مکنی که فلانی و فلانی بر خلاف نظر او چنین گفته‌اند، و از طول صحبت و مجالست با او منضجر و ملول نشوی؛ زیرا تحقیقاً مثل عالم مثل درخت خرما است که باید در انتظار باشی تا چیزی از آن بر تو فروریزد. و پاداش عالم از روزه دار شب‌زنده‌داری که در راه خدا جهاد کند بیشتر است. و هرگاه عالمی از پویندگان طریق هدایت و مکتب راستین اهل بیت عصمت (آنان که در وصفشان امام ابی جعفر الصادق علیه السلام فرمود: "أنتم والله نورٌ في ظلمات الأرض؛ شما قسم به خدا نور الهی و چراغ هدایتید در تاریکی‌های عالم ماده و ظلمات کثرت دنیا.") بمیرد، شکافی در اسلام پدید آید که هیچ‌گاه ترمیم و اصلاح نخواهد شد.»

یک بار ندیدم مرحوم آقا بخوابند و پایشان به عمامه دراز باشد؛ چه عمامه سیاه و چه سفید فرقی نمی‌کرد. می‌گفتند:

عمامه را از آنجا بردار بگذار کنار! پا به عمامه نباید دراز باشد، عمامه تاج ملائکه است.

ببینید! حالا آیا ما این طوری هستیم؟! خیلی بخواهیم رعایت کنیم، قرآن جلوی پایمان نباشد.

هم‌چنین هیچ‌وقت نشد که ایشان در جایی که یکی از نوه‌هایشان یا افراد دیگر هستند، بخوابند. البته ایشان نسبت به همه این‌طور بودند که پایشان را دراز نمی‌کردند، ولی به‌خصوص اگر سید هم بود می‌گفتند: «این فرزند رسول خدا است نباید پا به او دراز بشود!» حالا خودشان هم سید هستند و پدر بزرگ او هستند، ولی می‌گویند نه، این حساب دارد!^۱

یعنی مطالبی را که ایشان می‌فرمودند، به حقیقت ملکوتی آن رسیده بودند و می‌گفتند؛ قضیه اعتباری نبود. وقتی می‌گفتند: «باید پا به سمت عمامه دراز باشد و عمامه که تاج ملائکه است نباید جلوی پا باشد، بلکه باید بالای سر باشد»، به حقیقت ملکوتی مسئله رسیده بودند. اینجا است که تفاوت مطالب ایشان، راه ایشان، حال ایشان و بزرگانی مانند ایشان با بقیه مشخص می‌شود! راجع به مرحوم قاضی و مرحوم آقای انصاری هم من همین مطالب را دیده بودم.^۲

۱. جامع الأخبار، شعیری، ص ۱۴۰:

«قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: "حَقَّتْ شَفَاعَتِي لِمَنْ أَعَانَ ذُرِّيَّتِي بِيَدِهِ وَلسَانِهِ وَ مَالِهِ."»
ترجمه: «رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فرمودند: "هر آن کسی که ذریه مرا با دست و زبان و مال خویش یاری رساند، شفاعتم به تحقیق شامل حال او خواهد شد."» (محقق)

۲. مطلع انوار، ج ۲، ص ۴۸:

«باز روزی که مرحوم قاضی از نجف به کربلا آمدند، پس از چند لحظه‌ای توقف در منزل، بیرون رفتند، من هم در خدمتشان رفتم. چند قدمی که رفته بودیم، یکی از اطفال من به دنبال من دوید و ↵

اینجا است که عرض می‌کنم ما باید راه ولایت را ببینیم. راه ولایت، انسان را به حقایق و ملکوت اشیاء بینا و بصیر می‌کند. آن وقت این عالم دینی از آن دیدگاه با مردم صحبت می‌کند؛ نه اینکه کتاب را بخواند و بعد بیاید برای مردم صحبت کند! نه خیر، با آن نور و حقیقت تکوینی که در وجود او قرار گرفته است، مردم را ارشاد می‌کند که این کار را بکن، آن کار را نکن! این درست است، آن غلط است! این مستحب است، آن مکروه است! این حرام است، آن واجب است!

إن شاء الله امیدواریم که خدای متعال به همه ما توفیق بدهد و ما را در همان راه و مسیری قرار بدهد و پیش برد که مسیر و راه اهل و لاء و اولیای دین و رهبران دین و علمای واقعی و ربّانی بوده است؛ و نسبت به حقایق و مبانی دین، آن چنان که هست ما را بینا و آشنا کند و موفق به عمل بر طبق همان مسیر قرار بدهد. اگر این کار شد می‌توانیم بگوییم که إن شاء الله تحت ولایت و سایه مبارک امام زمان،

«با من می‌آمد. من به آن مرحوم عرض کردم: اجازه بدهید من این... را منزل بگذارم و بیایم! ناگهان مرحوم قاضی ایستاد و عصای خود را به زمین کوفت و چهره‌اش سرخ شد به طوری که رگ‌های گردن و پیشانی برآمد و گفت: "نشُد! نشُد! سیّد هاشم چه گفتی؟! " عرض کردم: این بیچّه مزاحم است، گفتم او را در منزل بگذارم و بیایم! فرمودند: "این چه تعبیری بود که نمودی؟! " عرض کردم: بیچّه خود من است و این کنایه از پستی خود من بود. فرمودند: "دیگر حقّ این گونه تعبیر را نداری! خودت و اطفال همه سادات و اولاد رسول خدایند؛ اهانت به بیچّه سیّد، اهانت به رسول الله است!"

خود مرحوم قاضی همیشه فرزندان خود را با عنوان آقا صدا می‌زدند: آقا سیّد مهدی، آقا سیّد تقی، آقا سیّد محمدحسن، و می‌فرمودند: "ایشان اولاد رسول خدایند، غایة الأمر با فاصله بیشتری؛ تکریم و تجلیل از آنها فرض است، گرچه اولاد من باشند!"

مرحوم قاضی عمامه خود را هر وقت می‌خواستند به سر بگذارند، دو دستی برمی‌داشتند و می‌بوسیدند و بر سر می‌گذارند و هم‌چنین در وقت خواب هرگاه از سر می‌خواستند بردارند، دو دستی برمی‌داشتند و می‌بوسیدند و در کناری می‌نهادند و می‌فرمودند: "حرمت عمامه واجب است؛ عمامه تاج رسول الله است، عمامه تاج فرشتگان است."»

حضرت ولیّ عصر عجلّ الله تعالی فرجه الشریف قرار داریم؛ و الاً آن حضرت افرادی را دارند که به دنبال باشند و سرسپرده و از خود گذشته باشند و خود را وقف آن حرم کرده باشند و از جمله افراد «لَا يَخَافُونَ فِي اللَّهِ لَوْمَةً لَّائِمَةً»^۱ باشند.

بنابراین ما باید فقط و فقط امام زمان علیه السلام را مدنظر قرار بدهیم و بدانیم و بفهمیم که آنچه مورد رضای ایشان و مورد نظر ایشان است چیست تا به آن عمل کنیم. و نسبت به مطالب و ناملایماتی که ممکن است برای هر شخصی در هر زمانی پیش بیاید، صابر و متحمل باشیم و وجهه خود را وجهه دیگری قرار بدهیم. اصلاً نباید به این دنیا فکر کنیم، به این خوش آمد گفتن و بد آمد گفتن مردم نباید فکر کنیم؛ وجهه و نظر ما و اصلاً طرف و مخاطب ما باید امام علیه السلام باشد! اینکه امروز اقبال بشود، فردا اِدبار بشود نباید تأثیر بگذارد، امروز به به بگویند، فردا با روی نامناسب با انسان برخورد کنند، اینها هیچ نباید اثر بگذارد. البته همان طوری که عرض شد، پوشیدن این لباس و آمدن در این مسیر مشکلات دارد، زحمت دارد، خون دل دارد، صبر و تحمل دارد؛ و باید صبر کرد تا اینکه انسان به آن نتیجه برسد.

در هر زمانی باب رحمت الهی مفتوح است و راه رسیدن به او همیشه هموار است، منتها [شرایط و اوضاع] تفاوت می‌کند؛ در زمان رسول خدا یک‌طور بود، در

۱. رجال الکشی، ص ۴۹. اشاره به آیه ۵۴ سوره مائده (۵):

﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾.

الله شناسی، ج ۱، ص ۳۵۱: «ای کسانی که ایمان آورده‌اید، هر کدام از شما که از دینش برگردد، به زودی خداوند گروهی دیگر را می‌آورد که او آنها را دوست دارد و آنها هم او را دوست دارند. نسبت رفتارشان با مؤمنین، نرم و انعطاف‌پذیر؛ و با کافرین سخت و ناهموار می‌باشد. ایشان در راه خدا جهاد می‌کنند و از ملامت هیچ ملامت‌کننده‌ای در خوف و هراس نیستند. آن است فضل خداوند که به هر کس که بخواهد می‌دهد؛ و خداوند واسع و علیم است!»

زمان امیرالمؤمنین یک‌طور بود، و در زمان امام صادق و هر کدام از سایر ائمه هم یک‌قسم بود. و الآن هم مطلب همان است، سگان‌دار این کشتی، امام زمان ارواحنا لثراب مقدمه الفدا است و هر کسی خود را تسلیم امام کرد و از خواست و اراده خود دست برداشت و گفت: «من از امروز می‌خواهم، آنچه را امام زمان واقعاً می‌خواهد»، به همان یقین و علمی که ما نسبت به وجود پروردگار و وجود عنایت او معتقد هستیم، به همان یقین بنده می‌گوییم: امام زمان علیه السلام قطعاً دستگیری خواهد کرد و به همین یقین، آن حضرت این همت و اراده را در افراد قرار می‌دهد؛ [خلاف آن] امکان ندارد!

شما خیال می‌کنید که حالا امروز عمامه می‌گذارید، سر خود آمده‌اید و این کار را کرده‌اید؟! قطع و یقین بدانید که اگر عنایت حضرت نبود، هیچ‌کدام از ما این کار را نمی‌کردیم، اگر عنایت او نبود این کارها و این اقدام انجام نمی‌شد! پس در وهله اول باید توفیق را از آن حضرت بدانیم؛ او بوده است که ما را موفق به این کار و مشرف به این تشریف و ملبس به این لباس کرده است! همیشه این مسئله را باید در نظر داشته باشیم که این فقره برای ما همیشه کارساز و راهگشا است:

إلهی! إن لم تبتدئنی الرّحمة منك بحسن التّوفیق، فمن السّالک بی إلیک فی واضح الطّریق.^۱

در زمان شاه عباس و صفویه، در اصفهان زن‌ها و دختران و حرمسرای شاه عباس می‌آمدند و لباس طلبه‌ها را می‌بردند و می‌شستند. می‌بینید زمانه چقدر فرق

۱. بحار الأنوار، ج ۸۶، ص ۳۴۰، فرازی از دعای صباح امیرالمؤمنین علیه السلام. حیات جاوید، ص ۵۷:

«پروردگار من، اگر رحمت و لطف تو از ابتدا شامل حال من نمی‌گشت و توفیق از ناحیه تو رفیق طریق من نمی‌بود، پس چه کسی می‌توانست مرا به شاهراه سعادت و فلاح و وصل به تو هدایت و دلالت و راهبری نماید؟!»

کرده است؟! برای ما آن زمان با این زمان و بدتر از این زمان نباید فرق کند؛ هر کار و هر مسئله‌ای که می‌خواهند، انجام بدهند؛ هر برنامه‌ای برای تخفیف و تنزیل این مطلب، از انواع ترفندها و مسائل مثل تشکیل مجالس، درست کردن فیلم و تئاترها و مسائلی از این قبیل که می‌خواهند، انجام بدهند. باید به اینها گفت:

ای مگس عرصه سیمرغ نه جولانگه توست

عرض خود می‌بری و زحمت ما می‌داری^۱

ما به خاطر مردم عمامه بر سر نگذاشتیم که حالا بخواهیم به خاطر مردم عمامه از سر برداریم. همه بدانند که عمامه اولاً برای تشریف به این شرف الهی است که نصیب خود انسان می‌شود؛ و بعد، برای متابعت از امام زمان علیه السلام است. حالا مردم می‌خواهند یک روز بیایند و یک روز برگردند، می‌خواهند یک روز استقبال بکنند و یک روز استقبال نکنند، خود دانند! ما إن شاء الله به حول و قوه خدا همیشه آن عنایت و لطف و دستگیری امام زمان علیه السلام را به فضل خود آن حضرت به همراه خواهیم داشت.

اللهم صلّ علی محمد و آل محمد

۱. دیوان حافظ (قزوینی)، غزل ۴۴۹.

مجلس چهارم

غدیر، روز آزادی و رهایی از تعلقات

عید غدیر ۱۴۲۹ هجری قمری

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا وَنَبِيِّنَا أَبِي الْقَاسِمِ مُحَمَّدٍ
وَعَلَى آلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ
وَاللَّعْنَةُ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ

﴿الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ
وَإِنْجِيلٍ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ
عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ﴾^۱

خداوند در این آیه مردم را به متابعت از رسول و نبی خاتمش دعوت می کند، که
خصوصیت آن رسول و نبی این است که آنچه خداوند برای مردم، طیب و پاک و پاکیزه

۱. سوره اعراف (۷) آیه ۱۵۷. نور ملکوت قرآن، ج ۳، ص ۳۵۰:

«کسانی که اطاعت و پیروی می کنند از فرستاده و پیامبر درس نخوانده ای که وی را در کتاب
آسمانی تورات و انجیل، نزد خودشان نوشته یافته اند؛ که به کارهای معروف و پسندیده آنها را امر
می کند، و از کارهای منکر و زشت بازشان می دارد، و طیبات و چیزهای خوب و پاک را برایشان
حلال می کند، و چیزهای خبیث و ناپاک را از ایشان منع می نماید، و زنجیرها و غلها و بارهای
سنگینی را که بر آنان حمل می شده است، از آنان برمی دارد.»

قرار داده، برای آنها تجویز می‌کند و حلال می‌شمرد، و هرچه موجب تباهی و فساد و از بین رفتن استعداد آنها و مُهمَل گذاشتن ودایع الهی در آنها است، برای آنها حرام می‌کند و آنها را از آن بر حذر می‌دارد. اسم این پیغمبر در تورات و انجیل آمده و همه هم به‌خوبی می‌دانند و در این مطلب جای هیچ شک و شبهه‌ای نیست.

از خصوصیات دیگر این پیامبر این است که آن گیر و آن قلاده‌ای را که بر گردن افراد است، از گردن آنها باز می‌کند؛ قلاده‌ای که طنابش در دست غیر خدا - از بندگان و از حاجزها و موانع و هواها و هوس‌ها - قرار دارد! و هم‌چنین غُل و زنجیرها را از دست و پای افراد می‌گشاید و آنها را راحت می‌کند؛ غُل و زنجیرهایی که به‌واسطه آنها، دست و پای افراد بسته شده است به کثرات و دنیا و شهوات و ریاسات و هرچه آنها را از عبور از دنیای دنی و رسیدن به عالم تجرد باز می‌دارد و مانع می‌شود! این خصوصیت پیغمبر است.

پیامبر برای این مسئله و این نکته آمد، برای این منظور و این هدف آمد! مطالبی که پیامبر برای مردم آورد و روشی که رسول خدا برای مردم تثبیت و تقریر کرد، فقط چهار رکعت خواندن نماز ظهر نبود؛ چون آن نماز را عمر هم می‌خواند، یزید هم می‌خواند. عمر سعد هم در شب عاشورا همین نمازها را می‌خواند و وقتی که پسر رسول خدا و ذراری آن حضرت را تکه‌تکه کرد، بر اصحاب خودش که کشته شده بودند و به درک واصل شده بودند، نماز می‌خواند! همین عمر سعد نماز می‌خواند! آنها این نماز را می‌خواندند، روزه هم می‌گرفتند، واجبات را هم انجام می‌دادند و انجام می‌دهند و چه بسا محرمات را هم ترک می‌کردند و انجام نمی‌دادند؛ محرماتی از قبیل شرب خمر، قمار، شطرنج، موسیقی، سُفور و برهنگی! ^۲ پس مشکل آنها چه بود؟

۱. *مقتل الحسین علیه السلام*، خوارزمی، ج ۲، ص ۴۴.

۲. *کتاب العین*، ج ۷، ص ۲۴۶:

«السُّفُورُ: سَفَرُ الْمَرَأَةِ نِقَابَهَا عَنْ وَجْهِهَا فَهِيَ سَافِرٌ وَ هُنَّ سَوَافِرٌ.»

مشکل آنها این بود که نخواستند رسول خدا غل و زنجیر را از دست و پای آنها باز کند! یعنی رسالت، بی رسالت! بعثت، بی بعثت! نیامدند خودشان را در تحت تسلیم و اطاعت آن حضرت قرار بدهند و بگویند حالا بیا آن غل و زنجیر را باز کن! پیغمبر که با کسی رابطه نداشت، بلکه ضابطه داشت و براساس ضوابط حرکت می کرد. گفتند: «ای رسول خدا، نمازی را که برای ما آورده‌ای می خوانیم، اما ولایت داماد و پسر عم و خلیفه‌ات را قبول نمی کنیم!» خب این چه فایده‌ای دارد؟ چه نتیجه‌ای دارد؟ آن نماز بر سرت بخورد! گفتند: «ای رسول خدا، روزه‌ای را که آورده‌ای می گیریم، و لکن آن مطلب دیگر را و آنچه اصل و پایه است - که ولایت و تسلیم باشد - نمی پذیریم! نمازی را می خوانیم که خودمان آن نماز را پسندیم، نه تو! روزه‌ای را می گیریم که آن روزه را خودمان تشخیص بدهیم، نه تو! حجی را انجام می دهیم که خودمان تشخیص بدهیم!» خب این چه فایده‌ای دارد؟ چه نتیجه‌ای دارد؟ دیگر چه اثری بر این مترتب است؟^۱

قبلاً خدمت رفقا این مطلب را عرض کرده‌ام:^۲ آن نمازی که بدون تسلیم باشد، می شود ورزش! آن روزه‌ای که بدون تسلیم در برابر حق و تسلیم در برابر امام باشد، می شود رژیم غذایی! آن حجی که بدون ولایت باشد، می شود تفریح و تفرّج و گردش و مسافرت! انسان به مسافرت می رود، خب این حج هم می شود یک مسافرت! به او خوش هم می گذرد، این طرف را می بیند، آن طرف را می بیند، در و دیوار می بیند، دکان می بیند!

آنچه پیغمبر آورد و در قرآن است، [فقط نماز و روزه و امثال ذلک نیست]. مگر در قرآن راجع به نماز چقدر آیه داریم؟ راجع به روزه چقدر آیه داریم؟ مگر چقدر تأکید شده است؟ آنچه راجع به آن تأکید شده مسئله «تسلیم» است. [می فرماید]:

﴿ ترجمه: «سُفُورَ أَنْ اسْتِ كَه زَنْ نَقَابِ از چهره برافکنند. و آن زن سافر و جمع آن سوافر است. (محقق)»

۱. جهت اطلاع از روایات پیرامون این مطلب، رجوع شود به *وسائل الشیعة*، ج ۱، ص ۱۱۸، باب *بُطْلَانِ الْعِبَادَةِ بِدُونِ وِلَايَةِ الْأُمَّةِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ وَاعْتِقَادِ إِمَامَتِهِمْ*.

۲. *نرم افزار کیمیای سعادت، متن جلسات شرح حدیث عنوان بصری، مجلس ۱۶۲، ص ۳۳۶۷*.

﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾^۱

بینید چه آیاتی در اینجا هست! اینها رمز و راز اسلام و تشیع را به انسان می‌آموزند که رمز و راز تشیع و اسلام، «تسلیم در برابر خواست رسول خدا» است. می‌فرماید: «وقتی برای دعوا پیش تو می‌آیند، نباید با پیش‌فرض بیایند، نباید در نیتشان این باشد که برویم پیش پیغمبر تا به نفع ما بگویند.»

حالا اگر به نفع ما حکم نکرد چه کار کنیم؟ لذا از خانه که حرکت می‌کنیم تا به خدمت پیغمبر برویم، قبل از اینکه به ایشان برسیم در مورد آن جنبه منفی حکم فکر می‌کنیم و قضایا را طوری سرهم می‌کنیم که اگر پیغمبر به نفع ما حکم نکرد، چطور توجیه درست کنیم! چون حکم پیغمبر که دست ما نیست، بلکه دست خودش است؛ لذا هم ممکن است به نفع این طرف حکم کند و هم ممکن است به نفع آن طرف حکم کند. اگر به نفع ما حکم کرد، لبخند و تبسم باز می‌شود و چهره دگرگون می‌شود؛ و اگر به نفع ما حکم نکرد، یک دفعه اخم‌ها در هم می‌رود! می‌گوییم: «ای بابا، چرا این طور شد؟ شاید مسئله به پیغمبر خوب گفته نشده است، شاید اگر توضیح دیگری می‌دادیم این طور نمی‌شد. حالا نظر پیغمبر این طور است، ولی بالأخره ما هم خودمان می‌دانیم که چه شده و چه انجام شده است!»

همه اینها برای این است که ما نمی‌خواهیم آن غل و زنجیر را باز کنیم؛ آن غل و زنجیری که الان بر دست و پای ما است و خودمان هم خبر نداریم! خدا الان یک مورد پیش آورده و یک سفره پهن کرده است، بسم الله! این قضیه دعوا و نزاعی

۱. سوره نساء (۴) آیه ۶۵. امام شناسی، ج ۵، ص ۲۵:

«سوگند به پروردگار تو (ای پیامبر) که این مردم ایمان نمی‌آورند مگر آنکه در مشاجرات و مراعاتی که بین آنها اتفاق می‌افتد، تو را به‌عنوان قاضی و حکم قرار دهند و پس از آنکه حکم کردی، ابداً در دل خود نسبت بدان حکم، گرچه بر علیه ایشان باشد، گرفتگی و ناراحتی نداشته باشند و به تمام معنی‌الکلمه تسلیم باشند.»

را که پیش آورد برای این بود که تو به رسول خدا مراجعه کنی و به واسطه حکومت بر علیه تو، غل و زنجیرت باز شود، ولی تو فرار کردی و خرابش کردی! این زحمتی که کشیده شده بود و این نزاعی که بین تو و رفیقت ایجاد شده بود، از آن بالا برای این آمده است که آن غل را از تو بردارد.

دارویی که طبیب می دهد همیشه شربت نیست، همیشه قرص های شیرین نیست، همیشه باقلوا و حلوا نیست، گاهی اوقات آمپول است. آمپول درد دارد، گاهی هم سوزنش درد دارد و هم ماده ای که تزریق می شود درد دارد. گاهی اوقات بالاتر از آمپول است، می آیند عمل می کنند، باز می کنند، بخیه می زنند. حالا در زمان سابق که مُسکن نبود.

من یک وقت در تاریخ طب می خواندم که در همان زمان سابق هم عمل می کردند، حتی عمل آپاندیس هم بود، ولی داروی مُسکن نبود، فقط بعضی از گیاهان بود که یک سیر [و بی حسّی] جزئی می کردند و آن مریض همین طور به ناراحتی و درد مبتلا می شد، ولی امروزه دیگر وسایل راحت شده و مریض را بی هوش می کنند.

پس این وضعیتی که پیش آمده است، از ناحیه خدا است و باید آن را قدر دانست، و ما در زمان حیات مرحوم والد - رضوان الله علیه - این مطلب را به طور محسوس مشاهده می کردیم که خیلی از مطالبی که پیش می آید، در اختیار طرفین نبوده است، بلکه به نحو غیر عادی پیش می آید و باید این قضیه حاصل بشود تا به واسطه آن نتایجی که بر این مسئله مترتب می شود، این شخص عبور کند و رد شود. و می دیدیم که بعضی ها قبول می کردند و مبتهج می شدند و این مسئله را تلقی می کردند، ولی بعضی ها قبول نمی کردند و یک حرف ها و مطالبی از آنها شنیده می شد! [مثلاً] می گفتند: «این چه حکمی بود که آقا کرد؟! ما این حکم را قبول نداریم و باید دوباره خدمت ایشان برسیم و برای ایشان توضیح داده بشود و...!»^۱

۱. الکافی، ج ۱، ص ۳۹۱:

«عَنْ زَيْدِ الشَّحَّامِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: قُلْتُ لَهُ: إِنَّ عِنْدَنَا رَجُلًا يُقَالُ لَهُ كَلْبِبٌ، فَلَا يَجِيءُ»

ای بابا، تو خبر نداری ای بنده خدا! این قضیه یک فرصت بود که برای تو پیش آمد! این رسول خدا آمده است تا گیرها و گرفتاری‌ها و غل و زنجیرها را باز کند، و تعلقات به دنیا را از [بین ببرد] و انسان را از آنچه گرداگرد وجودش را فراگرفته است، بیرون بیاورد و آزاد کند تا دیگر انسان در ذهن خود پیش فرض تصوّر نکند و در مقابله و مواجهه با حقیقت، خود را مضطرب نبیند، بلکه خود را مثل آب راکد و صاف و زلال ببیند که با تغییر و تحوّل مطلب، دل و قلب او تحوّل پیدا نکند و مسائل و قضایایی که با او برخورد می‌کند، حکم حاشیه و جانب مطلب را نسبت به او داشته باشد و ضرری به او نزند.

شخصی با مرحوم آقا اختلافی پیدا کرده بود و بر علیه ایشان حرف‌هایی زده بود. همین مطالبی که عرض کردم. من آمده بودم خدمت ایشان و ناراحت بودم که آقا شما مثلاً این کار را کردید و این لطف را در حقّ او کردید، ولی ایشان راجع به شما این مطالب را گفته است! ایشان فرمودند:

مگر این حرف‌ها را به من زده است؟! این حرف‌ها را به من زده! این حرف‌ها را به این قبیای من زده است! (لباسشان به چوب‌رختی آویزان

﴿ عَنْكُمْ شَيْءٌ إِلَّا قَالَ: أَنَا أَسْلَمْتُ! فَسَمَّيْنَاهُ كَلِيبَ تَسْلِيمٍ. قَالَ: فَتَرَحَّمْ عَلَيْهِ. ﴾

ترجمه: «زید سخام گوید: به امام صادق علیه السلام عرض کردم: در نزد ما مردی است که نامش کلیب است، او هر دستوری که از شما می‌رسد می‌گوید من تسلیمم! از این رو ما او را کلیب تسلیم نامیده‌ایم. حضرت به او رحمت فرستاد.» (محقق)

همان: «عَنْ يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا الْأَنْصَارِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: "مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَسْتَكْمَلَ الْإِيمَانَ كُلَّهُ فَلْيَقُلْ الْقَوْلَ مِنِّي فِي جَمِيعِ الْأَشْيَاءِ قَوْلَ آلِ مُحَمَّدٍ فِيهَا أَسْرًا وَمَا أَعْلَنُوا وَفِيهَا بَلَّغَنِي عَنْهُمْ وَفِيهَا لَمْ يَبْلُغَنِي."»

ترجمه: «یحیی بن زکریا روایت می‌کند که شنیدم که امام صادق علیه السلام می‌فرمود: "هر که را خوش آید که تمام مراتب ایمان را کامل کند، باید بگوید: گفتار من نسبت به هر موضوعی گفتار آل محمد است؛ در آنچه پنهان می‌دارند و در آنچه آشکار می‌کنند، و در هر چیزی که از ایشان به من برسد و یا به من نرسد."» (محقق)

بود.) او کجا من را می‌شناسد که بیاید به من بگوید!

التفات می‌کنید چقدر حرف عمیقی است! ایشان می‌خواهند بگویند که من در برابر این مطالب از غل و زنجیر رسته شدم، رها شدم، آزاد شدم، دیگر کسی نمی‌تواند به من حرف بزند، دیگر کسی نمی‌تواند من را بشناسد تا اینکه نسبت به من مدح کند یا قدح کند! تفاوت نمی‌کند، هر دو یکی است. حرفی که به من می‌زند، اگر مرا مدح می‌کند و از من تعریف می‌کند، به این قبا و عبای من می‌خورد، چون کسی من را نمی‌شناسد! - البته ایشان مدح را نگفتند، حالا من دارم می‌گویم - و اگر مرا مذمت می‌کند، این هم به من نمی‌خورد، بلکه به تخیل خود او می‌خورد. او در خیال خود مرا مذمت می‌کند و من برتر از خیال او هستم، پس آن مذمت به من نمی‌خورد، بلکه به همین عبایی که از من دیده می‌خورد!

بالآخره هر کسی که در اینجا می‌آید لباس می‌پوشد، اینجا که حمام نیست! بالآخره آدم در مجالس لباس می‌پوشد. حالا آن کسی که در کنار مرحوم آقا می‌نشیند، از سر تا پای ایشان فقط یک چهره می‌بیند و بقیه‌اش لباس است! ایشان می‌فرمایند: مردم فقط لباس ما را دیده‌اند، حالا به ما بد می‌گویند، خب بگذار بگویند! می‌گوییم هر چه می‌خواهی بیا بگو؛ می‌خواهی بد بگو، می‌خواهی خوب بگو! هر چه بگویی به این قبا و عبایی که دیده‌ای می‌خورد! چون مردم غیر از صورت چیز دیگری که ندیده‌اند، حالا آن صورت هم یک مقدارش عینک است و یک مقدار دیگرش هم عمامه است، بنابراین از ایشان فقط چند سانت مربعی بیشتر مشاهده نشده است.

این یعنی ایشان آزاد و راحت شده است؛ نه اگر کسی از ایشان تعریف کند خوشش می‌آید [و نه اگر کسی مذمت ایشان را بگوید بدش می‌آید]! وقتی که کسی بالای منبر می‌رفت، جرئت نداشت از ایشان تعریف کند و اسم ایشان را بالای منبر بیاورد. می‌فرمودند:

منبر، منبر امام حسین است؛ نه منبر آقای سید محمدحسین طهرانی و بقیه!
در منبر امام حسین فقط باید اسم امام حسین آورده شود و بس!

روش بزرگان این‌طور بود.

الآن اگر کسی بالای منبر برود و اسم صاحب مجلس را نیاورد، دفعه دوّم دعوتش نمی‌کنند و یک‌چهارم پولش را هم نمی‌دهند! آن‌وقت دَم از خدا هم می‌زنیم، دَم از پیغمبر می‌زنیم، دَم از شریعت می‌زنیم، دَم از شعائر می‌زنیم! چرا دروغ می‌گوییم؟! چرا سر مردم را کلاه می‌گذاریم؟! اگر حق و واقعیت است، [بگذار] آن کسی که می‌رود بالای منبر از دیگری تعریف کند، نه از جناب‌عالی! آن‌وقت معلوم می‌شود اخلاص کجا است، آن‌وقت معلوم می‌شود صدق و دروغ و نفاق کجا است! بنده‌خدایی به یک نفر دیگر می‌گفت:

من وقتی که می‌خواهم بالای منبر بروم خیلی صلوات می‌فرستم. صد دفعه، دویست دفعه صلوات می‌فرستم که وقتی بالای منبر می‌روم اخلاص داشته باشم!

گفتم به او بگو که فلانی می‌گوید: «نمی‌خواهد صد تا صلوات بفرستی. به‌جای آن، وقتی که بالای منبر مجلس فلانی می‌روی، از یک شخص دیگر تعریف کن؛ نه از صاحب مجلس، و یا اینکه اصلاً هیچ اسمی را نیاور؛ آن‌وقت این می‌شود اخلاص!» ولی مگر می‌شود؟!^۱

یکی از مبلغین از علمای معروف، به خدمت مرحوم شیخ ابوالحسن خرقانی - اعلیٰ الله مقامه و قدّس الله سره - آمد تا از ایشان برای رفتن به تبلیغ اجازه بگیرد. گفت: «می‌خواهم به تبلیغ بروم.» شیخ به او فرمود: «به خود تبلیغ نکن و به خود دعوت نکن، به خدا و به او دعوت کن!» تعجب کرد که مگر من به خود دعوت می‌کنم؟! کار ما دعوت به خدا است، کار ما تبلیغ برای او است و احیای ذکر او و شعائر او است! پس منظور ایشان چیست؟ [شیخ] فرمود: «اگر فرد دیگری آمد و بهتر از تو سخن گفت، در دل ناراحت نشوی!»^۱

۱. تذکرة الأولیاء، ص ۵۸۳.

مگر دعوت به خدا نمی‌کنی؟ خب چرا ناراحت می‌شوی؟! اینکه وقتی یک شخص بهتر از تو حرف زده است، در دلت یک طوری می‌شوی و یک قسمی می‌شوی و می‌گویی: «ای داد بیداد، من زودتر بروم و این مطلب را بگویم تا مجلس به اسم من تمام بشود»، همه اینها دعوت به خود است!

الآن نکته و خاطره‌ای از مرحوم آقا به یادم آمد که تذکّرش ضروری است. قبر مرحوم شیخ ابوالحسن خرقانی چند کیلومتری از شاهرود فاصله دارد. یک وقت سال‌ها قبل از فوت مرحوم آقا، من از طهران با بچه‌ها و اهل بیت از جاده سمت شاهرود به سمت مشهد حرکت کردم و دلم می‌خواست در طول مسیر قبور بزرگان را زیارت کنم، چون همان طوری که خود ایشان در کتاب روح مجرد^۱ از قول حضرت حداد - رضوان الله علیهما - نوشته‌اند، رفتن بر سر قبور اینها برای انسان موجب [نزول] خیرات و برکات، [استجلاب] انوار و انتقال آثار آنها بر نفس انسان می‌شود؛ همان طوری که در مورد مزار شیخان هم همین مطلب را می‌فرمودند و خیلی توصیه می‌کردند که دوستان و رفقا مخصوصاً طلاب و فضلاء به آنجا بروند و از ارواح آنها استمداد بجویند و آنها را و دعای آنها را در آن عالم، مُمدّ و مؤیّد راه خودشان قرار بدهند. و من یادم است در همان سفری که [با آقای حداد رضوان الله علیه] برای زیارت حضرت فاطمه معصومه سلام الله علیها مشرف شدیم، خود ما هم به اتفاق ایشان به زیارت شیخان رفتیم. سنّ من در آن موقع حدود یازده یا دوازده سال بود.

من در آن سفر می‌خواستم که این قبور را هم زیارت کنم و بعد به مشهد مشرف بشویم. ختم راهمان هم به علی بن موسی الرضا بود. به شاهرود که رسیدیم، بر سر قبر بایزید بسطامی^۲ - رضوان الله علیه - رفتیم که از شاگردان خاصّ امام صادق

۱. روح مجرد، ص ۲۸۵.

۲. جهت اطلاع از احوال بایزید رجوع شود به سیر اعلام النبلاء، ج ۱۳، ص ۸۶؛ الله شناسی، ج ۳، ص ۳۲۴؛ امام شناسی، ج ۱۶ و ۱۷، ص ۸۳ و ۹۲؛ ولایت فقیه در حکومت اسلام، ج ۳، ص ۵۸؛ مطلع انوار، ج ۳، ص ۱۲۱ - ۱۳۷.

علیه‌السلام بود، و با اینکه از بزرگان شاهرود بود ولی شش سال در خدمت آن حضرت سقائی و درباری می‌کرد و منزل آن حضرت را جارو می‌کرد.^۱

یک روز حضرت به او فرمودند: «فلان کتاب را از آن بالای رف بیاور!» گفت: «کدام رف؟» حضرت فرمودند: «تو شش سال است که اینجایی، هنوز نمی‌دانی که ما آن بالا رف داریم؟!» عرض کرد: «یا ابن‌رسول‌الله، از آن وقتی که به اینجا آمدم، چشمم به غیر از شما به جایی نیفتاده است!» حضرت دیدند که الآن وقتش است، لذا تصرفی کردند و او را رساندند به آنجایی که باید برسد و بعد فرمودند: «حالا دیگر برو در شهر و دیار خودت!»^۲ و فرزند خودشان محمد بن جعفر را همراه او کردند که به اتفاق او به آنجا آمد و قبل از بایزید به رحمت خدا رفت و الآن قبر فرزند امام صادق علیه‌السلام در آنجا است، و بایزید وصیت کرد که مرا در پایین پای فرزند امام صادق علیه‌السلام دفن کنید و الآن هم در آنجا در پایین پا دفن شده است؛ یعنی مقام فرزند امام صادق علیه‌السلام گنبد و بارگاه دارد، ولی قبر ایشان در حیاط است. این را می‌گویند شیعه امیرالمؤمنین!

۱. الله شناسی، ج ۳، ص ۳۲۳:

«عالم جامع کمالات شیخ بهاء‌الدین عاملی معروف به شیخ بهائی در کتاب کشکول طبع مصر در جلد اول، ص ۸۶ راجع به بایزید بسطامی مطالبی دارد و گوید: "وی سقائی حضرت امام جعفر صادق علیه‌السلام بوده است بدون شک و اشکال. این قضیه را جماعتی از اصحاب تاریخ ذکر کرده‌اند، و امام فخر رازی در بسیاری از کتب کلامیه‌اش آورده است، و سید جلیل رضی‌الدین علی بن طاووس در کتاب طرائف ذکر نموده است، و علامه حلّی در شرح خود بر تجرید الاعتقاد خواجه طوسی آورده است." تا پایان کلام او در این مسئله.

أقول: در کتاب طبقات شعرانی، ج ۱، ص ۵ از بایزید نقل کرده است که او به علمای عصر خود فرموده است: «أخذتم علمکم من علماء الرّسوم میناً عن مینت؛ وأخذنا علمنا من الحیّ الذی لا یموت!» ترجمه: «شما علمتان را از علمای ویرانه‌ها و قبور آموخته‌اید و مرده‌ای از مرده دیگر فراگرفته‌اید، درحالی که ما علم خود را از خداوند زنده و جاوید اخذ نموده‌ایم!» (محقق)

۲. تذکرة الاولیاء، ص ۱۳۹.

ما رفتیم در آنجا و زیارت کردیم و بعد به زیارت شیخ ابوالحسن خرقانی که قدری بالاتر است رفتیم و بعد حرکت کردیم و به سبزوار رفتیم و در آنجا به مزار و قبر حاج ملاهادی سبزواری - اعلیٰ الله مقامه - که از صاحب دلان و زنده دلان بود رفتیم، بعد به نیشابور رسیدیم و قبر عطار نیشابوری و امامزاده‌هایی که در آنجا هست را زیارت کردیم و بعد به مشهد رفتیم.

وقتی که به مشهد رسیدیم، صبح بود. سر سفره صبحانه نشسته بودیم که مرحوم آقا فرمودند: «خب در راه که می‌آمدید کجاها رفتید؟» ما خواستیم مطلب را یک‌خرده این‌طرف و آن‌طرف کنیم! دوباره فرمودند: «کجاها را زیارت کردید؟ کجاها رفتید؟» دیدم که انگار باید مطلب را کامل بگویم و قضیه، قضیه‌ای است که باید گفته بشود. گفتم: در راه که می‌آمدیم اینجاها رفتیم و زیارت کردیم.

ایشان فرمودند: «خب، بسیار خوب، خیلی خوب!» و دیگر در آنجا چیزی نفرمودند. چند دقیقه‌ای که گذشت فرمودند:

گرچه زیارت قبور بزرگان و اولیای الهی فی حدّ نفسه مطلوب است و مورد رضا و پسند و موجب نعمات و برکات است و به آن تأکید شده است، ولی شما که به سمت مشهد حرکت کردید، دیگر در ذهن شما غیر از امام رضا نباید کس دیگری بیاید!^۱

این را می‌گویند یک شیعه و یک ولی، و این را می‌گویند عارف! می‌فرماید: غیر از امام رضا نباید کس دیگری در ذهن بیاید! بله، فرمودند:

وقتی می‌خواهید از مشهد به طهران بروید، اشکالی ندارد که سر راهتان مزار اولیا و بزرگان را زیارت کنید، این اشکال ندارد.

من چون دیدم که در بعضی جاها صحبتی شده و شاید اختلافی در تعبیر پیدا شده است، گفتم در اینجا مسئله را آن‌طور که بوده عرض کنم.

کسی که به زیارت امام رضا علیه السلام می‌رود، دیگر نباید کس دیگری را در

۱. جهت اطلاع بیشتر رجوع شود به *مهر فروزان*، ص ۱۱۱.

ذهن و خیال خودش قرار بدهد! صدها میلیون میلیون مثل عطار و مثل مرحوم حاج ملا هادی و مثل بایزید و شیخ ابوالحسن خرقانی، جاروکش صحن امام رضا هستند و از سر مه کشیدن خاک زوآر آن حضرت به این مقام رسیده‌اند و انسان باید ولی نعمت خودش را حق بشناسد و مقدار و ارزش هر کسی را در جای خودش قرار بدهد.

امام، امام است و نباید در کنار امام چیزی قرار داد! آن حریم باید محفوظ بماند! وقتی که بعضی از رفقا از مشهد برمی‌گردند و می‌گویند: «آقا ما رفتیم به زیارت امام رضا و به زیارت مزار پدر بزرگوارتان»، به آنها می‌گویم: فقط زیارت امام رضا و بس! در کنار زیارت امام رضا نباید زیارت دیگری را قرار داد!

بله، وقتی که به زیارت امام رضا می‌روید، در برگشت اشکالی ندارد که بیاید بر سر مزار ایشان بایستید و زیارت کنید و فاتحه بخوانید و از برکاتش هم بهره‌مند می‌شوید و خواهید شد، ولی وقتی که از خانه خود یا مسافرخانه به سمت زیارت حرکت می‌کنید، نباید دو نیت در نظرتان باشد! فقط یک نیت؛ نیت زیارت امام رضا و بس! تمام شد.

چند روز پیش در همین ایام زیارتی در مشهد مشرف بودم. از صحن که بیرون آمدم، چندتا خانم که از دانشگاه تهران برای زیارت آمده بودند و خیلی هم باصفا بودند، همین‌که مرا دیدند گفتند: «آقا، قبر آقا شیخ حسن علی نخودکی کجا است؟» گفتم: «قبر امام رضا اینجا است!» یک نگاه به من کردند و تعجب کردند که چرا این‌طور جواب دادم! ما می‌گوییم قبر حاج شیخ حسن علی نخودکی کجا است، او می‌گوید قبر امام رضا اینجا است! دوباره گفتند: «منظورمان آقا شیخ حسن علی نخودکی است!» من هم دوباره گفتم: «منظور من هم امام رضا است، قبر امام رضا اینجا است!» اهل فهم بودند، لذا منظورم را فهمیدند و مطلب را گرفتند. گفتند: «از راهنمایی‌تان خیلی متشکریم!» گفتم: «عزیزان من، وقتی کسی به زیارت امام رضا می‌آید، دیگر نباید سراغ شیخ حسن علی و غیر شیخ حسن علی برود؛ فقط زیارت امام رضا و بس! بله، اگر خواستی به منزلت بروی اشکالی ندارد، اما اینکه از زیارت امام رضا برگردی و دنبال قبر حاج حسن علی برگردی برای چیست؟!»

آن مرد، مرد بزرگی بود، از اولیای خدا بود، صاحب کرامت بود، صاحب نفس بود، مرارت‌ها کشیده بوده، مجاهدت‌ها کرده بود و الآن یک تار مویش هم پیدا نمی‌شود! ^۱ بله، ما همه اینها را قبول داریم؛ ولی امام رضا فقط امام رضا است و بس! تمام شد.

همه ما خادم امام رضا هم به حساب نمی‌آییم، و همه ما در هر مرتبه‌ای که باشیم باید قدر و موقعیت و حریم خودمان را بدانیم. اینجا جایی است که شوخی بر نمی‌دارد؛ اینجا جایی است که غیرت خدا در اینجا تجلی کرده است؛ اینجا جایی است که آن مقام عظمت و بهاء در اینجا جلوه کرده است و خدا هم غیر نمی‌شناسد و دو بر نمی‌دارد! ولی خدا این است، امام این است و انسان باید این مطلب را مدنظر قرار بدهد.

این مطلب را خدمت رفقا عرض کردم که هم به این نکته توجه داشته باشیم و هم در این قضیه یادی از مرحوم آقا بشود تا ما هم از این نقطه نظر فیضی برده باشیم.

بزرگان می‌آیند و غل و زنجیر را برمی‌دارند. همین مطلب ایشان، برداشتن غل و زنجیر است؛ یعنی باید فکرت را آزاد کنی و نباید گیر و بند ظاهر باشی. اینکه «الآن در اینجا این موقعیت را پیش بیاوریم و در آنجا آن موقعیت را پیش بیاوریم» نباید باشد؛ بلکه باید به دنبال واقعیت رفت! الآن اینکه او پدر من است به جای خود محفوظ؛ ولی حالا چون پدر من است، من باید بیایم و برایش تبلیغات کنم و پوستر چاپ کنم و این طرف و آن طرف سالگرد بیندازم و اعلان کنم؟! تمام اینها غل و زنجیر است؛ همان چیزهایی است که باید از پای ما برداشته بشود، ولی متأسفانه دائماً به خودمان اضافه می‌کنیم!

حالا کدام دسته و کدام طائفه غل و زنجیر را از پای انسان برمی‌دارد؟ شما رفقا افرادی نیستید که از پشت کوه به اینجا آمده باشید. شما همه جا را رفته‌اید و

۱. جهت اطلاع از شخصیت مرحوم نخودکی اصفهانی رحمة الله علیه، رجوع شود به *سیره صالحان*، ص ۳۵۹؛ *سرالفتوح*، ص ۱۱۱.

همه‌جا را گشته‌اید و به همه‌جا سر زده‌اید و از همه‌جا خبر دارید. کدام مکتب می‌آید این آیه قرآن را در حق مردم پیاده کند؟ مکتب عرفان یا سایر مکاتب دیگر؟ مرحوم آقا که اگر منبری از ایشان تعریف کند، از پایین می‌گوید که آقا از ما صحبتی نکنید و وقتی می‌آید پایین می‌گوید: «اگر این دفعه تعریف کنید دیگر عذر شما را می‌خواهیم!» یا آن کسی که اگر از او تعریف نکنند پاکت منبری را نمی‌دهد؟

کدام مکتب، کدام راه و کدام مدرسه علمی؟ (مدرسه به معنای مکتب). کدام مدرسه این معارف را به انسان می‌آموزد؟ کدام مدرسه این حقایق را به انسان می‌آموزد؟ کدام مدرسه ولایت را به انسان می‌آموزد؟ کدام مدرسه حریت را به انسان می‌آموزد؟ کدام مدرسه آزادی را به انسان هدیه می‌دهد و می‌بخشد؟ کدام مدرسه؟ مدرسه اولیای الهی، مدرسه شیعه امیرالمؤمنین. آن مدرسه!

شما خیال می‌کنید در امروز که روز نصب امیرالمؤمنین علیه السلام به خلافت و وصایت بلا فصل و امامت است، آیا امیرالمؤمنین از این منصب خوشحال شد؟ والله به جان خودش قسم، حاضر بود تمام کوه‌های عالم را بر سرش بزنند، ولی این منصب را به او ندهند! به جان خودش قسم می‌خورم! چون غیر از دردسر و گرفتاری و مشقت و سروکله زدن با یک مشت جاهل، [چیز دیگری برایش نداشت]. همین افراد برای این غل و زنجیرها حاضر می‌شوند دختر پیغمبر را تکه تکه کنند! تکه تکه کردند یا که این هم دروغ است؟! همین‌ها آمدند دختر پیغمبر را تکه تکه کردند برای اینکه امیرالمؤمنین به خلافت نرسد و نصب نشود. حالا مگر این خلافت برای امیرالمؤمنین چه نقل و شیرینی‌ای آورد؟ چه راحتی‌ای آورد؟ او که سر جایش هست، چه اینکه پیغمبر او را در روز غدیر نصب به خلافت

۱. بحار الأنوار، ج ۴۳، ص ۱۵۵ - ۲۱۹، باب ۷: ما وَقَعَ عَلَيْهَا مِنَ الظُّلْمِ وَ بُكَائِهَا وَ حُزْنِهَا وَ شِكَايَتِهَا فِي مَرَضِهَا إِلَى شَهَادَتِهَا وَ غَسَلِهَا وَ دَفْنِهَا وَ بَيَانِ الْعِلَّةِ فِي إِخْفَاءِ دَفْنِهَا صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهَا وَ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى مَنْ ظَلَمَهَا.

بکند یا نکند. او امیر است، او امام است، او ولی است، او دلش با خدا متحد است.^۱

۱. امام شناسی، ج ۷، ص ۵۳:

«باید دانست که این نصب به مقام امامت و خلافت، شأنی از شئون ظاهری آن حضرت نیست که موجب راحتی و سعه و مقامی باشد که بدان خشنود می‌گردند و در برابر آن جشن می‌گیرند و سرور و وجد دارند؛ بلکه موجب تحمّل مسئولیت و تعهد در برابر انجام آثار و لوازم، و از عهده بیرون آمدن از وظایف آن به نحو احسن است. و این چقدر مشکل و طاقت‌فرسا است و چه پیامدهایی در پی دارد که باید با قدم صبر و آرامش از همه آنها عبور کرد؛ از جمله مثلاً سکوت و عدم دست بردن به قبضه شمشیر است، طبق وصیت رسول خدا در آن وقتی که حق را می‌برند و ناصر و معینی هم نیست.

در حقیقت نصب به مقام ولایت، نصب به مقام بردباری و تحمّل و متانت برای تمام این وقایع و حوادث است. نصب به صبر و بردباری در برابر تمام حوادثی است که بعداً تا روز قیامت، راجع به ولایت برای صاحب ولایت پیدا می‌شود. اعلان تحمّل و استقامت برای پیش‌آمدهایی است که در سدّ راه ولایت هر روز و هر زمان، شیطان و نفس اماره به وسیله نفوس جاهل و بی‌خبر پیش می‌آورد و برای عدم وصول به حضور جلوگیر می‌گردد.

پس روز غدیر چه روز مشکل و چه مبعاد طاقت‌فرسا و چه ملاقات کوبنده و شکننده‌ای برای امیرالمؤمنین بوده است و چه روز عظیم و پراشته و جلالی بوده است! و چنین تصوّر نشود که روز مسرت و شادی از نقطه نظر شئون دنیوی بوده است، بلکه مطلب برعکس است.

هم‌چنان که روز بعثت رسول‌الله در غار حراء اولین روز نزول در عالم کثرت، و مأموریت سروکار پیدا کردن با ابوجهل‌ها و ابولهب‌ها و ابوسفیان‌ها، و روز تحمّل مصائب و شدائد تبلیغ رسالات خدا، و ایتما به امر الهی در شکستن بت‌های جاهلیت و تصفیه و تهذیب نفوس، و مدارا و مماشات با یک جهان از افکار مردم جاهل که بزرگ‌ترین مصائب را براساس جهل خود به بار می‌آوردند، و بر رسول خدا تحمیل می‌کنند، می‌باشد.

فلهذا رسول خدا به خود لرزید، و چون به منزل آمد از شدت هیبت و عظمت این امر بر روی زمین افتاد، گلیم و لباس و دثار بر خود پیچید و در گوشه‌ای افتاد که جبرائیل فرود آمد و آیه ﴿قُمْ فَأَنْذِرْ * وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ﴾^۱ را به دنبال خطاب ﴿يَتَأْتِيهَا الْمُدْتِرُّ﴾^۲ و ﴿قُمْ أَلَيْلَ إِلَّا قَلِيلًا﴾^۳ را به دنبال خطاب ﴿يَتَأْتِيهَا الْمُرْمِلُ﴾^۴ فرو خواند.

پیغمبر می‌داند که این ولایت امر برای علی بن ابی‌طالب چه چیزهایی را به دنبال دارد؛ از ضرب و شتم و قتل و اسارت فرزندان، و مانند آینه در مقابل خود می‌بیند و برای رضای حضرت ربّ ﴿

مرحوم آقا می‌فرمودند: «سید حسن با خدا است!» سید حسن مسقطی را از نجف بیرون می‌کنید، بکنید! مگر برایش وحی آمده که حتماً باید در نجف باشد؟! او با خدا است؛ در نجف باشد با خدا است، به هند برود با خدا است،^۱ - من این را اضافه می‌کنم: - به آمریکا برود با خدا است، به استرالیا برود با خدا است، به کره ماه برود، بمیرد، زنده باشد، هر جا باشد با خدا است و با خدا دارد حرکت می‌کند. شما گمان کرده‌اید حالا که او را از اینجا بیرون می‌کنید دیگر خیالتان راحت می‌شود؟! نه آقا، نمی‌دانید که خودتان را از چه فیضی محروم کرده‌اید؟ اگر او اینجا بود، ولایت امیرالمؤمنین را تدریس می‌کرد؛ ولی الآن دیگر این حوزه، از این درس و از این معرفت خالی شده است! اگر او در اینجا بود به طلاب و فضلا روح می‌داد، جان می‌داد، معنویت می‌داد، غل و زنجیر را از دست آنها می‌گشود؛ ولی حالا که او

﴿و دود - جلّ و عزّ - همه را تمکین می‌کند و با اطاعت و تسلیم در برابر آیه ﴿بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ﴾^۲ به جان و دل می‌پذیرد، و علی نیز همه را به جان و دل قبول می‌کند و با آغوش باز استقبال می‌کند و دعوت حق را لیبیک می‌گوید و برای اطاعت و تسلیم در برابر آن سر از پا نمی‌شناسد.﴾

۱) سوره مدثر (۷۴) آیه ۲ و ۳.

۲) سوره مدثر (۷۴) آیه ۱.

۳) سوره مزمل (۷۳) آیه ۲.

۴) سوره مزمل (۷۳) آیه ۱.

۵) سوره مائده (۵) آیه ۶۷.

۱. روح مجرد، ص ۱۰۵:

«آری، حوزه نجف، سید حسن مسقطی را بیرون می‌کند. حوزه گمگشته سرگشته نمی‌داند چه گوهر گران‌بهایی را از دست داده است، و چه مرد توحید و شخصیت الهی و استوانه علم و سند فضیلت را فاقد شده است، و اگر می‌دانست، باز جهل بسیط بود، اما هزار افسوس از جهل مرکب! سید حسن هر جا برود، در مسقط برود، در هند برود، در دریا برود، در صحرا برود، او با خدا است و خدا با او است. او ساجد است و راکع، او ملبس به لباس احرام است ظاهراً و باطناً، او در داخل عالم ولایت و با ولی مطلق است.»

رفت، طناب‌ها و غل و زنجیرها را بیاورید و خودتان را ببندید!
 هم سید حسن مسقطی رفت و هم آن افرادی که با او معارضه می‌کردند؛ حالا ببینید آنجا چه کسی بر سر سفره امیرالمؤمنین نشسته است و چه کسی دارد بر سرش می‌زند! چه کسی ندای ﴿يَحْسِرَتِي عَلَىٰ مَا فَرَّطْتُ فِي جَنبِ اللَّهِ﴾^۱ سر داده است و چه کسی مست بحار نعمات و شراباً طهورای^۲ امیرالمؤمنین دارد شنا می‌کند؛ نه اینکه می‌خورد، بلکه شنا می‌کند! کدام یک از این دو؟ آنهایی که آمدند و خودشان را راحت کردند و زنجیر را برداشتند.

مرحوم آقا در یک‌هم‌چنین مجلسی متنها نه مثل این مجلس، برای یکی از ارحام عمامه‌گذاری کرده بودند. سر سفره که نشسته بودیم، تقریباً یک ربع بیست دقیقه‌ای خیلی موجز و خیلی عجیب صحبت کردند. از جمله صحبت‌هایشان این بود که می‌فرمودند:

من روزی با یکی از اعظام نجف - نه افراد عادی - راجع به این مسئله بحث کردم که ما باید تمام امور خود را یک به یک مورد رضای الهی و منطبق بر مصلحت الهی قرار بدهیم؛ ولی او می‌گفت: «نه خیر، در بسیاری از موارد، انسان باید مصلحت شخصی را در نظر بگیرد!»

نعوذبالله! بفرمایید! وقتی سید حسن مسقطی را بیرون می‌کنید، نتیجه‌اش این است! نتیجه‌اش این است که می‌آیید و در قبال مصلحت الهی، مصلحت شخصی، مصلحت اجتماعی، مصلحت شئون، مصلحت بیاوبرو، مصلحت داد و بیداد و

۱. سوره زمر (۳۹) آیه ۵۶. امام شناسی، ج ۵، ص ۱۵۳:

«گفتار ستمگران است در روز قیامت که ای حسرت و ندامت برای من بر آنچه من درباره جنب خدا کوتاهی کرده‌ام.»

۲. اشاره به سوره انسان (۷۶) آیه ۲۱: ﴿وَسَقَلُّهُمْ رُبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا﴾.

معاد شناسی، ج ۹، ص ۴۵۶:

«و پروردگار آنها به آنان از شراب طاهر و طاهر کننده آشامانید و سیراب کرد.»

مصلحت شعائر تخیلی را جایگزین می‌کنید، نه شعائر واقعی؛ چون شعائر واقعی فقط همان چیزی است که نزد امیرالمؤمنین است. بالأخره یا این است، یا آن است! یا جای این است، یا جای آن است! یا جای امیرالمؤمنین است، یا جای کس دیگر است! هر دو با هم جمع نمی‌شوند و در کنار هم نمی‌نشینند؛ نه این از آن خوشش می‌آید و نه آن از این خوشش می‌آید. چون یا باید فلان را آورد و در دل جا داد و به دنبالش رفت، یا باید علی را آورد و او را بیرون کرد. علی و فلان در قلب انسان در کنار هم قرار نمی‌گیرند.^۱ آسمان به زمین بیاید و زمین به آسمان برود، آن دو در

۱. من لا یحضره الفقیه، ج ۱، ص ۳۸۰:

«قال إسماعیل الجعفی لأبی جعفر علیہ السلام: رَجُلٌ يُحِبُّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَلَا يَتَبَرَّأُ مِنْ عَدُوِّهِ وَيَقُولُ هُوَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ خَالَفِهِ! قَالَ: "هَذَا مَخْلُطٌ وَهُوَ عَدُوٌّ فَلَا تُصَلِّ وَرَاءَهُ وَلَا كَرَامَةً إِلَّا أَنْ تَتَّقِيَهُ."»

ترجمه: «اسماعیل جعفی به امام باقر علیه السلام عرضه می‌دارد که شخصی هست که امیرالمؤمنین علیه السلام را دوست دارد، ولی از دشمنان حضرتش تبری و بیزاری نمی‌جوید، و می‌گوید: او از مخالفتش نزد من محبوب‌تر است! حضرت فرمودند: "او شخصی است که مطلب را در نظر افراد مشتبه می‌سازد و او دشمن است؛ پس پشت سر او نماز نخوان و نماز پشت سر او فضیلتی ندارد مگر آنکه از او بررسی و بخواهی تقیه کنی."» (محقق)

بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۵۸:

«و قِيلَ لِلصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّ فُلَانًا يُؤَالِيكُمْ إِلَّا أَنَّهُ يَضَعُفُ عَنِ الْبِرَاءَةِ مِنْ عَدُوِّكُمْ. فَقَالَ: "هَيْهَاتَ، كَذَبَ مَنْ ادَّعَى مَحَبَّتَنَا وَلَمْ يَتَبَرَّأْ مِنْ عَدُوِّنَا!"»

ترجمه: «به امام صادق علیه السلام عرض شد که فلانی ولایت شما را پذیرفته و شما را دوست دارد، ولی ضعفی دارد و از دشمنان شما بیزاری نمی‌جوید. حضرت فرمود: "هیئات، دروغ می‌گوید کسی که ادعای ولایت و دوستی ما را کند و از دشمنان ما بیزاری نجوید!"» (محقق)

تقریب المعارف، ص ۲۹۴:

«عَنْ عُمَرَ بْنِ هِنْدٍ، عَنْ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ: "لَا يَجْتَمِعُ حُبِّي وَحُبُّ عِثْمَانَ فِي قَلْبِ رَجُلٍ إِلَّا لَأَقْتُلَهُ أَحَدَهُمَا صَاحِبَهُ."»

ترجمه: «عمر بن هند از امیرالمؤمنین علیه السلام روایت می‌کند که حضرت فرمودند: "محبت من و عثمان با هم در قلب کسی جمع نخواهد شد إلا اینکه یکی از این دو، دیگری را از دل بیرون کند»

کنار هم قرار نمی‌گیرند آقا جان!

باید تکلیف‌مان را مشخص کنیم. ما مصلحت خود را بر مصلحت خدا ترجیح می‌دهیم. آیا دین این است؟! خب عمر هم که همین را گفت! گفت: «گرچه می‌دانم پیغمبر تو را در غدیر نصب کرده است، [ولی الآن مصلحت چیز دیگری است].» من که کور نیستم، حافظه‌ام را هم از دست نداده‌ام، آرایمر هم نگرفته‌ام، همین دو ماه پیش بود، خودم هم آمدم به تو گفتم: «بِخِّ بَخُّ لَكَ يَا عَلِيُّ!» مگر نگفت؟! آمد گفت:

بِخِّ بَخُّ لَكَ يَا عَلِيُّ، أَصْبَحْتَ مَوْلَايَ وَ مَوْلَى كُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَةٍ؛ «مبارک باشد، مبارک باشد بر تو این منصب ای علی، تو امروز مولا و صاحب اختیار من و هر مؤمن و مؤمنه‌ای شدی!»^۱

← سازد. «(محقق)

۱. *إعلام‌الوری*، ج ۱، ص ۲۶۲؛ *فرائد السَّمطین*، ج ۱، ص ۶۵ و ۷۱ و ۷۷؛ *شواهد التنزیل*، ج ۱، ص ۱۵۷ و ۵۸؛ *تاریخ مدینه دمشق*، ج ۱، ص ۴۸ و ۷۶ و ۷۸. و در بعضی از روایات ابن‌عساکر «أصبحت مولاى و مولى كلِّ مسلم» آمده است.

امام شناسی، ج ۸، ص ۱۵:

«حاکم حسکانی نیز با سند دیگر خود از ابوهریره روایت کرده است که قال: مَنْ صَامَ ثَمَانِيَةَ عَشْرٍ* مِنْ ذِي الْحِجَّةِ، كَتَبَ لَهُ صِيَامُ سِتِّينَ شَهْرًا، وَ هُوَ يَوْمٌ غَدِيرٌ حُمٌّ لَمَّا أَخَذَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ بِيَدِ عَلِيٍّ فَقَالَ: أَلَسْتُ وَلِيَّ الْمُؤْمِنِينَ؟ قَالُوا: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَقَالَ: مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلَى مَوْلَاهُ. فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: بَخُّ بَخُّ لَكَ يَا بَنَ أَبِي طَالِبٍ أَصْبَحْتَ مَوْلَايَ وَ مَوْلَى كُلِّ مُؤْمِنٍ. وَ أَنْزَلَ اللَّهُ ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي﴾.**»

«هرکس روز هجدهم ماه ذوالحجه را روزه بگیرد، ثواب شصت ماه روزه برای او نوشته می‌شود؛ و آن روز، روز غدیر خم است که چون پیغمبر دست علی را گرفت و گفت: آیا من ولی مؤمنین نیستم؟! گفتند: آری، ای رسول خدا! پیامبر فرمود: هرکس که من مولای اویم، علی مولای او است. عمر بن خطاب گفت: به‌به، آفرین، آفرین بر تو ای پسر ابوطالب! صبح کردی درحالی که مولای من و مولای هر مرد مؤمنی هستی! و خداوند این آیه را فرستاد: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي﴾.»

←

چه لفاظ هم بود! آنجا باید ظاهرسازی نماید، آنجا باید نفاق کند، باید بازی در بیاورد؛ چون اگر این کار را نکند همه نقشه‌های بعدی‌اش از بین می‌رود. او خیال می‌کند امیرالمؤمنین باور کرده است، خیال می‌کند پیغمبر باور کرده است.

پس یا باید به دنبال او رفت و یا باید به دنبال امیرالمؤمنین رفت، و این دو باهم جمع نمی‌شوند. باید به دنبال آن کسی رفت که غل و زنجیر را باز کند و انسان را از انتساب به این و به آن در بیاورد تا در صحبت کردن راحت باشد و گیر نداشته باشد؛ اینجا که می‌خواهم این حرف را بزنم به آنجا برمی‌خورد، پس نگوییم! آنجا که می‌خواهم آن مطلب را بگویم به آنجا برمی‌خورد، پس نگوییم! اینجا خلاف شأنم است و... این شخص دیگر انسان نیست، بلکه می‌شود مجسمه تراشیده! او را تراشیده‌اند و درست کرده‌اند و بزک و آراسته کرده‌اند و تحویل مردم داده‌اند! خب این مجسمه است و دیگر آدم نیست؛ چون آدم را نمی‌شود تراشید، مثلاً نمی‌توان دست یا گوش یا بینی‌اش را قطع کرد، ولی با مجسمه می‌شود این کار را کرد. آن دینی که رسول خدا آورد، دینی بود که غل و زنجیر را برداشت و انسان را راحت کرد. امروز بر امیرالمؤمنین علیه‌السلام مصیبت آمد، نه‌اینکه امروز بر او شادباش آمد! وظیفه او در امروز سنگین شد و تکلیف او در امروز بالا رفت، لذا تحمل او از امروز باید با سایر تحملات تفاوت کند. تا به حال او را فقط به عنوان پسرعمو و داماد پیغمبر می‌دانستند و تکلیفش هم بیشتر از این مقدار نبود؛ در جنگ‌ها شرکت کند، اسلام را نصرت بدهد، دشمنان را از دور پیغمبر بزدايد، شب‌ها بلند می‌شد و به مناجات و تهجد خودش می‌پرداخت. تا به حال این‌طور بود و مسئله خیلی مهم نبود، ولی از امروز شروع شد، از امروز حقه‌ها کم‌کم زبانه کشید، حسدها کم‌کم بروز و ظهور پیدا کرد، آن منویات شیطانی که در دل مخفی بود، شروع شد. با خودشان

← * ثامن عشره صحیح است فلهاذا در ترجمه تصحیح شد.

* * شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۱۵۸.

گفتند: پیغمبر [علی را] نصب کرد، حالا ما باید دست به کار بشویم! لذا از امشب جلسات پنهانی در مدینه شروع شد. منافقین و امثال این افراد جمع می‌شوند و می‌گویند چه کار کنیم، نقشه‌ای بریزیم و یک سازمان پنهان تشکیل بدهیم و تا این موضوع جا نیفتاده، اول سراغ پیغمبر برویم! لذا پیغمبر را سم دادند و کشتند.

در بحار روایت صحیح از امام صادق علیه السلام است که می‌فرماید: واللّٰه

لقد سمّناه؛ «[به خدا قسم که] آن دو نفر رسول خدا را سم دادند!»^۱

[یعنی ای] مردم، بدانید که پیغمبر به مرض طبیعی از دنیا نرفت! اولین نفر از معصومین ما که به شهادت رسیدند، خود پیغمبر بود؛ بعد امام حسن بود که ایشان هم توسط زوجه مکرمه مجلله‌شان!! جناب جعده، دختر اشعث بن قیس به شهادت رسیدند؛^۲ و دیگری امام جواد بود که توسط ام‌الفضل، دختر مأمون و خواهر معتصم به شهادت رسیدند.^۳ این سه معصوم توسط عیالاتشان به شهادت رسیدند. علی کل حال این هم یک قسم است، خدا همه نوعش را نشان داد.

۱. بحار الأنوار، ج ۲۸، ص ۲۰:

«تفسیر العیاشی عبد الصمد بن بشیر عن أبي عبد الله عليه السلام قال: "تَدْرُونَ مَا تَنَبَّأَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَوْ قُتِلَ؟! إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ: ﴿أَفَايُن مَاتَ أَوْ قُتِلَ أَنْقَلَبْتُمْ عَلَيَّ أَعْقَابِكُمْ﴾" * فَمِمَّ قَبْلَ الْمَوْتِ إِتْمَا سَمَّاهُ! * فقلنا: إِيَّهَا وَ أَبَوَيْهَا سَرُّ مَنْ خَلَقَ اللَّهُ.»

ترجمه: «عبدالصمد بن بشیر از امام صادق علیه السلام روایت می‌کند که حضرت فرمود: "آیا می‌دانید که رسول خدا صلی الله علیه و آله به مرگ عادی از دنیا رفته و یا اینکه به شهادت رسیده است؟ خداوند می‌فرماید: ﴿آیا اگر او بمیرد یا کشته شود، شما به همان بربریت و جاهلیت دیرینه خود بازگشت می‌کنید؟!﴾ همانا پیغمبر را مسموم نمودند و آن دو زن او را سم دادند!" پس ما گفتیم: آن دو زن و پدرانشان بدترین خلق خدایند.» (محقق)

* در تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۰۰ به جای «سمّناه» آمده است: «سقتاه».

** سوره آل عمران (۳) آیه ۱۴۴.

۲. کمال الدین، ج ۲، ص ۵۴۶.

۳. دلائل الإمامة، ص ۳۹۵.

«والله لقد سمّناه!» آقا، اینها پیغمبر را کشتند! نقشه سقیفه آن روز نبود، بلکه برنامه‌اش از قبل چیده شده بود؛^۱ گرچه الآن [برخی از] روحانیون ما می‌گویند که سقیفه از افتخارات اسلام است، و اگر سقیفه نبود یهود می‌خواست بر حکومت اسلامی غلبه پیدا کند!^۲ واقعاً دیگر من خیال می‌کنم که موقع ظهور حضرت است! وقتی یکی بیاید و ساحت جناب عمر را از آن اتهام به رسول خدا که گفت: «إِنَّ الرَّجُلَ لَيَهْجُرُ»^۳ تبرئه و تنزیه کند و بگوید:

۱. کتاب سلیم، ج ۱، ص ۱۹۱:

«أخبر (أمير المؤمنين عليه السلام): "أَنَّ هَؤُلَاءِ الْخَمْسَةَ كَتَبُوا بَيْنَهُمْ كِتَاباً تَعَاهَدُوا فِيهِ وَتَعَاقدُوا فِي ظِلِّ الْكَعْبَةِ: إِنْ مَاتَ مُحَمَّدٌ أَوْ قُتِلَ أَنْ يَتَظَاهَرُوا عَلِيَّ عَلَيَّ فَيَزُوونَ عَنْهُ هَذَا الْأَمْرَ."»
ترجمه: «امیرالمؤمنین علیه السلام از این واقعه خبر دادند که "این پنج تن در بین خود نوشته‌ای نوشتند و در آن با هم عهد بستند و در کنار کعبه هم پیمان شدند که اگر پیغمبر از دنیا رفت و یا کشته شد، با هم در مقابل علی بایستند و با یاری یکدیگر این امر (خلافت) را از او برگردانند."» (محقق)

و هم چنین رجوع شود به بحار الأنوار، ج ۲۸، ص ۱۲۶.

جهت اطلاع بیشتر از برنامه‌های پنهانی منافقین و غاصبین خلافت که در زمان حیات پیامبر پیمان بستند که بعد از وفات پیامبر خلافت را غصب نمایند، به روایات مربوط به «اصحاب صحیفه ملعونه» مراجعه کنید.

اصحاب صحیفه ملعونه همان پنج نفری هستند که در حجّة الوداع در بین خود معاهده‌ای نوشتند و امضا کردند که اگر پیامبر کشته شد یا از دنیا رفت نگذارند خلافت به اهل بیتش برسد، و آنها عبارت‌اند از: ابوبکر، عمر، معاذ بن جبل، ابو عبیده جراح، سالم مولا ابی حدیفه. (محقق)

۲. قائل اول این سخن حیدرعلی قلمداران قمی در کتاب شاهراه اتحاد، بررسی نصوص امامت، ص ۷۲ است. و دیگر قائل آن سید ابوالفضل برقی در مقدمه و حواشی همین کتاب است. و از دیگر قائلین به این کلام، شیخ محمد واعظزاده خراسانی است در گفتگو با پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه، تحت عنوان گنجینه معرفت، در محضر استاد واعظزاده، پیرامون نهج البلاغه، شماره ۴ و ۵، به تاریخ انتشار ۱۳۸۷/۲/۴ شمسی. (محقق)

۳. الطرائف، ج ۲، ص ۴۳۲؛ کشف الغمّة، ج ۱، ص ۴۲۰؛ نهج الحق، ص ۳۳۳.

حاشا به این ایمان و تقوای عمر که یک‌هم‌چنین مطلبی را به پیغمبر نسبت بدهد!^۱

و دیگری هم بگوید: «سقیفه از افتخارات اسلام است»، و دیگری هم بگوید: اصلاً چه کسی گفته است که اینها آمدند و آتش آوردند و دختر پیغمبر را تکه‌تکه کردند؟ این حرف‌ها اصلاً معنا ندارد! مگر علی در خانه‌اش می‌نشیند تا زنش بیاید پشت در؟!^۲

دیگر خیال می‌کنم زمان ظهور است! همه مسائل یکی‌یکی حل شد و دیگر چیزی نمانده است! ما از اهل تسنن هم جلوتر افتاده‌ایم، چون آنها به این مطالب معترف‌اند. اینک عمر گفته است: «إِنَّ الرَّجُلَ لِيَهْجُرَ» در کتب خود سنی‌ها است!^۳ آن

۱. گوینده این کلام، شیخ علی‌پناه اشتهاردی در کتاب *کشکول زمان*، ص ۲۹-۳۵ است. البته ایشان در مصاحبه با آقای حسینی قزوینی نسبت به اشتباه در قبول قطع به عدم صدور، اعتراف کرده‌اند و عذرخواهی نموده‌اند. (منبع: سایت مؤسسه تحقیقاتی حضرت ولی‌عصر عجل الله تعالی فرجه، گفتگو با آیه‌الله اشتهاردی درباره کتاب *کشکول زمان*، در تاریخ ۱۳۸۴/۹/۳، با کد ۵۷۳۷). (محقق)

۲. یکی از قائلین این مطلب، آیه‌الله محمدحسین آل‌کاشف‌الغطاء در کتاب *جنة المأوی*، ج ۱، ص ۶۲-۶۶ می‌باشد.

و دیگر گوینده این کلام، سید محمدحسین فضل‌الله از علمای معروف لبنان است (منبع: وبگاه یوتیوب، کلیپ تصویری تحت عنوان ردّ دروغ شهادت حضرت زهرا سلام الله علیها توسط آیه‌الله فضل‌الله، زمان انتشار: ۷/مارس/۲۰۱۵).

جناب آیه‌الله سید جعفر مرتضی‌عاملی در کتاب *مأساة الزهراء علیها السلام*، ج ۱، ص ۱۳۰، جواب قاطع و مستدلّی از شبهات ایشان نسبت به انکار شهادت حضرت زهرا داده است. (محقق)

۳. *مسند احمد*، ج ۱، ص ۳۳۶؛ *صحیح البخاری*، ج ۷، ص ۹؛ *صحیح مسلم*، ج ۵، ص ۷۶:

«... قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ [وآله] و سلم: "إِثْنُونِي بِالْكِتْفِ وَالذَّوَاةِ (أَوِ اللَّوْحِ وَالذَّوَاةِ) أَكْتُبُ لَكُمْ كِتَابًا لَنْ تَضَلُّوا بَعْدَهُ أَبَدًا!" فقالوا: "إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ [وآله] و سلم يَهْجُرُ!"

ترجمه: «... رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: "برای من استخوان کتف و دواتی (یا کاغذ و دواتی) بیاورید تا برای شما چیزی بنویسم که بعد از آن هیچ‌گاه گمراه نشوید!" پس بعضی گفتند: "رسول خدا صلی الله علیه و آله هزیان می‌گوید!"» (محقق)

قضیه کشتن دختر پیغمبر در کتب خود اهل تسنن است^۱ و شعراء عرب راجع به این قضیه شعر سروده‌اند، حالا تو چه می‌گویی؟!

قَوْلُهُ لَعَلِّي قَالَهَا عَمْرُ
أَكْرِمِ بِسَامِعِهَا أَعْظِمِ بِمُلْقِيهَا
حَرَقْتُ دَارَكَ لَا أَبْقَى عَلَيْكَ بِهَا
إِنْ لَمْ تُبَايِعْ وَبِنْتُ الْمُصْطَفَى فِيهَا
[ما كان غير أبي حفص يفوه بها
أمام فارسِ عدنان و حاميهما]^۲

این اشعار را چه کسی گفته است؟ اینها را همان شاعر النیل (حافظ ابراهیم) در حضور ملک فاروق در آن مجلسی که ترتیب داده بودند، راجع به قضیه عمر و آوردن هیزم در کنار خانه امیرالمؤمنین و آتش زدن سروده است و خود اهل تسنن

«و حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حَمِيدٍ قَالَ: عَبْدُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ: أَخْبَرَنَا مُعْتَمِرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: لَمَّا حَضَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ [و آله] وَ سَلَّمَ وَ فِي الْبَيْتِ رَجُلٌ فِيهِمْ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ [و آله] وَ سَلَّمَ: "هَلُمَّ أَكْتُبْ لَكُمْ كِتَابًا لَا تَضَلُّونَ بَعْدَهُ" فَقَالَ عُمَرُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ [و آله] وَ سَلَّمَ) قَدْ غَلَبَ عَلَيْهِ الْوَجَعُ وَ عِنْدَكُمْ الْقُرْآنُ، حَسْبُنَا كِتَابُ اللَّهِ! ...»

ترجمه: «ابن عباس گفت: چون رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم به حال احتضار موت درآمد، در اطاق آن حضرت تنی چند از مردان از جمله عمر خطاب بودند. پیغمبر صلی الله علیه [و آله] فرمودند: "حاضر شوید برای شما کاغذی بنویسم که دیگر پس از آن هیچ‌گاه گمراه نشوید!" عمر گفت: بر رسول خدا درد مرض غلبه کرده است، و در نزد شما قرآن است؛ ما را کتاب خدا کافی است! ...» (محقق)

۱. الملل و النحل، ص ۵۷؛ الوافی بالوفیات، ج ۶، ص ۱۵؛ الإمامة و السياسة، ص ۳۰؛ میزان الاعتدال، ج ۱، ص ۱۳۹.

۲. دیوان حافظ ابراهیم، ج ۱، ص ۸۲. اسرار ملکوت، ج ۱، ص ۱۸۴:

«عجب کلام ارزشمند و بلند مرتبه‌ای است که عمر به علی خطاب نمود! چقدر کریم و بزرگوار است شنونده آن و چقدر عظیم و بلند مرتبه است گوینده آن!

قطعاً بدان که خانه تو را به آتش می‌کشم و تو را در آن خانه باقی نمی‌گذارم، اگر از بیعت با خلیفه ابوبکر سرپیچی نمایی؛ با اینکه دختر پیامبر در آن خانه باشد و از آنجا خارج نشود!

این کلام، کلامی نیست که از دهان هر کسی خارج شود. گوینده‌ای همچو عمر را می‌طلبد که بتواند در مقابل اول پهلوان عرب و تک‌سوار عدنان و نگهبان و پاسدار امت عرب (عدنان) ایراد کند.»

نقل کرده‌اند، آن وقت ما از آنها جلوتر افتاده‌ایم که «حاشا به ساحت حضرت عمر که برود و چنین کاری بکند! این حرف‌ها چیست؟ این چه تهمت‌هایی است که شیعه به این بزرگواران می‌زند؟!» انگار این بزرگواران از ملکوت نازل شده‌اند!

رسول خدا آمد این کار را کرد؛ زنجیر را برداشت، ما را راحت کرد، ما را از گرفتاری نفس بیرون آورد، ما را از گیر و بند خارج کرد و این سفره را در اختیار امیرالمؤمنین قرار داد.

امروز روز عید غدیر است، روز آزادی ما است. روز غدیر یعنی روز آزادی! روزی است که ما باید در افکار خودمان تجدیدنظر کنیم، تا به حال هر طور که فکر می‌کردیم، الآن یک صفحه کاغذ برداریم و بنشینیم تعلقات خودمان را یکی یکی بنویسیم؛ آن چیزهایی که در دلمان است، آن مسائلی که به آنها تعلق داریم، آن مطالبی که دست و پای ما را بسته است و برای ما گیر ایجاد کرده است و نمی‌گذارد نفس ما از این قفس هوی و هوس آزاد بشود، نمی‌گذارد در عالم قرب به راحتی نفس بکشد، تا می‌خواهد یک‌خرده حرکت کند یک‌دفعه یک طناب می‌آید و او را می‌کشد و گیرش می‌اندازد.

یک شخص که در طهران بود و اتفاقاً از آشنایان هم بود، به مرحوم آقای حداد - رضوان الله علیه - رجوع کرده بود. ایشان به مرحوم آقا گفتند که وقتی به طهران می‌روی این دستورات را به ایشان بدهید و خلاصه مسئولیت او را خودتان به عهده بگیرید. وقتی که مرحوم آقا به طهران می‌آیند، او را صدا می‌کنند و می‌فرمایند که استادشان جناب آقای حداد دستور داده‌اند که مرحوم آقا او را در کنار بگیرند و آموزش را متکفل بشوند. او هم خیلی خوب جلو می‌آید و حالات خوشی پیدا می‌کند. یک‌دفعه کم‌کم احساس کردیم که رفتارش عوض شد، خصوصیاتش تغییر پیدا کرد و وضعیتش عوض شد. قبل از این قضیه به من این مطلب را گفت که «من در این دنیا فقط به دو نفر تعلق دارم: یکی فلانی (یعنی مرحوم آقا)؛ و یکی عیالم!» من یک‌دفعه این مسئله به ذهنم آمد و این مطلب از ذهنم خطور کرد و به او گفتم: «مبادا این تعلق دوّم تو را از تعلق اوّل ساقط کند!» همین یک جمله را گفتم و دیگر

هم مسئله‌ای پیش نیامد و قضیه گذشت.

ما دیدیم که ایشان کم‌کم رفتار و حالاتش تغییر پیدا کرد، صحبت‌هایی که اوّل می‌کرد الآن دیگر نمی‌کند، تعابیری که اوّل بیان می‌کرد الآن دیگر نمی‌کند! خب به من هم خیلی [علاقه داشت] و گفت: نفر سوّم تو هستی!

یک روز وقتی که داشتیم با هم یک جا می‌رفتیم، گفتم: «فلانی یادت می‌آید آن روز که از قم به طهران می‌آمدیم تو یک‌هم‌چنین مطلبی را مطرح کردی و من آن مطلب را گفتم؟ من احساس می‌کنم که حالا وقتش است!» یک دفعه رنگش پرید و خیلی این مسئله برایش سنگین شد و چیزی نگفت. تا اینکه متوجه شدیم که خلاصه با صحبت‌ها و مطالب و چیزهای دیگر، کم‌کم زیر آب آقا برایش زده شده است! و بعد هم خب مطالب دیگری پیش آمد و ای کاش به آنها اکتفا می‌کرد، ولی مسائل دیگری پیش آمد. در سفری که ما خدمت مرحوم آقا به مکه رفتیم و بعد از مکه به کربلا مشرف شدیم، یک شب بدون اینکه اصلاً صحبتی بشود و بدون اینکه اصلاً مطلبی مطرح بشود، یک مرتبه آقای حداد رو کردند به مرحوم آقا و فرمودند:

این چه مسئله‌ای است که افراد می‌آیند و خودشان تقاضا و التماس می‌کنند و خودشان از ما استمداد می‌کنند، ولی همین که می‌خواهند یک خرده بال و پر بگیرند و یک خرده حرکت کنند، یک مرتبه خناس‌ها از این طرف و آن طرف می‌آیند و می‌زنند بال و پر آنها را می‌شکنند و آنها را از هستی ساقط می‌کنند! من یک دفعه فهمیدم که ایشان دارند به آن شخص اشاره می‌کنند. وقتی که ایشان رفتند بیرون، من رو کردم به مرحوم آقا و گفتم: «منظور ایشان فلانی نبود؟» ایشان فرمودند: «بله، منظور ایشان همین بود.»

البته این مطلب به این معنا نیست که حالا همه این‌طور هستند؛ بلکه بسیاری از افراد هستند که حتی اهل بیت و مخدّراتشان آنها را تشویق می‌کنند و آنها را جلو می‌برند. حالا آن شخص یک‌هم‌چنین وضعیتی داشت. این مسئله عمومیت ندارد، ولی صحبت در این است که چرا این غل و زنجیر باید باشد؟!

انسان به رفیقش محبت دارد به جای خود، انسان به عیالش محبت دارد به جای خود، عیال به شوهر محبت دارد به جای خود، انسان به فرزند محبت دارد به جای خود، انسان به مادر، به همسایه، به مؤمنین، به سایر افراد محبت دارد به جای خود؛ ولی صحبت در این است که اگر این محبت تبدیل به تعلق بشود، آنجا است که غل می آید، آنجا است که زنجیر می آید، آنجا است که دست و پای انسان گرفته می شود. لذا ما می بینیم که خود بزرگان حتی نسبت به اساتیدشان هم تعلق نداشتند! بله، با آنها ربط داشتند؛ ولی تعلقی نداشتند که مانع طلوع حقیقت توحید بشود. آنها به جنبه وساطت و آلیت اساتیدشان نگاه می کردند؛ نه به جنبه استقلال و ذاتیت! می گفتند: ما به این جنبه و به این نحوه اساتیدمان نگاه می کردیم. آن وقت دیگر این شخص از هر دو جهان آزاد است.

واقعاً اگر در این دنیا شعری هم باشد، همین شعرهایی است که از حافظ و مولانا و مرحوم حاج ملاهادی و امثال اینها به دست ما رسیده است! به به، خدا رحمت کند! واقعاً چه شعرهایی است:

غلام همت آنم که زیر چرخ کبود ز هرچه رنگ تعلق پذیرد آزاد است^۱
 این شعر ترجمه همین آیه است: ﴿وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ﴾^۲؛ خودش را از هرچه بوی تعلق می دهد و از هرچه بوی انتساب می دهد، آزاد کرده است؛ وقتی که آزاد بشود، آن موقع تجلی می شود تجلی توحید!
 پس امروز که روز ولایت است، روز آزادی و حریت ما است! اگر دکتر هستی، دکتر باش ولی دکتر آزاد باش؛ اگر مهندس هستی، مهندس باش ولی مهندس آزاد باش؛ اگر تاجر هستی، تاجر باش ولی تاجر آزاد باش؛ اگر عالم و مجتهد هستی، مجتهد باش

۱. دیوان حافظ (قزوینی)، غزل ۳۷.

۲. سوره اعراف (۷) آیه ۱۵۷. نور ملکوت قرآن، ج ۱، ص ۹۸:

«و بار سنگین و غل هایی که بر آنان بسته شده است، برمی دارد و می گشاید.»

ولی به دنبال مکتب اهل بیت باش و آزاد باش! ﴿وَلَا يَخَافُونَ يَوْمًا لَا بَأْسَ بِهِ﴾ باید همیشه سرلوحه توجه و نظره ما باشد.

در اینجا است که مولانا آن تشیع خودش را به همه دنیا اعلان می‌کند، و و آسفا و و آسفا که تا به حال نشسته‌ایم و بر سر خودمان و بقیه می‌زنیم که مولانا سنی است، مولانا سنی است! آقا جان، دارد اعلان می‌کند:

زین سبب پیغمبر با اجتهاد اسم خود را و علی مولا نهاد
دارد روز عید غدیر را می‌گوید! پیغمبر آمد نصب ولایت کرد، آخر کجا
هستید و فکر و عقلتان کجا رفته است؟!

«زین سبب پیغمبر با اجتهاد» یعنی ای مردم، پیغمبر نه از روی تقلید، بلکه از
روی اجتهاد، از روی فهم، از روی حقیقت و از روی وحی آمد امیرالمؤمنین را
نصب کرد؛ نه برای اینکه پسر عمویش بود، نه برای اینکه دامادش بود، نه برای
اینکه می‌خواست ملاحظه دخترش را بکند، نه به خاطر تخیلاتی که ماشاءالله ما در
امروز داریم می‌بینیم! پیغمبر با اجتهاد که «نام خود را و علی مولا نهاد»، این عمل را
از روی عقل و یقین انجام داد!

خب مولا کیست؟ آیا مولا دوست است؟! ای آقای که می‌گویی منظور از
مولا دوست است،^۳ این شعر بعدی‌اش را نخواندی؟ چرا نخواندی؟ یا اگر خواندی
چرا نگفتی؟

گفت: هر کس را منم مولا و دوست ابن عم من علی، مولای اوست

۱. سوره مائده (۵) آیه ۵۴. *الله شناسی*، ج ۱، ص ۳۵۱:

«و از ملامت هیچ ملامت کننده‌ای در خوف و هراس نیستند.»

۲. جهت اطلاع از تشیع مولانا جلال‌الدین بلخی رومی رضوان‌الله‌علیه، رجوع شود به *روح مجرد*،
ص ۳۴۳؛ *اسرار ملکوت*، ج ۱، ص ۲۸۹.

۳. رجوع شود به *تطهیر الجنان و اللسان*، ص ۹۴؛ *مطالب السؤل*، ص ۹۶.

این شعر را خواندی، ولی معنای مولا را که دارد می‌گویدی چرا نمی‌گویی و چرا نمی‌خوانی؟ خدا از تو مؤاخذه می‌کند! باید حق را گفت!

کیست مولا آن که آزادت کند بند رقیبت ز پایت برکند
آیا دوست این است؟ نه، مولا این است!

می‌دانی مولوی چه می‌گوید؟ می‌گوید: همان آیه‌ای که راجع به پیغمبر آمد که ﴿وَيُجَلِّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبِيثَاتِ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ﴾^۱ امروز امیرالمؤمنین مصداق همان آیه قرار گرفت.

کیست مولا آن که آزادت کند بند رقیبت ز پایت برکند
ای گروه مؤمنان شادی کنید همچو سرو و سوسن آزادی کنید^۲
آن وقت مولوی این را دوست می‌داند؟! آدم چقدر باید... چه بگوییم؟ چه بگوییم؟ همین! آدم چقدر باید و دیگر چندتا نقطه! چه بگوییم دیگر! واقعاً چه بگوییم؟ دیگر وقتی که هست، هست دیگر! فعلاً قضیه این است.

«کیست مولا آن که آزادت کند»؛ آزاد شو! بیا شاگرد امام صادق شو! بیا فقط آن چیزی که امام صادق گفته را مد نظر قرار بده، نه آن چیزی که آقای فلان گفته است!

همه خوب‌اند، همه بزرگانند، همه محترم‌اند، همه مکرم‌اند و همه به اندازه خودشان اجر و ثواب می‌برند، ولی ما باید کجا سر بسپاریم؟ ما باید کجا بار بیندازیم؟ ما باید در کجا خیمه بزیم؟ ما فقط باید در خیمه امام صادق برویم؛ تمام شد! فقط باید به این نگاه کرد که امام صادق چه گفته است و بعد باید همه چیز را فراموش

۱. سوره اعراف (۷) آیه ۱۵۷. نور ملکوت قرآن، ج ۱، ص ۹۷:

«و [آن پیغمبر آنان را] از کار زشت ناپسندیده بازمی‌دارد و چیزهای پاک و پاکیزه را بر ایشان حلال می‌نماید و چیزهای آلوده و پلید را بر آنان حرام می‌کند و بار سنگین و غل‌هایی که بر آنان بسته شده است برمی‌دارد و می‌گشاید.»

۲. گزیده ابیاتی از مثنوی معنوی (میرخانگی)، دفتر ششم، ص ۶۴۲.

کرد. این می‌شود آزادی! این می‌شود بازکردن طناب‌ها و غل‌ها و زنجیرها! دیگر لازم نیست دائماً به این طرف و آن طرف سرک بکشیم که این شخص چه گفته است؟ آن شخص چه گفته است؟ خب گفته که گفته!

وقتی خدا به کسی یک اقیانوس بدهد، دیگر به آب در این لیوان نگاه نمی‌کند. خدا اقیانوس را در کنارت قرار داده است، معارف جعفر بن محمد را در کنارت قرار داده است، حالا تو داری چه کار می‌کنی؟ تو داری دنبال انگشت‌دانه می‌روی! دنبال استکان می‌روی! می‌گویی: «فلان آقا این را گفته است، پس کلامش درست است!» آقا، ما امام داریم، ما ولیّ حی داریم، ما صاحب اختیار داریم! همه این چیزها را کنار گذاشته‌ایم و داریم به دنبال تخیلات حرکت می‌کنیم! پس باید آزاد بود.

امروز روز تاج‌گذاری امیرالمؤمنین علیه‌السلام است. رسول خدا در امروز فقط امیرالمؤمنین را به خلافت نصب نکرد، بلکه آمد بالای منبر و آن عمامه خود را که عمامه سبز بود و اسمش هم «سحاب» بود، به دور سر امیرالمؤمنین با دست خود پیچید و برای امیرالمؤمنین در امروز عمامه‌گذاری کرد.^۱ پس امروز روز عمامه‌گذاری ظاهری امیرالمؤمنین هم بوده است. حضرت در امروز با دست پیغمبر عمامه‌گذاری کرد و منصب آزادکردن و از غل و زنجیر درآوردن من و شما را به او سپرد؛ او که خودش آزاد بود.

پس امروز امیرالمؤمنین زنده است و در کنار ما است. ۱۴۰۰ سال پیش نبوده است، این حرف‌ها دروغ است. امیرالمؤمنین هر روز هست و هر روز زنده است و هر لحظه با ما است و هر لحظه دارد می‌گوید: ﴿وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ﴾؛ بندت را آزاد کن، زنجیرت را باز کن، تخیلت را کنار بگذار، فقط به من نگاه کن، فقط به امام حیّات و امام زمانت نگاه کن، فقط به او نگاه کن، از این ارتباطات

۱. *فرائد السمطين*، ج ۱، ص ۷۵ و ۷۶. جهت اطلاع بیشتر رجوع شود به *امام شناسی*، ج ۹، ص ۲۸۴ - ۲۸۹.

بیرون بیا، از این تعلقات بیرون بیا، از آنچه تو را به این دنیا بسته است بیرون بیا ای بدبخت! [تا کی می‌گویی]: «هوای این را داشته باشم، هوای آن را داشته باشم، فردا به دردم می‌خورد، سال دیگر به دردم می‌خورد، به دادم می‌رسد.» ای بیچاره بیا بیرون! اینها هشت‌شان گرو هشتاد خودشان است! بیا فقط به امام نگاه کن، بیا فقط به تجلی خدا نگاه کن، بیا فقط به مُسَبِّبِیت خدا نگاه کن، بیا فقط به مؤثِّرِیت خدا نگاه کن!

ما خودمان را دائماً می‌بندیم. می‌خواهند پرده را از روی قفس بردارند، ما رویش لحاف می‌اندازیم و خودمان را پنهان می‌کنیم. خب قفس را باز کن و نور را ببین! قفس را کنار بزن و ببین خورشید طلوع کرده است! تو کجایی؟ چرا خودت را همین‌طور بسته‌ای!

امروز روز آزادی است. امیرالمؤمنین امروز زنده است و حیات دارد و سفره‌اش را هم پهن کرده است، بسم الله! سفره امیرالمؤمنین سفره اولیای الهی است، بیا بر سر این سفره بنشین، اگر نفع نبردی آنگاه ملامت کن! آنگاه بگو که آدمم و نصیبم نشد! آنچه گفته می‌شود بپذیر، نه اینکه خودت بروی برای خودت نقشه بکشی. بیا بنشین، آن وقت اگر به آن مطلب نرسیدی بگو این حرف‌ها همه دروغ است، این مسائل همه دروغ است!

امروز روز عمامه‌گذاری امیرالمؤمنین است، و همین‌طور روز عمامه‌گذاری سروران و احبّه و اعزّه و إخوان دینی ما است که در این راه و در این مسیر، به هر دو جنبه ظاهر و باطن و علم و عمل درآمده‌اند و گفته‌اند ما می‌خواهیم از قید و بند آزاد بشویم و فقط رضای الهی را در نظر بگیریم.

مرحوم آقا می‌فرمودند:

ما وقتی که به حوزه علمیه آمدیم، دیدیم که در این حوزه افرادی هستند که انسان شرم دارد که بخواهد خود را به آنها منتسب کند و با آنها هم‌نشینی کند؛ و در مقابل افرادی هستند (علاّمه طباطبائی رضوان الله علیه) که ملائکه اسم آنها را بدون وضو نمی‌برند!

در همه‌جا و در هر صنفی، همه قسم هستند. چرا شیطان باید بیاید و آن طرف را برای انسان تکثیر و تکبیر و تعظیم کند؟! چرا ما به این طرف نگاه نمی‌کنیم؟! چرا ما به این بزرگانی که آمدند و به مقصد و مقصود رسیدند توجه نمی‌کنیم؟! ایشان می‌فرمودند:

ما آمدیم و راه خودمان را اختیار کردیم. رفتیم در خدمت این بزرگان و چشممان را از همه بستیم. تمام شد!
این می‌شود آدم آزاد! ایشان می‌فرمودند:

آقا سید محسن، می‌دانی من که در نجف بودم و این همه به من بد می‌گفتند، گناه من چه بود؟ فلان کس که تا دیروز به من سلام می‌کرد، امروز دیگر سلام نمی‌کند! مگر من از دیروز تا حالا چه کار کرده‌ام؟! ما که کاری نکرده‌ایم! گناه من این بود که می‌خواستم فهم داشته باشم، می‌خواستم عاقل باشم، می‌خواستم اختیار خودم را در دست خودم بگیرم، می‌خواستم بفهمم کی هستم و چه کار می‌کنم و عاقبت و راهم چیست و چه عملی باید انجام بدهم؟! این گناه ما بود!

ولی انسان نباید از این مطالب هراس داشته باشد. افرادی در همین حوزه هستند منزّه و منظم که به دنبال راه، به دنبال تقوا و به دنبال رضای الهی هستند و کم هم نیستند. حتماً لازم نیست که مثلاً فلان اسم و فلان عنوان روی یک شخص باشد! افراد بسیاری بودند و هستند.

دیشب داشتم به بچه‌ها می‌گفتم؛ دوسه روز پیش که پدر یکی از رفقا و دوستان از سلاله سادات از دار دنیا رفته بود، وقتی داشتم نماز می‌خواندم، واقعاً خودم را به جای او فرض می‌کردم؛ یعنی وقتی که تکبیر می‌گفتم، می‌دیدم انگار خودم در آنجا هستم و بین خودم و او هیچ فرقی نمی‌دیدم و هیچ فاصله‌ای احساس نمی‌کردم، انگار مرا در آنجا گذاشته‌اند. بعد یاد استادمان مرحوم آیه‌الله غروی -رحمة الله علیه- افتادم، وقتی که در لمعه پیش ایشان کتاب طهارت را می‌خواندم. کاملاً یادم هست و هنوز هم معمم نشده بودم. سنم هفده یا هجده سال بود. وقتی

که به عبارت: «اللَّهُمَّ إِنَّ هَذَا الْمُسْجِيَ قُدَّامَنَا؛ خدایا، این کسی که در جلوی ما افتاده است!» رسیدیم، همین‌طور اشک از چشم‌هایش می‌آمد و می‌گفت: «فلانی، باید به فکر یک‌هم‌چنین روز و یک‌هم‌چنین وضعی باشیم!»

پشه چقدر قدرت دارد؟ شخص مرده به آن اندازه هم قدرت ندارد! اصلاً به‌اندازه یک بال پشه هم قدرت ندارد!

عَبْدُكَ وَ ابْنُ عَبْدِكَ نَزَلَ بِكَ وَ أَنْتَ خَيْرُ مَنْزُولٍ بِهِ؛^۲ «این بنده تو است و فرزند بنده تو است که به خدمت تو آمده است [و تو بهترین میزبانی هستی که مهمان بر او وارد شود]!»

دیگر همه چیز تمام شد و پرونده بسته شد!

همیشه افراد باتقوا و افراد مُعْرِض از دنیا و افرادی که به‌دنبال نیت حرکت می‌کنند وجود دارند. همیشه بوده‌اند و همیشه هستند، منتها انسان باید [هم‌نشینی آنها را] اختیار و انتخاب و گزینش کند. همیشه از این افراد بوده‌اند و ما هم در همان موقع که تحصیل می‌کردیم در همین حوزه سراغ این افراد می‌رفتیم و جای دیگر نمی‌رفتیم. افراد زیادی بودند که از این طرف و آن طرف می‌آمدند، ولی در آخر کار [باطن] بعضی‌ها مشخص شد و همه دیدند که قضیه از چه قرار است و همه اطلاع پیدا کردند و بعضی را هم اطلاع پیدا نکردند و نمی‌کنند. ولی آدم باید سراغ چه کسی برود؟ باید سراغ آن شخصی برود که باتقوا باشد و نشستن با او انسان را به یاد آخرت بیندازد و از صحبت‌های بیهوده پرهیز کند و روایت امام صادق را برای انسان بخواند. من وقتی خدمت ایشان می‌رفتم و هر پنج‌شنبه و جمعه هم خدمت مرحوم علامه طباطبائی می‌رفتم، واقعاً از این دو روزی که پیش علامه می‌رفتم احساس می‌کردم که این یک هفته شارژ هستم. یک مجلس خصوصی داشتند که سؤال و

۱. الکافی، ج ۳، ص ۱۸۴، فقره‌ای از نماز میّت.

۲. همان، ص ۱۹۶، فقراتی از نماز میّت.

جواب‌های علمی در آن بود. وقتی این مرد بزرگ صحبت می‌کرد، اصلاً به جان می‌نشست. وقتی که در فضای معنوی و ملکوتی ایشان قرار می‌گرفتم، می‌خواستیم بال دریاوریم! - من که این‌طور بودم، حالا بقیه را نمی‌دانم - احساس می‌کردم که این مرد، مردی است که حقیقت دارد؛ این آدم، آدمی است که حقیقت دارد؛ این آدم، آدمی است که صدق دارد؛ این آدم، آدمی است که نه خودش را گول می‌زند و نه اطرافیانش را گول می‌زند؛ بلکه آنچه می‌فهمد و تشخیص می‌دهد، همان را می‌گوید، از کسی نمی‌هراسد و نمی‌ترسد، تعلق ندارد، گرفتگی در زبان ندارد که نصف مطلب را بگوید و نصف دیگر را نگوید! این در دل انسان تأثیر می‌گذارد.

شاگرد امام صادق باید این‌طور باشد. از وقتی که می‌گوید: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، بدان اَيْدِكَ اللَّهُ تَعَالَى فِي الدَّارَيْنِ، لغت بر سه قسم است: اسم است و فعل است و حرف»^۱ از همان موقع باید ماسوی‌الله را کنار بگذاریم. تمام شد!

بدان اَيْدِكَ اللَّهُ؛ خدا تو را تأیید کند، خدا پشت تو باشد، خدا به تو توفیق بدهد! فقط خدا؛ نه زید و عمرو و فلان و آینده چه بشوم و فردا چه بشوم و پس فردا فلان پُست را بگیرم! نه، خدا همیشه در کنار من باشد. این معنای اَيْدِكَ اللَّهُ است. آن وقت اگر کسی این‌طور بیاید و فکر و عقل و قوای باطن و شراشر وجودش را فقط در این مسئله و در این نقطه قرار بدهد و این مطلب و این مسئله را بفهمد که خلاصه کسی او را گول نزند و فریب ندهد، آن وقت خدا تأییدش می‌کند و متعاقبش ملائکه هم می‌آیند و او را تأیید می‌کنند.

در روایت داریم کسی که طالب علوم آل‌محمد است - که همین علم فقه (فقه به معنای اصطلاحی، نه به معنای اعم) علم جوارح، علم تفسیر، علم تاریخ، علم فلسفه، علم عرفان، علم حدیث، علم رجال، علم معرفت‌شناسی و توحید و علم شناخت ولایت است - تنها نمی‌ماند؛ بلکه همه آنچه که در آسمان‌ها و زمین است او

۱. جامع المقدمات، کتاب صرف میر، ص ۹۹.

را دعا می‌کنند.^۱ چون ملکوت آنها به حقیقت متصل است و وقتی که شخصی ملکوت خودش را به همان ملکوتی که ائمه علیهم السلام آن ملکوت را برای تکوین

۱. بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۳:

«عن عبدالرحمن بن الحجاج عن أبي عبد الله عليه السلام قال: "طالب العلم يستغفر له كل شيء و الحيتان في البحار و الطير في جو السماء!"»

ترجمه: «امام صادق علیه السلام فرمودند: "همه چیز در عالم برای طالب علم استغفار می‌کند و آمرزش می‌طلبد، حتی ماهیان در دریاها و پرندگان در آسمان‌ها!" (محقق) همان، ص ۴:

«... عن أبي عبيدة عن أبي جعفر عليه السلام قال: "إن جميع دواب الأرض لتصل على طالب العلم حتى الحيتان في البحر!"»

ترجمه: «... امام باقر علیه السلام فرمودند: "همانا همه جنندگان زمین بر طالب علم درود می‌فرستند، حتی ماهیان دریا!"» (محقق)

فقه المنسوب إلى الإمام الرضا عليه السلام، ص ۳۳۸:

«و روى: أن الفقيه يستغفر له ملائكة السماء و أهل الأرض و الوحش و الطير و حيتان البحر.»

ترجمه: «روایت شده است که ملائکه آسمان و اهل زمین و وحوش و پرندگان و ماهیان دریا برای فقیه استغفار می‌کنند و آمرزش می‌طلبند.» (محقق)

من لا يحضره الفقيه، ج ۴، ص ۳۸۷:

«[و قال أمير المؤمنين عليه السلام في وصيته لابنه محمد بن الحنفية رضي الله عنه: "... و اعلم أن طالب العلم يستغفر له من في السموات و الأرض حتى الطير في جو السماء و الحوت في البحر! و أن الملائكة لتضع أجنحتها لطالب العلم رضا به. و فيه شرف الدنيا و الفوز بالجنة يوم القيامة، لأن الفقهاء هم الدعاء إلى الجنان و الأدلاء على الله تبارك و تعالى..."]»

ترجمه: «[امیرالمؤمنین علیه السلام در وصیت به فرزندش محمد بن حنفیه می‌فرماید: "... و بدان که هر که در زمین و آسمان است، برای طالب علم آمرزش می‌طلبند، حتی پرندگان آسمان و ماهیان دریا! و همانا ملائکه بال‌های خود را به‌خاطر خوشنودی از طالب علم، برای او می‌گسترانند. و در طلب علم شرافت دنیا است و رستگاری و بهره‌مندی از بهشت در قیامت، زیرا فقها همان دعوت‌کنندگان به بهشت‌اند و رهنمایان به سوی خداوند تبارک و تعالی..."]» (محقق)

مردم و تربیت مردم ایجاد کرده‌اند متصل می‌کند، بنابراین به واسطهٔ ظروف مرتبته و قاعدهٔ وحدت و اتحاد، همهٔ آنها خودشان را در این مسیر شریک می‌بینند. کسانی که چشمشان باز شده و مطالب را نقل کرده‌اند، آنها هم همین مطالب را می‌گویند.

یکی از دوستان که دارای افق‌هایی است، می‌گفت:

در یکی از همین جلسات، به همین وضعیت و کیفیت نشسته بودم که دیدم

ملائکه آمدند و شروع کردند دور اینجا حرکت کردن!

و می‌گفت: «نه اینکه ملائکه نبودند، ولی یک طیف جدیدی آمدند و حرکت کردند.»

این به خاطر این است که این عالم، شوخی نیست و همهٔ اینها باهم ارتباط

دارند. الآن این کسی که به دنبال علم است و به دنبال شاگردی امام صادق و امام

زمان است، دارد بیعت می‌کند و دارد خودش را در این مسیر قرار می‌دهد و دارد

تسلیم می‌شود؛ آن وقت چگونه ملائکه از این مسئله غفلت می‌کنند؟! چگونه

تشکیلات خدا [می‌تواند] این مطالب را کنار بگذارد و نادیده بگیرد؟! لذا خدا هم

ملائکه را می‌آورد و می‌گوید: «حالا بروید تأییدش کنید، حالا بروید آن فکر صحیح

و آن راه صحیح را در ذهنش قرار بدهید!»

البته در صورتی که همهٔ اینها توأم با حرکت کردن در مسیر و پیروی از کلام

اولیای الهی و پرداختن به مجاهدات و مراقبات سلوکیه باشد! انسان خیال نکند که

با همین، مسئله تمام می‌شود! نه، تازه اوّل کار است. باید آستین‌ها را بالا زد و به

قول مرحوم آقا گیوه‌ها را کشید و در این مسیر حرکت کرد تا اینکه إن شاء الله همه

مورد تأیید خاص و توفیقات خاصهٔ مقام ولایت قرار بگیریم!

إن شاء الله که خداوند همهٔ ما را حفظ کند و همهٔ ما را از مواهب صاحب

امروز، صاحب ولایت کبرای الهیه، بهره‌مند کند و ما را از شیعیان واقعی خودش

قرار بدهد و تمام شرانشر وجود ما را از غیر ولایت و توحید منسلخ کند!

اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ

مجلس پنجم

غدیر، روز شکوفایی عقل و ظهور حقیقت ولایت

عید غدیر ۱۴۳۰ هجری قمری

أعوذُ باللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا وَنَبِيِّنَا أَبِي الْقَاسِمِ مُحَمَّدٍ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ الطَّاهِرِينَ
وَاللَّعْنَةُ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ

آیه‌ای که در خصوص امروز وارد است و مختص به امروز است، آیه شریفه:
﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾^۱
است. ما امروز را جشن می‌گیریم و شادی می‌کنیم و سرور داریم، ولیکن باید
بفهمیم برای چه این کار را می‌کنیم؛ آیا این جشن یک جشن تقلیدی است و فقط
صرف اظهار و إحيای شعائر است بدون توجه به حقیقت و كنه مطلب؟! البته این
چندان نمی‌تواند منتج و مفید باشد.

مقصود از کلام امام صادق علیه السلام که می‌فرمایند: «رَحِمَ اللَّهُ مَنْ أَحْيَا
ذِكْرَنَا»^۲، صرف انعقاد یک مجلس و صحبت کردن و شادی کردن یا اظهار تألم و

۱. سوره مائده (۵) آیه ۳. امام شناسی، ج ۲، ص ۱۷۸:

«امروز من دین شما را کامل نموده و نعمت خود را بر شما تمام کردم و راضی شدم که اسلام دین
شما باشد.»

۲. مصادقة الإخوان، ص ۳۴؛ الأمالی، شیخ طوسی، ص ۱۳۵. با قدری اختلاف در هر دو مصدر.
ترجمه: «خدا رحمت کند کسی را که ذکر و یاد ما را زنده نگه دارد.» (محقق)

مصیبت کردن و مصائب اهل بیت را گفتن نیست. مصائب اهل بیت مصائبی بوده است که در ۱۴۰۰ سال پیش اتفاق افتاد و تمام شد. الآن از زمان غیبت کبری ۱۲۰۰ سال یا کمتر می‌گذرد، [حالا اینکه] مدام بیاییم و بنشینیم که اهل بیت در آن موقع دچار مصیبت شدند، حالا گذشت دیگر و تمام شد؛ الآن چه باید کرد؟

منظور از اقامه ذکر و مجالس سیدالشهدا در ایام عزای چیست؟ آیا فقط همین است که پسر پیغمبری در ۱۴۰۰ سال پیش بود و این مصیبت‌ها بر او وارد شد؟! بله وارد شد و تمام شد دیگر؛ حالا دیگر گذشت و مرور زمان بر این مسئله او را زنده نمی‌کند و آن قضایا را به وجود نمی‌آورد. هر فاجعه‌ای که در آن موقع انجام شد، انجام شد و دیگر صحبت کردن راجع به آنها چه فایده و نتیجه‌ای دارد؟! یا اینکه در روز غدیر رسول خدا امیرالمؤمنین علیه السلام را از جانب پروردگار به ولایت و خلافت و حکومت بلافصل و امامت بدون بدیل و بدون نظیر - رفقا روی این کلمه خیلی توجه کنند - منصوب کرد. امامت امیرالمؤمنین غیر از شخص رسول خدا و فرزندان او تا یازده تا، بدیل نداشت و تمام شد دیگر! الآن آن امامت و آن ولایت

۱. کفایة الأثر، ص ۵۳ - ۵۶. امام شناسی، ج ۲، ص ۱۸۳:

«در ذخائر العقبی، ص ۱۷ از انس بن مالک روایت کرده است که: قال: قال رسول الله: "نحن أهل بیت لا یقاس بنا أحد." حضرت رسول فرمودند: "ما اهل بیتی هستیم که هیچ کس با ما قابل قیاس نیست."

و در ینابیع الموده، ص ۲۵۳ بعد از نقل این حدیث فرموده است که: احمد بن محمد کرزری بغدادی گفت که: از احمد بن حنبل سؤال کردم که افضل صحابه که بودند؟ در پاسخ گفت: "ابوبکر و عمر و عثمان" و سپس ساکت شد. من گفتم: ای پدر جان، پس علی بن ابی طالب کجا رفت؟! قال: "هو من أهل بیت لا یقاس به هؤلاء؛ علی بن ابی طالب از اهل بیتی است که اینها با او قابل مقایسه نیستند!"

و نیز در کنز العمال، ج ۶، ص ۲۱۸ از فردوس الأخبار دیلمی روایت کرده است که قال: "نحن أهل بیت لا یقاس بنا أحد."

و هم چنین عبدالله حنفی در کتاب خود، ارجح المطالب، ص ۳۳۰ از ابن مردویه در کتاب مناقب

فقط و فقط مختصّ حضرت بقیة الله ارواحنا فداه است و آن حکومت براساس ولایت و امامت، مختصّ حضرت بقیة الله است.

پیغمبر این را در روز غدیر به همه اعلام کرد و با آن وضعیتی که البته همه می دانند و آن موقعیتی که در آن موقع بود، آمد برای افراد این قضیه را واضح کرد و فرمود: «آیا تا به حال کسی را دلسوزتر از من به خود دیده اید؟!» آخر کدام پیغمبر این همه درد و رنج کشید؟! آخر ما در دنیا چه کسی را سراغ داریم که از مکه بلند شود به طائف برود و آن مصائب به سرش بیاید تا یک نفر را مسلمان کند و برگردد؟! کسی می آید یک چنین کاری بکند؟!!

ما به خودمان نگاه کنیم، حالا ما مبلغ هستیم و مثلاً دنباله رو آن حضرت هستیم و به حسب ظاهر می خواهیم خودمان را چند درصدی در آنجا قرار بدهیم،

﴿ خود این حدیث را آورده است، و نیز گوید که قال علیّ علیه السلام علی المنبر: "نحن اهل بیت رسول الله صلّی الله علیه و آله و سلّم، لا یقاس بنا أحد؛ حضرت علیّ بن ابی طالب بر فراز منبر فرمودند: ماییم اهل بیت رسول خدا که هیچ کس با ما قابل مقایسه نیست." و در خطبه دوّم از نهج البلاغه وارد است که آن حضرت فرمود: "لا یقاس بآل محمد صلّی الله علیه و آله و سلّم من هذه الأمة أحد؛* از تمام این امت هیچ کس با آل محمد قابل مقایسه نیست." و هم چنین خوارزمی حنفی با اسناد خود، از رسول خدا روایت کرده است که: "إنّه صلّی الله علیه و آله و سلّم قال: "خیر من یمشی علی الأرض بعدی علیّ بن ابی طالب؛** حضرت رسول الله صلّی الله علیه و آله و سلّم فرمودند: بهترین کسی که بعد از من بر روی زمین راه برود، علیّ بن ابی طالب است."

* نهج البلاغه، ج ۱، ص ۳۰.

** مناقب خوارزمی، ص ۶۳.

۱. رجوع شود به السیرة النبویة، ج ۱، ص ۴۲۱؛ دلائل النبوة، ص ۶۷؛ إعلام الوری، ج ۱، ص ۱۳۴؛ مناقب آل ابی طالب علیهم السلام، ج ۱، ص ۶۸.

جهت اطلاع از تفصیل این داستان و وقایع بعد از آن، رجوع شود به نور ملکوت قرآن، ج ۴، ص ۳۳۸ - ۳۳۴ به نقل از تاریخ الطبری، ج ۲، ص ۳۴۴ - ۳۴۶.

واقعاً هم چنین کاری می‌کنیم؟! یعنی اگر بخواهیم آن مسئولیتی را انجام بدهیم که احساس می‌کنیم و درک می‌کنیم، هم چنین کاری می‌کنیم؟! این کار را نمی‌کنیم؛ می‌گوییم: آقا، مردم چه کسی هستند؟! حالا مسلمان شدند یا نشدند، به من چه مربوط است! بلند شوم این همه راه بروم و بعد هم این همه سنگ بزنند و سر و پایم را بشکنند و بعد هم عداسی^۱ پیدا شود و آن را متوجه حقیقت توحید کنم و او را مسلمان کنم، و این را ثمره این مسافرت با مشقت و با صعوبت و تلخی و مرارت قلمداد کنم و خیلی هم از خدا شاکر باشم که الحمدلله خداوند توفیق داد یک نفر در این سفر مسلمان شد! ما این کار را نمی‌کنیم و شوخی هم نداریم. ما کار ظاهر و عادیمان را انجام نمی‌دهیم و در این امور، مدام مسئله را به تقدیر خدا برمی‌گردانیم و قضیه را به آن طرف هل و سر می‌دهیم.

ولی می‌بینیم رسول خدا این کار را کرد؛ به سر و پایش سنگ زدند، از سر و پایش خون آمد، به کوه ابوقبیس فرار کرد، دنبالش کردند، این رجاله‌ها و آدم‌های لات و... را که در هر زمانی بحمدالله به نحو و فور هم پیدا می‌شوند، به دنبال پیغمبر فرستادند و بچه‌ها را تحریک کردند:

بروید و سنگ بزنید؛ او آمده بر علیه ما و بت‌های ما و آیین ما و سنت ما قیام کرده است. بروید او را از بین ببرید و تحت فشار و شکنجه قرار بدهید بلکه از حرف‌هایش دست بردارد!

در همان موقع که پیغمبر نشسته است، جبرائیل می‌آید و می‌گوید:

زمین را در اختیار تو گذاشتیم، زلزله را در اختیار تو گذاشتیم، باد را در اختیار تو گذاشتیم، صاعقه را در اختیار تو گذاشتیم، خسف را در اختیار تو

۱. تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۳۶: السیره النبویه، ج ۱، ص ۴۲۱.

عداس غلام مسیحی شبیه در شهر طائف بود. وقتی پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم در سفر تبلیغی طائف، از آزار مشرکان به باغی پناه بردند، عداس برای ایشان سبیدی انگور آورد و به دست ایشان مسلمان شد. (محقق)

گذاشتیم، همه چیز را در اختیار تو گذاشتیم؛ دعا کن، این مردم را نفرین کن!

حضرت می فرماید:

من چطور نفرین کنم؟! من برای هدایت اینها آمده‌ام!

ببینید، این فرق بین رسول خدا و غیر رسول خدا است! قضیه این است. آخر کسی که بیخود پیغمبر نمی شود؛ پیغمبری که کشک نیست، پیغمبری که با یک منصب ریاست و... به دست نمی آید! جنگ راه می اندازند، جنگ احد راه می اندازند، می آیند و آن مسائل را در می آورند، می زنند پیشانی پیغمبر را چنان می شکنند^۲ که دانه خود در سر و مغز پیامبر فرو می رود، دندان پیغمبر می شکنند، هشت نفر تا آخر دور پیغمبر می مانند و همه فرار می کنند؛ همین خلفایی که بعد آمدند^۳ آن چنان برای اسلام سینه چاک کردند که حالا همه خیال می کنند اگر اینها نبودند دیگر اسمی از اسلام نبود! مگر الان این حرف‌ها را نمی گویند؟! مگر نمی گویند: «اگر سقیفه بنی ساعده نبود، دیگر اسمی از اسلام نبود»؟! الحمدلله همه چیز هم داریم می شنویم! این سقیفه بنی ساعده قائم به همان افرادی بود که در جنگ احد سه روز از مدینه فرار کردند و پیدایشان نشد! این را اهل تسنن دارند می گویند، نه بنده.^۵ اینها همان‌هایی هستند که اسلام به

۱. بحار الأنوار، ج ۱۸، ص ۲۴۱-۲۴۳:

«و أقول: قال في المُنْتَقَى: ... فقال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم: "قد أمرتكم بطاعتي؟! قالوا: نعم." فرفع رأسه إلى السماء و نادى: "أني لم أبعث عذاباً؛ إنما بعثت رحمة للعالمين دعوني و قومي فإنيهم لا يعلمون...".»

۲. البدء و التاريخ، ج ۴، ص ۲۰۲؛ إعلام الوری، ج ۱، ص ۱۷۹.

۳. الإرشاد، ج ۱، ص ۸۴؛ تقریب المعارف، ص ۳۲۰؛ كشف الغمّة، ج ۱، ص ۱۹۳؛ تاریخ الطبری، ج ۲، ص ۵۲۲.

۴. جهت اطلاع از مصادر این کلام، رجوع شود به همین کتاب، ص ۱۵۴ تعلیقه ۲.

۵. تاریخ الطبری، ج ۲، ص ۵۲۲؛ الکامل، ج ۲، ص ۱۵۸. برای تفصیل این مطلب، رجوع شود به امام شناسی، ج ۱۳، ص ۱۹-۸۳.

وجود اینها قائم است! چه کسی دنبال پیغمبر بود؟ امیرالمؤمنین و ابودجانة انصاری و طلحه و زبیر بودند؛ اینها آن موقع خوب بودند و جزء افرادی بودند که دور و بر پیغمبر بودند. هشت نفر دور پیغمبر بودند و بقیه همه فرار کردند و گفتند: «تمام شد!» در همان موقع جبرائیل می‌آید: «ای رسول خدا، آنها را نفرین کن!» حضرت فرمودند: «اللَّهُمَّ اهْدِ قَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ!»^۱ چه کسی در دنیا می‌تواند این طور باشد؟! یعنی کدام قلبی می‌تواند هم‌چنین سعه‌ای داشته باشد؟! کدام نفس و روحی می‌تواند هم‌چنین سعه‌ای داشته باشد؟! کجا ما می‌توانیم خودمان را با آنها مقایسه کنیم؟! ما کجا، آنها کجا؟! زمین کجا، کهکشان کجا؟! این حرف‌ها چیست؟!

منصب ولایت و رسالت که بر رسول خدا آراسته بود، به‌خاطر اینها بود، به‌خاطر این سعه و این ظرفیت بود و به‌خاطر این بود که رسول خدا بین خودی و غیر خودی فرق نمی‌گذاشت، بین کافر و غیر کافر فرق نمی‌گذاشت و همه را به چشم توحید می‌دید و می‌خواست همه هدایت بشوند؛ نه‌اینکه به کفار که می‌رسد بگوید: «همه را بکشید، اینها کافرند!» نه، می‌گفت: «کافر باید مسلمان بشود. این را باید با آن شیوه و

۱. سبل الهدی، ج ۷، ص ۲۱:

«و روی البیهقی فی شعب الإیمان مُرسلاً عن عبدالله بن عبید مُرسلاً: أن رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ [و آله] و سلمَ لَمَّا كُيِّرَتْ رُبَاعِيَّتُهُ و شَجَّ وَجْهُهُ يَوْمَ أُحُدٍ، شَقَّ ذَلِكَ عَلَى أَصْحَابِهِ و قالوا: "لَوْ دَعَوْتُ عَلَيْهِمْ." فقال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ و سلمَ: "إِنِّي لَمْ أَبْعَثْ لَعْنًا، وَلَكِنْ بُعِثْتُ دَاعِيًا و رَحْمَةً؛ اللَّهُمَّ اهْدِ قَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ!"»

ترجمه: «چون دندان رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ و آله و سلمَ را در روز جنگ اُحد شکستند و صورت مبارکش را زخمی نمودند و شکافتند، این قضیه بر اصحاب حضرت گران آمد و عرض کردند: "ای کاش ایشان را نفرین نمایی!" پس رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ و آله و سلمَ فرمود: "من نفرین‌کننده مبعوث نگشته‌ام، بلکه برای دعا کردن و رحمتی برای خلائق مبعوث شده‌ام. خداوندا، قوم مرا هدایت کن؛ زیرا نمی‌دانند و این کردارشان ناشی از جهل است!"» (محقق)

۲. جهت اطلاع از جریان غزوه اُحد و مطالب یاد شده، رجوع شود به *امام شناسی*، ج ۱۳، ص ۲۹ - ۶۸.

اخلاقی که مختصّ به او است آورد و مسلمان کرد؛ نه اینکه با او دعوا کرد، نه اینکه به او روی ترش کرد، نه اینکه او را مورد عذاب قرار داد که تو کافری!»

مگر این مسلمان‌هایی که در زمان رسول خدا مسلمان شدند، از شکم مادر مسلمان به دنیا آمدند؟! اینها هم کافر بودند دیگر، پدرشان کافر بود، مادرشان کافر بود. مگر عمار یاسر از اوّل مسلمان به دنیا آمد؟! مگر یاسر از اوّل مسلمان به دنیا آمد؟! مگر زید بن حارثه مسلمان به دنیا آمد؟! اینها همه کافر بودند، آمدند و با اخلاق رسول خدا و با آن سعه و جودی و با آن روحیه برخورد کردند، نفس و فطرت آنها گرفت. حالا اگر قرار بود مثل بنده عمل بکنیم که آن مسلمانان هم برمی‌گشت و کافر می‌شد! اگر قرار باشد بنده با اخلاق خودم بخواهم کسی را دعوت بکنم، مسلمان برمی‌گردد و کافر می‌شود! حالا کافر که به جای خود می‌ماند؛ درباره او که اصلاً صحبتی نداریم. این سعه و ظرفیت و جودی و این نفس بود که آمد و آن کافر خدانشناس مشرک و دارای اهواء شیطانی و افکار جاهلیت را چنان متبدّل کرد که از او مسلمانی ساخت که رسول خدا در زمان حیات به وجودش افتخار می‌کرد! این اخلاق و این رفتار بود.

و ما این اخلاق و رفتار را در اولیا و عرفا مشاهده می‌کنیم؛ چون آنها هم همین هستند. این اخلاق، اخلاقی است که ما در امام صادق مشاهده می‌کنیم؛ این اخلاق همان اخلاقی است که در امام حسن و امام حسین و در ائمه مشاهده می‌کنیم و - بدون رودربایستی - در جاهای دیگر نمی‌بینیم. لذا آنهایی که به واسطه وجود آنها اسلام و تشیع برقرار است، همان‌هایی هستند که متصل به آن مبدأ هستند و از آن مبدأ و منشأ می‌گیرند و از آن روح و سعه و جودی اخذ می‌کنند و نتیجه‌اش هم همین می‌شود. و هر کسی در مقابل باشد، گرچه بگوید من شیعه هستم، هیچ فایده‌ای ندارد؛ گرچه بگوید من مسلمانم، پیشیزی ارزش ندارد؛ گرچه بگوید من به دنبال ولایت و تشیع و علی هستم، روز قیامت بدون برو برگرد به دست خود علی به قعر جهنم فرستاده می‌شود! به خازن جهنم هم نمی‌سپرد، با دست خودش در

وسط جهنم می‌اندازد. ^۱ ﴿يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ وَنَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ﴾؛ ^۲ یعنی بیاورید از اینهایی که ادعای متابعت علی و تشیع علی می‌کردند و کمر امیرالمؤمنین را با رفتار و شیوه‌شان خرد کردند و همه‌جا آبروی امیرالمؤمنین و تشیع را بردند! اینها در روز قیامت به دست امیرالمؤمنین، ته‌ته و کنار آن چند نفری می‌روند که آنجا را گرم کرده‌اند و آماده پذیرایی از این افراد خواهند بود! ^۳

۱. *الأمالی*، شیخ طوسی، ص ۶۲۹:

«... قال [عبایة بن ربیع]: سَمِعْتُ عَلِيًّا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) يَقُولُ: "أَنَا قَسِيمُ النَّارِ؛ أَقُولُ: هَذَا وَلِيِّ دَعِيهِ وَهَذَا عَدُوِّي خُذِيهِ!"» *امام شناسی*، ج ۱، ص ۱۵۷:

«... عبایة بن ربیع گفت: شنیدم از علی که می‌گفت: من تقسیم‌کننده آتش هستم، به او می‌گویم: این ولی من است او را بگذار، و این دشمن است بگیر.»

۲. سوره ق (۵۰) آیه ۳۰. *معاد شناسی*، ج ۳، ص ۳۰۵:

«در روزی که ما به دوزخ می‌گوییم: "آیا با این کثرت افرادی که در تو انداخته‌ایم، پُر شدی و سیر گشتی؟" دوزخ در پاسخ گوید: "من باز اشتهای دارم؛ آیا زیاده بر این هم هست؟"»

۳. *تفسیر القمی*، ج ۲، ص ۴۴۹:

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ قال: "الْفَلَقُ جُبٌّ فِي جَهَنَّمَ يَتَعَوَّذُ أَهْلُ النَّارِ مِنْ شِدَّةِ حَرِّهِ، فَسَأَلَ اللَّهُ أَنْ يَأْذَنَ لَهُ أَنْ يَتَنَفَّسَ، فَأْذِنَ لَهُ فَتَنَفَّسَ فَأَحْرَقَ جَهَنَّمَ." قال: "و فِي ذَلِكَ الْجُبِّ صُنْدُوقٌ مِنْ نَارٍ، يَتَعَوَّذُ أَهْلُ الْجُبِّ مِنْ حَرِّ ذَلِكَ الصُّنْدُوقِ، وَ هُوَ التَّابُوتُ وَ فِي ذَلِكَ التَّابُوتِ سِتَّةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَ سِتَّةٌ مِنَ الْآخِرِينَ؛ فَأَمَّا السِّتَّةُ الَّتِي مِنَ الْأَوَّلِينَ، فابْنُ آدَمَ الَّذِي قَتَلَ أَخَاهُ، وَ نُمْرُودُ إِبْرَاهِيمَ الَّذِي أَلْقَى إِبْرَاهِيمَ فِي النَّارِ، وَ فِرْعَوْنُ مُوسَى، وَ السَّامِرِيُّ الَّذِي أَخَذَ الْعِجْلَ، وَ الَّذِي هَوَّذَ الْيَهُودَ، وَ الَّذِي نَصَرَ النَّصَارَى؛ وَأَمَّا السِّتَّةُ الَّتِي مِنَ الْآخِرِينَ فَهِيَ الْأَوَّلُ وَ الثَّانِي وَ الثَّلَاثُ وَ الرَّابِعُ وَ صَاحِبُ الْخَوَارِجِ وَ ابْنُ مُلْجَمٍ لَعْنَهُمُ اللَّهُ." ﴿وَمِنْ شَرِّ عَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ﴾ قال: "الَّذِي يُلْقَى فِي الْجُبِّ فِيهِ يَقْبُ [يَغِيبُ فِيهِ]."»

معاد شناسی، ج ۱۰، ص ۳۲۸:

«در تفسیر علی بن ابراهیم در تفسیر آیه ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ آورده است که:

"فَلَقٌ چاهی است در جهنم که تمام اهل دوزخ از شدت حرارت آن چاه، پناه می‌برند. این چاه از خدا اجازه خواست که تنفس کند و خداوند به او اجازه داد؛ همین که تنفس کرد تمام جهنم را آتش زد. و در آن چاه، صندوقی است از آتش، و به قدری سوزنده است که اهل آن چاه از شدت آتش

امروز روز ولایت است. آیه شریفه می‌فرماید: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾؛^۱ «امروز است که دین شما را من کامل کردم.» مگر پیغمبر نماز و حج و زکات و خمس و امر به معروف و نهی از منکر را نیاورد؟! پیغمبر احکام را بیان کرد دیگر، چرا ما نیاز به امیرالمؤمنین داریم؟ پیغمبر امیرالمؤمنین را در امروز نصب کرد تا اینکه چشم ما باز شود؛ ﴿أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾ یعنی این. امروز روزی است که چشم و گوش و عقل باید باز بشود. امروز روز باز شدن عقل است، امروز روز به کار انداختن عقل است؛ نه روز بر سر عقل کوبیدن و او را خفه کردن و ساکت کردن و محکوم به حکم تقلید و در بند و اسیر تقلید کردن! امروز روز آزادی از بند است، روزی است که پیغمبر دارد به مردم می‌گوید: «ای مردم، بیایید عقلمان را به کار بیندازید؛ من مسلمان نفهم و جاهل نمی‌خواهم، من مسلمانی می‌خواهم که یک مقدار عقلش را به کار بیندازد و بفهمد دوروبرش چه خبر است! من این را می‌خواهم.» امروز آن روز است.

امروز، روز ولایت است؛ یعنی روزی است که پیغمبر به مردم می‌گوید: «بلند شوید بیایید دستتان را به دست کسی بدهید که عقل منفصل شما و عقل کل است. بیایید و راه سعادت و فلاح را انتخاب کنید. دست در دست هر میمون شعبده‌بازی

← حرارت آن صندوق پناه می‌برند. و اسم آن صندوق تابوت است، و در آن تابوت شش نفر از پیشینیان و شش نفر از پسینیان هستند.

اما آن شش نفر که از پیشینیان هستند، یکی پسر آدم است که برادر خود را کشت، و نمرود است که ابراهیم را در آتش افکند، و فرعون موسی است، و سامری است که گوساله را برای پرستش بنی اسرائیل معین کرد، و آن کسی است که دین موسی را به تهود و یهودیت مبدل کرد، و دیگر آن کسی است که شریعت حضرت عیسی را به تنصّر و نصرانیت تبدیل نمود.

و اما آن شش نفر که از پسینیان هستند، اولی و دومی و سومی و چهارمی است، و دیگر رئیس خوارج است، و آخرین آنها ابن ملجم است.

﴿وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ﴾ یعنی آن که در آن چاه می‌افتد در آنجا غائب می‌شود. «

۱. سوره مائده (۵) آیه ۳.

ندهید و سر به آستان هر متظاهری نسپارید و نسایید و فریب هر کسی را که ظاهر آراسته‌ای دارد، مخورید و هر کسی که ادعایی می‌کند، بدون تحقیق به دنبالش نروید.» اینک می‌گوییم: «امروز، روز ولایت است»، منظورمان همین است.

اینکه ما می‌آییم و جشن می‌گیریم و به دنبال سرور هستیم و خود را برای امروز آماده می‌کنیم، برای چیست؟ ۱۴۰۰ سال پیش پیغمبر آمد و از غدیر خم رد شد و همان‌جا جبرئیل آمد و گفت: «علی را به خلافت نصب کن» و خدا حافظ شما. حالا ما دست بزینم و شعر و سرود و آرزوزه بخوانیم و از این مسائل انجام بدهیم و تمام بشود، اما دوباره برویم سال بعد و سال بعدش و همان کارها را بکنیم و همان کارها را در طول یک سال هم انجام بدهیم و هیچ تفاوتی هم نکند، همان احمقی هستیم که بودیم و همان نفهمی که هر کاری انجام می‌دهد الآن هم همان را انجام می‌دهیم؛ پس کجای این قضیه‌ی احیای ذکر و تبلور ولایت و نشان‌دادن اهداف ولایت شد؟!

پیغمبر آمد به آنها بگوید که آقا جان، همان‌طوری که من آمدم و از طرف خدا به واسطه‌ی خصوصیات مافوق بشری عادی - یعنی نه‌اینکه بشر نمی‌رسد، بلکه خود بشر هم می‌رسد به همان جایی که چشم دلش باز بشود و بصیرت پیدا بکند و حقایق را تشخیص بدهد و بفهمد و دیگر کسی نتواند او را فریب بدهد؛ اگر جلوی او هزار تا قسم و آیه هم بخورند، می‌بیند مسئله چیز دیگری است - و همان‌طوری که من با آن خصوصیات غیر عادی خودم در این مدت با شما بودم و شما را به سمت او دعوت کردم و اعلان کلمه‌ی توحید کردم و اظهار مبانی عرشی ربوبی در میان جامعه و اصلاح فرد نمودم؛ با همان خصوصیات و با همان کیفیت و همان سعه‌ی وجودی و همان ادراک و بصیرت دارم یک نفر را به جای خودم می‌گذارم! عمار را به جای خودم نمی‌گذارم؛ چون عمار ناقص است. توجه کنید، عماری که رسول خدا فرمود: «پرده‌ی بین دو چشم من است!»^۱ یعنی اصلاً فاصله‌ای بین عمار و من نیست. ابی‌ذر را بین شما نمی‌گذارم؛ چون

ابی ذر با تمام صداقت و خصوصیاتش که دارد، باز ناقص است. توجّه کنید، ناقص است! مقدار را نمی‌گذارم؛ ناقص است. اینها آدم‌های خیلی خوبی هستند و از جمله افرادی هستند که در آن فتنه‌ای که بعد از رسول خدا اتفاق افتاد، با امیرالمؤمنین بودند.^۱ بصیرت

«و منهم عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ الَّذِي مَلَأَ إِيْمَانًا إِلَى حِشَاشَتِهِ وَ قَالَ فِيهِ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ):
«عَمَّارٌ جِلْدَةٌ بَيْنَ عَيْنَيْ.»»

۱. الاختصاص، ص ۶:

«عن بُرَيْدِ بْنِ مُعَاوِيَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: «ارْتَدَّ النَّاسُ بَعْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ إِلَّا ثَلَاثَةً نَفَرًا؛ الْمَقْدَادُ بْنُ الْأَسْوَدِ وَ أَبُو ذَرَّ الْغِفَارِيُّ وَ سَلْمَانَ الْفَارِسِيُّ، ثُمَّ إِنَّ النَّاسَ عَرَفُوا وَ لَحِقُوا بَعْدَ.»»
عنوان بصری، ج ۲، ص ۲۹۶:

«پس از پیامبر، همه مسلمین از دین برگشتند جز سه نفر: مقدار بن اسود؛ و ابودر غفاری؛ و سلمان فارسی. مدتی بعد از آن، مردم حق را شناخته و به آنان ملحق شدند.»

الاختصاص، ص ۱۰:

«عن أَبِي بَكْرٍ الْخَضْرَمِيِّ قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «ارْتَدَّ النَّاسُ إِلَّا ثَلَاثَةً نَفَرًا؛ سَلْمَانَ وَ أَبُو ذَرَّ الْغِفَارِيُّ وَ الْمَقْدَادُ.» قَالَ: فَقُلْتُ: فَعَمَّارٌ؟! فَقَالَ: «قَدْ كَانَ جَاصِصٌ جَيْصَةً ثُمَّ رَجَعَ.» ثُمَّ قَالَ: «إِنَّ أَرْدَتِ الَّذِي لَمْ يَشْكُ وَ لَمْ يَدْخُلْهُ شَيْءٌ فَالْمَقْدَادُ. فَأَمَّا سَلْمَانُ فَإِنَّهُ عَرَضَ فِي قَلْبِهِ عَارِضٌ: أَنْ عِنْدَ ذَا - يَعْنِي أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ - اسْمَ اللَّهِ الْأَعْظَمِ، لَوْ تَكَلَّمُ بِهِ لَأَخَذَتْهُمُ الْأَرْضُ وَ هُوَ هَكَذَا! فَلُبِّبَ وَ وُجِّتَ فِي عُنُقِهِ حَتَّى تُرِكَتِ كَالسَّلْعَةِ، وَ مَرَّ بِهِ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ: يَا أَبَاعَبْدِ اللَّهِ، هَذَا مِنْ ذَاكَ، يَا بَاعِ! وَ أَمَّا أَبُو ذَرَّ الْغِفَارِيُّ فَأَمَرَهُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِالسُّكُوتِ وَ لَمْ يَكُنْ تَأْخُذُهُ فِي اللَّهِ لَوْمَةٌ لِأَنَّهُمْ قَابِي إِلَّا أَنْ يَتَكَلَّمُ. فَمَرَّ بِهِ عُثْمَانُ فَأَمَرَ بِهِ. ثُمَّ أَنْابَ النَّاسُ بَعْدَ؛ فَكَانَ أَوَّلَ مَنْ أَنْابَ أَبُو سَاسَانَ الْأَنْصَارِيُّ وَ أَبُو عَمْرَةَ وَ فُلَانٌ - حَتَّى عَقَدَ سَبْعَةً - وَ لَمْ يَكُنْ يَعْرِفُ حَقَّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَّا هَؤُلَاءِ السَّبْعَةُ.»»

ترجمه: «ابوبکر خضرمی گفت: امام باقر علیه‌السلام فرمود: «همه مردم [پس از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم] مرتد شدند مگر سه نفر: سلمان و ابودر و مقدار.» عرض کردم: پس عمار چه؟! فرمود: «عمار کمی از حق منحرف شد، سپس برگشت.» سپس حضرت ادامه داد: «اگر بخواهی بدانی که کدام یک اصلاً شک نکرد و هیچ چیزی در دلش نیامد، پس او مقدار است. اما سلمان به دلش خطور کرد که نزد این مرد - امیرالمؤمنین علیه‌السلام - اسم اعظم خدا است که اگر بدان زبان بگشاید، زمین آنان را در کام خود فرو می‌کشد و او چنین است! پس محکم ایستاد تا»

داشتند، ولی سعه و جودی راهبری را ندارند و آن سعه و جودی امامت و ولایت را ندارند. اینها افراد خوبی هستند، ولی آن کسی که دارای حقیقتی است که حقیقت مماثل و مشابه و عین من است، فقط یک نفر در امت است و آن هم علی بن ابی طالب است، و دیگری نیست! یعنی همان حقایقی را که من تابه حال بیان می‌کردم، بدون یک واو کم و زیاد از او بشنوید؛ هر اخلاق و رفتاری که من در طول این بیست و سه سال داشتم و شیوه‌های اجتماعی که پیاده کردم و با افراد بودم و با همان شیوه‌ها این کفار و مشرکین به من گرویدند، همان را بعد از من فقط در این علی پیدا کنید؛ همان ارتباط با غیب و اطلاع بر ملکوت آسمان و زمین و تمام حقایق اسماء و صفات پروردگار را که با آن حقایق اسماء در میان شما بودم، نزول آنها و ظهور آنها را فقط در این علی بیابید، تمام! آن معجزاتی را که تابه حال من انجام می‌دادم و شق القمر کردم و... و همه شما دیدید، همه را هم نقل کرده‌اند،^۱ در علی پیدا کنید؛ ببینید او هم می‌تواند شق القمر بکند و خورشید را نگه دارد و برگرداند و سنگ‌ریزه را به شهادت وادارد یا نه؟!^۲

◀ جایی که لباسش را بر گردنش نهادند و گردنش را فشردند تا جایی که اثرش همچون غده و زخمی بر گردنش ماند؛ سپس حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام بر او گذشت و فرمود: ای ابا عبدالله، این از همان است (و تقدیر الهی بر همین مسئله است)، بیعت کن! پس سلمان بیعت کرد. و اما ابوذر غفاری، حضرت او را امر به سکوت نمود و او کسی بود که ملامت هیچ ملامت‌کننده‌ای او را از حق باز نمی‌داشت، پس او نخواست جز آنکه سخن بگوید. و چون گذر عثمان به او افتاد حکمش را صادر کرد [و کارش را ساخت]. سپس بقیه افراد بعد از اینها آمدند، و اولین نفری که آمد ابوساسان (خ ل: ابوسنان) انصاری و ابوعمره و... بودند - و حضرت هفت نفر را نام بردند - و هیچ کس حق امیرالمؤمنین را نمی‌شناخت مگر همین هفت نفر!^۳ (محقق)

۱. جهت اطلاع پیرامون معجزات رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم، رجوع شود به **الخرائج و الجرائح**، ج ۱، ص ۲۱-۱۷۰ [مجموعاً ۲۶۰ معجزه را ذکر می‌کند]؛ **بحار الأنوار**، ج ۱۷، ص ۲۲۵-۴۲۱، باب جوامع معجزاته صلی الله علیه و آله و سلم [مجموعاً ۱۴۳ معجزه را ذکر می‌کند].
۲. جهت اطلاع از معجزات امیرالمؤمنین علیه السلام، رجوع شود به **الخرائج و الجرائح**، ج ۱، ص ۱۷۱-۲۳۵. [جمعاً ۷۸ معجزه را ذکر می‌نماید].

امام زين العابدين چه كرد؟ محمد بن حنفیه آمد ادعاى امامت كرد و خيال كرد امامت هم همین طوری است كه حالا صیرف پسر امام بودن كفايت می كند! محمد حنفیه مردی فقیه، بزرگ، پسر امام، در میان مردم صاحب شأن و مقام و شخصیت بود؛ لذا خيال كرد قضیه تمام است. بعضی ها می گویند: «این مطالب را برای مردم گفت.» نه آقا جان، این حرف ها را نداریم؛ بلکه قضیه برایش اشتباه شد. فرزندان ائمه كه همه يكسان و يك اندازه نبودند؛ دیدید كه بعضی از فرزندان ائمه چه كردند؟! دیدید كه برادران امام رضا چه كردند؟! دیدید كه عموهای امام رضا چه كردند؟! هم چنین هم مطلب بر محمد حنفیه مشتبه شده بود. آمد گفت: «من امام هستم.» حضرت فرمودند:

امام آن کسی است كه همه عالم تكوین در تحت اختیار و اراده او باشد. بلند شو بیا با هم برویم به کنار حجرالأسود؛ تو از او بخواه كه بر امامت تو اقرار كند، من هم می خواهم. هر كدام را دیدیم گفت، قبول است و ما تسلیم هستیم. محمد بن حنفیه آمد هرچه دعا كرد و هرچه كرد، صدایی از آن برنیامد! نمی دانم چرا ایشان این كارها را كرد؟! خلاصه باید بدانند كه این طور نمی شود! حالا شاید هم در آن موقع تنبّهی پیدا شده و خواسته است مردم هم بفهمند؛ این بعيد نیست. ولی همین كه امام سجاد علیه السلام از حجرالأسود تقاضا كرد، با صدای بلند اقرار به امامت و وصایت آن حضرت كرد و همه مردم هم شنیدند.^۲ پس این قضیه شوخی نیست؛ امام این است. وقتی امام این است، پس ما با امام فرق می كنیم؛ [این كارها] یعنی چه؟! باید حدود رعایت بشود!

مرحوم آقا جلد هجده / امام شناسی را برای چه نوشتند؟! من از مرحوم آقا سؤال كردم: «بهترین كتاب شما كه تألیف كردید، چه بود؟!» ایشان اوّل فرمودند:

۱. رجوع شود به مسائل علی بن جعفر، ص ۳۲۱؛ الكافی، ج ۱، ص ۳۲۲؛ روح مجرد، ص ۲۳۲.

۲. روضة الواعظین، ج ۱، ص ۱۹۷؛ اعلام الوری، ج ۱، ص ۴۸۵.

«بهترین کتاب، لمعات الحسین بود.» که کلمات سیدالشهدا علیه السلام است و مافوق کلام امام، کلامی وجود ندارد؛ البتّه غیر از قرآن که آن مسئله‌اش فرق می‌کند و منظور از کلام مربوبین و مخلوقین است. گفتم: «بعد چه؟» ایشان فرمودند: «بعد، امام شناسی بود.» ایشان فرمودند:

من دیدم موقعیت امام علیه السلام و موقعیت ائمّه برای مردم ناشناخته است و مردم در تفکرات نسبت به ولایت اشتباه رفته‌اند و در امامت اشتباه فکر می‌کنند و تصوّر می‌کنند امام فردی مثل سایر افراد است؛ حالا یک قدری بالاتر و یک پله بالاتر و یک درجه بالاتر. من آمدم امام شناسی را نوشتم تا بگویم که کسی را نمی‌توان با امام قیاس کرد.

نه اینکه بالاتر و پایین‌تر است؛ امام در یک مرتبه‌ای است که «لا یُقاسُ بنا أحد؛^۱ کسی از این مردم با ما مقایسه و تشبیه نمی‌شود.» این هم شاهدش. مگر اینکه کسی بیاید تاریخ و حقایق را انکار بکند که هیچ، این یک مسئله دیگری است؛ قرآن را هم انکار کردند و گفتند همه اینها سحر است و همه اینها باطل است! و بعد فرمودند: «نتیجه آن امام شناسی، این جلد هجدهمی است که من نوشتم.»

تمام این دوره هجده جلدی برای همین جلد هجدهم است و این نتیجه‌اش است. نتیجه‌اش این است که امام زمان علیه السلام مرتبه‌ای است که لا یُقاسُ به أحد؛ کسی را نمی‌شود با او قیاس کرد. نباید بگوییم امام علیه السلام بالاتر است؛ بالاتر یعنی چه؟! مثل اینکه شما رنگ سیاهی را در نظر بگیرید و رنگ سفیدی را هم در نظر بگیرید، بعد بگویید: «سفیدی یک مقدار بهتر از آن است.» درحالی‌که در دو نقطه مقابل هستند! مدرکات ما، مدرکات بشری و حصولی است؛ مدرکات امام، مدرکات شهودی و وجدانی است و این دو با همدیگر تفاوت جوهری و ماهوی دارند.

امروز روزی است که رسول خدا آمد و فرمود: ای مردم، بیاید آن وجود

۱. عیون أخبار الرضا علیه السلام، ج ۲، ۶۶؛ الاختصاص، ص ۱۳؛ ذخائر العقبی، ص ۱۷.

باقی مرا در علی بیابید. من شما را به راه هدایت می‌کنم، علی همان است و او است که هدایت می‌کند. کسی دیگر مثل علی و من نمی‌تواند هدایت کند؛ ممکن است درست باشد و ممکن است اشتباه باشد، ممکن است درست بگوید و ممکن است اشتباه بگوید. قضیه این است. ولی در هدایت و ارشاد علی اشتباه معنا ندارد؛ وقتی که امیرالمؤمنین می‌گوید: «این کار را بکن»، دیگر نباید فکر این را بکنی که حالا آیا به نتیجه می‌رسد یا نمی‌رسد؟ اشتباه است یا اشتباه نیست؟ دوباره بروم سؤال بکنم؟ اگر نشد چه کار کنم؟ می‌گوید: «برو این کار را انجام بده.» تمام شد. می‌گوید: «این کار را نکن.» تمام شد. معنایش این است. چون امام، معصوم است.

عصمت یعنی عین واقع بودن. همان‌طوری که کلام الهی معصوم است، همان‌طوری که اراده پروردگار معصوم است و همان‌طوری که مشیت پروردگار معصوم است؛ یعنی ما در مشیت پروردگار نمی‌توانیم تصور خطا بکنیم، چون عین وجود و اصل‌الوجود و منبع‌الوجود است. پس عصمت زائیده و منتزع از این حقیقت است؛ نه‌اینکه آن حقیقت منطبق بر عصمت باشد. ما عصمت را از اراده و مشیت پروردگار انتزاع می‌کنیم. رسول خدا می‌گوید: از این به بعد باید عصمت را از فعل و قول علی انتزاع کنید؛ نه‌اینکه کلام امیرالمؤمنین مطابق با عصمت است!^۱ کجای کار هستیم؟!

۱. مناقب آل ابی طالب علیهم السلام، ج ۳، ص ۶۱:

«مُسْنَدُ أَبِي يَعْلَى: عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: مَرَّ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: "الْحَقُّ مَعَ ذَا، الْحَقُّ مَعَ ذَا!" وَ سُئِلَ أَبُو ذَرٍّ عَنْ اخْتِلَافِ النَّاسِ عَنْهُ فَقَالَ: عَلَيْكَ بِكِتَابِ اللَّهِ وَالشَّيْخِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ؛ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "عَلِيُّ مَعَ الْحَقِّ وَالْحَقُّ مَعَهُ وَعَلَى لِسَانِهِ وَالْحَقُّ يَدُورُ حَيْثُ مَا دَارَ عَلِيُّ."»

ترجمه: «ابوسعید خدری از پدرش نقل می‌کند که گفت: [نزد پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم بودیم که] علی بن ابی طالب از آنجا گذشت. پیغمبر اکرم فرمود: "حق با این مرد است، حق با این مرد است!" و از ابوذر درباره اختلاف مردم پرسش نمودند؛ او گفت: بر تو باد به کتاب خدا و این شیخ، علی بن ابی طالب؛ چراکه من از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم شنیدم که می‌فرمود: "علی با حق است و حق با او و بر زبان اوست، و هر جا علی حرکت کند و بگردد حق پیوسته با او می‌گردد!"»

یعنی کلام علی، علت و منشأ برای انتزاع عقلانی ما است؛ نه اینکه ما در عالم خود تصویری بکنیم و در ذهنیت خود حقیقتی را تصویر بکنیم، بعد بیاییم امیرالمؤمنین را نگاه داریم و با او بسنجیم که درست است یا درست نیست؟ این برای ما است و مربوط به ما و اعمال ما می‌شود. بله، ما در مورد اعمال بشر در هیچ‌کس نمی‌توانیم ادعای عصمت بکنیم و ادعای عصمت در هر کسی غیر از امام معصوم، کفر و شرک است و خلود در آتش دارد؛ هر کسی به هر نحوی می‌خواهد باشد، باید کارهایش را در میزان شرع مقایسه کرد که درست است یا درست نیست، اگر درست است به روی چشم، اگر درست نیست مردود و باطل است. این آن دستوری است که ما داریم. اما در مورد امام عصر ارواحنا فداه چگونه؟ در مورد امام هادی و امام عسکری چگونه؟ در مورد امام جواد و امام رضا و ائمه دیگر چگونه؟ نه، در مورد اینها ما عصمت را از اینها انتزاع می‌کنیم؛ چیزی در ذهن نمی‌آوریم بعد کلام و رفتار اینها را با آن مقایسه کنیم! نه، ما کلام امام معصوم علیه السلام را می‌گیریم بعد می‌آییم خودمان را با این کلام مقایسه می‌کنیم؛ امام صادق چه فرمودند، حالا من باید همین را انجام بدهم! اینکه «آیا این کلام امام صادق درست بود یا غیر درست بود»، در اینجا راه ندارد.

پس ببینید، به‌طور کلی مرز فرق می‌کند و اصلاً متفاوت است و حدود به‌نحو جوهری مختلف است؛ نه به‌نحو کمیت و کیفیت و اشتداد وجودی. در جوهره فعل، بین فعل و تقریر و کلام معصوم علیه السلام و سایر افراد، اختلاف ماهوی وجود دارد. پس بنابراین هر کدام حکم خاص به خودش را دارد.

رسول خدا می‌فرماید که ای مردم، امروز آیه آمده است: «من در این لحظه است که دین را کامل کردم.» یعنی احکام بیان شده است، منتها آن قوه مدیر و مدبر و آن حقیقت اداره و تربیت و زعامت که عبارت است از تدبیر تکوینی نفوس به سمت مراتب رشد و کمال، امروز تحقق پیدا کرد. من هم که دو ماه دیگر از میان شما دارم می‌روم؛ پس ببینید چقدر من برای شما دلسوزم! آیا دلسوزتر از من سراغ دارید؟! خیال می‌کنید این علی که من الآن دستش را جلوی همه بلند کردم، دنبال ریاست است؟! خیال

می‌کنید این علی دنبال حکومت است؟! خیال می‌کنید این علی دنبال امامت است؟! خیال می‌کنید این علی دنبال سلام‌علیکم کردن و بلند شدن و صلوات فرستادن است؟! خیال می‌کنید دنبال پلاکارد زدن و پرده این طرف و آن طرف انداختن است؟! خودتان این علی را که بیست و سه سال دیدید، خودتان که با او بودید، چه کسی از همه بیشتر خودش را به خطر انداخت؟! در جنگ خندق وقتی که ﴿وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ﴾^۱ همه نفس‌هایتان بیخ گلویتان آمده بود و گیر کرده بود و داشتید خفه می‌شدید، وقتی آن جناب عمرو بن عبدود با آن هیکل کذایی اش آمد، صدا از هیچ کس در نیامد، فقط چه کسی بلند شد ایستاد؟! چه کسی ضربت عمرو بن عبدود به فرقش وارد شد؟! این را که خودتان دیدید! در جنگ خیبر کدام یک از شما به جدال و قتال آن مَرَحَب رفت؟!^۲ و در آنجا خودتان مشاهده کردید. در جنگ احد چه کسی کنار من ایستاده بود و نود زخم شمشیر خورد؟!^۳ آخر اینها را که خودتان دیدید! حالا آیا این علی دنبال پلاکارد و این بازی‌ها است؟! این علی دنبال ولایت است؟! دنبال امامت است؟! دنبال به دست آوردن ریاست است!؟

پس برای چه من دارم او را می‌آورم؟ شما بدانید این کسی که من الآن او را می‌آورم و در اینجا نصب می‌کنم، امروز سخت‌ترین روز عمر او است که دارد بر او می‌گذرد! شاق‌ترین روز عمر امیرالمؤمنین همین روز بوده است که پیغمبر آمدند او را

۱. سوره احزاب (۳۳) آیه ۱۰. نور ملکوت قرآن، ج ۴، ص ۱۰۰:

«از شدت ترس در غزوة احزاب، قلب‌های مسلمین به حنجره‌هایشان رسید (یعنی روحشان به گلو رسید).»

۲. کنز الفوائد، ج ۱، ص ۲۹۷؛ دلائل النبوة، ج ۳، ص ۴۳۸؛ المناقب، خوارزمی، ص ۱۶۹.

۳. الأمالی، شیخ طوسی، ص ۳؛ مناقب الإمام علی بن ابی‌طالب علیهما السلام، ابن‌المغازی، ص ۱۷۷؛ مناقب الإمام أمير المؤمنين، الکوفی، ج ۲، ص ۵۰۰؛ مسند أحمد، ج ۴، ص ۵۱؛

المصنّف، ابن‌ابی‌شبهه، ج ۸، ص ۵۱۹؛ الطبقات الکبری، ابن‌سعد، ج ۲، ص ۱۱۰.

۴. تفسیر القمی، ج ۱، ص ۱۱۶.

منصوب کردند. خیال می‌کنید امیرالمؤمنین نشست و کیف کرد و گفت: به‌به، نگاه کن پیغمبر آمده است دارد من را به امامت [منصوب می‌کند]؟! اینها برای ما است؛ بله، اگر پیغمبر این کار را می‌کرد دیگر با دُیمان گردو می‌شکستیم و قند در دلمان آب می‌کردیم و از این بازی‌هایی که داریم می‌بینیم! ولی برای امیرالمؤمنین سخت‌ترین روز است. سخت‌ترین روز پیغمبر آن روزی بود که در غار حراء به او وحی نازل شد؛ همان طوری که مرحوم آقا فرمودند:

هیچ ساعتی بر پیغمبر سخت‌تر از آن ساعت نگذشت که ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * أَقْرَأُ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ﴾ آمد.

و آن جریانی که بعداً اتفاق افتاد و رسول خدا از شدت آن بارقه‌ها و وارده‌هایی که در این مسئله احساس کرد، به تب و لرز افتاد^۲ که ﴿يَأْتِيهَا الْمُدَّيِّرُ * فَمُ فَاَنْذِرُ * وَرَبِّكَ فَكَبِيرٌ﴾^۳ آمد و مربوط به همان کیفیت نزول این واقعه عظیم برای پیغمبر بود.^۴ چنان‌که مرحوم آقا می‌فرمودند که در روایت دیگری از رسول خدا هست که دارد: «شَيْبَتِي سَوْرَةُ هُودٍ؛ سَوْرَةُ هُودٍ مَرَا پِيرَ كَرْدَانِيد!»^۵ در روایت دیگری داریم:

۱. سوره علق (۹۶) آیه ۱. امام شناسی، ج ۷، ص ۱۲۷:

«بخوان به نام پروردگارت که آفریده است.»

۲. التفسیر المنسوب إلى الإمام الحسن العسكري عليه السلام، ص ۱۵۷.

۳. سوره مدثر (۷۴) آیات ۱ - ۳. معاد شناسی، ج ۱۰، ص ۲۴۷:

«ای دثار و ردا به‌خود پیچیده، برخیز و پروردگارت را به بزرگی یاد کن.»

۴. أنساب الأشراف، ج ۱، ص ۱۰۸؛ إمتاع الأسماع، ج ۳، ص ۳۱؛ صحیح مسلم، ج ۱، ص ۹۹؛

مسند أبی یعلی، ج ۴، ص ۱۵۹؛ صحیح ابن حبان، ج ۱، ص ۲۲۲؛ بحار الأنوار، ج ۱۸، ص ۱۶۷.

۵. علل الدار قطنی، ج ۱، ص ۲۰۹ و ۲۱۱؛ الطبقات الکبری، ج ۱، ص ۳۳۵ و ۳۳۶؛ سنن الترمذی،

ج ۵، ص ۷۶؛ الأمالی، شیخ صدوق، ص ۳۰۴؛ المعجم الکبیر، الطبرانی، ج ۶، ص ۱۴۸؛ مسند

أبی یعلی، ج ۱، ص ۱۰۲؛ المصنّف، ابن أبی شیبّة، ج ۷، ص ۲۰۱؛ المصنّف، صنعانی، ج ۳، ص ۳۶۸.

۶. نور ملکوت قرآن، ج ۳، ص ۲۶۳:

«لَمَكَانِ هَذِهِ الْآيَةِ.» آن آیه‌ای که دارد: ﴿فَأَسْتَقِيمُ كَمَا أُمِرْتُ﴾؛^۱ «نسبت به آنچه امر شدی، استقامت کن.» فوری کنار نکش، فوری نگو: این مردم [هدایت] نمی‌شوند دیگر، پس خداحافظ شما! بروم با همین چندتا اصحابی که دارم، مسئله را [دنبال] کنم دیگر؛ ﴿فَأَسْتَقِيمُ﴾! رسول خدا فرمود: «این آیه مرا پیر کرد!»^۲ می‌دانید چرا رسول خدا را پیر کرد؟ چون آن مسئولیتی که پیغمبر در دلش احساس می‌کرد، به اندازه سرمویی در ما وجود ندارد. اگر ما هم آن مسئولیت را - حالاً نه همه‌اش را، یک مقدار و یک بند انگشتش را - احساس می‌کردیم، ما هم پیر می‌شدیم. اگر آنچه را او احساس می‌کرد و آن ابوتی را که او احساس می‌کرد و احساس پدران‌های را که

﴿و از حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم خطبه‌ها و بیان‌هایی وارد است که در آنها مردم را در تمسک به قرآن و تدبّر در آن ترغیب و تحریص می‌کند، و در هدایت‌جویی در سایه آن و استضاءه و استناره به نور آن تشویق و تحریص می‌نماید. و خود آن حضرت در آنچه را که دعوت می‌کرد به سوی کمال و عمل به آن، از همه مردم سزاوارتر بود که بدان‌ها عمل کند و پایبند باشد، و از جمیع مردم سرعتش و سبقتش به سوی هر خیری بیشتر بود.

و در روایت مشهوره آمده است که گفت: «شیبینی سوره هود؛ سوره هود مرا پیر کرد و موی سر و رخسارم را سپید گردانید.» حضرت با این گفتار خود اشاره می‌کنند به گفتار خداوند متعال در این سوره که: ﴿وَأَسْتَقِيمُ كَمَا أُمِرْتُ﴾؛ «پس استقامت و پافشاری کن همان‌طور که بدان مأمور شدی.» این آیه در دو جای قرآن وارد است: اوّل در سوره هود، صدر آیه ۱۱۲: ﴿فَأَسْتَقِيمُ كَمَا أُمِرْتُ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا﴾؛ دوّم در سوره شوری، صدر آیه ۱۵: ﴿فَلِدَلِكِ فَاذْعُ وَأَسْتَقِيمُ كَمَا أُمِرْتُ﴾. و از این رو در بعضی روایات آمده است: «شیبینی سوره هود و أخواتها.»

شیخ أبو الفتوح رازی در تفسیر خود، از طبع مظفری، ج ۳، ص ۱۰۱ گوید: عبدالله بن عباس گفت: هیچ آیت به رسول علیه السلام نیامد از این آیت سخت‌تر، و بر آن گفت اصحابان را آنگه که او را گفتند: «یا رسول الله، أسرع إليك الشّيب؛ پیری به تو شتافت!» گفت: «شیبینی سوره هود؛ سوره هود مرا پیر کرد.» و فی روایة: و أخواتها - انتهى.

۱. سوره هود (۱۱) آیه ۱۱۲.

۲. الجامع لأحكام القرآن (تفسیر القرطبی)، ج ۹، ص ۱۰۷؛ سیر أعلام النبلاء، ج ۱۶، ص ۴۲۴.

او داشت، ما هم یک‌چنین احساسی داشتیم، ما هم می‌گفتیم: شَیْبَتِنِی سَوْرَةُ هُوْد! ولی، خدا می‌داند که به چه شخصی چه سعه و خصوصیتی بدهد.

امروز روزی است که رسول خدا فرمود: از امروز عقلتان را دیگر به‌کار بیندازید، این قدر به‌دنبال ظاهر نگردید، این قدر به‌دنبال کثرت نگردید، این قدر به‌دنبال شایعه نگردید، و...؛ عقل و فهمتان را به‌کار بیندازید و ببینید چه گیرتان می‌آید؟ ائمه به‌دنبال همین مسئله آمدند؛ ائمه آمدند فرمودند که ما به آن مرتبه عقل متکامل رسیدیم. حالا عقل چه اقتضائی می‌کند؟ عقل می‌گوید: انسان باید به‌دنبال اینها برود. پس در روز عید غدیر رسول خدا نیامد برای ما محدودیت ایجاد کند، ما را در بند قرار بدهد، اصل دموکراسی متعارف را از ما بگیرد، ما را مقلد علی بن ابی طالب بکند، ما را مقلد و تابع آن حضرت قرار بدهد و بگوید که مطلب این است و غیر از این نیست و هر کسی غیر از این باشد چه می‌شود و خدا پدرش را هم درمی‌آورد! نه، رسول خدا در روز غدیر گرچه به‌ظاهر نفرمود، اما در واقع قضیه می‌خواست بفرماید: «ای مردم، من که دارم دو ماه دیگر می‌روم، خودتان اگر عقل دارید - که الحمدلله هیچ‌کدامتان هم عقل ندارید - بیاید قضاوت کنید و ببینید!» البته منظور شما نیستید؛ بلکه منظور بنده همان‌هایی هستند که رفتند سقیفه بنی‌ساعده درست کردند و دیدید که چه کردند، و آنهایی که دارند الآن این قضیه را تأیید می‌کنند.

یک سؤال از شما می‌کنم: اگر مریض باشید و نیاز به رفتن به نزد طبیب داشته باشید، برای این مسئله عقلتان چه حکم می‌کند؟ آیا در اینجا نمی‌گویید که خود عقل می‌گوید باید به اعلم مراجعه کنید؟! عقل با اناره فطرت به حقایق هستی راهنمایی می‌شود و در این حقیقت هستی که نظام، نظام احسن است، مقام تربیت و تزکیه و ارشاد هم بر همان نسق قرار دارد و جدای از همدیگر نیستند؛ لذا حکم شرع با حکم تکوین نباید منافات داشته باشد و اگر منافات داشته باشد تناقض است. خود عقل می‌گوید اگر انسان با وجود بیماری و مرض، دنبال فردی برود که

اطلاعات او ناقص باشد، این فرد احمق و دیوانه است و منطقی ندارد.
 امام جواد علیه السلام همین مطلب را به عموی خود می‌فرماید. عموی
 حضرت، عبدالله، بعد از امام رضا علیه السلام خیلی راحت آمد ادعای امامت کرد!
 مثل اینکه آن موقع هم این قضیه خیلی راحت و خیلی دارج و رایج بوده است
 دیگر! حضرت می‌فرمایند:

يا عَمَّ! إِنَّهُ عَظِيمٌ عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقِفَ عَدَا بَيْنَ يَدَيْهِ فَيَقُولَ لَكَ: لِمَ تُفْتِي [تُفْتِي]
 عِبَادِي بِمَا لَمْ تَعَلَمْ وَ فِي الْأُمَّةِ مَنْ هُوَ أَعْلَمُ مِنْكَ؟!^۱

«ای عمو!، خیلی این مسئله بر تو گران خواهد آمد که در روز قیامت در
 پیشگاه پروردگار بایستی و از تو سؤال شود که چرا در میان مردم فتوا دادی
 و حکم و قضاوت کردی درحالی‌که اعلم از تو وجود داشت؟! چرا آمدی
 این کار را انجام دادی?!»

این مسئله یک مسئله عقلی است و نیازی نبود امام جواد علیه السلام این را
 بفرماید؛ منتها حضرت دیگر چاره ندارد که بیاید همین احکام عقلی را به این
 کیفیت بیان کند، بلکه هشدار باشد؛ و بفرماید که نظام امامت، نظام تربیت و تزکیه
 بر همین اساس عقل است. اگر تو خودت را عالم‌ترین افراد می‌دانی، بسم‌الله بیا
 جلو! و اگر عالم‌ترین افراد نمی‌دانی، چرا بار خودت را سنگین می‌کنی؟! چرا خودت
 را مستوجب عقاب الهی می‌کنی؟! مسئله این است.

روز عید غدیر ۱۴۰۰ سال پیش، مستمر است تا روز قیامت! امروز همان
 روزی است که رسول خدا آمد امیرالمؤمنین را به‌عنوان امامت نصب کرد. یعنی
 همین الآن، ساعت نه و ربع که بنده دارم با شما صحبت می‌کنم، پیغمبر آمد این کار
 را کرد و سال دیگر هم همین کار را خواهد کرد، نه‌اینکه ۱۴۰۰ سال پیش انجام داده
 است؛ پیغمبر هر سال دارد این کار را می‌کند. و آیا ما متوجه این قضیه شده‌ایم که

۱. عیون المعجزات، ص ۱۱۹.

منظور رسول خدا از این مسئله چیست؟ هر سال پیغمبر امیرالمؤمنین را دارد نصب می‌کند؛ این معنا معنای إحيای ذکر است. پس بفهمیم و این پنبه را از گوشمان در بیاوریم و یک مقدار این مغز را به کار بیندازیم و در قضایا و مسائل یک مقدار دقت کنیم و هر حکمی را به هر جایی سرایت ندهیم و برای افراد، مرز خاص خود آنها را بپذیریم، نه بیشتر و نه کمتر؛ چون هر شخصی مرز و حد خاصی دارد، و تمام امور را با میزان عقل و میزان شرع بسنجیم: آیا این مسئله با میزان شرع می‌خواند یا نمی‌خواند؟ اگر می‌خواند می‌پذیریم، و اگر نمی‌خواند نمی‌پذیریم؛ حالا از هر کسی می‌خواهد باشد! این آن بلاغ و پیام رسول خدا در امروز است که این عمل و این مسئله را باید انجام بدهید.

امام صادق علیه السلام برای ما نمونه است، امام باقر علیه السلام برای ما نمونه است، ائمه یک‌به‌یک برای ما نمونه هستند و هر کدام از آنها در برهه خاص از حیات خود، آنچه لازمه و مقتضای تحقق آن است، به ما ارائه داده‌اند. این آن مسئله‌ای است که در امروز باید به آن توجه کرد.

امام صادق و امام باقر علیهما السلام در دورانی بودند که در آن دوران، به واسطه اختلافاتی که پیش آمد و انتقال حکومت از یک سلسله به سلسله دیگر شد، این دو امام توانستند این پیام و مغزای غدیر را برای مردم بیان کنند؛ یعنی آن مبانی و آنچه برای رسیدن به سعادت به‌طور صددرصد و به‌نحو فعلیت تامه باید برای مردم بیان بشود و صحبت بشود را إحياء کردند. البته این دو امام به‌نحو اوفی آمدند بیان کردند و سایر ائمه به‌واسطه محذوراتی که داشتند، در این زمینه نتوانستند آن‌طوری که باید و شاید این قضیه را برای مردم توضیح بدهند و تفسیر کنند؛ آن حقیقتی را که رسول خدا به‌نحو اجمال در روز غدیر فرمود: «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلِيٌّ مَوْلَاهُ»^۱ و دست امت را در دست امیرالمؤمنین قرار داد؛ حالا یک عده دستشان را کشیدند، آنها

۱. تفسیر القمی، ج ۱، ص ۱۷۴.

دیگر خودشان دچار خسارت شدند.

مولانا در این زمینه می‌فرماید:

زین سبب پیغمبر با اجتهاد نام خود و آن علی مولا نهاد
 «زین سبب پیغمبر با اجتهاد»: پیغمبر که این حرف را زد، از روی اجتهاد و فهم زد؛
 نه از روی تقلید که خدا گفته است. ببینید خود مولانا دارد می‌گوید که در اینجا
 جنبهٔ عقلانی مسئله رعایت شده است.

«نام خود و آن علی مولا نهاد»: هم خودش مولا است و هم علی. بعد آن وقت می‌آید
 در اینجا توضیح می‌دهد:

کیست مولا آن که آزادت کند بند رقیّت زپایت برکنند^۱
 «کیست مولا آن که آزادت کند»: تو را آزاد کند از جاهلیت، آزاد کند از چشم و
 گوش بستن، آزاد کند از بیراهه رفتن، آزاد کند از به چاه افتادن، آزاد کند از به دنبال
 شایعه این طرف و آن طرف رفتن و آزاد کند از تقلیدهای کورکورانه. این متابعت
 عین آزادی است و این پیروی عین آزادی و هوشیاری و تنبّه است.

«بند رقیّت زپایت برکنند»: تو تا حالا به پایت بند زده‌ای؛ بند قوم و خویش، بند زن و
 بچه، بند همسایه، بند شریک، بند ریاست، بند پول و مقام، که آه اگر این کار را نکنم
 دیگر نان از کجا دریاورم؟! آه اگر این حرف را بزنم دیگر نانم قطع می‌شود؛ آه اگر
 در اینجا کرنش نکنم دیگر شهریه‌ام قطع می‌شود؛ من را از اداره بیرون می‌اندازند و
 از کار برکنار می‌کنند! امیرالمؤمنین آمد همهٔ این رقیّت‌ها را باز کرد، گفت: جان من،
 داری برای چه کسی خودت را رقی و بنده می‌کنی؟! برای کسی که از تو بدتر،
 هشتش گرو هشتادش است؟! او از یک ساعت بعدش خبر ندارد که اصلاً مرده
 است یا زنده، آن وقت تو در مقابل او داری کرنش می‌کنی؟! ترس از چه داری؟

۱. گزیدهٔ ابیاتی از *مثنوی معنوی* (میرخانگی)، دفتر ششم، ص ۶۴۱.

ماهانه‌ات قطع می‌شود، به جهنم که قطع می‌شود! آخر انسانیت کجا رفته است؟! حریت کجا رفته است؟! شرف کجا رفته است؟! تو انسانی، تو خلیفه‌الله هستی، داری خودت را مثل یک حیوان بنده اینها قرار می‌دهی؛ همان‌طوری که طناب بر گردن گوسفند و گاو می‌اندازند، بر گردن تو انداخته‌اند و دارند تو را به دنبال امیال خودشان این طرف و آن طرف می‌کشاند، تو هم سرت را پایین انداخته‌ای و سری بالا نمی‌کنی و به موقعیت خودت نمی‌رسی که چه کسی هستی!

این را مولانا می‌گوید. واقعاً رحمة‌الله‌علیه و رضوان‌الله‌علیه، و واقعاً خدا او را با همان امیرالمؤمنین در بحبوحه جنات بر سر سفره امیرالمؤمنین بنشانند که چقدر زیبا و عالی می‌گوید: «بند رقیّت ز پایت برکند.» آخر ای بدبخت، داری دنبال چه کسی می‌روی؟! سقیفه راه می‌اندازی برای اینکه یک نفر را بالای منبر بنشانی؟! بعد هم وقتی [آن یهودی] می‌آید از او سؤال می‌کند: «خدا کجاست؟» [در پاسخ می‌گوید]: «الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى»؛^۱ خدا آن بالا است.

-: پس زمین خدا ندارد!

-: بگیری او را کتک بزنی.^۲

آیا چون نمی‌تواند جواب بدهد و از عهده سؤال بریاید، باید بگوید: «بزیدش، بکشیدش»؟! اگر از عهده سؤال برمی‌آمد که نمی‌گفت: «بزید بیرونش کنید!» اما امیرالمؤمنین که اولاً هیچ‌وقت در سؤال نماند؛ از مطالبی که از آن حضرت نقل شده است، در کجا امیرالمؤمنین در سؤال ماند؟! بعد هم آیا رسم و شیوه او این بود که اگر از او سؤال بکنند: «خدا در بالا است یا پایین است» بگوید: «الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى» آن طرف هم جواب بدهد: «پس عرش رحمان دارد، پایین که رحمان ندارد؛ پس زمین چه؟» بگوید: «پس بزیدش»؟! عجب! به‌به، دست شما درد نکند! واقعاً حیف از این

۱. سوره طه (۲۰) آیه ۵.

۲. الارشاد، ج ۱، ص ۲۰۱؛ الاحتجاج، ج ۱، ص ۲۰۹، متشابه القرآن و مختلفه، ج ۱، ص ۷۰.

پیغمبر و حیف از این امیرالمؤمنین؛ من می‌گویم: حیف از امیرالمؤمنین که بیاید برای اینها امامت کند!

این همه افراد بهتر از این شخص بودند! آدم چه بگوید؟! یعنی اینها همه‌اش نشان می‌دهد که باید به خدا پناه بُرد! بالأخره آنها هم همین بودند، آنها هم از شکم آدم متولد شدند، چهار دست و پا که بیرون نیامدند و بالأخره آدم بودند؛ ولی قضیه این می‌شود که این نفس و این تعلقات نفسانی می‌آید می‌گیرد و می‌پوشاند و این انارهٔ عقل را خاموش می‌کند.

همین الآن، مردمی را که در این دنیا هستند نگاه کنید که چه خبر است! انسان قرن عشرين چه اعمال و فجایعی انجام می‌دهد؛ لخت مادرزاد در خیابان بیرون می‌آید، به‌خاطر اینکه می‌خواهد حرفش را بزند! با شلوار هم می‌توانی بیایی حرفت را بزنی، حالا که حتماً لازم نیست... اگر حرف زدن است که آن‌طوری هم می‌شود حرف زد، نیاز نیست که این‌طوری متاع خودت را در بازار بر همهٔ خلائق عرضه بداری! این آدم، آدم قرن‌العشرين است دیگر؛ این آدم، آدم روشن‌فکر و منورالفکر است دیگر! بنده در کتاب *افق وحی* راجع به این قضیه عرض کردم و گفتم: آنهایی که به رسول خدا ایراد می‌گیرند و این وحی را مختص آن زمان می‌دانند، بفرمایید، صد رحمت به آدم آن موقع؛ اقلأً دیگر نمی‌آمدند این‌طوری اعتراض کنند و به این نحوه بخواهند...!

چه می‌شود که آدم به این وضعیت می‌افتد؟! این از نظر مسائل اخلاقی؛ از نظر قساوت هم یک انسان به خود اجازه بدهد که بیاید آن‌چنان بر فرق یک آدم بی‌گناه بکوبد که مغز او را روی آسفالت بریزد! چطور می‌شود انسان هم‌چنین مطلب و قضیه‌ای را در مخیله‌اش بگنجانند؟! عجب! یعنی بر این بشر هم احتمال یک‌چنین مسائل و قضایایی می‌رود؟! آن از مسائل اخلاقی، این از قضایای قساوت و سبعیّت و بربریت و وحشیّت که صد رحمت به پلنگ و ببر و کفتار که کجا

می‌آیند یک‌چنین کارهایی را در دنیا انجام بدهند؟! یک اسلحه را بفرستد و یک زن و مرد و یک منطقه را به خاک و خون بکشاند. یک هواپیما که دارد می‌رود و بچه شیرخوار، پیرمرد، بی‌گناه، صد نفر، دویست نفر، سیصد نفر دارند می‌روند و می‌داند که در آن چه هست، همه را تکه‌تکه بکند! یعنی واقعاً چطور می‌شود؟! خیلی عجیب است که انسان بیاید و به این نقطه از حیوانیت برسد! کجا ببر و پلنگ هم‌چنین کارهایی انجام می‌دهند؟!

این به‌خاطر دورافتادن از حقیقت است. باید دنبال مکتب اهل‌بیت رفت، باید به آنچه ائمه می‌گویند رجوع کرد، باید به آنچه امام صادق می‌فرماید رجوع کرد، باید برگشت، باید تغییر مسیر داد و باید این کار را انجام داد. امام صادق علیه‌السلام آمد و پیام غدیر را بیان کرد. امام باقر و امام صادق، این پدر و پسر آمدند آن پیغام غدیر، پیغامی را که پیغمبر دویست سال قبل در روز غدیر گفته بود، برای مردم بیان کردند: مردم این‌طوری باشید، نمازتان این‌طوری باشد، روزه‌تان این‌طوری باشد، آداب اجتماعی‌تان این‌طوری باشد، با افراد این‌طوری صحبت کنید، با زن و بچه این‌طوری حرف بزنید، اعمال شخصی‌تان در این محدوده باشد، اعمال اجتماعی‌تان در این وضعیت باشد، برای خودتان حساب و کتاب [قرار بدهید، و ...]. اینها را همین امام باقر و امام صادق فرمودند. امام صادق که فقط احکام فرمود؛ هشتاد درصد مبانی اخلاقی، سلوکی و اعتقادی ما مربوط به امام صادق و امام باقر است.

بنابراین وظیفه مبلغین و متابعین و آن کسانی که دنباله‌رو اهل‌بیت هستند و خداوند توفیق متابعت از راه و رسم آنان را نصیب کرده است و داعیه تبلیغ آن مکتب و مرام را دارند، همین است. اولاً: فقط و فقط نگاه کنیم به امام صادق و بس، تمام شد! [فقط ببینیم] امام صادق چه می‌فرماید؛ دیگر زید و عمرو و فلان شخص و فلان عالم و... آنها این‌طور بودند و آنها آن‌قسم بودند، برای ما فایده ندارد. اگر خدای‌ناکرده در مواجهه با کلام امام معصوم علیه‌السلام یک مقدار هم در دل ما این باشد: «حالا فلان آقا که این‌طوری می‌کرد، برویم ببینیم برای چه بوده است؟» تمام

شد، قضیه را همین مقدار باخته‌ایم و دیگر آن نوری که به واسطه خواندن روایت امام صادق به قلب می‌زند و کلام امام صادق را حک می‌کند و انسان را می‌چرخاند و برمی‌گرداند و در آن عالم قرار می‌دهد، ضعیف می‌شود و کارآیی‌اش را از دست می‌دهد. وقتی که اصول کافی را باز می‌کنید و می‌خواهید [بخوانید]، باید بدانید که هر چه هست فقط کلام امام صادق است و بس! وقتی که کلام امام صادق را فهمیدیم و بر آن مبنا به میزان سعه وجودی خودمان رسیدیم، آنگاه با آن مبنا سراغ بقیه می‌رویم که حالا چقدر نزدیک‌اند و چقدر خودشان را با این مبنا وفق داده‌اند.

همین چند روز پیش بود در سر مباحثه‌مان با رفقا و دوستان عرض می‌کردم^۱ که ما معیارمان افراد و بزرگان نیستند؛ معیار ما امام معصوم است. یکی از همین بزرگانی که بسیار مرد بزرگ و عالم و جلیل است، مرحوم میرزای قمی است. مرحوم میرزای قمی خیلی مرد بزرگ، خیلی عالم و خیلی جلیل است. بنده خودم کتاب قوانین را حتی تا بحث عام و خاص خواندم و سابقاً و حتی الآن هم از کتب درسی بوده و هست. کتاب‌های ایشان مخصوصاً جامع‌الشتات بسیار مفید است و مرحوم آقا توصیه می‌کردند که حتماً باید فضلا و مجتهدین کتاب جامع‌الشتات ایشان را بخوانند که بسیار مفید است و در کیفیت تفریع فروع خیلی کمک می‌کند. این قضیه را که می‌خواهم نقل بکنم، شاید ایشان سال‌های آخر عمر تغییر کردند، ولی وقتی این قضیه اتفاق افتاد که ایشان عالم و بزرگ بود و در زمان فتحعلی شاه در میان افراد به‌عنوان مجتهد اول ایران معروف بود؛ حتی فتحعلی شاه از ایشان تقلید می‌کرد.

در همان وقتی که ایشان در کربلا بودند، استاد ایشان، مرحوم بهبهانی، خیلی به ایشان نظر داشته و شنیده شده است که حتی مرحوم بهبهانی صلوات و روزه استیجاری می‌گرفته و پولش را به ایشان می‌داده است که با خانواده خودش زندگی

۱. نرم افزار کیمیای سعادت، متن جلسات شرح حکمت متعالیه، ج ۲۱، ص ۱۴۷.

خوبی داشته باشد و بتواند درسش را بهتر بخواند؛ یعنی استاد، صلوات استیجاری می‌خوانده و به او نمی‌گفته است که من این کار را انجام می‌دهم! البته خیلی خدا به او اجر و ثواب می‌دهد، بسیار کار بزرگی کرده است و ایثاری که کرده، از نقطه نظر اخلاق و ارزش‌های اخلاقی خیلی کار قابل توجهی است. حالا انسان لازم نیست این کار را بکند؛ کارهای مختلفی است و انسان به طرق دیگری می‌تواند نظایر این امور را انجام بدهد.

سال‌ها بعد وقتی که وحید بهبهانی فوت می‌کند، او مطلع می‌شود این حقوق یا شهریه‌ای که استاد به او می‌داده، از این راه بوده است و خلاصه خیلی متأثر می‌شود و دین بزرگی را بر گردن خودش احساس می‌کند.

توجه کنید، عرض کردم که ما این را می‌خواهیم بگوییم: چرا پیغمبر در روز عید غدیر عمّار را با آن مقام نیاورد؟ چرا ابی‌ذر را نیاورد؟ چرا سلمان را نیاورد؟ چرا مقداد را نیاورد؟ این موضوع، موضوعی است که باید به آن توجه بشود. اینها همه درجه یک و خوب بودند؛ ولکن بحث، بحث زعامت و ولایت یک امت است و قضیه‌اش با قضیه ابوذر و... فرق می‌کند، مسئله با قضیه عمار خیلی فرق می‌کند، زمین تا آسمان فرق می‌کند!

نقل می‌کنند در اولین سفری که میرزای قمی به اتفاق اصحابی که داشته است برای عتبات می‌آید، وقتی وارد کربلا می‌شوند، قبل از اینکه به زیارت سیدالشهدا برود به افرادی که در دوروبر او بودند می‌گوید:

ادب اقتضاء می‌کند که من اوّل بروم و عتبه خانه استادم، وحید بهبهانی را ببوسم، بعد به زیارت سیدالشهدا بروم!

بینید، غلط و باطل است! وحید بهبهانی استاد شما است، به جای خود؛ نسبت به شما این عمل را انجام داد، به جای خود؛ خدا به او اجر و مقام می‌دهد و ان شاء الله مأجور است و شما هم باید نسبت به او اداء احترام کنید و باید برای او طلب مغفرت کنید؛ ولی چرا اوّل [بروی آنجا]؟! ادب چه اقتضا می‌کند؟ این فرد که

چند سال نماز و روزه گرفت برای اینکه به شما پول بدهد، آیا او ولی نعمت شما می شود یا سیدالشهدا که تمام عالم وجود ریزه خوار خوان او است؟! کسی این را می فهمد که حقیقت ولایت را ادراک بکند. کدام یک از این دو بر تو منت دارند؟! رسول خدا منت دارد که آمد و این سفره را گستراند [یا وحید بهبهانی]؟! اگر امام حسین نبود، وحید بهبهانی و بالاتر از وحید بهبهانی کجا بودند؟! اینها یک آدم معمولی بودند و در خیابان خیار و چغندر می فروختند! این حرفها چیست؟! امام حسین آمد وحید را وحید کرد، امام حسین آمد میرزا را میرزا کرد، امام حسین آمد تمام دنیا را عوض کرد، امام حسین آمد چشم همه را باز کرد، امام حسین آمد این سفره را گستراند و همه را به سوی توحید دعوت کرد و لوای شفاعت کبری را او برافراشت! من چه کسی هستم؟! وحید کیست؟! این حرفها چیست؟! ببینید، اگر قرار باشد از میان میرزا و سیدالشهدا یکی از این دو تا امام بشود، چه کسی باید امام بشود؟! فوراً بگویید: امام حسین امام است؛ نه میرزا، نه وحید، نه بنده و نه غیر بنده! امام، امام است؛ او صاحب مقام ولایت است و انسان باید چشمش را باز کند و بداند کجا است!

اینجا است که من می گویم فقط به امام صادق باید نگاه کنیم. اگر بخواهیم به این مرد بزرگ نگاه کنیم، چپ می زنیم و عوضی می رویم و کفران نعمت می کنیم؛ ولی وقتی که به مکتب امام صادق نگاه می کنیم، آن وقت می فهمیم باید کجا سر بسپریم. بله، می رویم برای اساتیدمان دعا و طلب مغفرت می کنیم و نماز و قرآن می خوانیم.

قبلاً هم عرض کردم؛^۱ وقتی یکی از رفقا که از مشهد آمده بود می گفت: «ما رفتیم مشهد، هم به زیارت امام رضا و هم به زیارت حضرت والدتان»، گفتیم: «بله؟! زیارت امام رضا و حضرت والد؟! برای چه شما حضرت والد را کنار امام رضا

۱. رجوع شود به همین کتاب، ص ۱۴۴.

آوردید؟! فقط امام رضا، تمام شد!» لا يُقَاسُ بنا أَحَدًا! وقتی به زیارت امام رضا می‌روی، حق نداری در مخیله‌ات این را قرار بدهی: «بعد از زیارت امام رضا حتماً به [آنجا هم] بروم.» نه، این می‌شود قرین قرار دادن! فقط باید زیارت امام رضا باشد. بله، وقتی انسان امام رضا را زیارت می‌کند و مسیرش در آنجا می‌افتد، می‌تواند بیاید اولیای خدا را هم زیارت کند؛ یا وقتی قبل از آنجا می‌خواهد برود، بیاید آنجا زیارت بکند، اشکال ندارد. یعنی در آن راستا قرار بدهد، نه اینکه امام رضا و ...

همین چند شب پیش که مشهد مشرف بودم، در خیابان داشتم به سمت حرم مشرف می‌شدم. دیدم دو نفر ظاهراً دارند به سمت حرم مشرف می‌شوند و داشتند با هم صحبت می‌کردند. دیدم با همدیگر دارند می‌گویند: «زیارت می‌روی، آقا شیخ حسن علی نخودکی یادت نرود!» برگشتم گفتم: «عزیز من، چرا ثواب زیارت امام رضا را از بین می‌بری؟! چرا داری این کار را انجام می‌دهی؟! آقا شیخ حسن علی نخودکی - رحمة الله علیه - مرد بزرگی بود، ولی او شاگرد و عبدی از عبید امام رضا علیه السلام است، نباید شما عبد را در کنار مولا بنشانی؛ فقط باید زیارت امام رضا [بروی]! بله، بعد از اینکه امام رضا را زیارت کردی و خواستی بروی آنجا، برو یک فاتحه هم بخوان، اشکال ندارد.»

ببینید آن وقت مرحوم آقا چه می‌فرمایند؟ ایشان همیشه به ما توصیه می‌کردند: «وقتی که می‌خواهید به مشهد مشرف بشوید، رفتش را از طریق پایین بروید.» حالا در برگشت میل هر کسی هر طور است. در این طریق، افراد زیادی از بزرگان و اولیا دفن هستند. در شاهرود بزرگانی دفن هستند؛ حضرت سید محمد، فرزند امام صادق علیه السلام در چند فرسخی شاهرود دفن هستند و در عتبه ایشان جناب بایزید بسطامی از اولیا و بزرگان دفن است؛ جلوتر، شیخ ابوالحسن خرقانی در آنجا مدفون است. در سبزوار مرحوم حکیم سبزواری، در نیشابور فریدالدین عطار نیشابوری که آن دیگر اصلاً مقام و موقعیتش در چه [مسائلی است]! ولی مرحوم آقا می‌فرمودند:

کسی که می‌خواهد به مشهد مشرف بشود، فکرش فقط باید زیارت امام رضا باشد!

اگر بخواهیم در طول مسیر که می‌رویم، برویم اینها را هم زیارت کنیم، دیگر تمام شد و قضیه لنگ می‌خورد؛ چون آن دل که باید فقط متوجه امام باشد، تکان خورد، گرچه آن شخص از اولیا است.

البته بین اولیا و امام فرقی نیست، یک وقت شبهه در ذهن نیاید! اما چون ما قابلیت نداریم که این اتحاد را برقرار کنیم، به ما می‌گویند: «نرو!» ولی اگر به مرحله‌ای می‌رسیدیم که در آنجا این اتحاد را می‌توانستیم برقرار کنیم، آن وقت دیگر تفاوت نمی‌کرد. همه اینها در سایه امام رضا هستند و همه اینها سر یک سفره هستند؛ اما ما نمی‌توانیم با یک دست دو هندوانه برداریم و نمی‌توانیم موقعیت هر شخصی را در جای خودش قرار بدهیم. وقتی که فکر جای دیگر می‌رود، از آن اصل کم می‌شود. اگر از آن اصل کم نمی‌شد، اشکال نداشت؛ ولی چون ما نمی‌توانیم، وظیفه این است که فقط باید به امام علیه‌السلام توجه کرد و فقط باید به او نظر کرد. بله، انسان در موقع برگشت می‌تواند [به زیارت بزرگان برود].

این مکتب، مکتب توحید است. این مکتب، مکتب ولایت است. این مکتب، مکتبی است که باید هجده جلد *امام شناسی* را بنویسد. این فرد باید *امام شناسی* بنویسد و این فرد باید جلد هجده *امام شناسی* را بنویسد که بگوید: «اطلاق امام بر غیر از امام معصوم اشکال دارد!»^۱ چون این فرد می‌داند که امام معصوم کیست، این فرد می‌داند که «لَا يُقَاسُ بِنَا أَحَدٌ»، این فرد می‌داند که اصلاً تفاوت، تفاوت جوهری و ماهوی است و دو چیز مختلف است؛ و این را در سایه متابعت از کلام امام صادق به دست آورده است. پس وقتی که می‌خواهیم به کلام امام صادق نگاه کنیم، باید به اینکه این مسئله، همین است و جز این نیست [توجه داشته باشیم]! باید دنبال این مسئله برویم.

پس وظیفه همه ما و اخلاء روحانی و برادران ایمانی که امروز بحمدالله خداوند توفیق تلّبس به لباس انبیا و متوج شدن به تیجان ملائکه را نصیب آنها کرده است، [این است که] این مسئله باید به این کیفیت مورد دقت قرار بگیرد؛ البتّه إن شاء الله بوده است و فقط به عنوان این است که بالأخره ما با هم رفیقانه صحبت می‌کنیم و حرف می‌زنیم و درد دل می‌کنیم و راه را با هم بررسی می‌کنیم. کسی که در این لباس می‌آید، جلوی چشمش فقط باید امام صادق باشد، فقط باید امام زمان باشد. تمام شد و همین!

خطیب امروز بالای منبر فرمودند که امیرالمؤمنین را باید در کنار خود احساس کنید. این حرف، حرف عادی و شوخی نیست. یعنی هر جا می‌روی باید امیرالمؤمنین هم همراهت باشد؛ حرفی که می‌زنی مواظب باش چه داری می‌گویی، چون امیرالمؤمنین کنارت ایستاده است؛ وقتی می‌خواهی بروی یک جا و درخواستی کنی، امیرالمؤمنین را در کنار خودت ببین که چه کار می‌خواهی بکنی؟! وقتی می‌خواهی فلان حرف را بزنی، امیرالمؤمنین را در کنار خودت ببین.

ای وای! به کجا رفتیم؟! اگر به این مسائل عمل می‌شد و به این مطالب ترتیب اثر داده می‌شد، آن وقت چه وضعی داشتیم؟! به حرف که نیست عزیز من! آدم همین طوری بیاید هر چه از دهانش درمی‌آید بگوید، جملات قشنگ و بالا و پایین، و بعد هم تمام بشود برود و...! نه آقا جان، از یک یک این مطالبی که گفته می‌شود از ما حساب می‌گیرند! والله این دو ملکی که این طرف و آن طرف هستند، می‌نویسند، هر حرفی را می‌نویسند، هر مُخِیله و خطوری که انسان بکند ثبت می‌کنند و فردا کف دست آدم می‌گذارند: «آقا بیا، این حرف را زدی!»

إن شاء الله امیدواریم که خداوند به همه ما توفیق عنایت بکند؛ مخصوصاً آنهایی که خود را آماده کرده‌اند برای اینکه این مکتب را تبلیغ و این هدف را به مردم ابلاغ بکنند. و بدانید در این ابلاغ، مسئولیت خیلی خطیر است. در وهله اول، مسئولیت متوجه خود ما است؛ اگر خدای ناکرده بخواهیم در آنچه فهمیده‌ایم سرسوزنی قاطی کنیم و بالا و پایین کنیم و بخواهیم برای خاطر مصالح روز و مصالح شخصی و

اجتماعی کم و زیاد کنیم، ضرر اولش متوجه خود ما خواهد شد. ضررش هم این است که خدا این پیچ فهم را می‌بندد؛ حالا بیا بازش کن! روایت می‌خوانیم دیگر نمی‌فهمیم و یک چیز دیگر می‌فهمیم؛ کلام بزرگان را می‌خوانیم، یک چیز دیگر می‌فهمیم؛ مطلبی به نظر می‌رسد، یک چیز دیگر می‌فهمیم؛ چون پیچ بسته شده است. ان شاء الله که تا به حال برای ما پیش نیامده است، ولی برای بعضی‌ها پیش آمده است و خود آنها برای من نقل کردند:

هر روزی که خطایی، گناهی، لغزشی از ما سر بزند، شب موقع مطالعه می‌فهمیم که با شب قبلمان تفاوت داریم.

چون پیچ بسته شده است.

خدا مرحوم علامه طباطبائی - رضوان الله علیه - را رحمت کند. خود ایشان

به بنده - البته چند نفر دیگر هم بودند - می‌فرمودند:

هر روزی که من مراقبه‌ام بیشتر باشد و دقتم بیشتر باشد و بیشتر خودم را با آنچه فهمیده‌ام تطبیق بدهم، شب مکاشفات و مشاهداتم دقیق‌تر و عمیق‌تر و لطیف‌تر و رقیق‌تر خواهد شد.

این یک واقعیت است و یک حقیقت تکوینی است. نظام تکوین به خاطر همین مسئله باید با نظام تشریح موافق باشد.

بنابراین وظیفه‌مان این است که در وهله اول مواظب باشیم که ضرر این

قضیه به خود ما می‌رسد و پیچ بسته می‌شود، آن وقت مطلب دیگر را نمی‌فهمیم.

حالا این مربوط به خودمان بود؛ و اما آنچه به مردم می‌گوییم چه خواهد

شد؟! نعوذ بالله که انسان بخواهد خلاف آنچه یافته است به مردم بگوید! مردمی که

چشمشان به دهان انسان است و انسان را مورد اعتماد خودشان می‌دانند و مورد

باور خودشان قرار داده‌اند و در میان این مردم افراد مستعدی هستند که اگر انسان

حقیقت مطلب را بگوید، می‌شنوند. ما چه عذری در پیشگاه خدا داریم برای اینکه

در آن اداء امانت، خیانت را مرتکب بشویم و در آنچه امام صادق ۱۳۰۰ سال پیش با

آن وضعیّت فرمود، بیاییم دست‌کاری و کم و زیاد کنیم و بعد به افراد بگوییم؛ آیا این خیانت در امانت نیست؟! پس چیست؟!

لذا مسئولیّت، خیلی مسئولیّت مهمّی است؛ و از آن طرف نعمت، نعمت بی‌پایان! مرحوم آقا در مورد کسی که بخواهد به دنبال امام و مرام امام حرکت کند و بخواهد واقعاً آن مکتب را پیگیری کند، می‌فرمودند:

اگر تمام دنیا و آخرت را (آخرت را!) به او بدهند، این پاداش آنچه در این متابعت به دست می‌آورد، نخواهد بود!

پس باید ببینیم که واقعاً خدا چه نعمتی به ما داده که ما را در این مسیر آورده، راه را هموار کرده و سفره را برای ما پهن کرده است! سفره نان و پنیر که نیست، همین مطالبی است که بزرگان در اختیار ما قرار داده‌اند و همین روایاتی است که توسط ائمّه به دست ما رسیده است و همان کلام بزرگان و عرفا و اولیا و علمای باللهی است که آنها امام را شناختند و از دریچه امام، مطالب امام را برای ما توضیح دادند. سفره همین کتاب‌های مرحوم آقا است. ما دیگر چه می‌خواهیم؟! اگر ما این کتاب‌ها را نداشتیم چه کار می‌کردیم؟! اگر ما با این بزرگان حشرونشر نداشتیم، چگونه امام را می‌شناختیم؟!

قضیه میرزا را برایتان گفتم، حالا مشابهش را هم بشنوید تا بدانید که سفره توسط چه کسی باید پهن شود. بنده در همین قم در مجلسی بودم، آن موقع که این قضیه را شنیدم، مطوّل و لمعه می‌خواندم. شخصی بود که الآن دیگر فوت کرده است و از افراد بسیار معروف هم بود و البته به‌عنوان یک فخر و یک مباهات برای خودش می‌گفت:

بله، در قضیه‌ای که اتفاق افتاده بود (شورش یا اختلافاتی شده بود من نمی‌دانم چه بوده است)، به فلان شخص که می‌خواست به مشهد مشرف بشود، گفتم که وقتی به حرم امام رضا علیه‌السلام مشرف می‌شوی، از آن حضرت بخواه که بیایند و خواهرشان را در اینجا کمک کنند و مدد برسانند تا این مسائل حلّ

بشود؛ شاید از عهده ایشان برنیاید که این فتنه و قضایایی را که اتفاق افتاده است بخوابانند.

شما نگاه کن و بین این آقا در سن هفتاد و هشتاد سالگی، از امامت چقدر می فهمد؟! بفرما! خدا رحمتش کند، حالا ما نمی خواهیم عیب بگیریم؛ ما می خواهیم خودمان را درست کنیم و خودمان عبرت بگیریم. این شخص اصلاً حضرت معصومه سرش می شود؟! این شخص اصلاً امام رضا سرش می شود؟! این شخص اصلاً امام زمان سرش می شود؟! اصلاً چه [سرش می شود] واقعاً؟! اینها به خاطر این است که ما دنبال مکتب امام صادق نرفتیم؛ از وقتی که چشم باز کردیم فقط فقه و اصول و قواعد و اصول عملیه و اصول غیرعملیه و مباحث الفاظ و شبهه نردبانیه آقای کذا و... را جلویمان گذاشتیم، اما نرفتیم ببینیم که حقیقت دین چیست و واقعیت چیست!

خدا بیامرزد، یکی از اساتید ما مرحوم آیه الله غروی - رحمة الله علیه - می گفت:

من در نجف در یک مجلس علمی رفتم که مراجع نجف در آن مجلس حضور داشتند. یکی از بزرگان نجف از آیه قرآن که می فرماید: ﴿يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ﴾^۱ استدلال می کرد بر اینکه خدا مثل ما دست دارد. (متها لاید دست و پایش خیلی بلند است و هر کهکشانی یک دستش است!) می گفت: «ظهور آیات دلالت بر همین وجود ید دارد، و ید هم البته حالا از چشم ما نامرئی است و ممکن است که جسم لطیف باشد.»

جسم حتماً که چغندر و کدو نیست!

ببینید، این نتیجه همان ایراداتی است که می گویند: «آقا، عرفان به چه درد

می خورد؟!» این نتیجه همان است که می گویند:

آقا، این قدر در روایات اهل بیت راجع به اخلاق و... بحث کردن به چه درد می خورد؟! آنچه به درد ما می خورد فقط همین احکام نماز و روزه و دماء ثلاثه است!

۱. سوره فتح (۴۸) آیه ۱۰.

نتیجه این [تفکر]، اثبات ید، اثبات رجل، اثبات کله و دماغ و ابرو و سایر اعضا
[برای خداوند] است! حالا در آیه قرآن نداریم که «خدا ابرو دارد»، و الا آن را هم
می فرمودند! حالا ید و رجل است: ﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ يُدُّ اللَّهُ مَغْلُولَةً﴾^۱

امام را نشناختیم، ولایت را نشناختیم، توحید را نشناختیم. این را باید امام
صادق به ما معرفی کند. بسم الله، این سفره را پهن کردند و بزرگان و اولیا می آیند
اینها را توضیح و شرح می دهند. بسیار خوب؛ پس چه نعمتی بالاتر از این؟!

اینجا است که باید واقعا خدا را شکر کنیم و همه از صمیم قلب از خدا این
دعای «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَنَا مِنَ الْمُتَمَسِّكِينَ بِوَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْأَئِمَّةِ الْمَعْصُومِينَ
عَلَيْهِمُ السَّلَام»^۲ را تقاضا کنیم که این مسئله «تمسک» را در ما متحقق کند؛ یعنی
چشم پوشی از همه جا و فقط تمرکز در یک جا، و آن چهارده معصوم است، همین! این
را باید در ما متمرکز کند، آن وقت برکاتش را خواهیم دید. إن شاء الله!

اللهم صل على محمد و آل محمد

۱. سوره مائده (۵) آیه ۶۴. مهر تابان، ص ۴۰۰:

«یهود می گویند: دست‌های خدا در غل و در بند کشیده شده است.»

۲. الإقبال، ج ۲، ص ۲۶۱، با قدری اختلاف.

مجلس ششم

غدیر، حقیقتی زنده در تمام تاریخ برای هدایت بشر

عید غدیر ۱۴۳۱ هجری قمری

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا وَنَبِيِّنَا أَشْرَفِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ أَبِي الْقَاسِمِ مُحَمَّدٍ
وَعَلَى آلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ
وَاللَّعْنَةُ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ

﴿يَأْتِيهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ
وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ﴾^۱

ما امروز مانند جلسات قبل که وعده یک ربع و نیم ساعت می دادیم و سر از دو ساعت و بیشتر درمی آورد، قصد زحمت بر رفقا را نداشتیم؛ ولی ان شاء الله امروز رفقا این شانس را دارند که کسالت ما و بی خوابی سفر - که تقریباً از دیروز تا حالا نخوابیده ام - و خستگی مفرط، این وعده را انجام می کند و دیگر مثل دفعه های قبل خیلی مزاحم نخواهیم شد.

خب چه کار کنیم، روز ولایت و روز پیوند و بیعت با امیرالمؤمنین علیه السلام

۱. سوره مائده (۵) آیه ۶۷. امام شناسی، ج ۶، ص ۹:

«ای پیغمبر، برسان و تبلیغ کن به مردم آنچه را که از جانب پروردگارت به تو نازل شده است؛ و اگر نرسانی، رسالت پروردگارت را نرسانده ای، و خداوند تو را از مردم حفظ می کند!»

است. خیلی مسئله مهمی است و شوخی نیست! تمام پیامبران برای یک‌هم‌چنین روزی آمده‌اند، همه برای امروز آمده‌اند!

از طرف دیگر هم رفقا و اعزّه و سروران ما که ملبّس به لباس علم و تقوا و متزین به زینت هدی هستند و طبعاً کمترین انتظارشان، همراهی و تأیید از این کمترین است؛ فلذا چند کلمه‌ای خدمت رفقا از باب امثال دعوت آنان عرض می‌کنیم.

آیه شریفه می‌فرماید: ﴿يَأْتِيهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ﴾.

همه ما شاید ده‌ها بار این آیه را خوانده‌ایم، ولی از این به بعد نسبت به معنای آن یک قدری توجه بیشتری داشته باشیم و ببینیم که منظور پروردگار در این آیه چیست و مخاطبش کیست؟!

خداوند در این آیه می‌فرماید: «ای رسول ما» و نمی‌فرماید: «ای محمد». عنوان رسالت در اینجا حیثیت تعلیلیّه دارد؛ یعنی ای کسی که حیثیت و شأن و هویت خارجی تو همان حقیقت رسالت است و آینه تمام‌نمای تقدیر ما و اراده ما و سخن نفسی ما هستی، باید آنچه را به تو امر و نازل کرده‌ایم به مردم ابلاغ کنی؛ اگر این کار را انجام دادی فبها! به رسالتت عمل کرده‌ای و به آنچه مأمور بوده‌ای جامه عمل پوشانده‌ای و نمره گرفته‌ای و از عهده امتحان بیرون آمده‌ای و کارنامه‌ات مورد امضاء ما قرار گرفته است! توجه بفرمایید، بنده روی تک‌تک این کلمات نظر دارم! بیست و سه سال خون دل خوردی، در جنگ‌ها شرکت کردی، سنگ به دندان زدند، به پیشانی‌ات زدند، به پایت زدند، این طرف و آن طرف دربه‌دورت کردند،^۱ تمام این کارهایی که انجام دادی برای امروز است! ببینم امروز چگونه از عهده رسالتت برمی‌آیی! مسئله این است.

ما یک ولایت می‌شنویم، منتها نمی‌دانیم که این ولایت چه مفهومی دارد! اگر

۱. جهت اطلاع بیشتر پیرامون جریانات زندگانی پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم، رجوع شود به سیری در تاریخ پیامبر اکرم صلوات الله علیه و علی آله اجمعین.

آمدی و به این رسالت عمل کردی، فَبِهَا وَ نِعْمَةً؛ و اگر عمل نکردی، ما با تو شوخی نداریم! پیغمبر هستی، باش؛ خاتم انبیا هستی، باش؛ سرور کائنات هستی، باش؛ أَوَّلُ مَا خَلَقَ هستی، باش؛ واسطه بین مقام احدیّت و هوهویّت و واحدیّت هستی، باش؛ ولی همه اینها فدای امروز و فدای این مسئله‌ای است که امروز باید آن را به مردم ابلاغ کنی! در اینجا یک کمبود مهم وجود دارد که برای مردم بیان نشده است که اگر انجام ندهی اصلاً ﴿فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ﴾؛ انگار که تو از روز نخست پیامبر ما نبوده‌ای و تمام کارهایی که در این بیست و سه سال انجام داده‌ای، هباءً منثوراً است و همه بر هوا می‌رود و انجام نداده‌ای!

این خیلی قضیه عجیبی است! پیغمبر در این بیست و سه سال برای چه متحمّل این همه مطالب شد؟ برای اقامه عدل، برای از بین بردن ظلم، برای استقرار نظام صدق، برای زدودن نفاق، برای از بین بردن جهل - و خدا به داد ما برسد از این جهل! - و برای رشد و شکوفایی عقل. [امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرماید]:

لِيُثِرُوا لَهُمْ دَفَائِنَ الْعُقُولِ^۱؛ «تا پیغمبران بیایند و این دفینه‌های عقولی را که خدا در کمون آدمی و انسان قرار داده و کلیدش به دست آنها است، با راه و روشی که به ما ارائه می‌دهند باز کنند.»

۱. نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ۴۳:

«... فَبَعَثَ فِيهِمْ رَسُولَهُ وَ وَاتَرَ إِلَيْهِمْ أَنْبِيَاءَهُ لِيَسْتَأْذِنُوا مِنْهُمْ مِيثَاقَ فِطْرَتِهِ وَ يُدَكِّرُوهُمْ مَنْسَى نِعْمَتِهِ وَ يَحْتَجُّوا عَلَيْهِمْ بِالتَّبْلِيغِ وَ يُثِرُوا لَهُمْ دَفَائِنَ الْعُقُولِ وَ يُرَوِّهُمُ آيَاتِ الْمَقْدِرَةِ...» حیات جاوید، ص ۱۷:

«... تا اینکه خدای متعال پیامبرانش را در میان مردم برانگیخت و انبیائش را پی‌درپی به سوی آنان روانه ساخت تا ميثاق و عهدی را که در فطرت آنان نسبت به حقیقت توحید و اقرار به ربوبیت حق و عبودیت خویش مستتر بود، باز جویند و نعمت فراموش شده اتصال به مبدأ ربوبی را یادآوری نمایند و با حجّت و برهان، تبلیغ مبانی و اصول معرفت را به انجام رسانند و دفینه‌های عقول مستتر را بگشایند تا حقایق هستی بر آنان مکشوف شود و به مرتبه عقل فَعَالٍ مَتَّصِلٍ شوند و دولت معرفت را به دست آورند...»

می‌گویند از این راه برو؛ و اگر رفتی، این [دیفینه‌های] عقلت یکی یکی باز می‌شود و می‌بینی که نسبت به ماه قبل تغییر کرده‌ای، نسبت به دو ماه قبل تغییرت خیلی بیشتر بوده است، نسبت به سال قبل مطالبی را می‌فهمی که سال گذشته نمی‌فهمیدی، قضاوتی را می‌کنی که سال گذشته این‌چنین نبوده است! اینها برای چیست؟ برای این است که دائماً عقل دارد رشد می‌کند.

«لِيُثِرُوا هُتَم»؛ إثارة یعنی باز کردن و به فوران درآوردن. پیامبران می‌آیند و این دیفینه‌های عقل را به فوران درمی‌آورند تا دیگر کسی نتواند ما را گول بزند و کثرت جمعیت نتواند چشم دل را کور کند و اگر همه مردم یک مطلب را بگویند، ما - که این دیفینه‌های عقلمان باز شده است - خلافت را می‌گوییم و تکان نمی‌خوریم، و دیگران هرچه بگویند، ما تا آخر مثل کوه روی حرفمان می‌ایستیم؛ و بعد معلوم می‌شود که ما درست گفته‌ایم و همه اشتباه کرده‌اند!

این راه و رسم هدایت پیغمبران است که با تربیت خاص، نه تربیت سلیفگی و من‌درآوردی که هر کسی از راه برسد یک دستورالعمل بدهد و بگوید بسم الله؛ بلکه با تربیت درست و خاص و براساس دستور - که در بسیاری از مواقع، با مسائل نفسی و تمایلات نفسانی انسان درگیر می‌شود و در تراحم و تضاد قرار می‌گیرد - این دیفینه‌ها یکی یکی باز می‌شود. می‌گوییم: عجب! چه چیزهایی را داریم می‌فهمیم و چه مطالبی را داریم احساس می‌کنیم؛ چیزهایی که دیگران نمی‌فهمند؛ ارزش‌هایی که برای دیگران مقدس است، برای ما ضد ارزش می‌شود؛ آن چیزهایی که دیگران برای رسیدن به آنها جان می‌دهند، برای ما خنده‌دار می‌شود و به آنها می‌خندیم و می‌گوییم: به‌به، بیا نگاه کن و ببین که مردم و بزرگ‌تر از مردم دارند وقتشان را به چه می‌گذرانند! این خنده‌ها چند سال پیش نبوده است؛ پس از کجا آمد؟ اینها به‌خاطر این است که عقل باز شده است، لذا یک چیزهای دیگری را دارد می‌فهمد و یک مسائل دیگری را تشخیص می‌دهد! کار پیغمبران این است.

خب حالا ما دیگر وارد این قضیه نشویم، چون این رشته سرِ دراز دارد!

آیه شریفه می‌فرماید: ﴿يَأْتِيهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ﴾؛ [ای رسول]، باید بیایی و تبلیغ کنی و بگویی و مطلب را برای مردم روشن کنی که خلاصه قضیه این است که اگر می‌خواهید آن حقیقت انسانی شما به فعلیت برسد، باید ببینید امروز چه اتفاقی افتاده است!

دیگران هم نماز می‌خوانند و بهتر از ما هم می‌خوانند و مخارج حروف را از حلق و ته حلق و زیر حلق هم اداء می‌کنند و وظایفشان را انجام می‌دهند، اما چقدر قرب دارند؟! ما هم اگر به این ولایت توجه نداشته باشیم و به دنبال آن نرویم و نماز را همان‌طور بخوانیم که آنها می‌خوانند و حج را همان‌طور بجا بیاوریم که آنها بجا می‌آورند؛ هیچ نتیجه‌ای ندارد!

مگر آنها حج بجا نمی‌آورند؟! بله! قربانی می‌کنند، سعی صفا و مروه می‌کنند، طواف می‌کنند، پول خرج می‌کنند، احرام می‌بندند، سوار ماشین و پیاده می‌شوند و خلاصه به زحمت می‌افتند و حج انجام می‌دهند. آنها هم زکات و مالیات می‌دهند و این مسائل را دارند، ولی نتیجه ندارد؛ چون این اعمال جان ندارد!

رباط خیلی دقیق می‌تواند کار انجام بدهد. کامپیوتری در آن می‌گذارند و به او برنامه می‌دهند و می‌گویند: تو این کارها را انجام بده! کوشش می‌کنند و راه می‌افتد و تمام کارهایی را که ما انجام می‌دهیم او انجام می‌دهد، و بلکه بیشتر هم انجام می‌دهد؛ به جای دو رکعت نماز صبح، دویست رکعت نماز برای شما می‌خواند، اما این نمازها چقدر برایش فایده دارد؟ صفر! وقتی برنامه‌اش تمام شد و به آخر رسید، خشک می‌ایستد و یک میل هم حرکت نمی‌کند؛ چون جان ندارد، نفس ندارد، روح ندارد!

اگر ما هم متابعت از ولایت امیرالمؤمنین و پیروی از این رجل الهی معصوم را در نظر بگیریم، مثل همان‌ها هستیم و هیچ تفاوتی نمی‌کند!

به دنبال امیرالمؤمنین بودن، به سینه زدن و چراغانی کردن و پلاکارد زدن و این حرف‌ها نیست؛ چون عزیز من، این کارها را یهود و نصاری هم می‌توانند انجام بدهند! پس چه فرقی می‌کند؟! به دنبال امیرالمؤمنین بودن، به هیئت و تشکیل مجالس

و اینها هم نیست؛ چون مجالسی داریم که از این مجالس ما گسترده‌تر و پرجمعیت‌تر است و اشتیاق مردم هم نسبت به آنها بیشتر است، پس به اینها نیست! متابعت از امیرالمؤمنین، به داد و بیداد و فریاد کردن نیست؛ بلکه به باز شدن فهم و عقل است! این معنا، معنای متابعت است؛ نه اینکه دائم مجلس بگیریم و علی‌علی بگوییم و فریادمان را بالا ببریم! آقا جان، هر چقدر هم که فریادت را بالا ببری، به اندازه بلندگو که دیگر نمی‌توانی داد بزنی؛ بلکه بلندگو بهتر از تو داد می‌زند! اگر صدای این بلندگو را زیاد کنند، گوش همه کر می‌شود؛ اما تو و ما چقدر می‌توانیم داد بزنینم؟!

این همه یا علی گفتن و یا مثلاً در روضه بر سر و سینه زدن، چقدر می‌تواند انسان را جلو ببرد؟! آیا همین که بیاییم مجلس روضه تشکیل بدهیم و بر سینه بزنینم و مثل بعضی‌ها تئاترگونه اعمال و قیح و قبیح و موهن نسبت به ساحت ائمه در این مجالس انجام بدهیم، ما را بالا می‌برد و رشد می‌دهد؟!

یا به خیال اینکه خیلی عاشق علی شده‌ایم، از خودمان اشعاری دریاوریم و مقام او را از پیغمبر هم بالاتر ببریم، خیلی شنیع و خیلی قبیح است و نه تنها انسان را بالا نمی‌برد، بلکه موجب تخفیف و تشنیع و اهانت به مذهب است!

امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: «أنا عبدٌ من عبید محمدٍ!» من بنده‌ای از بندگان پیغمبر هستم! امیرالمؤمنین شوخی نمی‌کرد و مزاح نمی‌گفت، بلکه درست می‌فرمود و سخنش حق و صحیح بود! عبد بود که به مقام امارت و ولایت رسید؛ ولی ما حرّ هستیم، ما آزاد هستیم، ما سر خود هستیم و اختیارمان دست خودمان است!

خدا مولانا را رحمت کند و امروز با امیرالمؤمنین و ائمه محشور کند! ما مانند این مرد بزرگ که افتخار تاریخ تشیع است، چه کسی را سراغ داریم؟! در جریان غدیر می‌فرماید:

گفت هر کس را منم مولا و دوست ابن عمّ من علی مولاى اوست

بعد «مولا» را برای ما شرح می‌کند. می‌فرماید:

کیست مولا آن که آزادت کند بند رقیبت ز پایت برکند
ای گروه مؤمنان شادی کنید همچو سرو و سوسن آزادی کنید^۱
این اشعار حقیقت ولایت را در امروز نشان می‌دهد و اینکه چرا پیغمبر آمد و
این مطلب را به مردم گفت و مسئله را تمام کرد! اگر امیرالمؤمنین نباشد، ما تا روز
قیامت بنده شهوت و بنده مناصب هستیم؛ گرچه عمامه بر سر داریم و گرچه خود
را مبلغ می‌دانیم و گرچه خود را پیرو این مکتب می‌دانیم! به این حرف‌ها نیست؛
بلکه باید آمد و پا در میدان گذاشت!

ما بنده شهوت هستیم، بنده شهوت نفس و بنده شهوت قدرت هستیم! ما
بنده هوئی و بنده انانیت هستیم! بیایید و با چشم خود ببینید و مسائل را مشاهده
کنید. این جنگ‌هایی که می‌بینید در دنیا اتفاق می‌افتد، برای چه اتفاق می‌افتد؟ برای
اینکه همه بنده زر و زور هستند، همه بنده طمع‌ها هستند، همه بنده آزاها هستند،
همه بنده شهوات هستند، همه بنده خودبینی‌ها و خودمحوری‌ها هستند و فقط
اسمش فرق می‌کند؛ او عبا دارد و این کت دارد، او قبا دارد و این پیراهن و پالتو
دارد! اینها ظاهر است؛ ولی آنچه در درون است یکی است و فرقی نمی‌کند!

چرا فلانی که خودش آمده بود و بیعت کرده بود، برخلاف رسول خدا و
سخن رسول‌الله آن کارها را کرد؟ چون بنده بود؛ بنده شهوت بود، بنده منصب بود،
بنده شیطان خودش بود، بنده آزاها بود! چه شد؟ آیا می‌ارزید که بلند شوی و بیایی
و حق را دو سال و نیم از مسیر خودش برگردانی؟! بعد از دو سال و نیم چه چیزی
گیرت آمد؟! تمام بدبختی‌هایی که تا قیام امام زمان علیه‌السلام دامن بشریت را
بگیرد، به پای تو می‌نویسند!^۲

۱. *مثنوی معنوی* (میرخانی)، دفتر ششم، ص ۶۴۱.

۲. *بحار الأنوار*، ج ۳۰، ص ۲۴۰، به نقل از *رجال الکشی*؛

«عن الورد بن زید، قال: قلت لأبي جعفر عليه السلام: جعلني الله فداك قديم الكميته! فقال: "أدخله!" فسأله الكميته عن الشيخين فقال له أبو جعفر عليه السلام: "ما أهریق دم و لا حكم بحكم غير موافق لحكم الله و حكم النبي (صلى الله عليه و آله و سلم) و حكم علي (عليه السلام) إلا و هو في أعناقها!" فقال الكميته: الله أكبر الله أكبر حسي حسي!»

ترجمه: «ورد بن زید گوید: به امام باقر علیه السلام عرض کردم: کمیت آمده است. حضرت فرمودند: "او را داخل کن!" چون کمیت داخل شد از حضرت راجع به شیخین پرسید. حضرت فرمودند: "هیچ خونی ریخته نشد و هیچ فرمانی بر خلاف حکم خدا و حکم پیغمبر و حکم علی صادر نشد مگر آنکه بر گردن آنها خواهد بود!" کمیت گفت: الله اکبر، الله اکبر! مرا بس است، مرا بس است!» (محقق) همان، ص ۲۰۶:

«عن داود بن النعمان، قال: دخل الكميته فأنشده، و ذكر نحوه ثم قال في آخره: "إن الله عز وجل يحب معالي الأمور و يكره سفاسفها!" فقال الكميته: يا سيدي، أسألك عن مسألة و كان متكئا فاستوى جالسا و كسر في صدره و سادة ثم قال: "سل!" فقال: أسألك عن الرجلين؟ فقال: "يا كميته بن زيد، ما أهریق في الإسلام محجمة من دم و لا اكتسب مال من غير حله و لا نكح فرج حرام إلا و ذلك في أعناقها إلى يوم يقوم قائمنا، و نحن معاشر بني هاشم نأمر كبارنا و صغارنا بسبها و البراءة منها!"»

ترجمه: «داود بن نعمان گوید: کمیت بر امام صادق علیه السلام وارد شد و شعری برای حضرت خواند. سپس حضرت فرمودند: "خداوند امور و کارهای والا و شریف را دوست دارد و امور پست و بی ارزش را دوست ندارد." کمیت عرض کرد: آقای من، سؤالی دارم. حضرت تکیه داده بودند، صاف نشستند و بالشی را در بغل گرفتند و فرمودند: "پرس!" عرض کرد: از شما راجع به آن دو نفر سؤال دارم. حضرت فرمودند: "ای کمیت بن زید، اگر در اسلام به اندازه یک خون حجامت از کسی ریخته شود یا مالی از راه حرام به دست آید یا نکاح حرامی واقع شود؛ گناه آن بر گردن آن دو نفر است تا آن زمان که قائم ما قیام کند! و ما بنی هاشم، بزرگ و کوچک خود را امر می‌کنیم که آن دو را سب نمایند و از ایشان بیزاری بجویند!"» (محقق)

تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۸۳:

«و قال علي بن إبراهيم: فقال الله عز وجل ﴿لِيَحْمِلُوا أوزارهم كاملة يوم القيامة ومن أوزار الذين يُضِلُّونهم بغير علم﴾ قال: "يحملون أاثامهم" يعني الذين غصبوا أمير المؤمنين عليه السلام و آثم كل من اقتدى بهم. و هو قول الصادق عليه السلام: "و الله ما أهریقت محجمة من دم و لا قرع عصا بعصا و لا غصب فرج حرام و لا أخذ مال من غير حله إلا و وزر ذلك في أعناقها من غير أن نقص»

﴿ مِنْ أَوْزَارِ الْعَامِلِينَ بِسَيِّئِهِ! ﴾

ترجمه: «علی بن ابراهیم در تفسیر این آیه که خداوند عزوجل می فرماید: ﴿ برای آنکه بارهای خود را به طور کامل در روز قیامت خودشان حمل کنند، و هم چنین از بارهای کسانی که آنها را از روی جهالت گمراه نموده اند نیز حمل نمایند ﴾ گوید: یعنی آنان که حق امیرالمؤمنین علیه السلام را غصب نمودند، بار گناهان خویش را بکشند و هم چنین بار گناهان آن کسانی را که از ایشان پیروی نمودند. و این همان کلام امام صادق علیه السلام است که فرمود: «به خدا سوگند که هیچ خونی ولو به اندازه خون یک حجامت ریخته نشد و هیچ عصایی با عصایی برخورد نکرد و هیچ نکاح حرام و از روی غصبی واقع نشد و هیچ مالی از راه حرام به دست نیامد مگر آنکه وزر و سنگینی گناه آن بر گردن آن دو است، بدون اینکه از بار گناه آن گناهکاران کاسته شود!» (محقق)

همان، ص ۳۸۴:

«عن جمیل عن ابي عبد الله عليه السلام قال: حَطَبَ أمير المؤمنين عليه السلام بعد ما بويح له بخمسة أيام خطبة فقال فيها: ... "فَأَقْسِمُ ثُمَّ أَقْسِمُ لِيَتَحَمَّلَنَهَا بَنُو أُمِيَّةٍ مِنْ بَعْدِي وَ لَيَعْرِفُنَهَا فِي دَارِ غَيْرِهِمْ عَمَّا قَلِيلٍ. فَلَا يُعَدُّ اللَّهُ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ وَعَلَى الْبَادِي [يَعْنِي الْأَوَّلَ] مَا سَهَّلَ لَهُمْ مِنْ سَبِيلِ الْحَقَّايَا مِثْلَ أَوْزَارِهِمْ وَأَوْزَارِ كُلِّ مَنْ عَمِلَ بِوِزْرِهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ﴿ وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ إِلَّا سَاءَ مَا يَزُرُونَ ﴾**».

ترجمه: «امام صادق علیه السلام فرمودند: «پنج روز پس از اینکه با امیرالمؤمنین علیه السلام بیعت کردند، حضرت خطبه خواندند و در آن خطبه فرمودند: به خدا قسم می خورم و سپس قسم می خورم که پس از من، بنی امیه خلافت را به دست خواهند گرفت و پس از اندک مدتی آن را در نزد دیگری خواهند یافت. و همانا خداوند [از رحمت خویش] دور نسازد مگر ظالمان را. و آن ظالم اول که راه [ظلم و گمراهی] را برای آنان هموار و آسان نموده است، مانند بار گناه آنان و بار گناه پیروانشان تا روز قیامت بر گردنش خواهد بود، ﴿ و هم چنین از بارهای کسانی که آنها را از روی جهالت گمراه نموده اند نیز حمل نمایند؛ و این چه بد قسم بارکشی است! ﴾» (محقق)

الكافي، ج ۸، ص ۱۰۲:

«عن الكُمَيْتِ بْنِ زَيْدِ الْأَسَدِيِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ: "وَاللَّهِ يَا كُمَيْتُ... قَالَ: قُلْتُ: خَبَّرَنِي عَنِ الرَّجُلَيْنِ قَالَ: فَأَخَذَ الْوَسَادَةَ فَكَسَّرَهَا فِي صَدْرِهِ ثُمَّ قَالَ: "وَاللَّهِ يَا كُمَيْتُ، مَا أَهْرَيْقُ مِحْجَمَةً مِنْ دَمٍ وَلَا أُخِذَ مَالٌ مِنْ غَيْرِ حِلِّهِ وَلَا قَلْبٌ حَجَّرَ عَنْ حَجَرٍ إِلَّا ذَاكَ فِي أَعْنَاقِهِمَا!"

ترجمه: «کمیت بن زید اسدی گوید: بر امام باقر علیه السلام وارد شدم، حضرت فرمودند: «به خدا قسم ای کمیت... عرض کردم: به من راجع به آن دو نفر بگوئید! حضرت بالش را تا ﴿

﴿ کردند و در بغل گرفتند و به آن تکیه دادند و فرمودند: ”به خدا قسم ای کُمیت، به اندازه یک خون حجامت ریخته نشد و مالی به ناحق از کسی گرفته نشد و سنگی از روی سنگی تکان نخورد مگر آنکه بر گردن آن دو نفر خواهد بود!“﴾ (محقق)

تقریب المعارف، ص ۲۴۵:

«و عن بشیر قال: سألت أبا جعفر عليه السلام عن أبي بكرٍ و عمر فلم يُجِبنی، ثمَّ سألتُه فلم يُجِبنی، فلما كانَ مِنَ الثَّلاثَةِ قلتُ: جُعِلتُ فِدَاكَ، أَخْبِرْنِي عَنْهُمَا! فَقَالَ: ”مَا قَطَرَتْ قَطْرَةٌ دَمٍ مِنْ دِمَائِنَا وَلَا مِنْ دِمَاءِ أَحَدٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ إِلَّا وَهِيَ فِي أَعْنَاقِهِمَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ!“»

ترجمه: «بشیر گوید از امام باقر علیه السلام راجع به ابوبکر و عمر سؤال نمودم، حضرت پاسخ مرا نداد. دوباره از حضرت سؤال نمودم این بار نیز حضرت پاسخ مرا نداد. بار سوم عرض کردم: فدایت شوم، راجع به آن دو نفر به من خبر بده! حضرت فرمودند: ”هیچ قطره‌ای از خون ما یا هیچ یک از مسلمانان نریخت مگر آنکه بر گردن آن دو است تا روز قیامت!“» (محقق)

تهذیب الأحکام، ج ۴، ص ۱۴۵:

«عن الحارث بن المغيرة النَّصْرِيَّ قال: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَجَلَسْتُ عِنْدَهُ، فَإِذَا نَجِيَّةٌ قَدْ اسْتَأْذَنَ عَلَيْهِ فَأَذِنَ لَهُ. فَدَخَلَ فَجَنَّا عَلَى رُكْبَتَيْهِ ثُمَّ قَالَ: جُعِلتُ فِدَاكَ، إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَكَ عَنْ مَسْأَلَةٍ وَاللَّهِ مَا أُرِيدُ بِهَا إِلَّا فَكَأَنَّكَ رَقَبَتِي مِنَ النَّارِ، فَكَأَنَّهُ رَقٌّ لَهُ! فَاسْتَوَى جَالِسًا فَقَالَ لَهُ: ”يَا نَجِيَّةُ، سَلْنِي فَلَا تَسْأَلْنِي الْيَوْمَ عَنْ شَيْءٍ إِلَّا أَخْبَرْتُكَ بِهِ!“ قَالَ: جُعِلتُ فِدَاكَ، مَا تَقُولُ فِي فُلَانٍ وَفُلَانٍ؟ قَالَ: ”يَا نَجِيَّةُ، إِنَّ لَنَا الْحُمُسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَ لَنَا الْأَنْفَالَ وَ لَنَا صَفْوَةَ الْأَمْوَالِ، وَ هُمَا وَاللَّهِ أَوَّلُ مَنْ ظَلَمْنَا حَقًّا فِي كِتَابِ اللَّهِ وَ أَوَّلُ مَنْ حَمَلَ النَّاسَ عَلَى رِقَابِنَا، وَ دِمَائِنَا فِي أَعْنَاقِهِمَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ بِظُلْمِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ. وَ إِنَّ النَّاسَ لَيَتَقَلَّبُونَ فِي حَرَامٍ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ بِظُلْمِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ!“»

فَقَالَ نَجِيَّةٌ: ﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾*** - ثَلَاثَ مَرَّاتٍ - هَلَكْنَا وَ رَبُّ الْكَعْبَةِ! قَالَ: فَرَفَعَ فَخَذَهُ عَنِ الْوِسَادَةِ فَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ فَدَعَا بِدُعَاءٍ لَمْ أَفْهَمْ مِنْهُ شَيْئًا إِلَّا أَنَا سَمِعْنَاهُ فِي آخِرِ دُعَائِهِ وَ هُوَ يَقُولُ: ”اللَّهُمَّ إِنَّا قَدْ أَحَلَّلْنَا ذَلِكَ لِشِيعَتِنَا!“ قَالَ: ثُمَّ أَقْبَلَ إِلَيْنَا بِوَجْهِهِ وَ قَالَ: ”يَا نَجِيَّةُ، مَا عَلَى فِطْرَةِ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَيْرُنَا وَ غَيْرُ شِيعَتِنَا!“»

ترجمه: «حارث بن مغیره نصری گوید: بر امام باقر علیه السلام وارد شدم و نزد حضرت نشستیم که نجیبه اذن دخول طلبید. حضرت اجازه دادند و او بر حضرت وارد شد و دو زانو نشست. سپس به حضرت عرض کرد: فدایت شوم، سؤالی دارم و به خدا قسم هدفی ندارم مگر اینکه از آتش جهنم رهایی یابم. و گویی مانند بنده‌ای در مقابل حضرت بود. حضرت صاف نشستند و فرمودند: ”ای نجیبه، بپرس که ﴿

«امروز از هر چه پیرسی پاسخ می‌دهم!» عرض کرد: راجع به فلانی و فلانی چه می‌فرمایید؟ حضرت فرمودند: «ای نجیبه، خمس در کتاب خدا از آن ما است و انفال برای ما است و بهترین و برگزیده اموال [در غنائم] برای ما است؛ و آن دو نفر - به خدا قسم - اولین کسانی بودند که حق ما در کتاب خدا را از روی ظلم پایمال نمودند، و اولین کسانی بودند که مردم را بر ما مسلط نمودند، و به خاطر ظلمی که بر ما نمودند خون ما بر گردن آنها خواهد بود؛ و همانا به خاطر ظلمی که بر ما نمودند، همه مردم تا روز قیامت در حرام دست و پنجه می‌زنند!»

در این هنگام نجیبه سه بار گفت: «إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ»؛ «ما ملک خدا هستیم و به سوی او بازمی‌گردیم!» و گفت: قسم به خدای کعبه که ما هلاک شدیم! در این حال حضرت پای خود را از روی بالش برداشتند و رو به قبله نمودند و دعایی نمودند که من چیزی از آن نفهمیدم مگر اینکه در آخر آن دعا شنیدیم عرضه می‌داشت: «خداوندا، ما آن را برای شیعیانمان حلال نمودیم!» سپس حضرت رو به ما نمودند و فرمودند: «ای نجیبه، بر فطرت [و دین] ابراهیم علیه السلام نیست مگر ما و مگر شیعیانمان!» (محقق)

الهدایة الکبری، ص ۳۹۲:

«قَالَ الْمُفَضَّلُ: يَا سَيِّدِي، إِلَى أَيْنَ يَسِيرُ الْمَهْدِيُّ؟ قَالَ: «إِلَى مَدِينَةِ جَدِّهِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) فَإِذَا وَرَدَهَا كَانَ لَهُ فِيهَا مَقَامٌ عَجِيبٌ يَظْهَرُ سُورُ الْمُؤْمِنِينَ وَحُزْنَ الْكَافِرِينَ.» قَالَ الْمُفَضَّلُ: يَا سَيِّدِي، مَا هُوَ ذَلِكَ؟ قَالَ: «يُرَدُّ قَبْرَ جَدِّهِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَيَقُولُ: يَا مَعَاشِرَ الْخَلَائِقِ، هَذَا قَبْرُ جَدِّي رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ). فَيَقُولُونَ: نَعَمْ يَا مَهْدِيُّ آلِ مُحَمَّدٍ! فَيَقُولُ: مَنْ مَعَهُ فِي الْقَبْرِ؟ فَيَقُولُونَ: صَاحِبَاهُ [فَلَانٌ وَفَلَانٌ]! فَيَقُولُ - وَهُوَ أَعْلَمُ بِهِمْ مِنَ الْخَلْقِ جَمِيعًا - وَمَنْ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَكَيْفَ دُفِنَا مِنْ دُونِ كُلِّ الْخَلْقِ مَعَ جَدِّي رَسُولِ اللَّهِ فَعَسَى الْمَدْفُونُونَ غَيْرُهُمَا؟ فَيَقُولُونَ: يَا مَهْدِيُّ آلِ مُحَمَّدٍ، مَا هَاهُنَا غَيْرُهُمَا وَإِنَّا دُفِنَا لِأَتْمَتِهَا خَلِيفَتَاهُ وَأَبَاؤَ زَوْجَتَيْهِ! فَيَقُولُ لِلْخَلْقِ بَعْدَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ: أَخْرِجُوهُمَا!... فَيَأْتِي رِيحًا سَوْدَاءَ فَتَهْبُّ عَلَيْهِمْ فَتَجْعَلُهُمْ كَأَعْجَازِ نَخْلِ خَاوِيَةٍ ثُمَّ يَأْتِي بِإِنزَالِهَا فَيَنْزِلَانِ إِلَيْهِ فَيَحْيِيَانِ وَيَأْتِي الْخَلَائِقُ بِالْإِجْتِمَاعِ، ثُمَّ يَقْضَى عَلَيْهِمْ قَصَصَ أَفْعَالِهِمَا فِي كُلِّ كَوْرٍ وَدَوْرٍ، حَتَّى يَقْضَى عَلَيْهِمْ قَتْلَ هَابِيلَ بْنِ آدَمَ وَجَمْعَ النَّارِ لِإِبْرَاهِيمَ وَطَرْحَ يَوْسُفَ فِي الْجُبِّ وَحَبْسَ يُونُسَ بِبَطْنِ الْحَوْتِ وَقَتْلَ يَحْيَى وَصَلْبَ عَيْسَى وَحَرْقَ جَرَجِيسَ وَدَانِيَالَ وَضَرْبَ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ وَإِشْعَالَ النَّارِ عَلَى بَابِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَسَمَّ الْحَسَنِ وَضَرْبَ الصَّدِّيقَةَ فَاطِمَةَ بِسَوْطِ قُنْفُذٍ وَرَفْسَهُ فِي بَطْنِهَا وَإِسْقَاطَهَا مُحْسِنًا وَقَتْلَ الْحُسَيْنِ وَذَبْحَ أَطْفَالِهِ وَبَنَى عَمَّهُ وَأَنْصَارِهِ وَسَبَى ذُرَارِيَّ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَهَرَأَقَ دِمَاءَ آلِ الرَّسُولِ وَدَمَ كُلِّ مُؤْمِنٍ وَمُؤْمِنَةٍ وَنَكَاحَ كُلِّ فَرْجٍ حَرَامٍ وَأَكَلَ كُلَّ سُحْتٍ وَفَاحِشَةٍ وَ»

﴿إِثْمٌ وَظُلْمٌ وَجَوْرٌ مِنْ عَهْدِ آدَمَ إِلَى وَقْتِ قَائِمِنَا، كُلُّهُ يَعْذُهُ عَلَيْهِمْ وَيُلْزِمُهُمْ إِيَّاهُ فَيَعْتَرِفَانِ بِهِ. ثُمَّ يَأْمُرُ بِهَا فَيَقْتَصُّ مِنْهَا فِي ذَلِكَ الْوَقْتِ بِمِظَالٍ مِنْ حَضَرَ، ثُمَّ يُصَلِّبُهَا عَلَى الشَّجَرَةِ وَيَأْمُرُ نَارًا تَخْرُجُ مِنَ الْأَرْضِ تُحْرِقُهَا ثُمَّ يَأْمُرُ رِيحًا تَنْسِفُهَا فِي الْيَمِّ نَسْفًا!﴾

ترجمه: «مُفَضَّلُ بنِ عُمَرَ به امام صادق علیه السلام عرض نمود: ای آقای من، حضرت مهدی به کجا خواهند رفت؟ حضرت فرمودند: «به شهر جدش رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و چون به آنجا وارد شود جایگاه عجیبی برای او خواهد بود و خوشحالی مؤمنین و اندوه کافرین ظاهر خواهد شد.» مُفَضَّلُ عرض نمود: آقای من، چه خواهد شد؟ حضرت فرمودند: «در قبر جدش وارد می‌شود و می‌گوید: ای گروه مردم، این قبر جد من است؟ مردم می‌گویند: بله، ای مهدی آل محمد! حضرت می‌پرسند: چه کسی همراه او در قبر است؟ پس بگویند: هم‌بستران و مُصاحبان او، [فلان و فلان]! پس حضرت درحالی که از همه خلق بهتر می‌داند از ایشان می‌پرسند: آنها که هستند و چگونه است که از میان تمام مردم همراه جد من دفن شده‌اند و غیر ایشان دفن نشده‌اند؟ پس بگویند: ای مهدی آل محمد، غیر از ایشان اینجا کسی دفن نشده و ایشان بدین جهت اینجا دفن شده‌اند که جانشین او و پدرزن او هستند! پس حضرت بعد از سه روز به آنها می‌گویند که آن دو را از قبر خارج کنید! ... پس حضرت به باد سیاهی امر می‌کنند که بر آنها بوزد، پس آنان را مانند تنه درخت خرمایی پوسیده گرداند سپس حضرت امر می‌کنند که آن دو را پایین آورند، سپس زنده می‌کنند و مردم را جمع نمایند. سپس کیفیت کردارشان را در هر جا و دورانی برای مردم بازگو کنند تا آنجا که کشتن هابیل فرزند آدم و جمع‌آوری آتش برای ابراهیم و به چاه افکندن یوسف و گرفتاری یونس در شکم ماهی و به صلیب کشیدن عیسی و سوزاندن جرجیس و دانیال و کتک زدن سلمان فارسی و آتش کشیدن درب خانه امیرالمؤمنین و سم دادن امام حسن و تازیانه زدن قنفذ بر حضرت صدیقه، فاطمه زهرا، و لگدزدن او بر پهلوی حضرت و سقط کردن فرزندش محسن و کشتن امام حسین و ذبح فرزندان و عموزادگان و یاورانش و اسارت سلاله پیغمبر خدا - صلوات الله علیهم - و ریختن خون آل پیغمبر و خون هر مؤمن و مؤمنه‌ای و هر نکاح حرامی که واقع شده و هر مال حرامی که کسب شده و هر زشتی و گناه و ظلم و جوری که از زمان حضرت آدم تا زمان حضرت قائم واقع شده را حضرت بر آنها برمی‌شمارد و بر گردن آنها می‌گذارد و آن دو نفر به آن گناهان اعتراف می‌کنند.

سپس حضرت امر می‌کنند که آن دو را به دادخواهی حاضران قصاص کنند. سپس حضرت آن دو را بر درخت به صلیب بکشند، آنگاه به آتشی از زمین دستور دهند که آنان را بسوزاند و به باد امر کنند که خاکسترشان را پراکنده سازد!« (محقق)

﴿

ای عمر، تو چه کار کردی؟! ده سال خلافت را گرفتی، نتیجه اش چه شد؟! آیا این ده سال ارزشش را داشت؟! رفقا، شما ده سال پیش یادتان نمی آید؟! ده سال پیش انگار همین دیروز بود! شما اگر در این مدت ده سال می آمدید و همان کاری را می کردید که عمر کرد، چه خاکی بر سر می کردید؟!

می دانید می خواهم چه عرض کنم؟ می خواهم کم کم به یک مطلب برسیم! همین ده سال پیش را به یاد بیاورید، می شود روز عید غدیر سال هزار و چهارصد و بیست و یک هجری قمری! می گوید: عجب، انگار که همین دیروز بود! مثل باد و مثل برق گذشت! پس چه کار کنیم؟ بیاییم و خودمان را از این بندگی دریاوریم و بنده امیرالمؤمنین بشویم!

اگر بنده او بشویم، دیگر آزاد می شویم و کسی نمی تواند بر گردن ما طناب بیندازد و ما را به سمت این طرف و آن طرف بکشد! دیگر کسی نمی تواند با طناب درهم و دینار، گریبان ما را بگیرد و به این طرف و آن طرف ببرد! دیگر کسی نمی تواند با یک صندلی چوبی ما را بفریبد و در مسیر امیال خودش به بهره کشی بکشانند؛ چون آزاد شده ایم و دیگر کسی نمی تواند با انسان آزاد کاری بکند!

اگر بگوید به تو پول می دهم، می خندیم و می گوئیم: «آقاجان، دیر آمدی! باید چند سال زودتر می آمدی!» اگر بگوید یک میلیون به تو می دهم، می گوئیم: «آقاجان، بگذار در جیب! بگذار جلوی آینه تا دو میلیون بشود، و اگر یک آینه هم در مقابلش بگیری که به اضافه بی نهایت می شود!» اگر بگوید ده میلیون به تو

↪ جهت اطلاع بیشتر پیرامون اینکه وزر جمیع خطایا تا روز قیامت بر عهده خلفای جور می باشد، رجوع شود به کتاب سلیم، ج ۲، ص ۶۶۰ و ۷۶۷؛ الصراط المستقیم، ج ۳، ص ۵؛ إثبات الهداة، ج ۲، ص ۲۵۲؛ الاحتجاج، ج ۱، ص ۱۵۵ و ج ۲، ص ۲۸۵؛ الأصول الستة عشر، ص ۳۰۴.

*.سوره نحل (۱۶) آیه ۲۵.

**همان.

***سوره بقره (۲) آیه ۱۵۶.

می‌دهم، - البته اگر داشته باشد - باز به ریشش می‌خندیم! اگر بگویند آقا، صد میلیون به تو می‌دهم، یا اصلاً یک میلیارد به تو می‌دهم، می‌گوییم: «آقا جان، تو اصلاً یک عدد یک بگذار و از اینجا تا طهران جلوی آن صفر بگذار! خوب است یا نه؟»

چرا این‌طور شدی؟ برای اینکه آزاد شدی! تا حالا بنده بودی، تا حالا برای یک میلیون، هزار تا دروغ می‌گفتی؛ ای بدبخت، تا دیروز فقط برای اینکه صد هزار تومان گیرت بیاید، دروغ می‌گفتی؛ می‌گفتی: «آقا، این جنس را هیچ‌کس ندارد و فقط ما داریم، جای دیگر نرو!» ولی الان آزاد شده‌ای! می‌گویی: «آقا، فلان خیابان، جنس بهتر از ما را دارد، برو از آنجا بگیر.» این یعنی آزاد شده‌ای! تا دیروز وقتی که به تو «آقای فلان» می‌گفتند، افتخار می‌کردی؛ ولی الان اگر تمام مناصب دنیا را به تو بدهند [می‌خندی]. اگر شما را رئیس‌جمهور ایران که یک انگشت دنیا هم نمی‌شود، یا رئیس‌جمهور خاورمیانه هم بکنند، فقط بدبختی است! اگر شما را رئیس‌جمهور قاره‌های خمسه هم بکنند، باز هم بدبختی است! می‌گویید: «آقا، برو حال داری! دو روز دنیا را به چه بگذرانم؟!» اگر شما را رئیس‌جمهور ماه و کل منظومه شمسی - البته در آنجا که دیگر انسان نیست - بکنند و هرچه می‌خواهید به شما بدهند، همه را در ازای آنچه فهمیده‌اید، به باد می‌دهید! چون از همه چیز آزاد شده‌اید؛ از زن و فرزند آزاد شده‌اید، از قوم و خویش آزاد شده‌اید، از شرکت و غیر شرکت آزاد شده‌اید!

غلام همّت آنم که زیر چرخ کبود ز هرچه رنگ تعلق پذیرد آزاد است^۱
 برو غلام او شو که اگر غلام او بشوی مولا سخی است و می‌آید تو را به همان جایی می‌کشاند که خودش در آنجا است و تو را پشت در نگه نمی‌دارد تا فقط خودش بهره‌مند بشود!

لذا پیغمبر در امروز فرمود که اگر می‌خواهی آزاد بشوی، باید بیایی اینجا سر

۱. دیوان حافظ (قزوینی)، غزل ۳۷.

بسپری! باید بارت را در این عتبه فرو بیندازی؛ نه جاهای دیگر، نه جاذبه‌ها و جلوه و مدعیان دیگر! باید بارت را در مکتب اولیا بیندازی، و در مکتب اولیا سجده کنی؛ کسانی که تو را آزاد می‌کنند، نه‌اینکه بدتر تو را بنده کنند! خب بروید ببینید و بشنوید، من که از خودم نمی‌گویم! بروید نگاه کنید که این طرف و آن طرف چه خبر است و مردم را به چه سمت و سویی می‌کشاند! آن می‌گوید: «بیا به طرف من!» دیگری می‌گوید: «بیا به طرف من!» این می‌گوید: «بیا اینجا!» آن می‌گوید: «اگر در بالای منبر از من بیشتر صحبت کنی، این قدر اضافه به تو می‌دهم!» به‌به، آقا چه خبر است؟!

برو آنجایی که می‌گوید: «اگر این دفعه در بالای منبر حرف مرا آوردید و از من صحبت کردید، سال دیگر شما را دعوت نمی‌کنیم!» باید آنجا رفت و سر تعظیم فرود آورد؛ نه در جایی که اگر مقداری کم گذاشته شد، خلاصه بله! تازه این مورد، یک مورد کوچک است.

من راجع به این قضیه یک کلام خیلی عجیبی از مرحوم آقا - رضوان الله علیه - یادم آمد، حیفم می‌آید که نگویم!

یک روز مرحوم آقا - رضوان الله علیه - داشتند قضیه [انذار] عشیره را مطرح می‌کردند. در آنجا یک تعبیر خیلی عجیبی داشتند!

آیه شریفه می‌فرماید: ﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾^۱. خداوند پیغمبر را مأمور کرد که اولین ابلاغ و تبلیغ خود را در اقارب و خانواده و فامیل خودش انجام بدهد. بعد آن کلام عجیبی را که رسول خدا فرمود این بود: «أَيُّكُمْ يُوَازِرُنِي عَلَى أَنْ يَكُونَ أَخِي وَوَصِيِّي وَخَلِيفَتِي مِنْ بَعْدِي؟»^۲ کدام یک از شما مرا در این باری که برداشته‌ام کمک می‌کند؟ در این باری که آمده‌ام مُلک و ملکوت را زیرورو کنم، آمده‌ام

۱. سوره شعراء (۲۶) آیه ۲۱۴. امام شناسی، ج ۱، ص ۸۴:

«ای پیغمبر، اقوام نزدیک‌تر خود را از عذاب خدا بترسان!»

۲. تفسیر فرات الکوفی، ص ۳۰۲؛ الهدایة الکبری، ص ۴۷.

ماسوی‌الله را به‌سوی الله بکشانم! آمده‌ام تمام نفوس را از تعلقات به ماسوی‌الله قطع کنم و همه را به آن‌سمت بکشانم و یک علقه باقی بگذارم که آن علقه، وصول به مقام حق و وصول به مقام معرفت و توحید است. آمده‌ام این علقه را باقی بگذارم و بقیه علقه‌ها را قطع کنم!

آمده است این کارها را بکند، چون او پیغمبر است! این کارها زحمت دارد، دربه‌دردی دارد، هجرت دارد، بی‌خانمانی دارد و برای انسان دشمن می‌سازد! حالا از بین شما کیست که بیاید این بار را بردارد و ثقل مرا کم کند و گرده مرا تخفیف بدهد و در این رسالت من، مرا کمک کند؟

عبارت مرحوم آقا این بود که رسول خدا در آن جایگاه و تکلیف و مأموریتی که از ناحیه پروردگار داشت، می‌خواست برای این رسالت خود، یک نفر و یک نفس را در کمک این رسالت قرار بدهد که بتواند این بار را بکشاند و آن حرکت را ادامه بدهد و نگذارد بایستد. نمی‌دانم که آن مقصود و مراد خودم را بیان کردم یا نه! یعنی پیغمبر می‌خواست در آن تکلیفی که خدا بر عهده او گذاشته بود، کس دیگری را همراه خودش قرار بدهد. آن تکلیف عبارت است از حرکت و سوق دادن همه نفوس و خلائق به‌سوی پروردگار و از بندگی درآوردن و آزادساختن آنها و باب معرفت را به روی همه باز کردن؛ نه فقط انجام دادن احکام جزئی مثل احکام طهارت و نماز و روزه و امثال‌ذلک!

امیرالمؤمنین علیه‌السلام بلند شد و فرمود که من این کار را انجام می‌دهم!

بعد عبارت مرحوم آقا این بود:

خیال نکنید که این خطاب فقط نسبت به امیرالمؤمنین است، بلکه این

خطاب نسبت به تک‌تک افراد است!

رسول خدا در امروز، روز پنج‌شنبه و روز عید غدیر سنه هزار و چهارصد و

سی و یک دارد به یک‌یک ما که در اینجا نشستیم می‌گوید: «أَیُّکُمْ یُؤَازِرُنِی؟» چه

کسی از شما هست که بیاید و مرا در این مسیر رسالت و در این حرکت کمک کند؟

وزر یعنی سنگینی! یوازر یعنی قبول وزر کردن و وزر و ثقل را تحمل کردن و اعباء را به دوش کشیدن!

بنابراین اگر دقت کنیم مسئله ولایت مسئله‌ای نیست که مربوط به هزار و چهارصد سال پیش باشد و فقط اختصاص به امیرالمؤمنین داشته باشد تا ما در امروز فقط بنشینیم و یا علی بگوییم و به سینه بزنیم و شعر بخوانیم و بعد هم تمام شد و رفت! خب ولایتی که مربوط به امیرالمؤمنین بوده و ابلاغش هم گذشته است، به ما چه مربوط است؟! این قضیه در هزار و چهارصد سال پیش در غدیر خم بوده است که پیغمبر مردم را جمع کرد و این مطلب را به آنها ابلاغ و اعلان کرد، خب به ما چه ارتباطی دارد؟! بسیار خوب، ما هم قبول می‌کنیم که امام ما امیرالمؤمنین است و بعد از پیغمبر، او وصی است و آن سه نفر غاصب و ظالم هستند و حق او را گرفته‌اند! ولی آیا همین که ما قبول کردیم، مسئله تمام شد؟! نه خیر، اینکه چیزی نیست و اهمیتی ندارد!

مسئله این است که روز غدیر، یک روز زنده و مستمر در تمام لحظات تاریخ زندگی من و شما است! مسئله این است که آن مسئولیتی را که امیرالمؤمنین در آن روز پذیرفت، بر همه افراد تا روز قیامت تقسیم کرد! حالا هر کس آمد و اعلان آمادگی و پذیرش کرد، در این ولایت امیرالمؤمنین داخل و محو شد؛ و هر کس که فقط آمد و سینه زد و علم بلند کرد و روضه و عزاداری و چراغانی کرد و هیئت گرداند و شام و ناهار داد، ولی نیامد در قبال آن مسئولیت پا بگذارد و نیامد اقامه عدل و اِماتة ظلم و نفاق کند، بلکه فقط از دور نشست و گفت: علی، علی، علی! فقط در کنار نشست و گفت: چقدر علی آدم خوبی بود و در همه جنگ‌ها بود، [داخل در این ولایت نشد!] متوجه هستید چه می‌خواهم عرض کنم؟

خب اینکه او در همه جنگ‌ها بود، به من چه ربطی دارد؟! اگر کارش برای خدا بوده، خدا اجرش را داده و مقاماتش را بالا برده است! حالا من چه کار کنم؟! من که الآن در هزار و چهارصد سال بعد آمده‌ام، واقعه روز غدیر چه نفع و اثری برای من دارد و چه نتیجه‌ای باید بگیرم؟ مسئله این است!

آن کلام مرحوم آقا این بود که رسول خدا در روز غدیر آمد و ولایت را به امیرالمؤمنین سپرد. امیرالمؤمنین هم در همه نفوس *إلى يوم القيامة* یک ندا داد که من پا جلو گذاشتم، بسم الله! من این سفره را پهن کردم، بسم الله! حالا چه کسی می‌آید سر این سفره بنشیند؟ اینکه فقط بگوییم علی خوب بود و علی شهبواری بود که در خیبر را کند، سر سفره آمدن نیست و فایده ندارد!

وقتی که شما راست گفتی و دروغ نگفتی، آن موقع سر سفره نشسته‌ای. وقتی که شما اقامه عدل کردی، آن موقع سر سفره نشسته‌ای. وقتی که شما در همان هدفی که علی برای آن هدف، زن خود را تکه تکه [دید]، پا گذاشتی و گفتی من هم تا آخر هستم، داخل در ولایت شده‌ای. آن موقع است که تو را در بغل می‌گیرند و از تو حضانت و حراست می‌کنند و تو را از دشمنی دشمنان نگه می‌دارند و محافظت می‌کنند و می‌برند و می‌رسانند! ما خیال نکنیم که قضیه راحت است!

من همین مسئله را در سخنان مرحوم والد - رضوان الله علیه - می‌دیدم! در کتابشان هم نوشته‌اند و لابد خودتان مطالعه کرده‌اید.

وقتی که ایشان مریض شدند، همه افراد به ایشان سفارش می‌کردند که آقا، بروید خارج! خارج یعنی چه؟ خارج یعنی یهودی‌ها، یعنی صهیونیست! مگر انگلستان غیر از صهیونیسم است؟! چه شد؟! حالا برای معالجه اشکال ندارد؟! آمریکا کیست؟ مگر اینها صهیونیست نیستند؟! مگر اینها یهود نیستند؟! مگر اینها ضد اسلام نیستند؟! بله، همه اینها هستند و همه اینها دول کفر و استعمار و شیطان نمره یک اسلام و تشیع و ولایت هستند! پس چرا گر و گر برای سردردمان هم عتبه بوسی آن ممالک را توتیای چشممان می‌کنیم؟!!

حالا چه کسی به دنبال علی است و چه کسی این ولایت را لَبیک گفته است؟! آن پدر ما که وقتی ناراحتی چشم پیدا کرده بودند و پزشکان چشم در طهران به ایشان توصیه کردند که شما که امکانات دارید، چرا در اینجا می‌خواهید [معالجه کنید]؟! بلند بشوید و بروید در خارج! وقتی که به منزل آمدیم، ایشان به من فرمودند:

بنده بلند شوم و به خارج بروم؟! بنده که یک عمر دارم می گویم تمام بلایای مسلمین از این دو کفر است، بلند شوم و به خارج بروم؟! آیا آنها نخواهند گفت که این عالم، این آیه الله، این روحانی و این کذا که خودش دارد این و آن را می گوید، چه شد که وقتی یک چشمش درد گرفت، دارد می آید دست ما را ببوسد؟!^۱

آیا به این حرفها دقت کرده ایم؟! لذا عرض می کنم که از امروز وقتی آیه **﴿يَأْتِيهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ﴾** را می خوانیم، یک خرده بیشتر فکر کنیم که این آیه می خواهد چه چیزی را به ما بگوید! ایشان فرمودند:

اگر از هر دو چشم کور شوم، پام را از ایران بیرون نمی گذارم!
این فرد را می گویند پرچمدار و لوادار مکتب؛ این فرد را می گویند آزاد شده مکتب علی؛ این فرد را می گویند بنده علی و ولایت؛ این فرد را می گویند کسی که فهم تشیع در او تبلور پیدا کرده است؛ این فرد را می گویند کسی که دفائن عقول او باز شده است و فهم دیگری پیدا کرده است؛ این فرد را می گویند کسی که دلسوز دین است؛ دلسوز مثل مادر، نه دایه! همه ما دایه هستیم، نه مادر!

مادر آن کسی است که وقتی امیرالمؤمنین [در آن نزاع] می گوید:

حالا من این بچه را با شمشیر نصف می کنم و یکی را به تو و یکی را به او می دهم تا دیگر دعوا نداشته باشید!

آن دایه همین طور نگاه می کند، ولی این مادر می گوید: «نه، بچه را به او بده!»^۲ چون مادر است و این بچه به قلبش وصل است؛ ولی آن دایه به قلبش وصل نیست، لذا با خودش می گوید: «مرد هم که مُرد! هزارتا مثل او هم بمیرند که بمیرند! مسئله ای نیست و اشکالی ندارد!» متوجه شدید؟!

۱. رجوع شود به روح مجرد، ص ۲۱۱ - ۲۱۷، تعلیقه.

۲. الإرشاد، ج ۱، ص ۲۰۵؛ مناقب آل ابی طالب علیهم السلام، ج ۲، ص ۳۶۷.

حالا این حقیقت ولایت، یک حقیقت منحصر به فرد و شخص نیست، بلکه امیرالمؤمنین لوادار آن است و افراد باید بیایند و در زیر این لوا جمع شوند! آن افراد فقط معممین نیستند؛ بلکه همه افراد هستند: معمم، غیر معمم، کاسب، تاجر، طیب، مهندس، بقال، عطار، عالم، مجتهد، غیر مجتهد، طلبه! همه آنها باید به زیر این لوا و زیر این پرچم بیایند و بایستند و هر کس باید به سهم خود و به میزان فهم خود و به میزان سعه و جودی خود بگوید من هستم!

امروز بر منبر فرمودند که امیرالمؤمنین میزان است.^۱ [یعنی] امیرالمؤمنین در روز قیامت می‌آید و جلوی ما را می‌گیرد و می‌گوید: من برای این ولایت این کارها را کردم، شما چه کردید؟ می‌گوید: این همه جنگ‌ها پیش کش شما، آیا شما در راه ولایت من یک سیلی خوردید؟! تازه این یک مورد آن است، دیگر بقیه مسائلیش بماند که در طاقت مجلس نیست و من نمی‌توانم آن ظلم‌هایی را که واقعاً بر امیرالمؤمنین شد بیان کنم، به نحوی که اصلاً بعضی‌ها انکار می‌کنند و می‌گویند اصلاً این مسائل نبوده است!

پس همه افراد باید به زیر این لوا بیایند و این ولایت را قبول کنند. لذا منظور از اینکه ما در امروز وقتی به یکدیگر می‌رسیم می‌گوییم: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَنَا مِنَ الْمُتَمَسِّكِينَ بِوَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْأَثَمَةِ الْمَعْصُومِينَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ!»^۲ و با امیرالمؤمنین

۱. المزار، شهید اول، ص ۴۶، فرازی از زیارت‌نامه امیرالمؤمنین علیه السلام:

«... السَّلَامُ عَلَى أَبِي الْأَثَمَةِ وَ خَلِيلِ النَّبَوَةِ الْمَخْصُوصِ بِالْأَخْوَةِ، السَّلَامُ عَلَى يَعْسُوبِ الدِّينِ وَ الْإِيْمَانِ وَ كَلِمَةِ الرَّحْمَنِ، السَّلَامُ عَلَى مِيزَانِ الْأَعْمَالِ...»

ترجمه: «... سلام بر پدر ائمه و یار پیغمبر که مخصوص به برادری گشته، سلام بر رئیس و سالار امر دین و ایمان و کلمه خداوند رحمان، سلام بر ترازوی اعمال...» (محقق)

۲. الإقبال، ج ۲، ص ۲۶۱، با قدری اختلاف. امام شناسی، ج ۹، ص ۲۵۵:

«حمد و سپاس مختص خداوندی است که ما را از چنگ زدگان و درآویختگان به ولایت امیر مؤمنان و امامان طاهریین علیهم السلام قرار داد!»

تجدید بیعت - یعنی تجدید حیات - می‌کنیم، این مسئله است!
 البته من نمی‌خواهم بگویم که هر کسی این کار را کرد دیگر اشتباه نمی‌کند؛
 نه خیر، اشتباه خصلت آدمی است و خدا اشتباه را می‌بخشد! فقط عمد در کارمان
 نباشد و سرمان را در برف نکنیم، و الا همه اشتباه می‌کنند. خدا به اشتباه ما کاری
 ندارد و نگاه نمی‌کند. معصومین فقط چهارده نفر هستند، تمام شد! اشتباه و خطا
 اشکالی ندارد، فقط عمد و «إن شاء الله گریه است» در کار ما نباشد!

بنابراین از ما حساب می‌رسند که به میزان فهمی که داشتی و به میزان حرفی
 که شنیدی چقدر ترتیب اثر دادی؟ این مسئله است که وظیفه اهل علم و سروران ما
 و طلاب ذوی‌العزّه و الإحترام را خیلی بالا می‌برد!

طلبه باید فقط برای خدا و فقط برای امام زمان علیه‌السلام راه برود، فکر کند،
 مطالعه کند، درس بخواند و هدف و مقصد داشته باشد. مقصد طلبه فقط امام زمان
 است و بس؛ تمام شد! ماسوای امام زمان، صفر صفر صفر است و اگر به اندازه یک
 سر سوزن غیر او را داخل کنیم، مسئله را باخته‌ایم؛ تمام شد! حالا به خاطر زندگی مان
 یک خرده کوتاه بیایم، بالأخره خدا می‌بخشد! نه آفاجان!

یکی از دوستان می‌گفت:

در جایی داشتیم می‌رفتیم، دیدم که یک شخص دارد صحبت می‌کند. خیلی
 تعجب کردم! گفتم: فلانی، آخر تو هم بله؟! ما تو را طور دیگری می‌شناختیم!
 گفت: «چه کار کنیم؟! بالأخره امور زن و بچه و زندگی باید بگذرد!»

به‌به، خب این هم یک قسم است!

پس فرق ما با آنهایی که آمدند و سقیفه را به راه انداختند، چیست؟! آنها هم
 می‌خواستند زندگی شان بگذرد! آنهایی هم که به کربلا آمدند، می‌خواستند زندگی شان
 بگذرد! عمر سعد در شب عاشورا گفت: «اگر نیایم، ابن‌زیاد ملک فلان و باغ فلانم
 را می‌گیرد!» حضرت فرمود: «من به تو باغ می‌دهم!» گفت: «ابن‌زیاد می‌خواهد
 سلطنت و حکومت ری را به من بدهد!» حضرت فرمودند:

حالا که همه چیز را به تو گفتیم و رد کردی و دست برنمی‌داری، برو که به حکومت ری نخواهی رسید!^۱

خب اینها هم همین است دیگر! اینکه من خدمتتان عرض می‌کنم که ما هم مثل آنها هستیم، یعنی همین. اسماً شیعه هستیم، ولی رسماً چقدر خودمان را در تحت ولایت امیرالمؤمنین درآورده‌ایم و تا چه میزان و چند درصد به ندای «اَیْکُمْ یُوَازِرُنِی؟» امیرالمؤمنین لبیک گفته‌ایم؟! پیغمبر به امیرالمؤمنین فرمود: «اَیْکُمْ یُوَازِرُنِی؟» امیرالمؤمنین هم به ما می‌فرماید: «اَیْکُمْ یُوَازِرُنِی؟» یعنی شما تا چقدر آمدید و تا چقدر ایستادید؟

وقتی که طلبه درس می‌خواند، باید هر روز این مسئله را در قلب خود مرور بدهد که فقط خدا را در نظر داشته باشد و غیر از خدا را - حالا هر شخصیتی که می‌خواهد باشد و هر موقعیتی و جاذبه‌ای که می‌خواهد داشته باشد - از قلب خود بیرون کند و دور بریزد، تا اینکه ملائکه بیایند و او را کمک کنند! اگر این‌طور باشد آنچه می‌فهمد، درست می‌فهمد. آنها می‌آیند و دوروبر او را می‌گیرند و مطلب را به صورت صحیح به او می‌گویند و فهم و فکرش را باز می‌کنند.

﴿وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ﴾^۲ «غیر از خدا از هیچ چیزی نمی‌ترسند و فقط

به دنبال کشف مطلب و رسیدن به حق هستند!»

آن وقت انسان می‌تواند بگوید که اینها دنباله رو آن ولایت هستند.

اینهایی که امروز می‌خواهند ملبّس به لباس علم و تقوا بشوند، بیکار نبودند و از خانه فرار نکرده بودند؛ بلکه اگر استعدادشان از استعداد بقیه بیشتر نباشد، کمتر نیست! و اگر موقعیت ایشان بهتر از بقیه نباشد، کمتر نیست! اینها به خاطر این آمدند

۱. مقتل الحسین، أبو مخنف، ص ۹۹؛ الفتوح، ج ۵، ص ۹۲؛ تاریخ الطبری، ج ۵، ص ۴۱۳.

۲. سوره مائده (۵) آیه ۵۴. الله شناسی، ج ۱، ص ۳۵۱:

«و از ملامت هیچ ملامت‌کننده‌ای در خوف و هراس نیستند.»

تا به این ندا لبیک بگویند و بگویند که در این روزگار وانفسا که دیگر دوران برگشته است و زمانه تغییر پیدا کرده است و دیگر بماند که بماند که بماند، ما در این روزگار با وجود تمام این ناملایمات و ناهنجاری‌ها و با وجود تمام این حملات و هجمه‌ها و با وجود این نگرش‌های سوء نسبت به این طیف و این صنف که صنف مبلّغ مکتب تشیّع است، ما آمده‌ایم تا پا روی خواسته نفس بگذاریم!

آقایان می‌فرمایند: «ما عمامه را برمی‌داریم تا بهتر بتوانیم تبلیغ کنیم!» چه کسی را داری گول می‌زنی؟! تو می‌خواهی شب در خیابان راحت بگردی یا می‌خواهی تبلیغ کنی؟! تبلیغتان را هم دیدیم!

در زمان صفویه [زنان] حرمسرای سلاطین صفویه می‌آمدند و لباس اهل علم و طلبه‌ها را می‌بردند و می‌شستند! پس در این موقع و الآن هنر است که انسان بیاید و با این ناملایمات و مسائلی که ناخواسته و ناخودآگاه تحمیل شده است دست و پنجه نرم کند! گفت:

گنه کرد در بلخ آهنگری به شوشتر زدند گردن مسگری^۱
اگر در این شرایط، شخصی که می‌تواند خیلی خوب پول در بیاورد و خیلی خوب زندگی‌اش را بگرداند و برود دست به تجارت بزند و در دانشگاه‌ها درس بخواند و مشغول همین مسائل و علوم می‌شود که خیلی‌ها به آنها مشغول‌اند، این شخص بیاید و با وجود این شرایط طلبه بشود، کم ارزش ندارد! آقا، اینها حساب دارد، اینها را در پرونده می‌نویسند!

بی‌جهت نیست که رسول خدا فرمود:

إِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أَجْنِحَتَهَا لِطَالِبِ الْعِلْمِ؛^۲ «ملائکه بال‌های خودشان را زیر پای طالب علم می‌گسترانند و او را تأیید می‌کنند!»

۱. ضرب‌المثل.

۲. من لا يحضره الفقيه، ج ۴، ص ۳۸۷.

چون ملائکه مربوط به عالم قدس و عالم نورانیت هستند و می‌فهمند این چیزی که این شخص دارد مطالعه می‌کند، ره به آنجا می‌برد و به آن سو حرکت می‌دهد. فیزیک و شیمی و ریاضی که به آن سو حرکت نمی‌دهند، بلکه آنها فقط یک فرمول و قاعده است. البته نمی‌خواهم بگویم که اینها بد است، اینها برای گذران این دنیا خوب است و کسی که قصد قربت داشته باشد، ثواب هم می‌برد؛ ولی آن علمی که از اول، پایه و اساسش حرکت نفس به عالم قرب است، علم عقاید است، علم احکام است، علم مبانی است، علم فلسفه است، علم تفسیر است، علم عرفان است. اینها علوم است که انسان را به آن سو می‌کشاند و دل‌ها را به آن سو متوجه می‌کند و از این منجلاب بیرون می‌آورد؛ لذا ملائکه می‌آیند و کمک و تأیید می‌کنند. اگر مشکلی در ذهنش باشد، یک دفعه می‌بیند حل شد. این حل شدن از کجا است؟ از آنجا آمده است!

خیلی اتفاق می‌افتد که گاهی برای انسان یک مطلب مبهمی پیش می‌آید، ولی یک دفعه می‌بیند حل شد، یا یک دفعه در بحث می‌بینیم که قضیه روشن شد و معنای یک کلام، آن حقیقت خودش را برای انسان نشان می‌دهد! اینها همه تأییدات ربّانی است که برای این دسته و این طائفه می‌آید.

روی همین جهت، مسئولیت این افراد مسئولیت خیلی سختی است! اینها باید بدانند پا در جایی گذاشته‌اند که توقع ولی نعمتشان این است که بیایند و ایتم آل محمد را سرپرستی کنند و آنها را تعلیم کنند و طبق آنچه مورد نظر ولی نعمت است، با مردم صحبت کنند؛ نه طبق مصلحت!

الآن ولی نعمت چه می‌خواهد؟ اگر ولی نعمت می‌گوید: الآن حرف بزن، حرف بزند؛ و اگر می‌گوید: الآن ساکت شو، ساکت بشود! در وقتی که می‌گوید ساکت شو، نباید حرف زد و نباید سخن گفت و سخن گفتن خلاف است!

امام صادق علیه‌السلام به هشام پیغام می‌دهند که برای چه تو این قدر به مجالس می‌روی؟! مگر نمی‌دانی که الآن موقعیت فرق می‌کند؟! اگر تو می‌خواهی

برای من تبلیغ کنی، من می‌گویم ساکت شو!^۱
 موسی بن جعفر به معلی بن خنیس پیغام می‌دهند که چرا این قدر جان خود
 و جان شیعیان را به خطر می‌اندازی؟! برای چه مسائل را این قدر بی‌پرده و به‌طور
 صریح و به‌صورت حاد مطرح می‌کنی؟!^۲

اگر تو داری برای امام کاری می‌کنی، خب امام این دستور را می‌دهد! اگر ما
 داریم برای امام کار انجام می‌دهیم و برای امام درس می‌خوانیم و برای امام قدم
 برمی‌داریم، باید ببینیم که اماممان چه می‌فرماید؛ امام صادق به ما چه دستور می‌دهد؛
 امام باقر چه می‌فرماید؛ امام رضا چه می‌فرماید؛ امام زمانمان چه می‌فرماید! بله، اگر
 برای خودمان و دنیا است، خب این مطلب دیگری است!

بنابراین طلبه باید خوب درس بخواند و خوب مطالعه و مباحثه کند و وقتش
 را به این طرف و آن طرف و به گعده‌ها نگذرانند! باید هر دقیقه دقیقه او [روی]
 حساب باشد و خود را به علوم مجهّز کند و از تمام اوقاتش استفاده کند و در قبال
 هجمه مخالفین، دارای برهان و منطق باشد!

البته این مطلب را هم باید بدانیم که ما ولیّ و وکیل دین نیستیم؛ بلکه ولیّ و
 صاحب دین یک نفر است و آن حضرت بقیة الله ارواحنا فداه است و بس! و همه ما ابزار
 و وسائط هستیم که بر حسب سعه فکری و سعه وجودی خودمان قدمی برمی‌داریم؛
 اما ولیّ فقط او است!

اگر مطلبی به نظر صحیح می‌آید، باید آن مطلب گفته شود؛ حالا اینکه مردم بدشان
 می‌آید یا خوششان می‌آید به ما ارتباط ندارد! می‌گویند: «آقا، رجم در اسلام نیست و
 این خلاف است!» نه خیر، رجم در اسلام هست و حکم رجم هم باید انجام بشود!^۳

۱. رجوع شود به رجال الکشی، ص ۲۷۰.

۲. رجوع شود به المحاسن، ج ۱، ص ۲۵۵؛ الکافی، ج ۲، ص ۲۲۳.

۳. رجوع شود به الکافی، ج ۷، ص ۱۷۶ و ۱۷۷؛ تهذیب الأحکام، ج ۱۰، ص ۴-۱۶.

اسلام می‌خواهد با این عقوبت جلوی خلاف را بگیرد. اگر با این عقوبت جلوی خلاف را نگیرد، وضع در ارتباطات همین چیزی می‌شود که می‌شنوید! ولی اگر دو نفر را رجم کردند، آن وقت خواهید دید که چه اثراتی بر این مسئله بار است. اگر دست دزد بریده شود، جلوی دزدی گرفته می‌شود؛ نه اینکه دزد را ببرند در زندان و یک گوسفند هم جلوی او بکشند و طاق نصرت هم ببندند! این است که دائماً دزدی رو به تزاید می‌گذارد.

کسی که یک نفر را می‌کشد، باید قصاص شود و باید احکام اسلام مو به مو انجام بشود؛ حالا اگر مردم دنیا بد می‌گویند، برای خودشان می‌گویند! مگر شما تا به حال برای مردم دنیا زندگی می‌کردید که بد بگویند یا نگویند؟! مردم دنیا چه کسانی هستند؟ مردم دنیا آنهایی هستند که می‌آیند در خیابان می‌ایستند و طائفه لخت مادرزاد از جلوی آنها و از جلوی زن و بچه و کودک می‌گذرد! حالا آیا ما بایستی که برای اینها نگران بد آمدن و خوش آمدن باشیم یا برای آنچه خدا گفته است!؟

رجم در اسلام هست، سنگسار هست، قصاص هست و سایر احکام و تعزیرات هم هست و باید اینها را گفت و به همه دنیا اعلام کرد؛ منتها به صورت پسندیده و عقلانی و صحیح، با روشن شدن مطلب و روشن کردن مسائل!

ما قیم دین نیستیم! اگر مطلبی را بدانیم، به مردم می‌گوییم می‌دانیم؛ و اگر ندانیم، می‌گوییم نمی‌دانیم! اگر مطلبی را که نمی‌دانیم بگوییم می‌دانیم یا توجیه کنیم، به مکتب خیانت کرده‌ایم! قرار نیست که علم ما مثل امام زمان و امام صادق باشد! چه کسی گفته است؟! صد سال که هیچ، اگر صد میلیارد سال هم بگذرد، ما ناخن امام صادق هم نخواهیم شد! مگر قرار بر این است که ما در همان مرتبه باشیم؟! نه خیر، خدا از ما همین قدر می‌خواهد و بیش از این هم نمی‌خواهد؛ منتها نباید کوتاهی کنیم، بلکه باید به‌طور صحیح به دنبال منبع و مدرک برویم.

باید ادبیات و صرف و نحو را خیلی خوب بخوانیم. فلسفه و عرفان را خیلی خوب بخوانیم. فقه را خیلی خوب بخوانیم. تفسیر، تاریخ و اصول و سایر مبانی را

باید خوب خواند و کاملاً از عهده‌شان برآمد و دیگر بقیه‌اش به ما ارتباط ندارد. ولی دین شخص دیگری است و ما فقط سخنگو هستیم. اگر بلد باشیم بیان می‌کنیم و اگر بلد نباشیم بیان نمی‌کنیم؛ تمام شد!

خب دیگر انرژی ما تمام شد و نمی‌دانم باز از وقت تخطی کردیم یا نه. علی‌کل‌حال، إن شاء الله امیدواریم که رفقا بر ما ببخشایند و زیاده‌گویی ما را عفو کنند و خداوند این‌گونه مسائل و مجالس را که احیای ذکر اهل بیت است، هرچه بیشتر کند و مردم را به سمت دین راغب‌تر کند.

هم‌چنین باید عرض کنم که در این شرایط، متأسفانه و یا از یک طرف خوشبختانه، چشم مردم بافهم و فهیم و متعقل و آنهایی که به‌دنبال گمشده هستند و نمی‌توانند فطریات خود را زیر پا بگذارند و یافته‌های خود را به‌دست مصالح بسپارند؛ چشم این مردم - که اینها فقط به‌دردبخور هستند - به آنهایی است که برای آزاد شدن و رها شدن از تعلقات و بندگی آمده‌اند، نه برای پست و مقام و ریاست و امثال‌ذلک! و الحمدلله جای خوش‌وقتی است که این مسئله در این زمانه رو به گسترش است و این‌گونه افراد دارند زیاد می‌شوند و به‌دنبال قشری می‌گردند که وجودشان برای اعتلای جامعه حیاتی است؛ و الاً همه‌طور شخصی وجود دارد و الحمدلله همه‌طور سیاهی‌لشکر در همه‌جا هست که آنها دیگر مسائل دیگری دارد و جای خودش را دارد.

لذا از این نقطه‌نظر باید سروران ما و طلاب و علما متوجه باشند که گرچه تا به حال به‌دنبال علم و پیروی از این مکتب و خودسازی بوده‌اند، ولی از امروز دیگر نظرها نسبت به آنها عوض می‌شود و در زی‌ای می‌آیند که مردم توقعات دیگری دارند! إن شاء الله امیدواریم که خداوند دست همه ما را بگیرد و هر شخص را در هر جایی که هست، متعهد به پذیرش ولایت امیرالمؤمنین علیه‌السلام بگرداند!

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ

مجلس هفتم

هدف از حضور در مجالس ذکر اهل بیت

عید غدیر ۱۴۳۲ هجری قمری

أعوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِنَا وَنَبِيِّنَا أَشْرَفِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ
وَخَاتَمِ السَّفَرَاءِ الْمُقَرَّبِينَ أَبِي الْقَاسِمِ مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ
وَاللَّعْنَةُ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ

مرحوم والد - رضوان الله عليه - صبحها در طهران مجلس اعیاد و وفیات داشتند و مجلس اعیاد و وفیاتشان که در مشهد دائر بود، به دنباله همان مجلس طهران بود. ایشان از افرادی - که معمولاً دوسه نفر بودند - به عنوان منبری دعوت می کردند. البته آن موقع هم شلوغ نبود و نهایت افرادی که شرکت می کردند، از بیست سی نفر تجاوز نمی کرد و بعداً کم کم افراد بیشتر شدند.

الآن که نشسته بودم یادم آمد که در یک هم چنین روزی که عید غدیر بود، من آمدم به حضرت والد گفتم: آقا جان، منبری کیست؟ ایشان گفتند: «قرار است فلان کس بیاید!» شخصی است که الآن فوت کرده است، خدا رحمتش کند. گفتم: ایشان نیامده است! گفتند: «حالا یک مقدار صبر می کنیم!» یک ربع بیست دقیقه ای صبر کردند، ولی نیامد. حالا یا برایش مشکلی پیش آمده بود و یا اینکه وسیله پیدا نکرده بود. ایشان گفتند: «حالا مجبور هستیم که خودمان منبر برویم.»

این نواری که از صحبت‌های مرحوم آقا در روز عید غدیر است و در دست رفقا است، برای همان روز است. ایشان در آن روز همین آیه ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾^۱ را بیان می‌کنند و علت نصب ولایت را توضیح می‌دهند. خیلی مطالب دقیقی در آنجا است، رفقا دوباره مراجعه کنند و آن سخنان را بشنوند! البته همه صحبت‌های ایشان قابل تأمل و تعمّل است و در میان آنها نکات و مطالب بسیار دقیق و عمیق و جالبی پیدا می‌شود که برای انسان، کلید راه و مفتاح طریق است. در آن نوار هم یک چنین مطالبی زیاد به چشم می‌خورد!

درباره شخصیت و موقعیت امیرالمؤمنین علیه السلام روایات و مطالب زیاد است؛ هم از رسول خدا، هم از خود آن حضرت در نهج البلاغه و هم از سایر ائمه و هم چنین از اولیا و عرفای الهی که اینها به حقیقت ولایت امیرالمؤمنین علیه السلام رسیده بودند.

ما و امثال ما نرسیده‌ایم، شوخی هم نداریم و بنده اهل تواضع هم نیستیم؛ هم از طرف خودم إن شاء الله تواضع ندارم و هم از طرف بقیه! خیلی راحت و رُک می‌گویم که کسی نفهمیده و در این زمان بنده کسی را نمی‌شناسم! ولی اولیا و عرفای الهی به آن حقیقت ولایت امیرالمؤمنین رسیده‌اند و به آن معنا وقوف پیدا کرده‌اند، لذا جریان عید غدیر در نزد این بزرگان با سایر اعیاد تفاوت دارد.

من به یاد می‌آورم که آن حال و هوایی که مرحوم آقا و بزرگان و اولیا و اساتید ایشان در روز عید غدیر داشتند، با سایر اعیاد بسیار متفاوت بود و در چهره آنها مشخص بود! هم چنین آن مطالبی که راجع به اولیای ماقبل، مثل مرحوم قاضی و آخوند ملا حسین قلی همدانی از ایشان نقل شده است، خیلی تفاوت می‌کرد! بنده در همان سال‌هایی که در زمان حیات ایشان بودم، هیچ عید و هیچ خوشی

۱. سوره مائده (۵) آیه ۳. امام شناسی، ج ۲، ص ۲۰۳:

«امروز من دین شما را برای شما کامل نمودم!»

و بهجتی را که برای مؤمنین دست می‌دهد، مانند آن بهجت و ابتهاج و سرور و تبدل حالی که در روز عید غدیر برای ایشان پیش می‌آمد، ندیدم! به‌طور کلی حال و هوای ایشان از صبح تغییر می‌کرد و تا شب هم ادامه پیدا می‌کرد؛ حتی در روز میلاد امام زمان علیه‌السلام هم این‌طور نبود، در روز مبعث هم این‌طور نبود، در روز ولادت خود امیرالمؤمنین هم به این کیفیت نبود. حالا اینکه اینها چه درک می‌کردند و از این مسئله چه شعور و ادراکی داشتند، در طاققت فهم و افق فکری و ذهنی ما نیست؛ منتها ما باید خودمان را به این افق نزدیک کنیم و همین‌طور صرفاً به شرکت در مجالس نگذرانیم. اینها آمدند و خودشان را نزدیک کردند و جلو آوردند.

در یادم است که بعد از فوت مرحوم آقا، صحبت راجع به مسئله ولایت بود. الان هم همه‌جا صحبت از قضیه ولایت است. هر در و دیواری را که ما می‌بینیم، از این مطالب الی‌ماشاءالله هست؛ ولی چه کسی به این حقیقت ولایت رسیده و به آن اطلاع پیدا کرده است؟! همه ما می‌گوییم که ما اهل ولایت هستیم، منتها بین ولایت ده با ولایت امیرالمؤمنین فرق نمی‌گذاریم! می‌گویند: فلانی اهل ولایت - یعنی ده و قریه - است.

همه ما خودمان را اهل ولایت و اهل مکتب اهل بیت می‌دانیم و از آن دم می‌زنیم و همه‌جا مجلس هست. امروز ببینید همه‌جا را از این طرف تا آن طرف چراغانی کرده‌اند و جشن گرفته‌اند. پوستر و کاغذ پخش کرده‌اند و این طرف و آن طرف تابلو زده‌اند که بیاید در فلان‌جا مجلس است. خب در آن مجلس به مردم چه گفته می‌شود؟! امروز که شما در این مجلس حضور پیدا کردید، من می‌خواهم چه مطلبی به شما بگویم؟ آن گوینده‌ای که در مجلس می‌خواهد مطلب را به مردم بگوید، چه می‌خواهد بگوید؟ آیا می‌خواهد مطالب فتوکی شده و زیراکس شده و از پیش تعیین شده را بگوید، یا اینکه می‌خواهد مردم را به آن افق نزدیک کند؟ البته اگر خودش نزدیک شده باشد! آیا آن گوینده می‌خواهد مردم را به علت و داعی انعقاد این مجالس نزدیک کند؟! آن علت و داعی چیست؟

عرفا و بزرگان و اولیا به دنبال این نبودند که دائماً یک مطالب کلیشه‌شده و زیراکس‌شده را با عبارات مختلف منتقل و پخش کنند و بعد هم همه راه‌ها به رُم ختم بشود؛ بلکه آنها به دنبال این بودند که آن افرادی که وارد مجلس می‌شوند و در آن شرکت می‌کنند، فهمشان بالا برود!

ما گاهی اوقات وقتی که وارد یک مجلس می‌شویم، از اوّل با این ذهنیت می‌آییم که ببینیم در این مجلس چه می‌گویند و چه نقطه‌ضعفی هست تا آن را یادداشت کنیم. این می‌شود پیش‌فرض! یا ببینیم که کجای اینجا نقص دارد تا آن را در ذهن بسپاریم؛ فلانی در این نکته نقص دارد، فلانی در این نکته ضعف دارد، فلانی این را قبول ندارد، فلان گوینده به این مطلب اعتقاد ندارد!

خب اعتقاد ندارد که ندارد! عزیز من، مگر قرار است که آدم به همه چیز اعتقاد داشته باشد؟! مگر ما همه پیغمبر هستیم؟! مگر ما امام معصوم هستیم؟! مگر ما باید از ناخن گرفتن تا موی سر یک شخص را بپذیریم؟! چه کسی گفته است؟! در کجا گفته‌اند؟! در کدام آیه یا روایت یا سنت آمده است؟! آیا قضیه این‌طوری است؟!!

ما فقط به دنبال یک مطلب می‌رویم؛ ولی نمی‌آییم که بفهمیم و عقلمان را رشد بدهیم و فهممان را بالا ببریم و برای خودمان همان حالتی را به وجود بیاوریم که بزرگان در صدد بودند تا آن حالت را برای متعلقین به خود ایجاد کنند. نمی‌آییم همان سیره و روشی را که ائمه علیهم‌السلام می‌خواستند آن را در میان اصحاب انجام بدهند، در خودمان پیاده کنیم. بلکه فقط به دنبال این هستیم که کدام یک از حرف‌های این گوینده با افکار ما می‌سازد، اگر بسازد خوشحال می‌شویم و می‌گوییم: «او هم این‌طوری صحبت کرد، او هم به نفع ما حرف زد و آن قسمت حرفش به ما می‌خورد و خیلی خوب بود، پس معلوم می‌شود که ما بر حق و درست هستیم!» خب ما هم می‌خواهیم که همه بر حق باشند و نمی‌خواهیم کسی بر باطل باشد!

یک وقت شخصی از یک جا و از طرف یک نفر برای ما پیغام آورده بود: «فلانی، چه کار می‌کنی؟ ما بر حقیم!» گفتم: مگر من می‌خواهم شما بر حق نباشید و

بر باطل باشید؟! خب ما هم می‌خواهیم شما بر حق باشید و راهتان درست باشد! گفت: «نه خیر، اصلاً ما بر حق هستیم!» گفتم: خب من هم همین را می‌گویم! من هم می‌گویم شما باید این‌طور باشید! پس ایرادی نداریم! چرا من از اینکه تو بر حق هستی، ناراحت بشوم؟! بسیار خوب، بر حق باش! من خوشحال می‌شوم! همین‌طور ماند که چه بگوید! خلاصه می‌خواست هر طور که شده مطلبی را باز کند، ولی وقتی ما گفتیم که باید هم همین‌طور باشی، بنده خدا بلند شد و رفت!

خب ما باید این‌طور باشیم؛ اصلاً چرا ما نباید بر حق باشیم؟! چه کسی این حق را از ما گرفته است؟! چه کسی می‌تواند این حق را از ما سلب کند که نگذارد به مطلب برسیم؟! مگر کسی می‌تواند این کار را بکند؟! چه کسی چنین حقی را دارد که حق رسیدن به فهم و ولایت علی مرتضی را از ما بگیرد؟! چه کسی می‌تواند این حق را از من بگیرد؟! چرا من نباید در این دنیا به این مطالب برسم؟! چرا نباید حقیقت ولایت امیرالمؤمنین برای من منکشف بشود؟! چرا من نباید بین امام معصوم علیه السلام و بقیه فرق بگذارم؟! چرا من نباید این‌طور باشم؟! چرا من نباید بفهمم که بین امام زمان علیه السلام و من و امثال من، از زمین تا عرش خدا فاصله است؟! چرا این‌طور است؟! چرا من یک‌هم‌چنین حقی را باید از دست بدهم؟! توجه می‌کنید که می‌خواهم چه عرض کنم؟

چرا من نباید بدانم امام علیه السلام، واسطه فیض خدا است و «لایُقاسُ بنا أحد!» است؟! این عین عبارت امام صادق علیه السلام است که می‌فرماید: «نمی‌شود کسی را با ما قیاس کرد و سنجید!» امام صادق که بنده نیستم! چرا این حق من نیست که بفهمم امام زمان من کیست و چه خصوصیتی دارد و با بقیه فرق می‌کند؛ و حالا که فرق می‌کند باید حواس و دل و ذهنم به سمت او برود؟! ولی - نعوذ بالله - ما بر سر امام زمان می‌زنیم و می‌گوییم: «چرا بالا بالایی؟! بیا

پایین! تو هم مثل ما هستی و فرقی نمی‌کنی! حالا غیبت کرده‌ای، خدا مثل خیلی چیزهای دیگر تو را ظاهر خواهد کرد! مگر ما آن چیزهایی را که در ته دریا هستند می‌بینیم؟! خب تو هم یکی از چیزهای غایب! غیبت کرده‌ای، خدا تو را ظاهر خواهد کرد!» یعنی مثل بقیه افراد که می‌آیند و کارهایی انجام می‌دهند، بر سر امام زمان می‌زنیم و او را در حد خودمان پایین پایین می‌آوریم! برای چه؟ چون ما نقص و عیب داریم و چون ما نفهم هستیم و نمی‌توانیم موقعیت خودمان را ارزیابی کنیم؛ لذا پیمان را از حد خودمان جلوتر می‌گذاریم و بر سر امام زمان می‌زنیم و او را پایین می‌آوریم و مثل او می‌شویم. لذا ضعف‌هایی را که در کتاب‌ها و سخنرانی‌های افراد مشاهده می‌کنید، همه حکایت از مافی‌الضمیر و آن قلب ناقص و ذهن جاهل آنها دارد!

من یک وقت در جایی می‌خواندم که یکی از بزرگان راجع به شخصی که استادش بوده و در نزد او درس خوانده بود، در ضمن یک مقاله نوشته بود که او

كَلِمَةُ اللَّهِ الْعُلْيَا بود!

البته از حق هم نباید بگذریم که آن شخص واقعاً مرد بزرگی بود، مرد عالم و دانشمندی بود، در فنون مختلف خبیر بود و اهل تألیف کتاب بود. بنده هنوز کتاب‌های ایشان را می‌خوانم و استفاده می‌کنم! در ریاضی زبردست بود، در نجوم و هیئت دست داشت و در سایر مسائل اطلاع داشت. مرد زاهد و عابد و صالحی بود، اهل تهجد و معرض از دنیا بود، اهل دنیا و پرداختن به زخارف دنیا نبود، اهل مرید و مریدبازی و بیاوبرو و جمع کردن این و آن به دور خود نبود؛ بلکه به دنبال تحصیل علم بود! اینها مسائل کمی نیست و ما همه اینها را قبول داریم و همه اینها به جای خودش محفوظ و إن شاء الله الآن جایش در بهشت و مورد شفاعت ائمه است و من قطع دارم که این فرد از صلحا و ابرار است؛ ولی فقط به همین مقدار بود و بیشتر از این نبود!

انسان باید مراتب و شخصیت افراد و حدود آنها را حفظ کند. هر بلایی که بر سر ما آمده و می‌آید، به خاطر این است که حدود را رعایت نکرده‌ایم؛ آن کسی را که پایین است، بالا برده‌ایم و آن کسی را که بالا است، پایین آورده‌ایم. ما هزار و چهارصد

سال چوب این را خوردیم که آن کسی که بعد از پیغمبر باید پای منبر می نشست، رفت و به جای پیغمبر نشست و آن کسی که باید به جای پیغمبر می نشست، آمد و پای [منبر] نشست و به او گفتند: باید بنشین و به یاره‌های این شخص گوش بدهی! یعنی تمام این مسائلی که برای ما پیدا شده است، به خاطر همین بوده است. هزار و چهارصد سال است که همین است و هیچ تغییری هم نکرده است!

لذا مرحوم آقا می فرمودند:

انسان نباید به افراد و به مؤمنین و به علما بی احترامی کند، بلکه باید حدود هر شخصی را حفظ کند!

حالا اگر یک نفر در یک مسیر نیست، چه اشکالی دارد؟! مؤمن که هست، شیعه امیرالمؤمنین که هست، اهل نماز و قبله و قرآن که هست؛ پس باید حدود رعایت بشود، مگر در جایی که لازم باشد.

حالا چون می خواهم یک نقد بکنم، لذا اسم نمی برم! رفقا هم اگر متوجه شدند که شدند؛ و اگر هم متوجه نشدند، مهم نیست! خوب نیست که انسان اسم ببرد؛ چون علی کل حال منظور این است که انسان به مطلب برسد و شخص مطرح نیست!

آن بزرگ راجع به ایشان نوشته بود که او کَلِمَةُ اللَّهِ الْعُلْيَا بود! آخر کَلِمَةُ اللَّهِ الْعُلْيَا چرا؟! کَلِمَةُ اللَّهِ به کسی می گویند که متصل به مقام غیب و متصل به ذات الهی است و مطالب را از آنجا می گیرد؛ نه از روزنامه و کتاب و مجله!

حضرت مسیح را کَلِمَةُ اللَّهِ می گفتند! در آیه قرآن داریم: ﴿وَكَلِمَتُهُ﴾^۱ یا در آیه دیگر داریم: ﴿وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا﴾^۲ «کلمه خدا بالاترین است!»

کلمه یعنی آن نمودار ذات پروردگار در بروز اسماء و صفات! کلمه یعنی مظهر، کلمه یعنی اثر، کلمه یعنی بروز، کلمه یعنی ظهور! همه ما کلمه خدا هستیم،

۱. سوره نساء (۴) آیه ۱۷۱.

۲. سوره توبه (۹) آیه ۴۰.

چون همه ما مظاهر خدا هستیم؛ منتها هر کسی به مقدار سعه وجودی و به مقدار آن حصه‌ای که از ذات و از صفات و آثار و اسماء پروردگار در او تجلی پیدا کرده است.

اما «علیا» به چهارده معصوم اطلاق می‌شود و آنها «کَلِمَةُ اللَّهِ الْعُلْيَا» هستند! همان طوری که در روایات هم نسبت به این مسئله تصریح شده است که «نَحْنُ كَلِمَةُ اللَّهِ الْعُلْيَا!» ائمه می‌فرمایند: «كَلِمَةُ اللَّهِ الْعُلْيَا مَا هَسْتِم!»^۱ یعنی واسطه فیض بین ذات اقدس اله و جمیع ممکنات - یعنی هر چه که قالب ماهیت به آن خورده است - امام معصوم علیه السلام است.

حالا بگویید بینم که این آقا کجای این قضیه و کجای این مطلب است؟! آیا شما واسطه فیض هستید؟! ای بنده خدا، آن دو تا ضَرْبِ ضَرْبایی هم که در ذهن تو هست و آن دو تا لغتی هم که ما حفظ کرده‌ایم از همان کَلِمَةُ اللَّهِ الْعُلْيَا آمده است.

الآن کَلِمَةُ اللَّهِ الْعُلْيَا یک نفر و یک ذات است و آن امام معصوم علیه السلام حضرت بقیه الله ارواحنا لتراب مقدمه الفداء است و بس! آن کسی که واسطه برای فیض است و الآن واسطه است که من می‌توانم صحبت کنم و شما می‌توانید بشنوید. اگر او نباشد، من لال می‌شوم و نمی‌توانم حرف بزنم و شما کر می‌شوید و

۱. تفسیر فرات الکوفی، ص ۳۹۶:

«... فَهَمْ أُمَّةٌ أَهْدَىٰ وَالدُّعَاةُ إِلَى التَّقْوَىٰ وَكَلِمَةُ اللَّهِ الْعُلْيَا وَحُجَّتُهُ الْعُظْمَىٰ!»

ترجمه: «... پس ایشان پیشوایان هدایت، و دعوت‌کنندگان به تقوا، و کلمه و ظهور والاتر پروردگار، و حجت عظمای او هستند!» (محقق)

مشارق أنوار الیقین، ص ۶۱:

«جابر بن عبدالله... قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: "... وَنَحْنُ كَلِمَةُ اللَّهِ وَنَحْنُ خَاصَّةُ اللَّهِ!»

ترجمه: «جابر بن عبدالله انصاری روایت می‌کند از رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ که حضرت فرمودند: "... و ما کلمه و ظهور خدا و ما خاصه و مقربان خدا هستیم!» (محقق)

نمی توانید بشنوید. قضیه این است!

کلمه الله به آن کسی می گویند که تمام مُلک و ملکوت عالم در دستش است. ما با انگشت خودمان نمی توانیم سرمان را بخارانیم، آن وقت چطور این شخص کلمه الله العلیا است؟!

بله، آدم خوب، معزز و محترمی است؛ اما چرا ما باید در تعبیرمان این قدر لقلقه لسان داشته باشیم؟! چرا قلم ما هر چیزی را که بخواهد، می نویسد؟! آخر هر چیزی حدی دارد!

آن شخص باید در روز قیامت برای نوشتن این کلمه به امام زمان پاسخ بدهد؛ چون الآن امام زمان کلمه الله العلیا است! باید [به این پرسش] پاسخ بدهد که تویی که عالم بودی چرا نوشتی؟! حالا مردم که می نویسند به خاطر این است که آنها جاهل و نفهم اند! بله، به خیلی از افراد، امیرالمؤمنین هم می گویند! مگر بعضی ها این طرف و آن طرف نمی نویسند که شیعیان را تو امیرالمؤمنینی؟!

آیا شما می دانید که اطلاق لفظ «امیرالمؤمنین» بر خود امام زمان هم که کلمه الله العلیا است، حرام است؟! آن وقت بنده به خودم [امیرالمؤمنین] می گویم؟! لفظ «امیرالمؤمنین» فقط و فقط اختصاص به علی بن ابی طالب، صاحب امروز دارد^۱ و حتی به امام حسن هم نمی شود امیرالمؤمنین گفت! اما به چه کسانی

۱. الهدایة الکبری، ص ۱۹۲؛ الأمالی، شیخ طوسی، ص ۲۹۵.

۲. إعلام الوری، ج ۱، ص ۳۰۷:

«و کتاه رسول الله صلى الله عليه و آله و سلم بأبي تراب لما رآه ساجداً مُعَفِّراً في التراب و لقبه أمير المؤمنين. خصه النبي صلى الله عليه و آله و سلم به لما قال: «سَلِّمُوا عَلَيَّ بِأَمْرَةِ الْمُؤْمِنِينَ!» و لم يجوز أصحابنا أن يطلقوا هذا اللفظ لغيره من الأئمة فقالوا: إنه انفرد بهذا التلقب فلا يجوز أن يُشارَكة في ذلك غيره!»

ترجمه: «رسول خدا صلى الله عليه و آله و سلم چون علی بن ابی طالب را در حال سجده دیدند که صورت به خاک می سایید، او را «أبتراب» نامیدند. و او را «امیرالمؤمنین» لقب دادند. و پیغمبر ﷺ

امیرالمؤمنین گفتند؟ هارون الرشید می‌گفت: به من امیرالمؤمنین بگوید! موسی بن جعفر علیه السلام وارد بر هارون می‌شد و مجبور بود به او بگوید: «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ!»^۱ امام صادق وارد بر منصور دوانیقی می‌شد و به منصور دوانیقی فاسقِ فاجر، امیرالمؤمنین می‌گفت؛^۲ [چون اگر نمی‌گفت] امام را می‌کشت! حالا متوجه شدید که چه کسانی به خودشان امیرالمؤمنین می‌گفتند؟! مأمون امام زمان خودش را می‌کُشد و لقب خودش را امیرالمؤمنین می‌گذارد! در نامه‌هایی که می‌نوشت، اسم خودش را امیرالمؤمنین می‌گذاشت: «مِنَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، عبد الله مأمون.» و ممانعت نمی‌کرد از اینکه در خطبه‌های جمعه به او امیرالمؤمنین بگویند و حتی به او امام می‌گفتند!^۳

مرحوم والد ما جلد هجده /امام شناسی را نوشته است که مطالب مهمی در آن آورده‌اند؛ بروید نگاه کنید. [بحث] شلغم و چغندر که در آن کتاب نیست؛ بلکه واقعیت

◀ اکرم او را به این لقب مختص نمودند، آنجا که فرمودند: ”بر علی با عنوان امیرالمؤمنین سلام کنید!“ و فقهای ما جائر نمی‌دانند که این لفظ (امیرالمؤمنین) برای غیر حضرت علی علیه السلام [حتی] از ائمه علیهم السلام به کار رود، و گفته‌اند: پیغمبر اکرم حضرت علی را منفرد به این لقب نموده‌اند، بنابراین جائر نیست که غیر حضرت علی علیه السلام در این لقب با او شریک گردد!“ (محقق)

مناقب آل ابي طالب عليهم السلام، ج ۳، ص ۵۵:

«و لَمْ يُجَوِّزْ أَصْحَابُنَا أَنْ يُطْلَقَ هَذَا اللَّفْظُ لِغَيْرِهِ مِنَ الْأَئِمَّةِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ. وَقَالَ رَجُلٌ لِلصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! فَقَالَ: ”مَه، فَإِنَّهُ لَا يَرْضَى بِهَذِهِ التَّسْمِيَةِ أَحَدٌ إِلَّا ابْتِغَاءً لِجَهْلِ!“»
ترجمه: «و فقهای ما جائر نمی‌دانند که این لفظ (امیرالمؤمنین) برای غیر حضرت علی علیه السلام از ائمه علیهم السلام به کار رود! و شخصی به امام صادق علیه السلام خطاب نمود: یا امیرالمؤمنین! حضرت فرمودند: ”ساکت شو، چرا که هیچ کسی به این اسم راضی نشود مگر آنکه به بلای ابوجهل مبتلا گردد!“» (محقق)

۱. رجوع شود به *عیون أخبار الرضا* علیه السلام، ج ۱، ص ۸۲.

۲. *الإرشاد*، ج ۲، ص ۱۸۳.

۳. *الكافی*، ج ۱، ص ۴۹۰.

براساس اتقان و برهان و دلیل و منابع است، ولی ما همین‌طور [بدون دلیل و برهان عمل می‌کنیم]. علی‌کل‌حال اینها مسائلی است که [باید به آن توجه کرد]!

آمدن در این مجالس برای بازشدن فهم است و مطالب، مطالب کلیشه‌ای نیست؛ ولی ما مطالبی را که به ما می‌گویند بگو، تا هر جا که مصلحت باشد می‌گوییم و هر جا که ضرر داشته باشد و مصلحت نباشد، نمی‌گوییم!

راجع به امیرالمؤمنین علیه السلام مطلب و قضیه بسیار زیاد است. یک روایت داریم که پیغمبر فرمودند: «ذَكَرُ عَلِيٍّ عِبَادَةٌ؛^۱ ذَكَرَ عَلِيٌّ عِبَادَتِ اسْت.». اگر انسان یاد امیرالمؤمنین بکند عبادت است.

یکی از روایات و مطالبی که راجع به امیرالمؤمنین است و بسیار بسیار عجیب است، [این روایت است]:

يَا عَلِيُّ، مَثَلُكَ مَثَلُ الْكَعْبَةِ حَيْثُ تُطَافُ وَ لَا تَطُوفُ؛^۲ «[ای علی]، مثل تو مثل

۱. الاختصاص، ص ۲۲۴.

۲. كَفَايَةِ الْأَثَرِ، ص ۱۹۸:

«عَنْ عَاصِمِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ لَبِيدٍ قَالَ: ... قَالَتْ [فاطمة الزهراء سلام الله عليها]: "يَا أَبَا عَمْرَةَ، لَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ: مَثَلُ الْإِمَامِ مَثَلُ الْكَعْبَةِ إِذْ تُتَوَقَّى وَ لَا تَأْتَى!" أَوْ قَالَتْ: "مَثَلُ عَلِيٍّ ...".» امام شناسی، ج ۷، ص ۲۰۴:

«[لبید نقل می‌کند که] حضرت فاطمه فرمود: "ای اباعمره، رسول خدا صلی الله علیه و آله گفت: مثل امام، مثل کعبه است که باید به‌سوی او بروند؛ نه آنکه کعبه به‌سوی مردم بیاید!" یا اینکه گفت: "مثل علی، مثل کعبه است ...".»

المسترشد فی إمامة علی بن ابی طالب علیه السلام، ص ۳۸۷:

«عَنْ الصُّنَابِحِيِّ عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: "قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ): يَا عَلِيُّ، أَنْتَ بِمَنْزِلَةِ الْكَعْبَةِ يُؤْتَى إِلَيْهَا وَ لَا تَأْتَى!"»

ترجمه: «صنابحی از امیرالمؤمنین علیه السلام نقل می‌کند که حضرت فرمود: "رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمود: ای علی، تو به مانند کعبه هستی که مردم باید به‌سوی آن بروند؛ نه آنکه به‌سوی مردم بیاید!"» (محقق)

کعبه است که باید به دور کعبه طواف کرد و کعبه به دور آدم‌ها طواف نمی‌کند! «
 نمی‌دانم که تا به حال این حدیث را شنیده‌اید یا نشنیده‌اید. خیال می‌کنم که
 بنده این مطلب را گفته باشم. مطلبی است که هست و همه هم نقل کرده‌اند و اتفاقاً
 اهل سنت هم در کتب خودشان آورده‌اند.^۱ اینکه پیغمبر می‌فرماید: «یا علی، مثل تو
 مثل کعبه است که باید به دنبال کعبه رفت»، یعنی چه؟ کعبه به دنبال کسی نمی‌آید؛
 بلکه ما باید برویم ویزا بگیریم و بلیط تهیه کنیم، بعد به عمره و حج برویم و به دور
 کعبه بگردیم. هیچ وقت کعبه بلند نمی‌شود که بیاید به دور منزل ما بگردد! این یعنی
 چه و منظور پیغمبر در این مسئله چه بود؟

یک روایت دیگری راجع به امیرالمؤمنین است که اتفاقاً آن هم [مانند]

روایت اول، از پیغمبر است:

«یا علی، مثل تو مثل سوره ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ است. کسی که به این سوره
 اعتقاد داشته باشد، یک سوّم از نصیب ایمان را حائز و واجد است. کسی
 که این سوره را بخواند و اعتقاد داشته باشد و به زبان بیاورد، دو سوّم [از
 نصیب ایمان را حائز و واجد است]. کسی که اعتقاد به این سوره داشته
 باشد و به زبان بیاورد و به دنبال برود و پیگیر باشد (این سوّمی خیلی مهم
 است!) تمام ایمان را حیات کرده است. کسانی که تو را قبول داشته
 باشند، به یک سوّم ایمان رسیده‌اند؛ کسانی که تو را قبول داشته باشند و به
 زبان هم بیاورند، دو سوّم از ایمان را دارند؛ کسانی که تو را قبول داشته
 باشند و به زبان بیاورند و پیگیر هم باشند، (وقتی که [امتحان] پیش می‌آید،
 فرار نکنند! وقتی که یک تیر می‌آید جاخالی ندهند تا به یکی دیگر بخورد،
 بلکه پای کار بایستند!) اینها همه مراتب ایمان را طی کرده‌اند.»^۲

۱. فردوس الأخبار، دیلمی، ج ۵، ص ۴۰۶؛ غایة المرام، ص ۷۲؛ أسد الغابة، ج ۳، ص ۶۰۹؛

بشارة المصطفى، ص ۴۲۸.

↔

۲. المحاسن، ج ۱، ص ۱۵۳.

در زمان پیغمبر مشخص نبود که مراتب ایمان چقدر است، چون آن هیمنه و شخصیت غالب رسول خدا بر افراد و بروز و ظهور حضرت مانع بود از اینکه آنچه در نفوس هست، ظهور پیدا کند! بعضی‌ها در زمان رسول خدا بغض امیرالمؤمنین علیه السلام را در دل داشتند، ولی اظهار نمی‌کردند.^۱

ما تمام این مطالبی را که در این روایات هست، در زندگی شخصیمان تجربه کرده‌ایم. ما در زمان مرحوم والد - رضوان الله علیه - تمام این روایات را تجربه کردیم و همه را دیدیم! در زمان ایشان کسانی بودند که ایشان به من می‌فرمودند: «من نمی‌خواهم یک نگاه به اینها بیندازم!» و در میان خود ما بودند و در جلسات

﴿عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي الْقَدَامِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: "قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مِثْلَكَ مِثْلُ ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾؛ فَإِنَّهُ مَنْ قَرَأَهَا مَرَّةً فَكَأَنَّمَا قَرَأَ ثُلُثَ الْقُرْآنِ، وَ مَنْ قَرَأَهَا مَرَّتَيْنِ فَكَأَنَّمَا قَرَأَ ثُلُثِي الْقُرْآنِ، وَ مَنْ قَرَأَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَكَأَنَّمَا قَرَأَ الْقُرْآنَ! وَ كَذَلِكَ مَنْ أَحَبَّكَ بِقَلْبِهِ كَانَ لَهُ مِثْلُ ثُلُثِ ثَوَابِ أَعْمَالِ الْعِبَادِ، وَ مَنْ أَحَبَّكَ بِقَلْبِهِ وَ نَصَرَكَ بِلِسَانِهِ كَانَ لَهُ مِثْلُ ثُلُثِي أَعْمَالِ الْعِبَادِ، وَ مَنْ أَحَبَّكَ بِقَلْبِهِ وَ نَصَرَكَ بِلِسَانِهِ وَ يَدِهِ كَانَ مِثْلَ ثَوَابِ أَعْمَالِ الْعِبَادِ!"﴾
 ۱. الاحتجاج، ج ۱، ص ۱۴۴:

«... قَالَ: فَهَلْ فِيكُمْ أَحَدٌ قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: "إِنِّي لَأَرْحَمُكَ مِنْ صَغَائِنَ فِي صُدُورِ أَقْوَامٍ عَلَيْكَ لَا يُظْهِرُونَهَا حَتَّى يَفْقِدُونِي فَإِذَا فَقَدُونِي خَالَفُوا فِيهَا غَيْرِي"؟!»
 ترجمه: «... امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: آیا به جز من کسی بین شما هست که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم به او فرموده باشد: "دلم برای تو به رحم می‌آید از کینه‌هایی که نسبت به تو در سینه گروهی است که بر علیه تو هستند؛ و آن کینه‌ها را آشکار نمی‌کنند مگر بعد از من، و چون از دنیا روم به مخالفت برخیزند؟!» (محقق)

کتاب سلیم، ج ۲، ص ۵۶۹:

«... فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا يُبْكِيكَ؟ فَقَالَ: "صَغَائِنُ فِي صُدُورِ أَقْوَامٍ لَا يُبْدُونَهَا لَكَ إِلَّا مِنْ بَعْدِي!"»
 ترجمه: «امیرالمؤمنین علیه السلام نقل کردند: ... پس عرض کردم: ای رسول خدا، علت گریه شما چیست؟ فرمود: "کینه‌هایی از تو که در سینه گروه و اقوامی موجود است؛ و آنها را آشکارا نمی‌کنند مگر بعد از من!"» (محقق)

خود ما شرکت می‌کردند و الآن آنها از همه بیشتر داعیه پیروی از ایشان را دارند! من این مطلب را تا به حال به کسی نگفته‌ام!

ما اسم نمی‌بریم و نباید هم ببریم، چون جایز نیست. دنیا، دنیای امتحان است و هر کسی باید بیاید و راه خودش را برود و مسیر خودش را طی کند.

مگر پیغمبر به آن دو نفر جلوی همه افراد فرمودند که شما دو تا بعد از من می‌آیید و خلافت را غصب می‌کنید و حق را از حق‌دار برمی‌گردانید؟! نه؟! نگفتند؟! بله، طوری می‌فرمودند که بالأخره اگر کسی حتی به اندازه یک جو هم در ذهن و

فکرش چیزی مانده بود، می‌فهمید! اما نمی‌آمدند صریحاً بگویند: «تو ای ابوبکر، بعد از فوت من می‌آیی و خلافت را غصب می‌کنی! ای مردم، بدانید که من پیغمبر گفتم!»

یا راجع به آن دومی یا راجع به سوئی و همین‌طور مسائل دیگر چیزی نگفتند؛ بلکه اشاره می‌کردند و در اجمال باقی می‌گذاشتند؛ با این عبارات:

یا علی، چرا باید این‌طور بشود که اقوامی پس از فوت من بیایند و حق تو را بگیرند؟!^۱

یا مثلاً وقتی که یک شخص از آنها کاری می‌کرد، حضرت با یک جمله و کلام و به یک نحوه‌ای مطلب را می‌رساندند که بعد از فوت من خبرهایی اتفاق خواهد افتاد؛ ولی هیچ‌وقت نمی‌آمدند در روی شخص و جلوی افراد یک مطلب را بگویند! بله، به خود ابوبکر و عمر شخصاً این مطالب را فرمودند؛ اما جلوی جمع نگفتند!

بینید چقدر اینها برای ما درس است که به خود شخص بیایند بگویند. انسان در صحبت‌هایی که می‌کند باید مواظب باشد. البته بعضی‌ها کج فهم هستند و آدم هر حرفی می‌زند به خودشان برمی‌دارند. بنده در شب ماه رمضان دارم راجع به بلعم

۱. رجوع شود به مناقب الإمام أمير المؤمنين، الكوفی، ج ۱، ص ۴۰۲ و ج ۲، ص ۳۰۹؛ الرياض النضرة، ج ۱، ص ۵۶؛ تاریخ مدینه دمشق، ج ۵۹، ص ۱۲۶؛ غرر الأخبار، ص ۲۶۲؛ شرح نهج البلاغه، ابن‌ابی‌الحدید، ج ۳، ص ۹۷؛ مناقب آل‌ابی‌طالب علیهم‌السلام، ج ۳، ص ۹۱؛ الطرائف، ج ۲، ص ۴۳۰؛ الصراط المستقیم، ج ۲، ص ۸۹.

باعورا صحبت می‌کنم، بلند می‌شوند می‌آیند و به من می‌گویند: «آقا، منظور از بلعم باعورا ما هستیم؟» آقا، من تو را ناخن بلعم باعورا هم به حساب نمی‌آورم که بیایم بگویم منظور من تو هستی! تو انگشت بلعم باعورا هم نمی‌شوی و اصلاً کسان دیگر در نظر من بودند! خب این به خاطر کج فهمی است.

یا اینکه من دارم در یک جا صحبت می‌کنم و منظورم عام است، یکی بلند می‌شود می‌آید و می‌گوید که «آقا منظور شما من بودم؟» خب حالا یا منظورم شما بوده یا نبوده است؛ اسم که نیاورده‌ام! آدم باید خودش را درست کند!

خب این روش و این مسئله همیشه بوده است. اگر [منظور انسان] یک شخص نبوده که نبوده است، و اگر هم بوده که باید خودش را درست کند! اینکه من منظور نبودم و این طرف و آن طرف و فلان و این حرف‌ها یعنی چه؟! ما دیگر بزرگ شده‌ایم و از موقع پفک خوردنمان گذشته است!

روش و مرام و دأب و دیدن پیغمبر این بود که نمی‌آمدند مطالب را به شخص در جلوی جمعیت بگویند؛ بلکه مسئله را می‌گفتند؛ هر کسی گرفت، گرفت و هر کسی نگرفت، نگرفت. همه بزرگان هم همین‌طور بودند که می‌آمدند یک مطلب را می‌گفتند؛ اگر گرفت، گرفت و اگر نگرفت، نگرفت!

در زمان پیغمبر چه افرادی بودند؟ آیا در زمان پیغمبر میزان ایمان افراد مشخص بود؟! نه مشخص نبود. خنده و بیاوبرو و سلام و صلوات و یا رسول‌الله و از این حرف‌ها زیاد بود؛ ولی همین‌که این شخصیت ظاهری ریخت و به حسب ظاهر در درون خاک جای گرفت، آن افراد به هر میزانی که امیرالمؤمنین را قبول داشتند، به همان میزان آمدند و خود را نشان دادند! آنهایی که بغض داشتند همین‌هایی بودند که سردمدار مسئله شدند و برای رسیدن به خلافت به سمت سقیفه شتابان حرکت کردند؛ و آنهایی که بغض نداشتند ولیکن مثل انعام و چهارپایان و حیوانات بودند، گفتند: «مردم دارند به سقیفه می‌روند، ما هم برویم ببینیم چه خبر است!»

-: خب بروند، تو چرا داری می‌روی؟

-: می‌خواهند در سقیفه صحبت کنند!

-: خب صحبت کنند! راجع به چه موضوعی می‌خواهند صحبت کنند؟

-: یک مطالب مهمی است که می‌خواهند در آنجا به شور و نظر بگذارند!

-: راجع به چه موضوعی؟

-: راجع به خلافت پیغمبر!

-: خلافت پیغمبر؟! مگر پیغمبر دیروز در مسجد مدینه بالای همین منبر

نگفت که بعد از من علی است؟! دیگر راجع به چه چیزی می‌خواهند صحبت کنند؟!

-: حالا بیا برویم ببینیم چه خبر است!

«حالا برویم، حالا برویم» تمام شد! برای چه می‌روید؟! آیا ما این‌طور

نیستیم؟! هستیم یا نیستیم؟! «دیگر بلند شویم برویم» ندارد! وقتی که پیغمبر دیروز

بالای همین منبر آمد و جانشینش را تعیین کرد، دیگر «حالا برویم ببینیم چه می‌گویند»

یعنی چه؟! هر چه می‌خواهند بگویند، بگویند! تو سر جای بنشین!

این را می‌گویند تذبذب، ایمان شل، ایمان کم! اگر به پیغمبر ایمان داشتی

[دیگر به آنجا نمی‌رفتی]!

الآن فرض می‌کنیم که شما بیمار هستید و یک بیماری مبهم و مجملی دارید و

خلاصه بعد از تحقیقات و بالا و پایین کردن، به بهترین متخصص مراجعه می‌کنید که

دیگر رو دست ندارد و هر چه بگوید همان است! او می‌گوید: «آقا، بیماری شما این

است و درمان و راه علاجش هم این است!» و مسائل را به شما نشان می‌دهد. فردا شب

که می‌شود یکی می‌گوید: «فلانی، چندتا قوم و خویش در خانه عمه قزی نشسته‌اند و

دارند راجع به مرض تو صحبت می‌کنند!» حالا آنها چه کسانی هستند؟ مثلاً لبو فروش،

شلغم فروش، آب حوضی - البته حالا قصد توهین نداریم - پارچه فروش، کارمند یک

اداره، یک آدم معمولی، یک پیرمرد و امثال ذلک! آیا شما بلند می‌شوید می‌روید آنجا تا

ببینید آنها چه می‌گویند و حرفشان چیست؟! اصلاً می‌خندید!

چه افرادی رفتند سقیفه بنی ساعده را تشکیل دادند؟ آیا غیر از اینها بودند؟!

عبدالرحمن بن عوف، عمر، ابابکر، عثمان، خالد بن ولید، مغیره بن شعبه و امثال ابوسفیان و همین افراد! آیا سلمان و عمار یاسر در میان آنها بود؟! آنهایی که الآن می‌گویند که سقیفه بنی ساعده از افتخارات اسلام است، آیا در سقیفه بنی ساعده سلمان و مقداد و اباذر و محمد بن ابی بکر و اویس قرن و امثال اینها را پیدا کرده‌اند؟! اگر این افراد در آنجا بوده‌اند بسیار خوب، حالا بگویند که سقیفه بنی ساعده از افتخارات اسلام است؛ ولی چه کسانی در آنجا بودند؟ حالا این سقیفه از افتخارات اسلام شد؟! آیا سلمان دلش برای اسلام نسوخت که نرفت؟! آیا علی دلش برای اسلام نسوخت که نرفت؟! اگر سقیفه از افتخارات اسلام است، پس چرا علی در خانه ماند و در سقیفه شرکت نکرد؟!

اُف بر شما باد که جز آبروریزی شیعه و مکتب اهل بیت هیچ رسالتی ندارید! در هر لباس و در هر موقعیت که هستید! حالا این سقیفه از افتخارات اسلام می‌شود!^۱ وقتی که این شاکله رسول خدا رفت، ایمان افراد خودش را نشان داد که ایمان این شخص چقدر است و ایمان آن شخص چقدر است! یکی فقط می‌گوید: «یا علی، من قبول دارم؛ اما نمی‌توانم به زبان بیاورم!» مگر به امیرالمؤمنین نگفتند که «یا علی، ما قبول داریم؛ ولی دیگر وقتش گذشته است!»^۲ و بعد هم آنها آمدند و غالب شدند و

۱. رجوع شود به کتاب سلیم، ج ۲، ص ۶۳۱.

۲. شاهراه اتحاد، بررسی نصوص امامت، ص ۷۲. و دیگر قائل به این مطلب، سید ابوالفضل برقی در مقدمه و حواشی همین کتاب می‌باشد. (محقق)

۳. السقیفه و فدک، ص ۶۱:

«عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: "أَنَّ عَلِيًّا حَمَلَ فَاطِمَةَ عَلَى حِمَارٍ وَ سَارَ بِهَا لَيْلًا إِلَى بُيُوتِ الْأَنْصَارِ يَسْأَلُهُمُ النَّصْرَةَ وَ تَسْأَلُهُمْ فَاطِمَةُ الْإِنْتِصَارَ لَهُ، فَكَانُوا يَقُولُونَ: يَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ، قَدْ مَضَتْ بِيَعْتُنَا هَذَا الرَّجُلُ، لَوْ كَانَ ابْنُ عَمِّكَ سَبَقَ إِلَيْنَا أَبَابَكْرٍ مَا عَدَلْنَا بِهِ، فَقَالَ عَلِيٌّ: أَكُنْتُ أَتْرُكُ رَسُولَ اللَّهِ مَيْتًا فِي بَيْتِهِ لَا أَجْهَرُهُ وَ أَخْرُجُ إِلَى النَّاسِ أَنْزِلُهُمْ فِي سُلْطَانِهِ؟! وَ قَالَتْ فَاطِمَةُ: مَا صَنَعَ أَبُو حَسَنِ إِلَّا مَا كَانَ يَنْبَغِي لَهُ، وَ صَنَعُوا هُمْ مَا اللَّهُ حَسِبُهُمْ عَلَيْهِ!"»

⇐

حکومت کردند و تقلب کردند و خودشان را به مردم قالب کردند - قالب از تقلب می‌آید - و مردم گفتند: «یا علی، دیگر شلوغ نکن، برو در خانهات بنشین! اگر شلوغ کنی می‌آیند به تو اتهام می‌زنند که آمده‌ای بر علیه امنیت نظام و مصلحت و این حرف‌ها قیام کرده‌ای و بعد هم معلوم است که کار به کجا خواهد کشید!»

امیرالمؤمنین می‌گوید: «آخر یعنی فقط همین مقدار و تمام شد؟! فقط قبول داری و بعد هم دهانت را قفل می‌زنی؟! تو از بیست و سه سال رسالت پیغمبر این قدر را فهمیدی؟!» یعنی پیغمبر آمد که بگوید شما فقط یک مطلب را قبول کنید،

ترجمه: «از حضرت ابوجعفر امام باقر علیه السلام روایت است که فرمود: "امیرالمؤمنین (علیه السلام) حضرت فاطمه (سلام الله علیها) را سوار بر الاغی نمود و شبانه به در خانه انصار برد تا از ایشان یاری طلبد و حضرت فاطمه نیز از ایشان برای حضرتش یاری طلبد؛ ولی آنها می‌گفتند: ای دختر رسول خدا، دیگر بیعت ما با این مرد تمام شده است، و اگر پسر عموی تو علی، زودتر از ابوبکر ما را به خود می‌خواند، ما از او به ابی‌بکر عدول نمی‌نمودیم! امیرالمؤمنین به آنها می‌فرمود: آیا من جنازه رسول خدا را دفن نکرده در خانه‌اش بگذارم و برای ربودن مقام حکومت او از منزل خارج شده با مردم نزاع کنم؟! و فاطمه فرمود: ابوالحسن کاری نکرد مگر آنکه سزاوار بود، ولیکن غاصبین خلافت کردند آنچه را که خدا حساب گیرنده و مؤاخذه کننده آنها است!"» (محقق)

الإمامة والسياسة، ج ۱، ص ۲۹:

«... فَقَالَ بَشِيرٌ بْنُ سَعْدِ الْأَنْصَارِيِّ: لَوْ كَانَ هَذَا الْكَلَامُ سَمِعْتَهُ الْأَنْصَارُ مِنْكَ يَا عَلِيُّ قَبْلَ بَيْعَتِهَا لِأَبِي بَكْرٍ، مَا اخْتَلَفَ عَلَيْكَ اثْنَانِ! قَالَ: وَخَرَجَ عَلَيَّ كَرَمَ اللَّهِ وَجْهَهُ يَحْوِلُ فَاطِمَةَ بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ [وَأَلِهِ] وَسَلَّمَ عَلَيَّ دَائِبَةً لَيْلًا فِي مَجَالِسِ الْأَنْصَارِ تَسْأَلُهُمُ النَّصْرَةَ، فَكَانُوا يَقُولُونَ: يَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ، قَدْ مَضَتْ بَيْعَتُنَا لِهَذَا الرَّجُلِ!»

ترجمه: «... بشیر بن سعد انصاری گفت: ای علی، اگر این سخنان را طائفة انصار قبل از بیعت با ابوبکر شنیده بودند همگی یکپارچه با تو بیعت به امامت می‌کردند، به طوری که دو نفر که باهم اختلاف داشته باشند، یافت نمی‌شد.

و راوی نقل کرد: امیرالمؤمنین علیه السلام شبانه فاطمه علیها السلام را سوار بر مرکبی می‌نموده و در مجالس انصار می‌برد و فاطمه از آنها یاری می‌طلبید؛ آنها می‌گفتند: ای دختر رسول خدا، دیگر بیعت ما با این مرد تمام شده است!» (محقق)

اما به زبان نیاورید و اقدام نکنید و کاری نکنید؟! پس این جنگ‌ها برای چه بود؟! این رفتن این طرف و آن طرف برای چه بود؟! این دربه‌داری‌ها و کشتن‌ها و شهادت‌ها برای چه بود؟!

مگر امروزه در دنیا نمی‌گویند که هر کسی به دین و اعتقاد خودش و کسی به کسی کار نداشته باشد؟! یهودی هستی، باش؛ نصرانی هستی، باش؛ کمونیست هستی، باش؛ بهائی هستی، باش؛ هر چه می‌خواهی باش، ولی فقط برخلاف ما صحبت نکن، با تو کاری نداریم! ما به این حرف‌ها کاری نداریم!

امیرالمؤمنین می‌گوید: فقط همین؟! یعنی اینکه پیغمبر آمد و این مردم را جمع کرد و اعلان کرد، به این معنا بود؟! می‌گویند: «یا علی، همین است!» اینکه می‌گویند: «همین است» یعنی یا علی، دیگر بیخود به ما فشار نیاور - زبان حال است -؛ یا علی، دیگر به ما تحمیل نکن؛ یا علی، دیگر به ما زور نگو؛ یا علی، مدام ما را در خجالت برخوردت نگذار و یک‌خرده از این امر و نهی کم کن! امیرالمؤمنین می‌گوید: «بسیار خوب، کم می‌کنیم، به روی چشم، دیگر به سراغ تو نمی‌آیم و به سراغ یکی دیگر می‌روم!»

-: چرا نیامدی شهادت بدهی؟! چرا نیامدی بگویی؟!

-: یا علی، خبر نداشتم!

-: حالا که تو را خبر کردم!

-: دیگر چه کار کنیم، دیگر نمی‌شود! خودت که اوضاع و مسائل را می‌دانی! قداره‌کش‌ها آمده‌اند - یعنی قبول دارد که اینها همه قداره‌کش هستند! - و زن و بچه در خطرند و خلاصه زندگی تلخ می‌شود! حالا ما هم که تو را دوست داریم، پس دیگر از این مسئله بگذر! چیزی هم که از تو کم نمی‌شود و پیغمبر هم [این مسئله را] بارها به تو گفت!

امیرالمؤمنین می‌بیند که باز هم یک تلنگر دیگر می‌خواهد، لذا می‌گوید: «می‌دانم من را دوست داری و می‌دانم پیغمبر [این مطلب را گفت] و می‌دانم برای

من هیچ فایده‌ای جز زحمت ندارد؛ [ولی من برای تو می‌گویم]!«
 دیشب یکی از رفقا متنی را از کتاب/امام شناسی مرحوم آقا می‌خواند که من
 خیلی تکان خوردم! مرحوم آقا می‌گویند:

شما خیال می‌کنید این امامتی که برای امیرالمؤمنین در روز غدیر حاصل
 شد، برای او جشن و عروسی و تاج افتخار و شادی بود؟! نه خیر، اول
 بدبختی و مصیبت علی از روز غدیر شروع شد!^۱
 ما الآن در روز غدیر در اینجا آمده‌ایم و جشن می‌گیریم و چراغ می‌زنیم و
 نقل و شیرینی و چای می‌خوریم و خوشحالیم که امیرالمؤمنین به ولایت رسید؛
 ولی از آن روز نصب ولایت امیرالمؤمنین، تازه پرونده امتحانات امیرالمؤمنین باز
 شد! اگر من و شما بودیم این ولایت را قبول می‌کردیم؟! صفحه اول: سقیفه
 بنی‌ساعده؛ ای داد بیداد! خب دیگر با ما کاری ندارند و رفتند! صفحه دوم: رفتن
 بالای منبر پیغمبر؛ صفحه سوم: به دنبال امیرالمؤمنین آمدن که بیا بیعت کن! ای داد
 بیداد، شروع شد!

:- خب حالا رفتید و خلافت را گرفتید و ما هم در خانه هستیم، دیگر به ما
 چه کار دارید؟

:- نه خیر، ما با تو خیلی هم کار داریم؛ تو وجودت برای ما مانع است! همین
 سکوت توی علی چکش و پُتک است! عدم حضورت موجب توجه دیگران است!
 مردم می‌گویند: «چرا علی پای منبر نیست؟! چرا علی در نماز جماعت نیست?!»
 امیرالمؤمنین که یک آدم معمولی و بی‌زنی نبود که فقط بلند شود برود باغبانی
 کند. امیرالمؤمنینی که تمام جنگ‌ها مستند به او بود، کندن در خیبر برای او بود، کشتن
 عمرو بن عبدود برای او بود، جنگ بدر به دست امیرالمؤمنین تمام شد، جنگ احزاب
 به دست امیرالمؤمنین ختم شد، جنگ احد بالأخره به دست امیرالمؤمنین به یک مرحله

۱. امام شناسی، ج ۷، ص ۵۳.

عدم شکست اسلام و پیغمبر رسید! اینها چیزی نیست که کسی بتواند انکار کند. کلماتی که پیغمبر راجع به امیرالمؤمنین فرمودند مانند «أنا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَ عَلِيٌّ بِأُهَا»^۱ را کسی نمی‌تواند انکار کند. آن وقت ما بقیه را به امیرالمؤمنین تشبیه می‌کنیم!

پیغمبر در روز خیبر فرمودند:

«یا علی، اگر ترس آن نداشتم که مردم درباره تو چیزی را بگویند که نصاری درباره عیسی بن مریم گفتند، درباره تو کلامی می‌گفتم که بر هیچ کس مرور نمی‌کردی الا اینکه خاک پایت را برمی‌داشت و به چشم می‌کشید!»^۲

پیغمبر در اینجا می‌خواهد چه بگوید؟ یعنی ای علی، تو خدایی! تو مظهر تام خدا هستی! ببینید که در اینجا چه اسراری است که آنها هم نتوانستند بگویند و فقط همین قدر یک جمله گفتند که بدانید خبرهایی هست!

پیغمبر می‌فرماید: «اگر ترس نداشتم، به مردم می‌گفتم و مردم به تو همان اعتقادی را پیدا می‌کردند که مسیحیان به مسیح پیدا کردند؛ ولی من نمی‌توانم بگویم!»

اعتقاد مردم نصاری به حضرت مسیح، ابن الله، یعنی فرزند خدا است! البته اعتقاد آنها به آن کیفیت غلط است و امیرالمؤمنین به یک صورت دیگرند که مظهر تام و آن اثر وجودی و نازلۀ ذات پروردگار در عالم کون و مکان است.

آنهايي که اهل سر هستند به این نکته من می‌رسند! آنها چه کسانی هستند؟

۱. تحف المقول، ص ۴۳۰.

برای توضیح بیشتر رجوع شود به عبقات الأنوار فی إمامة الأئمة الأطهار، ج ۱۴، ص ۱۶ - ۵۴۶؛ امام شناسی، ج ۱۱، ص ۵۱.

۲. الکافی، ج ۸، ص ۵۷.

«عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: بَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ جَالِسًا إِذْ أَقْبَلَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ فِيكَ شَبَهًا مِنْ عِيسَى بْنِ مَرْيَمَ، وَ لَوْلَا أَنْ تَقُولَ فِيكَ طَوَائِفٌ مِنْ أُمَّتِي مَا قَالَتِ النَّصَارَى فِي عِيسَى بْنِ مَرْيَمَ لَقُلْتُ فِيكَ قَوْلًا لَا تَمُرُّ بِمَالٍ مِنَ النَّاسِ إِلَّا أَخَذُوا التُّرَابَ مِنْ تَحْتِ قَدَمَيْكَ يَلْتَمِسُونَ بِذَلِكَ الْبَرَكَةَ!"»

معلوم است که چه کسانی هستند؛ امثال مرحوم آقا و استادشان، رضوان الله علیهما؛ ولی بقیه نه خیر، ابداً! پس دین را چه کسی فهمیده است؟ اینها فهمیده‌اند. آن وقت ما خیلی راحت می‌گوییم: حسین‌های زمان، علی‌های زمان!^۱ خب اگر واقعاً این شخص این طور است، بسم الله! این ید و این بیضا؛ شما انجام بدهید، آن وقت ما هم به شما می‌گوییم!

امام حسین چه کسی بود؟ امام صادق چه کسی بود؟ امام جواد چه کسی بود؟ بسم الله، شما بیایید همان طور مثل امام جواد و امام صادق حرف بزنید و همان کار را بکنید، اصلاً ما به شما سجده می‌کنیم! ولی وقتی که نمی‌توانیم، چرا پایمان را از حد خودمان فراتر بگذاریم؟! به والله این قضیه خوب دارد؛ شوخی نمی‌کنم!

حریم امام باید محفوظ باشد، حریم معصوم باید محفوظ باشد! [وإلاً] از دست امام زمان خوب می‌خوریم! هر چیزی باید در جای خودش باشد و هر حریمی بایستی که محفوظ باشد!

پیغمبر فرمودند: «ذِكْرُ عَلِيٍّ عِبَادَةٌ»^۲ ذکر علی عبادت است! از آن طرف داریم: «عِنْدَ ذِكْرِ الصَّالِحِينَ تَنْزِلُ الرَّحْمَةُ»^۳ وقتی که ذکر صالحین می‌شود، رحمت نازل می‌شود! در این فقره امیرالمؤمنین در کجای قضیه قرار دارد؟ او بالاتر از همه صالحین و اصلاً رئیس و امام صالحین است!

حالا اینکه «ذکر علی عبادت است و عبادت هم انسان را به خدا نزدیک می‌کند»، معنای نزدیک شدن انسان به خدا چیست و چه چیزی انسان را به خدا نزدیک می‌کند؟ آیا اینکه شما دائماً بنشینید و دم بدهید و بگویید: «یا علی و یا علی و یا علی!» - که البته این هم باید باشد - [کافی است]؟! خب ذکر علی عبادت است، پس به

۱. رجوع شود به مجموعه آثار شهید مطهری، ج ۳، ص ۴۳۵؛ ج ۲۴، ص ۷۹ و ۸۰.

۲. الاختصاص، ص ۲۲۴.

۳. بحار الأنوار، ج ۹۰، ص ۳۴۸؛ ختم الأولیاء، ص ۴۵۱؛ حلیة الأولیاء، ج ۷، ص ۲۸۵.

خدا نزدیک شدیم و دو قدم جلو رفتیم! شب هم برویم یک مجلس دیگر تا غدیر را از دست ندهیم و در آنجا هم ذکر «یا علی» بگوییم و حالی پیدا کنیم و بگوییم: «به‌به، عجب مجلس گرمی!» برویم پای صحبت فلان شخص بشینیم تا صحبت و مطالبش ما را جلو ببرد و حال و هوای ما را عوض کند! خب این حال و هوا برای یک روز است! فردا چه؟ آیا فردا هم حال دیروز را داریم؟! نه نداریم!

پس مقصود از «ذکر علی عبادت است» چیست؟ مقصود از «عِنْدَ ذِكْرِ الصَّالِحِينَ تَنْزِيلُ الرَّحْمَةِ» چیست؟ مقصود این است که بیاییم و ببینیم امیرالمؤمنین چرا امیرالمؤمنین شد؟ علی چرا امام شد؟ والله ما هم می‌توانیم پایمان را جای پای او بگذاریم و شدنی است، اما نمی‌خواهیم! نمی‌گوییم ما امیرالمؤمنین بشویم؛ نه‌خیر، امام زمان هم امیرالمؤمنین نیست! امیرالمؤمنین فقط اختصاص به علی بن ابی‌طالب دارد؛ ولکن حالا که نمی‌توانیم امام زمان بشویم، حداقل در زیر ولایت امام زمان که می‌توانیم خودمان را به آن حضرت و به قلب آن حضرت متصل کنیم! این کار را که می‌توانیم بکنیم! می‌توانیم به نقطه‌ای وصل بشویم که دیگر کسی نتواند ما را گول بزند و دیگر با دو تا شایعات فریب نخوریم و با دو تا پوستر و پلاکارد دل به دلبر ندهیم و با دو تا صحبت و دروغ و مجاز، دل و ذهن خودمان را نسپاریم! این کار را که می‌توانیم بکنیم! پس به سراغ این قضیه بیاییم! حالا این مطلب را در کجا می‌توانیم پیدا کنیم؟ آیا با مدام یا علی گفتن می‌توانیم پیدا کنیم؟! [نه‌خیر، باید] بیاییم و آن مبانی امیرالمؤمنین را حفظ کنیم!

اگر یاد رفقا باشد بنده چند جلسه راجع به جریان صفین و راجع به امیرالمؤمنین صحبت کردم که در آن قضیه‌ای که بین امیرالمؤمنین و عمرو عاص پیش آمد چه مطلبی هست و حتی مسئله به مباحث فقهی و شرعی و تکلیفی هم رسید و ما حتی تا آنجا هم پیش رفتیم.

امیرالمؤمنین علیه‌السلام در آن قضیه چه کرد و چه علتی را در آن مسئله جستجو می‌کرد؟ مگر امیرالمؤمنین برای احقاق حق نیامد؟! مگر امیرالمؤمنین برای از بین بردن

معاویه نرفت؟! مگر امیرالمؤمنین این همه مردم را در راه نیورد؟! خب در آنجا هم که حلوا و برنج زعفران نمی‌دادند؛ بلکه در آنجا تیر و شمشیر و سنان بود. با این آمدن امیرالمؤمنین در آنجا، چقدر زنها که بیوه نشدند و چقدر فرزندان که بی‌پدر نشدند!

حالا امیرالمؤمنین جواب مردم را چه بدهد؟ جواب این زنها را چه بدهد؟ جواب این بچه‌ها را چه بدهد؟ جواب این مادرها را چه بدهد؟ جواب این پدرها را چه بدهد؟ آیا همه این سؤال‌ها در ذهن ما می‌آید یا نمی‌آید؟

امیرالمؤمنین مردم را در مسجد کوفه^۱ جمع کردند و صحبت کردند. به قبائل هم نامه نوشتند که بیاید برای دفع ظلم، معاویه را از بین ببریم و او را برگردانیم^۲ که البته در نهایت، جریان به مخالفت منافقین و آن حقّه‌بازی و تقلّب عمرو عاص تمام شد! عمرو عاص هم معلوم است که اهل تقلّب و حقّه‌بازی بود!^۳

همیشه این قضایا در تاریخ بوده و همیشه عمرو عاص داشته‌ایم! عمرو عاص آن موقع هم او بود. او می‌رود و یکی دیگر می‌آید!

حالا دقیقاً در همان موقعی که امیرالمؤمنین می‌خواهد ضربت را بر سر عمرو عاص وارد کند، او آن عمل قبیح را انجام می‌دهد و باعث می‌شود که امیرالمؤمنین از کشتن او صرف نظر کند.^۴

حالا امیرالمؤمنین جواب این مردم را در این قضیه و هم‌چنین در آن قضیه باز کردن نهر که اوّل معاویه آمد و آن عمل خلاف را انجام داد،^۵ چه می‌دهد؟ این مردم

۱. حضرت بعد از جریان جمل، از مدینه به کوفه برگشتند و دیگر کوفه مرکز خلافت بود، لذا حضرت جایگاه خودشان را در مسجد کوفه قرار دادند.*

*. وقعة صفین، ص ۳.

۲. الکافی، ج ۵، ص ۳۹؛ وقعة صفین، ص ۹۲.

۳. وقعة صفین، ص ۴۷۸ و ۴۹۰.

۴. همان، ص ۴۰۷ و ۴۲۴.

۵. همان، ص ۱۶۰.

می گویند: «یا علی، تمام بچه‌های ما کشته شدند، پدرهای ما کشته شدند، ولی تو حالا که به اینجا رسیدی یک دفعه شمشیر را برمی داری و عمرو عاص را از بین نمی بری؟!» چه علت و سرّی در پشت این قضیه است؟! به این اسرار جز ولی خدا و عارف بالله پی نمی برد و نخواهد برد! ما قبلاً تا حدودی سرّ این قضیه را گفتیم، ولی این را هم دوباره روی بقیه اسرار می گویم. آن مقدار کمی که گفتیم این بود که امیرالمؤمنین می خواهد بفرماید: «آمدن من بر اساس تکلیف است!»^۱

﴿عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَوْفِ بْنِ الْأَحْمَرِ قَالَ: «لَمَّا قَدِمْنَا عَلَى مُعَاوِيَةَ وَ أَهْلِ الشَّامِ بِصَفَيْنَ وَ جَدْنَا هُمْ قَدْ تَزَلُّوا مَنَزِلًا اخْتَارُوهُ مُسْتَوِيًّا بِسَاطًا وَ اسْعَا وَ أَخَذُوا الشَّرِيعَةَ فَهَيَّ فِي أَيْدِيهِمْ وَ قَدْ صَفَّ أَبُو الْأَعْوَرِ عَلَيْهَا الْحَيْلَ وَ الرَّجَالَ وَ قَدَّمَ الْمُرَامِيَةَ وَ مَعَهُمْ أَصْحَابُ الرِّمَاحِ وَ الدَّرَقِ وَ عَلَى رُؤُوسِهِمُ الْبَيْضُ وَ قَدْ أَجْمَعُوا أَنْ يَمْنَعُوا الْمَاءَ فَفَزَعْنَا إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ فَأَخْبَرَنَا بِذَلِكَ!«﴾

ترجمه: «عبدالله بن عوف بن احمر نقل می کند: "زمانی که ما به معاویه رسیدیم درحالی که اهل شام هم در صفین بودند، دیدیم آنها جایی را برای خود برگزیده بودند و فرود آمده بودند که مسطح و وسیع بود و شریعه را در دست گرفته بودند و ابوالاعور با لشکر سواره و پیاده خود در کنار شریعه صف کشیده بود و تیراندازان را جلوی آنان به همراه نیزه‌داران که سپر به دست و کلاه خود به سر داشتند، مقدم داشته بود و قصد داشتند که ما را از رسیدن به آب بازدارند. پس ما به امیرالمؤمنین علیه السلام پناه جستیم و او را از جریان باخبر نمودیم!"» (محقق)

۱. معانی الأخبار، ص ۳۶۱:

«... فَمَا رَاعَنِي إِلَّا وَ النَّاسَ إِلَى كَعْرِفِ الصَّبِيعِ قَدْ انْتَالُوا عَلَيَّ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ حَتَّى لَقَدْتُ وَطِيَّ الْحَسَنَانَ وَ شَقَّ عِطَافِي... وَ الَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَ بَرَأَ النَّسَمَةَ لَوْلَا حُضُورُ النَّاصِرِ وَ قِيَامُ الْحُجَّةِ وَ مَا أَخَذَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى الْعُلَمَاءِ أَنْ لَا يَقْرَؤُوا عَلَى كِظَّةِ ظَالِمٍ وَ لَا سَعَبٍ مَظْلُومٍ لِأَلْقَيْتُ حَبْلَهَا عَلَى غَارِبِهَا وَ لَسَقَيْتُ آخِرَهَا بِكَأْسِ أَوْهَا وَ لَأَلْفَيْتُمْ دُنْيَاكُمْ أَزْهَدَ عِنْدِي مِنْ عَفْطَةِ عَنز!»

امام شناسی، ج ۸، ص ۱۳۰: «... و هیچ از عدم پذیرفتن خلافت و امارت مرا نگران و بیمناک نمود، مگر اینکه دیدم تمام طبقات مردم چنان اطراف من جمع شدند و به من روی آوردند، همچون یال‌های کفتار که بر دوشش می ریزد؛ و از هر سو و جانب به من روی آورده و دسته‌ای پس از دسته دیگر پشت سر هم می آمده و ازدحام می کردند، تا جایی که حسن و حسین در زیر دست و پا رفتند و دو پهلوی من آسیب دید...»

﴿

خوب دقت کنید! اینکه می‌گوییم باید در این مجالس بیاییم تا فهمان بالا برود و فقط یا علی یا علی نگوئیم، برای همین است! امیرالمؤمنین می‌خواهد بگوید که دعوت من به خاطر تکلیف بود و اگر تکلیف نبود من در خانه می‌نشستم! به من چه ربطی دارد، بگذار همه مردم به جهنم بروند! مردم خدا دارند، مگر من خدای مردم هستم؟! اینکه مردم را جمع کردیم براساس تکلیف بود. آمدن به اینجا براساس تکلیف بود. مواجهه با معاویه براساس تکلیف بود. همه براساس تکلیف بود! حالا که به اینجا رسیدیم، معاویه نهر را بست و ما را در مضیقه قرار داد و ما الآن باید نهر را باز کنیم، چون اسب‌ها و آدم‌ها می‌میرند و آنها هم وقتی که ببینند ضعف بر ما غلبه کرده، حمله می‌کنند و کار را تمام می‌کنند و در دو ساعت کار را فیصله می‌دهند! لذا امام حسین علیه‌السلام به اتفاق مالک اشتر می‌آیند و هر دو باهم با آن [شجاعتی] که داشتند نهر را باز می‌کنند! حالا که نهر را باز کردند، مردم می‌گویند: «جنگ تمام شد و ما این گلوگاه را گرفتیم و غلبه کردیم!» امیرالمؤمنین می‌گوید: «نه، در اینجا تکلیف چیز دیگری است، باید به آنها هم آب بدهیم!»^۲

☞ سوگند به آن خداوندی که دانه را شکافت و گیاه و درختان سرسبز را از آن بیرون آورد؛ و به آن خداوندی که روح و جان را بیافریده و خلق فرمود، اگر حاضران برای بیعت حضور به هم نمی‌رسانیدند و حجت خداوند به وجود ناصران و کمک‌کاران تمام نمی‌شد؛ و اگر خداوند از علما پیمان نگرفته بود که بر پرخوری و شکم‌پرستی ظالمان و بر گرسنگی مظلومان موافقت ننموده و آرام نگیرند، هرآینه ریسمان مرکب این ولایت و حکومت را رها کرده و به کاهل و گردنش می‌انداختم و با جام اولین آن، آخرش را سیراب می‌نمودم؛ آن وقت شما می‌یافتید که این دنیا؛ دنیای شما، در نزد من از آب عطسه بینی بزرگ‌تر است!»

۱. مناقب آل ابی‌طالب علیهم‌السلام، ج ۳، ص ۱۶۸.

۲. وقعه صفین، ص ۱۹۳.

«فَلَمَّا غَلَبَ عَلِيُّ عَلَى الْمَاءِ فَطَرَدَ عَنْهُ أَهْلَ الشَّامِ بَعَثَ إِلَى مُعَاوِيَةَ: "إِنَّا لَا نُكَافِيكَ بِصُنْعِكَ، هَلُمَّ إِلَى الْمَاءِ فَتَحْنُ وَأَنْتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ!" فَأَخَذَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِالشَّرِيعَةِ مِمَّا يَلِيهِ. قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِأَصْحَابِهِ: "أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّ الْحَطْبَ أَعْظَمُ مِنْ مَنَعِ الْمَاءِ!"»

☞

ما باید در امروز این مسئله را از امیرالمؤمنین یاد بگیریم؛ البته این یکی از آن مسائل است. ولایت و عید غدیر برای این است که بفهمیم چه کسی هستیم. بفهمیم نکند کاری که داریم می‌کنیم برای نفس است و خودمان خبر نداریم؛ داریم به اسم سلوک انجام می‌دهیم، ولی برای نفس و شهرت و شخصیت و نان داریم این عمل را انجام می‌دهیم؛ نکند این‌طور باشد. نکند داعیه برای دعوت داشته باشیم، ولی در ذهنمان چیزهای دیگری خلجان کند! نکند در این مسئله‌ای که با قوم و خویش و زن و بچه به یک حسابی رفتار می‌کنیم و خیال می‌کنیم کارمان درست است، حق با زن و بچه باشد و ما داریم اشتباه و زیاده‌روی می‌کنیم، ما داریم سخت می‌گیریم و بالاتر از تحمل آنها نسبت به آنها فشار وارد می‌کنیم! شاید حق با زن و بچه باشد!

تابه‌حال با خودمان فکر کرده‌ایم که مثلاً در این قضیه‌ای که ما با عیالمان اختلاف داریم، شاید حق با او است و در ما هم یک نقاط ضعفی هست و همیشه که نمی‌توانیم حق را به خودمان بدهیم و مثل اینکه در این قضیه ما هم بیست‌سی درصدی مقصّر هستیم؟ حالا نمی‌گوییم صددرصد، بلکه یک‌مقدار به خودمان احترام می‌گذاریم و خودمان را یک‌مقدار قبول می‌کنیم؛ ولی نگوییم که صددرصد تقصیر او است!

می‌گوییم بیست درصد ما مقصّریم. اگر همین بیست درصد نبود، آیا این مسئله اتفاق می‌افتاد؟! اتفاق نمی‌افتاد! پس بیست درصد قضیه را ما مقصّر هستیم؛ اگر این مقدار را قبول کنیم، به همین مقداری که قبول کرده‌ایم، آمده‌ایم در ولایت. همین که آمدیم و به او گفتیم: «من قبول دارم که در این مسئله هفتاد درصد حق با من است، اما سی درصد هم حق با تو است و من به مقدار سی درصدی که حق با

ترجمه: «و چون علی علیه السلام بر آب چیره گشت و اهل شام را از آن منزه نمود، به معاویه پیام فرستاد: "ما با تو مقابله به مثل و تلافی نمی‌کنیم، پس بیا و از آب بهره گیر که ما و شما در این آب برابریم!" پس هر دو سپاه آن قسمتی از شریعه را که در کنار ایشان بود گرفتند. امیرالمؤمنین علیه السلام به اصحاب خویش فرمودند: "ای مردم، همانا بلایی (که بر سر ایشان خواهیم آورد) بسی بزرگ‌تر از بستن آب باشد!"» (محقق)

تو است از تو معذرت می‌خواهم!» یک‌دفعه چقدر اصلاً صحنه را عوض می‌کند؟ واقعاً عوض می‌شود! اگر قبول ندارید، بروید امتحان کنید و ببینید صحنه چطور عوض می‌شود و حال و هوا چطور تغییر پیدا می‌کند و ارتباط چطور می‌شود!

ولی من می‌ایستم و می‌گویم: «نه‌خیر، اصلاً صد درصد حق با من است!» حالا هر کسی هم بگوید که بروید پیش آقا، می‌گوید: «ما آقا را قبول نداریم!» بله، در ظاهر می‌گویند قبول داریم، ولی در باطن و در دل می‌گویند آقا را در اینجا دیگر قبول نداریم؛ چون اینجا حق با من است! بله، اگر آقا را قبول داشتی که مدام این طرف و آن طرف نمی‌رفتی بگویی این و آن و...!

بسیار خوب، آقا را قبول نداریم، خدا و پیغمبر را که قبول داریم؛ شریعت را که قبول داریم. ما هم نگفتیم که کسی ما را قبول نکند، ما هم یک نفر مثل افراد دیگر؛ ولی آنچه به نظرم برسد می‌گویم و روی آن هم می‌ایستم، با کسی هیچ شوخی هم ندارم!

اگر پیش یک رفیق برویم و بگوییم این مقدار حق با شما است و این مقدار حق با من است و من به این مقدار از تو معذرت‌خواهی می‌کنم، جلو آمده‌ایم. زن و فرزند هم همین‌طور. حتی اگر پدر ببیند که نسبت به فرزندش خلاف کرده است، باید بگوید که من در اینجا خلاف کردم، چون اگر نگوید در دل این فرزند می‌ماند و وقتی که بزرگ می‌شود در آنجا بروز می‌کند! نباید بگوید که حالا من پدر هستم و موقعیت و شأنم این‌طور اقتضا نمی‌کند! نه، دستور اسلام این نیست.

اما فرزند هم به مقتضای خودش وقتی که دید پدر این‌طور گفت، باید بلند شود و دست پدر را ببوسد و بگوید: نه، من در اینجا مقصّر هستم و در اینجا کوتاه آمدم و ضعف نشان دادم! هر کدام جای خودش را دارد؛ فرزند باید برود دست پدر را ببوسد و پدر هم باید در آن مقداری که می‌بیند [خلاف کرده است، جلو] بیاید! این می‌شود راه و روش امیرالمؤمنین!

امیرالمؤمنین چقدر در نهج‌البلاغه دارد که تا وقتی نسبت به یک مطلب یقین

پیدا نکرده‌ای اقدام نکن! ^۱ یقین یعنی همین طوری که این چراغ روشن است!

۱. *نهج البلاغه* (صبحی صالح)، ص ۵۲۴، حکمت ۲۷۴:

«وَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: "لَا تَجْعَلُوا عِلْمَكُمْ جَهْلًا وَ يَقِينَكُمْ سُكًّا؛ إِذَا عَلِمْتُمْ فاعْمَلُوا وَإِذَا تَيَقَّنْتُمْ فَأَقْدِمُوا!"»
ترجمه: «امیرالمؤمنین علیه السلام فرمودند: "علم خویش را جهل، و یقینتان را شک و تردید مپندارید؛ اگر دانستید عمل کنید، و اگر یقین پیدا کردید اقدام نمایید!"» (محقق)
همان، ص ۲۱۶:

«... فَإِنَّ الْعَامِلَ بِغَيْرِ عِلْمٍ كَالسَّائِرِ عَلَى غَيْرِ طَرِيقٍ فَلَا يَزِيدُهُ بَعْدَهُ عَنِ الطَّرِيقِ الْوَاضِحِ إِلَّا بَعْدًا مِنْ حَاجَتِهِ وَالْعَامِلُ بِالْعِلْمِ كَالسَّائِرِ عَلَى الطَّرِيقِ الْوَاضِحِ!»

امام شناسی، ج ۱۱، ص ۲۷۸: «زیرا که عمل کننده بدون علم همچون رونده‌ای است در غیر راه مقصود، که هر چه بیشتر برود و زیادتر راه طی کند، بُعد و دوری او از راه مقصود، موجب زیادی بُعد او از نیاز و احتیاج او می‌گردد. اما کسی که با علم و بینش عمل کند، مانند کسی است که در راه واضح حرکت نموده، به مقصد و مقصود می‌رسد. اینک باید شخص حرکت کننده، نظر کند و ببیند که آیا به سوی مقصد می‌رود و یا در جهت عکس مقصد و مقصود گام برمی‌دارد و بازگشت می‌کند!»
تصنیف غرر الحکم، ص ۶۱:

«الْعَمَلُ بِإِلْمٍ [بِغَيْرِ عِلْمٍ] ضَلَالٌ! لَنْ يَصْفَوْا الْعَمَلُ حَتَّى يَصِحَّ الْعِلْمُ! لَنْ يَزَكُوا الْعَمَلُ حَتَّى يُقَارَنَهُ الْعِلْمُ! لَا خَيْرَ فِي الْعَمَلِ بِإِلْمٍ! لَا خَيْرَ فِي الْعَمَلِ إِلَّا مَعَ الْعِلْمِ! قَدَّرْتُمْ أَقْطَعُ، وَفَكَّرْتُمْ أَنْطِقُ، وَتَبَيَّنْتُمْ أَعْمَلُ!»
ترجمه: «علم بدون عمل گمراهی است! عمل خالص نگردد مگر با علم! بررسی کن سپس یقین نما، و بیندیش سپس سخن بگو، و بدان و بفهم سپس عمل کن!» (محقق)
الکافی، ج ۷، ص ۴۰۷:

«عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: "الْقُضَاةُ أَرْبَعَةٌ: ثَلَاثَةٌ فِي النَّارِ؛ وَوَاحِدٌ فِي الْجَنَّةِ! رَجُلٌ قَضَى بِجَوْرِ وَهُوَ يَعْلَمُ فَهُوَ فِي النَّارِ؛ وَرَجُلٌ قَضَى بِجَوْرِ وَهُوَ لَا يَعْلَمُ فَهُوَ فِي النَّارِ؛ وَرَجُلٌ قَضَى بِالْحَقِّ وَهُوَ لَا يَعْلَمُ فَهُوَ فِي النَّارِ؛ وَرَجُلٌ قَضَى بِالْحَقِّ وَهُوَ يَعْلَمُ فَهُوَ فِي الْجَنَّةِ!"»

ترجمه: «امام صادق علیه السلام فرمودند: "قاضیان چهار نوع‌اند: سه گروه از آنها در آتش‌اند؛ و یکی در بهشت! مردی که قضاوت به جور و باطل می‌کند و می‌داند قضاوتش باطل است، این قاضی در آتش است؛ و مردی که حکم به جور می‌کند و نمی‌داند، این نیز در آتش است؛ و مردی که قضا به حق می‌کند و نمی‌داند که به حق است، این نیز در آتش است؛ و آن مردی که به حق حکم می‌کند و می‌داند که حق است، او در بهشت است!"» (محقق) ←

مثلاً می‌آیند و به من می‌گویند: «آقا، فلان شخص این کار را کرده است!»
 خب این مطلب در گوش من می‌رود! یکی دیگر می‌آید و می‌گوید: «آن کار را کرده
 است!» خب این مطلب هم در گوش من می‌رود! حالا آیا بعداً نباید خودم شروع به
 تحقیق کنم یا اینکه باید تا شخصی یک حرف زد، ترتیب اثر بدهم؟! باید بروم
 تحقیق کنم؛ آن‌هم نه از یک نفر، بلکه از چند نفر. وقتی که دیگر مطلب مسلم شد،
 آن‌وقت آن تصمیم مناسب گرفته بشود. اگر این کار را کردم، در راه امیرالمؤمنین
 هستم و اگر نکردم در راه امیرالمؤمنین نیستم؛ بلکه ضعیف هستم و نقص دارم.
 مسئله این است.

حالا بلند شویم و مدام در مجالس «یا علی» بگوییم! خب اینها بسیار خوب
 است و همه مربوط به داخل خود مجلس است، ولی وقتی که بیرون هم رفتیم، در
 همان حال و هوا و شور هستیم یا نه؟!

این می‌شود مجلس هیئتی! مجلس هیئتی یعنی بگیر، داد بزن، کف بزن! حالا
 موقع روضه بماند که اصلاً یک تئاتر است، واقعاً تئاتر است!
 در یکی از این سؤالاتی که برای بنده در سایت فرستاده بودند، نوشته بودند:
 «شما به این مجالس اهانت کرده‌اید و گفته‌اید که اینها تئاتر است!» گفتیم: «نه‌خیر،
 اهانت نکرده‌ام، واقعاً تئاتر است!» گفتند: «مگر امام صادق نفرموده است که داد
 بزنید؟» گفتیم: «امام صادق کجا دارد که داد بزنید؟!» در روایت معاویه بن وهب
 است که حضرت در سجده می‌فرماید:

وَأَرْحَمَ الصَّرَاخَةَ الَّتِي [كَانَتْ لَنَا]؛ «خدایا، ببخش آن صدا و فریادی را که

← همان، ج ۱، ص ۴۴:

«عَنْ ابْنِ فَضَّالٍ عَمَّنْ رَوَاهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ
 سَلَّمَ: "مَنْ عَمِلَ عَلَىٰ غَيْرِ عِلْمٍ، كَانَ مَا يُفْسِدُ أَكْثَرَ مِمَّا يُصْلِحُ!"»
 ترجمه: «امام صادق علیه‌السلام فرمودند: رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: "هر
 کسی که بدون علم عملی انجام دهد، آنچه تباه سازد بیشتر است از آنچه اصلاح کند!"» (محقق)

برای عزای جلدان حسین بلند می‌شود!»^۱

آن صرخه، صرخه‌ای است که بی‌اختیار از انسان بلند شود؛ نه اینکه انسان در سینه‌زنی عربده بکشد! بله، ممکن است که از انسان بی‌اختیار صدایی هم بلند شود و این اشکال ندارد؛ اما نه داد و فریاد زدن و نعره کشیدن!

آیا خود امام صادق هم این‌طور بود؟! چه کسی دیده که امام صادق در عزای جدش این‌طوری نعره بزند که ما الآن داریم می‌گوییم؟! ای کسی که داری این مطلب را می‌گویی، آیا در مجالس از تو هم نعره دیده شده است؟! گریه با صدای کم هم از تو دیده نشده است، حالا داری می‌گویی که باید داد زد و نعره کشید! اگر قرار است بیل بزنی، چرا باغچه خودت را بلد نیستی بیل بزنی؟! چرا فقط برای مردم؟! اینک من می‌گویم اینها تئاتر است، برای این است که این نعره زدن و داد زدن ما را در یک فضای مجازی قرار می‌دهد. پس امام حسین در این وسط کجا رفت؟!

۱. همان، ج ۴، ص ۵۸۲:

«عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهَبٍ قَالَ: اسْتَأْذَنْتُ عَلِيَّ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقِيلَ لِي: "ادْخُلْ!" فَدَخَلْتُ فَوَجَدْتُهُ فِي مُصَلَاةٍ فِي بَيْتِهِ فَجَلَسْتُ حَتَّى قَضَى صَلَاتَهُ فَسَمِعْتُهُ وَهُوَ يُنَاجِي رَبَّهُ وَيَقُولُ: "يَا مَنْ خَصَّنَا بِالْكَرَامَةِ...، فَاَرْحَمِ تِلْكَ الْوُجُوهُ الَّتِي قَدِ غَيَّرْتَهَا الشَّمْسُ، وَارْحَمِ تِلْكَ الْحُدُودَ الَّتِي تَقَلَّبَتْ عَلَى حُفْرَةِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَارْحَمِ تِلْكَ الْأَعْيُنَ الَّتِي جَرَتْ دُمُوعُهَا رَحْمَةً لَنَا، وَارْحَمِ تِلْكَ الْقُلُوبَ الَّتِي جَزَعَتْ وَاحْتَرَقَتْ لَنَا، وَارْحَمِ الصَّرَاخَةَ الَّتِي كَانَتْ لَنَا!"»

ترجمه: «معاویة بن وهب گوید: برای دیدار امام صادق علیه السلام اذن دخول طلبیدم، پس اجازه دادند و من داخل شدم. دیدم حضرت در محل نماز خویش است، پس صبر کردم تا نماز حضرت تمام شود. در این حال شنیدم حضرت را که در مناجات پروردگارش عرضه می‌دارد: "ای کسی که ما را به کرامت و بزرگی اختصاص داد...، رحم کن بر آن چهره‌ها که آفتاب رنگشان را دگرگون ساخته، و رحم کن بر آن گونه‌ها که بر قبر ابی‌عبدالله علیه السلام می‌گذارند و برمی‌دارند، و رحم کن بر آن چشم‌ها که از روی ترحم برای ما اشکشان سرازیر گشته، و رحم کن بر آن دل‌هایی که برای ما سوخته و به جزع آمده، و رحم کن بر آن فریادهایی که برای ما بلند شده است!"» (محقق)

ما که همه‌اش داد زدیم و بر سرمان زدیم که حسین را کشتند و زخم زدند؛ پس خود امام حسین در این وسط کجا رفت؟! مکتبش کجا رفت؟! حرف‌هایش کجا رفت؟! صحبت‌هایش در روز عاشورا کجا رفت؟! ما که یک ساعت را فقط به سر زدن و امثال اینها گذرانیدیم؛ پس چه یاد گرفتیم؟! آمدیم بیرون و یک مقدار سینه‌مان درد گرفت و یک مقدار سردرد هم گرفتیم و بعدش هم خوب شدیم! حالا چه شد و چقدر به خدا نزدیک شدیم!؟

مگر نفرمودند: «عِنْدَ ذِكْرِ الصَّالِحِينَ تَنْزِلُ الرَّحْمَةُ»؟!^۱ از مجلس امام حسین بالاتر چه داریم؟! ولی فردا می‌آییم و همان کاری را می‌کنیم که قبل از روضه می‌کردیم. پس معلوم است که جلو نرفته‌ایم و فقط بر سرمان زده‌ایم!

من از یکی از افراد، جمله‌ای دیدم که خیلی جالب و قشنگ بود. می‌گوید:
ای حسین، مظلومیت برای تو همین بس که بعد از هزار و چهارصد سال به جای اینکه افکار تو را به ما بنمایانند، مدام جای زخم تیر و سنانت را به ما نشان می‌دهند!^۲

اینکه نود زخم به بدن امام حسین بود، تیر سه شعبه از حرمله خورد،^۳ همان کسی که عبدالله رضیع را شهید کرد؛^۴ اما به دنبال این نرفتیم که چرا حرمله، حرمله شد؟! چرا عمر سعد، عمر سعد شد؟! والله عمر سعد و حرمله هم یک روز در همین مجالس شرکت می‌کردند و گریه می‌کردند و آن صورت تقوای ظاهری خودشان را به مردم نشان می‌دادند! اما چرا عمر سعد به جایی رسید که امام حسین را مسخره کرد و گفت:

۱. بحار الأنوار، ج ۹۰، ص ۳۴۸.

۲. حسین وارث آدم، ص ۶۲.

۳. جهت اطلاع بیشتر بر عقاید و افکار گوینده این کلام، رجوع شود به نور ملکوت قرآن، ج ۴، ص ۱۴۸؛ مطلع انوار، ج ۲، ص ۲۱۱؛ اسرار ملکوت، ج ۲، ص ۳۴؛ ج ۳، ص ۵۳.

۴. مشیر الأحرار، ص ۷۳.

۵. مقتل الحسین علیه السلام، خوارزمی، ج ۲، ص ۳۷.

«اگر جوری را هم به ما بدهند، کفایت می‌کند! به گندمش هم نرسیدیم اشکال ندارد!»^۱
 چرا عمر سعد به اینجا رسید؟ چرا حرمله به اینجا رسید؟ مگر حرمله نماز
 نمی‌خواند؟! آقا، می‌خواند؛ والله در مسجد کوفه حرمله را می‌دیدند که به سمت
 همین قبله نماز می‌خواند و همین قرآن را می‌خواند! پس چرا این حرمله باید به
 جایی برسد که فرزند معصوم [را شهید کند]؟!

گیرم که امام علیه السلام جنگ کرده است؛ خب زدند و او را کشتند و
 می‌گویند: می‌خواست نیاید؛ الآن خیلی‌ها هستند که می‌گویند: می‌خواست نیاید!
 بر علیه حکومت قیام کرده و کشته شده است. در جنگ که نان و حلوا خیرات
 نمی‌کنند! [امام حسین] بزرگ و رشید بوده و سَنَس پنجاه و هفت سال بوده، آمده
 مقابله کرده، زده و کشته و بعد هم تیر آمده و کشته شده است. حضرت ابوالفضل و
 علی اکبر هم بزرگ بودند؛ می‌خواستند جنگ نکنند! ولی کشتن یک بیچه شش ماهه
 دیگر برای چه؟! گرگ بیابان و پلنگ هم نمی‌آیند این کار را بکنند؛ بلکه دیده شده
 است که اینها آمده‌اند و از بیچه شیرخوار حمایت کرده‌اند!

یک وقت من فیلمی را تماشا می‌کردم - و شاید خیلی‌ها هم دیده باشند - که
 یک پلنگ آمد تا یک میمون را صید کند و از بین ببرد. آن میمون، میمونِ مادر بود.
 وقتی که میمون را گرفت، بیچه‌اش سقط شد و خود میمونِ مادر افتاد و مُرد. این
 پلنگی که دشمن است، بیچه میمون را برداشت و برد بالای درخت و با دستش می‌زد
 که نیفتد و مثل یک مادر از آن نگهداری می‌کرد! چون حیوانات که کینه ندارند و
 اصلاً طبیعت خودشان است. قدرت خدا را ببینید که وقتی می‌بیند این بیچه افتاده
 است، [دلش به رحم می‌آید]! خب او هم به [امر] خدا و به همان فطرتش دارد کار
 می‌کند؛ ولی این حرمله به جایی می‌رسد که کاری که پلنگ نمی‌کند، این می‌کند!
 چرا به اینجا می‌رسد؟ بسیار خوب، تو با پدرش جنگ داری و با او دشمن

۱. رجوع شود به *مقتل الحسین علیه السلام*، خوارزمی، ج ۱، ص ۳۴۸.

هستی، خودت می‌دانی و خدای خودت! خب آن تیر را به گردن پدرش بزن، تیر را به آن اسب بزن، تیر را به آن شتر بزن، به هرچه می‌خواهی بزن؛ ولی این بچه شش ماهه چه گناه و تقصیری دارد؟!

چرا حرمه باید به اینجا برسد و آیا ما یک روز به اینجا نمی‌رسیم؟! چرا ما هم می‌رسیم و رسیده‌ایم! ما هم حرمه شده‌ایم، ما هم عمر سعد شده‌ایم، ما هم شمر و سنان شده‌ایم، ما هم یزید شده‌ایم، ما هم عبیدالله بن زیاد شده‌ایم؛ و بلکه بدتر شده‌ایم! عمل به برنامه امیرالمؤمنین، این است! این مجالس برای این است که ما بیاییم در این مجالس و ببینیم که علی چه کار کرد تا اینکه پیغمبر راجع به او این مطالب را فرمود! این ولایت است که می‌آید و مردم را رشد می‌دهد و بالا می‌برد!

در امروز که روز غدیر است و روز عمامه‌گذاری و ملبس به تاج انبیا و ملائکه شدن دوستان و احبّه و اعزّه ما است، پیغمبر آمد و غیر از معرفی کردن الگو، آن فردی را که قابلیت دارد بعد از خودش ما را به این مرتبه برساند، معرفی کرد! نفس رسول خدا بود که در روز غدیر با صدور و نزول آیه ﴿يَأْتِيهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ﴾^۱ ولایت را در این دنیا ایجاد و انشاء کرد!

امروز پیغمبر امیرالمؤمنین را با نفس خودش به این موقعیت، ثابت و برقرار کرد. اینکه اصل ولایت از رسول خدا است و بعد به امیرالمؤمنین و بقیه منتقل می‌شود، معنایش این است.

در امروز آن نفس ملکوتی رسول خدا آمد و امیرالمؤمنین را متحول کرد و برگرداند. تابه حال بود، ولی الآن زمینه‌اش جلو آمد. امیرالمؤمنین آمد و جنگ‌ها

۱. سوره مائده (۵) آیه ۶۷. امام شناسی، ج ۵، ص ۲۳۴:

«ای رسول ما، تبلیغ کن و برسان به مردم آنچه را که از جانب پروردگارت به تو نازل شده است! و اگر چنین نکنی، رسالت او را تبلیغ نکرده‌ای!»

کرد، نمازها خواند، شب‌ها در نخلستان غش می‌کرد و می‌افتاد.^۱ همه اینها را انجام داد و آمد تا به این موقعیت و این ظرفیت برای انشاء پیغمبر رسید.

پس امروز پیغمبر فقط خبر نداد که این علی، ولی است؛ بلکه آمد و ولی ایجاد کرد! دَم و نَفَس و اراده و قلب و نَفَس ملکوتی پیغمبر در امروز آمد و این مسئله را برای ما خیلی صریح بیان کرد. فرمود: «صریحاً می‌گویم: امروز آمدم و این شریعت را برای شما ایجاد کردم و این راه را برای شما باز کردم. دیگر خودتان می‌دانید؛ اگر اهل ظاهر هستید و می‌خواهید فقط نماز و قرآن بخوانید و حج بجا آورید، بعد از من کسانی می‌آیند و متصلی آن می‌شوند و این امور را انجام می‌دهند؛ ولی اگر اهل باطن هستید و به دنبال رسیدن به مطلب و آنچه دیگران از آن غفلت می‌کنند هستید، این علی [در میان شما هست]. بسیار خوب، پس دیگر از من چه می‌خواهید؟! دارم می‌روم و جانشین خودم را در میان شما ابقاء می‌کنم و باقی می‌گذارم!»

پس مسئله در ولایت امیرالمؤمنین، رسیدن به آن حقیقت و واقعیت است. امروز پیغمبر آمد و این راه را برای شیعیانش باز کرد و فرمود: «اگر می‌خواهید، بسم الله!» و الآن هم این راه باز است. همین مطالبی که بنده امروز گفتم، همان راهی است که پیغمبر هزار و چهارصد سال پیش باز کرد. آن راه باز شد و این مطالب آمد و در دل ولی خدا، مرحوم علامه والد - رضوان الله علیه - رفت و از آنجا به صورت سخن و به صورت مکتوب درآمد و الآن من دارم حکایت می‌کنم. من کاره‌ای نیستم و فقط حکایت می‌کنم. آن راه، این است!

ولی خدا می‌آید و متصل می‌شود و وقتی که متصل شد، همان مطلبی را می‌گوید که او می‌گوید، همان سخنی را می‌گوید که او می‌گوید، همان راهنمایی‌ای را می‌کند که او می‌کند و همان مسئله‌ای را مطرح می‌کند که اگر او هم بود همین را می‌گفت و همین مسئله را در اذهان قرار می‌داد. این می‌شود ولایت.

۱. الأمالی، شیخ صدوق، ص ۷۹.

اینکه ما امروز را جشن می‌گیریم و شادی می‌کنیم و سرور داریم برای این نیست که امیرالمؤمنین خلیفه و امام شد! مگر چند سال امام شد؟ چهار سال و شش ماه! آیا ما باید برای چهار سال و شش ماه جشن بگیریم و شادی کنیم؟! خب بیست و پنج سال که آنها خلافت کردند و بقیه‌اش هم که ماشاءالله به‌دست معاویه و بنی‌امیه و بنی‌مروان و بنی‌عبّاس افتاد و قضیه همین‌طور به طول انجامید.

حالا آیا این مسئله جشن گرفتن دارد؟! امیرالمؤمنین به خلافت رسیده است، خب به من چه مربوط است؟! او به امامت رسیده است، خب من چه کنم؟! آن کسی که به امامت رسید، خودش که امام بود؛ پس من در اینجا چیزی گیرم آمده است. پس من برای خودم شادی می‌کنم و باید برای خودم امروز را عید بگیرم. باید برای خودم در امروز بنشینم و فکر کنم. من برای وضعیّت و موقعیّت خودم باید در امروز تجدید نظر کنم و مدام نگویم که حق با من است؛ اگر بگویم، از غدیر و از ولایت امیرالمؤمنین عقب افتاده‌ام! باید ببینم که حق کجا است و به‌دنبال حق بروم و حق را در فرد جستجو نکنم، بلکه حق را در علی و مکتب علی جستجو کنم. اینها پیام‌های روز غدیر است. لذا مولانا رحمة الله علیه و رضوان الله علیه و قدس الله سره که هر چه گفت او گفت، می‌فرماید:

کیست مولا آن که آزادت کند [بند رقیّت ز پایت بر کند]^۱
 آزاد از همین افکار پوشالی که در ذهن من و شما است. آزاد از همین قید و بندها و نفسانیات و تعلّقات. آزاد از آن چیزی که نمی‌خواهیم؛ [مثلاً] آقا که دارد در فلان‌جا صحبت می‌کند، مبدا به این قضیه اشاره کند و نکند بخواهد به اینجا بزند! از اینها آزاد می‌کند. آزاد از این دروغ‌ها، آزاد از این تقلّب‌ها، آزاد از این پرونده‌سازی‌ها، آزاد از این آتوگرفتن‌ها، آزاد از این نفسانیات. چه کسی می‌خواهد آزاد کند؟ اگر بقیه می‌توانستند

۱. رجوع شود به *العدد القویة*، ص ۲۳۶.

۲. *مثنوی معنوی* (آذر یزدی)، دفتر ششم، ص ۱۱۲۳.

آزاد کنند که تا حالا این کار را کرده بودند! پس فقط علی می تواند آزاد کند.

اما انسان با مدام «یا علی یا علی» گفتن آزاد نمی شود؛ بلکه باید ببینیم که امیرالمؤمنین چه کرد تا انسان هم همان طور انجام بدهد. با دشمنش چه کرد، با دوست چه کرد، در موارد مختلف چه کرد، به دنبال مردم بود یا مردم به دنبالش بودند؟ فلان شخص رفت، خب رفت که رفت. فلان شخص آمد، خب قدمش روی چشم.

می گویند فرق بین مؤمن و منافق این است که منافق وقتی یک نفر در جمعشان می آید خوشحال می شود، می گوید: «جمعیت زیاد شد، خوب شد، فلانی هم هست، امروز این قدر اینجا هستند!» ولی وقتی یک نفر می رود مدام بر سرش می زند و می گوید: «ای داد بیداد، دیدی فلانی رفت؟! برویم دنبالش و پیدایش کنیم و او را بیاوریم! اگر دشمنان ببینند که این شخص رفته است خوشحال می شوند و می گویند: یکی از میان آنها رفت!» این طور نیست؟! این می شود منافق!

ولی مؤمن وقتی یک نفر در جمعشان می آید خوشحال می شود و می گوید: «الحمد لله، یکی آمده و هدایت پیدا کرده است!» ولی وقتی یک شخص می رود می گوید: «خب رفته است دیگر، پرونده اش را برداشته و رفته است؛ چرا ما ناراحت شویم؟!»^۱

۱. تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۳۷۲؛ رجال الکشی، ص ۴۴۵:

«... قال [أبو الحسن الرضا عليه السلام]: ... إنَّ أهلَ الحقِّ إذا دَخَلَ فيهِم دَاخلٌ سُروا به، وإذا خَرَجَ مِنْهُم خَارجٌ لم يَجَزَعوا عليه، و ذلك أئِمْ عَلَي يَقينٍ مِنْ أَمْرِهِمْ! و إنَّ أهلَ الباطلِ إذا دَخَلَ فيهِم دَاخلٌ سُروا به، و إذا خَرَجَ مِنْهُم خَارجٌ جَزَعوا عليه، و ذلك أئِمْ عَلَي شكٍّ مِنْ أَمْرِهِمْ...»

روح مجرد، ص ۲۲۵: «... اهل حق چنانند که اگر یکی بر آنان وارد شود و به جمعیتشان افزوده گردد خوشحال می شوند، و اگر یکی از میانشان خارج شود و از جمعیتشان کم گردد جزع و فزع نمی کنند؛ چراکه ایشان امرشان بر یقین استوار است! و اهل باطل چنانند که اگر یکی بر آنان افزوده شود خوشحال می گردند، و اگر یکی از میانشان خارج شود جزع و فزع می کنند؛ چراکه ایشان امرشان بر شک و تردید سوار است...»

شما نگاه کنید مرحوم آقا با استادشان آقای حداد همین‌طور بودند. بنده در آن زمان طفل بودم و سنم حدود یازده سال بود. تمام مسائل آن زمان مثل یک فیلم الآن جلوی چشم من است. افرادی که پیش استادشان مرحوم آقای انصاری بودند، نتوانستند با مطالب توحیدی ایشان کنار بیایند و می‌خواستند برای خودشان دکان و دستگاه و مجلس درست کنند و سفره‌ها و خورشت‌ها و پلو و از این چیزها داشتند و می‌گفتند: «بیایید بنشینیم و [صحبت] بکنیم!» ولی آقای حداد امر و نهی می‌کند، می‌گوید: «این کارت غلط است، این کارت درست است، باید با زن و بچه‌ات این‌طور رفتار کنی، باید اینجا بروی، باید آنجا نروی، در این جلسه نباید شرکت کنی!» آنها می‌گویند: «نه، ما می‌خواهیم باشیم، برویم، بمانیم، آزاد باشیم، عنانمان دست خودمان باشد و کسی افسار ما را نگیرد!»

لذا به دنبال دو سه نفر معاند جمع شدند و آنها هم شروع به سم‌پراکنی کردند! گفتند: «این آقا اهل ولایت نیست و در بغداد بر سر قبر ابوحنیفه رفته است!» ایشان اصلاً نمی‌دانست ابوحنیفه را با حاء می‌نویسند یا با هاء، آن وقت در بغداد بر سر قبر ابوحنیفه رفته است؟!^۱

۱. رجوع شود به روح مجرّد، ص ۵۴۳.

۲. همان، ص ۵۴۷:

«[مرحوم آقای حداد می‌فرمودند]: اشک ما بر ابا عبدالله الحسین علیه السلام از درون قلب ما و از سویدای دل ما جاری است و با آن اشک می‌خواهیم قالب تهی کنیم، چرا که آن اشک با نفس ما و روح ما بیرون می‌ریزد؛ نه این اشک‌هایی که از خیال و پندار ایشان می‌آید، و روزی هم همین‌ها سیدالشهدا را می‌کشند، آنگاه می‌نشینند و اقامه عزا می‌نمایند و در ماتمش سینه می‌زنند! من کجا به زیارت قبر ابوحنیفه رفتم؟! خدا لعنت کند ابوحنیفه را که مرد منحرفی بود از ولایت! من یک روز با رفقای کاظمین بعد از زیارت نواب اربعه در بغداد، برای زیارت قبر معروف کرخی با آنها رفتم، و سر قبر جُنید هم نرفتم، با آنکه جنید از اعظم این طائفه است و می‌گوید: «شیخ ما در اصول و فروع و در بلا کشیدن، علی مرتضی است!» او خواهرزاده سَرّی سَقَطی بوده و وی تحقیقاً شیعه بوده است، و از اعظم اهل تشیع و ولایت و از مشایخ این طریق است!»

چون نمی‌تواند راست بگوید، پس دروغ می‌گوید! آن وقت آن احمقی هم که در آنجا نشسته است [باور می‌کند]! خب ای نادان، بلند شو برو و تحقیق کن! چرا کلاهات را پایین می‌اندازی؟! مگر بز هستی که جلوی دهانت علف گرفته‌اند؟! چرا به این راحتی ترتیب اثر می‌دهی؟! چون تا حالا در این مجالس فقط یا علی می‌گفتی و در مجالس روضه فقط بر سرت می‌زدی و نگذاشتی آن حسین واقعی در سرت برود و نگذاشتی آن علی واقعی در قلبت قرار بگیرد! لذا تا یک جمله از شخصی که کمی ریش هم دارد و آدم موجهی است، می‌شنود می‌گوید: «عجب، آقا ما نمی‌دانستیم!»

حالا صحبت من در این است که آیا آقای حداد باید ناراحت بشود؟! برای چه ناراحت بشود؟! برای این ناراحت بشود که چرا اینها رفتند؟! او در دلش می‌گوید: «به‌به، خدا خیرت بدهد، زودتر برو! خدا خیرت بدهد، مرا راحت کن! یک نفر کمتر، برو روضه‌ات را بگیر، برو جشنت را بگیر!» بله، در ظاهر می‌گوید: «عجب، بالأخره تقدیر این است و هر کسی خودش می‌داند!»

امام حسین هم ماشاءالله یک دیگ آن چنان بزرگی درست کرده که هر کسی هر نخودی بخواهد در آن بریزد جا می‌گیرد؛ از امام حسین مظلوم‌تر نداریم! هر کسی از خانه‌اش فرار می‌کند، می‌آید روضه می‌گیرد و هر کسی از سر کارش درمی‌رود، می‌آید روضه می‌گیرد و پرچم می‌زند!

ما خیلی خیلی عقب هستیم؛ ولی مردم عادی که این طوری نیستند. بسیاری از افرادی که می‌خواهند دور هم باشند، می‌آیند پارتی می‌گیرند؛ پارتی شب، پارتی روز و...! خب اقبالاً آنها مرد هستند و از امام حسین مایه نمی‌گذارند. صد رحمت به آنها! آنها مرد هستند که می‌گویند: اگر می‌خواهیم دور هم باشیم، می‌آییم پارتی می‌گیریم، عرقمان را هم می‌خوریم و هزارتا کثافت‌کاری می‌کنیم، ولی نمی‌رویم از امام حسین مایه بگذاریم و در خانه‌مان پرچم بزیم! آنها مرد هستند.^۱ واقعاً انسان چه بگوید؟!

۱. جهت اطلاع پیرامون جریانات واقعه بعد از مرحوم آیه‌الله انصاری همدانی - رضوان الله علیه -

بنده از زمان مرحوم آقا به یاد دارم که بعضی‌ها هزار تا خلاف می‌کردند و برای انجام خلافشان از مرحوم آقا مایه می‌گذاشتند و بعد معلوم می‌شد که اصلاً ایشان در جریان نبوده‌اند! ولی ما می‌آییم از امام حسین مایه می‌گذاریم؛ تا دور و برمان خلوت می‌شود، یک مجلس روضه می‌گیریم! چرا دیروز مجلس روضه نگرفتی؟! ببینید، این مظلومیت امام حسین است!

مظلومیت امام حسین این است که تا می‌بینیم یک مقدار این‌طور و آن‌طور شد، یک مجلس جشن می‌گیریم، یک مجلس دعا می‌گیریم! این می‌شود مظلومیت امام حسین!

ولی آنها که این‌طور نبودند! می‌گفتند: «خب رفتند که رفتند!» حالا ما یک چیزی هم اضافه می‌کنیم، ولی آنها بزرگوار بودند و دیگر اضافات و پسوند و پیشوند نمی‌گذاشتند، بلکه فقط می‌گفتند: «بسیار خوب، رفتند دیگر!» تا جایی که می‌فرماید: «اگر آقا سید محمدحسین هم رفت، برود!»^۱

☞ و عدم پذیرش ولایت مرحوم آقای سید هاشم حداد - رضوان الله علیه - از سوی شاگردان ایشان، رجوع شود به روح مجرد، ص ۴۰ و ۵۷.

۱. روح مجرد، ص ۵۴۴:

«تبلیغات این دو نفر بسیاری را متزلزل نمود که دیگر راه بازگشت برایشان نبود، و بعضی را متحیر و سرگردان و در شک انداخت که تا آخر عمر بدین‌گونه بودند، و بعضی هم مطلب برایشان منکشف شد که اینها همه دعایات شیطانی است و حداد که روح توحید است، روح ولایت است و توحید عین ولایت است و تفکیک بردار نیست! تمام این قضایا وقتی بود که حقیر طهران بودم و اصلاً از جریان اطلاعی نداشتم. و در اواخر آن که مصادف با اوان تشریف بنده بود، بعضی از دوستان به حضرت آقا گفته بودند: «ما خائفیم از اینکه ارتباط و محبت شدید سید محمدحسین با آقای حاج هادی ابهری که او هم از زوار بود و ذهن ساده و نورانی و بی‌آلایش وی را سخت مشوب نموده بودند، موجب شود که اینک که او از طهران می‌آید، او هم از شما برگردد و منصرف شود!» حضرت آقا فرموده بودند: «سید محمدحسین؟! أبداً أبداً! او مانند کوه است! کجا متزلزل می‌شود!»^۱

سپس فوراً فرموده بودند: «فرض کن او هم برگردد و با من یک نفر هم نباشد؛ اما من خدا دارم، ☞

تنها کسی که برایش باقی مانده بود، مرحوم آقا بودند. این را می‌گویند ولیّ خدا. این را می‌گویند عارف. او غنی است، به غنای خدا؛ صمد است، به صمدیت خدا. تو خالی نیست و فقر ندارد؛ چون می‌گوید: من خدا را دارم! و به قول خودش: هر که در خانه‌اش صنم دارد گر نیاید برون چه غم دارد؟!^۱

در این سفر اخیر که به عتبات مشرف شده بودم، در شب عرفه به رفقا گفتم: یک زمان تمام رفقا از اطراف و اکناف، از طهران و کربلا به منزل آقای حداد می‌آمدند و تا داخل خیابان هم می‌نشستند، و یک زمان هم حتی یک نفر به منزل ایشان نمی‌آمد؛ ولی حال ایشان در هر دو مورد یکی بود! آن‌چنان می‌خندید که انگار دنیا را دارد آب می‌برد. آن موقع تکلیفش آن بود و این موقع هم تکلیفش این بود. ایشان می‌گفتند: «آقایان، حرف من این است و از حرفم هم دست بر نمی‌دارم! می‌خواهید بروید، بروید و می‌خواهید بمانید، بمانید. مطلب همین است.»

ولی آنها این‌طور نبودند. آنها می‌گفتند: «حالا که از اینجا جدا شدیم، چه کار کنیم؟ شب چهارشنبه مجلس ذکر مصیبت و توسّل به موسی بن جعفر تشکیل بدهیم!» در اینجا موسی بن جعفر می‌شود دام برای اغوای مردم و دیگر آن موسی بن جعفر واقعی نیست! امام حسین می‌شود دام برای گول زدن و اتلاف وقت مردم و دیگر آن امام حسین واقعی نیست!

مثل اینکه دارم خیلی زیاده‌روی می‌کنم، ولی عیبی ندارد؛ چون بالأخره باید این مطالب گفته شود تا خدای ناکرده امام حسین را وسیله قرار ندهیم و با دم شیر بازی نکنیم! موسی بن جعفر را وسیله برای رسیدن به امیال خودمان قرار ندهیم؛ جای شیطان و خدا را عوض نکنیم؛ جای امام حسین و معاویه را عوض نکنیم! مسئله این است.

روز غدیر روز [آزاد شدن است]. مولانا می‌فرماید: «کیست مولا آن که

← خدای من با من است، گو در تمام عالم یک نفر حرف مرا نپذیرد!»

۱. روح مجرد، ص ۳۰۳.

آزادت کند!» مولا آن کسی است که تو را از این قید و بندها دریاورد، از این تعلقات بیرون بیاورد و آزاد و راحتِ راحت کند. وقتی که یک مؤمن بفهمد که یک نفر نیست، می‌زند زیر خنده و می‌گوید: راحت شدیم!

بنده در آن جلسهٔ چندی پیش در کرج، به صراحت عرض کردم که هر کسی احساس می‌کند در جای دیگر می‌تواند حال خودش و ذکر خودش را داشته باشد، خلاف شرع است که در اینجا باشد!^۱ اصلاً خلاف شرع است؛ همین است. ما ادعای ایمان نمی‌کنیم، ولیکن ادایش را که می‌توانیم دریاوریم. و انسان باید آنچه را بزرگان گفته‌اند، بالأخره یک طوری در خودش پیاده کند. کیست مولا آن که آزادت کند!

بعد از فوت مرحوم آقا - رضوان الله علیه - به من گفتند: «از این مطالب دست بردار تا اینکه ما تو را در میان خودمان بپذیریم و در فلان موقعیت قرار بدهیم!» گفتم: اگر مرا تگه تگه هم بکنند، از یک کلمه‌اش هم دست بر نمی‌دارم! چون وقتی مسئله حق است، چرا دست بردارم؟! بله، اگر این مسئله و این قضیه برای من روشن و معلوم بشود، و اگر به این یقین برسم، به روی چشم! و الآن هم همین را می‌گویم. چرا دست بردارم؟ ما از پدرمان غیر از این را آموختیم و اینها را یاد نگرفتیم! ما از پدرمان کلام مولانا را آموختیم: کیست مولا آن که آزادت کند!

چقدر ایشان در زمان حیاتشان به ما می‌گفتند: «دنیا شما را نفریبد، بیا بروها شما را گول نزنند!» و چقدر به خود من می‌گفتند: «تجمع افراد تو را از مسیرت منحرف نکند!» والله الآن که دارم می‌گویم، آن مطالبشان در ذهن من همین طور دارد مرور می‌شود. با ایشان زیر کرسی نشسته بودیم، فرمودند:

آقا سید محسن، در طول حیات مواظب باش که افراد نیابند دوروبر تو را بگیرند و تو را از آن مسیرت جدا کنند و تو را با دست خودشان تا دم جهنم

۱. نرم افزار *کیمیای سعادت*، متن متفرقات (جلسات سخنرانی شهرستان‌ها)، ص ۲۸۲، کرج، ۱۷ ذی‌القعدة ۱۴۳۲.

ببرند و با یک لگد در جهنم بیندازند و بعد شروع کنند به دست زدن!^۱ خدا شاهد است که الآن طنین صحبتشان در گوش من است! و من هم الآن دارم این مطالب را برای همین رفقا می‌گویم؛ همین‌هایی که امروز می‌خواهند ملتس بشوند. دارم حدیث نفس می‌کنم و مطالب بزرگان را برای إخوه و أعزای روحانی و علمای واقعی می‌گویم؛ آنهایی که می‌خواهند به دور از اجواء و اشاعات و به دور از ظروف و این مسائل، راه بزرگان را طی کنند.

دیدید و شنیدید که آنهایی که دم از متابعت از آن بزرگ می‌زدند، در همین اواخر به چه روزی افتادند! خودتان که دیدید که از چه کسانی تبلیغ کردند و چه از آب درآمد! حالا فهمیدید؟! اینها چه کسانی بودند؟ اینها کسانی بودند که در مجالس مرحوم آقا شرکت می‌کردند. حالا فهمیدید که صرف آمدن در این مجالس کفایت نمی‌کند؟! و فقط صرف شنیدن صحبت مرحوم آقا کافی نیست؟! و با مرحوم آقا شب را تا به روز به تهجد و نماز شب گذراندن کافی نیست؟! با ایشان بودند ولی چه شد؟! کجا رفتند؟! پشت چه کسی را گرفتند و چه مسائلی اتفاق افتاد؟! دیگر مسئله را باز نمی‌کنم! دیگر دیدیم و مثل روز روشن شد و تمام شد و مثل خورشید همه فهمیدند! کسی که نفهمید خواهجه حافظ است!

ولی در همان موقع وقتی که یکی از دوستان به من می‌گوید: «آقا، ما چه کنیم و به چه کسی رأی بدهیم؟» گفتم: آیات قرآن مجید را در ذهن بیاور؛ قرآن می‌فرماید تا یقین به صدق و اعتبار و وثاقت کسی پیدا نکرده‌ای، به او رأی نده! گفتم: «پس هیچ‌کس نیست.» گفتم: هیچ‌کس نیست که نیست! بعداً همان شخص به من گفت: «خدا پدرت را بیمارزد؛ خدا خیرت بدهد؛ اگر خودم بودم، این‌طور عمل نمی‌کردم!» یک جمله مرحوم آقا که «اگر یقین داری، عمل کن و اگر یقین نداری، عمل نکن و بایست» باعث نجات شد. حالا اینکه ما مدام بیاییم و سرمان را زیر برف

۱. رجوع شود به اسرار ملکوت، ج ۳، ص ۲۲۷.

کنیم که فایده‌ای ندارد و واقعیت عوض نمی‌شود!

«کیست مولا آن که آزادت کند!» آزاد از همه تعلقات و عبد او شدن. به‌به! پیغمبر امروز آمد و گفت: «امروز آن کسی را که آزادتان می‌کند، برایتان آورده‌ام.» آزاد و رهایتان می‌کند، از قید و بندها نجاتتان می‌دهد، شما را از آن چیزی که مانع راه و طریقتان است، بیرون می‌آورد، از اینکه «وای، دو قران من را بردند، دیگر من شب خوابم نمی‌برد» درمی‌آورد. آقا، ناراحت نباش؛ دو قران بردند، پنج قران سر جایش می‌گذارند. یک مرض یا یک قهر برای انسان پیدا می‌شود، می‌گوید: «ای وای، چه شدم!» نه آقا، خوب می‌شوی، درست می‌شود. آدم را از همه اینها آزاد می‌کند!

«بند رقیّت ز پایت برکند!» آقا، بند که نیست، زنجیر است! این بند رقیّت را از پایت درمی‌آورد و تو را فقط رقّ و بنده او می‌کند!

زین سبب پیغمبر با اجتهاد نام خود و آن علی مولا نهاد^۱
هم خودش مولا است و هم علی مولا است. آن وقت آقایان می‌گویند: «منظور از مولا، دوست است!»

بنده دیروز در درس هم گفتم^۲ که بسیار خوب، اصلاً ما می‌گوییم که امیرالمؤمنین امام نیست و منظور مولانا امام نیست و حرف شما را قبول می‌کنیم و - نعوذ بالله - روی این چشممان می‌گذاریم و اصلاً قبول داریم که منظور از مولا این نیست که امیرالمؤمنین امام و خلیفه رسول خدا است و پیغمبر فقط آمد و گفت که من این دوست و رفیق را به شما معرفی کردم؛ اما دوستی که این طوری است و این خاصیت را دارد که شما را از بندها درمی‌آورد، از رقیّت مردم درمی‌آورد و فقط به رقیّت او وصل می‌کند، از عبودیت مردم درمی‌آورد و به عبودیت او وصل می‌کند! من یک‌هم‌چنین دوستی را برای شما آوردم. حالا چنین دوستی برای ما کیست؟ چنین دوستی برای ما می‌شود: امام! این

۱. *مثنوی معنوی* (آذر یزدی)، دفتر ششم، ص ۱۱۲۲.

۲. *نرم افزار کیمیای سعادت*، متن جلسات شرح حکمت متعالیه، ج ۲۳، ص ۴۹۳.

دوست دیگر برای ما می شود: امیرالمؤمنین! دوستی که بیاید و این طور انسان را نجات بدهد، یک دوست مثل پسر عمّه و پسر خاله که نیست!

اصلاً گیرم بر اینکه مولانا امیرالمؤمنین را امام نمی داند، ولی می گوید این دوست آمده [تا تو را آزاد کند]! چرا ما باید چشممان را ببندیم؟! خب ای بدبخت، مولانا آمده ذهن و فهم تو را باز کند. می خواهد بگوید: «چشمتم را باز کن، به دو تا شعر نگاه نکن، بلکه به بقیه دیوان هم نگاه کن!» آمده فهم و فکر تو را باز کند و بگوید: «دیگر این طوری که تابه حال برای علی سینه می زدی، سینه نزن؛ بلکه برو ببین علی چه کسی بود!»

علی کسی بود که بندها را باز می کرد، پس به دنبال باز شدن بندت برو؛ نه اینکه ای بدبخت بیچاره، آخر عمری و بعد از هفتاد سال بلند شوی نزد پدر من بیایی و بگویی: «آقا، شما علم رمل و جفر می دانی؟» ایشان هم فرمودند:

نه آقا، من جفرم کجا بود؟! رملم کجا بود؟! این حرفها چیست؟! خب حالا بدانم یا ندانم! شما چه می فرمایید؟

گفت: «می خواهم بدانم که چقدر از عمرم باقی مانده است!» ایشان هم فرمودند: حالا هر چقدر که باقی مانده است، شما بلند شو برو نمازت را بخوان و روزهات را بگیر!

مولانا می خواهد تو را از این وضع بیرون بیاورد. می فرماید:

زین سبب پیغمبر با اجتهاد نام خود و آن علی مولا نهاد
پس مولای ما امام زمان ما است! او فقط مولا است، تمام شد! مولا در دنیا فقط یکی است؛ آن هم غایب از چشم ما و حاضر در همه جا است! ما یک مولا بیشتر نداریم؛ آن هم امام زمان است و بهترین دعا در امروز این است که از خدا بنخواهیم فرج واقعی آن حضرت را - که رسیدن به ولایتش است - برای شخص ما، و فرج ظاهری آن حضرت را برای همه إن شاء الله تقدیر بفرماید!

واقعاً دنیا و اوضاع دارد به هم می ریزد. کفار و دشمنان اسلام و دین از هر جهت دارند به سمت وسوی شریعت و ولایت و حقیقت، حرکت و هجوم می کنند. اصلاً

مشخص است که این مسائلی که دارد اتفاق می‌افتد، مسائل عادی نیست و آنها فهمیده‌اند که خبرهایی هست و بوهایی هم برده‌اند؛ منتها آن احمق‌ها خیال می‌کنند که حالا با این مطالب می‌توانند جلوی ظهور و آمدن حضرت را بگیرند! استیلاء بر مسائل و بر منطقه و امثال ذلک، از جمله مسائلی است که [به‌دنبالش هستند]؛ ولکن ﴿يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ﴾^۱ ﴿وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ﴾^۲.

ما باید خاطرمان جمع باشد، چون بحمدالله خداوند ما را مشمول ولایت امام علیه‌السلام فرموده و بیش از این هم خواهد فرمود؛ و باید از او بخواهیم که در تمام این تغییرات و تحولات، از ممشای آن حضرت تعدی نکنیم! هر اتفاقی در هر جایی که می‌افتد، ما کار خودمان را بکنیم و از آن ممشا به این‌طرف و آن‌طرف نرویم و فکر و ذهنمان به سمت کثرات و جزئیات نرود؛ بلکه به آن سبب برسد و امثال ذلک.

وقتی که رفیقمان گفت: «برای منبر کسی نیست»، با خودم گفتم: بیایم برای رفقا چه بگویم؟ این مطالب اصلاً خودش آمد! بعد یادم آمد که یک سال در همان زمان‌های سابق، مرحوم آقا در شب عید غدیر در مسجد قائم منبر رفتند و اتفاقاً روزش هم در منزل منبر رفتند و این شعر را خواندند و رفقا هم با ایشان می‌خواندند:

سورة و الشمس رویت یا امیرالمؤمنین

آیة و اللیل مویت یا امیرالمؤمنین

هست هر جا گفتگویت یا امیرالمؤمنین^۳

بسیار بسیار شعر عجیبی است!

۱. سوره فتح (۴۸) آیه ۱۰. معاد شناسی، ج ۸، ص ۱۰۰: «دست خدا بالای دست‌های آنها است!»

۲. سوره یوسف (۱۲) آیه ۷۶. روح مجرد، ص ۳۰۲:

«در بالای هر دانشمندی و صاحب علمی که علمش افزون است، صاحب علم دیگری وجود دارد که علم پایینی آن عالم بدان راه ندارد!»

۳. مطلع انوار، ج ۹، ص ۱۹۸.

حسان بن ثابت در روز غدیر حال و هوایش عوض شد؛ چون بالأخره روز غدیر و روز خلافت است و خودش هم یک مقدار داشت و تمام دریچه دلش بسته نشده بود. طبع شعر بسیار عالی ای هم داشت و از جمله شعرای معروف است. حسان خدمت پیغمبر آمد و گفت: «من بیایم راجع به امروز شعر بگویم؟» حضرت فرمودند: «بگو». بعد یک مطلب را به او فرمودند که آن مطلب برای امروز ما بس است. فرمودند:

ای حسان، روح الامین تو را مدد می کند تا وقتی که با ما خاندان هستی!

۱. کنز الفوائد، ج ۱، ص ۲۶۸؛ الإرشاد، ج ۱، ص ۱۷۷:

«و جاء حسان إلى رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم فقال له: "يا رسول الله، ائذن لي أن أقول في هذا المقام ما يرضاه الله!" فقال له: "قل يا حسان على اسم الله!" فوقف على نثر من الأرض و تطاول المسلمون لسماع كلامه فأنشأ يقول:

يُنَادِيهِمْ يَوْمَ الْغَدِيرِ نَبِيُّهُمْ	بِخُفٍّ وَأَسْمِعِ بِالرَّسُولِ مُنَادِيًا
وَقَالَ: "فَمَنْ مَوْلَاكُمْ وَوَلِيُّكُمْ؟"	فَقَالُوا وَ لَمْ يَبْدُوا هُنَاكَ التَّعَادِيَا:
"إِنَّكَ مَوْلَانَا وَأَنْتَ وَلِيُّنَا	وَلَنْ نَجِدَنَّ مِنْكَ الْيَوْمَ عَاصِيًا"
فَقَالَ لَهُ: "فَمَنْ يَاعَلِيُّ فَإِنِّي	رَضِيْتُكَ مِنْ بَعْدِي إِمَامًا وَ هَادِيًا
فَمَنْ كُنْتَ مَوْلَاهُ فَهَذَا وَلِيُّهُ	فَكُونُوا لَهُ أَنْصَارَ صِدْقٍ مَوَالِيًا!"
هُنَاكَ دَعَا: "اللَّهُمَّ وَالِ وَلِيِّهُ	وَ كُنْ لِلَّذِي عَادَى عَلِيًّا مُعَادِيًا!"

فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: "لَا تَزَالُ يَا حَسَانُ مُؤَيَّدًا بِرُوحِ الْقُدُسِ مَا نَصَرْتَنَا بِلِسَانِكَ!"

ترجمه: «حسان بن ثابت خدمت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم آمد و عرض کرد: "ای رسول خدا، به من اجازه بده که در این موقعیت (نصب امیرالمؤمنین به ولایت در غدیر خم) ابیاتی را بسرایم که مورد رضایت خداوند باشد!" حضرت فرمود: "بگو با ذکر و یاد خدا!" در این حال حسان بر بلندی ایستاد و مردم گردن‌ها را برای دیدن او دراز کردند، سپس این ابیات را انشاد کرد:

در روز غدیر خم، پیامبر این مردم و این امت، این قوم را ندا می کند؛ و چقدر ندای این پیامبر که

این مطلب برای ما دیگر بس است! ولی حسّان بعد از پیغمبر نمره خوبی نیاورد و رفوزه شد^۱ و رفت در تشکیلات آنها. حالا انسان معاندی نبود، ولی بالأخره ایمانش ضعیف بود.

شما وقتی به اشعار حسّان نگاه می‌کنی، می‌بینی که واقعاً اشعار بسیار عالی و راقی‌ای دارد! این اشعار عالی برای این است که روح‌الأمین پشت قضیه است؛ پس برای خودش نیست. ولی وقتی که ولایت را از دست داد، پیغمبر و امیرالمؤمنین را از دست داد، روح‌الأمین کنار رفت^۲ و شروع کرد به چرند و پرند گفتن. روح‌الأمین در جایی که ابوبکر باشد، نیست؛ در جایی که محفل عبدالرحمان بن عوف و مغیره بن شعبه و امثال ذلک باشد، نیست! روح‌الأمین در خانه فاطمه زهرا است، در خانه امیرالمؤمنین است و فقط در همان جا می‌آید و جای دیگر هم نمی‌رود. اگر در آن خانه رفتی، رفته‌ای و اگر نرفتی، روح‌الأمین در کار نیست!

﴿منادی حق است برای امت، شنواکننده و فهماننده است! پس پیامبر گفت: "ای مردم، مولای شما و پیامبر شما کیست؟!"> و آن امت بدون آنکه عداوت و دشمنی خود را آشکار سازند، گفتند:

"خدای تو مولای ما است و تو ولی ما هستی و امروز در میان ما هیچ‌کس را مخالف خود که از فرمان تو سرپیچی کند نمی‌یابی!"

در این حال پیامبر به علی فرمود: "برخیز ای علی، من راضی هستم و خوشایند دارم که تو پس از من امام و هادی امت باشی!

پس ای مردم، هر کس که من مولای او هستم، اینک علی ولی او است! و شما مردم، یاران صدیق و موالیان راستین او در هر حال بوده باشید!"

در آنجا است که پیامبر دعا کرد: "بار پروردگار من، تو ولایت کسی را داشته باش که او ولایت علی را دارد، و نسبت به کسی که با علی خصومت ورزد، دشمن باش!"

چون حسّان این اشعار را إنشاد کرد؛ رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم به او فرمودند: "ای حسّان، تو پیوسته از طرف روح‌القدس تأیید می‌شوی؛ تا هنگامی که ما را با زبانت یاری کنی!" (محقق)

۱. رجوع شود به *الجمال و النصره*، ص ۲۱۷ - ۲۲۲؛ *کنز الفوائد*، ج ۱، ص ۲۶۹.

۲. رجوع شود به *الجمال و النصره*، ص ۲۱۰ - ۲۲۱.

اتفاقاً این اشعار هم همین‌طور است و گوینده این اشعار در آن زمان از شاگردان مرحوم انصاری و از رفقای آقا بود؛ ولی بعد به یک مطالب دیگری پرداخت!

ولی این اشعار را در آن موقع گفته است و مرحوم آقا هم این اشعار را می‌خواندند. یادم است که یک دفعه از ایشان سؤال کردیم که این اشعار را چه کسی گفته است؟ ایشان به ما نگفتند؛ ولی من خودم بعداً فهمیدم که چه کسی بوده است. ایشان این اشعار را در شب غدیر خواندند و تتمه‌اش را هم در روز خواندند. یادم است که هم شب منبر رفتند و هم روز در منزل منبر رفتند. حالا بنده اینها را می‌خوانم و رفقا فقط با همین سه بیتی که عرض کردم جواب می‌دهند.

سوره و الشمس رویت یا امیرالمؤمنین

آیه و اللیل مویت یا امیرالمؤمنین

عالمی در جستجوییت یا امیرالمؤمنین

جان فدای خلق و خویت یا امیرالمؤمنین

هست هر جا گفتگوییت یا امیرالمؤمنین

ای به گرد خرمن جودت سلیمان همچو مور

ای دم جان‌آفرینت روح‌بخش نفخ صور

حاکی از نور جمالت آیه الله نور

پرتوی از مهر رویت آتش وادی طور

داشت موسی آرزوییت یا امیرالمؤمنین

گم‌هان خلق را خضر سیلی یا علی

امت مرحومه را در ره دلیلی یا علی

اوستاد و رهنمای جبرئیلی یا علی

چون که یکتا مظهر ربّ جلیلی یا علی

قبله‌گاهم خاک کوییت یا امیرالمؤمنین

گر به کثرت بینمت هستی جهان را پیشوا
 و ر به وحدت خوانمت بر انبیایی رهنما
 از زبان مصطفی گردیده مدّاحت خدا
 چون به درگاه ربوبیت بری دست دعا
 حق بود لَبَّیک گویت یا امیرالمؤمنین
 وارث علم نبی و سرّ ما أوحی تویی
 خسرو مُلک جهان و تخت او آذنی تویی
 حکمران عالم هستی و مافیها تویی
 من چه گویم تاجدار عَلم الأسماء تویی
 عرش، فرشِ خاک کویت یا امیرالمؤمنین
 حاش لله یا علی گر گویمت عیسی دمی^۱
 گر بخواهی صد مسیحا زنده سازی هر دمی^۲
 نعمت خلد برین از ابر جودت شبنمی
 یا علی در هر دمی هستی تو در هر عالمی
 حق ز هر سو روبرویت یا امیرالمؤمنین
 مُعترف بر عجز و صفت خلقت هفت آسمان
 ای منزّه تر ز وصف مدحت کرّویان
 لال گشته در مدیح تو زبان انس و جان
 الله در تن احمد تویی روح روان
 انبیا مجذوب خویت یا امیرالمؤمنین

-
۱. یعنی عیسی دَم کجا به گُرد مقام تو می‌رسد؟! عیسی دَم کسی است که مرده زنده می‌کند. بنده بعضی از دوستانم را با چشمم دیده‌ام که مرده زنده کرده‌اند!
 ۲. اینها واقعیت است! یعنی اینها مسائلی نیست که انسان بخواهد همین‌طوری بیان کند، بلکه واقعیت‌هایی است که ما از زبان بزرگان هم شنیده‌ایم!

ای که در دستت زمام خلقت ارض و سماست
 بر سرت تاج تبارک، در دلت جای خداست
 کس نپندارد که روح احمد از حیدر جداست
 مرتضی چون مصطفی و مصطفی چون مرتضی است
 ای دل عالم به سویت یا امیرالمؤمنین
 شد ز فیض خلقت تو بحر رحمت مُشعب
 ای خدا را منتخب، هستی خدا را منتخب
 یازده بدر تمام از مهر رویت مکتسب
 ای وجودت بحر رحمت ای محیط متّحب
 قطره ای کوثر ز جودت یا امیرالمؤمنین
 گر نبودی مَنعم از دربار ربّ العالمین
 فاش گفتم پیش تو إِيَّاكَ نَعْبُدُ نَسْتَعِينُ
 غیر حبّ و بغض تو بالله نباشد کفر و دین
 ای زجام عشق تو سرمست خیل عارفین
 مستی چرخ از سبویت یا امیرالمؤمنین^۱
 این اشعار، بسیار اشعار عجیبی است! خب وقتی که نفعه ولایت به انسان
 بخورد، همین مطالب هم از انسان بروز پیدا می کند!
 «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَنَا مِنَ الْمُتَمَسِّكِينَ بِوَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْأَيْمَةِ الْمَعْصُومِينَ
 مِنْ وُلْدِهِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ!»^۲
 بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ وَ نَدْعُوكَ وَ نُقَسِّمُكَ وَ نَرْجُوكَ بِمُحَمَّدٍ وَ آلِهِ يَا اللَّهُ يَا اللَّهُ يَا اللَّهُ...!
 خدایا در امروز عیدی ما را معرفت واقعی امام ما قرار بده، ما را با این

۱. مطلع انوار، ج ۹، ص ۱۹۸ - ۲۰۲.

۲. الإقبال، ج ۲، ص ۲۶۱، با قدری اختلاف.

معرفت زنده بدار و با این معرفت از دنیا ببر، صحیفه اعمال ما را با حبّ محمد و آل محمد در روز قیامت بازگردان، در همه جا دست ولایت امیرالمؤمنین و ائمه را پشت و پناه ما قرار بده، ما را از منتظرین واقعی ظهور موفورالسّرور فرزندش قرار بده، در دنیا از زیارت و در آخرت از شفاعت آنها ما را محروم مگردان، ذوی الحقوق ما، بزرگان و اساتید ما، گذشتگان، شیعیان امیرالمؤمنین و همه را بر سر سفره امیرالمؤمنین علیه السلام مهمان بگردان، ولایت آن حضرت را در جمیع اطوار ما و حرکات و تصرفات ما نصب العین قرار بده، گناهان ما ببخش و بیمارز، مرضای اسلام شفا عنایت کن، موتای آنها ببخش و بیمارز، گرفتاری از بلاد مسلمین از شیعیان امیرالمؤمنین علیه السلام برطرف بفرما!

جهت تعجیل در ظهور امام زمان علیه السلام سه صلوات ختم کنید!

اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّآلِ مُحَمَّدٍ

مجلس هشتم

غدیر، روز غلبه عقل بر احساسات

عید غدیر ۱۴۳۳ هجری قمری

أعوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
أَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِنَا وَنَبِيِّنَا أَبِي الْقَاسِمِ مُحَمَّدٍ
وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ الطَّاهِرِينَ الْمَعْصُومِينَ الْمُكْرَمِينَ
وَاللَّعْنُ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ

﴿يَتَأْتِيهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَغْتَ رِسَالَتَهُ
وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ﴾^۱

امروز، روز عید غدیر و روز عید ولایت و تمسک به اهل بیت و ائمه معصومین
علیهم السلام است. لذا داریم که مستحب است در امروز وقتی شیعیان به هم می‌رسند
و مصافحه می‌کنند، بگویند:

أَلْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَنَا مِنَ الْمُتَمَسِّكِينَ بِوَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْأَئِمَّةِ الْمَعْصُومِينَ
عَلَيْهِمُ السَّلَام.^۲

۱. سوره مائده (۵) آیه ۶۷. امام شناسی، ج ۵، ص ۲۳۴:

«ای رسول ما، تبلیغ کن و برسان به مردم آنچه را که از جانب پروردگارت به تو نازل شده است!
و اگر چنین نکنی، رسالت او را تبلیغ نکرده‌ای، و خداوند تو را از مردم حفظ می‌کند.»

۲. الإقبال، ج ۲، ص ۲۶۱، با قدری اختلاف. امام شناسی، ج ۹، ص ۲۵۵:

«حمد و سپاس مختص خداوندی است که ما را از چنگ زدگان و درآویختگان به ولایت امیر مؤمنان ﴿

پس ما امروز این مسئله را به همه گفتیم و این تکلیف را اداء کردیم! واقع مسئله هم همین است که باید خدا را شکر کرد به واسطه منّتی که بر ما گذارده است که آن منّت، منّت هدایت و وصول به حریم و مقام معرفت او و وصول به مقام فلاح و رستگاری و سعادت ابدی است. البته این مطلب شکر دارد.

و چنانچه خود پروردگار در قرآن به این مسئله اشاره دارد:

﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ﴾^۱ «خداوند بر مؤمنین منّت گذارد»،

می‌توانست به جای پیغمبر کس دیگری را بفرستد یا پیغمبر را نفرستد. بین حضرت عیسی و رسول خدا پانصد سال فاصله بود. می‌توانست این پانصد سال را ششصد سال یا هزار سال کند؛ برای خدا که کاری ندارد. یا به جای رسول خدا کس دیگری را بفرستد. این همه انبیا هستند که دارای مراتب مختلف و درجات گوناگون‌اند؛ حضرت موسی آمده، حضرت نوح آمده، حضرت عیسی آمده، حضرت ادریس آمده، حضرت یوشع آمده است. اینها همه انبیا و فرستادگان پروردگار بودند و خدا هم می‌توانست در همین سلسله و در ادامه این مسیر، یک نفر را در عرض و مانند آنها برای ما بفرستد. خدا که قدرت بر همه چیز دارد؛ اما از همه این احتمالات و گزینه‌ها، فردی را برای ما انتخاب کرد و شخصی را برای ما آورد که وقتی او را آورد، گفت: حالا من بر شما منّت گذاشتم و حالا با آوردن این شخص و با رسالت و بعثت این شخص بر شما منّت گذاشتم! پس حالا فهمیدیم اوضاع چه خبر است؟! مفت مفت داریم خودمان را می‌بازیم و از دست می‌دهیم!

با آمدن این شخص، من بر شما منّت گذاشتم و برای شما راهی را باز کردم

﴿ و امامان طاهرين عليهم السلام قرار داد!﴾

۱. سوره آل عمران (۳) آیه ۱۶۴. شرح فقراتی از دعای افتتاح، ص ۲۵:

«خدا منّت گذاشت بر مؤمنین که در میان آنها رسولی را برانگیخت (یعنی بدون تقاضای اجر و مزد، رحمت خود را به واسطه فرستادن پیغمبر بر مردم نازل کرد).»

که تا به حال برای هیچ‌یک از اُمم سالفه باز نکرده‌ام و برای هیچ‌کدام از آنها این مرتبه از معرفت را قرار نداده‌ام و برای هیچ‌کدام از آنها این مرتبه از فعلیت و کمال را قرار نداده‌ام؛ چنان‌که خود رسول اکرم فرمود:

بُعِثْتُ لِأُمَّمٍ مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ؛^۱ «من مبعوث شدم تا اینکه تمام مراتب وجودی معرفت و تمام مراتب وجودی کمال انسانی را به آخرین مرتبه خود برسانم.» یعنی دیگر بالاتر از آن، مرتبه نیست. یعنی در زمان حضرت موسی برای مراتب انسانی بالاتری فرض می‌شد، اما نبود؛ در زمان حضرت عیسی بالاتری فرض می‌شد، اما نبود؛ و نیز در زمان حضرت نوح، حضرت ادریس و سایر انبیا. همه اینها مراتبی داشتند و مراتب معرفت داشتند که بحث آن مفصل است و راجع به این قضیه به نظر می‌رسد قبلاً صحبت شده است که چطور مرتبه امت رسول خدا از نقطه نظر معرفت وجودی، از اُمم گذشته بالاتر است و ملت رسول خدا به مرتبه معرفت مقام الله اکبر می‌رسد؛ مقامی که حتی از مقام لا إله إلا الله هم بالاتر است^۲ و مقام جمعیت بین هوهوئیّت و واحدیّت است.^۳ این مسئله‌ای است که خیلی مسئله مهمی است. به همین جهت است که در بعضی از مجامع روایی کتب اهل سنت، از رسول خدا نقل شده است که فرموده‌اند:

عُلَمَاءُ أُمَّتِي أَفْضَلُ مِنْ أَنْبِيَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ؛ «علمای امت من از انبیای بنی اسرائیل بالاترند.»^۴

۱. مکارم الأخلاق، ص ۸. امام شناسی، ج ۲، ص ۲۰۳:

«این است و جز این نیست که من برانگیخته شده‌ام برای آنکه مکارم اخلاق را تمام کنم!»

۲. جهت اطلاع پیرامون این مطلب رجوع شود به رساله لبّ اللباب، ص ۷۴-۸۳؛ حریم قدس، ص ۲۶-۲۸.

۳. جهت اطلاع از مقام جمعیت و جمع‌الجمع رجوع شود به توحید علمی و عینی، ص ۷۳؛ اسرار ملکوت، ج ۲، ص ۴۳۴.

۴. رجوع شود به روح مجرد، ص ۶۸۳، تعلیقه.

این به همین جهت است که آن مرتبه از معرفت و کمالی که رسول خدا باز کرده است، در امت‌های گذشته نبوده و میزان معرفت و سعه وجودی آنها و اطلاع آنها بر مراتب اسماء و صفات اطلاقی و لامتناهی حق محدود است؛ هر چند که پیغمبر و نبی باشند! همان‌طوری که در خود آنها هم مراتب اختلاف وجود دارد:

﴿تِلْكَ أَلْسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ﴾؛^۱ «ما بعضی از آنها را از نقطه نظر سعه وجودی و مقام معرفتی بر دیگری تفضیل دادیم.»

مقام معرفتی و آن مرتبه کمالی برای آنها مختلف بوده است و در عین اینکه به همه آنها وحی می‌شد، همه آنها دارای مراتب مختلف بودند.^۲

اگر رفقا کتاب/فقوحی را مطالعه کرده باشند، بنده به این نکته اشاره کرده‌ام که وحی یک مقوله به تشکیک است؛ یعنی دارای مراتب مختلفی است. ممکن است به شخصی وحی بشود که فردا چه اتفاقی می‌افتد؛ این یک مرتبه از وحی است. ممکن است به شخصی وحی بشود که ماه بعد چه اتفاقی می‌افتد؛ ممکن است به شخصی وحی بشود که مثلاً پشت فلان قضیه چه قضیه‌ای قرار دارد؛ در اینجا وحی مقداری عمیق‌تر می‌شود. ممکن است به شخصی نسبت به معانی وحی بشود و ممکن است به یک شخص نسبت به مراتب ذات وحی بشود که دیگر آن قضیه حتی از مرتبه صورت و معنا گذشته است. این‌طور نیست که وحی فقط در یک مرتبه و در یک منزله و در یک جهت باشد.^۳

اگر نظر شریف رفقا باشد، در آن قسمت [از کتاب/سرار ملکوت] راجع به یکی از بزرگان که الآن در قید حیات نیست، [مطلبی آورده‌ام که ایشان] به مشهد مشرف شده بود و در آن وقتی که مرحوم آقا در بیمارستان بودند و خود بنده هم در

۱. سوره بقره (۲) آیه ۲۵۳. معاد شناسی، ج ۱۰، ص ۲۱۵:

«(ای پیغمبر) ما این پیامبران را، بعضی را بر بعضی فضیلت و برتری بخشیده‌ایم!»

۲. جهت اطلاع پیرامون این مطلب رجوع شود به *فقوحی*، ص ۲۳۱.

۳. رجوع شود به *فقوحی*، ص ۲۴۳ - ۲۷۹.

آن موقع خدمتشان بودم،^۱ خدمت مرحوم آقا - رضوان الله علیه - رسید و در کشف و انکشاف صورت برزخی احساس کرده بود که مدتی است نماز شب ایشان ترک می شود و با این انکشاف می خواست متذکر بشود که باید نسبت به نماز شب اهتمام داشت و آن را در هیچ حال از احوال، ترک نکرد.^۲ اگر یادتان باشد که نمی دانم هست یا نه، بنده در آنجا مسئله ای را عرض کرده و این مطلب را تذکر داده ام: این مرد بزرگ - که خدایش رحمت کند و مانند او در این مرتبه، دیگر حتی در حکم کیمیا است؛ یعنی کار به جایی رسیده است که ما باید از این گونه افراد به کیمیا تعبیر کنیم! - در عین اینکه این مسئله را صحیح عنوان می کند، اما در یک محدوده از مرتبت انکشاف و کشف مراتب معنوی قرار دارد که همان مرتبه صوری و مثالی و برزخی است. فقط در مرتبه برزخی است که این صورت برای او منکشف می شود که این شخص واجد این صورت است یا واجد نیست.^۳

یکی دیگر از بزرگان بود - خدا رحمتش کند - که ایشان حتی حق استادی

هم بر بنده داشت، می گفت:

من به واسطه بعضی از حالات و مسائلی که به دست آورده ام و ریاضاتی که کشیده ام، خداوند به من توجه و تنبیهی داده است که افرادی را که خدمت حضرت می رسند و مشاهده حضوری می کنند، من می توانم آنها را تشخیص بدهم. صورت و حالتی از آنها در چهره نمایان می شود (و شاید هم درست باشد، ایراد و اشکالی ندارد) که من تشخیص می دهم.

و یک نفر از بزرگان از علما، سید خوب و بزرگواری بود که در همین قم زندگی

۱. رجوع شود به *امام شناسی*، ج ۱۴، ص ۲۸۰.

۲. و البته راست هم می گوید؛ بالأخره نماز شب بسیار مهم است و انسان تا جایی که مقدور است نباید آن را ترک کند و حتی اگر نمی تواند و مشکل و مانعی دارد برای اینکه قبل از اذان و بعد از نصف شب برخیزد، می تواند قبل از خواب آن نماز را بخواند یا اینکه فردا آن را قضا کند. یعنی تا این حد اهمیت دارد!

۳. رجوع شود به *اسرار ملکوت*، ج ۲، ص ۲۲۵.

می‌کرد و ایشان معروف بود به اینکه گاهی خدمت حضرت می‌رسد. وقتی که او را دیده بود، به او گفته بود: «شما خدمت حضرت رسیده‌اید.» و وقتی انکار کرد، گفته بود: «انکار نکن، من می‌فهمم!» حالا باهم یک ارتباط دوستی و صداقت و رفاقتی داشتند و او دیگر نتوانسته بود انکار بکند و به هر حال مسئله گذشته بود. ممکن است یک‌هم‌چنین حالاتی برای شخص پیدا بشود که اثر آن حال معنوی در چهره و در صورت نمایان بشود. البته هرکسی نمی‌فهمد؛ [مگر] کسانی که یک مقداری تَبَّه و توجه پیدا کرده‌اند. این یک مرتبه از انکشاف است؛ اما از این مرتبه عمیق‌تر و باطنی‌تر و داخل‌تر، دیگر این افراد نمی‌توانند آن مرتبه را درک کنند، و همان مرتبه‌ای است که خواجه باباطاهر می‌فرماید:

خوشا آنان که الله یارشان بی بحمد و قل هو الله کارشان بی
خوشا آنان که دائم در نمازند بهشت جاودان بازارشان بی^۱
آن که همیشه در نماز است، آن یک مرتبه‌ای است که این حالت انکشاف به آن مرتبه
نمی‌رسد. یعنی دارد با شما صحبت می‌کند، در نماز است؛ در خیابان راه می‌رود، در
نماز است؛ می‌خوابد، در نماز است. دارد غذا می‌خورد، در نماز است. دارد غذا
می‌خورد، ولی وقتی که شما نسبت به او توجه پیدا کنید، می‌فهمید جای دیگر و در
یک افق دیگر است و جناتش حکایت می‌کند از اینکه در یک وادی دیگر است. با شما
صحبت می‌کند، ولی شما می‌بینید فقط زبان و دهانش دارد حرکت می‌کند، ولی در
یک افق دیگری قرار دارد. بله، «حَبَّذا نَوْمُ الْأَكْيَاسِ وَإِفْطَارُهُمْ»^۲ مربوط به اینها است.
این افرادی که به این انکشاف صوری رسیده‌اند و این مطالب را درک می‌کنند،
نمی‌توانند آن افق را دریابند! حالا ممکن است شخصی دریابد، اما اگر درمی‌یافت

۱. دو بیت‌های باباطاهر، دو بیتی شماره ۳۱۳.

۲. خصائص الأئمة عليهم السلام، ص ۱۰۴. أنوار الملکوت، ج ۱، ص ۳۲.

«به‌به از خواب زیرکان و به‌به از افطار آنها!»

دیگر به مرحوم آقا نمی‌گفت: «آدم باید نماز شب بخواند.» پس معلوم است نفهمیده است. معلوم است در یک حدی بوده و حدّش هم درست است. آن حقیقت صوریه نماز که به واسطه این عمل پیدا می‌شود، در عالم برزخ برای او روشن نشده است؛ چون قدرت و استعداد و توانش همین قدر است.

در انبیای گذشته هم مسئله به همین کیفیت است. هر کدام از اینها دارای یک مرتبه از وحی و دارای یک مرتبه‌اند.^۱ خدا می‌فرماید که ما به زنبور هم وحی می‌فرستیم: ﴿وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَىٰ النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا﴾.^۲ نه اینکه وحی دارای دو معنا و سه معنا است، یا اینکه قائل به عموم مجاز در این زمینه بشویم. نه، بلکه وحی دارای یک معنا است، آن معنا هم در زنبور عسل است هم در سایر حیوانات است. آن حیوانی که مریض می‌شود و بعد به دنبال یک گیاه می‌رود و آن گیاه متناسب با مرض خودش را کشف می‌کند و می‌خورد، به آن هم دارد وحی می‌شود. می‌گویند همین پنی‌سیلین را حیوانات کشف کرده‌اند دیگر؛ وقتی مریض می‌شدند و جراحی پیدا می‌کردند، می‌رفتند جراحیشان را به همین قارچ‌ها و... می‌مالیدند و خوب می‌شدند. بعد متوجه شدند این مسئله، مسئله پنی‌سیلین است. این قضیه وحی است. وحی حتماً این نیست که فقط به زنبور عسل باشد؛ به حیوانات هم وحی می‌شود.

وقتی شما نشست‌اید و برایتان مشکل پیدا می‌شود، هرچه فکر می‌کنید نمی‌توانید حل کنید، اما یک مرتبه می‌بینید راه حل در جلوی‌تان گذاشته شد: عجب این چقدر آسان بود! این هم در اینجا وحی است. آن مکتشف و مخترعی که دارد اختراع می‌کند و بعد در اختراعش گیر می‌کند و هرچه جلو می‌رود فکرش به جایی نمی‌رسد،

۱. جهت اطلاع بیشتر رجوع شود به *اسرار ملکوت*، ج ۲، ص ۲۳۵.

۲. سوره نحل (۱۶) آیه ۶۸. *امام شناسی*، ج ۱، ص ۲۰۰:

«خدای تو به زنبور عسل وحی فرستاد به اینکه در کوه‌ها و درخت‌ها، و در سقف‌های منازل برای خود خانه درست کن.»

یک مرتبه می‌بیند مطلب برایش کشف شد. از کجا آمد؟ چگونه آمد؟ اینک نسبت به این قضیه فکر نمی‌کرد و به دنبال این قضیه نبود؛ این وحی است. لذا خود مخترعین و مکتشفین می‌گویند که آن آخرین مرتبه همّت و تلاش برای مکتشف و مخترع، عبارت است از الهام. اگر آن الهام آخری نباشد، تمام این تلاش‌های شبانه‌روزی و تمام این اهتمام‌ها متوقف می‌ماند و به نتیجه نمی‌رسد؛ می‌رود تا آن نود و نه متوقف می‌شود و در آنجا مطلب می‌ماند. اینها همه وحی است.

یک وحی هم وحی‌ای است که به انبیا آمده است: «راجع به فلان قضیه این کار بشود، راجع به این قضیه این کار بشود، تکلیف مسئله این است، تکلیف آنجا این است.» این هم وحی‌ای است که به انبیا می‌آید.

یک وحی هم وحی‌ای است که به حقایق تکالیف می‌آید که این تکلیف و این عمل بر چه اساسی است. آن لمّیت و حقیقت تکالیف و احکامی که بر انبیا [آمده است]، بر دل یک شخص الهام و وحی می‌شود و بر آن اساس، آن شخص می‌تواند همین مطلب را در سایر موارد دیگر که اسمی از آن نیامده است، توسعه بدهد. اینجا دیگر مسئله به جایی می‌رسد که دارد دقیق می‌شود و بالاتر می‌رود. بالاتر از این وحی نسبت به همان حقایق نوعیه و بعد بالاتر از آن، نسبت به حقایق توحیدیه است که دیگر آنجا مراتب خیلی مراتب بالا می‌شود.

این آخرین مرتبه از ظهور پروردگار و آخرین مرتبه از اظهار اسماء و صفات پروردگار و آخرین مرتبه از فعلیت در اکتساب مراتب وجودی، به واسطه شخص رسول اکرم آمده است؛ یعنی دیگر بعد از این، مرتبه‌ای متصور نیست و وجود ندارد که شما بگویید: خدایا هم‌چنین مرتبه‌ای در احتمال ما می‌گنجد و تو برای ما قرار ندادی؛ هم‌چنین فعلیت و استعدادی متصور است، اما تو برای ما قرار ندادی؛ هم‌چنین حالت و رتبه‌ای و... متصور است، ولی تو قرار ندادی! هر مرتبه‌ای، هر فعلیتی، هر توانی، هر قدرتی، هر قوتی و هر چه را که می‌خواهید تصور کنید، آن مرتبه با آمدن رسول خدا برای ما پیدا شده است. پس گر گدا کاهل بود تقصیر

صاحب‌خانه نیست.^۱ اینجا است که عرض می‌کنم داریم خودمان را مفت می‌بازیم؛ جایی که خدا بر ما منت گذاشته و گفته است: شخصی را فرستاده‌ام تا تو را بر انبیای بنی‌اسرائیل ترجیح بدهد و از آنها بالاتر ببرد. انبیای بنی‌اسرائیل چه می‌کردند؟ مراتب وجودی و مراتب معرفتی و توحیدی آنها چه بود؟ درحالی که ما می‌بینیم این مرتبه‌ای که رسول خدا آورده است، مرتبه‌ای است که دیگر روی تمام آن مراتب را می‌پوشاند و نقطه‌ی خلائی باقی نمی‌گذارد.

در روز غدیر، این مسئله به منصفه ظهور درآمد. چرا در روز غدیر این طور شد؟ چه قضیه‌ای اتفاق افتاد؟ آیا ما تا به حال به آن فکر کرده‌ایم؟! مگر امیرالمؤمنین از پیغمبر بالاتر بود که خدا در روز غدیر بیاید بگوید: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾؛^۲ «امروز روزی است که دیگر من از این دین و شریعتی که برای شما فرستادم خیالم راحت شد.» معنایش این است دیگر. ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾؛ «امروز دین شما را کامل کردم،» ﴿وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي﴾. بیست و سه سال پیغمبر را در میان شما فرستادم و همه این بیست و سه سال هر روزش یک نعمت و یک کرامت و یک افق جدید بود؛ و خودتان دیدید که رسول خدا چه می‌کرد، چطور نماز می‌خواند، چطور صحبت می‌کرد، با بچه‌ها چطور بود، با پیرمردها چطور بود، با افراد چطور بود، مکارم اخلاق را چطور به شما یاد می‌داد، معاشرت را چطور به شما یاد می‌داد.

همه اینها چیزهایی است که در سنن‌النبی و در مجامع روایی و اخلاقی موجود است. هیچ روزی نبود که رسول خدا در میان افراد نباشد و نکته‌ای را نگوید

۱. *أمثال و حکم*، دهخدا، ج ۳، ص ۱۳۰۰: «گر گدا کاهل بود تقصیر صاحب خانه چیست؟»

۲. سوره مائده (۵) آیه ۳. *امام شناسی*، ج ۲، ص ۱۷۸:

«امروز من دین شما را کامل نموده، و نعمت خود را بر شما تمام کردم و راضی شدم که اسلام دین شما باشد.»

و مطلبی را مطرح نکند. نماز و روزه پیغمبر چه بود؟ پیغمبر چطور نماز می‌خواند؟ مثل ما نماز ظهر و عصر و نماز مغرب و عشاء را با هم می‌خواند یا نه؟! پیغمبر تفریق در صلوات داشت؛^۱ یعنی نماز ظهرش سر وقت بود، نماز عصرش سر وقت و دو ساعت بعد بود، نماز مغربش سر مغرب و هنگام استتار قرص بود، نماز عشاءش یک ساعت و نیم بعد بود^۲ یا حتی متأخر؛ در روایات داریم که یک قدری هم به تأخیر بیفتد بهتر است.^۳ چرا ما الآن داریم نمازها را با هم می‌خوانیم؟!^۴ حتی شنیده‌ام بعضی از افراد می‌گویند: «این شعار شیعه شده است و نباید ترک بشود.» عجب!

۱. جهت اطلاع از ادلة تفریق صلوات و اهمیت آن، رجوع شود به *مهر فروزان*، ص ۹۲؛ *مطلع انوار*، ج ۱، ص ۸۷؛ ج ۱۰، ص ۶۹؛ *وظیفه فرد مسلمان*، ص ۶۵، بند شانزدهم.

۲. رجوع شود به *وسائل الشیعة*، ج ۴، ص ۱۰۷، أبواب المواقیت.

۳. رجوع شود به *وسائل الشیعة*، ج ۴، ص ۱۹۹، باب تأکید استحباب تأخیر العشاء حتی تذهب الحُمرة المغریبة و أن آخر وقت فضیلتها ثلث اللیل.

۴. *نهج البلاغة* (صبحی صالح)، ص ۴۲۶، نامه ۵۲:

«و من کتاب له علیه السلام إلى أمراء البلاد فی معنى الصلاة:

”أما بعد، فصلوا بالناس الظهراً حتى تفتى الشمس [مثل] من مريض العنز، وصلوا بهم العصر و الشمس بيضاء حية في عضو من النهار حين يسار فيها فرسخان، وصلوا بهم المغرب حين ينفطر الصائم و يدفع الحاج إلى منى، وصلوا بهم العشاء حين يتوارى الشفق إلى ثلث اللیل، وصلوا بهم الغداة و الرجل يعرف وجه صاحبه، وصلوا بهم صلاة أضعفهم و لا تكونوا فتانين.“

ترجمه: «از نامه‌های امیرالمؤمنین علیه السلام به کارگزاران شهرها درباره نماز:

”اما بعد، نماز ظهر را با مردم بخوانید تا آن زمان که [خورشید برگردد و] سایه آن به اندازه دیوار آغل بُز بازگردد. و نماز عصر را با آنان در آن وقتی بخوانید که خورشید هنوز سفید و درخشان است و می‌توان تا غروب آفتاب به اندازه دو فرسخ راه پیمود. و نماز مغرب را در آن وقتی با آنان بخوانید که روزه‌دار افطار می‌نماید و حاجی (از عرفات) به سوی منا روانه می‌شود. و نماز عشاء را با مردم از وقتی بخوانید که سرخی آسمان (از جانب مغرب) پنهان می‌شود تا یک سوم شب. و نماز صبح را هنگامی بخوانید که شخص بتواند چهره همراهش را تشخیص دهد. و نمازتان را با مردم همچون نماز ضعیف‌ترین آنان بخوانید، و سبب فتنه و آشوب نگردید.“» (محقق)

سنتی را که رسول خدا ایجاد کرد و ائمه بر آن سنت پیروی کردند، کنار بگذاریم و جمع بین صلاتین را که خلاف سنت است، به عنوان شعار شیعه [قرار بدهیم]؟! چه شعاری بالاتر از متابعت از سنت پیغمبر است؟! شعار من در آوردی بر سنت رسول خدا باید بچربد؟! آن وقت اوضاع همین می شود! شعاری که من بخواهم آن شعار را بر سیره ائمه ترجیح بدهم، این می شود شعار شیعه؟! یا نه، شیعه باید پایش را جای پای پیغمبر بگذارد، تمام شد. پایش را جای پای امام سجاد بگذارد؛ هر کس هر چه می خواهد بگوید. امام سجاد نمازش را جمع می خواند یا نمی خواند؟ تمام شد! حالا فلان آقا جمع می خواند، می خواند که می خواند! فلان آقا این طور عمل می کند، خوب بکند! امام سجاد ما چه می کرد؟ خلاصه قضیه این است که این را ما گم کرده ایم. حالا فهمیدید ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ﴾ به خاطر چیست؟ به خاطر این است که ما ائمه را کنار گذاشته ایم.

شعار پیغمبر این بود که دیوار مسجد باید دو متر باشد و یک سقف گلی و چوب زده بشود؛ همین قدر که از آفتاب و باران و برف در امان باشند. آن را هم نمی خواست بزند، دیگر به اصرار که: رسول خدا، باران را دیگر چه کارش کنیم؟! باران روی سرمان می آید و خیسمان می کند؛ یک نماز مغرب می خوانیم باید برویم لباسمان را عوض کنیم یا وقتی می بینیم هوا ابری است یک ساک با خودمان بیاوریم و وقتی خیس می شویم، اینجا لباس عوض کنیم، و الا سرما می خوریم! پیغمبر هم دلش به حال اینها سوخت، گفت: «باشد، یک سقف را اجازه می دهم.» اما نه اینکه دیگر بروید یک گنبد بزنید بگویید: این گنبد مسجد ما در دنیا تک است! نه اینکه بلند شوید بروید یک مناره بزنید بگویید: این مناره این قدر خرجش شده است و این قدر [اندازه اش] است! نه اینکه بلند شوید بروید مساجد را تذهیب کنید که حرام است؛ طلاکاری کنید و نقش و نگار در آنجا بیندازید و کاشی های فلان و فلان صرف کنید. [لذا پیغمبر فرمود]:

عَرِيشُ كَعْرِيشِ مُوسَى؛ «یک سقف از شاخه های خرما، همان طوری که حضرت موسی قرار داد.»

حضرت موسی خانه‌اش همین طور بود^۱ و شما آن طور و آن قسم بروید انجام بدهید.

۱. الکافی، ج ۳، ص ۲۹۵:

«عن عبدالله بن سنان، عن أبي عبد الله عليه السلام، قال: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: "إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بَنَى مَسْجِدَهُ بِالسَّمِيطِ ثُمَّ إِنَّ الْمُسْلِمِينَ كَثُرُوا فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَوْ أَمَرْتَ بِالْمَسْجِدِ فَرِيدَ فِيهِ! فَقَالَ: نَعَمْ. فَأَمَرَ بِهِ فَرِيدَ فِيهِ وَبَنَاهُ بِالسَّعِيدَةِ. ثُمَّ إِنَّ الْمُسْلِمِينَ كَثُرُوا فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَوْ أَمَرْتَ بِالْمَسْجِدِ فَرِيدَ فِيهِ! فَقَالَ: نَعَمْ. فَأَمَرَ بِهِ فَرِيدَ فِيهِ وَبَنَى جِدَارَهُ بِالْأَنْثَى وَالذَّكْرِ. ثُمَّ اشْتَدَّ الْحَرُّ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَوْ أَمَرْتَ بِالْمَسْجِدِ فَظَلَّلَ! فَقَالَ: نَعَمْ. فَأَمَرَ بِهِ فَأَقِيمْتَ فِيهِ سَوَارٍ مِنْ جُدُوعِ النَّخْلِ ثُمَّ طُرِحَتْ عَلَيْهِ الْعَوَارِضُ وَالْحَصَفُ وَالْإِذْخِرُ. فَعَاشُوا فِيهِ حَتَّى أَصَابَتْهُمْ الْأَمْطَارُ فَجَعَلَ الْمَسْجِدُ يَكْفُ عَلَيْهِمْ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَوْ أَمَرْتَ بِالْمَسْجِدِ فَطَيَّنَ! فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: لَا! عَرِيضٌ كَعَرِيضِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ. فَلَمْ يَزَلْ كَذَلِكَ حَتَّى قَبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَكَانَ جِدَارُهُ قَبْلَ أَنْ يُظَلَّلَ قَامَةً فَكَانَ إِذَا كَانَ الْفَيْءُ ذِرَاعًا وَهُوَ قَدْرُ مَرِيضٍ عَنَزَ صَلَّى الظُّهْرَ وَإِذَا كَانَ ضِعْفَ ذَلِكَ صَلَّى الْعَصْرَ." وَقَالَ: "السَّمِيطُ لَبَنَةٌ لَبَنَةٌ وَالسَّعِيدَةُ لَبَنَةٌ وَنِصْفٌ وَالذَّكْرُ وَالْأَنْثَى لَبَتَانِ مُحَالِفَتَانِ."»

ترجمه: «عبدالله بن سنان گفت: شنیدم از امام صادق علیه السلام که می فرمود: "رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم دیوار مسجد خود را با آجر ساخت تا اینکه مسلمانان زیاد شدند و گفتند: ای رسول خدا، کاش امر می فرمودی تا مسجد را وسیع تر کنند! رسول خدا فرمود: بله. و امر فرمود تا بر محوطه مسجد افزودند و با سعیده (یک خشت و نیم) بنا نمودند. دوباره مسلمانان زیاد شدند و گفتند: ای رسول خدا، کاش امر می نمودی تا مسجد را بزرگ تر کنند! حضرت فرمود: بله. و دستور داد تا بر وسعت مسجد افزودند و دیوار مسجد را با خشت نر و ماده (خشت‌های چپ و راست مخالف هم) بنا کردند. پس از مدتی گرما بر ایشان شدید شد، پس گفتند: ای رسول خدا، کاش می فرمودی تا برای مسجد سایه‌بانی درست کنند! حضرت گفتند: بله. و فرمودند تا از شاخه‌های نخل ستون‌هایی زدند سپس روی آن سقفی به پا کردند و با شاخه‌های خرما و علف و گیاه (اذخیر) سایه‌بان زدند. به همین منوال گذشت تا اینکه باران‌ها باریدن گرفت و آب‌ها (از لابه‌لای سقف) بر ایشان سرازیر می شد. گفتند: ای رسول خدا، کاش امر می فرمودی تا سقف را گل اندود کنند! حضرت فرمودند: نه! سایبانی از شاخه خرما (یا مو)، همچون سایبان موسی علیه السلام.

پس مسجد به همان کیفیت باقی ماند تا رسول خدا از دنیا رحلت نمود. و دیوار این مسجد قبل از آنکه برای او سایبان درست کنند، به اندازه قامت یک انسان بود و حضرت تا وقتی که سایه این دیوار یک قامتی به اندازه یک ذراع می شد که به اندازه یک خوابگاه بزرگ است، نماز ظهر می گزارد، ﴿

﴿ و چون دو برابر می شد نماز عصر می گزارد.﴾

و گفت: "سمیط یعنی یک خشت یک خشت. سعیده یعنی یک خشت و نیم. و نر و ماده یعنی دو خشت مخالف هم." (محقق)

إعلام الوری، ج ۱، ص ۱۵۸:

«... قال [علی بن ابراهیم بن هاشم]: و كان رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم يُصَلِّي في الميريد لأصحابه. فقال لاسعد بن زرارَةَ: "اشتر هذا الميريد من أصحابه." فساوم اليتيمين عليه، فقالا: "هو لرسول الله صلى الله عليه وآله وسلم." فقال رسول الله: "لا، إلا بئمن." فاشتراه بعشرة دنانير و كان فيه ماءٌ مُستنقعٌ فأمر به رسول الله فسيل و أمر باللبن فضرب فبناه رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم فحفر في الأرض ثم أمر بالحجارة فنقلت من الحرة فكان المسلمون ينقلونها فأقبل رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم يحمل حجراً على بطنه فاستقبله أسيد بن حضير فقال: "يا رسول الله، أعطني أحمله عنك." قال: "لا، اذهب فاحمل غيره." فنقلوا الحجارة و رفعوها من الحفرة حتى بلغ وجه الأرض بناه أولاً بالصعيدة لبنه لبنه، ثم بناه بالسميطة و هو لبنه و نصف، ثم بناه بالأثني و الذكر لبنتين مخالفتين و رفع حائطه قامه و كان مؤخره ذراع في مائة ثم اشتد عليهم الحر فقالوا: "يا رسول الله، لو أظلمت عليه ظلاً." فرفع أساطينه في مقدم المسجد إلى ما يلي الصحن بالحشب ثم ظلله و ألقى عليه سعف النخل. فعاشوا فيه فقالوا: "يا رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم، لو سقفت سقفاً." قال: "لا! عريش كعريش موسى؛ الأمر أعجل من ذلك!"»

ترجمه: «علی بن ابراهیم گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم در بدو ورود به مدینه در "میرید" نماز می گزارد. پس از چندی به اسعد بن زراره فرمود: "این محل را از صاحبش خریداری کن." اسعد بن زراره با صاحبان میرید که دو یتیم بودند صحبت کرد که قیمتی قرار دهند، آنان گفتند: "ما آن را به پیغمبر بخشیدیم." حضرت فرمود: "بدون ثمن و قیمت نمی پذیرم." پس اسعد آن را به ده دینار خرید. در این محل گودالی بود و آبهای اطراف در آنجا جمع می شد. رسول خدا دستور دادند که آن آبها را جاری کنند، پس چنین کردند. پس از آن امر فرمود تا مقداری خشت تهیه کردند، بدین ترتیب مسجد را بنا نمودند. ابتدائاً مقداری زمین را گود کردند و با سنگهایی که از حره آورده می شد، پایه های مسجد را استوار نمودند. و چنین بود که مسلمانان از حره سنگها را حمل می نمودند، حضرت رسول نیز سنگی را بر روی سینه خود گذاشته حمل می نمود. اسید بن حضیر پیش آمد و عرض کرد: "ای رسول خدا اجازه دهید من این سنگ را ببرم!" فرمود: "نه، برو و سنگ دیگری بردار." پایه های مسجد را با سنگ تا برابر زمین بالا آوردند، بعد از این مقداری را با خشت کامل، خشت خشت بنا کردند، سپس مقداری را نیز با یک خشت و نصفی بالا آوردند، و بعد دو خشت به طور مخالف کار گذاشتند و دیوار را به ﴿

اگر ما بخواهیم برویم این کار را انجام بدهیم، پس فرق بین مساجد ما و بین کلیساها و کنیسه‌های نصاری و یهود چه می‌شود؟! وقتی که انسان در این کلیساها می‌رود، می‌بیند تمام همّت این بانی و سازنده و معمار و نقشه‌کش و مهندس کلیسا براساس آنانیّت‌ها و نفسانیّت‌ها و اهواء بوده است. وقتی که پاپ می‌رود صحبت می‌کند، آن بالا می‌رود؛ جایی برایش درست کرده‌اند که همه چشم‌ها به سمت بالا باشد، آن اُبّهت و جلال ظاهری چنان بر این افرادی که نگاه می‌کنند حکومت کند که طبیعتاً در مقابل این عظمت پوشالی و پوچ، سر تعظیم و خضوع فرود بیاورند. اینها همه‌اش دنیا است. چون عظمت معنوی و جلال معنوی ندارد و بهائش بهاء‌الله نیست، جلالش جلال‌الله نیست، نورش نورالله نیست و عظمتش عظمت‌الله نیست، مجبور است از اُبّهت و ظلمت و بهاء شیطانی و عظمت پوشالی شیطانی برای رفع نقیصه خود بهره بگیرد و به این کیفیت افراد را [متأثر کند]. مجبور است [این کارها را بکند] تا افراد از او حرف بشنوند؛ اگر حرف نشنوند که فایده‌ای ندارد، دیگر این همه دکور و این مسائل کنار می‌رود و از بین می‌رود؛ آن وقت مجبور است از تئاتر و دکور استفاده کند: بیا، برو، برو بالا، بیا پایین! همین‌طور این نفوس پایین می‌آید، پایین می‌آید، ضعیف می‌شود، اما او ظاهراً بالا می‌رود، آدم سرش را پایین می‌اندازد و حالت تأثر و انفعال برای افراد پیش می‌آید و گریه می‌کنند!

بنده خودم در یکی از همین جاها که بودم، وقتی که پاپ آمده بود افراد [گریه می‌کردند]! مگر تو چه داری که اینها دارند گریه می‌کنند؟! اگر گوشت را

⇐ اندازه قامت یک مرد بالا آوردند و دیوار به اندازه یک ذراع در صد ذراع بود.

هنگامی که هوا گرم شد گفتند: «ای رسول خدا، خوب است سایبانی برای مسجد بگذاریم!» پیغمبر ستون‌های جلو مسجد تا محل صحن آن را با چوب بالا آوردند سپس شاخه‌های خرما را روی آنها گذاشتند. مدتی بدین منوال سپری شد دوباره گفتند: «یا رسول‌الله، ای کاش اجازه می‌دادی برای مسجد سقفی هم درست کنیم!» فرمود: «نه، سایبانی مانند سایبان موسی علیه‌السلام! أجل از آنچه فکر می‌کنید به ما نزدیک‌تر است!» (محقق)

بگیرند دماغت ورمی آید! تو چه کسی هستی که اینها برایت دارند گریه می‌کنند؟! نه علم داری، نه سواد داری و نه معرفتی داری! همین عظمت ظاهری و پوشالی و همین تبلیغ تو خالی و پوچ می‌آید بر احساسات ما غلبه می‌کند و به واسطه غلبه احساسات، عقل را در اختیار می‌گیرد و دیگر عقل وجود ندارد، بلکه احساسات است: برویم به دیدن پاپ! به کلیسا برویم پاپ را ببینیم! پاپ هم بالا می‌رود، شنلی و بساطی و دوربین‌ها از این طرف، چراغ‌ها از آن طرف، قیافه‌ای درست می‌کنند و اینها هم شروع می‌کنند به گریه کردن! او چه دارد که داری برایش گریه می‌کنی؟! چه شده است که تحت تأثیر قرار گرفته‌ای؟!^۱

روز غدیر آمد این احساسات را از ما بگیرد؛ علتش این است. رسول خدا بیست و سه سال در میان مردم بود و خدا نفرمود: ﴿أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي﴾؛ درحالی که رسول خدا از امیرالمؤمنین بالاتر بود. رسول خدا، هم مقام ولایت کلیه را داشت، هم مقام ختم رسالت را داشت و هم استاد و مرئی امیرالمؤمنین بود:

كُنْتُ أَتْبَعُهُ أَتْبَاعَ الْفَصِيلِ أَثَرُ أُمَّهُ؛ «من دنبال پیغمبر بودم و پاپم را جای پای پیغمبر می‌گذاشتم، همان طوری که بچه شتر پشت سر مادرش حرکت می‌کند، این طور من دنبال پیغمبر بودم (و حتی نمی‌گذاشتم پاپم غیر از [جای پای پیغمبر باشد]).»

خیلی عجیب است! [می‌فرماید]: آن‌چنان به دنبال رسول خدا بودم که از آن مسیر و خط‌مشی‌ای که رسول خدا برای من ترسیم می‌کند، ذره‌ای انحراف نداشته باشم و این طرف و آن طرف نروم. مگر همین امیرالمؤمنین نمی‌فرماید: «أَنَا عَبْدٌ مِنْ عِبِيدِ مُحَمَّدٍ»^۲ من یکی از بندگان رسول خدا هستم! آیا شوخی و تواضع می‌کرد؟! این حرف‌ها به امیرالمؤمنین

۱. جهت اطلاع پیرامون منع اسلام از تجمل و تزین مساجد و دور بودن آن از فرهنگ توحید و حقیقت عبودیت، رجوع شود به *اسرار ملکوت*، ج ۳، ص ۱۴۸ - ۱۵۴.

۲. *الکافی*، ج ۱، ص ۹۰.

- چه خبرها بوده است! - و رسول خدا از هر دو طرف بر امیرالمؤمنین اولویت تکوینیه و اولویت تشریحیه و تربویه دارد؛^۱ بیست و سه سال هم همین پیغمبر در میان مردم بود، اما خدا نفرمود: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾؛ من در این بیست و سه سال دین را تمام و کامل کردم و دیگر چیزی نمانده است! مگر امیرالمؤمنین در روز عید غدیر چیزی را بر دین اضافه کرد؟! مگر حکم نمازی را اضافه کرد؟! حکم نماز که قبلاً بوده است؛ حجی را تغییر داد؟! زکات را عوض کرد؟! مطلب جدیدی گفت؟! امیرالمؤمنین در آن روز چه گفت؟ هیچ! فقط رسول خدا آمد و دست او را گرفت و بالا برد و فرمود:

مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلِيٌّ مَوْلَاهُ؛^۲ «هرکسی که من مولای او هستم و صاحب‌اختیار او هستم و از او به خود او نزدیک‌ترم...»

یعنی آن اختیاری را که رسول خدا نسبت به ما و امور ما و کارهای ما دارد، ما نداریم. ما حق نداریم به دست خود خراش وارد کنیم؛ خدا پدرمان را درمی‌آورد! ما حق نداریم در خود تصرفی کنیم و پای خود را قطع کنیم؛ چون خدا شدیداً ما را مؤاخذه می‌کند:

-: برای چه قطع کردی؟! تو غلط کردی قطع کردی!

-: پای خودم است!

-: پای خودت باشد! حق نداری قطع کنی!

این پا فقط ارتباط به تو دارد؛ خدا مدتی به تو داده است، بعد هم از تو می‌گیرد. در این مدت باید از این پا محافظت کنی. اگر جراحت برمی‌دارد، باید بروی رویش دوا و

﴿ روایت کرده است که گفت: "عَلَّمَنِي رَسُولُ اللَّهِ أَلْفَ بَابٍ، يَفْتَحُ كُلُّ بَابٍ إِلَى أَلْفِ بَابٍ؛ رسول خدا به من هزار در از علم را تعلیم کرد که هر دری از آن به هزار در دیگر گشوده می‌شود." »
 ۱. جهت اطلاع پیرامون این مطلب رجوع شود به *افق وحی*، ص ۵۲۵.

۲. *تفسیر القمی*، ج ۱، ص ۱۷۴. *امام شناسی*، ج ۲، ص ۱۷۸:

«هر کس که من صاحب‌اختیار او هستم، بداند که اینک این علی صاحب‌اختیار او است.»

پانسمنان بگذاری. اگر مریض می‌شود و درد می‌کند، باید دنبال علتش بروی؛ حتی اگر به دکتر نروی، مسئولی که بعداً تبدیل به یک مطلب دیگری بشود: چرا دیر به دکتر رفتی و دیر به پزشک مراجعه کردی؟! دست به تو دادم که این دست را در راه کمال نفسانی خود به کار بگیری، با آن انفاق کنی، بنویسی، کتاب برداری، به فقیر کمک کنی، غذا بخوری و این غذا خوردن و انفاق و سایر امور، در راه تربیت نفس تو قرار بگیرد. چشم و گوش به تو دادم برای این، و اگر بخواهی در این اخلال کنی و بگویی: «خدایا، من این دست را نمی‌خواهم، همین دست چپ یا دست راست کافی است، یکی بس است و دوتایش اسراف می‌شود؛ این یکی را کنار بیندازیم»، این حرف‌ها نیست، روز قیامت باید جواب بدهی! به تو چه مربوط است که آمدی این کار را کردی؟! اصلاً تو چه کاره هستی که آمدی دست خودت را قطع کردی؟! تو چه کاره هستی که آمدی بر بدن خودت صدمه وارد کردی؟! من به تو اینها را دادم و اگر هم بخواهم از تو می‌گیرم. البته خدا گاهی اوقات می‌گیرد؛ یا همه بدن را یا بخشی از آن را می‌گیرد. اگر خدا گرفت، گرفته است دیگر ارتباطی به انسان ندارد. ببینید، با این دیدگاه باید نگاه کنیم.

مسئله و امور شخصی را به تو سپردم. ازدواج را برای بقای زندگی و رفع نیاز قرار دادم. نکاح را قرار دادم که نکاح کنید؛ اما وقتی که نکاح کرد، می‌گوید: «حالا دلم می‌خواهد طلاق بدهم!» تو غلط می‌کنی طلاق بدهی! تو که هستی که طلاق بدهی؟! خدا پدرت را درمی‌آورد! همین طوری می‌گویی: طلاق بدهم؟! یا اینکه زن بگوید: «همین طوری می‌خواهم از نزد شوهر بروم!» پس چرا از اول آمدی؟! یک وقتی مسئله، مشکل، مسئله اخلاقی، اختلاف و عدم سازش است، به جای خود محفوظ است؛ ما در این گونه موارد، حتی طلاق مستحب هم داریم. اما اگر قرار باشد از روی ظلم و عدوان باشد، خدا به شدت مؤاخذه می‌کند! تو غلط می‌کنی که طلاق بدهی و تو غلط می‌کنی که طلاق بگیری! این حرف‌ها نیست. ما اختیار نداریم. بله، اگر زندگی نشد، آن یک مطلب دیگر است و خدا راه قرار داده است؛ اما همین طوری که من دلم می‌خواهد طلاق بدهم، من دلم می‌خواهد جدا شوم، من دلم می‌خواهد نیایم، من دلم می‌خواهد

بروم، من دلم می خواهد...! اینجا دل بخواهی نیست! و همین طور در سایر امور. ما اختیار نداریم که هر کاری می خواهیم انجام بدهیم. باید طبق ضوابط و موازین حرکت کنیم. همان راهی را که شرع و خدا قرار داده است باید برویم. اگر آمدیم و تخطی کردیم، خدا در کاسه مان می گذارد و برو برگرد هم ندارد و خوب هم بلد است. آن چنان در کاسه مان می گذارد که نفهمیم از کجا خورده ایم! باید کار درست باشد. ولی خدا در اینجا می گوید: مگر من اختیار تو را ندارم؟! همین من که به تو می گویم حق نداری دست خودت را قطع کنی و مؤاخذهات می کنم، به تو می گویم برو در جبهه کفار و با کفار، جنگ و مقاتله کن و در آنجا کشته بشو و اگر کشته شدی شهید شده ای. من به تو می گویم باید از امام زمانت دفاع کنی و اگر در راه دفاع کشته شدی، شهید شده ای. اینجا اختیار با من است. مگر من اختیار نداده ام؟! همین من می گویم برو این کار را بکن. پس این دیگر ضرر نیست. وقتی من به تو می گویم: باید زنت را طلاق بدهی - من به تو می گویم نه کس دیگر! -، در اینجا باید طلاق بدهی؛ چون خدا از ما نسبت به ما اولی است. وقتی من به تو می گویم باید از شوهرت جدا بشوی، باید جدا بشوی؛ چون خدا نسبت به امورمان از ما به ما اولی است. امام هم همین طور است. ﴿الَّتِي أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ﴾^۱ یعنی همین؛ یعنی در آن کارهایی که ما حق نداریم، اختیار نداریم و نمی توانیم از پیش خود و با سلیقه خود و با توهم و تخیل و تفکر خود انجام بدهیم، اگر رسول خدا بیاید بگوید: «این کار را بکن»، حرفی نیست و فضولی موقوف است و دهن باید بسته باشد! بلکه آنچه رسول خدا می گوید، انجام بده:

-: خودت را اعدام بکن!

فوراً باید هفت تیر را روی سر بگذاری و خودت را اعدام کنی؛ تمام شد! چون

۱. سوره احزاب (۳۳) آیه ۶. امام شناسی، ج ۵، ص ۷۳:

«پیغمبر اولی و سزاوارتر است به مؤمنان، از خودشان به خودشان.»

رسول خدا گفته است!

-: زنت را باید طلاق بدهی!

نباید فکر کنی!

-: باید از شوهر جدا بشوی!

نباید فکر کنی!

اگر در نظر رفقا باشد، این مطالب را در مباحث عنوان بصری عرض کرده‌ایم.^۱
این مطالب یعنی اولویّت اختیار پروردگار در همه امور و در همه شراشر وجود و سراسر زندگی انسان بر اختیار انسان.

حالا رسول خدا می‌فرماید: آن اولویّتی را که من تا به حال داشته‌ام و تا قیام قیامت دارم و با رفتنم از بین نمی‌رود، علی دارد؛ قضیه این است. یعنی خیال نکنید یکی دو ماه دیگر من دارم می‌روم و مراسم می‌دهند و همان دو زن من مراسم می‌دهند - در روایت از امام صادق داریم، که رسول خدا را این دو سم دادند، البته با ارتباط با بیرون؛ چون رسول خدا هم شهید شدند و با سم از دنیا رفتند -^۲ نه! آن ولایت و

۱. *نرم افزار کیمیای سعادت، متن جلسات شرح حدیث عنوان بصری، مجلس ۲۲۷، ص ۴۴۱.*
جهت اطلاع بیشتر از ولایت حضرت رسول‌الله صلی الله علیه و آله و سلم و حضرات ائمه معصومین علیهم السلام بر مردم، رجوع شود به *امام شناسی*، ج ۵، ص ۷۱-۱۲۲.
۲. رجوع شود به *تفسیر العیاشی*، ج ۱، ص ۲۰۰؛ *بحار الأنوار*، ج ۲۸، ص ۲۰:

«تفسیر العیاشی: عَبْدُ الصَّمَدِ بْنِ بَشِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: "تَدْرُونَ مَا تَنَبَّأَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَوْ قُتِلَ؟" إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ: ﴿أَفَايَن مَاتَ أَوْ قُتِلَ أَنْقَلَبْتُمْ عَلَيَّ أَعْقَبِكُمْ﴾. * فَسُمَّ قَبْلَ الْمَوْتِ إِتْمَاهَا سَمْتَاهُ. *** فُقُلْنَا: إِتْمَاهَا وَأَبْوَيْهَا شَرُّ مَنْ خَلَقَ اللَّهُ.»

ترجمه: «عبدالصمد بن بشیر از امام صادق علیه السلام روایت می‌کند که حضرت فرمود: "آیا می‌دانید که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم به مرگ عادی از دنیا رفته و یا اینکه به شهادت رسیده است؟ خداوند می‌فرماید: ﴿آیا ای اگر او بمیرد یا کشته شود شما به همان بربریّت و جاهلیّت دیرینه خود بازگشت می‌کنید؟!﴾ همانا پیغمبر را مسموم نمودند و آن دو زن او را سم دادند." پس ما گفتیم: آن دو زن و پدرانشان بدترین خلق خدایند.» (محقق) ⇐

اولویت، الآن ادامه دارد. اینجا است که پروردگار می فرماید: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ﴾؛ و إلا امیرالمؤمنین چه حکمی را آورد که نبوده است؟! همه احکام نماز را که پیغمبر گفته بوده، احکام روزه، حج، خمس، زکات، جهاد در راه خدا، همه را گفته بوده است؛ البته بعضی هایش به طور مجمل بوده که اینها هم در طول زمان ائمه علیهم السلام، به خصوص از صادقین، در مجامع روایی ما هست و روشن شده است. این که چیزی نیست تا خدا به خاطر دوتا حکمی که امام صادق بعد از صد و پنجاه سال می آید و اضافه می کند، بگوید: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾؛ «دینتان را کامل کردم!» پیغمبر در این بیست و سه سال این همه گفت، خدا به حساب نمی آورد، اما آن احکامی را که بعداً ائمه می گویند بیاید به حساب بیاورد؟! البته این مسئله به نظر بعید است و صحیح نمی آید. پس چه مسئله مهم بالاتر از تکلیف بوده است؟ چه قضیه ای مافوق این احکام بیست و سه سال بوده است؟ چه مطلب خطیرتر و قابل توجه تر و قابل تأمل تری بوده است که به خاطر آن، خدا رسولش را تهدید می کند؟ آخر دوتا حکم که تهدید ندارد: ﴿وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ﴾؛^۱ «اگر در امروز این کار را نکنی، تمام زحمات بیست و سه ساله باطل است!» قضیه چیست؟ پیغمبر که همه احکام را بیان کرد، مکارم اخلاق را هم که گفت، روش و سیره خودش را هم که نشان داد، پس دیگر چه قضیه ای ماند که خداوند در ابلاغش باید رسول خدا را تهدید کند: ﴿يَأْتِيهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ﴾؛^۲ این همه که تا به حالا به تو گفتیم، چرا انجام نمی دهی؟! این ولایت امیرالمؤمنین علیه السلام

← * سوره آل عمران (۳) آیه ۱۴۴.

** در تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۰۰ به جای «سمتاه»، «سقتاه» آمده است. (محقق)

۱. سوره مائده (۵) آیه ۶۷. امام شناسی، ج ۵، ص ۲۳۴:

«اگر چنین نکنی، رسالت او را تبلیغ نکرده ای.»

۲. سوره مائده (۵) آیه ۶۷. امام شناسی، ج ۵، ص ۲۳۴:

«ای رسول ما! تبلیغ کن و برسان به مردم آنچه را که از جانب پروردگارت به تو نازل شده است!»

در طول حیات رسول خدا چند بار به پیغمبر ابلاغ شد؛ پیغمبر می‌ترسید، ولی با جملات و عبارات و یک مسائل دیگر بیان می‌کرد: «أنا مدينةُ العِلْمِ و عليٌّ بأبها»^۱ «لولا مخافة أن يقول فيك طوائف من أمتي...»^۲ آن حدیث راجع به عیسی بن مریم، «علیُّ بابُ علمی»^۳ «علیُّ کَنَفِسی»^۴ و... پیغمبر تمام این چیزها را بین اصحاب می‌گفت و زمینه را آماده می‌کرد؛ ولی می‌ترسید که بیاید بگوید: بعد از من، امیرالمؤمنین است؛ همان‌طور که من در میان شما بودم و بر شما اولویت داشتم و شما نمی‌توانستید اختیار خود را بر اختیار من ترجیح بدهید و شرعاً و عقلاً و تکلیفاً بر شما واجب و فرض بود که اختیار و اراده مرا بر اختیار و اراده خود ترجیح و تغلیب بدهید، همین‌طور این ترجیح و اولویت به علی منتقل شده است. پیغمبر این را نمی‌توانست بگوید؛ چون می‌دید چه خبر است دیگر! مردم، سلیقه‌های مردم، تفکرات مردم و مسائل را می‌دید، چطور بیاید بگوید؟! منافقین را می‌دید؛ منافقینی

۱. تحف العقول، ص ۴۳۰. امام شناسی، ج ۱، ص ۱۹۷:

«من شهر علم و دانش هستم، و علی در آن است.»

۲. ینابیع المودة، ج ۱، ص ۳۹۳:

«عن أمير المؤمنين عليّ (رضي الله عنه) قال: "إن رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم نظر إليّ وأنا مقبل وأصحابه حولته وقال لي: ...»

امام شناسی، ج ۴، ص ۳۰: «امیرالمؤمنین علیه السلام فرمودند که: وقتی من به طرف حضرت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم می‌رفتم و آن حضرت در میان اصحاب خود بودند، همین‌که نظر آن حضرت بر من افتاد گفتند: "آگاه باش ای علی که در تو شباهتی به عیسی بن مریم است، و اگر من نمی‌ترسیدم از آنکه طایفه‌ای از امت من درباره تو بگویند آنچه را که نصاری درباره عیسی بن مریم گفته‌اند، هرآینه درباره تو کلامی می‌گفتم که پس از آن کلام دیگر بر جماعتی از مردم عبور نمی‌نمودی مگر آنکه خاک زیر قدم‌هایت را برداشته و برای شفا و برکت می‌بردند.»

۳. کنز الفوائد، ج ۲، ص ۶۷. امام شناسی، ج ۱۱، ص ۸۵: «علی در علم و دانش من است.»

۴. الصراط المستقیم، ج ۱، ص ۲۵۲. امام شناسی، ج ۱، ص ۲۱۲:

«مقام و منزلت علی نسبت به من مانند جان و نفس من است نسبت به من.»

که در این امت متظرند و نشست‌اند که برای رسول خدا قضیه‌ای پیش بیاید و بیایند زمام را به دست بگیرند که مانع برطرف شد، حالا به داخل گود بیاییم!

این احزاب را دیده‌اید که منتظر هستند یکی بمیرد یا آن یکی قضیه‌ای برایش پیش بیاید یا آن یکی مخدوش بشود، [آن وقت می‌گویند]: «حالا ما رو آمدم و حالا مردم به ما رأی می‌دهند!» آن موقع هم همین‌طور بود. می‌رفت برای او پرونده درست می‌کرد - حالا راست یا دروغ -، شب‌نشینی می‌کرد، این را می‌دید، آن را می‌دید که او فلان کار را کرده است و ذهن‌ها را خراب می‌کرد و شخصیتش را از بین می‌برد که بعد خودش رو بیاید و خلاصه با تبلیغات و دروغ و دغل بیایند. [می‌گفتند]: بیاییم بعد از پیغمبر خلافت را بگیریم؛ این علی به درد نمی‌خورد، این علی فقط بلد است بجنگد و اصلاً مردم‌دار نیست! اینها همه توطئه‌هایی بود که در زمان پیغمبر انجام می‌دادند.

تاریخ همیشه در حال حرکت است. تاریخ و روزگار یک شکل دارد، فقط زمانش فرق می‌کند. شما الان به احزاب دنیا و مسائلی که در دنیا اتفاق می‌افتد نگاه بکنید و تأمل بکنید، می‌بینید همان روشی که از زمان خلقت آدم شروع شد، الان هم به همان کیفیت ادامه دارد؛ چون همه یک نفس، یک تفکر، یک حالت و یک خصوصیات وجودی دارند، همه به دنبال بقای فیزیکی خودشان هستند و کسی به متافیزیک فکر نمی‌کند و به آن طرف قضیه نگاه نمی‌کند و به آن طرف توجه نمی‌کند. حالا که این‌طور است، همه وسائل هم یکی است؛ البته حالا مدرن می‌شود، غیر مدرن می‌شود، بالاتر، پایین‌تر، ولی یک خط است: خط کوبیدن و رو آمدن؛ تنازع و مقابله در بقا؛ تو نباش، من باشم! مگر غیر از این است؟! این شخص چشم ندارد آن شخص را ببیند و تا می‌بیند یک مقدار دوروبرش شلوغ شده است می‌گوید: «هان چه شده است که دوروبر فلانی شلوغ است؟! برویم ببینیم!» خب شلوغ است که شلوغ است به تو چه ارتباطی دارد؟! تو هم برو دورت شلوغ باشد! یا می‌بیند خلوت است می‌گوید: «چه شده است؟! چرا خلوت شده است و کسی نمی‌آید؟! از او برگشته‌اند؟! چه شده است که دیگر به خانه‌اش نمی‌روند؟!» حالا هرچه شده است و هر کس می‌آید یا

نمی‌آید؛ این دیگر پیگیری ندارد! برو به دنبال کار خودت، بیچارگی هایت، بدبختی هایت و هزار تاگیری که داری! چرا در این چیزها و این مسائل گیر کرده‌ای؟! آنچه امیرالمؤمنین در روز عید غدیر که امروز است، آمد باز کرد و در زمان رسول خدا هنوز باز نشده بود، فقط این مسئله است: غلبه عقل بر احساسات. به خاطر همین است که پیغمبر فرموده‌اند: «يَوْمُ غَدِيرِ حُمِّ أَفْضَلُ أعيَادِ أُمَّتِي.»^۱ مگر پیغمبر مبعث نداشت؟! مبعث که اول بود، اما پیغمبر نفرمود: مبعث من افضل اعياد و از همه عیدها بالاتر است. پیغمبر نفرمود: عید فطر و قربان افضل اعياد است، با آن فضیلت و مرتبه و برکاتی که دارد؛ اینها سر جای خودش محفوظ است و بسیار خوب است. پیغمبر نفرمود: ولادت من افضل اعياد است؛ درحالی که ولادت رسول خدا اصل برکت همه عالم وجود است دیگر! تمام اینها به واسطه ولادت و بعثت پیغمبر است؛ ولی پیغمبر می‌فرماید: «غدیر خم افضل اعياد است.» چون تا به حال من رسول خدا با احساسات شما با شما برخورد داشتم، نه با عقل شما! تا حالا مرا به عنوان رسول خدا می‌دیدید؛ منی که شق القمر کردم و یک اشاره کردم ماه دو نصف شد!^۲ من را دیدید که فلان جنگ را پیش بردم، من را دیدید که بر کفار غلبه کردم، من را دیدید که درخت به نبوت و رسالت من شهادت داد،^۳ و...! اما با این وضع، فایده‌ای ندارد! یک چیز کم دارد و آن، این است که هنوز عقل شما بر احساسات شما غلبه نکرده است. شما تا به حال با احساسات با من عمل می‌کردید. وقتی پیغمبر از یک جایی می‌آمد، [می‌گفتند]: رسول خدا آمد، برویم! بچه‌ها می‌رفتند، زن‌ها می‌رفتند، هلله می‌کردند و گوسفند می‌کشتند که رسول خدا از سفر برگشته است.

۱. الأمانی، شیخ صدوق، ص ۱۲۵. امام شناسی، ج ۹، ص ۲۴۲:

«روز غدیر، افضل عیدهای امت من است.»

۲. الخرائج و الجرائح، ج ۱، ص ۱۴۲.

۳. رجوع شود به مناقب آل‌ابی‌طالب علیهم السلام، ج ۱، ص ۱۲۹.

یا رسول خدا می‌خواهد به فلان سفر و به فلان غزوه برود، همه حرکت می‌کردند و بیرون می‌آمدند.

اما خلاصه اینکه اینها فایده ندارد و نتیجه چندان‌ی ندارد. آن چیزی که نتیجه دارد و شما را به آنجایی که من هستم می‌رساند، و آن چیزی که شیعه علی درست می‌کند و هر کاری که علی بکند او هم می‌تواند انجام بدهد، این احساسات نیست؛ یک چیز دیگر است و آن، غلبه عقل بر احساسات است. اگر این انجام شد، رسول خدا باشد و نباشد دیگر فرق نمی‌کند!

ما الآن در زمان غیبت هستیم. چه کسی گفته است که ما در زمان غیبت هستیم؟! من قبول ندارم! زمان غیبت یعنی زمانی که امام نباشد؛ خب می‌گوییم: الآن هم امام نیست، اما الآن امام هست! مگر الآن امام در روی این زمین نیست؟! مگر روی این زمین زندگی نمی‌کند؟! حالا اینکه خودش را نمی‌خواهد به ما نشان بدهد، می‌شود غیبت؟! ابداً! پس زمان موسی بن جعفر هم زمان غیبت بوده است. مگر موسی بن جعفر به یک روایت هشت سال، به یک روایت چهار سال و به یک روایت شش سال در زندان نبود؟!^۱ مگر امام عسکری در سامرا محصور و محبوس نبود؟! اتفاقاً خیلی عجیب است؛ دیشب روایتی از امام عسکری علیه السّلام به نظر آمد با خودم گفتم این را بیایم امروز برای رفقا بخوانم. این روایت دیگر بهانه و عذری برای ما باقی نمی‌گذارد. مگر امام هادی و امام عسکری محصور نبودند؟! الآن در سامرا که مشرف بشوید، جایگاه امام عسکری و عسکریین در آنجا هست. محصور بودند و کسی نمی‌توانست برود ائمه را ببیند؛ به‌عنوان روغن فروش و در جامه و زی روغن فروش، قاچاقی می‌رفتند ائمه را می‌دیدند!^۲ خب آن هم زمان غیبت بود.

مگر در زمان امام صادق افرادی که در شهرهای دیگر بودند، امام صادق را

۱. رجوع شود به رجال الکشی، ص ۴۳۰؛ تاج الموالید، ص ۹۶؛ اثبات الوصیة، ص ۲۳۲.

۲. رجوع شود به الغیبة، شیخ طوسی، ص ۳۵۴؛ مناقب آل‌ابی‌طالب علیهم السّلام، ج ۴، ص ۴۲۷.

می‌دیدند؟! در همان وقتی که امام صادق در مسجد مدینه تدریس می‌کرد، افرادی از شیعیان که در مشهد، خراسان، ری و در همین قم بودند، چطور با امام صادق ارتباط داشتند؟! ارتباط نداشتند؛ پس آنها هم در غیبت بودند. همه در غیبت‌اند غیر از آن چند نفری که هر روز امام را می‌بینند و برای رسیدن به امام مانعی ندارند. آنهایی که در مشهد، خراسان، قم، ری، سایر بلاد، ماوراءالنهر، در خود عربستان، این طرف و آن طرف، در عراق، از شیعیان، از غیر شیعیان - حالا آنها مکتب و مرامشان تفاوت می‌کرد - مگر اینهایی که بودند هر روز امام صادق و موسی بن جعفر را می‌دیدند؟! پس آنها هم در زمان غیبت بودند؛ بین غیبت ما و بین غیبت افرادی که آن موقع در قم بودند چه فرقی می‌کند؟! آنها امام را نمی‌دیدند، امام رضا را نمی‌دیدند، الآن ما هم امام زمان را نمی‌بینیم. در زمان موسی بن جعفر، موسی بن جعفر در زندان بود و فقط سندی بن شاهک ملعون موسی بن جعفر را می‌دید؛ دیگر چه کسی موسی بن جعفر را می‌دید؟! آیا در آن زمان مردم امام و صاحب ولایت و مسیطر بر نفوس و مشرف بر قلوب و ضمائر نداشتند؟!

علی بن یقطین، وزیر هارون، یک خلاف می‌کند و یک شیعه صاحب حاجت دم در منزلش می‌آید، اما او را راه نمی‌دهد؛ وقتی که به مدینه نزد موسی بن جعفر می‌آید، موسی بن جعفر او را راه نمی‌دهند:

آن کسی که شیعیان ما را به خانه راه نمی‌دهد، ما او را به منزل راه نمی‌دهیم! موسی بن جعفر از کجا فهمید؟! ما خیال می‌کنیم ائمه ما مثل بقیه‌اند که این القاب را روی خودشان می‌گذارند اما نمی‌فهمند پشت دیوار چیست! موسی بن جعفر از کجا فهمید که آن فقیر شیعه به در خانه علی بن یقطین آمده و او را راه نداده است؟ علی بن یقطین شیعه موسی بن جعفر بود، او هم قصد نداشته و تعمّد نداشته است؛ حالا بیچاره یا خسته بوده یا... .

حضرت فرمودند:

باید الآن بروی و او را از خود راضی کنی و برگردی تا تو را به منزل راه بدهم.
آقا، برای هر چیزی حساب است! به آن شیعه بی احترامی کردی، در خانه من
امام راه نداری! ببین اوضاع چه خبر است!
آن فقیر شیعه در کوفه بود؛ حالا از مدینه کجا تا کوفه! بعد می گوید:
«یا ابن رسول الله چطوری بروم؟! من خانه اش را بلد نیستم!» حضرت فرمودند:
این شتر را سوار شو، این شتر تو را به مقصد می رساند.
سوار شتر شد، در عرض دو ثانیه به کوفه رسید و مستقیم به دم منزل آن فرد
شیعه رفت. نصف شب می بیند دارند در می زنند:

-: کیست؟

-: علی بن یقظین.

-: علی بن یقظین دم خانه من چه کار می کند؟! وزیر هارون دم خانه من
چه کار می کند!؟

خلاصه، آمد نگاه کرد و دید بله، علی بن یقظین است و یک شتر هم کنار
آنجا ایستاده است.

-: می خواهم به داخل بیایم.

-: بفرماید، بفرماید.

-: تو در بغداد نزد من آمدی و با من کار داشتی، و من خسته بودم و کار
داشتم. والله و بالله قصد جسارت نداشتم که تو را راه ندادم و الآن آمده ام از تو
عذرخواهی کنم.

و قضیه اش زیاد است که اگر بگویم واقعاً همه تعجب می کنند که چطور
شیعه موسی بن جعفر [اشتباه خودش را جبران کرد]!

خلاصه اینکه علی بن یقظین گفت: «از تو دست برنمی دارم. باید پایت را
روی صورت من بگذاری و بگویی من از تو راضی هستم!» آنها این طور بودند!

گفت: «از تو راضی هستم.» بعد یک مقدار پول به او داد و کارش را راه انداخت و سوار آن شتر شد و به دو ثانیه به دم منزل موسی بن جعفر برگشت. آن شتری که موسی بن جعفر بفرستد، با این شترها خیلی فرق می‌کند! هنوز نیامده، دید خود موسی بن جعفر در را باز کردند:

حالا کار خوبی کردی؛ بارک‌الله! آفرین! حالا بیا داخل.^۱

این امام است! امامی که در زندان باشد، امام است و امامی که با تو در خیابان راه برود هم امام است؛ هر دو یکی است، یک اندازه است، یک میزان است و یک مرتبه از اشراف را دارد.

بنده خودم نشسته بودم که مرحوم آقا به شاگردانشان می‌فرمودند:

در کره ماه باشی، مثل اینکه در کنار منی؛ برای من فرقی نمی‌کند!

حالا برو امتحان کن! البته همه هم امتحان می‌کردند؛ یعنی چیزی نبود که فقط ادعا باشد. ایشان هم شاگرد همان امام است دیگر!

من الآن از شما سؤالی می‌کنم که برای خودم یک سؤال است، و اگر کسی می‌تواند بگوید. ما در این زمان چه چیزی را کم داریم که به خاطر آن، اسمش را غیبت گذاشته‌ایم، اما افرادی که در زمان موسی بن جعفر بودند آن کمی را نداشتند لذا آنها در زمان غیبت نبودند؟! آیا امام نداریم؟! البته داریم؛ اینکه مسلّم است و قضیه و مطلب را پذیرفته‌ایم که امام داریم. امام هم در میان ما هست؛ روایت داریم وقتی حضرت ظهور می‌کنند، می‌گوییم: عجب! ما که این شخص را در خیابان و بازار می‌دیدیم؛ این چهره آشنا است و این چهره، چهره غیر آشنایی نیست؛ اما خبر نداشتیم!^۲

پس امام را که داریم و در آن شک و شبهه نداریم؛ حداقل ما شبهه نداریم، حالا بقیه دارند داشته باشند. اگر شبهه نداشتند این‌طور عمل نمی‌کردند! و طبق

۱. همان، ص ۱۰۰.

۲. کمال الدین، ج ۲، ص ۳۴۱.

مبانی تشیع و احادیث و روایات، این را هم می‌دانیم که امام غیبت و حضور ندارد.^۱ یعنی همان‌طوری که امام در یک جا باشد، ولی از دیدگان پنهان باشد - مثل افرادی که در زمان امام باقر علیه السلام در قم بودند -، بودن و اشراف امام علیه السلام مثل این است که در کنار امام نشسته است و با امام دارد حرف می‌زند و صحبت می‌کند و هیچ تفاوتی نمی‌کند؛ لذا نمی‌تواند تکان بخورد. اگر خاطره‌ای به نظرش بیاید، وقتی به مدینه می‌رود حضرت می‌فرماید: هم‌چنین خاطره‌ای به ذهنت عبور کرد؟!^۲ پس معلوم می‌شود اگر همه را دور بزنیم، اماممان را نمی‌توانیم دور بزنیم!

ما شب بلند می‌شدیم و یک فکری می‌کردیم. صبح که خدمت مرحوم آقا می‌رفتیم، می‌گفتند: «بله، بله، آدم در عالم تخیلات هم‌چنین تفکراتی هم دارد!» عجب! یک فکر و خیال هم نمی‌توانیم بکنیم؟! حالا چه برسد به اینکه بخواهیم یک کاری انجام بدهیم! [فقط یک فکر] و خیال می‌کنیم پتۀ مان را روی آب می‌ریزند، حالا اگر بخواهیم جامه عمل هم به آن ببوشانیم دیگر خیلی عالی می‌شود!

پس معلوم می‌شود امام را نمی‌شود دور زد و از او مخفی کرد. چون او از ما به ما نزدیک‌تر است عزیزم! قبل از اینکه این تخیل و فکر در تو بیاید، اوّل در او آمده است، بعد در تو می‌آید! کجای کار هستی؟! نه‌اینکه اوّل این فکر در تو آمد و بعد او اطلاع پیدا کرد؛ بلکه از نفس او آمده و در تو قرار گرفته است. و طبق قاعده علیّت که [امام] مُجری مشیّت خدا در اسماء و صفات است، اوّل از نفس کلی او عبور کرده است و حالا در فکر تو پیدا می‌شود و میل و خطورش در تو پیدا می‌شود. چه بد، چه خوب، بر حسب آن مسائلی است که شخص دارد؛ اگر نفس پلید باشد، خطور پلید می‌شود و اگر نفس پاک باشد، خطور هم پاک می‌شود.

۱. رجوع شود به *الکافی*، ج ۱، ص ۳۷۱-۳۷۲.

۲. *قرب الإسناد*، ص ۴۳؛ *الإرشاد*، ج ۲، ص ۱۸۵. هم‌چنین راجع به علم غیب ائمه اطهار علیهم السلام رجوع شود به *الکافی*، ج ۱، ص ۲۵۶-۲۵۷.

پس اوّل امام می‌داند و اوّل او خبر دارد، آن وقت می‌خواهی از او مخفی کنی؟! اوّل دست او آمده و اوّل صورت حساب نزد او رفته است، آن وقت تو چه چیزی را می‌خواهی مخفی کنی؟! اوّل او این صورت حساب را امضا کرده است، آن وقت تو می‌خواهی مخفیانه این یکی اش را خط بزنی و با پاک‌کن پاک کنی؟! او می‌گوید: ای آقا، اصل این نزد من است و کپی اش را پیش تو فرستادم؛ تو چه چیزی را می‌خواهی مخفی کنی؟! کپی اش پیش ما است؛ اصل نزد او است!

پس ما چه زمان غیبتی داریم؟! هیچ! ما زمان غیبت نداریم؛ بلکه زمان حضور داریم! امام زمان ما حاضر است؛ حالا اینکه ما او را نمی‌بینیم، خب نبینیم! مثل آنکه در آن زمان، امام را نمی‌دیدند؛ خب ندیدند که ندیدند! چه غیبتی؟! همه اینها تخیل و توهم و احساس است!

عید غدیر برای برداشتن این احساس است که خیال نکن الان امام نداری و پیغمبر رفته است؛ نه، وجود باقیه پیغمبر در علی هست. خیال نکن علی رفته است؛ وجود باقیه اش در امام مجتبی هست. خیال نکن امام حسین رفته است؛ وجود باقیه اش [در امام سجاد است] و ... همین طور الان وجود باقیه رسول خدا و تمام سیزده معصوم در امام زمان هست. پس غیبتی نیست؛ بلکه تمام، حضور است و ما باید خودمان را در حضور امام علیه السلام احساس کنیم. خود را در حضور امام

۱. الکافی، ج ۴، ص ۵۷۷:

«... إِرَادَةُ الرَّبِّ فِي مَقَادِيرِ أُمُورِهِ تَهْبِطُ إِلَيْكُمْ وَ تَصْدُرُ مِنْ بُيُوتِكُمْ وَ الصَّادِرُ عَمَّا فَصَلَ مِنْ أَحْكَامِ الْعِبَادَةِ...»
 معاد شناسی، ج ۳، ص ۱۷۱: «اراده حضرت پروردگار در اندازه‌ها و تقدیرات امور خود به سوی شما فرود می‌آید و سپس از خانه‌های شما صادر می‌گردد و خارج می‌شود و نیز احکام تفصیلی بندگان از خانه شما خارج می‌شود.»

نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ۳۸۶، نامه ۲۸: «... فَإِنَّا صَنَائِعُ رَبِّنَا وَ النَّاسُ بَعْدُ صَنَائِعُ لَنَا...»
 امام شناسی، ج ۵، ص ۱۳۰: «ما دست‌پروردگان پروردگاران هستیم، و مردم پس از این دست‌پروردگان ما هستند.»

علیه السلام احساس کردن است که انسان را [جلو] می‌برد؛ یعنی اگر خود رسول خدا زنده بود، ما این حرکت را نداشتیم. چون نیست، این حرکت انجام می‌شود و چون نیست عقل می‌آید بر احساسات غلبه می‌کند. اما اگر باشد، یک تکه قضیه را روی حضورش می‌اندازیم و یک بُعد از مسئله را روی همین جنبه فیزیکی‌اش بار می‌کنیم و یک مقدار از مطلب را به حساب او می‌گذاریم که «حضرت هست، الآن می‌آید دعوا می‌کند؛ الآن می‌آید می‌گیرد؛ الآن می‌آید تو بیخ می‌کند و...!» ولی اگر نیست، می‌گوییم: «خب نیست!» اینجا است که عقل می‌آید: نیست؟! خب نباشد؛ ولایت و اشراف و اراده‌اش که هست. و این را هم می‌دانیم که هست، دیگر این چیزی نیست که بخواهیم نسبت به آن شک داشته باشیم.

لذا روایتی از پیغمبر است که فرمودند:

ما مثلك يا على إلا كمثل سورة ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾؛ مَنْ قَرَأَهَا مَرَّةً كَمَنْ قَرَأَ ثُلُثَ الْقُرْآنِ وَ مَنْ قَرَأَهَا مَرَّتَيْنِ كَمَنْ قَرَأَ ثُلْثِي الْقُرْآنِ وَ مَنْ قَرَأَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ قَرَأَ الْقُرْآنَ كُلَّهُ؛ وَ أَنْتَ يَا عَلِيُّ! مَنْ أَحَبَّكَ بِقَلْبِهِ، فَقَدْ أَحْرَزَ ثُلُثَ الْإِيْمَانِ وَ مَنْ أَحَبَّكَ بِقَلْبِهِ وَ لِسَانِهِ، فَقَدْ أَحْرَزَ ثُلْثِي الْإِيْمَانِ وَ مَنْ أَحَبَّكَ بِقَلْبِهِ وَ بِلِسَانِهِ وَ بِيَدِهِ فَقَدْ أَحْرَزَ كُلَّ الْإِيْمَانِ.^۱

«ما مثلك يا على إلا كمثل سورة ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾؛ مثل تو یا علی، مثل سوره ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ است!» این مسئله خیلی عجیب است! این مسئله و این روایت‌ها به درد امروز ما می‌خورد. اینها است که راه ما را باز می‌کند و باعث می‌شود گول نخوریم، تبلیغات اثر نکند، شایعات بر ما غلبه نکند و راه خودمان را برویم؛ هر کس هر چه می‌خواهد بگوید، بگوید.

«مَنْ قَرَأَهَا مَرَّةً كَمَنْ قَرَأَ ثُلُثَ الْقُرْآنِ؛ کسی که یک بار ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ را بخواند، مثل کسی است که ثلث قرآن را خوانده است.» چون در روایت داریم کسی که

۱. المحاسن، ج ۱، ص ۱۵۳؛ الأمالی، شیخ صدوق، ص ۳۴. با قدری اختلاف در مصادر.

سه بار سوره ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ را بخواند، مثل اینکه ثواب یک قرآن را به او می‌دهند.^۱ لذا داریم یکی از اذکار قبل از خواب، قرائت سه بار سوره ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ است؛ همان روایتی که رسول خدا به حضرت زهرا سلام الله علیها تقریر فرمودند.^۲

«وَمَنْ قَرَأَهَا مَرَّتَيْنِ كَمَنْ قَرَأَ ثَلَاثِي الْقُرْآنِ؛ کسی که دو بار ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾

بخواند، مانند کسی است که دو ثلث قرآن را خوانده است.»

«وَمَنْ قَرَأَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ قَرَأَ الْقُرْآنَ كُلَّهُ؛ کسی که سه بار بخواند، مانند کسی

است که [تمام قرآن را خوانده است.]»

«وَأَنْتَ يَا عَلِيُّ! مَنْ أَحَبَّكَ بِقَلْبِهِ فَقَدْ أَحْرَزَ ثَلَاثَ الْإِيمَانِ؛ یا علی! کسی که تو را

فقط به قلب دوست دارد (ولی جرئت ندارد بگوید و زبانش لال و بسته است)،

یک سوّم ایمان را دارد.» جرئت بیان ندارد و بی‌عرضه است؛ فقط دوست دارد. به

قول معروف، نماز را پشت علی می‌خواند، ولی سفره را نزد معاویه است. از این

افراد هستند و در همان زمان هم بودند! حالا این هم برایش زیاد است و خیلی به او

مَنّت گذاشته‌اند که گفته‌اند یک سوّم؛ و الاّ یک هزارم! دیگر کسی نمی‌آید معاویه را بر

امیرالمؤمنین ترجیح بدهد؛ اگر سنگ هم باشد، این را دیگر می‌فهمد! ولی از این

افراد هستند [در دلشان می‌گویند]: چقدر علی خوب است، چقدر عدلش، چقدر...!

ولی فقط همین؛ در همین حدّ «علی خوب است» بس است؛ اگر بیشتر جلو برویم

ضرر می‌زند و صلاح نیست! اگر بخواهیم بگوییم: علی خوب است، [می‌گویند]:

چه گفتم؟! علی خوب است؟! عجب! جلوی ما اسم علی را آوردی؟! باید از من

بگویی؛ چرا از علی می‌گویی؟! خوب است که هست...!

خیال نکنید که از این حرف‌ها نیست؛ بلکه همه این حرف‌ها هست! خدا

نگذرد از کسی که مبانی و حقایق اصیل دین را از مردم بپوشاند و کتمان کند و

۱. کمال الدّین، ج ۲، ص ۵۴۲.

۲. خلاصه الأذکار، ص ۱۹۵.

ماست مالی کند؛ و خدا نمی گذرد!

«وَمَنْ أَحَبَّكَ بِقَلْبِهِ وَبِلِسَانِهِ، فَقَدْ أَحْرَزَ ثُلْثِي الْإِيْمَانِ!»^۱ و کسی که تو را به قلب دوست دارد و با زبان هم می گوید، [دوسوم ایمان را دارد]. «با زبان هم می گوید، مکارم تو را می نویسد، در منبرها سخن از فضائل تو می گوید، وقتی در این طرف و آن طرف می نشیند از مسائل علی می گوید که علی این طور بود و... در قضایایی که مربوط به ولایت است، حالا فرق نمی کند امیرالمؤمنین، امام حسن، امام حسین و...، فقط به [گفتن اکتفا می کند]؛ ولی پای کار نمی آید. می گویند: بلند شو بیا این کار را انجام بده. می گوید: حالا دیگر ببخشید! یا حالا یک قضیه ای بخواهد برایش پیش بیاید، می گوید: نه، حالا آن مقدار را دیگر به ما تخفیف بدهید و در همان حد گفتن از ما بخواهید؛ نه بیشتر!

آن شخص شب عاشورا آمد به امام حسین گفت:

یا ابن رسول الله، من می آیم، روز عاشورا هم برایت شمشیر می زنم، ولی وقتی احساس کردم دیگر فایده ندارد، حوصله شهادت را ندارم!^۲
این یکی را پزشک از ما دریغ کرده است! شهادت را بگذار برای همان حبیب بن مظاهر و مسلم و برای خودی هایتان؛ ولی تا وقتی که احساس بکنم می توانم کاری انجام بدهم، انجام می دهم. خلاصه بعضی ها این طور هستند که تا آخر نمی توانند بیایند. بله، صحبت می کند، می گوید که حسین بالاتر است و یزید فلان است و... و حتی جلو هم می آید؛ اما پا تا آخر نمی گذارد و قدم تا آخر نمی گذارد و دست در جیب نمی کند. فقط در همین حد «خوب است» [می ماند و می گوید]: خوب است، ولی همین مقدار کافی است. و این قدمها را بر نمی دارد.

«وَمَنْ أَحَبَّكَ بِقَلْبِهِ وَبِلِسَانِهِ وَبِيَدِهِ فَقَدْ أَحْرَزَ كُلَّ الْإِيْمَانِ؛ و کسی که هم با قلبش

۱. المحاسن، ج ۱، ص ۱۵۳؛ الأمالی، شیخ صدوق، ص ۳۴. با قدری اختلاف در مصادر.

۲. رجوع شود به أنساب الأشراف، ج ۳، ص ۱۹۷.

تو را دوست دارد هم با زبان و هم (با دست) عملاً در راه تو تا آخر قضیه جلو برود، در اینجا تمام ایمان و مراتب ایمان را یافته است.» مسئله همین است دیگر. قضیه مگر غیر از این است که ما چطور با ولایت برخورد کرده‌ایم؟! آیا به خاطر یک حرفی که زده می‌شود جا خالی می‌کنیم؟ یا به خاطر یک مسئله‌ای که یکی می‌آید و چیزی می‌گوید، همه چیز را کنار می‌گذاریم؟ یا اینکه نه، راه خودمان را می‌روییم. انسان باید مسیر خودش را طی بکند. باید آنچه می‌بیند و احساس می‌کند انجام بدهد.

روایت خیلی عجیبی از امام عسکری است که به امام صادق علیه السلام استشهد می‌کنند و من این روایت را در جلد اول / سرار ملکوت هم آورده‌ام.^۱ شخص سؤال می‌کند: «چرا خداوند علمای یهود را مذمت می‌کند، درحالتی که این قضیه ممکن است در علمای اسلام هم باشد؟ چطور فقط علمای یهود و نصاریٰ مورد مذمت هستند؟» بعد حضرت امام حسن عسکری علیه السلام، توضیح می‌دهند و مطلب را بیان می‌کنند و به کلام جدشان امام صادق استشهد می‌کنند که این علمایی که جلوی حقایق را می‌گیرند و مطالب را نمی‌گویند و مردم را در کتمان قرار می‌دهند، از جیش یزید بن معاویه بر حسین بن علی بدترند! عبارت عبارت امام عسکری است! حرف من نیست. این روایت هست، بروید نگاه کنید. اینهایی که می‌آیند ماست مالی می‌کنند، اینهایی که می‌آیند حقایق را می‌پوشانند و می‌دانند دارند می‌پوشانند، اینهایی که مردم را از مبانی دین و مبانی ولایت بی‌خبر می‌گذارند، طبق گفته امام عسکری:

هُم أَضْرُّ عَلَى ضَعْفَاءِ شِيعَتِنَا مِنْ جَيْشِ يَزِيدَ عَلَى الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ
وَ أَصْحَابِهِ؛ «ضرر اینها بر امت من، از جیش یزید بن معاویه بر حسین بن
علی بیشتر است!»

تمام بزنگاه، همین است؛ اگر این را گرفتیم کارمان تمام است و اگر رها کردیم، روز قیامت عذری بر ما نیست. حضرت می‌فرمایند:

۱. سرار ملکوت، ج ۱، ص ۶۸.

لَا جَرَمَ أَنْ مَنْ عَلِمَ اللَّهُ مِنْ قَلْبِهِ مِنْ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يُرِيدُ إِلَّا صِيَانَةَ دِينِهِ وَ
تَعْظِيمَ وَلِيِّهِ لَمْ يَتْرُكْهُ فِي يَدِ هَذَا الْمُتَلَبِّسِ الْكَافِرِ وَلَكِنَّهُ يُقَيِّضُ لَهُ مُؤْمِنًا يَقِفُ بِهِ
عَلَى الصَّوَابِ ثُمَّ يُوَفِّقُهُ اللَّهُ لِلْقَبُولِ مِنْهُ. فَيَجْمَعُ اللَّهُ لَهُ بِذَلِكَ خَيْرَ الدُّنْيَا وَ
الْآخِرَةِ وَيَجْمَعُ عَلَى مَنْ أَضَلَّهُ لَعْنًا فِي الدُّنْيَا وَ عَذَابَ الْآخِرَةِ.^۱

حضرت در اینجا می فرماید: «لَا جَرَمَ أَنْ مَنْ عَلِمَ اللَّهُ مِنْ قَلْبِهِ مِنْ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ؛ کسی را که خدا ببیند که در قلب و نیت و ضمیرش، از این قوم، از این مردم مسلمان و این مردمی که نماز می خوانند و روزه می گیرند و حج بجا می آورند،» «لَا يُرِيدُ إِلَّا صِيَانَةَ دِينِهِ؛ در قلبش نمی خواهد خودش را گول بزند و می خواهد دینش را نگه دارد،» «دنبال واقعیت و حق برود، دنبال حرف این و آن نرود، از تهدید این و آن نترسد، از تشویق این و آن گول نخورد؛ [اگر بگویند]: «این زمین را به تو می دهیم و

۱. الاحتجاج، ج ۲، ص ۴۵۶ - ۴۵۸. ولایت فقیه در حکومت اسلام، ج ۲، ص ۹۵:

«لا جرم چون خداوند دارای لطف و محبت است و می داند که بعضی از این ضعفاى شیعه ما راهی برای ادراک واقع ندارند و در دست چنین علمایی گرفتار شده اند، اگر اینها در درون قلبشان دنبال واقع بگردند و خود را بیچاره ببینند، خداوند یکی از افرادی را که حق باشد، برای هدایت آنها می گمارد تا اینکه آنها را از دست آن علمای فسقه خارج کند و راه حق مصیب را به آنها نشان بدهد؛ و این را خدا برعهده گرفته است که اشخاصی که از درون قلب دنبال واقع می گردند، از این افراد به آنها ارائه نماید و آنها را بر طریق حق دلالت کند.

بنابراین خداوند آن افراد حق طلب را که قصدشان فقط حفظ دین خود است، و اینکه ولی خود را بزرگ بشمارند، در دست این متلبس کافر، این کافری که اهل تلبیس و تدلیس و خدعه است رها نمی کند؛ بلکه او را بیرون می کشد و مؤمنی را برای او می گمارد که او را به راه صواب هدایت کند، بعد هم او را موفق می کند که قول آن ولی حق را قبول کند.

بنابراین، خداوند برای چنین شیعه ای خیر دنیا و آخرت را جمع کرده است (اما خیر دنیا، برای اینکه راه را به او نشان داده است تا از دست این دشمن متظاهر و متعدی و متلبس کافر، نجات پیدا کند. و اما خیر آخرت، برای اینکه به حقیقت ولایت رسیده، و با این منهاج صحیح به سوی رضوان و فوز دارالآخره حرکت کند). و خداوند بر کسی که در صدد گمراهی این شیعه بوده، لعنت در دنیا و عذاب آخرت را جمع کرده است.»

در مقابل آن، سکوت کن؛ این مسند را به تو می‌دهیم و در مقابل آن هیچ چیزی نگو؛ الآن مصلحت نیست؛ صدایت درنیاید!» گول نخورد. «لَا يُرِيدُ إِلَّا صِيَانَةَ دِينِهِ!» این کلمات مانند پُتک بر مغز و قلب ما می‌کوبد!

«وَتَعْظِيمَ وَلِيَّهِ؛ دنبال این است که امام زمانش را بزرگ کند،» نه خودش را! او را رو بیاورد: ما امام زمان داریم، ما صاحب اختیار داریم، ما مُشْرِف بر امور داریم، ما ولیّ داریم! آن ولیّ را رو بیاورد، کلمات آن ولیّ را در اجتماع مطرح کند، حرف‌های او را بیاورد در گوش مردم کند، شیوه و روش او را در جامعه نشر و انتشار بدهد. «تَعْظِيمَ وَلِيَّهِ»، [نه من!] من چه کسی هستم؟! من که پرکاهی بیشتر نیستم!

«لَا يُرِيدُ إِلَّا صِيَانَةَ دِينِهِ؛» می‌خواهد دینش را نگه دارد؛ نه آنچه [دیگران] می‌گویند. می‌خواهد آن دینی را که امام معصومش به او یاد داده است، برای خودش نگه دارد و آن ولیّ را تعظیم کند، اسم آن ولیّ را در جامعه بلند کند، روش آن ولیّ را در جامعه پیاده کند و مردم را می‌خواهد به سمت و سوی آن ولیّ حرکت بدهد.

کسی که می‌خواهد این کار را انجام بدهد و در قلبش این است، «لَمْ يَتْرُكْهُ فِي يَدِ هَذَا الْمُتَكَبِّرِ الْكَافِرِ؛ خدا دیگر این را در دست این ظالم کافر رها نمی‌کند!» این در زمان امام عسکری علیه السلام است! چون مربوط به زمان خلفا است و حضرت به آن اشاره دارند. خدا این را رها نمی‌کند در دست این کفار و ظلمه و اینهایی که آمدند جای ما را گرفتند و حق ما را غصب کردند و دارند مردم را با شعار و بیاوبرو و لشکرکشی، به سمت خودشان دعوت می‌کنند!

وقتی که متوکّل می‌آمد، این اسب‌ها و پرچم‌ها و ... چشم مردم [را پر می‌کرد]، آن وقت امام هادی را پای پیاده پشت سر خودش روانه می‌کرد! خاک بر سرت کنند! چه کسی را می‌خواهی تصغیر کنی؟! امام را می‌خواهی تصغیر کنی؟! او را که تمام مُلک و ملکوت زیر حلقه او دارد می‌گردد می‌خواهی کوچک کنی؟! خودت سوار اسب می‌شوی و ... و امام هادی با پای پیاده؟! می‌خواهی جلال پوشالی و قلابی

خودت را به رخ مردم بکشانی؟!

یکی خدمت امام هادی می آید و از این کار گریه می کند. حضرت می فرمایند: «من از شتر صالح کمتر نیستم!» آن شخص گفت: «کارش تمام شد!» وقتی که قوم حضرت صالح شتر را کشتند و نحر کردند و حضرت صالح نفرین کرد، سه روز بعد آن عذاب آمد؛ سه روز بعد هم متوکل به درک واصل شد!^۱

ولی شیعه امیرالمؤمنین می خواهد امام زمانش را تعظیم کند. اصلاً عشق دارد به اینکه یکی بیاید اسم امام زمان را بگوید! گاهی اوقات آدم هم چنین [حالی] را دارد. وقتی می بیند یکی اسم امام زمان را می آورد، اصلاً نفس می کشد و دلش باز می شود: عجب! یکی دارد اسم امام زمان را می گوید! یا اینکه صحبت از امام زمان باشد، تابلویی که می خواهد بنویسد از کلمات امام زمان می نویسد، یا سخنانی که از امام زمان در خانواده اش مطرح می شود. الآن امام زمان در قید حیات اند، و الاً منظور اینکه از چهارده معصوم و از همه ائمه باشد، تفاوت نمی کند؛ به جای اینکه حرف بنده و امثال بنده بخواهد این طرف و آن طرف مطرح بشود. «تَعْظِيمَ وَلِيِّهِ» قصد شیعه این است که ولی خدا را تعظیم کند؛ من که هستم که بخواهد اسم من مطرح باشد و بگویند: آقا مطرح بشود خیلی خوب است، یا جمعیت خوب آمده و...؟!

«لَمْ يَتْرُكْهُ...» خدا این شخص را در دست این ظالم ها رها نمی کند. حجت

دیگر بر ما تمام است!

«وَلَكِنَّهُ يُقَيِّضُ لَهُ مُؤْمِنًا يَقِفُ بِهِ عَلَى الصَّوَابِ؛ مؤمنی را برمی انگیزد که او را بر صواب وقوف می دهد و آگاه می کند.» این دیگر دست خودش است. اینکه آن مؤمن کیست، ما نمی دانیم؛ بلکه خدا خودش می داند. خدا هزار و یک راه دارد. این مؤمن او را بر صواب وقوف می دهد، و آگاه می کند که کجا داری می روی؟ راه این است، چاه این است، این عمل خلاف است، این درست است، این روش باطل است، این

۱. مهج الدعوات، ص ۲۶۶.

روش صحیح است. اما اینکه این مؤمن از کجا آمد، آن دیگر دست خودش است. حالا یا در خواب می‌آید، یا در مجلسی شرکت می‌کند و یک دفعه می‌بیند با یکی برخورد کرد و خلاصه کارش را تمام کرد و او را هدایت کرد! یا مثلاً جایی دارد می‌رود و یک دفعه چشمش به او می‌افتد. یا رفیقش می‌آید می‌گوید: فلانی، جایی رفته بودم و داشتم کتاب می‌خریدم، یک دفعه نگاه کردم روی یک کتاب یا سی‌دی نوشته بود علامه طهرانی! از اینها خیلی اتفاق می‌افتد و از این مطالب خیلی برای ما می‌آیند و می‌گویند؛ روزی ده‌ها مورد.

یکی آمده بود به من می‌گفت:

آقا ما رفته بودیم آواز بخریم (دیگر از او نپرسیدم آواز چه کسی؟! خوش آواز بود یا بد آواز بود؟! و او هم به ما نگفت!)، یک دفعه یکی از همین مطالبی را که منتشر شده است (ظاهراً سخنان مرحوم آقا بوده است)، دیدم و گفتم حالا که آن را گرفتم، این را هم بگیرم! این که قیمتی ندارد، ما که داریم آن را می‌گیریم ببریم حال کنیم، این را هم بگیریم ببینیم که در زمینه چیست.

(می‌گفت): وقتی باز کردم، همان بسم‌الله را که گفتم، یک دفعه دیدم حالم دست خودم نیست!

(جالب اینکه می‌گفت): تا آخرش را گوش دادم!

گفتم: عجب! ماشاءالله! تو غذا نخوردی، نخوابیدی؟!!

دلش صاف است! می‌خواهد برود آواز بخرد اما...^۱ شما خیال کردید خدا راه بلد نیست؟ او از همه ما راه‌ها و... [را بهتر می‌داند]؛ او همه چیز دستش است دیگر! و آن شخص کارش درآمد و دیگر تمام شد! چون دلش صاف است و وقتی حرف حق را می‌شنود، نمی‌پیچاند و بگوید: «عجب! آقا خودش را مطرح کرده! این حرف را برای این زده، برای این گفته و...!» به جای این حرف‌ها برو ببین چه

۱. *مثنوی معنوی* (آذر یزدی)، دفتر دوم، ص ۲۲۹:

ای بسا کس را که صورت راه زد قصد صورت کرد و بر الله زد

می‌گوید؟ دروغ می‌گوید یا راست می‌گوید؟ چرا نمی‌گذاری این حرف در دلت برود؟ برو ببین دروغ می‌گوید یا راست می‌گوید. بگو: آقا این حرف دروغ است! دروغ مشخص است دیگر!

مرحوم آقا آمدند راجع به وظیفه فرد مسلمان کتاب نوشتند. از همان‌هایی که حالا سرو صداهایشان درآمده است، می‌آید می‌گوید: «این حرف‌ها را آقا زده است که بخواهد خودش را مطرح کند.» بله، بسیار خوب، اصلاً می‌خواهد خودش را مطرح کند؛ آیا دروغ گفته یا راست گفته است؟! اینجا است که خدا گریبان ما را می‌گیرد و عذر را بر ما می‌بندد و بهانه را از دست ما می‌گیرد؛ اگر راست گفته است، برو دنبالش. چون راست گفته است دیگر. اگر دروغ گفته است، [بگو]: آقا، به این دلیل این حرفش دروغ است و به این دلیل خلاف است؛ خلاف نقل کرده است و تاریخ را تحریف کرده است.

مگر الان تاریخ نمی‌نویسند؟ یک تاریخ راجع به یک قضیه نوشته‌اند و بنده مطالعه کرده‌ام. از اوّل تا آخر، اسم مرحوم آقا را نیاورده‌اند؛ درحالتی که در آن تاریخ، اصل خود مرحوم آقا بود. این می‌شود گزینشی؛ گزینش که فایده ندارد. اینجا را بگوییم به مصلحت، آنجا را نگوییم به مصلحت. همه‌اش که شد مصلحت؛ پس واقعیت چه شد؟!

اما شما در قرآن که نگاه می‌کنید، آیاتش مصلحت ندارد. این خیلی عجیب است! ما خیلی از واقع دوریم! سند حقانیت قرآن هیچ چیز نباشد، همین یک آیه کافی است:

﴿وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضُ الْأَقَاوِيلِ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ﴾^۱
 «ای رسول ما! بخواهی یک کلمه و یک حرف از خودت اضافه کنی، چنان

۱. سوره حاقّه (۶۹) آیه ۴۴. امام شناسی، ج ۷، ص ۴۸:

«و اگر این پیغمبر از نزد خود مطالبی ساخته و به ما نسبت دهد و به ما ببندد، ما با دست قدرت خود او را درخواهیم گرفت، پس از آن رگ حیاتی و رگ قلب او را می‌بریم.»

با دست قدرت می‌کوبیمت و بندبند استخوانت را خرد می‌کنیم، [پس از آن]، آن رگ نخاعت را بیرون می‌کشیم!»

عجب! والله این مطلبی که خدا به پیغمبر گفت، هیچ کسی در ملت به کسی نگفته است! وتین به آن رگِ عصب و رگ نخاع می‌گویند. خدا به چه کسی هم چنین حرفی زده است! این می‌شود قرآن. آن وقت مردم دیگر می‌فهمند در دستگاه خدا بالا و پایین نداریم. و خدا خودش هم نشان می‌دهد: بفرمایید ببینید با پیغمبر چه کردم! یک إن شاء الله نگفتم، چهل روز وحی را قطع کردم! اینجا شوخی نیست!

﴿وَلَا تَقُولَنَّ لِشَآئٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَٰلِكَ عَدَا * إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ﴾^۱ حرفی که می‌خواهی بزنی، یک إن شاء الله بگو؛ اگر إن شاء الله نگوئی، پیغمبر هم که باشی:

-: حالا برو تا وحی بیاید!

-: خدایا، توبه کردیم!

-: صبر کن، باید چهل روز بگذرد.

خیلی عجیب است که چرا باید چهل روز از این قضیه بگذرد؛ در خود این مسئله خیلی اسرار است. خیال کرده‌اید همین طوری و به همین راحتی است؟! «يَقِفُ بِهِ عَلَى الصَّوَابِ» این مؤمن راه راست را به آن شخص نشان می‌دهد؛ حالا یا کتاب و سی‌دی‌اش به دست می‌آید، یا شخصی که از دوستان است در سر راه به او برخورد می‌کند. خلاصه آن دیگر دست خدا است و دست ما نیست.

این قسمت روایت مهم است! حالا که راه را نشان داده است، ممکن است عمل بکند و ممکن است نکند. همه‌ی مطلب اینجا است: «ثُمَّ يَوْفِقُهُ اللَّهُ لِلْقَبُولِ مِنْهُ؛ وقتی که این مؤمن راه را نشان داد، ما کاری می‌کنیم که این شخص قبول کند و بپذیرد.» فقط این طور نباشد که نشان بدهد آن چیست؛ بلکه پذیرش بعد از آگاهی

۱. سوره کهف (۱۸) آیه ۲۳ و ۲۴. *مهر تابان*، ص ۳۸۸، تعلیقه ۱:

«والبته ای پیغمبر، نگو که من حتماً کاری را فردا انجام می‌دهم؛ مگر آنکه خداوند بخواهد.»

است. خیلی از افراد مطالب را می‌دانند، اما نمی‌پذیرند؛ می‌دانند، اما منکر هستند. منکر است، چون خبر دارد، می‌داند راه کجا است، می‌داند حقایق کجا است، می‌داند مطلب کجا است، می‌داند کجا پوچ است، و اگر خبر نداشت که انکار نمی‌کرد؛ اما نمی‌پذیرد. به‌خاطر مصالح و دنیا می‌گوید: آقا نانمان را آجر نکن!

یک نفر که معمم هم بود، رفته بود به شخصی که او را می‌شناختم و از دوستان بود، گفته بود: «بابا بگذار نانمان آجر نشود و زندگی مان بگذرد!»

«ثُمَّ يَوْفِقُهُ اللَّهُ لِلْقَبُولِ مِنْهُ!» خدا این شخص را توفیق می‌دهد که از او بپذیرد. این حرف‌های امام عسکری است! یعنی الآن تمام این مطالب را در وجود خودمان داریم می‌بینیم. خودمان را بین این دوراهی قرار داده‌ایم که این طرف برویم یا آن طرف برویم و کدام را اختیار کنیم. حجت تمام است و حضرت، حجت را بر ما تمام کرده است.

«فَيَجْمَعُ اللَّهُ لَهُ بِذَلِكَ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ؛ خدا به‌واسطه این، خیر دنیا و خیر آخرت، هر دو را برای او مهیا می‌کند!»

وایلا! حالا بیاییم این طرف قضیه. آنهایی که کتمان کردند، آنهایی که ماست‌مالی می‌کردند، آنهایی که مخفی می‌کردند، آنهایی که اسم امام علیه‌السلام را نمی‌آوردند، آنهایی که تعظیم ولیّ نمی‌کنند، آنهایی که دیگران را بر آن حقایق نورانی ترجیح می‌دهند، آنهایی که می‌آیند به راه دیگر می‌برند، اینجا امام عسکری می‌فرماید: «وَيَجْمَعُ عَلَى مَنْ أَضَلَّهُ لَعْنًا فِي الدُّنْيَا وَعَذَابَ الْآخِرَةِ؛ کسی که اینها را تا حالا گمراه کرده و حقایق را پوشانده و مطالب را مخفی و کتمان کرده است، لعن در دنیا و عذاب آخرت، هر دو را یک‌کاسه به او می‌دهد!» در اینجا مردم می‌گویند: خدا لعنتش کند! حالا دیر و زود دارد، ولی خب بالآخره می‌گویند: «خدا لعنتش کند! به ما نگفت؛ خدا لعنتش کند! چرا از ما مخفی کرد؟! خدا لعنتش کند!» مدام لعن می‌کنند. این از «لَعْنًا فِي الدُّنْيَا». عذاب آخرت هم بله، آماده است! ملائکه به‌صف

هستند و می‌گویند: تشریف بیاورید، به بهترین وجه می‌خواهیم از شما پذیرایی کنیم! پذیرایی مخصوص! پذیرایی مخصوص برای آن طرف است!

امروز روز عید غدیر و روز عید ولایت است؛ خدا که فرمود: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ﴾؛ یعنی من در امروز آدمم برای شما راه غلبه عقل بر احساسات را باز کردم که بیاید عقلتان را به کار بیندازید، احساسات و توهمات را کنار بگذارید و بودن نبود امام را کنار بگذارید. امام هست، در میان همه هست، نه غیبتی دارد و نه پنهانی دارد! از خود من هم به خود من نزدیک‌تر است؛ وقتی از خود من به من نزدیک‌تر است، آخر پس چه غیبتی؟! این مغز من نمی‌فهمد که وقتی امام از خود من به من نزدیک‌تر است، کجای این امام غیبت دارد؟! بله، این غیبتی که می‌گویند، برای عوام است و در روایات هم داریم؛ چون مردم نمی‌بینند، احساس دوری می‌کنند و طبعاً انسان برای حضور ظاهری هم که مراتب خودش را دارد، باید تلاش کند و آن انتظار را بکشد.

علی‌کل‌حال امیدواریم که خداوند متعال امروز را بر ما مبارک گرداند و ما را از متمسکین و راهروان و راه‌پویان مکتب ولایت قرار بدهد و این عید را در ما تحقق ببخشد؛ یعنی همان‌طوری که امام عسکری علیه السلام فرمود، ما را ملتزم به این راه بکند.

و به مناسبتی که امروز بعضی از دوستان ملبّس به لباس روحانیت می‌شوند، یعنی ملبّس به زیّ متابعت از این مسیر و متابعت از مسیر ولایت می‌شوند، ما باید بدانیم که چه مسئولیت مهمّی از امروز برعهده ما قرار دارد. رفقا و احبّه‌ای که امروز ملبّس می‌شوند، صرف‌نظر از صیانت دین که دین و آموزه‌های دینی را از هرکسی نگیریم و هر کس آمد و به زی‌ای درآمد فریفته نشویم بلکه به سراغ آن شخصی برویم که دین را یافته و به مغزای او رسیده است - حالا فوت کرده است یا که هست؛ آن دیگر هر جایی که او هست -، مسئله دیگر، تعظیم ولیّ است؛ نه اینکه تابه‌حال به دنبال آن نبوده‌اند، بلکه امروز آن ادراک و احساس واقعی تعظیم ولیّ خدا [را باید داشته باشند]. باید بدانیم که ما این لباس را برای چه می‌پوشیم؛ این لباس را

می‌پوشیم که به مردم بگوییم: ما می‌خواهیم تبلیغ چه کسی را بکنیم و عهده‌دار [امانت] چه کسی می‌خواهیم بشویم. وقتی یک پزشک لباس سفید می‌پوشد نشان می‌دهد که با این لباس می‌خواهد چه کار کند. وقتی یک مهندس لباس مهندسی می‌پوشد می‌خواهد به مردم بگوید که من این هستم و کار و روشم این است. یک روحانی وقتی لباس روحانی می‌پوشد باید به مردم بگوید که من سرنخ به کجا دارم و این سیم به کجا وصل است و از کجا دارم می‌گیرم و چه هدفی را دارم تبلیغ می‌کنم. حواسمان باشد، قضیه این است! برداشت مردم همین است و مردم همین انتظار را دارند؛ مخصوصاً در این اوضاع آشفته‌بازار که بیا و ببین چه خبر است!

الآن توقع مردم کم‌کم دارد توقع واقعی می‌شود. هنوز نشده است؛ بلکه دارد می‌شود. انتظار، کم‌کم دارد یک انتظار واقعی می‌شود. همه چیز دیدیم، الحمدلله زیادی هم دیدیم! یک‌دهم آن کافی بود! دیگر انتظار و توقع دارد انتظار واقعی می‌شود که آن کسی که واقع است کجا است، بیا آن را به من نشان بده؛ آن حقیقت کجا است، بیا آن را نشان بده؛ [بقیه را] دیدیم و از سرمان هم زیاد بود، آن را بیا نشان بده. آن کسی که تا به حال به ما می‌گفتند، کجاست؟ آن کسی که بزرگان در کتبشان نوشته‌اند، کجاست؟ آن حقایقی که بزرگان و اولیای حقیقی و واقعی خدا گفته‌اند، کجا است؟

این تغییر و تحوّل دارد پیدا می‌شود. نمی‌خواهم بگویم پیدا شده است؛ اما زمینه‌اش دارد آماده می‌شود. مخصوصاً جوان‌ها؛ چون جوان، صاف‌تر و پاک‌تر است و تعلقش به دنیا کمتر است. همین جوان‌های دانشگاهی و همین جوان‌های طلبه و همین جوان‌ها ولو اینکه از نظر زی و ظاهر [مناسب نباشند]، اما باطن درست است و خوب است و همه اینها صاف‌اند. این تغییر و تحوّل دارد پیدا می‌شود که ان‌شاءالله ما این را تفأل به خیر و طلیعه برای ظهور حضرت مهدی صلوات الله علیه می‌دانیم و از خداوند تقاضا می‌کنیم که ما را از منتظرین واقعی مقدمش قرار بدهد!

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ!

مجلس نهم

رابطه مراتب ايمان با ميزان محبت به امير المؤمنين

عيد غدیر ۱۴۳۵ هجری قمری

أعوذُ باللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى الَّذِي رُوْحُهُ أَصْلُ الْجُودِ وَعَيْنُ الشَّاهِدِ وَالْمَشْهُودِ
أَبِي الْأَكْوَانِ بِفَاعِلِيَّتِهِ وَ أُمَّ الْإِمْكَانِ بِقَابِلِيَّتِهِ
الرَّسُولِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الْمَكِّيِّ الْمَدَنِيِّ التَّهَامِيِّ الْقُرَشِيِّ
صَاحِبِ لُؤَاءِ الْحَمْدِ وَالْمَقَامِ الْمَحْمُودِ، أَبُو الْقَاسِمِ مُحَمَّدِ الْحَمِيدِ الْمَحْمُودِ
وَعَلَى آلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ وَاللَّعْنَةُ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ مِنَ الْآنَ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ

قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ:

يَا عَلِيُّ، مَثَلُكَ فِي النَّاسِ كَمَثَلِ سُورَةِ ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ فِي الْقُرْآنِ؛ فَمَنْ قَرَأَهَا
مَرَّةً فَكَأَنَّمَا قَرَأَ ثُلُثَ الْقُرْآنِ، وَ مَنْ قَرَأَهَا مَرَّتَيْنِ فَكَأَنَّمَا قَرَأَ ثُلُثَيِ الْقُرْآنِ، وَ مَنْ
قَرَأَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَكَأَنَّمَا قَرَأَ الْقُرْآنَ جَمِيعًا! وَ كَذَلِكَ أَنْتَ يَا عَلِيُّ؛ مَنْ أَحَبَّكَ
بِقَلْبِهِ فَقَدْ أَخَذَ ثُلُثَ الْإِيمَانِ، وَ مَنْ أَحَبَّكَ بِقَلْبِهِ وَ لِسَانِهِ أَخَذَ ثُلُثَيِ الْإِيمَانِ وَ مَنْ
أَحَبَّكَ بِقَلْبِهِ وَ لِسَانِهِ وَ يَدِهِ فَقَدْ أَدْرَكَ الْإِيمَانَ كُلَّهُ.^١

١. المحاسن، ج ١، ص ١٥٣؛ الأملی، شیخ صدوق، ص ٣٤؛ كشف اليقين، ص ٢٩٧، با قدری
اختلاف در مصادر.

در آنجا که نشسته بودم به این فکر می‌کردم که امروز راجع به چه مطلبی خدمت رفقا صحبت کنم. الحمدلله همه اهل مطالعه و اهل اطلاع و اهل بصیرت و معرفت هستند و سخن راجع به امیرالمؤمنین علیه السلام هم یکی دو تا نیست و انسان در این روز نمی‌داند که راجع به چه مطلبی از مطالب آن حضرت و چه اثری از آثار آن حضرت صحبت کند. واقعاً باید گفت که صحبت کردن در امروز خیلی مشکل است، به جهت ابعاد وسیعی که شخصیت امیرالمؤمنین دارد و به جهت خصوصیات و امتیازی که امروز به خصوص دارد. با خودم گفتم که راجع به همین حدیثی که از پیامبر نقل شده است صحبت کنیم.

امروز که روز عمامه‌گذاری عده‌ای از برادران ایمانی و اخلاص روحانی است، تذکر یک قضیه بسیار مفید و بجا و مناسب به نظر می‌رسد. بعضی‌ها هستند که اهل فضل و درس خوانده هستند؛ ولی از این درس خواندن، جز انانیت و نفسانیت و مقابله با حق، چیز دیگری دستگیرشان نشده است! این افراد در زمان‌های سابق و در زمان ائمه هم بوده‌اند. آنهایی که در دستگاه خلفا بودند، همه که آدم‌های بی‌سواد نبودند؛ بلکه در بین آنها افراد فاضل و عالم و مفتی هم بود، و اصلاً همین علم و فضل و همین افراد درس خوان و خوش صحبت و خوش قلم بودند که پایه‌های ظلم را نگه داشتند! بالأخره نگهداری ظلم و پایه ظلم یک وسیله و آلت می‌خواهد، همین‌طوری که نمی‌شود!

نگه داشتن مردم در یک جریان ظلم، زمینه و وسیله و واسطه می‌خواهد؛ این واسطه باید چه چیزی باشد؟ همین خطبا و صحبت‌های زیبایشان و همین قلم‌زدن‌ها و تألیف‌ها و آثار زیبای مؤلفان، زمینه‌هایی برای نگهداری یک ظلم است. اینکه انسان بتواند حق را به دروغ و دروغ را به حق تغییر بدهد و برگرداند، و اینکه ظلم را به صورت عدالت و عدالت را به صورت ظلم و عدوان نشان بدهد و بنمایاند، هنر می‌خواهد!

دیدهاید که وقتی انسان یک کتاب یا مقاله‌ای را مطالعه می‌کند، از همان خط اول و دوم و سوم مقاله پیدا است که نویسنده چه کاره است؛ آیا دارد مغلطه می‌کند و یا اینکه

می‌خواهد راه حقی را طی کند! اهل فن از همان خطّ سوّم و چهارم و پنجم می‌فهمند که این نویسنده می‌خواهد به دنبال چه چیزی بگردد و چه هدفی را تعقیب کند، لذا انسان همین‌که می‌بیند نویسنده یک شخص مغالطه‌گر است، دیگر می‌فهمد که تا آخر چه خبر است و مسئله مشخص می‌شود و پرونده‌اش رو می‌شود و مُجَشّس باز می‌شود.

علی‌کلّ حال، همان‌طوری که نشر حقایق ابزار می‌خواهد، عالم و خطیب و فاضل می‌خواهد، شخص صادق و با نیت صاف و بی‌هوی و هوس می‌خواهد؛ پایداری و استمرار یک جریان ظلم و خلاف و عدوان هم وسیله می‌خواهد، خطیب و سخنور و نویسنده و مؤلف می‌خواهد. متوجه شدید؟! مطلب خیلی [دقیق است]! هر دو دقیقاً مثل هم هستند و هر دو نیاز دارند؛ آن در آن طرف نیاز دارد و این در این طرف نیاز دارد!

به‌یاد دارم یک روز که مرحوم آقا - رضوان‌الله‌علیه - از مشهد به قم مشرف شده بودند، ما به اتفاق ایشان از مرحوم آیه‌الله حاج سید مهدی روحانی - رحمة‌الله‌علیه - بازدید کردیم. ایشان از اقوام پدری ما بود و مرد بسیار خوب و فاضل و منصف و صادقی بود؛ و مهم هم همین است! خیلی‌ها اهل فضل هستند، ولی معلوم نیست که در مطالبشان صادق باشند.

اول ایشان به دیدن مرحوم آقا - رضوان‌الله‌علیه - آمده بودند و بعد ما رفته بودیم. من در آن مجلس دیدن نبودم و مرحوم آقا برای من تعریف کردند. می‌گفتند: ایشان به اینجا آمد و راجع به مسئله وحدت وجود از من سؤال کرد. گفت: «آقا سید محمدحسین، (ظاهراً باهم هم‌سن هم بودند و سنشان در یک حدود بود) این قضیه وحدت وجود چیست که راجع به آن این‌قدر بین افراد سر و صدا است و بعضی‌ها رد می‌کنند و بعضی‌ها اثبات می‌کنند؟ ما امروز آمده‌ایم که از خود شما بشنویم. چون شما هم اهل فلسفه هستید و هم اهل اصول و مسائل دیگر؛ لذا آمده‌ایم تا از خود شما بشنویم و می‌دانیم که شما دیگر حرف آخر را می‌زنید و به صدق شما هم اعتماد داریم!»

این نکته خیلی مهم است که انسان براساس حرفه و فن از چیزی دفاع نکند،

چون این می‌شود بت؛ بلکه باید براساس حق دفاع کند! اگر مطلبی را که قبلاً از آن دفاع می‌کرده است، بعداً به خلافتش برسد، باید برگردد و نباید بماند! [نباید بگوید]: «چون من چند سال پیش این مطلب را گفته‌ام، حالا هم روی حرفم می‌ایستم!» این غلط و باطل و کفر و شرک است! [نباید بگوید]: «چون من قبلاً این مطلب را می‌گفته‌ام، حالا عیب است که از حرفم برگردم!» کجایش عیب است؟! این کار واجب است! [نباید بگوید]: «چون من قبلاً این نظر را داشته‌ام، اگر حالا از نظرم برگردم بد است، می‌گویند از حرفش برگشته و دیگر چه اعتباری به حرفش است؟» تمام اینها وساوس شیطان و کفر و درقبال حق ایستادن و ابراز انانیت و نفسانیت کردن است!

تا دیروز مطلب برای شما در مورد این قضیه به این کیفیت روشن بود و بیان می‌کردی؛ بسیار خوب! از امروز مسئله به این کیفیت است؛ بسیار خوب، باید روشن [بیان] کنی و [بگویی]: «آقا جان، از امروز من مطلب را این‌طور می‌فهمم.» [و ممکن است] هفته دیگر دوباره بگویند: «نه آقا، اصلاً نه آن قضیه صحیح بود و نه این قضیه صحیح است؛ بلکه مطلب چیز دیگری است.» ما در عبور و مرور زمان هستیم. توجه می‌فرمایید؟

ما در امروز که روز عید غدیر است باید این حرف‌ها را بشنویم. پیغمبر ۱۴۰۰ سال پیش امیرالمؤمنین را به خلافت نصب کرد، تمام شد و رفت؛ امروز چه باید کرد؟ پیغمبر در روز غدیر امیرالمؤمنین را به مردم معرفی کرد، خب این مسئله به ما چه مربوط است؟! ما در ۱۴۰۰ سال بعد آمده‌ایم و این قضیه برای ۱۴۰۰ سال پیش است. امروز باید چه کار کنیم؟ امروز که سنه ۱۴۳۵ است، عید غدیر برای ما چه مفهومی دارد؟ فقط جشن بگیریم که ۱۴۰۰ سال پیش پیغمبر امیرالمؤمنین را نصب کرد؟! خب من چه کار کنم؟ خیلی قضایا در ۱۴۰۰ سال پیش یا ۱۳۰۰ سال پیش اتفاق افتاده است؛ مثلاً حمله مغول هم هشتصد سال پیش اتفاق افتاده است، خب این مسئله به من چه مربوط است؟! یک حمله اتفاق افتاد و تمام شد، یک خونریزی یا یک زلزله در آن موقع اتفاق افتاد، یک نفر در آن موقع به دنیا آمد یا از دنیا رفت. در طول زمان هزار تا قضیه و مسئله

اتفاق می‌افتد. پس اینکه ما امروز در اینجا جمع شده‌ایم یا به عبارت دیگر، اینکه ما را در امروز به اینجا آورده‌اند برای چیست؟ این عبارت، عبارت صحیح است.

امروز که ما را در اینجا قرار داده‌اند و متمکن کرده‌اند و در این محفل نشاندند برای چیست؟ آیا برای این است که در ۱۴۰۰ سال پیش این قضیه اتفاق افتاد؟! خب اتفاق افتاد که افتاد! به ما چه ربطی دارد؟! ما که در ۱۴۰۰ سال پیش نیستیم. خدا باید ما را در آن موقع خلق می‌کرد. ما که الآن در این موقع خلق شده‌ایم تقصیری نداریم؛ چون خلقت در اختیار ما نیست. پس ما در امروز برای چه باید عید غدیر را جشن بگیریم و خوشحال و منبسط و مسرور و مبتهج باشیم؟

امروز عید غدیر برای ما یعنی بیعت با امام زمان! این معنا، معنای عید غدیر است. یعنی ما باید در امروز با امام زمان خودمان بیعت مجدّد کنیم که یک سال گذشت و در چنین روزی رسول خدا، امام زمان به نام حجة بن الحسن را برای ما معرفی می‌کند و دست او را بالا می‌برد و می‌گوید: «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا ابْنِي حُجَّةَ بْنِ الْحَسَنِ مَوْلَاهُ!» این معنا، معنای عید غدیر در امروز است. اگر عید غدیر این‌طور باشد، دیگر همیشه زنده است و حیات دارد و پابرجا است!

مرحوم آیه‌الله حاج سید مهدی روحانی از آقا سؤال کرده بود: «آقا، شما خودتان برای ما بگویید که این مسئله وحدت وجود چیست؟» خب ایشان اهل فلسفه نبود و بنده خدا فلسفه نخوانده بود و اشکالش هم در همین بود! چرا انسان نباید اینها را بخواند؟!!

علی‌کل‌حال، مرحوم آقا می‌گفتند که ما برای ایشان توضیح دادیم که مسئله وحدت وجود این است، آن است، این‌طور است، آن‌طور است! ایشان گفت: «قضیه این است؟!» گفتیم: «بله!» گفت: «این که اشکال ندارد!» گفتیم: «خب مگر کسی می‌گوید اشکال دارد؟!» مرحوم آقا می‌گفتند:

ایشان باور نمی‌کرد و تعجب می‌کرد و می‌گفت: «واقعاً وحدت وجود این است که شما دارید می‌گویید، یا اینکه دارید ما را به یک کیفیت و به یک

نحوی قانع و سرگرم می‌کنید؟» گفتم: آقا، این همان چیزی است که اعتقاد بنده است و بنده که اعتقادم را به شما دروغ نمی‌گویم! اعتقاد بنده نسبت به وحدت وجود همین چیزی است که برای شما توضیح دادم! گفت: خب اینکه عیب ندارد! گفتم: بله، ما هم می‌گوییم عیب ندارد! توجه کنید! به این آدم می‌گویند: آدم منصف و صادق و خوش نیت و صاف! یادم می‌آید که بنده با ایشان در مجلسی بودم و در آن مجلس مطلبی مطرح شد. ایشان خیلی صاف و راحت گفتند:

بله، تابه‌حال این مطلب اعتقاد من بود، ولی الآن به خلافت رسیدم و از حرفم برگشتم؛ لذا شما هر کسی را که دیدید به او بگویید که من از حرفم برگشته‌ام. خیلی عجیب بود! با خودش نگفت: «اگر از نظرم برگردم مردم می‌گویند: «آقای فلان از حرفش برگشته است!» و این مسئله باعث افت شخصیت من است.» نه آقا جان، عالم دینی به این شخص می‌گویند! آدم صاف، آدمی است که وقتی نظرش عوض می‌شود، از نظرش برگردد و بگوید: «آقا، من از نظرم برگشتم و الآن نظرم این است.»

ما که پیغمبر و امام نیستیم؛ ما بشر هستیم و خدا ما را خاطی قرار داده است. ما خطا می‌کنیم و بعد رفع خطا می‌کنیم؛ پس باید بگوییم و اگر نگوییم کار حرام انجام داده‌ایم.

هدف این است که شمه‌ای از خصوصیات ایشان را نقل کنم، چون بالأخره مفید است و این صفات بزرگان باید نقل بشود؛ چرا که در نقلش مطالب زیادی است که انسان باید استفاده کند و بداند که همه یک‌طور نیستند! اگر ما خلاف‌های زیادی می‌بینیم، ولی در عین حال افرادی هم هستند که آنها در راه حرکت می‌کنند و مواظب هستند و نسبت به مطالب دقت دارند و می‌خواهند از این عمرشان آن استفاده کافی و وافی را ببرند.

من با مرحوم آقا نزد ایشان نشسته بودیم که ایشان فرمودند: «آقا، من روایتی دیده‌ام که می‌خواهم شما آن را برای ما توضیح بدهید!» مرحوم آقا فرمودند: «چه

روایتی؟» ایشان همین روایت را مطرح کردند که پیغمبر فرموده‌اند:

یا علی، مَثَلُكَ فِي النَّاسِ كَمَثَلِ سُورَةِ ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾...

«ای علی، مثل تو در میان مردم مانند مثل سوره ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ است: کسی که یک بار آن را بخواند مانند این است که ثلث قرآن را خوانده است؛ و کسی که دو بار بخواند مانند این است که دو ثلث قرآن را خوانده است؛ و کسی که سه بار بخواند مانند این است که کل قرآن را خوانده است! هم‌چنین مثل تو هم همین است: کسی که تو را فقط به قلب و در دلش دوست داشته باشد ولی به زبان نیاورد (یعنی ملاحظه نکند و مسائل و جهات و مصالح را در نظر بگیرد! بالأخره کسانی هستند که مطلبی را قبول دارند ولی نمی‌گویند و به زبان نمی‌آورند) این شخص به ثلث ایمان رسیده است؛ و کسی که تو را به قلب و لسانش دوست داشته باشد (یعنی فضائل تو را به زبان بیاورد و نقل کند و در موارد مختلف از تو دفاع کند و با زبانش به حمایت از تو برخیزد) مانند کسی است که به دو ثلث از ایمان دسترسی پیدا کرده است؛ و کسی که تو را با قلب و زبان و ید (یعنی در مقام عمل) دوست داشته باشد، به همه ایمان رسیده است.»

هم‌چنین در یک روایت دیگر در توصیه‌هایی که پیغمبر اکرم به دخترشان فاطمه زهرا می‌کنند،^۱ جزء دستورات و اذکار قبل از خواب در شب، قرائت سه بار سوره ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ است که در آنجا می‌فرمایند: «مانند این است که یک ختم قرآن کرده‌ای!»^۲ امثال این روایت، روایات دیگری هم هست.^۳

این روایت، روایت بسیار عجیبی است و مرحوم آقا در آن روز راجع به آن توضیحاتی دادند و مطالبی را فرمودند که مجمل آن مطالب را در طول صحبت، خدمت رفقا عرض خواهم کرد. ایشان سند این روایت را هم برای مرحوم آقای سید مهدی روحانی بیان کردند و هم‌چنین فرمودند که این روایت در فلان کتاب

۱. تفسیر القمی، ج ۲، ص ۳۵۵.

۲. خلاصة الأذکار، ص ۱۹۵.

۳. کمال الدین، ج ۲، ص ۵۴۲.

هست و روایت صحیحی است و ظاهراً حتی بعضی از اهل تسنن هم این روایت را در کتاب‌هایشان نقل کرده‌اند.^۱

مجمعل فرمایشات مرحوم آقا - رضوان الله علیه - در آن مجلس این بود که ایمان و باور انسان مراتبی دارد و افراد در افق‌های متفاوتی قرار دارند و میزان باور و آمادگی افراد برای پایداری در قبال حق و وصول به رضوان الهی دارای مراتب مختلفی است و دو نفر یک طور و یک قسم نیستند، بلکه هر کسی در یک مرتبه خاصی از ایمان قرار دارد.

بعضی‌ها امیرالمؤمنین را فقط به این عنوان قبول دارند که این شخص فردی است که خلیفه و جانشین پیامبر است. خب [این به خاطر این است که واقعه غدیر را] دیده است. خیلی افراد دیگر هم قبول داشتند.

شما الآن خودتان را در زمان غدیر تصور کنید و ببینید در آن زمان چه افرادی بودند. بالأخره در زمان غدیر افرادی بودند که با چشم خودشان دیدند که پیغمبر دست امیرالمؤمنین را گرفت [و بالا برد؛ ولی] الآن ما فقط به واسطه نقل کتاب به این مطلب باور داریم. خودمان در آن زمان نبوده‌ایم و ندیده‌ایم، بلکه همین طور سینه به سینه از پدران و از بزرگان و آنها همین طور از آباء و اجداد خودشان برای ما نقل کرده‌اند تا اینکه این مسئله به دست ما رسیده است و به عنوان یکی از مسلمات تاریخ ثبت شده است و هم چنین این قضیه را در کتاب‌هایی که مربوط به هشتصد سال یا هزار سال پیش است و اشعاری که در همان موقع سروده شده است می‌بینیم. الآن اشعار حسّان بن ثابت انصاری در روز غدیر موجود است.

وقتی که جریان معرفی امیرالمؤمنین انجام گرفت، حسّان بلند شد و گفت: «من شعری بخوانم؟» حضرت فرمودند: «بخوان، اشعار خودت را اداء کن!» و حسّان آن قصیده خیلی جالبش را انشاد کرد!^۲

۱. ینابیع الموده، ج ۱، ص ۳۷۶، به نقل از المناقب خوارزمی.

۲. جهت اطلاع از اشعار حسّان و ترجمه آن، رجوع شود به ص ۲۸۵ از همین کتاب، تعلیقه ۱.

اما نکته جالب در اینجا این بود که پیغمبر فرمودند: «تا مادامی که با ما اهل بیت هستی، روح القدس تو را حمایت می کند و به تو کمک می کند و در تحت کفالت او هستی!»^۱ یعنی این طور نیست که چون در اینجا آمدی و شعر گفتی و حال روحانیتی به تو دست داد، این مسئله برای تو تا آخر کار به عنوان یک تضمین باشد! و این خیلی قضیه عجیبی است و از آن مطالب کلیدی است که ما باید مواظب این قضیه باشیم و متوجه باشیم! لذا مدتی طول نکشید که حسّان به دستگاه خلافت خلفا راه پیدا کرد و از آنها حمایت کرد؛ یعنی دو ماه قبل در جریان غدیر برای نصب امیرالمؤمنین به ولایت و خلافت الهی شعر گفت، ولی بعداً برای ابوبکر و دیگران شعر می گوید!^۲

لذا می توانیم بگوییم که حسّان از جمله افرادی بود که جزء دسته اول این روایت به حساب می آید؛ یعنی امیرالمؤمنین را فقط به قلب دوست داشت، اما به زبان دوست نداشت و به همین جهت به سمت دستگاه ابوبکر رفت، چون نمی توانست بایستد و این مشکل را رد کند و از عهده این امتحان برآید و در قبال این فضا و این جو و این جریان که ایجاد شده بود مقاومت کند و بگوید: «پیغمبر دو ماه قبل، این علی را به عنوان جانشین خود منصوب کرد، الآن کجا دارید می روید و چه کسی را انتخاب می کنید و به چه کسی رأی می دهید؟! شما در مقابل کلام صریح رسول خدا ایستاده اید!»

حسّان نتوانست بایستد، چون ایمانش در حدّ ثلث بود و ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ را فقط یک بار خوانده بود؛ نه بیشتر! یعنی فقط این را قبول داشت که پیغمبر در روز غدیر امیرالمؤمنین را منصوب کرد. بله، شعر هم گفت و آن قصیده و اشعارش هم اشعار بسیار عالی و آبداری است، ولی در همین حدّ بود و دیگر بیش از این مقدار قدم جلو نگذاشت و مایه نگذاشت و سختی را تحمل نکرد!

۱. الإرشاد، ج ۱، ص ۱۷۷.

۲. الجمل والنصرة، ص ۲۲۱؛ كنز الفوائد، ج ۱، ص ۲۶۹.

بالآخره گفتن «یا علی» سختی دارد و پشتش امتحان دارد و این امتحان هم برای همه ما هست و این طور نیست که فقط برای آنها باشد! کسی که «یا علی» می‌گوید، [باید بداند که] علی آدمی است که در قبال ابوبکر می‌ایستد! تو چه کار می‌کنی؟ این طور نیست که فقط یک «یا علی» بگوید و بعد برود در منزل بنشیند و بگوید هر چه می‌خواهد بشود؛ علی در قبال ابوبکر می‌ایستد، علی در قبال عمر می‌ایستد، علی در قبال عثمان می‌ایستد، علی در قبال معاویه می‌ایستد! حالا تو کجا می‌ایستی؟! روز عید غدیر آمد و تمام شد! فقط همین؟!

مگر آن کسی که گفت: «بَخِّ بَخِّ لَكَ يَا عَلِيُّ، أَصْبَحْتَ مَوْلَايَ وَ مَوْلَى كُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَةٍ!» همین دومی نبود؟!^۱ آن کسی که این حرف‌ها را زد و با علی بیعت کرد، همان کسی بود که دختر پیغمبر را جلوی چشم شوهرش تکه‌تکه کرد! عزیز من، با «أصْبَحْتَ مَوْلَايَ» و «بَخِّ بَخِّ لَكَ يَا عَلِيُّ» که کار درست نمی‌شود و مسئله حل نمی‌شود! بنده هم می‌توانم مثل نوار که می‌چرخد خیلی چیزها بگویم، تازه بهتر هم صحبت می‌کنم و اظهار ارادت بیشتری هم می‌کنم: «یا علی، این منصب مبارکت باد، خدا تو را مولای همه قرار داد، مولای مؤمن و مؤمنه قرار داد!» خب قرار داد که داد! تو کجایی؟ تو چرا دروغ و خلاف می‌گویی و چرا دودوزه‌بازی و تقلب می‌کنی؟! بله، خدا علی را مولای بر هر چه مؤمن و مؤمنه است قرار داد؛ ولی به من و تو چه مربوط است؟! من در این وسط، کجای مسئله هستم؟ آیا شما بهتر از این مورد مثالی سراغ دارید که کسی بیاید این حرف‌ها را راجع به امیرالمؤمنین بزند، ولی دو ماه بعد زن همین علی را جلوی چشمش تکه‌تکه کند و بچه‌اش را هم سقط کند؟!!

حالا تکلیف ما چیست؟ شما خیال می‌کنید آن کسانی که در روز عید غدیر بودند، گلبول و پلاسما و رنگ خونشان از ما کمتر بود و خون ما بعد از گذشت ۱۴۰۰

۱. الإرشاد، ج ۱، ص ۱۷۷؛ إعلام الوری، ج ۱، ص ۲۶۲؛ تاریخ بغداد، ج ۸، ص ۲۸۴، با قدری اختلاف در مصادر.

سال، از خون آنها قرمزتر است؟! نه آقاجان، چه بسا ادعای آنها در ارتباط با امیرالمؤمنین بیشتر از ما هم بوده است! شاید واقعاً در آن روز حالی برایشان دست داده است، چون بالأخره پیغمبر دارد امیرالمؤمنین را نصب می‌کند و پیغمبر دیگر حرف آخر را می‌زند!

آن حسّان که بعداً به نزد ابوبکر رفت و در دستگاه آنها قرار گرفت، در روز عید غدیر برای امیرالمؤمنین شعر گفت! خب اینها همه حقایق تاریخ است؛ ولی بعداً می‌بینیم که آن مطالب تمام شد! یک امتحان پیش آمد، چند تا باقی ماندند؟ فقط سلمان و ابوذر و مقداد و عمار و چند نفر دیگر ماندند^۱ و بقیه همه رفتند در مسجد مدینه و صف در صف، نماز جماعت خواندند! دیروز پیغمبر نماز می‌خواند و این صف‌ها بسته می‌شد، امروز می‌بینیم که یکی دیگر به جای پیغمبر ایستاده است و همین صف‌ها بسته شده است و همین افراد پشت سرش ایستاده‌اند؛ همین زید و عمرو و کذا بودند و هیچ تغییری نکردند! از کره ماه که مقتدا و مأموم نیاوردند! افراد را از این طرف و آن طرف و از بلاد دیگر با شتر و الاغ جمع نکردند و نیاوردند تا تظاهرات کنند و پشت سر بایستند و نماز بخوانند؛ بلکه خود همین افرادی که در مدینه بودند و تا دیروز پشت سر پیغمبر می‌ایستادند، همین‌ها آمدند و پشت سر این فرد ایستادند!

تا دیروز پشت سر پیغمبر می‌ایستادیم، از امروز پشت سر یکی دیگر می‌ایستیم! چرا؟ چون حدّ و میزان و باور ما همین قدر است و بیش از این نیست! معنایش این است که بین پیغمبر و ابی‌بکر فرقی نمی‌گذاریم و همان‌طور که وقتی پیغمبر مطلبی می‌گفت حرفش را گوش می‌دادیم، امروز هم که ابی‌بکر دارد حرف می‌زند، همان‌طور حرفش را گوش می‌دهیم! معنایش این است که همان‌طور که دیروز پیغمبر می‌آمد و «الصلاة الصلاة» می‌گفت و بلال به بالای مأذنه می‌رفت و اذان می‌گفت و پشت سر پیغمبر می‌ایستادیم، همین‌طور امروز به جای بلال یکی دیگر به بالای مأذنه می‌رود و اذان می‌گوید و یکی دیگر به جای پیغمبر می‌ایستد و ما هم پشت سرش

۱. الاختصاص، ص ۶: قرب الإسناد، ص ۷۹.

می‌ایستیم! این یعنی پیغمبر و ابی‌بکر یک اندازه هستند!

اگر علی را جلو می‌گذاشتی و پشت سرش می‌ایستادی، آن وقت مطلب یک چیز دیگری بود و مسئله فرق می‌کرد! پس یک‌خرده به خودمان بیاییم و متوجه بشویم؛ چرا که این مسئله خیلی مسئله دقیق است! آن کسی که می‌گوید: «چه این شخص باشد و چه آن شخص» در واقع دارد خودش را معرفی می‌کند. کسی که می‌گوید: «چه آقای فلان باشد و چه آقای فلان، هر دو یکی هستند» در واقع دارد باور خودش را بازگو می‌کند.

مادح خورشید، مداح خود است که دو چشم روشن و نامرئد است^۱ کسی که دارد خورشید را مدح می‌کند، می‌خواهد بگوید که «من دارم خورشید را می‌بینم و نابینا نیستم!» پس در واقع دارد [خودش را مدح می‌کند، چون] خورشید که سر جایش هست، پس اینکه دارد از خورشید تعریف می‌کند و آن را مدح می‌کند و اندازه‌اش را می‌گوید و نور و گرما و حرارتش را توضیح می‌دهد، معنایش این است که من این را حس کرده‌ام و دیده‌ام و آفتابش را با وجودم درک کرده‌ام و الآن دارم این مسئله را برای شما بیان می‌کنم!

پس کسی که امیرالمؤمنین را فقط به قلب دوست داشته باشد اما به زبان نیاورد، مثل همان افرادی است که در روز عید غدیر با امیرالمؤمنین بیعت کردند ولی بعداً به دنبال ابوبکر رفتند؛ پس این قسمت از روایت برای آنها است و همین‌طور برای افرادی است که الآن هستند! [آنهايي که می‌گویند]: «می‌دانیم امیرالمؤمنین حق است، ولی هر چیزی را که نمی‌شود گفت و بالأخره یک مصلحت‌هایی هم داریم؛ فامیل داریم، قوم و خویش داریم، همسایه داریم، حساب و کتاب داریم، نمی‌شود دیگر! می‌دانیم که این مطلب حق است، ولی بالأخره دلیل ندارد که انسان هر حقی را بگوید و هر مطلبی را به زبان بیاورد! [چون اگر به زبان بیاورد]، همه چیز از بین می‌رود و دیگر

۱. مشنوی معنوی (آذر یزدی)، دفتر پنجم، ص ۷۲۸.

سنگ روی سنگ بند نمی‌شود! پس تقیه را برای کجا گذاشته‌اند؟! افرادی هستند که یک‌سوّم از ایمان را دارند، چون فقط حق را می‌دانند و می‌بینند و اعتقاد دارند!

خب در اینجا مسئله محبت مطرح است؛ چون ممکن است که انسان به یک شخص اعتقاد داشته باشد ولی محبت نداشته باشد، درحالی‌که آن چیزی که راه را تا یک مقدار برای انسان باز می‌کند محبت است؛ لذا پیغمبر نمی‌فرماید: «یا علی، کسی که تو را به قلبش بشناسد!» بلکه می‌فرماید: «کسی که تو را به قلبش دوست داشته باشد!» و این یک مسئله مهمی است؛ چون کفار هم پیغمبر را می‌شناختند: ﴿يَعْرِفُونَهُ وَكَمَا يَعْرِفُونَ آبْنَاءَهُمْ﴾؛ «مثل بچه‌هایشان تو را می‌شناسند!» آیا ممکن است که یک پدر بچه‌اش را نشناسد؟! آیا ممکن است که یک مادر بچه‌اش را نشناسد؟! یعنی خدا بهتر از این مثال دیگر نمی‌توانست مثالی بزند؛ چون در مرحله شناسایی، بالاترین مرتبه بین پدر و مادر با فرزند است؛ چون یک فرزند از پدر و مادر متولد می‌شود.

ولی اینهایی که پیغمبر را این‌طور می‌شناختند، او را دوست نداشتند! اما در عین حال پیغمبر در اینجا می‌خواهد راهی را برای افراد باز کند؛ می‌گوید: «اگر شما امیرالمؤمنین را در دلتان قبول دارید و به این قبول داشتن و پذیرش، تعلق و محبت هم را دارید، ولی عرضه و جرئت و توان بیانش را ندارید و مصالح را در نظر می‌گیرید، باز برای شما راه باز است و این‌طور نیست که مثل آن کفار که ﴿يَعْرِفُونَهُ وَكَمَا يَعْرِفُونَ آبْنَاءَهُمْ﴾، راه بسته باشد!»

لذا افرادی که در زمان غدیر در آن جریان با پیغمبر بودند، آنها هم یکی یکی برگشتند و این‌طور نبود که تا آخر کار فقط همین سه چهار نفر باشند، بلکه مثلاً هفته‌ای یکی دو نفر تقریباً می‌آمدند و توبه می‌کردند و می‌گفتند: «یا علی، ببخشید! شیطان ما را گول زد که تو را حمایت نکردیم!» اما زمانی برگشتند که دیگر وقت گذشته بود و مسئله تمام شده بود! علی کلّ حال، بعد از حدود سی‌چهل روز تقریباً

۱. سوره بقره (۲) آیه ۱۴۶؛ سوره انعام (۶) آیه ۲۰.

حدود چهل پنجاه نفر از افراد بر حسب مراتب استقامت و میزان درک و توفیقی که خدا به آنها داده بود، به دنبال امیرالمؤمنین آمدند و از آن مرام دست برداشتند و توبه کردند؛ البته نه مثل آن چند نفری که از ابتدا بودند، ولی بالأخره اینها هم برگشتند.

بعد حضرت می‌فرماید: «یا علی، کسی که تو را به قلب و لسانش دوست داشته باشد [به دو ثلث ایمان رسیده است!]»

«تو را در قلبش دوست دارد» یعنی می‌داند که تو کیستی و تو حق هستی و همه چیز تو هستی و تو اسوه و پیشوا و امام و قابل اقتدا هستی! همه اینها را می‌داند! «تو را با زبانش دوست دارد» یعنی این مقداری را که می‌داند بیان می‌کند، این طرف می‌گوید، آن طرف می‌گوید و از تو و موقعیت تو دفاع می‌کند! اگر خطیب است، حرف می‌زند و اگر نویسنده است، این مطالب را با قلمش بیان می‌کند و این طور نیست که دیگر قلمش را در جای دیگر ببرد و به مطالب دیگری پردازد و دیگر در این وادی صحبت نکند؛ بلکه در جایی که لازم است، مسئله را بیان می‌کند.

اما دیگر بیش از این مقدار جلو نمی‌آید! مثلاً اگر قضیه‌ای مثل انفاق برایش پیش بیاید و به او بگویند: «تو که علی را دوست داری باید این مقدار از مالت را انفاق کنی!» می‌گوید: «نه، فقط به زبان کافی است و إن شاء الله مورد شفاعتشان قرار می‌گیریم، حالا آن انفاق باشد برای بعد!» یا اینکه مثلاً مسئله‌ای برایش پیش می‌آید که باید کار مهمی را انجام بدهد، می‌گوید: «حالا امروز یک خرده کار داریم، این مسائل بماند برای بعد!» این محبت فقط به زبان است. یا اینکه جریانی مثل جریان کربلا یا جریان صفین یا جریان اُحد پیش می‌آید که مسئله جنگ است و پای خون در میان است و فقط مسئله زبانی و اعتقاد و محبت قلبی کافی نیست؛ بلکه می‌گویند: «فلان حرب در پیش است، بفرما جلو! حالا وقت انفاق به اموال و انفس و أعراض است!»

آیا در شب عاشورا وقتی که پسر پیغمبر اذن برای خروج داد و فرمود: «هذا

اللَّيْلِ قَدْ غَشِيَكُمْ فَأَتَّخِذُوهُ جَمَلًا!»^۱ ما هم از این سیاهی شب استفاده می‌کنیم و آهسته پرده خیمه را کنار می‌زنیم و می‌رویم؟ آیا می‌گوییم: «بالآخره خود حضرت بیعت را از ما برداشت و خودش گفت: اگر می‌خواهید بروید! پس برویم و به زن و بچه و داماد و عروسمان برسیم، برویم به عقب‌افتادگی و طلبکاری‌هایمان برسیم!» بدهکاری نه، فقط طلبکاری! اگر بدهکار باشد می‌گوید: «خدایا، همین فردا شهید شویم، امام حسین همه را تسویه می‌کند و از دست طلبکارها راحت می‌شویم!» اما اگر طلبکار باشد می‌گوید: «یا ابن‌رسول‌الله، اجازه بفرمایید بروم این طلب‌ها را وصول کنم، آن‌موقع یک استخاره کنم و بینم که برگشتن به اینجا چه می‌آید؛ خیلی خوب می‌آید یا خوب می‌آید و یا میانه می‌آید!» توجه می‌کنید؟!

قسم سوّم «پیده» است؛ یعنی عملاً و در مقام عمل چقدر جلو می‌آید و چقدر پای قضیه می‌ایستد؟ آیا حاضر است زندانی هم بکشد؟! آیا حاضر است یک تازیانه هم بخورد؟! آیا حاضر است؟!

در زمان شاه و ظاهراً در اواخر حکومت پهلوی یک مدرسه دخترانه‌ای بود که اسلامی بود. یادم است یک وقت از طرف وزارت همان‌موقع یک مرد به آن مدرسه آمده بود و مثلاً می‌خواستند مسئله حجاب را به‌صورت دیگری قرار بدهند و اصلاً می‌خواستند که مسئله حجاب را کنار بگذارند! مسئول آن مدرسه که آدم بسیار متدین و خوب و با عرق دینی بود - نمی‌دانم ایشان در قید حیات است یا نه؛ اگر در قید حیات است، خدا ایشان را حفظ کند و اگر به رحمت خدا رفته است که خداوند مورد رحمتش قرار بدهد! - یک‌مرتبه جلو آمد و آن شخصی که از طرف وزارت آمده بود یک سیلی به گوش این شخص زد که برو کنار و ایشان هم مقابله

۱. الإرشاد، ج ۲، ص ۹۱.

ترجمه: «اینک شب در رسیده است و پوشش آن شما را دربر گرفته است؛ آن را چون شتر راهواری بگیرید و متفرق شوید!» (محقق)

کرد و علی‌کل‌حال آنچه می‌خواستند انجام نشد؛ یعنی یک‌دفعه مسئله به یک نحو دیگری شد و آنها به مقصودشان نرسیدند.

بعد یک روز که در منزل نشسته بودیم، صحبت این قضیه شد. شخصی اظهار تأسف کرد و گفت: «به این بنده خدا یک سیلی هم زدند!» مرحوم آقا - رضوان الله علیه - گفتند:

خب اگر در راه اسلام است چه اشکال دارد که انسان یک سیلی هم در راه اسلام بخورد؟!!

توجه می‌کنید؟! باید پای قضیه ایستاد، نه اینکه بگوییم: «ما تا حدی که سیلی نخوریم در اینجا هستیم و خیلی خوب است، اما اگر سیلی بخوریم دیگر نیستیم! می‌گوییم: آقا ببخشید، خیلی عذر می‌خواهیم، اشتباه شده است!» و بعد هم یک رضایت‌نامه و فی‌أمان‌الله! این طور که نمی‌شود!

کسی که به دنبال امیرالمؤمنین می‌آید باید بداند که امیرالمؤمنین سیلی خورد، زنش را جلویش تکه‌تکه کردند و بچه‌اش را سقط کردند! به گردش ریسمان انداختند و گریانش را گرفتند و تا مسجد کشاندند!^۱ تا جایی که معاویه در نامه‌ای که به امیرالمؤمنین می‌نویسد و می‌خواهد او را تنقید و تذلیل و استهزاء و مسخره کند می‌گوید: «كأجملِ المَخشوشِ»^۲ و حضرت در جوابش می‌فرماید:

می‌خواستی من را تعیب کنی، ولی ندانستی که داری افتخاری برای من ثبت می‌کنی و داری از من تعریف می‌کنی!

من تا جایی در قبال باطل ایستادم که مرا با این کیفیت به مسجد بردند، اما تو ای معاویه، چه کار کردی؟! تو فقط خوردی و خوابیدی و بعد هم منتظر شدی که

۱. کتاب سلیم، ج ۲، ص ۵۸۶ و ۵۹۳؛ الاحتجاج، ج ۱، ص ۸۳؛ السقیفة و فدک، ص ۷۱؛ شرح نهج البلاغة، ابن‌ابی‌الحدید، ج ۶، ص ۴۸.

۲. وقعة صفین، ص ۸۷؛ مناقب آل‌ابی‌طالب علیهم‌السلام، ج ۳، ص ۱۶۵؛ شرح نهج البلاغة، ابن‌ابی‌الحدید، ج ۱۵، ص ۷۴. با قدری اختلاف در مصادر.

بلایی بر سر عثمان بیاورند تا بیایی و ادعای احقاق خون عثمان را بکنی! تو چه کار کردی؟! بسیار خوب، من را این طور کردند، این پرونده و کار من است؛ تو چه کار کردی؟! مردم غیر از خوردن و شکم‌بارگی، چه حمایت و مطلبی از تو در راه اسلام سراغ دارند؟!^۱

بنابراین معنای این حدیث این است؛ لذا ما باید خودمان را ملاحظه کنیم و بسنجیم! امروز روز عید غدیر است، روز بیعت با ولایت است، روزی است که انسان باید خودش را به ۱۴۰۰ سال پیش ببرد و احساس کند که در یک‌هم‌چنین فضایی قرار گرفته است.

ظاهراً سال گذشته بود که توفیق پیدا کردیم روز عید غدیر در نجف بودیم. عجیب بود! جمعیت خیلی زیاد بود و از همه‌جا آمده بودند. آن قدر جمعیت بود که دیگر از دویست متری یا سیصد متری حرم اصلاً نمی‌شد جلو رفت. من وقتی دیدم که دیگر برای حالم مناسب نیست بیرون آمدم، لذا یک ربع ایستادم و در صحن مطهر آن زیارت‌نامه معروف روز غدیر را که بسیار مستحب است،^۲ خواندم؛ و همه امروز آن زیارت امیرالمؤمنین در روز غدیر را بخوانند. زیارت مفصل و خیلی عجیبی است! تمام پرونده و وضعیتی و حال و ارتباط آدم را رو می‌کند. تمام جریان‌های گذشته که در زمان امیرالمؤمنین و بعدش اتفاق افتاد و آن کارها و ظلم‌هایی را که کردند در این زیارت‌نامه هست. یک زیارت‌نامه عجیبی است!^۳

وقتی که من در آنجا ایستاده بودم، جداً یک‌مرتبه رفتم در جریان غدیر و دیدم که من الآن در غدیر هستم و پیغمبر ایستاده است و دارد امیرالمؤمنین را نصب می‌کند؛ یعنی دیدم که من در همان‌جا هستم و اصلاً در همان‌جا بودم! با خودم گفتم که من در

۱. نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ۳۸۷.

۲. تهذیب الأحکام، ج ۶، ص ۲۴؛ مصباح المتعجد، ج ۲، ص ۷۳۷.

۳. مصباح المتعجد، ج ۲، ص ۷۳۹.

کجای قضیه و مسئله هستم و تا چقدر این کلام پیغمبر را باور کرده‌ام؟ الآن که پیغمبر دست امیرالمؤمنین را گرفته است، من چقدر باور دارم؟ آیا فقط با قلب و یا با زبانم کافی است، یا اینکه باید پای عمل هم بایستم؟ یعنی واقعاً همان صحنه و همان افراد و همان به‌به‌ها و چه‌چه‌ها و همان تعریف‌ها و تشویق‌ها مثل فیلم در جلوی چشم من آمد و همین‌طور یک‌به‌یک رد شد! اینکه این شخص چه گفت و آن شخص چه گفت و در آن موقعی که پیغمبر این مطالب را می‌فرمود، آن افراد در چه وضعیتی بودند و چقدر کلام پیغمبر را باور داشتند و چقدر به عمق [حقیقت] پیغمبر و به عمق آن مطالب و به عمق آن حال و هوا فرورفته بودند و چقدر این قضیه را باور داشتند! آیا فقط به قیافه پیغمبر نگاه کردند و خوشحال بودند، [یا اینکه به عمق مطلب هم فرورفته بودند]؟!

خب از کجا معلوم شد؟ بسم الله، دو ماه بعد! خدا این را دو ماه بعد صاف در کاسه این مردم گذاشت و امتحان پیش آمد! خیال نکنید امتحان نیست: ﴿أَحْسَبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا ءَامَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ﴾^۱.

مردم خیال می‌کنند که یک روز غدیر آمد و یک حرفی زده شد و دیگر تمام شد؟! نه‌خیر، دو ماه بعد پیغمبر از دنیا می‌رود و یک نفر دیگر به‌جای پیغمبر می‌آید و شرایط عوض می‌شود و مسائل تغییر پیدا می‌کند. فقط دو ماه بعد! خب بسم الله، حالا ببینیم چه خبر است!

آن صحبت‌ها و آن حرف‌ها و آن مطالب و مسائل و جریان اولیا و عرفا و بزرگان که همیشه نمی‌ماند، مجالس شب‌های سه‌شنبه مرحوم آقا که همیشه نمی‌ماند، صحبت‌هایشان در عصر جمعه و در شب‌های ماه مبارک رمضان که همیشه نیست؛ بلکه یک دورانی دارد. «به‌به، عجب آقایی، چه نورانی‌تی دارد، چه صحبت‌ها و مطالبی

۱. سوره عنکبوت (۲۹) آیه ۲. *الله شناسی*، ج ۱، ص ۳۲۲.

«آیا مردم چنین گمان کرده‌اند که به مجرد آنکه بگویند: "ما ایمان آورده‌ایم" یله و رها شده و دیگر ایشان آزمایش نمی‌شوند؟!»

دارد، بیاییم این صحبت‌ها را ضبط کنیم که بماند! «بنده خدا، بیا این صحبت‌ها را در قلبت ضبط کن؛ این ضبط که یک مُشت سیم و پلاستیک و شیشه است! چقدر صحبت‌ها و مطالب آقا را در قلبت ضبط کرده‌ای و چقدر به کار برده‌ای؟! آن امتحانی که برای همه هست، پیش می‌آید و پیش هم آمد؛ بسم الله! توجه کردید؟!

ما باید این مسئله را بدانیم که پرداختن به این مطالب و مجلس درست کردن و خطبه خواندن و صحبت کردن و بالای منبر رفتن جایگاهی ندارد! مثلاً در این مدتی که من دارم برای شما صحبت می‌کنم، آیا کسی از باطن من خبر دارد؟! اینکه آیا من خودم پای کار هستم یا نه و چه مقدار از این حدیث را در خودم محقق کرده‌ام؟ هیچ‌کس خبر ندارد و فقط خدا می‌داند!

بله، این را می‌دانیم که إن شاء الله به قلبمان دوست داریم و الحمد لله این یک مقدار را به توفیق خدا انکار نمی‌کنیم؛ اما آیا در مقام زبان و در مقام قلم هم پای کار هستیم، یا اینکه مصالح را در نظر می‌گیرم؟ آیا وقتی که می‌خواهم در اینجا حرفی بزنم، اول می‌سنجم که چه حرفی را بزنم که به صلاحم باشد و حرفی که به ضرر من است به شما نگویم؟ چون مردم می‌گویند: «آقا، تو که خودت هم همین‌طور هستی، پس چرا داری این مطالب را می‌گویی؟!» لذا [برای اینکه این اشکال بر من وارد نشود]، اول بسنجم و مطالب را گزینشی انتخاب کنم و تعبیرهایی که می‌آورم تعبیری نباشد که دو روز دیگر به من ایراد بگیرند که «آقا، شما خودتان بالای منبر دادِ سخن دادید و چه کردید، ولی در عمل طور دیگری هستید!» لذا هر مطلبی را نگویم و گزینشی حرف بزنم!

در این صورت معلوم می‌شود که در قسمت لسان نیستیم؛ حالا قسمت ید که دیگر بماند و اصلاً راجع به آن قسمت صحبت نمی‌کنیم که خیلی کار خراب است! فقط می‌گوییم: خدایا، ما همان قسمت اول را داریم؛ امیرالمؤمنین را قبول داریم که حق است و این را می‌دانیم و دوست هم داریم که به دنبالش باشیم، ولی خودت کمک کن که آن دو قسمت دیگر مخصوصاً قسمت سوم هم نصیبمان بشود! وإلا

خیلی‌ها هستند که به دنبال این مطالب و مسائل هستند، درحالی‌که اصلاً خودشان اهل این حرف‌ها نیستند. کتاب می‌نویسند، ولی خودشان به مطالب آن کتاب اصلاً باور ندارند؛ راجع به عرفان سخن می‌گویند، ولی خودش از هر منافقی منافق‌تر است؛ راجع به مطالب اولیای خدا قلم می‌زند، درحالی‌که از همه کذابین کذاب‌تر و دروغگوتر است! آقا، حرف زدن که کاری ندارد؛ مثل یک نوار است که باز می‌شود! امام صادق علیه السلام در آن روایت می‌فرمایند:

تَجِدُ الرَّجُلَ لَا يَخْطِي بِلَامٍ وَلَا وَائٍ خَطِيْبًا مِصْقَعًا، وَ لَقَلْبُهُ أَشَدُّ ظُلْمَةً مِنَ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ!^۱

«شما کسی را پیدا می‌کنید که خطیب و سخنور است و آنقدر بر صحبت و خطابه‌اش مسلط است که یک واو را لام نمی‌گوید و خیلی بلیغ و رسا صحبت می‌کند! (یک ساعت صحبت می‌کند و از اوّل تا آخر صحبتش یک کلمه را تکراری نمی‌گوید!) اما قلبش از شب ظلمانی تاریک‌تر است!»

سخنوری و سخن‌گفتن و منبررفتن یک فن است، ولی به‌هیچ‌وجه دلالت بر ایمان و صدق نیت و تقوا نمی‌کند! می‌گویند در سابق سخنورهایی بودند که وقتی صحبت می‌کردند افراد مسحور می‌شدند! سحر کلام، خودش مطلبی است؛ یعنی وقتی نگاه می‌کنی می‌گویی: «عجب، این شخص دیگر اول شخص معتقد به مسیر اولیا است، ببینید چطور حرف می‌زند!» نه آقا، این شخص منافق است و اصلاً اولیا و بزرگان و اهل بیت و امیرالمؤمنین را قبول ندارد؛ ولی وقتی که صحبت می‌کند مردم می‌گویند: «عجب آدمی است!» مثل حسّان که شعر می‌گفت؛ تازه آن موقعی که شعر می‌گفت یک حال و هوایی پیدا کرده بود که پیغمبر فرمودند: «روح القدس کمکت کرده است!»

شب مُحَاق دیده‌اید؟ شما در شب بیست‌وهشتم و بیست‌ونهم ماه اصلاً یک متری خودتان را هم نمی‌توانید ببینید؛ چون نور نیست! حضرت می‌فرمایند: «قلب

۱. الکافی، ج ۲، ص ۴۲۲.

این شخص از شب ظلمانی هم تاریک‌تر است!

دیگر امام صادق چطور برای ما مثال بیاورد؟! می‌فرماید: «از شب ظلمانی که اصلاً هیچ روزنه‌ای برای نور وجود ندارد هم تاریک‌تر است!» آن‌چنان حرف می‌زند که می‌گویی: «اصلاً این شخص پای کار است و خودش یک رکن قضیه است!» خب سخنوری هم مثل بقیه هنرهای دیگر یک فن و هنر است؛ مثل آهنگری و نجاری است! آن کسی که نجار است، نجار است؛ حالا چه اینکه یک تخت بسازد یا یک وسیله حرام بسازد، هر دو یک فن و هنر است! آن کسی که مثلاً صدای خوبی دارد، یا این صدای خوبش را در راه تبلیغ دین و اهل‌بیت و شعار اهل‌بیت صرف می‌کند که این می‌شود عمل مستحب و حتی عمل واجب و مورد رضای خدا؛ و یا این صدای خوبش را در راه معصیت و مجالس لهو و لعب و عیش و عیاشی صرف می‌کند که این می‌شود عمل حرام! در هر دو صورت، صدا یکی است؛ ولی این‌طور نیست که حالا چون در مجالس اهل‌بیت آمده دیگر کارش درست است؛ نه‌خیر، باید ببینیم که داخل قلبش چه خبر است! خیلی‌ها صدای خوب دارند، ولی باید ببینیم که این صدا را در کجا مصرف می‌کنند؛ در مجالس اهل‌بیت صرف می‌کنند، یا در مجالس لهو و لعب صرف می‌کنند! پس همان‌طور که صدای خوب و سایر مسائل دیگر، یک مهنت و یک نوع فن و تخصص هستند؛ صحبت کردن و بالای منبر آمدن هم یک نوع فن و تخصص است و هیچ تفاوتی نمی‌کند!

واقعاً عجیب است! حضرت در ادامه می‌فرماید:

و تَجِدُ الرَّجُلَ لَا يَسْتَطِيعُ تَعْبِيرًا [يُعَبِّر] عَمَّا فِي قَلْبِهِ بِلِسَانِهِ؛ وَ قَلْبُهُ يَزْهَرُ كَمَا يَزْهَرُ الْمَصْبَاحُ.^۱

«و شخصی را پیدا می‌کنی که اصلاً نمی‌تواند آنچه را در دلش هست به زبان بیاورد (یعنی اصلاً سواد و بیان ندارد)؛ اما دلش مانند چراغ می‌درخشد!»

خدا مرحوم حاج هادی ابهری را رحمت کند. یک نفر از بستگان و نزدیکان مرحوم آیه‌الله حاج سید هادی میلانی - رحمة الله علیه - برای بنده نقل می‌کرد که ایشان در بعضی از اشکالات و شبهات، با حاج هادی ابهری مشورت می‌کرد. با اینکه مرحوم میلانی مرد بسیار بزرگ و بی‌هوی و نازنینی بود و مرحوم آقا هم نسبت به ایشان علاقه داشتند و در تشییع ایشان - که در آن موقع ما در مشهد بودیم - شرکت کردند و وقتی که در روزهای آخر کسالتشان به عیادت ایشان رفته بودند می‌فرمودند: دیدم که ایشان حالت انقطاع خوبی پیدا کرده است و حالت انقطاعش حالت انقطاع خوبی است!

مرحوم حاج هادی ابهری با مرحوم میلانی صیغهٔ اخوت و برادری خوانده بودند؛^۱ همان‌طوری که مستحب است مؤمنین در امروز با هم صیغهٔ برادری بخوانند.^۲ ایشان می‌گفتند که در بعضی از اشکالات و شبهاتی که برای مرحوم آقای میلانی پیش می‌آمد، از مرحوم حاج هادی ابهری استشاره می‌گرفت و با ایشان مشورت می‌کرد؛ درحالی‌که مرحوم حاج هادی ابهری اصلاً سواد نداشت و حتی اسکناس‌های آن زمان را از روی رنگش تشخیص می‌داد که چیست نه از شماره و نمره‌اش؛ یعنی در این حد بود! حتی ایشان امضا هم بلد نبود و یک مَهر برایش درست کرده بودند که در یک کیسه داخل جیبش گذاشته بود و هر جا که می‌خواست امضا کند، آن مهر را درمی‌آورد و خیس می‌کرد و مهر می‌زد! خود من هم آن مهر را دیده بودم. در مواردی که برای این مرجع بزرگ شبهه پیش می‌آمد و نمی‌توانست آن مشکل را حل کند، با حاج هادی ابهری مشورت می‌کرد و هر چه او می‌گفت، واقعاً ترتیب اثر می‌داد و عمل می‌کرد! پس معلوم می‌شود که یکی دو مورد نبوده است، بلکه تجربه داشته و انجام می‌داده است.

۱. رجوع شود به *مطلع انوار*، ج ۱، ص ۲۱۲؛ ج ۳، ص ۱۴۶.

۲. *مستدرک الوسائل*، ج ۶، ص ۲۷۹، به نقل از *زاد الفردوس*.

بعداً از حاج هادی می پرسید: «حاجی از کجا می فهمی؟!» می گفت: «وقتی که مطلب به من عرضه می شود، نگاه می کنم و می بینم که آن قسمت نور دارد و این طرفش تاریک است؛ لذا می گویم این کار را بکن یا نکن!» چون همیشه مسائل دو طرف دارد؛ انجام بده یا انجام نده! این کار را بکن یا این کار را نکن! خوب این به خاطر این است که «قَلْبُهُ يَزْهَرُ كَمَا يَزْهَرُ الْمِصْبَاحُ؛ قلبش مانند مصباح می درخشد و صدق نیت دارد!»

در نقطه مقابل، آن شخص می رود بالای منبر و یک ساعت راجع به علی حرف می زند، ولی قلبش مانند شب تاریک و ظلمانی است و جز کدورت و ظلمت چیز دیگری از او افاضه نمی شود؛ اما این شخص که حتی نمی تواند صحبت کند و وقتی صحبت می کند شش تا غلط دارد، می گوید: «می بینم که این قسمت نور دارد و آن قسمت ظلمت دارد؛ لذا می گویم این کار را بکن و آن کار را نکن!» مسئله این است.

مطالب دیگری در ذهنم بود که می خواستم آنها را خدمت رفقا بگویم، ولی ظاهراً بیش از این مجوز ندارم و اخطارها یکی پس از دیگری دارد می آید. لذا دیگر صحبت را تمام می کنم؛ چون الحمدلله همه اهل اطلاع و اهل مطلب و اهل بخیه هستند. می گویند که ناصرالدین شاه به دنبال خیاط می گشت که یک چیزی برایش بدوزد، دید که پرده دوزها هم آمده اند! گفت: «شما دیگر چرا آمده اید؟!» گفتند: «ما هم اهل بخیه هستیم!»

الحمدلله همه شما مطالب را در صحبت های مرحوم آقا - رضوان الله علیه - و دیگر بزرگان شنیده اید و در نوشته هایشان دیده اید! عزیز من، ایشان هجده جلد /امام شناسی را برای چه موقع نوشت؟ برای همین امروز ما نوشت که چشم و فهمان را باز کنیم و سر به هر جا نسپریم! نکند خدای ناکرده ما جزء آنهايي باشیم که دم از ولایت امیرالمؤمنین می زنند، ولی بعداً بر سر سفره معاویه می نشینند و به دربار شام می روند! آیا آن کسانی که صحبت با امیرالمؤمنین را ادراک می کنند، ولی بعداً به واسطه بعضی از اشکالات و بعضی از صعوبات و مسائل به دربار معاویه پناه می برند و به شام می روند و باعث تأیید جبهه مخالف علی می شوند، تا جایی که معاویه آنها را به مسجد

اموی می‌برد و به مردم نشان می‌دهد و می‌گوید: «نگاه کنید، اینها اصحاب علی هستند که از پیش علی به اینجا آمده‌اند!» از اصحاب امیرالمؤمنین به حساب می‌آیند؟! آن کسی که دم از ولایت می‌زند، ولی هم‌اکنون در مجالسی شرکت می‌کند که قطعاً مورد غضب و سخط امیرالمؤمنین است، دارد دروغ می‌گوید!

آن کسی که دم از ولایت می‌زند، ولی با افرادی حشرونشر دارد که قطعاً می‌داند آن افراد در جبههٔ مقابل جبههٔ ولایت قرار دارند، والله العظیم دارد به ولایت دروغ می‌گوید و دارد به ولایت خیانت می‌کند!

شما خیال می‌کنید همین که بگوییم: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَنَا مِنَ الْمُتَمَسِّكِينَ [بِوَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ]؛ حمد خدایی که ما را از متمسکین [به ولایت امیرالمؤمنین قرار داد]» مسئله تمام می‌شود؟! تو کجا تمسک کرده‌ای؟! تو که به روی علی شمشیر کشیده‌ای کجا تمسک کرده‌ای؟! کجای کار تو تمسک است؟! تو که در فلان مجلس که مجلس ضد ولایت است شرکت می‌کنی، در واقع به روی علی شمشیر کشیده‌ای؛ گرچه به حسب ظاهر می‌گویی من متمسک هستم! تو که با کسی رفاقت می‌کنی که در مقابل ولایت ایستاده است، در واقع به روی علی شمشیر کشیده‌ای و در شب نوزدهم بر فرق او ضربت زده‌ای! تو همان شخص هستی؛ گرچه می‌گویی که من دنباله‌رو علی هستم! متمسک به کسی می‌گویند که پایش را جای پای علی بگذارد!

امروز روزی است که ما باید ببینیم که علی در این زمان کیست؟ حسین زمان کیست؟ امروز آن امیرالمؤمنینی که پیغمبر در روز عید غدیر دستش را بالا برد و به مردم فرمود با این علی بیعت کنید - نه با هر شخصی که اسمش علی است - امام زمان است! اگر ما حسین زمان داریم، او فقط یک نفر است؛ اگر ما علی زمان داریم، او فقط یک نفر است؛ اگر ما امام سجاد زمان داریم، او فقط یک نفر است؛ اگر ما امام صادق زمان داریم، او فقط یک نفر است. او حضرت بقیة الله است!

پس امروز روز بیعت ما با امام زمان است و ما داریم با امام زمان بیعت

می‌کنیم. [مصادق] «الأئمة المعصومین» در دعای «الحمد لله الذی جعلنا من المّتمسکین بولاية أميرالمؤمنین و الأئمة المعصومین علیهم السّلام»^۱ امام زمان است؛ لذا باید بگوییم: حمد خدایی را که ما را متمسک کرده است!

تمسک یعنی چنگ انداختن. آن کسی که دارد در دریا غرق می‌شود و برایش یک طناب می‌اندازند و می‌گویند بگیر و یک‌دفعه چنگ می‌زند، به این کار تمسک می‌گویند؛ ولی کسی که مثلاً می‌آید و این پرده را کنار می‌زند، به این کار تمسک نمی‌گویند! آن کسی چنگ می‌زند که در حال مردن و غرق شدن و هلاکت، یک‌دفعه می‌بیند که یک ریسمان یا یک دست به کمکش آمد. این را تمسک می‌گویند! پس معنای تمسک را بفهمیم و از خدا بخواهیم که در امروز این معنا را نصیب ما کند و به ما توفیق تمسک به ذیل ولایت امام زمان علیه السّلام را عنایت کند که هرچه هست از ناحیه خدا است!

امروز روزی است که ما باید با ولایت تجدید بیعت کنیم؛ یعنی بگوییم: «تا حالا هرچه بود گذشت، از امسال شروع می‌کنیم و امروز را که روز عید غدیر است، روز اوّل سال خودمان قرار می‌دهیم!» پس باید ببینیم که امامان چه می‌خواهد. در کجا سخن بگوییم و در کجا ساکت باشیم؛ چون در هر جایی هم نباید حرف زد. فقط باید در همان جایی که مورد رضای او است قدم برداریم و رضای او را بر رضای خودمان برتری بدهیم و باید خودمان را در فضای آن زمان قرار بدهیم! اگر این‌طور باشیم، همان منتظری خواهیم بود که منتظر ظهور حق توسط مهدی موعود و فرزند آن علی علیه السّلام است و دیگر در همان راستا حرکت می‌کنیم و در همان جریان و فضای غدیر قرار می‌گیریم.

توفیقی که امروز خداوند نصیب عده‌ای از دوستان و اخلائی ایمانی و روحانی کرده است، این است که می‌خواهند از امروز این روش را خیلی محکم‌تر و پابرجاتر

۱. الإقبال، ج ۲، ص ۲۶۱، با قدری اختلاف.

و با استقامت بیشتر در پیش بگیرند! آن کسی که می‌خواهد معمم بشود، [باید بداند که این کار] فقط گذاشتن یک عمامه و [انجام] رسم و رسومات نیست، چون این رسم و رسومات در کلیساها هم برای آنهایی که می‌خواهند کشیش بشوند وجود دارد، پس بین ما و آن کشیش‌ها و خاخام‌ها چه فرقی وجود دارد؟! آیا امروز برای ما فقط عوض کردن یک لباس است، یا اینکه می‌خواهیم آن چیزی را که افراد در آن زمان باید به آن ترتیب اثر می‌دادند و ندادند محقق کنیم؟! امروز روزی است که باید با این تغییر لباس و چهره، خودمان را در همان مجرای قرار بدهیم که رسول خدا، امیرالمؤمنین را در آن مجرا قرار داد؛ و آن مجرا عبارت از تبلیغ رسالت الهی و رساندن خیر و صلاح مردم به آنها است!

ما باید این مسئله را مد نظر قرار بدهیم و بدانیم که اگر از ما عمل یا صحبت یا تصرفی سر بزند که خدای ناکرده باعث بشود حتی به اندازه یک دقیقه نسبت به معتقدات و باورهای یک شخص و یا برای آنچه امام وظیفه دارد که از طرف خدای متعال به مردم ابلاغ کند خدشه‌ای وارد بشود، باید در روز قیامت پاسخ‌گو باشیم! خیلی مسئله حساس است! هم چنین اگر از ما حرفی سر بزند و یا قدمی برداریم که به واسطه آن، رفتار و معتقدات و دین مردم تصحیح و اصلاح بشود، باید بدانیم که اجر این کار نهایت ندارد!

لذا پیغمبر به امیرالمؤمنین فرمودند:

يا عَلِيُّ، لئن يهدى الله على يدك نَسَمَةً خَيْرٌ مِّمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ! ۱

۱. مجمع البيان، ج ۵، ص ۱۱۳.

الكافی، ج ۵، ص ۲۸:

«عن السَّكُونِيِّ عن أبي عبد الله عليه السلام قال: قال أمير المؤمنين صلوات الله عليه: "بَعَثَنِي رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْيَمَنِ وَ قَالَ لِي: يَا عَلِيُّ، لَا تُقَاتِلَنَّ أَحَدًا حَتَّى تَدْعُوهُ! وَإِيْمُ اللهُ لَأَن يَهْدِيَ اللهُ عَلَى يَدَيْكَ رَجُلًا خَيْرٌ لَّكَ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ وَ غَرَبَتْ، وَ لَكَ وَ لَاؤُهُ يَا عَلِيُّ!"» ترجمه: «امام صادق علیه السلام فرمود: امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: "رسول خدا صلی الله علیه و آله»

«اگر یک نفر به دست تو هدایت پیدا کند (یعنی بفهمد که چه می‌کند و راه و اعتقادش را عوض کند و مسیرش را برگرداند؛ تا امروز این کار را می‌کرد، از امروز می‌فهمد که اشتباه کرده و باید این کار را انجام بدهد)، نفعش برای تو از آنچه خورشید بر آن بتابد بیشتر است (یعنی اجر این کار برای تو حدی ندارد!)» این دو مسئله بسیار مهم است و ما باید آنها را در نظر بگیریم.

«الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَنَا مِنَ الْمُتَمَسِّكِينَ بِوَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْأَثَمَةِ الْمَعْصُومِينَ

عَلَيْهِمُ السَّلَامُ.»

«اللَّهُمَّ إِنَّا نَرْغَبُ إِلَيْكَ فِي دَوْلَةِ كَرِيمَةٍ تُعِزُّ بِهَا الْإِسْلَامَ وَأَهْلَهُ، وَتُدِلُّ بِهَا النِّفَاقَ وَأَهْلَهُ وَتَجْعَلُنَا فِيهَا مِنَ الدُّعَاةِ إِلَى طَاعَتِكَ وَالْقَادَةِ إِلَى سَبِيلِكَ وَتَرْزُقُنَا بِهَا كَرَامَةَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ.»^۱

«اللَّهُمَّ كُنْ لِوَلِيِّكَ الْحُجَّةِ بْنِ الْحَسَنِ صَلَواتِكَ عَلَيْهِ وَعَلَى آبَائِهِ فِي هَذِهِ السَّاعَةِ وَ فِي كُلِّ سَاعَةٍ وَلِيًّا وَ حَافِظًا وَ قَائِدًا وَ نَاصِرًا وَ دَلِيلًا وَ عَيْنًا حَتَّى تُسَكِّنَهُ أَرْضَكَ طَوْعًا وَ تُمَتِّعَهُ فِيهَا طَوِيلًا.»^۲

جهت تعجیل در ظهور باطنی و ظاهری حضرت و تشرّف به زیارت و لقای آن حضرت، یک صلوات ختم کنید!

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ

← علیه و آله و سلم مرا به یمن فرستاد و به من فرمود: ای علی، با کسی پیش از آنکه او را به اسلام دعوت کنی کارزار منما! و به خدا سوگند، اگر خداوند کسی را به دست تو هدایت نماید برای تو بهتر است از هر آنچه خورشید بر آن طلوع و غروب نماید، و تو مولای او خواهی بود!» (محقق)

۱. تهذیب الأحکام، ج ۳، ص ۱۱۱، فرازی از دعای افتتاح. جهت اطلاع از ترجمه این دعا رجوع شود به همین کتاب، ص ۵۷، تعلیقه.

۲. الکافی، ج ۴، ص ۱۶۲؛ تهذیب الأحکام، ج ۳، ص ۱۰۳؛ مصباح المتعجد، ج ۲، ص ۶۳۰، با قدری اختلاف در مصادر.

مجلس دهم

ضرورت ابلاغ پیام غدیر برای تربیت و رشد نفوس

عید غدیر ۱۴۳۶ هجری قمری

أعوذُ باللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِنَا وَنَبِيِّنَا أَبِي الْقَاسِمِ مُحَمَّدٍ
وَعَلَى آلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ
وَاللَّعْنَةُ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ

قال الله الحكيم في كتابه الكريم:

﴿الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ
وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ
عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا
بِهِ وَعَزَّزُوا وَنَصَرُوا وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾^١

صلواتی ختم کنید!

خداوند در این آیه صفات مؤمنین واقعی را که به پیامبر ایمان آورده‌اند و در
راستای آن ایمان پایداری کرده‌اند بیان می‌کند. می‌فرماید:
«مؤمنین کسانی هستند که از آن پیامبری که از طرف ما فرستاده شده است

١. سوره اعراف (٧) آیه ١٥٧.

متابعت می‌کنند. او اُمّی است (درس نخوانده است) و او را در تورات و انجیل نام بردیم و از او یاد کردیم. این پیامبر آنها را به معروف امر می‌کند و از منکر و کار ناشایست بر حذر می‌دارد، طیبات را بر آنها حلال می‌کند و خبائث را حرام می‌کند، و ثقل و ضیق را از آنها برمی‌دارد، و غل‌هایی را که بر گردن آنها افتاده است یکی پس از دیگری می‌گشاید. حال کسانی که به این پیامبر ایمان بیاورند و او را تعظیم کنند و کمک و یاری کنند و به دنبال آن نوری باشند که با او فرستاده شده است، اینها از جمله رستگاران هستند.»

امروز روز عید غدیر است، روز ابراز و اظهار و نصب ولایت امیرالمؤمنین علیه السلام است. ما از ولایت و مفهوم و پیام غدیر چقدر متوجه شده‌ایم؟ راجع به این پیام، تفسیرهای مختلفی شده است.

بعضی مثل اهل تسنن - اگر انکار نکنند که بقیه انکارش هم می‌کنند - قائل‌اند به اینکه روز عید غدیر، فقط یک روز و یک واقعه تاریخی است که پیغمبر راجع به اهل بیت خود به مردم توصیه کرد: حال که من از این عالم می‌روم، مواظب آنها باشید، بالأخره اینها منتسبین به من هستند؛ این دختر من است، او داماد من است و اینها نوه‌های من هستند! فقط در همین حد، و بیش از این پیام دیگری ندارد.

بعضی‌ها از خود اهل تسنن پا را از این فراتر گذاشته‌اند و گفته‌اند که چطور ممکن است که پیغمبری با این خصوصیات و با این فضائل و مکارم، ده‌ها هزار نفر را در آن بیابان جمع کند و بعد یک‌هم‌چنین مطالبی را بیان کند! افراد عادی یک‌هم‌چنین کاری را نمی‌کنند تا چه رسد به اینکه پیامبری آن‌چنین، این‌گونه سخن بگوید و این عمل را انجام بدهد! پس منظور این است که در مسائل دینی به یک‌هم‌چنین فردی مراجعه کنید و امور خود را از او بپرسید؛ همان‌طور که در زمان خود امیرالمؤمنین علیه السلام این مسئله انجام می‌شد و خلفا در مسائل و گرفتاری‌ها و مشکلات خودشان به امیرالمؤمنین علیه السلام مراجعه می‌کردند. در قضاوت‌هایی که می‌کردند و چه بسا اشتباه بود، امیرالمؤمنین به داد آنها می‌رسید، و بارها شنیده شد که خلیفه اول و خلیفه دوم سخن به مدح امیرالمؤمنین می‌گشودند و نسبت به آن حضرت

ابراز تکریم می‌کردند!^۱ و البته چاره‌ای هم نداشتند، چون بالأخره آن کسی که می‌توانست گره از مشکلات بردارد، تنها شخص شیخ امیرالمؤمنین بود.

در خیلی از مسائل مانند مسائل فقهی و مسائل علمی، افرادی که از جاهای مختلف می‌آمدند و از ادیان مختلف بودند، هیچ‌کدام از این خلفا، از عهده مباحثاتی که مطرح می‌کردند بر نمی‌آمدند و فقط امیرالمؤمنین علیه‌السلام پاسخ‌گو بود. این مسئله در مرأی و منظر همه بود و همه آن را می‌دیدند.

آن شخص می‌آمد و می‌گفت: «خلیفه پیغمبر کیست؟» می‌گفتند: «این شخصی که در اینجا است.» می‌آمد و می‌دید که خلیفه اول است. سؤال می‌کرد و او در جواب می‌ماند و نمی‌توانست پاسخ بدهد؛ آن وقت امیرالمؤمنین بدون هیچ‌گونه ادعا و بدون هیچ‌گونه ابراز و بدون هیچ‌گونه مقام اثبات، مطالب را می‌فرمود و به داد او می‌رسید و بعد سرش را پایین می‌انداخت و به منزل خودش می‌رفت و به هیچ‌کس کاری نداشت.^۲ خب طبعاً باید یک‌هم‌چنین فردی مورد تکریم قرار بگیرد و نسبت به او اظهار تواضع و تذلل و فروتنی بشود.

این هم یک تفسیر دیگر از این واقعه‌ای که اتفاق افتاده است، که البته امروزه هم یک‌هم‌چنین تفسیری از واقعه غدیر مطرح است.

خیلی‌ها می‌گویند: «منظور پیغمبر این است که در مسائل دینی خودتان، راجع به جهنم و بهشت خودتان، راجع به تکالیف خودتان، راجع به امور دینی، امور اخلاقی و راجع به تربیت و تزکیه باید به یک‌هم‌چنین فردی مراجعه بشود.» بله، این حرف تا حدودی صحیح است، البته در صورتی که طرف دیگر را نکند و فقط بخواهد بخشی از واقعیت را بیان کند، نه تمام آن را.

۱. جهت اطلاع بیشتر رجوع شود به *امام شناسی*، ج ۱۱، ص ۱۴۰-۱۴۲ و ص ۱۷۸-۲۰۵ و ص ۳۲۰-۳۵۲.

۲. جهت اطلاع بیشتر پیرامون قضایا و محاکمات امیرالمؤمنین علیه‌السلام، رجوع شود به *امام شناسی*، ج ۱۱، ص ۱۳۵-۳۶۷.

به‌طور کلی باید پاسخ مطالب به‌صورت منطقی داده بشود. اگر یک مطلب راجع به یک قضیه یا یک واقعه گفته می‌شود یا یک برداشت می‌شود، گرچه آن برداشت اشتباه هم باشد، ولی مقتضای فضای علمی و جامعه علمی و منطقی این نیست که با درشتی و با طرد و تضییق پاسخ داده شود، بلکه باید نسبت به مسائل، پاسخ‌های علمی و منطقی داده شود.

اسلام و مکتب تشیع، مکتب منطقی است؛ نه مکتب درشت‌گویی و درشت‌خویی و ایجاد جو نامناسب! این خارج از مکتب تشیع است و رسم بزرگان دین بر این نبوده است.

تفسیر دیگری که بعضی‌ها از واقعه غدیر می‌کنند این است که بعد از پیغمبر باید خلافت و حکومت به این فرد منتقل بشود، یعنی به پرسیدن مسائل علمی و دینی کاری ندارند، به اینکه این قضیه مربوط به تربیت و تزکیه و رشد و تربیت نفوس و به‌دست گرفتن مصالح و مفاسد فرد است کاری ندارند، بلکه فقط به دنبال این هستند که آن منصب و موقعیت حکومت و خلافت و امر و نهی که در زمان رسول خدا به واسطه آن حضرت در میان امت ساری و جاری بود، با ارتحال پیغمبر به این فرد بازمی‌گردد! [از دیدگاه آنها] معنا و مفهوم و پیام غدیر این است.

یعنی همان‌طور که در زمان رسول خدا، حاکم اسلام و حاکم مجتمع، خود شخص پیغمبر بود؛ پیغمبر دستور برای انجام فلان مطلب را می‌داد، دستور برای فلان توقف را می‌داد، نامه به این طرف و آن طرف می‌نوشت، سلاطین را به راه حق و راه راست دعوت می‌کرد، دستور برای جنگ می‌داد، دستور برای مصالحه می‌داد، و به‌طور کلی زمام امور مسلمین و اجتماع در زمان پیغمبر بر عهده آن حضرت بود، همه این مطالب که ما امروزه در اجتماعات مشاهده می‌کنیم، به شخص امیرالمؤمنین علیه‌السلام منتقل می‌شود، و این همان معنای رائج و دارج و متعارفی است که ما در میان خود مشاهده می‌کنیم.

یعنی وقتی که ما به واقعه غدیر مراجعه می‌کنیم و «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلِيٌّ

مولا^۱ را از رسول خدا می شنویم، این مطلب و آنچه تا به حال شنیده ایم اقتضای این را می کند که پیغمبر می خواهند بفرمایند: «تا به حال امر و نهی به دست من بود و امور اجتماع به دست من می گذشت، از این به بعد به دست پسر عم من و دامادم علی بن ابی طالب است.»

البته بعضی ها مطلب را یک مقدار بهتر و عمیق تر متوجه می شوند و می گویند: مسئله انتصاب امیرالمؤمنین، یک انتصاب عادی نیست که یک وزیر برای خودش یک معاون منصوب کند یا یک رئیس جمهور برای خودش وزیری را منصوب کند. این فرد منصوب، تا دیروز مثل سایر افراد در خیابان راه می رفت و کسی جواب سلامش را هم نمی داد، حالا امروز به واسطه انتصابی که شده است، همه تا نود درجه هم جلوی رکوع و سجود بجا می آورند! این انتصابات، انتصابات اعتباری است که ممکن است براساس یک مبنا باشد و ممکن است اصلاً مبنایی هم نداشته باشد که این دیگر راحت تر است!

ولی این مطلب در واقعه غدیر به این کیفیت نبوده است، بلکه در واقعه غدیر براساس ملاک بوده است. این انتصاب، گرچه از ناحیه پیغمبر است، ولی براساس یک ملاک است که آن ملاک «ربط» است. همان طوری که خود رسول خدا با پروردگار ربط داشت، انتصاب امیرالمؤمنین هم براساس این ربط صورت گرفته است، یعنی حضرت از ناحیه پروردگار موظف شدند که این مسئولیت را انجام بدهند؛ همان طور که در آیه شریفه است:

﴿يَأْتِيهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ﴾^۲؛ «ای

پیامبر، تو باید این مطلب را از طرف پروردگار بگویی، نه از طرف خودت!»

۱. الکافی، ج ۱، ص ۴۲۰.

۲. سوره مائده (۵) آیه ۶۷. امام شناسی، ج ۵، ص ۲۳۴:

«ای رسول ما، تبلیغ کن و برسان به مردم آنچه را که از جانب پروردگارت به تو نازل شده است؛ و اگر چنین نکنی، رسالت او را تبلیغ نکرده ای!»

﴿بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ﴾ یعنی پروردگارت گفته این کار را بکن، پروردگارت به تو دستور داده که این رسالت را انجام بده و این مطلب را به مردم ابلاغ کن! اینها مطالب و تفسیرهای مختلفی است که از این واقعه به عمل آمده است.^۱ اما حقیقت قضیه چیست؟ یعنی واقعاً رسول خدا در روز غدیر به دنبال چه مطلبی می‌گشت؟ و چقدر مسئله مهم بود که خدای متعال پیغمبرش را تهدید کند که اگر این کار را انجام ندهی، تمام کارهای بیست و سه سالهات را بر هوا می‌فرستیم، تمام زحمات بیست و سه سالهات را پوچ می‌انگاریم و تمام کارهایی که در این بیست و سه سال انجام داده‌ای را محو می‌کنیم و همه را به دیوار می‌زنیم؟! آیه این را می‌گوید: ﴿وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ﴾ کأنَّ اصلاً هیچ کاری انجام نداده‌ای!

این چه قضیه‌ای بوده است که پیغمبر تا این حد از طرف پروردگار مورد عتاب و خطاب قرار گرفته است و به این کیفیت با این عبارتهای غلاظ و شداد مأمور شده است که این کار را انجام بدهد؟!

اهل تسنن و برادران عامی ما طبق آیه شریفه، بدون عناد و بدون چشم‌پوشی از واقعیات - همان‌طوری که خیلی از آنها اعتراف کرده‌اند - به این مسئله ملتزم نشده‌اند و ولایت امیرالمؤمنین علیه‌السلام را نپذیرفته‌اند و واقعه غدیر را حمل بر مسائل دیگر - [مثل] توصیه پیغمبر به اهل‌بیتش - می‌کنند! آنها می‌گویند: «ما اهل‌بیت پیغمبر را دوست داریم و تکریم می‌کنیم و احترام می‌گذاریم!» راست هم می‌گویند و غیر از معاندین خودشان، بقیه به اهل‌بیت پیغمبر احترام می‌گذارند. الآن عده کمی هستند که از نواصب و جاحدین و مخالف و معاند با اهل‌بیت هستند، ولی بقیه این‌طور نیستند؛ اسماء بچه‌هایشان را اسماء ائمه می‌گذارند و در بسیاری

۱. جهت اطلاع پیرامون تفسیر و مفاد روایت شریف «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيَ مَوْلَاهُ» رجوع شود به

از این ممالک اسلامی و ممالک عربی برای موالید ائمه مجالس می‌گیرند، شیرینی می‌دهند، تو سئل می‌جویند و نذر می‌کنند.

اینها چیزهایی است که معمول و مرسوم است، ولی صحبت در این است که ولایت امیرالمؤمنین و آنچه را مورد نظر پیغمبر است نپذیرفته‌اند. اینکه پیغمبر آمد و این مطلب را با این غلاظ و شداد بیان کرد، معنایش این است که این افراد به‌طور کلی اصل رسالت پیغمبر را قبول ندارند؛ چون ابلاغ این مسئله و رساندن این مسئله به مردم مساوی است با اثبات رسالت پیغمبر، و نفی این مطلب مساوی است با نفی رسالت پیغمبر! [آیه می‌فرماید]: اگر این رسالت را انجام دادی، به رسالت خود در این بیست و سه سال عمل کرده‌ای، و اگر این رسالت را انجام ندادی، این بیست و سه سال بر هوا رفته است!

پس کسی که واقعه روز غدیر را بر آن مبنا و بر آن مسیر و بر آن هدف و بر آن ذهنیتی که پیغمبر براساس آن ذهنیت و براساس آن هدف و براساس آن دستور از ناحیه پروردگار [ابلاغ کرده است] نپذیرد، خود پیغمبر را نپذیرفته است؛ دودوتا چهارتا است و خیلی واضح و خیلی آشکار است و نیاز به رمل و اسطرلاب و معما و این چیزها ندارد. چون رسول خدا تبلیغ ولایت امیرالمؤمنین و این رسالت را مساوی با همان رسالت خود در میان مردم قلمداد می‌کند.

حال سؤال این است که آیا منظور از این واقعه غدیر فقط حکومت است؟ یعنی یا علی، بعد از من تو خلیفه هستی، باید بیایی در میان مردم حکومت کنی، امر و نهی کنی، این‌طور کنی، آن‌طور کنی!

چه اشکالی دارد که یک شخص دیگر بیاید و این کار را انجام بدهد و آدم خوبی هم باشد؟! حالا نمی‌گوییم آدم معاندی باشد، مثل آنهایی که آمدند و چه کارهایی کردند، و برای تثبیت خلافت خودشان، تا آنجا حاضر شدند که دختر پیغمبر را هم بین در و دیوار تکه‌تکه کردند! حالا ما نمی‌گوییم که یک شخص مثل آنها بیاید، بلکه یک فرد عادی از صحابه مثل سعد بن عباده بیاید و بگوید: «من حکومت

را به دست می‌گیرم، امیرالمؤمنین هم حضور داشته باشد، مخلص امیرالمؤمنین هم هستیم، اصلاً امیرالمؤمنین را می‌آوریم امام جماعت می‌کنیم و پشت سرش هم می‌ایستیم و نماز می‌خوانیم و هیچ مخالفتی هم با او نمی‌کنیم و دستورات دین و مسائلمان را هم از امیرالمؤمنین می‌پرسیم که مثلاً آیا متنجس، منجس است یا نیست؟ یا فلان شرط در حال احرام که اخلال به آن وارد بشود، حکمش چیست و كفاره‌اش چقدر است؟ و امثال ذلک.»

مگر ما الآن این کار را نمی‌کنیم؟ هر کسی رساله یک مرجع را می‌گیرد و می‌گذارد در طاقچه و در قضایا و مسائل باز می‌کند و می‌بیند. حالا آیا آن مرجع حاکم است؟! ده تا و صد تا حاکم که نداریم؛ فقط یک حاکم داریم. هر کسی برای خودش مقلد و مرجعی دارد که به او مراجعه می‌کند و از او تقلید می‌کند. یکی می‌گوید این مرجع بهتر است و دیگری می‌گوید آن مجتهد اعلم است و باهم دعوی هم ندارند. ممکن است دو تا شریک دو تا رساله مختلف داشته باشند؛ این می‌گوید من این شخص را اعلم می‌دانم و از او تقلید می‌کنم، دیگری می‌گوید من آن شخص را اعلم می‌دانم و از او تقلید می‌کنم، ولی در مسائل با همدیگر کنار می‌آیند. چون اگر باهم کنار نیایند و در آن مسائل حساس اختلافات را کنار نگذارند به ضررشان است، و چه مسئله‌ای حساس‌تر از این مسائل؟!

خب در آن زمان هم همین‌طور بود. چه اشکال داشت که یک نفر مانند مهاجرین یا انصار حکومت کند؟ یعنی واقعاً ما باید به این مسئله برسیم که این افرادی که به فهم‌های مختلف از این قضیه رسیده‌اند، چه عاملی باعث آن شده است؟ چه باعث شده که آنها به این نتیجه برسند؟ این مسئله جای حرف است! آیا واقعاً آن‌طوری که باید و شاید به قضیه غدیر پرداخته شده است که چه پیامی در این قضیه غدیر برای افراد وجود دارد؟

اصلاً چرا راه دور برویم! واقعاً ما همین زمان خودمان را در نظر بگیریم؛ آیا الآن امام زمان ارواحنا له الفداء در میان ما هست یا نیست؟ هست! آیا ما ایشان را

می‌بینیم؟ نه خیر! حالا که ایشان را نمی‌بینیم، کافر و مرتد هستیم و دین نداریم؟! نه خیر، ما تا به حال قابلیت برای رؤیت آن حضرت را نداشته‌ایم، خدا هم ایشان را از دیدگان ما غائب کرده است تا در موقع مقتضی ظهور کند و آنچه در شأن امامت و در شأن ولایت او است انجام بدهد.

بسیار خوب، حالا همان طوری که الآن امام زمان در غیبت هستند، امیرالمؤمنین علیه‌السلام که پدر امام زمان و بالاتر از امام زمان هم هست در منزل خودش نشسته است، افراد دیگر هم می‌آیند و به مسائلشان می‌رسند، به نماز و روزه و خمس و زکات و حج و این مطالبشان می‌رسند. مگر الآن این طور نیست؟! خوب حالا چه اشکال داشت که در زمان پیغمبر هم مسئله به همین کیفیت می‌بود؟! یعنی پیغمبر بگوید که این علی در خانه بنشیند و وقت خودش را به این کار را بکن، آن کار را نکن، جنگ برو و صلح بکن و فلان بکن و یا نامه دادن به این و آن نگذرانند و بنشینند افراد را تربیت کند؛ کاری که امام صادق و امام باقر علیهما السلام کردند.

مگر امام باقر و امام صادق علیهما السلام به حکومت رسید؟! مگر در تحت حکومت کفر نبودند؟! آیا حکومت منصور دوانیقی حکومت عادلانه و اسلامی بود؟! آیا حکومت هارون الرشید و حکومت مأمون، حکومت اسلامی بود؟! یا اینها ائمة الکفر بودند و ائمة ظلم بودند! خوب در عین حال ائمة هم [در آن دوره] بودند. امام رضا در تحت چه حکومتی زندگی می‌کرد؟ امام کاظم در تحت چه حکومتی زندگی می‌کرد؟ چند سال از آخر سنّ امام موسی بن جعفر در زندان همین حکام گذشت، از این زندان به آن زندان؛ *من سجنٍ إلى سجنٍ!* بعضی‌ها دوازده سال می‌گویند، بعضی‌ها حداقل هشت سال می‌گویند، حالا شش سال هم گفته شده است.^۱

۱. رجال الکشی، ص ۴۳۰: «و بقی أبو الحسن علیه السلام فی الحبس أربع سنین، و کان حبسه هارون.» ترجمه: «امام کاظم علیه‌السلام چهار سال در زندان بودند و هارون الرشید او را زندانی کرده بود.» (محقق)

آیا آن حاکمی که موسی بن جعفر را به زندان می‌اندازد، حاکم اسلام است؟! شما اسم او را حاکم اسلام می‌گذارید؟! حالا نماز هم بخواند، نماز جمعه هم بخواند، بالای منبر هم برود، در مدینه کنار قبر پیغمبر بایستد و دستش را بگذارد و «يَا بَنَ عَمِّ؛ ای پسرعمو» هم بگوید. اینها خودشان را پسرعمو می‌دانستند! اما از آنجا موسی بن جعفر را حبس می‌کند و به زندان می‌اندازد، اوّل بصره، بعد کجا، بعد کجا، بعد هم آن زندان آخر که چه بر سر موسی بن جعفر آمد که در آن زندان از خدا تقاضای مرگ کرد! آیا اینها حکام اسلام بودند؟!

الآن هم همین‌طور است. چه اشکال دارد که همین وضعیتی که الآن برای ما هست، باشد؛ نماز می‌خوانیم، روزه می‌گیریم، حج می‌رویم و کار انجام می‌دهیم، امام زمان علیه‌السلام هم در پس پرده غیبت هست و هر کسی هم به تکالیفش عمل می‌کند و مشکلی هم پیش نمی‌آید. این شخص این مجتهد را اعلم می‌داند و از او تقلید می‌کند، آن شخص هم آن مجتهد را اعلم می‌داند و از او تقلید می‌کند. چه مسئله‌ای در اینجا هست که پیامبر به خاطر آن مسئله باید از طرف خدا این را ابلاغ کند که ای مردم، این قضیه شوخی نیست؛ این قضیه قضیه‌ای است که اگر انکار کنید، من را انکار کرده‌اید!

همین وضعیت و همین موقعیت را ما الآن داریم. آیا الآن امام زمان علیه‌السلام در میان ما هست تا بگوییم که همان واقعه غدیر در امروز اتفاق افتاده است و باید با آن حضرت بیعت کنیم؟! خب [ظاهراً] که امام زمانی در کار نیست و امام زمان در پس پرده غیبت است؛ پس آیا اعمال و رفتار ما باطل است؟! اگر این‌طور باشد که

﴿ تاج الموالید، ص ۹۶:﴾

«و كان محبوباً في أيام إمامته مدّة طويلة من جهة الرّشيد عشر سنين و شهراً و أياماً.»

ترجمه: «آن حضرت در دوران امامتش به دستور هارون الرشید مدت زیادی در زندان بود که به ده سال و یک ماه و چند روز می‌رسید.» (محقق)

۱. رجوع شود به الإرشاد، ج ۲، ص ۲۳۹ - ۲۴۳.

همه ما کافر هستیم و خلاصه فی امان الله، و دیگر هیچ نتیجه‌ای مترتب نیست! ما چه تقصیری داریم؟!

در همان زمان سابق وقتی که مرحوم آقا - رضوان الله علیه - آن کتاب معروف خودشان را می‌نوشتند، من یک روز با ایشان راجع به مسئله و جوب نماز جمعه صحبتی داشتم. از همان زمان نظر بنده بر این بود که نماز جمعه واجب عینی و تعیینی است و اختصاص به زمان پیامبر یا ائمه یا به زمان حکومت اسلام ندارد؛ بلکه حتی در زمان حکام و سلاطین ظالم هم در همه جای دنیا [نماز جمعه واجب است]. مثلاً اگر الان یک عده در استرالیا باشند، باید نماز جمعه بخوانند و لازم نیست که حتماً در یک بلد اسلامی و در جایی که حاکمش هم حاکم اسلامی است باشند و حکومت اسلامی داشته باشد؛ بلکه نماز جمعه در همه جا واجب عینی و تعیینی است. اگر شرایط در هفت نفر و حتی در پنج نفر اجتماع پیدا کند به طوری که یک نفر بتواند خطبه‌ای بخواند، نصیحتی بکند، یک مطلب اخلاقی بگوید و سخنی بگوید، واجب است که آنها به جای نماز ظهر، نماز جمعه بخوانند. این بنده از زمان مرحوم آقا - رضوان الله علیه - یک‌هم چنین مطلبی به نظرم می‌آمد و بعدها هم با ایشان راجع به این مسئله صحبت کردیم.

مطلب و اشکالی را که بنده در آن زمان مطرح کردم و در پاورقی‌های رساله و جوب صلاة الجمعة هم آورده‌ام و رفقا می‌توانند به آنجا مراجعه کنند،^۱ این بود که: جداً مسلمینی که الآن در این زمان متولد می‌شوند و رشد و نما پیدا می‌کنند، چه گناهی کرده‌اند که در زمان ائمه به دنیا نیامده‌اند؟! یکی در زمان امام رضا علیه السلام به دنیا می‌آید، در شهر مدینه در جوار حضرت زندگی می‌کند و می‌تواند به حضرت دسترسی پیدا کند و سؤال کند؛ یکی هم هزار و چهارصد سال بعد به دنیا می‌آید، این شخص چه تقصیری دارد و چه گناهی کرده است؟! چرا این فرد باید از مواهبی که

۱. رجوع شود به ترجمه صلاة الجمعة، ص ۹۵، تعلیقه.

نصیب مسلمانان و افراد در زمان ائمه علیهم السلام است بی بهره باشد، در صورتی که شرایط تولد در اختیار انسان نیست، بلکه مربوط به تقدیر پروردگار است؟! چرا ما نباید به یک‌هم‌چنین لطف و مرتبه و عنایتی که شامل حال افراد و اصحاب ائمه علیهم السلام در آن زمان است، نائل بشویم؟! این یک مطلب است.

این نکته مهمی است که باید به آن توجه کرد؛ یعنی اگر مثلاً ما از رسول خدا پرسیم که اگر شما در این زمان بودید، در زمانی که خودتان را در شرایطی احساس و تصور می‌کردید که بیش از آنچه که بتوانید به خود پردازید کار دیگری از دستتان بر نمی‌آید، در یک‌هم‌چنین شرایطی با مسئله ولایت و با این قضیه‌ای که در عید غدیر مطرح کردید، چگونه مواجه می‌شدید؟

الآن برای همه ما این سؤال هست که آیا این زمانی که ما الآن در آن هستیم همان زمانی نیست که بعد از پیغمبر بوده است؟ منتها بعد از پیغمبر، امیرالمؤمنین را با آن کیفیت خانه‌نشین کردند که ریسمان به گردن امیرالمؤمنین بستند و برای بیعت به مسجد کشاندند^۱ - خب الحمد لله در این زمان این حرف‌ها نیست - و بعد امیرالمؤمنین به در خانه یک‌یک مهاجرین و انصار و این طرف و آن طرف رفت و فرمود: «آیا شما در این واقعه نبودید؟! آیا شما در قضیه غدیر نبودید؟! آیا شما از پیغمبر نشنیدید?!» گفتند: «یا علی، دیگر وقتش گذشته است و حوصله در دسر نداریم! داری می‌بینی که چه کسانی آمده‌اند و چه شمشیرهایی دور و برشان است!»^۲

مگر الآن غیر از آن زمان است؟ منتها در آن زمان امیرالمؤمنین رفتند در منزلشان، افرادی آمدند و به یک طرف دیگر رفتند، صف‌های جماعت پر شد. نماز خوانده می‌شد ولی پشت سر چه کسی خوانده می‌شد؟ ابوبکر! نماز پشت سر پیغمبر

۱. رجوع شود به کتاب سلیم، ج ۲، ص ۵۸۵ - ۵۸۷؛ شرح نهج البلاغه، ابن ابی‌الحدید، ج ۲، ص ۵۷؛ السقیفة و فدک، ص ۵۱؛ الإمامة و السياسة، ص ۳۰.

۲. رجوع شود به الإمامة و السياسة، ص ۲۹.

تبدیل شد به نماز پشت سر ابوبکر! امیرالمؤمنین هم مدتی بودند، ولی بعداً به خاطر مسائلی خود آن حضرت هم آمدند و در همان مسجد مدینه به همین‌ها اقتدا کردند. امیرالمؤمنین جماعت مسلمین را ترک نکردند؛ بلکه آمدند و به اینها اقتدا کردند.^۱ ما با آنهایی که امیرالمؤمنین را رها کردند و رفتند کاری نداریم، بالأخره رفتند دنبال آن کسانی که باید بروند. اما آنهایی که پشت سر امیرالمؤمنین ماندند، آیا مشمول همین کلام پیغمبر هستند؟ یعنی چون الآن امیرالمؤمنین دیگر آن حکومت را ندارد، آن ولایت را ندارد، آن امارت را ندارد، همه معطل هستند و فایده‌ای ندارد! می‌خواهند در خانه‌اش بیایند، می‌خواهند نیایند! آیا این طوری بوده است یا اینکه نه، مسئله چیز دیگری بوده است؟!

امیرالمؤمنین که در منزل خانه‌نشین می‌شود، بدن او خانه‌نشین می‌شود؛ اما روح او، نفس او، جان او، ولایت او، باطن او، مشیت او، قدرت او، عنایت او، واسطه فیض بین خدا و خلق بودن او، مربی بودن او، تزکیه‌کنندگی او، اطلاع بر نفوس داشتن او، مصالح و مفاسد هر شخصی را کما هوو بعینه تشخیص دادن او، تمام اینها به جای خود محفوظ است.

آیا اینکه پیغمبر در روز غدیر فرمود: «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلِيٌّ مَوْلَاهُ» معنایش این است که ای مردم، در این مدت بیست و سه سال چه برداشتی از من نسبت به خود احساس می‌کردید؟ آیا من پیغمبر آمدم تا فقط برایتان مسئله بگویم؟! آیا این رسالت من بود؟! خب ممکن است یهودی و نصرانی هم دو تا کتاب بخواند و چند سال درس بخواند و بعد بیاید همین مسائل را بگوید.

ما افراد بسیاری را به اسم و نشان از عوامل بیگانه سراغ داریم که نه خدا را قبول داشتند و نه پیغمبر را قبول داشتند و نه اسلام را قبول داشتند، آمدند در همین حوزه‌ها درس خواندند و از علمای طراز اول حوزه به‌شمار می‌آمدند و بعد معلوم شد

۱. تفسیر القمی، ج ۲، ص ۱۵۹.

که آلت دست فلان کشور هستند و با کجا ارتباط دارند و سر از کجاها درآوردند! خب چه کسی می‌فهمید که این شخصی که الآن عمامه سرش است و با این کیفیت می‌آید و می‌رود، الآن در باطنش چه خبر است؟ چه شخصی اطلاع داشت؟ از کجا می‌فهمیدند؟ سؤال‌های علمی‌شان را از این فرد می‌پرسیدند، درس‌هایی که اینها می‌دادند از نقطه‌نظر عمق و جامعیت کم‌نظیر بود. حالا بنده اسم نمی‌برم و دیگر وارد این زمینه نمی‌شوم. بعد دیگر جریانی اتفاق می‌افتد و می‌بینند که عجب، این آقا سر از کجا درآورده و آن یکی سر از کجا درآورده و این به کجا وصل است! پیغمبر که نیامد مسئله بگوید. [فرمودند] آیا شما از این بیست و سه سال بودن من پیش خود، فقط حکومت را فهمیدید؟! خب خیلی‌ها حکومت می‌کنند! مگر الآن در دنیا حکومت نمی‌کنند؟! خیلی‌ها دارند حکومت می‌کنند و تمام مردم هم از حکومتشان خیلی راضی هستند و می‌گویند: آفرین.

خیلی از کشورها هستند که وقتی از افراد آنها سؤال می‌کنیم می‌گویند: «بهتر از این نمی‌شود!» واقعاً هم بهتر از این نمی‌شود. الآن بعضی از این کشورها هستند که افراد در محکمه‌های قضائی آنها همین‌طور چشم به در می‌مانند تا دوتا شاکی بیایند و اقامه دعوا کنند! بله داریم، خیلی هم داریم و بنده هم اطلاع دارم! یعنی در محکمه شاکی پیدا نمی‌شود که بیاید اقامه دعوا کند. چون هر کسی به کار خودش می‌پردازد؛ آن یکی به کار خودش، آن یکی هم به کار خودش، آن یکی طبق قانون و آن یکی هم طبق قانون! خب دیگر دعوا نمی‌شود و افراد می‌دانند که اگر بخواهند از حدّ خودشان تخطی کنند با قانون سروکار دارند! خب مگر کسی مریض است که بلند شود بیاید؟! آن کسی از حدّ خودش تخطی می‌کند که مطالب دیگری را در سر می‌پروراند، لذا می‌بینید که چه خبر است!

اگر قرار باشد که خدا به مردم بگوید: «ما پیغمبری برایتان می‌آوریم که به شما امر و نهی بکند!» می‌گوییم: همین الآن هست! شما از این حکومت بهتر می‌خواهی بیاوری؟! خود مردم قانون را وضع می‌کنند که این کار را بکنیم و آن کار را نکنیم و آن

را انجام می‌دهند. تمام شد و رفت! در هر جا هم که شبهه و نقصانی پیدا بشود، تبصره و تذییل و پی‌نوشت و پانوشت انجام می‌دهند و مشکل و مسئله‌ای پیش نمی‌آید.

پس این چه قضیه‌ای است؟ پیغمبر به مردم می‌گوید: «از این بیست و سه سالی که من با شما بودم، چه احساسی در شما پیدا شد، من چه مسئله و مطلبی را خواستم در شما القا کنم و به شما بفهمانم که بعضی‌تان فهمیدید، ولی اغلبان نفهمیدید؟!» آن فقط قضیه تربیت بوده است! من در این بیست و سه سال نیامدم که به شما مسئله بگویم، مسئله را همه به شما می‌گویند؛ نیامدم حکومت کنم، حکومت هست؛ الآن در دنیا حکومت‌هایی هست که مردم بسیار از آنها راضی هستند.

عمر بن عبدالعزیز حکومتی کرد که وقتی از دنیا رفت، افراد زیر جنازه‌اش بر سرشان می‌زدند! صد رحمت به این عمر بن عبدالعزیز نسبت به سایر خلفا و حکام بنی‌امیه و بنی مروان و بنی عباس که باز حداقل به نحوی عمل کرد که خود این مردم راضی بودند. زیر جنازه یک‌هم‌چنین فردی مثل ابر بهار گریه می‌کردند، درحالی‌که همین عمر بن عبدالعزیز هم غاصب ولایت و غاصب خلافت بوده است!

۱. الخرائج و الجرائح، ج ۱، ص ۲۷۶:

«قال أبو بصیر: كنت مع الباقر عليه السلام في المسجد إذ دخل عليه عمر بن عبد العزيز عليه ثوبان مُمَصَّران مُتَكَيِّئان على مولى له فقال عليه السلام: "لَيْلَيْنِ هَذَا الْغُلَامُ فَيُظَهِّرُ الْعَدْلَ وَيَعِيشُ أَرْبَعَ سِنِينَ ثُمَّ يَمُوتُ فَيَبْكِي عَلَيْهِ أَهْلُ الْأَرْضِ وَيَلْعَنُهُ أَهْلُ السَّمَاءِ." فقلنا: يا ابن رسول الله أليس ذكرت عدله و إنصافه؟ قال: "يَجْلِسُ فِي مَجْلِسِنَا وَلَا حَقَّ لَهُ فِيهِ ثُمَّ مَلَكَ وَأَظْهَرَ الْعَدْلَ جُهْدَهُ."»

ترجمه: «ابوبصیر گوید: در خدمت امام باقر علیه السلام در مسجدالنبی بودم که عمر بن عبدالعزیز وارد شد درحالی‌که دو جامه خوش‌رنگ به تن داشت و به غلام خود تکیه زده بود. حضرت فرمودند: «همانا این جوان امر خلافت را به‌دست می‌گیرد و عدالت را ظاهر می‌سازد و چهار سال بدین منوال زندگی می‌کند و سپس از دنیا می‌رود، آنگاه اهل زمین بر او خواهند گریست و اهل آسمان او را لعنت خواهند کرد.» از حضرت پرسیدیم: یا ابن‌رسول‌الله، آیا چنین نیست که عدالت و انصافش را برای ما توصیف نمودید؟ حضرت فرمودند: «او در جایگاه ما می‌نشیند درحالی‌که چنین حقی برای او نیست! سپس به‌اندازه توان خود عدالت می‌ورزد.» (محقق)

در طول تاریخ افراد زیادی بودند که از نظر حکمرانی مورد احترام مردم بودند و مردم از رفتن آنها واقعاً ناراحت می‌شدند و واقعاً ضجه می‌زدند. کافی است که یک شخص قدری صداقت، وجدان، عدالت و فهم داشته باشد، دیگر بقیه کارها درست است و بقیه کارها مشکلی نیست. مگر آنچه مردم می‌خواهند چیست؟ رعایت حقوق، احقاق حق، اقامه عدل و رفع ظلم. حالا دیگر کاری به این ندارند که این شخص نماز می‌خواند یا نمی‌خواند و نماز شبش ترک می‌شود یا نمی‌شود. می‌گویند ما به اینها کاری نداریم؛ بلکه آنچه ما با آن کار داریم این است که از حدود تجاوز نشود و کسی به حد دیگری تجاوز نکند، همین مقدار کافی است! این هم با قوانینی که به وجود می‌آید، خود مردم عمل می‌کنند.

آن چیزی که خدا پیغمبر را برای آن فرستاد و پیغمبر در این بیست و سه سال برای آن اقدام کرد عبارت بود از: تربیت و تزکیه نفوس و رشد افراد به سرحد کمال! رسالت پیغمبر در این مدت بیست و سه سال این بود.

پیغمبر این طور نبود که بگوید این کار را انجام بدهید و بعد برود کنار؛ بلکه پیغمبر می‌گفت که این کار را انجام بدهید و بعد از افراد سؤال می‌کرد که آیا انجام دادید یا ندادید؟ آیا به دستوری که به شما دادم عمل کردید یا نکردید؟ آیا راجع به فلان قضیه رفتید یا نرفتید؟ این رسالت، رسالت پیغمبر بود که به واسطه آن اشراف باطنی و آن ربط واقعی و حقیقی بین خود و پروردگار، نفوس را به واسطه این اعمال، به مرتبه تکامل و فعلیت درمی‌آورد! کار پیغمبر این بود.

البته در زیرمجموعه این قضیه و در این محور، حکومت هم قرار دارد، امر و نهی هم قرار دارد، انجام بده و انجام نده هم قرار دارد، اینجا جنگ بشود و آنجا صلح بشود و آنجا این برخورد بشود هم قرار دارد، که این کارها جز از کسی که قلب او متصل به ملکوت است و از عالم ملکوت بر او الهام می‌شود، از هیچ فرد دیگری متمسکی نخواهد بود! این نحوه از اجرا و این نحوه از عمل، فقط از شخص رسول خدا و آن کسی می‌تواند متمسکی بشود که او هم در همان راستا قرار دارد.

پیغمبر افراد بسیار زیادی را برای جنگ نصب می کرد، از پیغمبر سؤال می کردند تا چه حد از او اطاعت کنیم و حد و مرزش چیست؟ حضرت می فرمودند:

تا آن حدی که مخالفت با دستور خدا نکند، اگر مخالفت کرد شما نباید از او اطاعت کنید!^۱

این عین عبارت و عین صراحت پیغمبر است.

ولی این حرف را راجع به امیرالمؤمنین علیه السلام نزدند! نفرمودند: ای مردم، تا وقتی از علی تبعیت کنید که مخالف رضای خدا انجام نداده است، بلکه

۱. الجمل و النصره، ص ۴۲۰:

«و رَوَى أَبُو مُحَمَّدٍ لَوْطُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: لَمَّا اسْتَعْمَلَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَبْدِ اللَّهِ بْنَ الْعَبَّاسِ عَلِيَّ الْبَصْرَةَ خَطَبَ النَّاسَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ وَ صَلَّى عَلَى رَسُولِهِ ثُمَّ قَالَ: "يَا مَعْشَرَ النَّاسِ، قَدْ اسْتَخَلَفْتُ عَلَيْكُمْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْعَبَّاسِ؛ فَاسْمَعُوا لَهُ وَ أَطِيعُوا أَمْرَهُ مَا أَطَاعَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ. فَإِنْ أَحَدَتْ فِيكُمْ أَوْ زَاغَ عَنِ الْحَقِّ فَأَعْلِمُونِي أَعَزَلُهُ عَنْكُمْ ...".»

سرّ الفتوح، ص ۷۷، تعلیقه: «امیرالمؤمنین علیه السلام زمانی که عبدالله بن عباس را والی بصره نمودند، برای مردم خطبه ای خواندند که پس از حمد و ثنای الهی و صلوات بر پیامبر اکرم فرمودند: "ای گروه مردمان، به تحقیق که من عبدالله بن عباس را جانشین خودم بر شما گماشتم؛ پس از او فرمان شنوی داشته باشید و دستوراتش را اطاعت کنید تا زمانی که از خدا و پیامبرش اطاعت می کند و براساس ممشی و سنت حرکت می کند. پس اگر بدعتی در میان شما انجام داد یا عدول از حق نمود، مرا با خبر نمایید تا او را عزل نمایم ...".»

نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ۴۱۱، نامه ۳۸:

«... أَمَا بَعْدُ؛ فَقَدْ بَعَثْتُ إِلَيْكُمْ عَبْدًا مِنْ عِبَادِ اللَّهِ لَا يَنَامُ أَيَّامَ الْخَوْفِ وَ لَا يَنْكُلُ عَنِ الْأَعْدَاءِ سَاعَاتِ الرَّوْعِ، أَشَدَّ عَلَى الْفُجَّارِ مِنْ حَرِيقِ النَّارِ وَ هُوَ مَالِكُ بْنُ الْحَارِثِ أَخُو مَذْحِجٍ، فَاسْمَعُوا لَهُ وَ أَطِيعُوا أَمْرَهُ فِيهَا طَائِقُ الْحَقِّ ...».

ترجمه: «... اما بعد؛ بنده ای از بندگان خدا را به سوی شما فرستادم که در ایام خوف و ترس نخوابد، و ساعات هولناک از دشمنان نهراسد و عقب ننشیند، از آتش سوزان بر بدکاران سوزنده تر است، و او مالک بن حارث از قبیله مذحج است. سخنش را بشنوید، و امرش را در آنچه مطابق حق است اطاعت نمایید ...» (محقق)

فرمود: «عَلِيٌّ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَ عَلِيٍّ حَيْثُمَا دَارَا!»^۱ تا وقتی که علی زنده است، هر عمل او، هر فکر او، هر سکوت او، هر قیام او، هر سخن او، هر خموشی او، هر حرف او و هر حرکت او حق است و باید از او پیروی کرد؛ در جایی که شمشیرش را بالا می‌برد، تو هم شمشیرت را بالا ببر! در جایی که شمشیرش را فرود می‌آورد، حق نداری حرف بزنی که ای علی چرا اینجا شمشیر فرود آوردی؟ چرا این فرد را از بین بردی؟ چرا او را از بین بردی؟ چرا در جنگ صفین عمرو عاص را از بین بردی که جنگ به نفع تو تمام بشود؟ چرا وقتی که افراد شریعه و نهر را از لشکر معاویه پس گرفتند، مقابله به مثل نکردی؟ «چرا» در کار علی معنا ندارد!

این طور نیست که ما همین طور در خانه بنشینیم و حلوای زعفرانی درست کنیم و بخوریم و بگوییم: یا علی، ما به دنبال تو هستیم! نه خیر، در آن موقعیت حساس و در آن وضعیتی که سرنوشت به آن وضعیت بستگی دارد، آن موقع باید به دنبال علی باشیم! همین طور نشستن و به دنبال علی بودن که کاری ندارد! نماز را که همیشه می‌شود خواند، روزه را که در ماه رمضان می‌شود گرفت، حج را هم که انجام می‌دهیم. آن وقتی که امیرالمؤمنین می‌گوید این کار را بکن، انسان باید انجام بدهد؛ نه از پیش خود، و نه کم و نه زیاد!

رسول خدا در این بیست و سه سال برای این آمد که بگوید من از طرف خدا مأمور هستم که شما را از علل و اسباب طبیعی بیرون بیاورم، دیدگاه شما را از توجه به علل و اسباب و اثر و متأثرات طبیعی خارج کنم، نفس شما را از آن هواها و از آن تمایلاتی که مانع برای رسیدن شما است بیرون بیاورم، دیدگاه شما را تغییر بدهم، تمایلات شما را عوض کنم، نفوس شما را از عالم حیوانی به عالم انسانی ببرم! این مسئولیت من بوده است.

چه کسی در اینجا می‌آید و پا به میدان می‌گذارد؟ لذا آیه شریفه می‌فرماید:

۱. مناقب آل ابی طالب علیهم السلام، ج ۳، ص ۶۲، با قدری اختلاف.

مؤمنین کسانی هستند که به دنبال یک‌هم‌چنین پیغمبری هستند که:

﴿وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ﴾؛^۱ «و آن غل‌هایی را که ما

در این دنیا بر گردن خود انداخته‌ایم خارج می‌کند.»

حکومت‌هایی که الآن در دنیا به‌عنوان حکومت‌های عادلانه مطرح هستند و مورد توجه اجتماع قرار گرفته‌اند و همه به آن حکومت‌ها افتخار می‌کنند، کدام‌یک از این مسئولیت‌ها را به عهده دارند؟ حکومت کاری ندارد که این شخص در منزل خودش نماز می‌خواند یا نمی‌خواند و در منزل خودش فلان عمل خلاف را انجام می‌دهد یا نمی‌دهد؛ بلکه فقط می‌گوید: «در خیابان نباید این کار را انجام بدهی! وظیفه من این است که جلوی تو را نسبت به انجام عمل خلاف که مورد طرد اجتماع است در خیابان و در مرأی و منظر بگیرم.» گرچه آن عمل خلاف حتی در خیابان و در مرأی و منظر هم برای خودش حقی باشد، ولی کاری به این قضیه ندارد.

بسیاری از این تظاهرات خلاف عفت و خلاف ناموس و تظاهرات فاسدی که الآن در همان کشورها به‌عنوان حقوق اولیه انجام می‌شود، حکومت با آنها کاری ندارد؛ می‌گوید بگذار انجام بدهند، آنها که متعرض کسی نمی‌شوند، آنها که ماشینی را آتش نمی‌زنند، آنها که جایی را تخریب نمی‌کنند، بلکه می‌گویند الآن حقم این است و می‌خواهم به این کیفیت حقم را بیان کنم. ما هم کاری به آنها نداریم، هر چه می‌خواهد باشد؛ جلوی بچه پنج ساله باشد یا جلوی پیرمرد هشتاد ساله باشد، به این حرف‌ها کاری نداریم! خط قرمزهای ما این نیست، ما خط قرمزهایمان عبارت از «تعدی به دیگران» است، اگر بخواهی تعدی بکنی جلویت را می‌گیریم، پلیس می‌آید و ممانعت می‌کند. دیگر کاری نداریم به اینکه این شخص در باطن خودش چیست! اگر بخواهد خودش را اعدام هم بکند کاری نداریم؛ اگر اعدام کرد و متوجه شدیم، پلیس می‌آید در منزل را باز می‌کند و ما شخص را برمی‌داریم و

۱. سوره اعراف (۷) آیه ۱۵۷.

می‌بریم در همین قبرستان دفن می‌کنیم.

اما پیغمبر این را نمی‌گوید، بلکه می‌گوید: اگر خودت را اعدام کنی، خدا در روز قیامت پدرت را درمی‌آورد! ما با خودت کار داریم، با زن و بچه‌ات کار داریم، با اجتماعت کار داریم، با ارتباطاتت کار داریم، با حرفت کار داریم، با عملت کار داریم، با تفکرت هم که می‌کنی کار داریم!

کدام یک از این حکومت‌ها یک‌هم‌چنین مسئله‌ای را مطرح می‌کند که حتی نباید تفکر خلاف نسبت به رفیقت بکنی و اگر خلاف فکر کنی خدا پدرت را درمی‌آورد! نه، آن حکومت‌ها این حرف‌ها را ندارند، می‌گویند: اگر می‌خواهی حرف بزنی بزن! تا مادامی که دشنام به کس دیگری نباشد که از حقوق او تلقی بشود، هرچه دلت می‌خواهد بگو! اصلاً بیا در روزنامه بر علیه خدا و مسیح هم حرف بزن! آزادی است و مسئله‌ای نیست، حدّ آزادی این است! فقط از نقطه‌نظر فیزیکی نسبت به دیگری تعرضی نداشته باشید، حالا هر کاری می‌خواهید بکنید، آزاد هستید! این می‌شود یک حکومت عادلانه و مورد رضای همه افراد!

اما آن کسی که پیامبر است می‌گوید: این یک بخش، یک در هزار یا یک در میلیارد از مسئولیتی است که بر عهده من است، نهصد و نود و نه یا نهصد و نود و نه میلیون از مسئولیت من بر مسائل تربیتی و تزکیه تو دور می‌زند! البته باید در یک‌هم‌چنین فضایی جامعه امنیت داشته باشد، جامعه عدالت داشته باشد، در میان جامعه دزد نباید وجود داشته باشد، مسئولین جامعه نباید خودشان دزد باشند، نباید خودشان به حقوق مردم تعدی کنند. اینها مسائلی است که در زیرمجموعه همان مسئولیت قرار دارد، ولی نهصد و نود و نه تایی آن به خود شخص و تربیت شخص برمی‌گردد. من مسئول این مطلب و این مقصد هستم که آیا این هفتاد سالی که خدا به تو عمر داده است، در تحت این حکومت به نتیجه می‌رسد یا به نتیجه نمی‌رسد؟

حکومت‌های دیگر یک‌هم‌چنین مسئولیتی را به عهده نمی‌گیرند. می‌گویند: اگر خدا به تو هفتاد سال عمر بدهد به من چه مربوط است، اگر هفتصد سال هم عمر

بدهد به من چه مربوط است؟ من به این کاری ندارم! ولی پیغمبر می گوید: نه، من کار دارم! تو در قبال این هفتاد سال یا این پنجاه سالی که خدا به تو عمر داده چه کار کردی؟ تمام صحبت های امیرالمؤمنین در نهج البلاغه و خطبه های پیغمبر در مکه و مدینه را نگاه کنید، همه می گوید: تقوا، آخرت! تقوا، آخرت! تقوا، آخرت! چون مسئولیت آنها این است. وظیفه و مسئولیت پیغمبر این است که مردم را ترقی و رشد بدهد و به آن مرتبه تکامل برساند.

همین مسئولیت را پیغمبر می بیند که اگر از دنیا برود تمام می شود. حالا چه کسی باید آن را انجام بدهد؟ عمر و ابوبکر این وظیفه را به عهده بگیرند؟! آنها که دختر پیغمبر را تکه تکه کردند! پس چه کسی به عهده بگیرد؟ خالد بن ولید یک هم چنین مسئولیتی را به عهده بگیرد؟! عبدالرحمن بن عوف یک هم چنین قضیه ای را به عهده بگیرد؟ یا ابوحنیفه یک هم چنین وظیفه ای را به عهده بگیرد؟! آن ابوحنیفه ای که در کوفه می آیند پیش او و می گویند این فرد یک هم چنین کاری انجام داده است، می گوید: «دستش را ببرید!» وقتی که می روند که ببرند، یک نفر در آنجا می گوید: «این که حکمش این نیست! این که این کار را نکرده است!» می گوید: «عجب، راست می گویی، اشتباه کردم!» به او می گویند: «خب به دنبالش بفرست تا دستش را نبریده اند!» می گوید: «اشکالی ندارد، حالا یک دست هم بریده شد که بریده شد!»^۱ آن وقت این فرد می شود مفتی اهل تسنن که بعضی ها او را در کتاب های ایشان از مفاخر اسلام شمرده اند!^۲ می گوید: «عیب ندارد، بگذارید دستش را ببرند، حالا که دیگر گفته ایم، حالا یک دست هم ببرند!» حالا اگر این شخص حاکم شود چه خواهد کرد؟ اگر حکومت به دست این آدم بیفتد چه خواهد کرد؟ و چه مسائلی به وجود خواهد آورد؟!

۱. تاریخ بغداد، ج ۱۳، ص ۳۹۱.

۲. اسلام و مقتضیات زمان، ص ۱۰۴؛ مجموعه آثار شهید مطهری، ج ۲۱، ص ۸۱.

این پیغمبر به افراد می‌گوید: من نیامده‌ام که بر شما حکومت کنم؛ بلکه آمده‌ام شما را در موقعیت و فضایی قرار بدهم که این هفتاد سالی که داری عمر می‌کنی به نتیجه برسد. این وظیفه من است؛ این هم گوی و این هم میدان و این هم سفره و این هم طعام! بسم الله! اگر می‌خواهی بیا و اگر نمی‌خواهی گر گدا کاهل بود تقصیر صاحب‌خانه نیست!

این وظیفه پیغمبر بعد از خودش باید به کسی سپرده شود که در همان رتبه و همان موقعیت و همان فضا و همان ادراک قرار داشته باشد، و آن شخص غیر از امیرالمؤمنین چه کسی می‌تواند باشد؟! چه کسی می‌تواند باشد؟! چه کسی می‌تواند به جای پیغمبر بنشیند و نفوس را بخواند؟! چه کسی می‌تواند به جای پیغمبر بنشیند و از مصالح واقعی یک فرد مانند روز روشن اطلاع داشته باشد و بگوید این کار را بکن و این کار را نکن!؟

مرحوم آقا در زمان حیاتشان به بنده مسئولیتی دادند که من در انجامش کوتاهی کردم. بعد معلوم شد که یک مسئله واقعی در پس این قضیه بوده است که حل آن مسئله به انجام دادن آن کار منوط بوده است و این مسئله فعلاً ناتمام مانده تا اینکه یک مطلب دیگر پیش بیاید.

خب غیر از کسی که واقعاً اشراف بر نفوس داشته باشد، چه کسی می‌تواند یک‌هم‌چنین مطلبی را پیگیری کند؟ آیا ما می‌توانیم هم‌چنین کاری بکنیم؟! نهایت کاری که به نظرمان می‌رسد این است که بگوییم: «آقا، این کار را بکن!» بعد هم می‌گوییم: «اشتباه کردیم و دیگر مطلبی نیست؛ ما که معصوم نیستیم!» اشکالی هم ندارد؛ انسان باید طبق وظیفه و فکر خودش انجام بدهد و تکلیف هم دارد و باید هم انجام بدهد.

اما صحبت در این است که آیا مطلب به همین جا ختم می‌شود؟ پس چرا ما اینجا آمده‌ایم؟ خب بلند می‌شویم جای دیگر می‌رویم، هزار جای دیگر وجود دارد.

۱. امثال و حکم، دهخدا، ج ۳، ص ۱۳۰۰: «گر گدا کاهل بود تقصیر صاحب‌خانه چیست؟»

همه آنها نماز می خوانند، همه روزه می گیرند، همه حج می روند، همه زکات می دهند، همه به مسائل عمل می کنند. پس اختلاف بین مکتب اولیا و مکتب سایر افراد در چیست؟ آیا در همین آمدن و نشستن و جشن گرفتن و چراغانی کردن و امثال این مسائل است؟! خب این کارها را که در جای دیگر مفصل تر و بهتر و با یک کیفیت خیلی جذاب تر و هیجانی تر دارند انجام می دهند تا مورد توجه بیشتر قرار بگیرد!

وقتی که از مرحوم آقا می پرسند:

آقا جمعیت زیاد شده است، اجازه بدهید که یک طبقه دیگر بالای اینجا ساخته شود تا افراد در آنجا بروند،

می فرمایند:

گنجایش ما همین قدر است، هر کسی می خواهد زودتر بیاید!

ولی در جاهای دیگر چه کار می کنند؟ می گویند: بله، چرا یک طبقه؟! به جای یک طبقه ده تا طبقه می سازیم! اصلاً برج را ببر بالا، یک برج صد طبقه می سازیم! بالأخره افراد می آیند، مجالس اهل بیت است، شعائر است!

فرق ایشان همین است! ایشان به دنبال بنر و تبلیغات و این طرف و آن طرف و رادیو و تلویزیون نیست، ایشان می گوید: «من آمادگی دارم، ولی تویی که حاضر نیستی نیم ساعت زودتر از خواب بیدار شوی، همان بهتر که وارد مجلس نشوی!» پیام این کلام ایشان، این است. هر کسی می خواهد بیاید، بسم الله. چه من بیایم و چه نیایم، فیضش را می گیرد و استفاده اش را می کند و به آنچه باید برسد می رسد و به آن هدفی که مدنظرش است نائل خواهد شد. آن کسی هم که بعد از آفتاب بیدار می شود و یک خمیازه می کشد و یک دوش هم می گیرد و تسبیح را برمی دارد و می گوید: «حالا کجا برویم؟ خب برویم خانه علامه طهرانی یک مجلس و ذکر مصیبتی است»، همان قدر بهره می برد و بیش از آن مقدار هم خبری نیست!

پیغمبر در این بیست و سه سال برای این آمد که نفوس را بالا بیاورد. روز غدیر برای این است. وقتی رسول خدا می فرماید: «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلِيٌّ مَوْلَاهُ»

یعنی همان ولایتی که من بر شما داشتم الآن در علی است! همان ولایتی که اگر به تو می‌گفتم خودت را از پشت بام بینداز و به هلاکت بیفکن، باید فی‌الفور و بدون اینکه اصلاً بفهمی که حالا چه کنم، باید بیندازی؛ وقتی من به تو بگویم باید فرزندت را از بین ببری، همانجا باید از بین ببری؛ اگر من به تو بگویم باید فوراً زن خود را طلاق بدهی، بدون معطلی باید طلاق بدهی؛ اگر بگویم باید این فرد را بگیری، بدون معطلی باید بگیری؛ اگر به زن بگویم باید از شوهر جدا بشوی، باید فی‌الفور جدا شود! همین‌که می‌گویم، مسئله تمام است! همان ولایتی که خدا به حضرت ابراهیم می‌گوید: «فرزند خود را سر ببر» آن ولایت در رسول خدا است و هیچ تفاوتی نمی‌کند؛ بلکه حتی این از آن بالاتر هم هست!

﴿قَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِۦ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ﴾^۱ «کسانی که او را کمک کنند و پشتش

بایستند!»

کمک کردن یعنی جلو آمدن! می‌گویند: ما تا همه‌جا هستیم، خط قرمز نداریم، محدودیتی نداریم، اگر بگویی برخیز برمی‌خیزیم، اگر بگویی بنشین می‌نشینیم، اگر بگویی برو به صف صفین بزن می‌زنیم، اگر وقتی به معاویه رسیدم و شمشیرم را بالا آوردم، همین‌که می‌خواهم به سرش بزنم بگویی دست نگه دار، نگه می‌دارم! یا علی، یک ثانیه دیگر این دستورت می‌رسید، زده بودم و کلکش را کنده بودم و دیگر هرچه بود تمام شده بود! [علی می‌گوید: نه، صبر کن بین من چه می‌گویم! معاویه کی است بنده خدا؟! معاویه در این دستگاه خلقت، شپش هم به حساب نمی‌آید، تو حالا این را آدم فرض کرده‌ای؟! من را به حساب بیاور، نه معاویه را! چرا خودت را همراه با من قاطی کردی؟! اگر دستور من است می‌گویم معاویه را نکش! چه کار داری؟! اگر دستور من است می‌گویم یزید را نکش! اگر دستور من است، من می‌گویم این

۱. سوره اعراف (۷) آیه ۱۵۷.

۲. رجوع شود به وقعه صفین، ص ۴۹۰.

کار را انجام بده! ولی اگر دستور و میل خودت است، آن یک مطلب دیگر است. سی درصد و هفتاد درصد یک مطلب دیگر است، پنجاه درصد و پنجاه درصد یک مطلب دیگر است، ولی اگر صد در صد است، دیگر صد در صد است!

﴿وَاتَّبِعُوا الثَّورَ الَّذِي أَنْزَلَ مَعَهُ أَوْلِيَّكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾^۱ «کسانی که به دنبال

آن نوری بروند که با او فرستادیم، آنها مفلح و رستگار می شوند!»

یعنی در آنجایی که حق را تشخیص می دهند به دنبال آن بروند، اما در آنجایی که حق را - به خاطر مصالح خودشان یا مصالح مردم یا مصلحت اندیشی ها و فضا - تشخیص نمی دهند، نروند و قدم جلو نگذارند! حق را در نظر بگیرند، فردایی هم داریم! تاریخ چقدر برای ما عبرت نشان داده است! چرا ما عبرت نمی گیریم؟!

امیرالمؤمنین علیه السلام چه موقعی این جمله را فرمود؟ وقتی که ابن ملجم شمشیر را بر فرقیش فرود آورد؛ «فُزْتُ وَ رَبِّ الْكَعْبَةِ!»^۲ یعنی حالا دیگر به فلاح رسیدم، حالا دیگر مسئولیتم را انجام دادم! یعنی در این مدت خودم نبودم، بلکه او بود! اگر به حساب خودم بود گردن عمرو عاص را می زدم! اگر به حساب خودم بود، وقتی که حر بن یزید ریاحی با هزار نفر در آنجا آمد و راه را بست و همه از تشنگی داشتند می مردند، دو ساعت صبر می کردم تا همه بمیرند! اگر دست خودمان باشد همین است دیگر! ولی چون دست خودم نیست و چون من نبودم، می گویم به همه شان آب بدهید و خودم هم می روم و مشک را به دهان آنهایی می گذارم که غش کردند!^۳ یعنی خودم با دست خودم دارم کربلا را ایجاد می کنم، معنایش این است دیگر! پس چه کسی کربلا را درست کرد؟ خود امام حسین علیه السلام! چه کسی صفین را درست کرد؟ خود امیرالمؤمنین علیه السلام! چه کسی نهروان را درست کرد؟ همه را خودش دارد انجام

۱. سوره اعراف (۷) آیه ۱۵۷.

۲. مناقب آل ابی طالب علیهم السلام، ج ۳، ص ۳۱۲.

۳. رجوع شود به الإرشاد، ج ۲، ص ۷۸.

می‌دهد، اما ما در یک تفکرات و توهمات دیگری هستیم! چه کسی علی‌اصغر را به آن مرتبه‌ای می‌رساند که همه انبیا باید غبطه بخورند؟ خود امام حسین! چه کسی حضرت علی اکبر را به جایی می‌رساند که اولین و آخرین باید به او متوسل بشوند؟ خود امام حسین! همه خودش است.

پس واقعه غدیر یعنی اجرای ولایت پروردگار در میان مردم توسط یک ظهور! آن ظهور، امیرالمؤمنین است. این معنا، معنای غدیر است. حالا می‌خواهد حکومت هم باشد یا نباشد، می‌خواهد خودش به جای ابوبکر و آن بقیه حاکم شود یا نشود.

امیرالمؤمنین چند سال و شش ماه حاکم بود،^۱ که البته همه حکومتش به جنگ و این مسائل گذشت؛ این یکی صدایش درآمد، آن یکی صدایش درآمد، زن پیغمبر، عایشه، بلند شد و همه را جمع کرد و آورد، گفت: «بلند شوید و بیایید بر علیه علی!» [باید به او گفت]: ای زن، برو بنشین در خانه‌ات! یا طلحه و زبیر هنوز نیامده گفتند: «یا علی، حق ما را بده! این همه صبر کردیم و بیعت نکردیم، خب حالا که به حکومت رسیدی حق ما را بده!» امیرالمؤمنین هم می‌گوید: «شما برای چه صبر کردید؟ برای اینکه به حکومت برسید؟ هر وقتی که حکومت من تمام شد و شمشیر به فرق من خورد، بلند شوید بروید پیش آن کسی که بعد از من می‌آید، تقسیم غنائم کنید. من این هستم!»

اگر من علی هستم، من در خود نیستم! حرف من حرف دیگری است، عمل

۱. العدد القویة، ص ۲۳۶:

«و كانت إمامته عليه السلام ثلاثون سنة؛ منها: أربع و عشرون سنة ممنوع من التصرف للتيقية و المدارة، و منها خمس سنين و أشهر ممتحنًا بجهاد المنافقين و قيل: مدة ولايته أربع سنين و تسعة أشهر.»

ترجمه: «مدت امامت حضرت سی سال بود که بیست و چهار سال از آن (خانه‌نشین بود و) برای تقیه و مدارا، از تصرف و دخالت (در امور و احکام اسلامی) برکنار بود، و مدت پنج سال و چند ماه نیز (که به حکومت رسید) گرفتار جنگ با منافقین بود. و گفته شده که مدت حکومت حضرت چهار سال و نه ماه بوده است.» (محقق)

من عمل دیگری است، فکر من فکر دیگری است! چه حقی می‌خواهید؟! چه تقسیم غنائمی؟! این حرف‌ها چیست؟! تا حالا با من بودید، از این به بعد هم با من باشید. ای بیچاره‌ها، بارتان را روی دوش من بیندازید! تقسیم غنائم برای چه می‌خواهی؟! عقلت کجا رفته است؟! مگر آدم عاقل بیخودی دستمال به سرش می‌بندد؟! چرا به سری که درد نمی‌کند دستمال بیندیم؟! به جای اینکه وقتی من حکومت پیدا کردم بگویی: «یا علی، مبادا به ما مسئولیتی بدهی!» می‌گویی: «حق ما را بده!» گرچه این حرف هم غلط است و به امیرالمؤمنین نباید حرفی زد.

عمر به سلمان گفت: «می‌خواهم تو را حاکم مدائن کنم!» گفت: «اصلاً تو چه کسی هستی که می‌خواهی من را حاکم مدائن کنی؟! من در آنجا یک ارباب دارم، باید از او سؤال کنم. من به تو کاری ندارم، ارباب من کس دیگری است؛ اگر بگویند: برو، می‌روم و اگر نگویند اصلاً به تو نگاه هم نمی‌کنم!» گفت: «خب برو سؤال کن!» آمد خدمت امیرالمؤمنین و سؤال کرد. حضرت فرمود: «برو آقا، چه کار به این داری؟! تو هر جا بروی من با تو هستم!» در زمان حکومت عمر، سلمان حاکم مدائن شد.^۱

به جای اینکه بگویند: «حالا که امیرالمؤمنین آمده است، ما دیگر به حکومت چه کار داریم، به ریاست چه کار داریم! آنچه تا به حال به دنبالش بودیم، حالا پیدا کردیم!» می‌گویند: «به من حکومت فلان را بده!» ما چقدر از مسئله پرت هستیم؟! چقدر مطلب را درک نکرده‌ایم؟! به جای اینکه کسی که می‌آید دنبال امیرالمؤمنین، فرار کند و امیرالمؤمنین برود گریبانش را بگیرد و بگوید کجا داری می‌روی؟! تو برو آنجا! خودش بلند می‌شود و می‌آید و می‌گوید: «حق ما را بده، تقسیم غنائم کن، حکومت فلان را بده!»^۲

۱. الفصائل، ابن شاذان، ص ۸۶.

۲. رجوع شود به الجمل و النصره، ص ۱۶۴.

این اختلاف درجه از کجا پیدا شده است؟ از اینکه مسئله را درنیافته‌ایم و به مطلب نرسیده‌ایم. آنهایی که مطلب را گرفته بودند، باید از اینکه امیرالمؤمنین در منزل نشسته است جشن بگیرند! باید بگویند: دیگر به بقیه چه کار داریم؟! امیرالمؤمنین رفته و در خانه نشسته است، - حالا هر اتفاقی افتاده که افتاده، چه کار کنیم؟ - حالا که رفته در منزل، تازه فرصتی پیدا می‌شود تا ما برویم با علی حرف بزنیم، با علی درد دل کنیم، بنشینیم، بگوییم، بخندیم، شوخی کنیم! این همان معنا است.

پیغمبر آمد تا این مطلب را بگوید که ای مردم، امروز روز سپردن حکومت به علی نیست. امروز روزی نیست که علی را برای گفتن مسئله و توضیح المسائل بودن به شما معرفی کنم. بلکه امروز روزی است که من علی را به‌عنوان مربی و مزگی معرفی می‌کنم، به‌عنوان کسی که می‌آید و این غل‌ها را از گردن شما برمی‌دارد معرفی می‌کنم! غل آرزوها، غل حسدها، غل کینه‌ها و اغلالی که براساس شهوات می‌آید؛ شهوت دنیا، شهوت ریاست و همین مسائلی که الآن در همه دنیا داریم می‌بینیم که برای ریاست شکم همدیگر را دارند پاره می‌کنند! اینها را برمی‌دارد. کجا می‌روی؟! مگر من به تو دستور دادم که بروی و فلان کار را انجام بدهی؟! تا وقتی دستور نداده‌ام، برای چه می‌روی و خودت را به زحمت می‌اندازی؟!!

کور از خدا چه می‌خواهد؟ دو تا چشم بینا! به‌جای اینکه از خدا بخواهیم که شخصی پیدا شود که بار ما را بردارد و مسئولیت ما را به عهده بگیرد، [می‌خواهیم بار خودمان را اضافه کنیم]!

مگر استاد مرحوم والد به ایشان فرمودند:

سید محمدحسین، تو هر جای دنیا بروی، من در کنار تو هستم؛ به ایران بروی در کنار تو هستم، به مشرق بروی با تو هستم، به مغرب هم بروی با تو هستم! (این عین عبارات ایشان است) برای چه می‌خواهی در عراق

بمانی؟! وظیفه و تکلیف تو این است که به ایران بروی!^۱
و این را در عمل هم اثبات کردند، نه اینکه فقط بگویند! ایشان مردی نبود [که فقط حرف بزند]!

مگر به آن فرد دیگر که مسئولیت عده‌ای را به عهده داشت و آمد در منزل ایشان و گفت: «بعضی از شاگردان و دوستان من، از من سؤال‌هایی می‌کنند که من در پاسخ آنها می‌مانم» فرمودند:

بارت را در اینجا ببنداز! مگر مجبور هستی مسئولیت را به عهده بگیری؟!
بار خودت را در جایی ببنداز که بتواند پاسخ‌گو باشد!^۲

این همان قضیه غدیر است. یعنی پیغمبر آمد و گفت: «ای مردم، صلاح و رستگاری شما در متابعت از علی است؛ نه در اینکه او فقط حکومت داشته باشد، نه در اینکه او فقط تکلیف بگوید، نه در اینکه او فقط بیاید در میان شما نشست و برخاستی داشته باشد. به اینها نیست!»

فلذا مرحوم آقا - رضوان الله علیه - که می‌فرمودند:

من وقتی که حتی در نجف بودم، در فکرم این بودم که نظام اجتماعی در ممالک، باید به یک نظام الهی تبدیل شود و همه در آن راستا حرکت کنند!^۳
الآن می‌فهمیم که منظور ایشان چه بوده است، و توضیحی که خود ایشان دادند این بود که مسئولیت امور را باید انسانی به عهده بگیرد که متصل است و با قلبش حقایق را

۱. روح مجرد، ص ۳۶:

«... فرمودند: هر کجای عالم باشی ما با توایم! رفاقت و پیوند ما طوری به هم زده شده که قابل انفکاک نیست! نترس، باکی نداشته باش! اگر در مغرب دنیا باشی و یا در مشرق دنیا، نزد ما می‌باشی! سپس فرمودند:

گر در یمنی چو با منی پیش منی و در پیش منی چو بی منی در یمنی.»

۲. رجوع شود به روح مجرد، ص ۴۸۶.

۳. رجوع شود به وظیفه فرد مسلمان در احیای حکومت اسلام، ص ۱۵.

می‌گیرد و از جزئیت به کلیت رسیده است!^۱ یعنی مسئولیت امور را باید ولی الهی به عهده بگیرد تا دیگر نسبت به مطالب و نسبت به قضایا و نسبت به خصوصیات از دریچه اطلاعات و گزارش این و آن نگاه نکند، بلکه به قلب خودش مراجعه کند و مطلب را بیابد. چون ممکن است یک مطلب به انواع و انحاء مختلفی مطرح بشود، ولی بعد بفهمیم که عجب، در این مسئله این طور بوده و در آن مسئله آن طور بوده است.

مگر سیدالشهدا علیه السلام در دعای روز عرفه که بسیار دعای عجیبی است، راجع به کیفیت تکوّن و سیر خودشان به خدا عرضه نمی‌کنند:

فَلَمْ أَزَلْ ظَاعِنًا مِنْ صُلْبٍ إِلَى رَحِمٍ فِي تَقَادُومِ مِنَ الْأَيَّامِ الْمَاهِيَةِ وَالْقُرُونِ الْخَالِيَةِ
لَمْ تُخْرِجْنِي لِرَأْفَتِكَ بِي وَ لُطْفِكَ لِي وَ إِحْسَانِكَ إِلَيَّ فِي دَوْلَةِ أُمَّةِ الْكُفْرِ الَّذِينَ
نَقَضُوا عَهْدَكَ وَ كَذَّبُوا رُسُلَكَ.^۲

«پروردگارا من چگونه شکر تو را بجا بیاورم که مرا در فضایی پرورش دادی و از صلب به رحیم منتقل کردی، و همین طور ارحام مطهرات، و مرا در فضایی که در تحت حکومت ائمه کفر قرار دارد قرار ندادی؛ آن کسانی که عهد تو را نقض کردند و فرستادگان تو را تکذیب کردند.»

در اینجا منظور سیدالشهدا از این عبارت چیست؟ آیا سیدالشهدا در تحت حکومت ائمه کفر نبودند؟ آن زمانی که در زمان پیغمبر بودند آن را حساب نکنیم، از سن طفولیت تا وقتی که به شهادت رسیدند، غیر از آن چهار سال و شش ماهی که حکومت امیرالمؤمنین بود، بقیه حکومت چه کسانی بود؟ مگر حکومت عمر و حکومت ابوبکر و حکومت عثمان نبود؟! مگر سیدالشهدا در زمان حکومت معاویه نبودند؟! وقتی هم که معاویه به درک واصل شد، آن یزید آمد و آن قضایای کربلا را به وجود آورد! پس منظور سیدالشهدا چیست؟ مگر سایر ائمه در چه زمان‌هایی

۱. رجوع شود به وظیفه فرد مسلمان در احیای حکومت اسلام، ص ۹۹؛ ولایت فقیه در حکومت

اسلام، ج ۳.

۲. البلد الأمين، ص ۲۵۱.

بودند؟ کدام یک از ائمه را سراغ داریم که در زمان حکومت ائمه کفر نبودند؟ امام سجاد؟ امام باقر؟ امام صادق؟ امام رضا؟ همه اینها تا زمان حضرت بقیة الله، در تحت حکومت ائمه کفر بودند! پس این کلام چه معنایی دارد؟

الآن شما کدام یک از حکومت‌های دنیا را حکومت عادل می‌دانید؟ حضرت امام زمان علیه السلام در کجا زندگی می‌کنند؟ اگر در مدینه زندگی می‌کنند که خوب معلوم است حکومتش چیست. در هر کشوری که زندگی کنند، حکومت کدام یک از آنها اسلامی است؟ حضرت در غیبت هستند و خودشان که حکومت نمی‌کنند! پس این کلام حضرت چه معنایی را می‌دهد؟

منظور حضرت این است که من در حکومتی که زمام امورم را ائمه کفر در اختیار بگیرند و مرا به سمت انحراف و ظلمت حرکت بدهند رشد پیدا نکردم! خوب درست هم می‌فرمایند. حضرت در دامان پیغمبر و در دامان پدرشان رشد کردند. در آن زمانی هم که در تحت ولایت امام مجتبی علیه السلام بودند، در تحت ولایت برادر خودشان رشد کردند و به مرتبه کمال رسیدند، و بعد از شهادت امام مجتبی علیه السلام این مسئله به ایشان رسید.

ده سال از امامت سیدالشهدا علیه السلام در تحت حکومت معاویه بود! معاویه ائمه کفر نبود؟! هارون جزء ائمه کفر نبود؟! متوکل عباسی جزء ائمه کفر نبود؟! آیا مأمون و بنی مروان و بنی امیه جزء ائمه نور و ائمه عدل و داد بودند؟! یکی از دیگری بدتر!

حکومتی که خلیفه‌اش آن قدر شراب می‌خورد که بلند می‌شود می‌آید در مسجد و به جای دو رکعت، چهار رکعت، پنج رکعت نماز می‌خواند،^۱ حکومت عدل است؟! حکومتی که حاکمش تفال به قرآن می‌زند و وقتی آیه ﴿وَحَابٌ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ﴾^۲ می‌آید،

۱. رجوع شود به مروج الذهب، ج ۲، ص ۳۳۵.

۲. سوره ابراهیم (۱۴) آیه ۱۵. معاد شناسی، ج ۱۰، ص ۳۱۶:

قرآن را در آنجا آویزان می‌کند و با تیر و کمان قرآن را پاره‌پاره می‌کند و می‌گوید:
 أَتُوَعَدُّ كُلَّ جَبَّارٍ عَنِيْدٍ فَهَا أَنَا ذَاكَ جَبَّارٌ عَنِيْدٌ
 إِذَا مَا جِئْتَ رَبِّكَ يَوْمَ حَشْرٍ فَقُلْ يَا رَبِّ مَزَّقْنِي الْوَلِيْدُ
 حکومت عدل است؟! این حکومت‌ها حکومت عدل بودند که ائمه در آنها
 بودند؟!

پس منظور امام علیه‌السلام در اینجا چیست؟ منظور امام این است که خدایا
 مرا در تحت ولایت امام معصوم قرار دادی! این مسئله است. چون امام غیر معصوم
 که وجود نداشت! عمر و ابوبکر و عثمان و معاویه و بنی مروان و بنی امیه و بنی عباس
 بودند. حالا سیدالشهدا علیه‌السلام چند سال از زمان طفولیت خود را در زمان
 پیغمبر گذرانده است، بقیه عمرش چه؟ اصلاً بقیه ائمه چه؟ این که فقط زبان حال
 امام حسین نیست، بلکه مربوط به همه افراد است.

بنابراین معنا این است که خدایا مرا در تحت فضای غدیر قرار دادی که این
 فضا مرا به کمال برساند و رساند! همین فضا منتقل می‌شود به زمان امام مجتبی؛
 همین فضا منتقل می‌شود به زمان امام سجاد؛ تا اینکه همین فضا منتقل می‌شود به
 زمان حضرت بقیه‌الله - ارواحنا فداه - که همین فضا وجود دارد.

بنابراین در همین زمان هم این مسئله وجود دارد. حالا به حسب ظاهر در
 هر جا هر چه می‌خواهد باشد، باشد! چون الآن در اینجا ولایت امام علیه‌السلام
 حضور دارد. آن ولایتی که بیست و پنج سال خانه‌نشین بود، الآن همان ولایت
 بدون اندکی تفاوت در غیبت وجود دارد؛ آن ولایتی که هشت سال در زندان بود،
 الآن همان ولایت بدون اندکی تفاوت در غیبت وجود دارد.

«یکایک از افراد گردنکش و معاند به خسران و زیان و تهی شدن از تمام سرمایه‌های وجودی
 مبتلا شدند.»

آیا وقتی که موسی بن جعفر علیهما السّلام در زندان بود، دیگر ولایت نداشت و از هیچ چیزی خبر نداشت؟! آیا وقتی که امام هادی و امام عسکری علیهما السّلام را در سامرا محبوس و محصور کردند، مسئله تمام شد؟! یا اینکه نه، بدون کمترین ذره‌ای همان طوری که در میان مردم بود، الآن هم همان طور در آنجا در حصر است و هیچ تفاوتی نمی‌کند! بدنش در حصر است، نه اینکه [ولایتش در حصر باشد].

الآن مسئله‌ای یاد آمد، این را خدمت رفقا بگویم. می‌گویند: «امام عسکری علیه السّلام حج بجا نیاورده‌اند.» واقعاً حرف خنده‌داری است! ما در کجا داریم که امام عسکری حج بجا نیاورده‌اند؟! بله، ایشان محصور بودند؛ اما مگر محصور بودن امام علیه السّلام مانع از حج است؟! فرستادگان امام عسکری با طیّ الأرض به این طرف و آن طرف می‌رفتند، خادم امام عسکری نامه و مسئله می‌برد، کارهایی که انجام می‌دادند، به این طرف و آن طرف می‌بردند و آثارش هم موجود است؛ آن وقت چطور ممکن است که امام عسکری حج انجام نداده باشند؟! علاوه بر اینکه در روایت هم داریم که مطلبی از امام عسکری نقل شده است که ایشان در مکه بوده‌اند.^۱ مسلم است که وقتی در مکه مطلبی را نقل کنند، برای تجارت و تفریح و گردش به آنجا نرفته‌اند؛ بلکه برای حج رفته بوده‌اند! چقدر اطلاعات ما نسبت به این مطلب کم است! همین قدر که می‌بینیم امام عسکری در زمان امام هادی تا آخر عمر در حصر بوده‌اند، نتیجه می‌گیریم که امام نتوانسته است به مکه برود! فهمان همین قدر است و بیش از این مطلب را درک نمی‌کنیم! بنابراین ما باید بدانیم که قضیه غدیر این پیام را دارد: ای مردم، من امیرالمؤمنین را آوردم و به جای خودم نصب کردم برای تربیتان، برای رسیدن به کمالتان، برای اینکه تمام استعدادهای شما به فعلیت برسد، برای اینکه این عمر هفتاد ساله و شصت ساله که خدا به شما داده است هباءً ماثوراً نشود، تمام اینها را بدانید، دارم به شما آدرس می‌دهم که به کجا مراجعه کنید و به چه مسئله‌ای توجه کنید و سر در

۱. عیون اخبار الرضا علیه السّلام، ج ۲، ص ۱۳۵؛ کشف الغمّة، ج ۲، ص ۴۰۳.

کجا فرود بیاورید.

پس اگر این علی حکومت را به دست بگیرد تفاوت نمی‌کند، خانه نشین بشود تفاوت نمی‌کند، پسرش با معاویه صلح کند تفاوت نمی‌کند، آن پسرش دست به شمشیر ببرد تفاوت نمی‌کند! مهم این است که علی در کجا است، شما هم باید در آنجا باشید! امام حسن در کجا است؛ اگر صلح کند مسئله تمام است و اگر نبرد کند باید برخیزید! وقتی امام سجاد با یزید، امام کافر و ائمه کفر بیعت می‌کند،^۱ [شما نباید بگویید]: چرا امام بیعت کردند؟ نباید بپذیرد! مگر امام بیعت می‌کند؟ بله، در تاریخ وجود دارد که بیعت کرده است.

امام صادق به منصور دوانیقی می‌گوید: «السَّلامُ عَلَیْکَ یا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ!»^۲ چون چاره ندارد، تقیه می‌کند! می‌گویند: «چرا به منصور "امیر المؤمنین" بگویید؟! ما این را قبول نداریم! نمی‌دانیم! سندش کجا است؟!» نه آقا، این مطالب وجود دارد! اصلاً منصور کیست؟ اصلاً هارون کیست؟ اصلاً چرا شیعه باید در قبال چهارده معصوم فرض دیگری کند؟! اصلاً چرا شیعه باید فکرش را به جای دیگر برد و توهم و تصور دیگری کند؟! اینها پیام غدیر است!

لذا مولانا می‌فرماید:

زین سبب پیغمبر با اجتهاد نام خود و آن علی مولانا نهاد
کیست مولانا که آزادت کند بند رقیبت ز پایت برکند^۳
من همین دیشب فکر می‌کردم که آیا واقعاً ما در شیعه یک عالم داریم که
جریان غدیر را مثل مولانا تفسیر کرده باشد؟! این فرد پیام غدیر را فهمیده و آن را
گرفته است!

۱. تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۲۵۱؛ شرح نهج البلاغه، ابن‌ابی‌الحدید، ج ۳، ص ۲۵۹.

۲. رجوع شود به الإرشاد، ج ۲، ص ۱۸۳؛ مناقب آل‌ابی‌طالب علیهم‌السلام، ج ۴، ص ۲۴۲.

۳. گزیده ابیاتی از مثنوی معنوی (میرخانگی)، دفتر ششم، ص ۶۴۱.

﴿وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ﴾؛^۱ پیغمبر آمد تا همان غل‌هایی را که بر گردن ما بود باز کند. لذا فرمود: ای مردم، همان‌طوری که من این غل‌ها را باز کردم، این کار، کار این علی است؛ نه کار ابوبکر، نه کار عمر، نه کار آن عالم، نه کار ابوحنیفه، نه کار شافعی و حنفی، نه کار علمای ظاهر، نه کار آنهایی که فقط از این کتاب به آن کتاب نقل می‌کنند و مُسَوَّدَه را مُبَيَّضَه و مَبِيَّضَه را مَسَوَّدَه می‌کنند. کار اینها نیست! کار این علی است، و کار آن کسانی که در همان مجرا واقع شده‌اند. کار ولیّ الهی است که او دقیق می‌داند درد کجا است و داغ را باید در کجا بگذارد. آن ولیّ الهی می‌فهمد که درد کجا است؛ [آن‌هم] دردهایی که معلوم نیست.

این دردها و این مرض‌های لاعلاج که یک دفعه خودشان را نشان نمی‌دهند؛ کم‌کم آمده است، اما وقتی معده درد می‌گیرد که تومور و سرطان همه‌جا را گرفته است. اما ولیّ الهی از همان اولین سلول خاطی که می‌خواهد تخطی کند و دارد یک سلول در اثنای عشر تولید می‌شود، می‌گوید: «برو به دنبالش و این کار را انجام بده!» نه اینکه وقتی همه‌جا را گرفت و وای انسان در آمد و دیگر کار از کار گذشت! اما بقیه نه! شصت سال عمر می‌کنند؛ امروز ببینیم این فرد چه می‌گوید، فردا ببینیم آن فرد چه می‌گوید، پس فردا ببینیم دیگری چه می‌گوید، روز بعد ببینیم آن دیگری چه می‌گوید! امروز گذشت، هفته دیگر گذشت، سال دیگر هم گذشت! یک دفعه عزرائیل می‌گوید: «بفرمایید!» چه چیزی گیرت آمد؟ چه چیزی پیدا کردی؟ این مسئله مهم است، و هم‌چنین ابلاغ این مطلب!

امروز روزی است که برادران ما ملبس به لباس ملائکه، و متوجّه به تیجان ملائکه می‌شوند. خوشا به حالشان! جداً می‌گویم! من به شما این مطلب را بگویم: واقعاً شما سعادت‌ی بالاتر از این پیدا نخواهید کرد که در وضعیتی قرار می‌گیرید که خواهی نخواهی احساس می‌کنید که در آن فضا واقع شده‌اید!

۱. سوره اعراف (۷) آیه ۱۵۷.

در آن زمان‌های سابق که مرحوم آقا در همان منزل پیچ شمران مجالسی داشتند و به مناسبت تولد امام زمان که امام حیّ هستند و همین‌طور روز غدیر که روز نصب ولایت است، عمامه می‌گذاشتند. و بعد خودشان می‌ایستادند و صحبت می‌کردند که البته متأسفانه در آن زمان‌ها وسایل به‌نحوی نبود که ضبط و عکس برداری شود. آن حرف‌ها هنوز در یاد من هست که ایشان با چه ابتهاجی این مجلس را اداره می‌کردند. اصلاً بهجت و سرور و انبساط در وقتی که می‌خواستند یک عمامه بگذارند، از چهره ایشان پیدا بود، انگار واقعاً به آن حقیقت رسالت پیغمبر [رسیده‌اند]!

اصلاً من در ایشان یک حال ابتهاج و بهجت خاصی می‌دیدم! نه‌اینکه فقط مسئله‌ای است که خب امروز تماشا می‌کنیم که عمامه می‌گذارند و می‌گوییم: به‌به، إن شاء الله مبارک است! نه، واقعاً با تمام وجود خودشان می‌دیدند که الآن چه توفیقی دارد نصیب این فرد می‌شود و چه فضایی برای او باز می‌شود و او در چه موقعیتی دارد قرار می‌گیرد. این مسئله را اصلاً احساس می‌کردند و همان احساس بود که ایشان را به وجد درمی‌آورد و حالشان را تغییر می‌داد و رنگشان برافروخته می‌شد. هنوز آن «خوشا به حال» که از زبانشان درمی‌آمد و نسبت به آن فرد می‌فرمودند: «خوشا به حال آقای فلان!» هنوز در گوش من است. اهمیت این مسئله را آنها می‌فهمیدند!

و امروز من خدمت برادرانم عرض می‌کنم:

ابلاغ پیام غدیر بر عهده شما است! دنیا باید پیام غدیر را بفهمد، دنیا از پیام غدیر غافل است و طور دیگری برداشت کرده و می‌کند. مردم و حتی در میان خود ما طور دیگری برداشت شده است!

پیام غدیر باید به همه جا برسد؛ پیام آزادی از هر چیز دست و پاگیر، پیام همین روایتی که در اینجا مشاهده می‌کنید!^۱ روز غدیر روزی است که پیغمبر می‌گوید:

۱. الوافی، ج ۱، ص ۱۰۲:

«عن النبی صلی الله علیه و آله و سلم: یا علی، إذا تقرّب النَّاسُ إلى خالقهم بأنواع البرِّ فتقرّب أنت»

عقل‌هایتان را به‌کار بیندازید، مغزهایی را که خدا به شما داده به‌کار بیندازید، این قدر نگذارید در صندوق بماند و بپوسد! این مغزتان را یک‌خرده به‌کار بیندازید! این پیام غدیر است. ببینید من برای چه علی را نصب کردم؟ چرا دیگری را نیاوردم؟ این همه آدم خوب در میان اصحاب من بود، - حالا بقیه بماند - چرا از میان آنها علی را انتخاب کردم؟ آیا ما این مطلب را فهمیده‌ایم و به این مسئله متوجه شده‌ایم؟
پیام غدیر پیامی است که می‌گوید: به‌دنبال شایعات نروید، بلکه به‌دنبال فطرتان باشید!

پیام غدیر پیامی است که می‌گوید: از این عمرتان بهره بگیرد، خدا به شما دو تا عمر نداده است!
پیام غدیر پیامی است که می‌گوید: به‌دنبال نوع‌دوستی و به‌دنبال اشتراک بروید!

پیام غدیر پیامی است که می‌گوید: همه را بر سر یک سفره جمع کنید!
پیام غدیر پیامی است که امیرالمؤمنین در مسجد کوفه به یک یهودی می‌گوید:
«یا آخا الیهود؛^۱ ای برادر یهودی!»

همه اینها پیام‌های غدیر است، اینها باید به دنیا برسد! این پیام‌ها، پیام‌های اسلام است!

پیامی است که وقتی یک نصرانی به مدینه می‌آید و عمر و ابوبکر با او آن‌طوری برخورد می‌کنند که می‌گوید: دیگر فهمیدم که چه خبر است، وقتی امیرالمؤمنین می‌آید و با او برخورد می‌کند، معانقه می‌کند، سلام می‌کند، می‌نشینند، حرف می‌زنند

﴿إِلَيْهِ بِالْعَقْلِ حَتَّى تَسِقُّهُمْ﴾. نور ملکوت قرآن، ج ۲، ص ۴۴۸:

«ای علی، چون یافتی که مردم به سوی خالقشان به اعمال انواع کارهای نیکو و پسندیده و خیرات و مبرات تقرّب می‌جویند، تو با عقلت تقرّب بجو، تا از همه آنها سبقت‌گیری و جلو بیفتی!»
۱. النّصال، ج ۲، ص ۳۶۵.

و جواب می‌دهد، بعد آن نصرانی می‌گوید: «اگر کسی خلیفه پیغمبر باشد، این شخص است!»^۱ این پیام غدیر است.

ما باید این پیام را به دنیا برسانیم. اسلام و تشیع این است! باید این پیام را به دنیا برسانیم که مظهر این مکتب، مظهری است که تا دم شهادت که دارد شهید می‌شود و هزارتا زخم بر بدنش خورده است و چه سخن بگوید یا نگوید فایده‌ای ندارد، تا آن لحظه آخر به دنبال این است که یک نفر را از آن لشکر به طرف خودش بکشد و باعث هدایتش بشود!

اینها همه پیام‌های غدیر است. باید این پیام‌ها و مطالب به گوش دنیای تشنه امروز که هنوز طعم این مبانی را نچشیده است برسد، و این وظیفه آن کسانی است که خداوند توفیق فهم این مطالب را نصیبشان کرده است. این افراد باید آن مطالب را به گوش دنیا برسانند! دیگران در فضاها‌ی دیگری هستند و برداشت‌های دیگری دارند، ولی آنهایی که توفیق فهم این مطالب به آنها داده شده است، وظیفه دارند؛ یک وظیفه بسیار سخت و بسیار سنگین!

امیدواریم که خدای متعال همه ما را در راه و در مسیر حقایقی که امروز رسول خدا برای مردم باز کرده است قرار بدهد و متوجه کند! آخر اینها یک مطالب واقعی است، اینها مطالبی است که هست و باید ببینیم که در پس پرده این مطالب چه خبر است!

در امروز مستحب است که مؤمنین وقتی که به هم می‌رسند مصافحه کنند و بگویند:

«الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَنَا مِنَ الْمُتَمَسِّكِينَ بِوَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْأَئِمَّةِ الْمَعْصُومِينَ

عَلَيْهِمُ السَّلَام.»^۲

۱. رجوع شود به الروضة فی فضائل امیرالمؤمنین، ص ۸۴؛ الإرشاد، ج ۱، ص ۲۰۱.

۲. الإقبال، ج ۲، ص ۲۶۱، با قدری اختلاف. امام شناسی، ج ۹، ص ۲۵۵: ⇐

باید خدا را شکر کنیم و خدا را حمد کنیم که زمینه فهم این مطالب را برای ما توسط اولیای خودش فراهم کرد؛ و ﴿لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ﴾^۱.
 «اللَّهُمَّ كُنْ لَوْلِيكَ الْحُجَّةَ بْنَ الْحَسَنِ صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِ وَعَلَى آبَائِهِ فِي هَذِهِ السَّاعَةِ وَ فِي كُلِّ سَاعَةٍ وَلِيًّا وَ حَافِظًا وَ قَائِدًا وَ نَاصِرًا وَ دَلِيلًا وَ عَيْنًا حَتَّى تُسَكِّنَهُ أَرْضَكَ طَوْعًا وَ تُمَتِّعَهُ فِيهَا طَوِيلًا.»^۲

«اللَّهُمَّ إِنَّا نَرْغَبُ إِلَيْكَ فِي دَوْلَةِ كَرِيمَةٍ تُعِزُّ بِهَا الْإِسْلَامَ وَ أَهْلَهُ، وَ تُدِلُّ بِهَا النِّفَاقَ وَ أَهْلَهُ وَ تَجْعَلُنَا فِيهَا مِنَ الدُّعَاةِ إِلَى طَاعَتِكَ وَ الْقَادَةِ إِلَى سَبِيلِكَ.»^۳
 جهت تسهیل در ظهور مهدی موعود و منجی عالم، حضرت بقیة الله ارواحنا له الفداء سه صلوات ختم کنید!

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ

← «حمد و سپاس مختص خداوندی است که ما را از چنگ‌زدگان و درآویختگان به ولایت امیر مؤمنان و امامان طاهرین علیهم السلام قرار داد!»

۱. سوره ابراهیم (۱۴) آیه ۷. نور ملکوت قرآن، ج ۳، ص ۱۷۱:

«و سوگند به خدا، اگر در مقام شکر و سپاس برآیید، من نعمتم را بر شما زیاد می‌کنم!»

۲. الکافی، ج ۴، ص ۱۶۲؛ تهذیب الأحکام، ج ۳، ص ۱۰۳، مصباح المتعجد، ج ۲، ص ۶۳۰، با قدری اختلاف در مصادر.

۳. تهذیب الأحکام، ج ۳، ص ۱۱۱، فرازی از دعای افتتاح. جهت اطلاع از ترجمه این دعا، رجوع شود به همین کتاب، ص ۵۷، تعلیقه.

مجلس یازدهم

حقیقت نهفته در غدیر، و رای هر مسئله ظاهری و دنیوی

عید غدیر ۱۴۳۹ هجری قمری

أعوذُ بالله من الشيطان الرجيم
بسم الله الرحمن الرحيم
و صلى الله على سيدنا و نبينا أبي القاسم محمد
و على آله الطيبين الطاهرين و اللعنة على أعدائهم أجمعين

﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ
دِينًا﴾^۱

امروز روز عید غدیر است و طبق معمول و سنت همیشه، ما به جشن و شادی و خوشحالی می پردازیم. و البته مستحب است که وقتی مؤمنین به هم می رسند دعای «الحمد لله الذي جعلنا من المتمسكين بولاية أمير المؤمنين و الأئمة المعصومين عليهم السلام»^۲ را بخوانند، و باید هم بخوانند و قرائت کنند و تجدید خاطرات کنند و خود را به این حبل الله المتین متصل کنند و یادآوری آن واقعه ای را که در هزار و چهارصد سال پیش اتفاق افتاده است در خودشان تجدید کنند و احساس نکنند که مسئله غدیر، قضیه ای است مربوط به دوران قبل. و آن را [صرفاً] به عنوان

۱. سوره مائده (۵) آیه ۳/ امام شناسی، ج ۲، ص ۱۷۸:

«امروز من دین شما را کامل نموده و نعمت خود را بر شما تمام کردم و راضی شدم که اسلام دین شما باشد.»

۲. الإقبال، ج ۲، ص ۲۶۱، با قدری اختلاف.

یکی از فروع تشیع - که همان دوست داشتن امیرالمؤمنین و ائمه علیهم السلام است - به حساب نیاورند؛ همان‌طور که الآن در بسیاری از اذهان همین‌طور است و از عید غدیر فقط به این عنوان یاد می‌کنند که یک قضیه و خاطره خوبی افتاده و پیغمبر شخصی را به‌عنوان فرد ممتاز معرفی کرده و بعد هم مسئله تمام شده است و حالا ما هم باید به همان کیفیت و به همان مسئله پایبند باشیم!

قضیه غدیر طور دیگری است و مطلب خیلی مهم‌تر از این حرف‌ها است! قضیه غدیر خم و نصب امیرالمؤمنین فقط به‌عنوان یک واقعه و حادثه نبود که پیامبر یک فرد را به این عنوان به امت معرفی کند که این شخص، فرد شایسته و قابل است برای اینکه دنبال او بروید، احکام و سؤالات شرعی‌تان را از او پرسید، شک بین سه و چهار را از او پرسید و مسائل حیض و نفاس را از او سؤال کنید، و فردی است که می‌تواند بدون مراجعه به کتب، جواب شما را بدهد!

بله، وقتی کسی از ما سؤال می‌کند، اگر بخواهیم پاسخی بدهیم که در پاسخ خیانت نکنیم و امانت را رعایت کنیم، تا کتاب و مدارکش در دستمان نباشد نمی‌توانیم پاسخ بدهیم؛ [چون] از پیش خودمان که نمی‌توانیم بگوییم! ولی اگر خیلی مهم نباشد و فقط بخواهیم حرفی زده باشیم، از پیش خودمان یک جواب می‌سازیم و می‌گوییم؛ حالا یا درست درمی‌آید یا در نمی‌آید! اگر سه روز بشود چهار روز، یا چهار روز بشود دو روز، برایمان مهم نیست و تفاوتی ندارد؛ اما آیا واقعه غدیر هم این‌طور بود؟!

یا اینکه منظور پیغمبر این بود که این شخص فردی است که می‌تواند حکومت شما را اداره کند، آدم عادل است، خائن نیست، امین است، بیت‌المال را حیف و میل نمی‌کند که هزارهزار بچاپد و بدزدد و به روی مبارک خودش هم نیورد! نه، این شخص آدمی است که وقتی به منزلش می‌آیند، چراغ بیت‌المال را خاموش می‌کند و چراغ شخصی خودش را می‌آورد و روشن می‌کند! برای حُکامی که می‌گمارد، عیون

و جاسوس قرار می‌دهد و آن جاسوس‌ها گزارش می‌دادند که او چه می‌گوید، چه کار می‌کند، چه کسانی را به دارالاماره و منزلش راه می‌دهد، آیا فقط اغنیا می‌آیند یا فقرا هم می‌آیند، درش باز است یا بسته است و وقت کاری‌اش چقدر است! همه اینها یکی یکی گزارش می‌شد و امیرالمؤمنین برطبق آنها تصمیم می‌گرفت و بعد از آنها بازخواست و حساب و کتاب می‌کرد؛ برایشان نامه می‌فرستاد که شنیده‌ام در فلان روز فلان کار را کرده‌ای! این‌طور نبود که امیرالمؤمنین یکی را بفرستد و بعد دیگر پیگیری نکند! نه، امیرالمؤمنین عیون و جاسوس داشت؛ منتها نه جاسوسی که کار و مسائل شخصی مردم را واری کند! [ولی] آیا [صرف عادل بودن حاکم] کافی است؟!

آیا پیغمبر می‌خواست به مردم بگوید: من که دارم می‌روم، یک شخص را بعد از خودم می‌گذارم که اگر حکومت کند به عدل حکومت می‌کند، یا اگر حاکمی بگذارد، حاکم خوبی می‌گذارد و هر آدمی را نمی‌گذارد؟! آدمی است که اگر صلاحی برای مملکت ببیند، یک صلاح و منفعت کلی را در نظر می‌گیرد و مصالح اجتماع را بر مصالح شخصی ترجیح می‌دهد؟!

اگر این‌طور است که الان خیلی از کشورها در دنیا همین‌طور هستند. شما بروید در سوئیس نگاه کنید و ببینید که مردمش از حکومتشان راضی هستند یا نیستند؟ با جان و دل راضی هستند و به هیچ‌وجه هم حاضر نیستند حکومتشان را از دست بدهند. سوئد همین‌طور است، آلمان همین‌طور است، خیلی از کشورهای دیگر هم همین‌طور هستند؛ چون حکومت باید در قبال مردم پاسخ‌گو باشد. در هر جا که حکومت پاسخ‌گو باشد، در آنجا مردم راضی هستند و در هر جا که پاسخ‌گو نباشد، می‌شود کشورهایی مثل حکومت صدام و امثال‌ذلک. چه عرض کنم! چون پاسخ‌گو نیستند و هر کاری می‌کنند می‌گویند: ساکت باشید، خفه شوید، غلط می‌کنید اعتراض کنید! و نظایر اینها.

حالا اگر پیغمبر بیاید و بگوید: من شخصی را در روز غدیر برای شما حاکم قرار می‌دهم که به شما پاسخ‌گو است! [همان‌طور که بیان شد] الان بسیاری از کشورها هستند که یک‌هم‌چنین حکومت‌هایی دارند و مردمش هم خیلی راضی

هستند و به هیچ وجه حاضر نیستند که حکومتشان را از دست بدهند؛ پس مردم هم بگویند که یا رسول‌الله، ما دیگر نیاز به امیرالمؤمنین نداریم و بدون علی هم می‌توانیم با مشورت، هم‌چنین حکومتی را تشکیل بدهیم. حالا اگر ابوبکر و عمر هم نبودند - آنها که فقط اهل فرار بودند، ولی بالأخره توطئه‌ای شد و در سقیفه جلو آمدند! - یک کس دیگر مثل سعد وقاص که در میان مردم موجّه باشد خوب است. افرادی در میان مردم بودند که موجّه بودند؛ مثلاً زبیر در بین مردم بسیار موجّه بود، طلحه بسیار موجّه بود، اینها کسانی بودند که در جنگ‌ها تا آخر می‌ایستادند و مثل آن سه تا نبودند که فرار کنند و بعد از سه روز پیدایشان بشود! نه، می‌ایستادند و پای کار بودند و زخم می‌خوردند. در جنگ که حلوا نبود، تیر بود! یک سپر آهنی هم که به خودشان نبسته بودند؛ بلکه تیر می‌خوردند و بدنشان مجروح می‌شد.

در یک جا دیدم که وقتی در جنگ جمل آن شخص زبیر را غفلتاً در حال نماز کشت، شمشیرش را برای امیرالمؤمنین آورد. امیرالمؤمنین بسیار ناراحت شدند. چون زبیر از جنگ کناره‌گیری کرد و جزء لشکر عایشه نیامد؛ و به همین اندازه از طلحه بهتر بود. حضرت فرمودند: «الزَّيْبُرُ وَقَاتِلُهُ فِي النَّارِ!»^۲ چه کسی به تو اجازه داد که او را بکشی؟! تو داری برای چه کسی می‌جنگی؟ اگر برای من می‌جنگی و به اراده من می‌جنگی، مگر من به تو امر کردم؟! اگر از سر خود است، بلند شو برو و هر کاری که می‌خواهی بکن، مسئولیتش هم پای خودت!

وقتی شمشیر زبیر را آورد حضرت نگاه کردند و فرمودند: «چقدر این شمشیر رنج و اندوه از چهره رسول‌الله پاک و محو کرده بود!»^۳ یعنی زبیر این‌طور

۱. الإِرشاد، ج ۱، ص ۸۴؛ تاریخ الطَّبري، ج ۲، ص ۵۲۲.

۲. وقعة الجمل، ص ۱۳۷.

۳. مروج الذهب، ج ۲، ص ۳۶۴.

۴. می‌گویند الآن شمشیر زبیر در یکی از موزه‌ها هست و ما هم آن را دیده‌ایم؛ البته اگر راست باشد!

بود! معلوم می‌شود که زبیر یک پایه‌کاری بوده و تا آخر می‌ایستاده و جنگ می‌کرده است؛ آن‌هم جنگ‌های آن زمان!

از این افراد در میان مردم بودند؛ پس پیغمبر بگوید: بعد از من این زبیر برای شما حکومت می‌کند و آدم خوبی هم هست؛ مالتان را نمی‌دزدد، بیت‌المال را نمی‌دزدد که به قوم و خویش‌هایش بدهد و خودش فرار کند و برود این طرف و آن طرف در کشورهای دیگر پناهنده بشود! نه، همین‌طور در میان شما هست و نماز و روزه و حجّتان را برپا می‌کند، به امور مردم می‌رسد، فقرا را رسیدگی می‌کند، بیمه می‌کند، به مرضی که داشته باشند می‌رسد و به حقوقشان می‌رسد! مگر آن چیزهایی که ما می‌خواهیم غیر از اینها است؟! پس امیرالمؤمنین را برای چه می‌خواهیم؟! دیگر نیازی نیست! پس غدیر برای چیست؟!!

همین الآن این همه کشورها هستند که از هر جهتی در آسایش هستند؛ از نظر اقتصادی، علمی و مدارج آن، کمال، اقتصاد، سلامتی و صحت. هر مرضی که می‌گیرند یک ده شاهی در بیمارستان از آنها نمی‌گیرند. گران‌ترین دارو را به شخص می‌دهند ولی یک ده شاهی از او نمی‌گیرند. مردم هم راضی هستند و خودشان هم می‌خواهند. قانون دارد، سؤال دارد، جواب دارد، می‌آیند انجام می‌دهند و مشکلی هم نیست.

پیغمبر برای بیان این مطلب نیازی به جمع کردن مردم ندارد که چند ده هزار نفر را در آن آفتاب کذایی جمع کند و بعد بگوید: «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلِيٌّ مَوْلَاهُ.»^۱ خیلی عجیب است! حضرت روی آن نقطه اصلی دست گذاشته است و این را باید دقت کنیم! می‌فرماید: کسی را که من مولای او هستم؛ نه کسی که من برای تنظیم امور جامعه‌اش آمده‌ام، یا کسانی که من برای وضعیت حکمرانی و تدبیر امور معاش و امور اجتماعی آنها آمده‌ام، یا کسانی که من برای بهبود زندگی آنها آمده‌ام. می‌فرماید: کسانی که من مولای آنها هستم، علی به‌جای من است! هر کسی

۱. تفسیر القمی، ج ۱، ص ۱۷۴.

که من را مولای خودش نمی‌داند، آزاد و راحت است و خوش آمد، با کسی رودر بایستی هم نداریم؛ اگر نمی‌خواهد، نخواهد. ولی کسی که من مولایش هستم، علی به جای من است!

یعنی همان آیه شریفه‌ای که می‌فرماید: ﴿الَّتِي أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ﴾؛ «پیامبر از مؤمنین به خودشان اولی‌تر است!» یعنی اختیار افراد نسبت به خودشان در مسائل شخصی و مسائل اجتماعی و در اموری که دارند؛ حالا هر چه که هست. مثلاً من الآن اختیار دارم که در اینجا بنشینم و کسی هم نمی‌تواند به من ایراد بگیرد که آقا چرا شما در اینجا نشسته‌اید؟ ولی نبی به من اولی‌ است و می‌تواند بگوید: «آقا از این صندلی بلند شو و برو مثل بقیه در آنجا بنشین!» اگر این کار را نکنم کار حرام انجام داده‌ام و در جهنم می‌افتم. یا مثلاً من الآن نسبت به خودم اختیار دارم که با هر کسی که بخواهم ازدواج کنم - البته الآن دیگر از این حرف‌ها گذشته و یک مقدار دیر شده است، این منبر باید در بیست سال پیش اتفاق می‌افتاد! حالا شما الحمدلله فرصت دارید، نسبت به شما عرض می‌کنم - ازدواج هم که اختیاری است و اجبار نیست که حتماً باید با این شخص ازدواج کنی. حالا اگر رسول خدا بگوید: «اگر می‌خواهی ازدواج کنی باید با این شخص ازدواج کنی!» من حق ندارم مخالفت کنم و اگر مخالفت کنم عمل حرام انجام داده‌ام؛ مثل شراب خوردن و دزدی و ربا و حتی صدها برابر بدتر از اینها را مرتکب شده‌ام! انسان برای اینها یک توبه می‌کند و می‌گوید خدایا غلط کردم و جبران می‌کنم؛ ولی مخالفت با پیغمبر جبران‌شدنی نیست و این را نمی‌شود جبران کرد!

یا مثلاً رسول خدا بگوید: «من این ازدواجی را که تو کرده‌ای باطل می‌کنم!» به محض اینکه گفت «باطل می‌کنم» باطل شد و نیاز به طلاق دادن من هم ندارد! توجه کنید! همین که گفت: «من این ازدواج را رضایت ندارم» مسئله تمام شد. من نمی‌توانم بگویم: «نه آقا، برای چه؟ این حرف‌ها چیست؟ ما ده سال است که داریم

زندگی می‌کنیم و دو تا سه تا بچه آورده‌ایم، حالا رسول خدا بگوید که از هم جدا شوید؟! این حرف‌ها چیست؟! توجه کردید؟ رسول خدا اولی است، نه مَشْتی حسن لبو فروش! اگر رسول خدا فرمود، همین که بگوید، مسئله تمام است!

«اولی» به این می‌گویند! یعنی آن ولایت رسول خدا نسبت به ما، از آن ولایتی که موجب تأثیر است و آن ولایتی که موجب انشاء است و آن ولایتی که موجب جداشدن یک واقعه است و آن ولایتی که موجب به هم پیوستن است، اولی است و آن ولایت غالب می‌شود و نیاز به انشاء و اراده ما ندارد؛ بلکه همین که رسول خدا می‌فرماید: «شما نباید باشید» یعنی تمام شد. البته حالا از نظر ظاهر صیغه‌ای هم باید خوانده شود و طلاق یا عقدی باید انجام شود. برای زن هم همین طور است؛ اگر رسول خدا بفرماید: «تو دیگر نسبت به شوهرت نمی‌توانی ادامه بدهی!» آن زن فوراً باید جدا بشود. این مسئله هم نسبت به مرد است و هم نسبت به زن. این را می‌گویند «ولایت».

اگر رسول خدا بگوید: «این آمپول را بزن یا این قرص را بخور و به زندگی‌ات خاتمه بده!» فوراً و بدون یک لحظه درنگ باید انجام داد؛ چون اگر درنگ بشود، وسطش باد می‌خورد و شاید مسئله طور دیگری بشود.

امروز می‌خواهم یک مسائل خیلی دقیقی را خدمتان بگویم. دستور او انشاء است، إخبار و سؤال و استفهام نیست! دستور رسول خدا استفهام نیست که بخواهد بپرسد: «نظر شما چیست؟ من که این مطلب را می‌گویم تو برو و ارسی و بررسی کن و نگاه کن و ببین که آیا این کلام من با این مطلب من می‌خورد یا نه؟» بلکه همین که او می‌گوید، مسئله تمام است! چون ولایت او ولایت الله است!

وقتی خدا به حضرت ابراهیم می‌فرماید: «فرزندت را بکش و ذبح کن!» [مسئله تمام است]. چه کسی به حضرت ابراهیم گفته است؟ این را که دیگر کسی نگفته است، این را خود خدا گفته است، منتها در عالم خواب گفته و در مکاشفه نبوده است، و اتفاقاً مرحوم آقا می‌فرمودند:

خواب از مکاشفه دقیق‌تر و راست‌تر است؛ چون جنبه تصرفات نفس در

مکاشفه بیشتر از جنبه خواب است. لذا صحت خواب در صورتی که رؤیای صادقه باشد از جنبه مکاشفه بالاتر است.

حالا خدا به حضرت ابراهیم گفته است: «فرزندت را قربانی کن!» واقعاً ما نسبت به این قضیه فکر کرده‌ایم؟! آخر یعنی چه؟! یک شخص آن هم یک‌هم‌چنین شخصی، جوان برومندی دارد، یا نوجوان رشیدی دارد، هفده هجده ساله یا چهارده ساله - در بعضی از روایات داریم که مُراهق بوده یا بزرگ‌تر بوده است - آن وقت به او بگویند: «فرزندت را بکش!» این چه دستوری است؟! [نعوذ بالله] مثل اینکه خدا هم یک چیزی‌اش می‌شود!

یعنی همان‌طور که قبل از این دستور اگر انسان یک نفر را اعدام کند و از بین ببرد، باید قصاص بشود و باید او را کشت و بین کوچک و بزرگ هم فرقی نمی‌کند، الآن که این دستور می‌آید نه تنها دیگر قصاص ندارد، بلکه اصلاً واجب می‌شود؛ مثل وجوب نماز و وجوب روزه و بلکه این مسئله صدها برابر بالاتر و عمیق‌تر باید انجام بشود و از اختیار انسان هم بیرون می‌رود، چون امر خدا است. ما نهایت کاری که می‌خواهیم انجام بدهیم این است که امر خدا را انجام بدهیم؛ پس بسم الله، این هم امر خدا است دیگر! امر خدا که فقط به نماز تعلق نمی‌گیرد، نهی او که فقط به منهیات تعلق نمی‌گیرد؛ این هم امر است. اینجا است که ما می‌بینیم این ولایتی که خدا دارد [در بعضی افراد هم هست].

من یک وقت در همان زمان سابق راجع به ولایت فقیه و شکل‌گیری و چگونگی آن و کیفیت و کمیت و محدوده‌اش با مرحوم آقا مباحثاتی داشتم و به مطالبی هم رسیدم. خلاصه، من در آن زمان به مرحوم آقا می‌گفتم: آقا، این ولایت فقیه‌ی که شما دارید مطرح می‌کنید، آیا همان ولایتی است که امام معصوم دارد؟ چون [ولایت] امام معصوم این است که وقتی یکی از صحابی می‌آید، حضرت می‌فرمایند: «برو در

۱. رجوع شود به مجمع البیان، ج ۸، ص ۷۰۶.

تنور آتش!«^۱ قضیه این است! و وقتی که او در تنور آتش رفت، به این نیت رفت که بسوزد و جزغاله بشود؛ و الاً اگر می دانست که این قضیه مثل حضرت ابراهیم انجام می شود، بنده هم بلد هستم و همه افراد هم بلد هستند، مسیحی و نصرانی هم می توانند چنین کاری بکنند! اگر قرار است که در آنجا خبری نباشد، ارمنی هم می گوید: «من هم می روم!» یهودی هم می گوید: «من هم می روم!» ولی هارون مکی با این نیت رفت که بسوزد و جزغاله بشود؛ و الاً اگر به این نیت می رفت که بنشیند، هنر نکرده است!

بعد ایشان تبسمی کردند و پاسخی ندادند. البته پاسخش را بعدها دادند. علی کل حال مطلب این نیست که خلاصه یک چیزی بگوییم و به عنوان یک لقلقه لسان و یک حرف بگوییم ولی فقیه، ولی فقیه، ولی فقیه! نه آقاجان، ولی فقیه که ولایتش ولایت امام معصوم است چه کسی است؟ مرحوم قاضی است، آخوند ملا حسین قلی همدانی است و یک شخص مثل مرحوم آقا است! نسبت به این افراد مطلب همین طور است و ما هیچ حرف و هیچ مطلبی نداریم؛ ولی اگر قرار باشد بنده این ولایت را داشته باشم، بنده ای که صبح یک حرف می زنم و عصر یک حرف دیگر می زنم، چه ولایتی دارم؟! بنده ای که صبح یک حرف می زنم و عصر می گویم اشتباه کردم، چه ولایتی دارم؟! چه ولایتی دارم که خودم می گویم: من اشتباه کردم؟! اما آیا امام علیه السلام در تمام مدت عمرش گفت: من اشتباه کردم؟! آیا امیرالمؤمنین گفت: من اشتباه کردم؟! آیا امام مجتبی گفت: من اشتباه کردم؟! آیا سیدالشهدا گفت: من اشتباه کردم؟! هیچ کدام نمی گویند من اشتباه کردم؛ چون معصوم هستند و عصمت ذاتی دارند؛ نه عصمت فعلی تنها! یعنی از ذات آنها خطا متمشی نیست.

آن ولایت که ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾^۲ این است؛ لذا در آیه دیگر

می فرماید:

۱. مناقب آل ابی طالب علیهم السلام، ج ۴، ص ۲۳۷.

۲. سوره مائده (۵) آیه ۳.

﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا لِمُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ﴾^۱

مؤمن و مؤمنه‌ای که با هم اختلاف دارند، مثلاً بر سر یک ملک دعوا دارند، این می‌گوید: «او یک متر آمده در ملک من.» دیگری می‌گوید: «من نیامده‌ام.» این می‌گوید: «فلان قسط پولت را دادم.» دیگری می‌گوید: «ندادی.» و چیزی هم نگرفته است؛ وقتی می‌روند نزد پیغمبر، هر کدام به این نیت می‌روند که پیغمبر به نفعشان حکم کند. اگر به این نیت بروند که پیغمبر حق را به دیگری بدهد که دیگر نیازی به رفتن پیش پیغمبر نبود؛ می‌گفتند: «آقا، برو حق با شما است!» پس می‌آیند پیش پیغمبر که به نفعشان قضاوت کند، می‌آیند پیش پیغمبر که حق را به او بدهد، می‌آیند پیش پیغمبر که رسول خدا به مصالح او حکم کند. ولی پیغمبر آنجا ننشسته است تا به حرف من و شما گوش بدهد؛ بلکه پیغمبر بر طبق آنچه بر قلبش وحی می‌شود حکم می‌کند، نه بر طبق آنچه مثلاً این شخص برادرش است یا فرزندش است، نفع دارد یا ندارد.^۲

در زمان امیرکبیر - خدا رحمتش کند - بین قوم و خویش‌های امیرکبیر دعوایی شده بود و قرار بود که فردا پیش قاضی بروند. آن قاضی که آخوند و معمم هم بود، شب آمد پیش امیرکبیر و گفت:

قربان، فردا می‌خواهند بیایند پیش ما، نظر حضرت‌عالی نسبت به این مسئله چیست؟

امیرکبیر بلند شد و کشیده‌ای در گوش این قاضی خواباند که عمامه‌اش چند متر آن طرف پرت شد - احسنت، خدا رحمتش کند، خدا رحمتش کند! - بعد گفت: ای پدر سوخته، من تو را قاضی گذاشته‌ام که شب قبل بیایی از من سؤال

۱. سوره احزاب (۳۳) آیه ۳۶. امام شناسی، ج ۶، ص ۱۱۸:

«و برای هیچ مرد مؤمن و هیچ زن مؤمنه‌ای چنین نیست که در زمانی که خدا و رسول خدا نسبت به چیزی حکم کنند، اختیار برای خود آنها در آن چیز باشد!»

۲. جهت اطلاع بیشتر پیرامون ولایت تکوینی رجوع شود به امام شناسی، ج ۱، ص ۱۴۳ - ۱۷۶.

کنی که فردا چه کار کنم!؟

و بعد همان‌جا عزلش کرد و یکی از علمای قم را آورد و او را قاضی القضاات دارالخلافة در طهران کرد!^۱

هر کسی همین‌طور است که وقتی پیش قاضی می‌رود، طبعاً می‌خواهد به نفع او حکم کند. و ممکن هم هست که در نظرش حق را به خودش بدهد؛ نه اینکه آدم معاندی باشد، بلکه مطلب برایش مشتبه شده و خیلی از مسائل برایش مخفی مانده است. ولی پیغمبر به اینها نگاه نمی‌کند، می‌گوید: «آقا، حق برای او است، بلند شوید بروید دنبال کارتان!» این شخص اصلاً باید بشکن بزند که پیغمبر در اینجا هم چنین حکمی کرده‌اند.

گاهی اوقات برای آدم اتفاق می‌افتد؛ یعنی وقتی خدا به انسان توفیق بدهد، آن قدری که از حکمی که بر علیه او است خوشحال می‌شود، از حکمی که به له او است خوشحال نمی‌شود! وقتی حکمی را که بر علیه‌اش است می‌پذیرد، اصلاً کیف می‌کند! خدا می‌گوید: از اینکه الآن پیغمبر بر علیه تو حکم کرده است باید کیف کنی و بشکن بزنی و برقصی؛ چون این مسئله است که تو را عبور می‌دهد، نه آنجایی که حکم به له تو باشد. آنچه تو را از نفس می‌گذراند اینجا است، آنچه به دردت می‌خورد اینجا است! اگر بیست سال نماز شب بخوانی به اندازه یک‌هم‌چنین محاکمه‌ای برایت فایده ندارد. نماز شب نمازی است که انسان می‌خواند، ولی آدم را عبور نمی‌دهد و از نفس نمی‌گذراند؛ بلکه چه بسا برای کسانی که در نفسشان عجب پیدا بکنند کار را بدتر می‌کند! اما وقتی که بر علیه تو حکم می‌کند تو را عبور می‌دهد.

لذا خیلی اوقات برای خود ما هم اتفاق افتاده است که خدا آن روز را نیاورد! برای خود ما - چه در زمان مرحوم آقا و چه بعد از حیات مرحوم آقا - بسیار اتفاق افتاده است که دو تا رفیق مسئله‌شان را به ما کشانده‌اند، ولی وقتی که ما به یکی گفتیم

۱. امیرکبیر و ایران، ص ۳۰۸؛ امیرکبیر یا قهرمان مبارزه با استعمار، ص ۱۲۹، با قدری اختلاف.

حق با تو نیست و با دیگری است، طرف قهر کرده و رفته و تا الآن هم دیگر پیدایش نشده است! این چه نوع رفاقتی شد؟! پس معنایش این است که تو من را برای خودت می‌خواهی و من را تا وقتی که به نفعت حکم کنم می‌خواهی! من که در اینجا نشست‌ام تا به نفع تو حرف بزنم؛ بلکه من نظر خودم را می‌گویم. اگر من را آن‌طوری قبول داری، پس از اول نیا و برای من هم زحمت ایجاد نکن و برو پیش کسانی که بتوانند با تو مرافقت کنند. اما اگر یک طهرانی را می‌خواهی تا با او رفاقت کنی، بیه آن روز را هم به تنت بمال که چه بخوای و چه نخواستی برایت خواهد آمد؛ چون دنیا دار ابتلا است. ما فقط نباید نگاه کنیم و ببینیم که گذشته‌ها چه بوده و او چه بوده است؛ بلکه گذشته‌ها عبرت هستند برای اینکه به الآن خودمان نگاه کنیم و به الآن خودمان فکر کنیم. گذشته‌ها عبرت برای الآن است؛ نه فقط یک حکایت و داستان!

بنابراین پیغمبر امیرالمؤمنین را برای یک حکومت ظاهری که موجب این مسائل باشد نصب نکرده است، چون این قضیه بدون امیرالمؤمنین هم انجام می‌شود. حالا ما سوئیس و امثال آن را نمی‌گوییم، مگر مردم از عمر بن عبدالعزیز راضی نبودند؟! او که دیگر مسلمان بود. وقتی عمر بن عبدالعزیز از دنیا رفت، همه مردم پشت سرش گریه و ناله می‌کردند! پس همه مردم راضی بودند.^۱ واقعاً هم او یک حاکم بود. همین فدک را عمر بن عبدالعزیز به امام باقر علیه‌السلام برگرداند.^۲ اما آیا مسئله تمام است؟! یعنی وقتی عمر بن عبدالعزیز هست، ما دیگر نیاز به امیرالمؤمنین و امام سجاد نداریم؟! پس امام سجاد به چه درد می‌خورد؟ مردم که راضی هستند! چنان راضی هستند که می‌گویند: «آقا، چهار چنگولی هم چسبیده‌ایم که این فرد از بین نرود و فوت نکند!» عمر بن عبدالعزیز حکامش را تأدیب و بازخواست می‌کرد.^۳ همه که

۱. *الأصول الستة عشر*، ص ۱۵۰.

۲. *الخصال*، ج ۱، ص ۱۰۵.

۳. جهت اطلاع بیشتر رجوع شود به *الطبقات الكبرى*، ج ۵، ص ۲۵۸ - ۳۱۵.

مثل هارون و مأمون - لعنة الله علیهما - نبودند؛ بلکه افراد دیگری هم بودند که این کارها را انجام می دادند، پس دیگر ما نیاز به ائمه نداریم!

پس این نیاز ما چیست؟ این چه قضیه‌ای است که خدا پیغمبر را تهدید می کند که ﴿بِأَنَّهَا الرُّسُولُ بَلَّغَ مَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنَ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ﴾؛^۱ «اگر انجام ندهی، انگار در این بیست و سه سال هیچ کاری انجام نداده‌ای!»! نماز، روزه، حج، خمس، زکات، امر به معروف، تمام مسائل، تمام شکایات، تمام غزوات - آقا، در جنگ نان و حلوا که نبوده، پیغمبر می رفت تیر می خورد و برمی گشت! - تمام کارهایی که کرده‌ای و تمام مسائلی که انجام داده‌ای، همه اش پوچ و هوا است؛ مگر اینکه امروز این دستور را انجام بدهی! قضیه چیست؟!

این قضیه به اصل ارتباط و ربط انسان برمی گردد، نه به عمل ظاهر؛ یعنی رسول خدا در روز غدیر حلقه بین انسان و پروردگار را نصب و منصوب کرد. آن حلقه با آمدن زبیر و طلحه و ابوبکر و سعد و قاص و امثال اینها ایجاد نمی شود. آنها آدم‌هایی معمولی برای خودشان بودند. پیغمبر آمد بگوید آن قضیه و مسئله‌ای که باعث می شود شما به خدا وصل بشوید و در نتیجه این وصل، نماز شما وصل بشود، حج شما وصل بشود، روزه شما وصل بشود و به واسطه آن اتصال، تغییر پیدا کنید، صعود پیدا کنید و از نفس و دنیا بیرون بیایید و تقرّب و تجرّد پیدا کنید. نماز و روزه نیست؛ چون من همه اینها را به شما گفته‌ام. چه چیزی مانده است؟ آن «ارتباط با علی» مانده است! این مسئله، مسئله‌ای است که اگر باشد، همه چیز هست و اگر نباشد نماز تو در حدّ ربات خواهد بود، روزهات، حجّ تو، خمس دادنت، زکات دادنت، همه اینها می شود ربات و یک عمل ظاهری! مثل همین افرادی که الآن در دنیا مانند ربات دارند زندگی می کنند و خیلی هم خوب و راضی هستند و مشکلی هم پیدا نمی شود.

پس رسول خدا آمد و گفت که این حلقه بین انسان و پروردگار، فقط علی

۱. سوره مائده (۵) آیه ۶۷.

است. شما این حلقه را در سعد و قاص پیدا نخواهید کرد، این حلقه را در زبیر پیدا نخواهید کرد، این حلقه در طلحه نیست. بله، اینها آدم‌های خوبی هستند، آدم‌هایی هستند که بین مردم موجّه هستند؛ البته آن موقع، ولی بعد که از امیرالمؤمنین فاصله گرفتند مسئله‌شان فرق می‌کند. اینها در آن زمان، آدم‌های خوبی بودند، جنگ می‌کردند و تا آخر می‌ایستادند؛ ولی اینها نمی‌توانند کار علی را بکنند! خیلی کار بکنند عدالت به مقتضای عقلشان را انجام می‌دهند؛ ولی آن چشم دیگر را که باید باشد تا بتواند بر طبق رضای خدا و بر طبق مصالح افراد آن عمل را انجام بدهد، اینها ندارند. آن چشم فقط در یک نفر پیدا می‌شود! اگر آن چشم که چشم باطن است، درست شد، این چشم هم درست می‌بیند؛ چپ نمی‌بیند، یک را دو نمی‌بیند، دو را یک نمی‌بیند، سیاهی را سفیدی نمی‌بیند. ولی اگر آن چشم درست نشد، این چشم هم خراب است و در مصداق اشتباه می‌کند.

در جلد دوم اسرار ملکوت - اگر نظر شریف باشد - من روی این مسئله تکیه داشتم که ما نیازی به آن چشم داریم و این چشم به تنهایی کافی نیست. یک مثال‌هایی را هم آوردم.^۱

بنده خودم بودم در آن مجلسی که بین مرحوم آقا و یکی از بزرگان - خدا رحمتش کند - صحبتی پیش آمد. مرحوم آقا می‌خواستند بگویند که شما آدم خوبی هستید، شما آدم دینداری هستید، شما آدم صادقی هستید، شما فرد امینی هستید، شما فرد متهجّدی هستید، شما فرد دلسوزی هستید، همه اینها درست است، ولی اینها کافی نیست! چون آن چشم را ندارید؛ آن چشم را چه می‌کنید؟! شما فردی هستید که می‌خواهید به دنبال حق بروید، همه اینها درست است و من هم قبول دارم که این بزرگان افراد دین‌دار و دین‌دوستی بودند و عرق دین داشتند و الآن یک ناخشناب پیدا نمی‌شود! بنده اطلاع دارم که متهجّد بودند، اهل نماز شب بودند، اهل گریه و زاری بودند؛ ولی

۱. اسرار ملکوت، ج ۲، ص ۲۳ - ۴۷.

اینها کافی نیست، چون چشم دو می بیند! پس یا من خودم باید آن چشم را داشته باشم که ندارم، یا اگر ندارم باید دستم را به دست آن کسی بدهم که آن چشم را دارد که در هر دو صورت، سعادت و رستگاری و فلاح تضمین می شود. ایشان می خواهند بگویند: شما که الآن دارید مسئله را به این شکل می بینید به خاطر این دوبینی است.

لذا خود مرحوم آقا به بنده فرمودند:

اینها در اواخر عمر گفته بودند که آنچه ما فکر می کردیم غیر از آن از کار درآمد! بفرما! مرحوم آقا هم دارد همین مطلب را می گوید! می فرماید: «عزیز من، چرا باید روزی بیاید که تو این حرف را بزنی؟! از حالا بیا کاری کن که به آنجا نرسی!» منتها آن موقع دوزاری ما نمی افتد و آن موقع متوجه نمی شویم و راه را همین طور می رویم و می رویم تا یک دفعه می بینیم که ای وای، این که آن نبود! ولی دیگر وقت گذشته و مسئله به صورت دیگری در می آید.

پیغمبر روز غدیر آمد این مطلب را بگوید که آقا، تو که هزار و چهارصد سال دیگر می آیی، نیاز به یک چشم دیگری داری! پس برو به دنبال آن چشم، برو به دنبال آن ولایت، برو به دنبال آن نظارت، برو به دنبال آن دستگیری و برو آن را پیدا کن! تا حالا من بودم، ولی الآن که من به حسب ظاهر دارم به زیر خاک می روم و دیگر دست شما از من کوتاه است، برای آن چشم چه فکری کرده اید؟ برای اینکه بعد از سی سال یک هم چنین آهی را نکشید و نگویید: «عجب، سی سال است ما اشتباه کرده ایم! سی سال است نفهمیده ایم چه کار کنیم!» برای اینکه آن موقع پیش نیاید، من آمدم گفتم که آن کسی که متصدی این مسئله است، علی است؛ فقط او است که آن چشم را دارد و فقط او است که آن طرف را نگاه می کند.

من الآن نمی توانم پشت این دیوار را ببینم؛ یعنی اگر الآن کسی بیاید پشت این دیوار بایستد، من نمی توانم بفهمم کیست. بله، اگر بیاید کنار و داخل اینجا بیاید، می گویم آقای فلانی است؛ البته اگر چشمم درست ببیند، ولی اگر بخواهد طور دیگری ببیند نمی توانم تشخیص بدهم. یعنی اگر چشم داشته باشم و درست

هم ببینم، باید آن شخص در مرأی و منظر من باشد. ولی امیرالمؤمنین نیاز به دیدن ندارد؛ امیرالمؤمنین می‌گوید: «این کار را انجام بده و این کار را انجام نده؛ عثمان را نکش؛ این کار را نکن؛ در فلان قضیه فلان مسئله را انجام نده!» اما ما می‌گوییم: نه، یا علی، عدالت، ظلم، این بیت‌المال را [غارت] کرده، این شخص را کشته و...!» علی می‌گوید: «اینهایی را که شما می‌گویید من هم می‌دانم و بلکه بالاترش را هم می‌دانم، ولی نکن و گوش بده!» ما می‌گوییم: نه! این فرق بین ما است.

مشکل زید بن علی که کلام امام باقر علیه‌السلام را گوش نداد و رفت و به آن مسائل گرفتار شد، این بود که او یک چشم دارد و چشم باطن به دست برادرش است، نه دست او! او با همان چشم که ظاهر را می‌بیند، ظلم و عدالت را می‌بیند، دزدی بیت‌المال و سرقت را می‌بیند، خلاف و قتل و غارت را می‌بیند و مسائل را ارزیابی می‌کند و به این نتیجه می‌رسد که باید قیام کند. آقاجان، این مسائلی را که تو می‌بینی، این برادر تو هم دارد می‌بیند و بلکه بالاترش را هم دارد می‌بیند، ولی می‌گوید: «نکن!» اینکه می‌گوید: «نکن» برای این می‌گوید که می‌داند در آخر جنگ وقتی که می‌خواهی غلبه کنی، یک تیر می‌آید و به پیشانی تو می‌خورد! این را تو نمی‌بینی. و الاً زید مرد بزرگی بود، مرد عالمی بود، دین‌دوست بود، صادق بود، ذریهٔ پیغمبر بود و از او چه احترام و چه مسائل و چه تکریمی شده است^۱ و ما هم توفیق پیدا کردیم در یکی از این سفرهای عتبات به مرقد او - که البته جدّ ما است - رفتیم.

یک قضیهٔ خنده‌داری یادم آمد. با یکی از دوستان به زیارت حضرت زید رفته بودیم. نسب ما به حضرت زید می‌رسد. وقتی وارد شده بودیم من ایستاده بودم و خنده‌ام گرفت. آن دوستان گفت: «چرا می‌خندی؟!» گفتم: می‌دانی الآن دارم به ایشان چه می‌گویم؟ دارم می‌گویم که شما جدّ ما هستی، درب حرمت را بوسیدم، عتبات را بوسیدم، ضریحت را هم بوسیدم! اما ایشان دارد می‌گوید: «تو

۱. رجوع شود به *امام شناسی*، ج ۱۵، ص ۲۰۲.

پسر من هستی، آن وقت در کتابت داری من را رد می‌کنی؟!» من دارم به ایشان می‌گویم: ببین، قربانت می‌روم، فدایت می‌شوم و روز قیامت امید به شفاعتت هم دارم، ولی بدان از آن حرف‌هایی که گفتم دست برنمی‌دارم، چه کار کنم؟! بیا عوض کن! گر تو نمی‌پسندی تغییر ده قضا را^۱ بیا عوض کن، ولی فکر من این است.

الآن هم به شما همین را می‌گویم: مرد بزرگی است، جدّمان است، شهید شده است، امید به شفاعتش داریم که دست ما را بگیرد، پیغمبر راجع به ایشان به این نحوه و به این عبارت فرمودند: پاره‌ای از من در فلان جا شهید می‌شود.^۲ همه اینها به جای خودش محفوظ، ولی با عرض معذرت باید بگوییم که در مسئله ولایت نمی‌توانیم کوتاه بیاییم؛ مسئله ولایت جای خودش را دارد! مطلب این است.

پیغمبر به زید می‌گوید: «غدیر برای همین است، من که می‌گویم علی بیاید،

۱. دیوان حافظ (پژمان)، غزل ۳:

در کوی نیک‌نامی ما را گذر ندادند / گر تو نمی‌پسندی تغییر ده قضا را

۲. الأمانی، شیخ صدوق، ص ۳۳۰:

«عن جابر بن یزید الجعفی عن أبي جعفر محمد بن علي الباقر عن أبيه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم للحسين عليه السلام: "يا حسين، يخرج من صلبك رجل يقال له زيد يتخطى هو وأصحابه يوم القيامة رقاب الناس غرًا محجلين يدخلون الجنة بلا حساب!"»

اسرار ملکوت، ج ۳، ص ۹۱: «جابر بن یزید جعفی از امام باقر علیه السلام از پدرانش روایت می‌کند که رسول خدا صلی الله علیه و آله به امام حسین فرمود: «ای حسین، از أعقاب تو فردی به نام زید زاده خواهد شد که در روز قیامت با اصحاب خود بر فراز توده‌های مردم سبک‌بال، در حالی که پیشانی آنها از نور می‌درخشد حرکت می‌کنند و بدون حساب داخل بهشت خواهند شد!»»

مقاتل الطالبیین، ص ۱۲۷:

«عن عبد الملك بن أبي سليمان قال: قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم: "يقتل رجل من أهل بيتي فيصلب، لا ترى الجنة عين رأت عورته!"»

ترجمه: «رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: «شخصی از اهل بیت مرا خواهند کشت و به دار خواهند آویخت، پس هر چشمی که عورتش را بنگرد بهشت را نخواهد دید!»» (محقق)

برای این است که نگذارد تو بروی و خودت را به هلاکت بیندازی! تو بمان و با ماندنت علوم آل‌محمد را گسترش بده؛ با ماندنت افراد را جمع کن و دست افراد عوام را بگیر. «اگر زید می‌ماند، چقدر برکات داشت! ولی رفت و شهید شد. برادرش دارد این مطلب را می‌بیند. اینجا است که دیگر مسئله به تسلیم برمی‌گردد!

امروز روز عید غدیر است. اینکه مرحوم آقا - رضوان‌الله‌علیه - روز عید غدیر و نیمه شعبان را که عید امام حی است، برای عمامه‌گذاری دوستان و ارادتمندان در نظر داشتند، نکته‌اش در اینجا است که افرادی که در امروز به لباس رسول خدا و لباس امیرالمؤمنین ملبس می‌شوند باید بدانند که مطلب از چه قرار است. باید همان راه را برویم و به همان مسئله‌ای عمل کنیم که امام صادق علیه‌السلام به ما فرمودند؛ نه کم و نه زیاد!

بنده در صحبت‌های خودم که در این مدت مخصوصاً بعد از زمان مرحوم آقا - رضوان‌الله‌علیه - می‌کردم، و هم‌چنین در نوشتجات خودم سعی می‌کردم - البته خطا هم داریم و ما نمی‌توانیم انکار کنیم - که همیشه امام صادق را در کنار خودم قرار بدهم؛ یعنی بگویم اگر الآن حضرت در اینجا حضور داشتند، به من اجازه این نوشتار را می‌دادند یا نه؟ بارها می‌شد که مطلبی را می‌نوشتم و بعد آن را حذف می‌کردم.

اتفاقاً خیلی وقت پیش یک روایت عجیبی دیدم. ظاهراً در یکی از کتب اهل تسنن، مسند/حمد حنبل آمده است که وابصه بن معبد خدمت رسول خدا می‌آید و می‌خواهد از عمل خیر و آنچه مورد رضای خدا است بپرسد. می‌گوید: «خیر» به چه می‌گویند تا ما به دنبال آن برویم و این قدر از دیگران نپرسیم؟ خودمان بدانیم که خیر به چه می‌گویند، شر به چه می‌گویند، خوبی و بدی به چه می‌گویند. «وقتی که به خدمت پیغمبر رسید حضرت فرمودند: «آمده‌ای که از این مسئله سؤال کنی؟» گفت: «بله یا رسول‌الله، من آمده‌ام که از عمل خیر سؤال کنم!» حضرت خیلی عجیب می‌فرمایند:

إِسْتَفْتِ نَفْسَكَ؛ الْبِرُّ مَا أَطْمَأَنَّ إِلَيْهِ الْقَلْبُ وَاطْمَأَنَّتَ إِلَيْهِ النَّفْسُ، وَالْإِثْمُ مَا

حَاكَ فِي الْقَلْبِ وَتَرَدَّدَ فِي الصَّدُورِ، وَإِنْ أَفْتَاكَ النَّاسُ وَأَفْتَاكَ!

«إِسْتَفْتِ نَفْسَكَ؛ به خودت مراجعه کن!» نمی‌فرمایند: برو از این و آن بپرس؛ بلکه می‌فرمایند: «ببین خدا در دلت چه چیزی قرار می‌دهد.» یعنی حضرت می‌خواهند بفرمایند: اگر تو بنخواهی خودت را متصل کنی، خدا وصل می‌کند و خدا به تو می‌گوید و از هر راهی که باشد، مطلب را به تو القا می‌کند! «إِسْتَفْتِ نَفْسَكَ»؛ یعنی خودت به خودت مراجعه کن و ببین چه چیزی به قلبت خطور می‌کند.

«الْبِرُّ مَا اطْمَأَنَّ إِلَيْهِ الْقَلْبُ وَ اطْمَأَنَّتَ إِلَيْهِ النَّفْسُ؛ خیر آن است که وقتی به آن فکر کنی می‌بینی که باید این‌طور باشد، نفست مطمئن است و شک نمی‌کنی که حالا این کار را بکنم یا نکنم!»

مثلاً می‌خواهی به یک شخص پولی بدهی و کمکی بکنی. وقتی فکر کنی می‌بینی که اینجا جایش است و بایستی که انجام بشود. و بعد در مرتبه بالاتر، قلب هم در مرحله استقرار و تمکن مطمئن می‌شود. یعنی اوّل در نفس تصویری پیدا می‌شود و بعد در قلب که مرحله سرّ است، این مسئله ثابت می‌شود و بعد هم انسان پشیمان نمی‌شود که این عمل را انجام داد. «إِسْتَفْتِ نَفْسَكَ؛ برو از نفس و ضمیر خودت کمک بگیر و استفتاء کن! (همیشه به دنبال این و آن نیا!)»

«وَالْإِثْمُ مَا حَاكَ فِي الْقَلْبِ وَ تَرَدَّدَ فِي الصَّدُورِ؛ اما وقتی که می‌خواهی کار بد انجام بدهی، می‌بینی مذبذب هستی (و با خودت می‌گویی: انجام بدهم یا انجام ندهم؟! آنجایش این‌طور است، اینجایش آن‌طور است! نمی‌توانی استقرار پیدا کنی و نمی‌تواند در دلت تثبیت بشود. این به خاطر این است که یک جای آن ایراد و اشکال دارد.)»

بعد حضرت جمله عجیبی دارند؛ می‌فرمایند:

«وإن أفتاك النَّاسُ و أفتوك؛ اگرچه مردم بیایند و به تو بگویند: "آقا، بیا این

کار را بکن!"»

مردم می‌گویند که بگویند، مردم برای خودشان می‌گویند، تو ببین در دلت

چه می‌گذرد!^۱

یک وقت من و مرحوم آقا - رضوان‌الله‌علیه - در ماشین نشسته بودیم. خدا عمویمان را رحمت کند، ایشان هم بودند. ایشان از مرحوم آقا یک سؤال کرد و گفت: آقا، فلان مرجع فتوا داده است وقتی در نماز ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾^۲ را می‌خوانیم، یعنی «خدایا فقط از تو استعانت می‌جوییم!» ولی ما که این‌طور نیستیم که فقط از خدا اعانت بجوییم؛ [لذا] این خلاف است و ما حرفی زده‌ایم که موجب اشکال در نماز می‌شود و نماز ما باطل می‌شود، چون ما باید در نماز راست بگوییم - البته إن شاء الله همیشه راست بگوییم -، ولی قضیه این‌طور نیست که فقط از خدا استعانت بجوییم.

یا در ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾^۳، خطاب به پیغمبر است؛ به من چه مربوط است؟! من این ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ را به چه حساب بگوییم؟! یک وقت خدا به من می‌گوید: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾، من همین را در نماز می‌خوانم؛ ولی یک دفعه خدا یک حرف را به پیغمبرش زده است، خب من روی چه حسابی این را در نماز یک سوره قرار بدهم؟! بعضی‌ها می‌گویند که قصد حکایت کنید؛ یعنی ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ﴾ به این معنا نیست که خدایا از تو استعانت می‌جوییم، بلکه چون خدا گفته است که این‌طوری بگو ما هم می‌گوییم. حالا [خدایا] تو هم چشمت را ببند و هیچ به روی خودت نیاور که حالا ما راست می‌گوییم، دروغ می‌گوییم، کم می‌گوییم و یا زیادش می‌کنیم! در ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ هم مطلب همین‌طور است؛ یعنی چون خدا به پیغمبرش گفته است: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾، ما هم همان حکایت پیغمبر را می‌گوییم! به ما گفته‌اند: «این را بگو و بعد به دنبال این نباش که حالا قضیه چیست!» واقعاً این چه نمازی است؟!

مرحوم آقا رو کردند به اخوی‌شان و فرمودند:

۱. مسند احمد، ج ۴، ص ۲۲۸.

۲. سوره فاتحه (۱) آیه ۵.

۳. سوره إخلاص (۱۱۲) آیه ۱.

این از بیکاری آقایان است که نشسته‌اند و دائماً حکم جعل می‌فرمایند!
بنده عین عبارت ایشان را نقل کردم؛ اگر مسئله‌ای هست دیگر ایشان از دنیا
رفته‌اند، و العَهْدَةُ عَلَى النَّاقِلِ!

آقا جان، در ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ خدا دارد به من می‌گوید که توی طهرانی بگو:
﴿هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾، شما آقای فلان باید بگویید: ﴿هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾. قلب رسول‌الله مرآت و
آینه است و فقط یک واسطه است؛ اما اصل مسئله خود ما هستیم. از رسول خدا و
ائمّه گرفته تا بقیه افراد، همه مخاطب هستند؛ یعنی همان طوری که قرآن بر پیغمبر
نازل شده است، همان طور هم از اول سوره حمد تا آخر سوره ناس بر من نازل شده
است، بر تک تک شما نازل شده است و شما مخاطب مستقیم فرد فرد حروف و
کلمات قرآن هستید!

این دو منظر است؛ آن یکی می‌شود چشم ظاهر، این یکی می‌شود چشم
باطن. آن وقت آن نمازی که آن طوری خوانده بشود با آن نمازی که این طوری خوانده
بشود چقدر فرق می‌کند؟! آن نمازی که خود اولیا می‌خوانند و به ما هم می‌گویند
بخوانید، با آن نمازی که فقط ظاهر است چقدر فرق می‌کند؟!

خدا مرحوم آقای شیخ محمدعلی اراکی را رحمت کند. آن موقع مرحوم آقا به
من فرموده بودند که برو در نماز جماعت ایشان شرکت کن. یک روز ما در فیضیه
پشت سر ایشان نماز می‌خواندیم، یک نفر از علما - که نمی‌دانم الان فوت کرده
است یا نه - در کنار ما بود. ایشان مسئول راست کردن کمر ما بود! یعنی ما تا
یک خرده کج می‌شدیم، یک دفعه دستش از پشت می‌آمد و کمر ما را راست می‌کرد!
ما هم وقتی دیدیم که این شخص دارد این طوری می‌کند، یک چیزیمان شد و
نمی‌دانم چرا کمرم خم می‌شد! وقتی نماز تمام شد گفتم: آقا، شما کار دیگری
نداشتی؟! فقط کمر ما را راست کردی! خب این هم یک نوع نماز بود که منتظر
است ببیند کمر چه کسی در نماز کج است تا اینکه راستش کند، یا چه کسی
چشمش را در سجده می‌بندد یا نمی‌بندد!

اما یک نماز هم امیرالمؤمنین می‌خواند که وقتی تیر از پایش درمی‌آورند نمی‌فهمید؛ این هم یک نوع نماز است!

پیغمبر آمد بگوید که آن را کنار بگذارید و این را بگیرید! ببینید علی چه کرد. آن را بیاورید و خودتان را به آن متصل کنید. وقتی متصل کردی، این چشمت هم باز می‌شود و دیگر مثل سایر افراد در مصداق اشتباه نمی‌کنی که بگویی آقا چه فکر می‌کردیم و چه شد! بله، تو آدم خوبی هستی، آدم دینداری هستی، آدم متهجدی هستی، ولی چه کنم که آن چشم را نداری؛ لذا این را طور دیگری می‌پنداری و وقتی که طور دیگری پنداشتی، به دنبالش می‌روی و وقتی که به دنبالش رفتی، کار به اینجا خواهد کشید! آن ولی خدا می‌خواهد به تو هشدار بدهد و تو را آگاه کند که اگر تو چشم نداری، من دارم؛ دستت را بده تا اینکه بعداً نگویی ما طور دیگری می‌پنداشتیم!

امروز مسئله برای این احبّه و اعزّه‌ای که دارند متلبّس می‌شوند همین است. بله، همه ما دلمان می‌خواهد راحت بگردیم، همه ما دلمان می‌خواهد مشکل نداشته باشیم و کسی از راحتی بدش نمی‌آید؛ ولی اینها آمده‌اند و بالاتر از خواست بقیه افراد پا گذاشته‌اند. اینها گفته‌اند که ما راحتی نمی‌خواهیم، بلکه می‌خواهیم به یک جای بالاتر برسیم! البته باید بدانند که این توفیق را خدا به هر کسی نمی‌دهد؛ این توفیق که انسان بیاید و بخواهد در راه رسول خدا حرکت کند و خود را از بسیاری از راحتی‌ها محروم کند و بسیاری از آزادی‌هایی را که سایر افراد دارند کنار بگذارد و به جایش درس بخواند و اوقات خودش را به بطالت نگذراند و فقط به آنچه مورد نظر امام صادق است ملتزم بشود و بس؛ که اگر بخواهد یک ذره تنازل کند، خسارت است!

[می‌گویند]: آقا، شما در این مدت این حرف‌ها را زدی و در این مدت این مطالب را نوشتی، بهتر بود که طور دیگری انجام می‌دادی! گفتم: ما بهتر نمی‌فهمیم! بله، اشتباه می‌کنم، ما معصوم نیستیم، معصوم فقط چهارده نفر هستند؛ ولی وقتی

مطلبی به نظر من برسد می‌گوییم.

یک وقت شخصی حرف غلطی می‌زند که فقط در فکر خودش است، من کاری به او ندارم؛ یک وقت مطلب را با رفیقش یا در جمع خانواده مطرح می‌کند، باز هم من کاری به او ندارم؛ ولی یک وقت مطلب را بالای منبر می‌گوید یا در کتاب نقل می‌کند، آن موقع بنده با او کار دارم! و دیگر نمی‌توانم ملاحظات را در نظر بگیرم! در اینجا ملاحظه نیست!

ما فقط چهارده نفر داریم که معصوم هستند و باید تمام هم و غم خود را در این قرار بدهیم که به آن معزّی و آن مفهوم و آن حقیقتی که آنها هستند برسیم. نه مصالحی را در نظر بگیریم، نه مطالبی را در نظر بگیریم، نه منافع این و آن را در نظر بگیریم؛ همه اینها رفتنی هستند.

آنچه برای انسان می‌ماند عبارت است از خودش و پاسخی که باید به این چهارده نفر بدهد؛ فقط همین! و الاً همه در روز قیامت هشتشان گرو هجده‌شان است؛ هر کسی بار و پرونده خودش را می‌برد. من باید بینم که در این دنیا چه کرده‌ام؛ آیا به میل این و آن عمل کرده‌ام؟ آیا به صلاح این و آن عمل کرده‌ام که این صلاح‌ها همه رفتنی است یا فقط رضای امام صادق و امام رضا و امام زمان علیهم‌السلام را در نظر گرفته‌ام؟! این مطلب مطلبی است که طبعاً رفقا باید به این مسئله کاملاً توجه کنند.

مولانا به خاطر همین می‌فرماید:

گفت هر کس را منم مولا و دوست ابن عمّ من علی، مولای اوست
بعد می‌گوید مولا کیست؟ آیا مولا آن کسی است که امروز به تو بگوید این کار را بکن، فردا بگوید: ببخشید اشتباه کردم؟! آیا مولا آن کسی است که به تو می‌گوید: آقا، امروز این کار را نکن، فردا بگوید: آقا، ببخشید من حواسم نبود؟! اینکه دیگر نصب کردن و جمع کردن مردم ندارد. پس مولا کیست؟ مولانا می‌فرماید:

«کیست مولا آن که آزادت کند»؛ تو را از دنیا و نفس بیرون بیاورد تا اعمال

براساس نفس نباشد؛ بلکه براساس رضای خدا باشد!

«بند رقیّت ز پایت بر کند»^۱ تا به حال بنده این و آن بودی، ملاحظه این و آن را می‌کردی، منافع این و آن را در نظر داشتی، به این و آن نگاه می‌کردی، به آقا بالاسر و مدیر کل نگاه می‌کردی که ببینم برایم چه کار می‌کند، به آن آبدارچی و دفتردار و معاون نگاه می‌کردی، به رئیس جمهور نگاه می‌کردی و به این چیزهایی که اصلاً آدم نباید حتی فکرش را هم بکند. ولی الآن دیگر هیچ‌کس در نظرت نیست؛ نه رئیس‌جمهور، نه بالاترش، نه پایین‌ترش، نه وزیرش، نه مدیرش، نه وکیلش و نه پاسبانش. الآن هیچ‌کس در ذهنت نیست.

الآن دیگر آزاد شده‌ای، الآن فقط خدا و نماینده خدا، امام علیه‌السلام در ذهنت است و بس! دیگر هیچ‌کس در ذهنت نیست، اصلاً اگر فکرش را هم بکنی غلط است؛ اصلاً اگر فکرش را بکنی و بخندی آن هم غلط است! حتی خود فکرش که بخواهی به آنها [فقط فکر کنی و حتی] توجه هم نکنی، خونت را کثیف می‌کند و نفست را برمی‌گرداند! به‌جایش چیزهای دیگر در فکرت می‌آید، مسائل دیگر در ذهنت می‌آید. آنها همه رفتند، آنها همه می‌روند و یک‌مرتبه می‌بینی که اصلاً قضایا و مسائلی در ذهنت آمده است که اصلاً دیگر نمی‌خواهی به هیچ چیز فکر کنی و حتی دیگر خطورش هم برای انسان مضر می‌شود.

إن شاء الله امیدواریم که خداوند این توفیق را به همه ما عنایت کند و همه ما را در راستای صراط ولایت امیرالمؤمنین علیه‌السلام پایدار بدارد؛ ذهن ما، فکر ما، نفس ما، قلب ما، سر ما، سوادای ما و همه وجود ما را به نحوی قرار بدهد که این اولویت ولایت بر ما در وجود ما مستقر بشود. آن وقت انسان قبل از اینکه خواست و اراده‌ای بکند، یک‌دفعه این مسئله در ذهنش می‌آید که او چه می‌خواهد؟ اصلاً ناخودآگاه یک‌دفعه در ذهنش می‌آید که امام زمان علیه‌السلام چه می‌خواهد؟ یعنی اصلاً دیگر نمی‌توانی اراده کنی و نمی‌توانی اختیار کنی!

۱. مثنوی معنوی (میرخانی)، دفتر ششم، ص ۶۴۱.

آن وقت در آنجا است که همان طوری که داریم: «إِسْتَفْتِ نَفْسَكَ»، خدا در قلب انسان می‌اندازد و امام علیه السلام - امامی که بر تمام ذرات ماسوی‌الله این اولویّت را دارد، نه فقط بر ما! ما فقط جزئی از این عالم هستیم، او بر ماسوی‌الله به نحو اطلاق این ولایت را دارد - آنچه می‌خواهد در قلب و در نفس می‌اندازد؛ چون حضرت دیده که نفس این شخص، صاف است و خودش را واگذار کرده و تسلیم شده است. وقتی که واگذار کرده است، چرا [التفات] نکند؟! پس امام برای چیست؟ اگر قرار باشد اطلاعات امام مثل ما باشد که اگر روزنامه بخوانیم می‌فهمیم آن طرف دنیا چه خبر است و اگر نخوانیم اطلاع نداشته باشیم، پس با من چه فرق می‌کند؟! پس فرق بین او و من چیست؟! بلکه امام روزنامه نخوانده می‌فهمد دنیا چه خبر است، البته بالاتر از این؛ تمام امور از نفس او متمشّی می‌شود!

از خدا بخواهیم که إن شاء الله همه ما را در راه ولایت امیرالمؤمنین ثابت بدارد.

«الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَنَا مِنَ الْمُتَمَسِّكِينَ بِوِلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْأئِمَّةِ الْمُعْصَمِينَ

عَلَيْهِمُ السَّلَام.»

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ

[اما] روز مبارک و پربرکتی برای همه و مخصوصاً برای این رفقا و این دوستان است. جداً اینکه می‌گفتم خدا توفیقی را که به اینها داده است به هر کسی نمی‌دهد، واقعیت دارد. این مسئله‌ای است که من در همان زمان مرحوم آقا وقتی که ایشان عمامه می‌گذاشتند احساس می‌کردم. انگار اصلاً احساس ایشان این بود که این دوستان حلقه جدید و ربط جدید و مسئله جدیدی را با این تلبس پیدا کرده‌اند؛ و واقعیت هم همین بود. إن شاء الله خدا این توفیقی را که به همه ما و همه آنها داده است، پایدار بدارد و بر صراط امیرالمؤمنین مستقیم بدارد.

چند وقت پیش در مسجد گوهرشاد نشسته بودم، یک طلبه فاضل معمم آمد

و گفت:

آقا، شما در جلد سوّم کتابتان راجع به اینکه بعضی‌ها در کتبشان نوشته‌اند که هارون و اینها حُکّام عادلّی بوده‌اند، مطالبی نوشته‌اید!

گفتم: بله، نوشته‌ام و مطلب هم همین است و نقد کرده‌ام! موبایلش را درآورد و آن مطالبی را که ما گفته بودیم و آن مطالبی را هم که در کتاب بعضی از اشخاص بود، نشان داد.

گفتم: مطلب این است و این است! گفتم: «شاید منظور ایشان این نباشد.»

گفتم: اگر ایشان فارسی نوشته‌اند، آنچه من می‌فهمم این است؛ اگر به لغت دیگر نوشته‌اند، آن لغت دیگر را من نمی‌فهمم، فارسی این را می‌فهماند!

بعد رو کردم به او و گفتم: یک مطلب به شما بگویم. فردا ما با نویسنده طرف نیستیم؛ بلکه با صاحب این مکتب، امام صادق علیه السّلام، طرف هستیم! این مطلب همیشه در نظرت باشد. این شخص و سایر افراد باید خودشان پاسخ‌گو باشند، بالأخره انسان اشتباه می‌کند و قطعاً هم إن شاء الله مورد غفران قرار می‌گیرند؛ ولی ما چرا با طناب بقیه به چاه برویم؟! فردا آن کسی که از ما سائل است، امام صادق است و هیچ‌کس دیگر نیست! حواست باشد که در این‌گونه قضاوت‌ها یک وقت به بیراهه نروی! بنده خدا رنگش قرمز شد و عذرخواهی کرد و رفت.

حالا مسئله ما هم همین است؛ یعنی ما باید به کس دیگری پاسخ بدهیم و راه همین است و غیر از این نیست. مسائل فرق می‌کند، اختلافات فرق می‌کند، قضایا متفاوت است، ولی راه این نیست!

می‌خواستم مطلبی را بگویم فراموش کردم، الآن خدمت رفقا می‌گویم:

این مطلبی که در این روایت است که از نفس خودت کمک بگیر، من این مطلب را خیلی وقت‌ها امتحان کرده‌ام. حالا نه اینکه ما علم غیب داریم؛ نه، ما علم غیب نداریم، هیچ چیزی نداریم، از پشت سرمان هم خبر نداریم، ولی بسیاری از اوقات و حتی همین الآن این را به‌عنوان یک راه و یک سنت و روش برای خودم انتخاب کرده‌ام. خیلی از مطالبی را که من به نقل از مرحوم آقا می‌شنیدم - الآن که

ایشان در قید حیات نیستند - وقتی به خودم نگاه می‌کردم می‌دیدم که این حرف نمی‌تواند از آقا باشد. با اینکه من نشنیده بودم؛ ولی این حرف به ایشان نمی‌خورد. بالأخره ما فرزند ایشان هستیم و از مطالب مطلع هستیم. اگر حرفی نقل می‌شد و خیلی هم محکم نقل می‌شد، وقتی به خودم مراجعه می‌کردم می‌دیدم نه، این آن نیست، و بعد می‌فهمیدیم که بله، مثلاً استنباط شخصی خود شخص ناقل بوده است؛ حالا ممکن است که او هم تعمّدی نداشته باشد.

این قضیه خیلی قضیه مهمّی است که انسان مطالب را بسنجد و صرفاً همین طوری قبول نکند. بسیاری از خطرات و انحرافات که برای خیلی‌ها پیش آمده است، به‌خاطر این است که به این نکته توجه نکرده‌اند.

اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّ آلِ مُحَمَّدٍ

فهارس عامه

آيات

روايات

اشعار

كلمات مشهوره و ضرب المثلها

اشخاص

كتب

اماكن، قبائل و فرق

منايع و مصادر

فهرست آیات^۱

الفاتحه (۱)

صفحه	رقم آیه	آیه
.۴۳۰	۵	﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾

البقرة (۲)

.۳۵۱	۱۴۶	﴿يَعْرِفُونَهُ وَمَا يَعْرِفُونَ آبَاءَهُمْ﴾
.۲۱۸*	۱۵۶	﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾
.۲۹۶	۲۵۳	﴿تِلْكَ أَلْسُنُ الْرُسُلِ فَضَلَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ﴾

آل عمران (۳)

.۱۵۳*	۱۴۴	﴿أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ﴾
.۲۹۴	۱۶۴	﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ﴾

۱. علامت: «*» برای مواردی که در پاورقی آمده لحاظ گردیده است.

النساء (٤)

- ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَكْفُرُوا...﴾ ٦٥ ١٣٤
 ﴿وَكَلِمَتُهُ﴾ ١٧١ ٢٤٥

المائدة (٥)

- ٢٧، ٥٠، ٥١، ٩٦،
 *١٥١، ١٧١، ١٧٩،
 ٢٤٠، ٣٠٣، ٣٠٧،
 ٣٠٩، ٣١٣، ٣٣٤،
 ٤١١، ٤١٩،
 ١٦٠، ٢٣٠، *١٢٨،
 ٢٠٦،
 *١٤٨، ٢٠٩، ٢١٠،
 ٢١١، ٢١٣، ٢٢٧،
 ٢٧٢، ٢٩٣، ٣١٣،
 ٣٧٣، ٣٧٤، ٤٢٣،
- ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ ٣
 ﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنْ بَرَدٍ مِنْكُمْ... وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِبٍ...﴾ ٥٤
 ﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ﴾ ٦٤
 ﴿يَأْتِيهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ﴾ ٦٧

الأعراف (٧)

- ١٣٣، ١٥٩، ١٦١،
 ١٦٢، ٣٦٩، ٣٨٧،
 ٣٩٢، ٣٩٣، ٤٠٣،
- ﴿الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَ...﴾ ١٥٧

التوبة (٩)

- ٤٠ ٢٤٥ ﴿وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا﴾

هود (١١)

﴿فَأَسْتَقِيمَ كَمَا أَمَرْتُ﴾ ١١٢ ١٨٩.

يوسف (١٢)

﴿وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ﴾ ٧٦ ٢٨٤.

إبراهيم (١٤)

﴿لَيْنَ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ﴾ ٧ ٤٠٦.

﴿وَوَخَّابَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ﴾ ١٥ ٣٩٩.

النحل (١٦)

﴿لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمِمَّنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ﴾ ٢٥ ٢٢١*.

﴿وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنْ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا﴾ ٦٨ ٢٩٩.

الكهف (١٨)

﴿وَلَا تَقُولَنَّ لِشَيْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا * إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ﴾ ٢٣ و ٢٤ ٣٣٢.

طه (٢٠)

﴿الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَىٰ﴾ ٥ ١٩٥، ١٩٤، ٤٦.

النور (٢٤)

﴿بُيُوتٍ أَدْنَى اللَّهِ أَنْ تَرْفَعَ وَيُذَكَّرَ فِيهَا أَسْمُهُ﴾ ٣٦ ٤٨.

الشعراء (٢٦)

﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ ٢١٤ ٢٢٣، ١٠٧.

العنكبوت (٢٩)

﴿أَحْسِبَ النَّاسَ أَنْ يَتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا ءِامَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ﴾ ٢ ٣٥٦.

الاحزاب (٣٣)

﴿الَّذِي أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ﴾ ٦ ٤١٦، ٣١١.

﴿وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ﴾ ١٠ ١٨٧.

﴿وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ﴾ ٣٣ ١٠٥.

﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا لِمُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَىٰ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ...﴾ ٣٦ ٤٢٠، ٦٤، ٦٢، ٣٤.

﴿وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ...﴾ ٣٧ ٤٣، ٣٨، ٣٥.

﴿مَا كَانَ عَلَىٰ النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ سُنَّةَ اللَّهِ فِي...﴾ ٣٨ ٤٠.

﴿الَّذِينَ يَبْلُغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا...﴾ ٣٩ ٥٤، ٤٤، ٤٢، ٤١.

الزمر (٣٩)

﴿فَبَشِّرْ عِبَادَ * الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ﴾ ١٧ و ١٨ ١٠٨.

﴿يَخْسَرُونَ عَلَىٰ مَا فَزَعُوا فِي جَنبِ اللَّهِ﴾ ٥٦ ١٤٩.

فُصِّلَتْ (٤١)

﴿الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَفْتَمُوا تَنْزِيلَ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةَ...﴾ ٣٠ ٦٦، ٦١.

الشورى (٤٢)

﴿فَلِذَلِكَ فَادْعُ وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ﴾ ١٥ ١٨٩*.

		فتح (٤٨)
٢٠٥، ٢٨٤.	١٠	﴿يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ﴾
		ق (٥٠)
١٧٨.	٣٠	﴿يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ﴾
		النجم (٥٣)
٤٥.	٤٤ و ٥٤	﴿إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ * عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَىٰ﴾
		الحاقة (٦٩)
٣٣١.	٤٤	﴿وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ...﴾
		المزمل (٧٣)
١٤٧*.	٢ و ١	﴿يَتَأْتِيهَا الْمَزْمَلُ * فَمِ اللَّيْلِ إِلَّا قَلِيلًا﴾
		المدثر (٧٤)
١٨٨، ١٤٧*.	٣ - ١	﴿يَتَأْتِيهَا الْمُدَّثِرُ * فَمِ فَأَنْذِرُ * وَرَبِّكَ فَكَبِيرٌ﴾
		الإنسان (٧٦)
١٤٩*.	٢١	﴿وَسَقَلَهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا﴾
		الطارق (٨٦)
٤٥.	٥ و ٤	﴿إِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ * وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ﴾

العلق (۹۶)

﴿أَفْرَأَ بِأَسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ﴾ ۱ ۱۸۸.

الإخلاص (۱۱۲)

﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ ۱ ۳۲۴، ۳۲۳، ۲۵۰، ۳۴۷، ۳۴۵، ۳۳۹، ۴۳۰، ۴۳۱.

الفلق (۱۱۳)

﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ ۱ ۱۷۸*، ۱۷۹*
 ﴿وَمِن شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ﴾ ۳ ۱۷۸*

فهرست روایات

- إِرَادَةُ الرَّبِّ فِي مَقَادِيرِ أُمُورِهِ تَهَيِّطُ إِلَيْكُمْ وَتَصُدِّرُ مِنْ ... (امام باقر عليه السلام) * ۳۲۲.
- إِرْتَدَّ النَّاسُ إِلَّا ثَلَاثَةً نَفَرٍ؛ سَلْمَانَ وَ أَبُودَرَّ الْغِفَارِيَّ وَ الْمِقْدَادَ (امام باقر عليه السلام) * ۱۸۱.
- إِرْتَدَّ النَّاسُ بَعْدَ النَّبِيِّ صَلَّى ... إِلَّا ثَلَاثَةً نَفَرٍ؛ الْمِقْدَادَ ... (امام باقر عليه السلام) * ۱۸۱.
- إِسْتَفْتِ نَفْسَكَ: الْبِرُّ مَا اطْمَأَنَّ إِلَيْهِ ... (رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) ۴۲۸، ۴۲۹، ۴۳۵.
- إِشْتَرَى هَذَا الْمَرْبِدَ مِنْ أَصْحَابِهِ (رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) * ۳۰۵.
- اعْتَمُوا خَالِفُوا عَلَى الْأُمَمِ قَبْلَكُمْ هَذَا مُنْقَطِعٌ (رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) * ۱۲۳.
- أَلَسْتُ أَوْلَىٰ بِكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ (رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) ۶۵.
- أَلَسْتُ وَلىَ الْمُؤْمِنِينَ (رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) * ۱۵۱.
- اللَّهُمَّ إِنَّ هَذَا الْمَسْجِدَ قَدَّامَنَا عَبْدُكَ وَ ابْنُ عَبْدِكَ ... (امام صادق عليه السلام) ۱۶۵.
- اللَّهُمَّ إِنَّا قَدْ أَحْلَلْنَا ذَلِكَ لِشِيَعَتِنَا (امام باقر عليه السلام) * ۲۱۸.
- اللَّهُمَّ إِنَّا نَرْغَبُ إِلَيْكَ فِي دَوْلَةٍ كَرِيمَةٍ تُعَزِّجُهَا ... (امام زمان عليه السلام) ۵۷، ۳۶۵، ۴۰۷.
- اللَّهُمَّ اهْدِ قَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ (رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) ۱۷۶.
- اللَّهُمَّ كُنْ لَوْلِيكَ الْحُجَّةَ بْنَ الْحَسَنِ صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِ ... (امام زمان عليه السلام) ۳۶۵، ۴۰۷.
- إِلَهِي! إِنْ لَمْ تَبْتَدِئْنِي الرَّحْمَةَ مِنْكَ بِحُسْنِ التَّوْفِيقِ ... (امير المؤمنين عليه السلام) ۱۲۹.
- إِلَىٰ مَدِينَةِ جَدِّهِ رَسُولِ اللَّهِ فَإِذَا وَرَدَهَا كَانَ لَهُ فِيهَا مَقَامٌ ... (امام صادق عليه السلام) * ۲۱۹.
- أَمَا إِنَّكَ لَوْ زُرْتَ قَبْرَ عَبْدِ الْعَظِيمِ عِنْدَكُمْ لَكُنْتَ ... (امام هادي عليه السلام) ۳۰، * ۹۷.

- أَمَّا بَعْدُ، فَصَلُّوا بِالنَّاسِ الظُّهَرَ حَتَّى تَفِيءَ الشَّمْسُ ... (اميرالمؤمنين عليه السلام) * ٣٠٢.
- أَمَّا بَعْدُ؛ فَقَدْ بَعَثْتُ إِلَيْكُمْ عَبْدًا مِنْ عِبَادِ اللَّهِ لَا يَنَامُ أَيَّامَ ... (اميرالمؤمنين عليه السلام) * ٣٨٥.
- إِنْ أَرَدْتَ الَّذِي لَمْ يَشْكُ و لَمْ يَدْخُلْهُ شَيْءٌ فَالْمَقْدَادُ ... (امام باقر عليه السلام) * ١٨١.
- أَنَّ الْفَقِيهَ يَسْتَغْفِرُ لَهُ مَلَائِكَةُ السَّمَاءِ وَ أَهْلُ الْأَرْضِ وَ ... (امام رضا عليه السلام) * ١٦٧.
- إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ جَعَلَ فِي كُلِّ مِنَ الرُّسُلِ بَقَايَا مِنْ أَهْلِ ... (امام باقر عليه السلام) * ٨١.
- إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ مَعَالِيَ الْأُمُورِ وَ يَكْرَهُ سَفْسَافَهَا (امام باقر عليه السلام) * ٢١٦.
- إِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أَجْنِحَتَهَا لِطَالِبِ الْعِلْمِ (رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم) * ٢٣١.
- إِنَّ أَهْلَ الْحَقِّ إِذَا دَخَلَ فِيهِمْ دَاخِلٌ سُتِرُوا بِهِ، وَ إِذَا ... (امام رضا عليه السلام) * ٢٧٥.
- إِنَّ جَمِيعَ دَوَابِّ الْأَرْضِ لَتُصَلِّيَ عَلَى طَالِبِ الْعِلْمِ حَتَّى ... (امام باقر عليه السلام) * ١٦٧.
- إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ بَنَى مَسْجِدَهُ بِالسَّمِيطِ ثُمَّ إِنَّ الْمُسْلِمِينَ كَثُرُوا ... (امام صادق عليه السلام) * ٣٠٤.
- إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ نَظَرَ إِلَيَّ وَ أَنَا مَقْبِلٌ وَ أَصْحَابُهُ حَوْلِي ... (اميرالمؤمنين عليه السلام) * ٣١٤.
- أَنَّ عَلِيًّا حَمَلَ فَاطِمَةَ عَلَى حِمَارٍ وَ سَارَ بِهَا لَيْلًا إِلَى ... (امام باقر عليه السلام) * ٢٥٥.
- إِنَّ فِيكَ سَبَبًا مِنْ عَيْسَى بْنِ مَرْيَمَ، وَ لَوْلَا أَنْ ... (رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم) * ٢٥٥.
- إِنَّ مِنْ حَقِّ الْعَالِمِ أَنْ لَا تُكْفِرَ عَلَيْهِ السُّؤَالُ ... (اميرالمؤمنين عليه السلام) * ١٢٥.
- أَنَّ هَؤُلَاءِ الْحَمْسَةَ كَتَبُوا بَيْنَهُمْ كِتَابًا تَعَاهَدُوا فِيهِ وَ ... (اميرالمؤمنين عليه السلام) * ١٥٤.
- أَنَا عَبْدٌ مِنْ عَبِيدِ مُحَمَّدٍ (اميرالمؤمنين عليه السلام) * ٢١٤، ٣٠٧.
- أَنَا قَسِيمُ النَّارِ؛ أَقُولُ: هَذَا وَلِيِّ دَعِيهِ وَ هَذَا عَدُوِّي تُحْذِيهِ (اميرالمؤمنين عليه السلام) * ١٧٨.
- إِنَّا لَا نُكَافِيكَ بِصُنْعِكَ، هَلُمَّ إِلَى الْمَاءِ فَنَحْنُ وَ أَنْتُمْ ... (اميرالمؤمنين عليه السلام) * ٢٦٤.
- أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَ عَلِيٌّ بَابُهَا (رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم) * ٢٥٩، ٣١٤.
- أَنْتُمْ وَاللَّهُ نَوْرٌ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ (امام صادق عليه السلام) * ١٢٥.
- إِنَّكَ بَيْنَ يَدَيَّ ﴿بُيُوتِ أَذْنَ اللَّهِ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا أَسْمُهُ﴾ (امام باقر عليه السلام) * ٤٨.
- إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ؛ كِتَابَ اللَّهِ وَ عَتْرَتِي (رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم) * ٦٦.
- إِنِّي قَدْ فَتَشْتُ الْأَخْبَارَ عَنْ جَدِّي رَسُولِ اللَّهِ فَلَمْ أَجِدْ ... (امام كاظم عليه السلام) * ٦٧.
- إِنِّي كُنْتُ أَقَادُ كَمَا يُقَادُ الْجَمَلُ الْمَخْشُوشُ حَتَّى أَبَايَعُ (اميرالمؤمنين عليه السلام) * ٧٥، ١٠٣.
- أَنِّي لَمْ أَبْعَثْ عَذَابًا؛ إِنَّمَا بَعِثْتُ رَحْمَةً ... (رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم) * ١٧٥.

- إِنِّي لَمْ أُبْعَثْ لَعَانًا، وَلَكِنْ بُعِثْتُ دَاعِيًا وَ... (رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) *١٧٦.
- أَوَّلُ الْوَقْتِ رِضْوَانُ اللَّهِ... وَ آخِرُهُ غُفْرَانُ اللَّهِ (امام رضا عليه السلام) ١١٠.
- أَيُّكُمْ يُوَازِرُنِي عَلَى أَنْ يَكُونَ أَخِي... (رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) ٢٢٣، ٢٢٤، ٢٣٠.
- أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّ الْخَطْبَ أَعْظَمُ مِنْ مَنَعِ الْمَاءِ (امير المؤمنين عليه السلام) *٢٦٤.
- إِتَّقُونِي بِالْكَتْفِ وَالِدَوَاةِ أَكْتُبُ لَكُمْ كِتَابًا لَنْ... (رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) *١٥٥.
- بُعِثْتُ لِأُمَّتِي مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ (رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) ٢٩٥.
- تَجِدُ الرَّجُلَ لَا يَخْطِئُ بِاللَّامِ وَلَا وَاقِطِيًّا مِصْقَعًا وَ... (امام صادق عليه السلام) ٣٥٨.
- تَدْرُونَ مَاتَ النَّبِيُّ أَوْ قُتِلَ؟! إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ ﴿أَفَايُن مَاتَ... (امام صادق عليه السلام) *١٥٣، ٣١٢.
- تَعَلَّمُوا الْعَرَبِيَّةَ فَإِنَّهَا كَلَامُ اللَّهِ الَّذِي تَكَلَّمُ بِهِ خَلْقَهُ (امام صادق عليه السلام) *٨٨.
- ثُمَّ يَأْتُرُ بِهِمَا فَيَقْتَصُّ مِنْهَا فِي ذَلِكَ الْوَقْتِ بِمَظَالِمٍ... (امام صادق عليه السلام) *٢٢٠.
- حَبْنًا نَوْمِ الْأَكْيَاسِ وَ إِفْطَارُهُمْ (امير المؤمنين عليه السلام) ٢٩٨.
- الْحَقُّ مَعَ ذَا، الْحَقُّ مَعَ ذَا (رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) *١٨٥.
- حَقَّتْ شَفَاعَتِي لِمَنْ أَعَانَ ذُرِّيَّتِي بِيَدِهِ وَ لِسَانِهِ... (رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) *١٢٦.
- الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَنَا مِنَ الْمُتَمَسِّكِينَ بِوِلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ... (امام رضا عليه السلام) ٦١، ٢٠٦، ٢٢٨، ٢٨٩، ٢٩٣، ٣٦٢، ٣٦٣، ٤٠٦، ٤١١، ٤٣٥.
- خَطَبَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ بَعْدَ مَا بُويعَ لَهُ بِخَمْسَةِ أَيَّامٍ... (امام صادق عليه السلام) *٢١٧.
- خَيْرٌ مِنْ يَمَشِي عَلَى الْأَرْضِ بَعْدِي عَلَى بَنِ أَبِي طَالِبٍ (رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) *١٧٣.
- دَاخِلٌ فِي الْأَشْيَاءِ لَا بِالْمَازِجَةِ وَ خَارِجٌ عَنِ الْأَشْيَاءِ لَا... (امير المؤمنين عليه السلام) ١٢١.
- دَاخِلٌ فِي الْأَشْيَاءِ لَا كَشَيْءٍ دَاخِلٍ فِي شَيْءٍ، وَ... (امير المؤمنين عليه السلام) *١٢١.
- ذَكَرْتُ عَلَى عِبَادَةٍ (رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) ٢٤٩، ٢٦٠.
- رَجِمَ اللَّهُ شِيعَتَنَا الَّذِينَ يُجَيِّونَ أَمْرَنَا (امام صادق عليه السلام) ٨٠.
- رَجِمَ اللَّهُ مَنْ أَحْيَا ذِكْرَنَا (امام صادق عليه السلام) ١٧١.
- الزَّيْبُ وَ قَاتِلُهُ فِي النَّارِ (امير المؤمنين عليه السلام) ٤١٤.
- السَّلَامُ عَلَى أَبِي الْأَثَمَةِ وَ خَلِيلِ النَّبِيِّ الْمَخْصُوصِ بِالْأَخْوَةِ... *٢٢٨.
- السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (مخاطباً لمنصور الدوانيقى) (امام صادق عليه السلام) ٤٠٢.

- السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (مخاطباً لهارون الرَّشِيدَ) (امام کاظم علیه السلام) ٢٤٨.
- سَلَّمُوا عَلَيَّ بِأَمْرَةِ الْمُؤْمِنِينَ (رسول الله صَلَّى الله عليه وآله وسلم) * ٢٤٧.
- السَّمِيحُ لَبَنَةٌ لَبَنَةٌ وَالسَّعِيدَةُ لَبَنَةٌ وَنِصْفُ الدَّكْرُ ... (امام صادق علیه السلام) * ٣٠٤.
- شَيَّبَتْنِي سُورَةُ هُودٍ (رسول الله صَلَّى الله عليه وآله وسلم) * ١٨٨، * ١٨٩.
- صَغَائِنٌ فِي صُدُورِ أَقْوَامٍ لَا يُبْدُو مَهَا لَكَ إِلَّا ... (رسول الله صَلَّى الله عليه وآله وسلم) * ٢٥١.
- طَالِبُ الْعِلْمِ يَسْتَغْفِرُ لَهُ كُلُّ شَيْءٍ وَ الْحَيْتَانُ فِي الْبِحَارِ ... (امام صادق علیه السلام) * ١٦٧.
- عَرِيشٌ كَعَرِيشِ مُوسَى؛ الْأَمْرُ أَعْجَلُ ... (رسول الله صَلَّى الله عليه وآله وسلم) * ٣٠٣، * ٣٠٥.
- عُلَمَاءُ أُمَّتِي أَفْضَلُ مِنْ أَنْبِيَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ (رسول الله صَلَّى الله عليه وآله وسلم) ٢٩٥.
- عَلَّمَنِي رَسُولُ اللَّهِ أَلْفَ بَابٍ، يَفْتَحُ كُلُّ بَابٍ إِلَى أَلْفِ بَابٍ (امير المؤمنين عليه السلام) * ٣٠٩.
- عَلَى بَابِ عِلْمِي (رسول الله صَلَّى الله عليه وآله وسلم) ٣١٤.
- عَلَى كَنْفَسِي (رسول الله صَلَّى الله عليه وآله وسلم) ٣١٤.
- عَلَى مَعَ الْحَقِّ وَالْحَقُّ مَعَ عَلِيٍّ حَيْثُمَا دَارَ (رسول الله صَلَّى الله عليه وآله وسلم) ٣٨٦.
- عَلَى مَعَ الْحَقِّ وَالْحَقُّ مَعَهُ وَ عَلَى لِسَانِهِ وَ ... (رسول الله صَلَّى الله عليه وآله وسلم) * ١٨٥.
- عَلَيْكُمْ بِالْعَمَائِمِ؛ فَإِنَّمَا سِبَاءُ الْمَلَائِكَةِ وَ ... (رسول الله صَلَّى الله عليه وآله وسلم) * ١٢٣.
- عَمَّارٌ جِلْدَةٌ بَيْنَ عَيْنَيَّْ (رسول الله صَلَّى الله عليه وآله وسلم) * ١٨١.
- الْعَمَائِمُ تَيْجَانُ الْعَرَبِ فَإِذَا وَضَعُوا الْعَمَائِمَ وَضَعَ اللَّهُ ... (رسول الله صَلَّى الله عليه وآله وسلم) * ١٢٢.
- الْعَمَائِمُ تَيْجَانُ الْمَلَائِكَةِ (رسول الله صَلَّى الله عليه وآله وسلم) ٨٥، ١٢٤.
- الْعَمَلُ بِإِلَهِ عِلْمٍ ضَلَالٌ! لَنْ يَصْفَوْهُ الْعَمَلُ حَتَّى يَصِحَّ ... (امير المؤمنين عليه السلام) * ٢٦٧.
- عَمَّمَ رَسُولُ اللَّهِ عَلِيًّا بِيَدِهِ فَسَدَّهَا ... (امام صادق علیه السلام) * ٩٥.
- عِنْدَ ذِكْرِ الصَّالِحِينَ تَنْزَلُ الرَّحْمَةُ (رسول الله صَلَّى الله عليه وآله وسلم) ٢٦٠، ٢٦١، ٢٧٠.
- فَأَقْسِمُ تُمُّمٌ أَقْسِمُ لَيْتَحَمَلَتْهَا بَنُو أُمِّيَّةٍ مِنْ بَعْدِي وَ لَيَعْرِفُنَّهَا ... (امير المؤمنين عليه السلام) * ٢١٧.
- فَإِنَّ الْعَامِلَ بِغَيْرِ عِلْمٍ كَالسَّائِرِ عَلَى غَيْرِ طَرِيقٍ فَلَا ... (امير المؤمنين عليه السلام) * ٢٦٧.
- فَإِنَّا صَنَائِعُ رَبَّنَا وَ النَّاسُ بَعْدُ صَنَائِعُ لَنَا (امير المؤمنين عليه السلام) * ٣٢٢.
- فَبَعَثَ فِيهِمْ رُسُلَهُ وَ وَاتَرَ إِلَيْهِمْ أَنْبِيَاءَهُ لَيْسْتَ أَدْوَهُمْ ... (امير المؤمنين عليه السلام) * ٢١١.
- فُزْتُ وَ رَبُّ الْكَعْبَةِ (امير المؤمنين عليه السلام) ٣٩٣.

- الْفَلَقُ جُبٌّ فِي جَهَنَّمَ يَتَعَوَّذُ أَهْلُ النَّارِ مِنْ شِدَّةِ حَرِّهِ ...
 (امام حسین علیه السلام) ٣٩٨.
 فَمَا رَاعَنِي إِلَّا وَالنَّاسُ إِلَيَّ كَعُرْفِ الضَّبُعِ قَدِ انْتَالُوا ...
 (امیرالمؤمنین علیه السلام) *٢٦٣.
 فَهَلْ فِيكُمْ أَحَدٌ قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ إِنِّي لَأَرْحَمُكَ مِنْ ...
 (امیرالمؤمنین علیه السلام) *٢٥١.
 فَهُمْ أَتَمَّةٌ الْهَدَى وَالِدُعَاةُ إِلَى التَّقْوَى وَكَلِمَةُ اللَّهِ ...
 (امام باقر علیه السلام) *٢٤٦.
 فَيَجْمَعُ اللَّهُ لَهُ بِذَلِكَ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَيَجْمَعُ ...
 (امام عسکری علیه السلام) ٣٣٣.
 قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ إِلَى الْيَمَنِ ...
 (امام صادق علیه السلام) *٣٦٤.
 قَدْ أَمِرْتُمْ بِطَاعَتِي
 (رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم) *١٧٥.
 قَدْ كَانَ جَاوِضَ جَيْصَةَ ثُمَّ رَجَعَ
 (امام باقر علیه السلام) *١٨١.
 الْقَضَاءُ أَرْبَعَةٌ: ثَلَاثَةٌ فِي النَّارِ؛ وَوَاحِدٌ فِي الْجَنَّةِ! رَجُلٌ ...
 (امام صادق علیه السلام) *٢٦٧.
 قُلْ يَا حَسَنُ عَلَى اسْمِ اللَّهِ
 (رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم) *٢٨٥.
 كَانَ خَمْسَةٌ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ سُريَانِيُونَ: آدَمُ وَشَيْثٌ وَإِدْرِيْسُ وَنُوحٌ ...
 *٨٦.
 لَا أُعْطِيكُمْ بِيَدِي إعْطَاءَ الدَّلِيلِ، وَلَا أُفْرِ فِرَارَ الْعَبِيدِ
 (امام حسین علیه السلام) ٤١.
 لَا تَجْعَلُوا عِلْمَكُمْ جَهْلًا وَيَقِينَكُمْ شَكًّا؛ إِذَا عَلِمْتُمْ ...
 (امیرالمؤمنین علیه السلام) *٢٦٧.
 لَا تَزَالُ يَا حَسَنُ مُؤَيَّدًا بِرُوحِ الْقُدُسِ مَا ...
 (رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم) ٥٣، *٢٨٥.
 لَا تُقَاتِلَنَّ أَحَدًا حَتَّى تَدْعُوهُ ... لِأَنَّ يَهْدِي اللَّهُ ...
 (رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم) *٣٦٤.
 لَا جَرَمَ أَنْ مَنْ عَلِمَ اللَّهُ مِنْ قَلْبِهِ مِنْ هَوْلَاءِ ...
 (امام عسکری علیه السلام) ٣٢٧، ٣٢٨، ٣٢٩.
 لَا يَجْتَمِعُ حُبِّي وَحُبَّ عَثْمَانَ فِي قَلْبِ رَجُلٍ إِلَّا ...
 (امیرالمؤمنین علیه السلام) *١٥٠.
 لَا يُقَاسُ بِآلِ مُحَمَّدٍ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَحَدٌ
 (امیرالمؤمنین علیه السلام) *١٧٣.
 لَا يُقَاسُ بِنَا أَحَدٍ
 (امیرالمؤمنین علیه السلام) ١٨٤، ٢٠٠، ٢٠١، ٢٤٣.
 لَا، اذْهَبْ فَاجْهَلْ غَيْرَهُ
 (رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم) *٣٠٥.
 لِكُلِّ صَلَاةٍ وَقْتَانِ: أَوَّلٌ وَآخِرٌ؛ فَأَوَّلُ الْوَقْتِ أَفْضَلُهُ ...
 (امام صادق علیه السلام) *١١١.
 لَوْلَا مَخَافَةٌ أَنْ يَقُولَ فِيكَ طَوَائِفٌ مِنْ أُمَّتِي
 (رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم) ٣١٤.
 لَيْسَ فِي الْأَشْيَاءِ بَوْلَجٍ وَلَا عَنْهَا بِخَارِجٍ
 (امیرالمؤمنین علیه السلام) *١٢١.
 لَيْلِيَنَّ هَذَا الْغُلَامُ فَيُظْهِرُ الْعَدْلَ وَيَعِيشُ أَرْبَعَ سِنِينَ ...
 (امام باقر علیه السلام) *٣٨٣.

- ما أُهْرِيقَ دَمٌ وَ لَا حُكْمَ بِحُكْمٍ غَيْرِ مُوَافِقٍ لِحُكْمِ اللَّهِ وَ ... (امام باقر علیه السلام) * ۲۱۶.
- ما رَأَيْتَ شَيْئًا إِلَّا وَ رَأَيْتَ اللَّهَ قَبْلَهُ (امیرالمؤمنین علیه السلام) * ۱۲۱.
- ما قَطَّرَتْ قَطْرَةٌ دَمٍ مِنْ دِمَائِنَا وَ لَا مِنْ دِمَاءِ أَحَدٍ مِنْ ... (امام باقر علیه السلام) * ۲۱۸.
- ما مَثَلُكَ يَا عَلِيُّ إِلَّا كَمَثَلِ سُورَةِ ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ ... (رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) * ۳۲۳.
- مع كُلِّ شَيْءٍ لَا بِمُقَارَنَةٍ وَ غَيْرِ كُلِّ شَيْءٍ لَا بِمُزَايَلَةٍ (امیرالمؤمنین علیه السلام) * ۱۲۱.
- مَنْ زَارَ عَبْدِ الْعَظِيمِ بَرِيًّا كَمَنْ زَارَ الْحُسَيْنَ بِكَرْبَلَا (امام هادی علیه السلام) ۹۷، ۱۱۸.
- مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَسْتَكْمَلَ الْإِيْمَانَ كُلَّهُ فَلْيَقْبَلِ الْقَوْلَ مِنِّي فِي ... (امام صادق علیه السلام) * ۱۳۸.
- مَنْ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ بِعِمَامَةٍ فَلَهُ مِنَ الْفَضْلِ عَلَى ... (رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) * ۱۲۳.
- مَنْ عَمِلَ عَلَى غَيْرِ عِلْمٍ، كَانَ مَا يُفْسِدُ أَكْثَرَ مِمَّا يُصْلِحُ (رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) * ۲۶۸.
- مَنْ كُنْتُ مَوْلَا فِهَذَا عَلِيٌّ مَوْلَاهُ (رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) ۵۰، ۶۶، ۹۹، ۱۰۰، ۱۹۲، ۳۰۹، ۳۷۳، ۳۸۱، ۳۹۱، ۴۱۵.
- مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيٌّ مَوْلَاهُ (رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) * ۱۵۱، * ۳۷۴.
- مَهْ، فَإِنَّهُ لَا يَرْضَى بِهَذِهِ التَّسْمِيَةِ أَحَدٌ إِلَّا ابْتِئَالَ بِبِلَاءِ أَبِي جَهْلٍ (امام صادق علیه السلام) * ۲۴۸.
- نحن أهل بيت لا يقاس بنا أحد (رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) * ۱۷۳.
- النِّكَاحُ سُتِّي، فَمَنْ رَغِبَ عَن سُتِّي فَلَيْسَ مِنِّي (رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) * ۳۷.
- وَ اعْلَمْ أَنَّ طَالِبَ الْعِلْمِ يَسْتَغْفِرُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ ... (امیرالمؤمنین علیه السلام) * ۱۶۷.
- وَ اللَّهُ لَقَدْ أَعْطَانِي اللَّهُ عِلْمَ مَا كَانَ وَ مَا يَكُونُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ (امام باقر علیه السلام) ۴۸.
- وَ اللَّهُ مَا أُهْرِيقَتْ مِحْجَمَةٌ مِنْ دَمٍ وَ لَا قُرْعٌ عَصَا بِعَصَا ... (امام صادق علیه السلام) * ۲۱۶.
- وَ اللَّهُ يَا كُمَيْتُ، مَا أُهْرِيقَ مِحْجَمَةٌ مِنْ دَمٍ وَ لَا أُحْدِ (امام باقر علیه السلام) * ۲۱۷.
- وَ أَنْتَ يَا عَلِيُّ! مَنْ أَحَبَّكَ بِقَلْبِهِ فَقَدْ أَحْرَزَ ... (رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) ۳۲۴.
- وَ تَحْدُ الرَّجُلَ لَا يَسْتَطِيعُ تَعْبِيرًا عَمَّا فِي قَلْبِهِ بِلِسَانِهِ ... (امام صادق علیه السلام) ۳۵۹، ۳۶۱.
- وَ عَلَى الْإِسْلَامِ السَّلَامُ إِذْ قَدْ بُلِيَّتِ الْأُمَّةُ بِرَاعٍ مِثْلِ يَزِيدٍ (امام حسين علیه السلام) * ۵۰.
- وَ لَقَدْ كُنْتُ أَتَّبِعُهُ أَتْبَاعَ الْفَصِيلِ أَثَرُ أُمَّهُ يَرْفَعُ لِي فِي ... (امیرالمؤمنین علیه السلام) ۳۰۷، * ۳۰۸.
- وَ لَمْ يُنَادِ بِشَيْءٍ كَمَا نُوْدِي بِالْوَلَايَةِ (رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) ۳۲.
- وَ مَنْ أَحَبَّكَ بِقَلْبِهِ وَ بِلِسَانِهِ وَ بِيَدِهِ فَقَدْ أَحْرَزَ ... (رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) ۳۲۵.

- وَمَنْ أَحْبَبَكَ بِقَلْبِهِ وَبِلِسَانِهِ، فَقَدْ أَحْرَزَ ثُلُثِي الْإِيمَانِ (رسول الله صَلَّى الله عليه وآله وسلم) ٣٢٥.
- وَمَنْ قَرَأَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ قَرَأَ الْقُرْآنَ كُلَّهُ (رسول الله صَلَّى الله عليه وآله وسلم) ٣٢٤.
- وَمَنْ قَرَأَهَا مَرَّتَيْنِ كَمَنْ قَرَأَ ثُلُثِي الْقُرْآنِ (رسول الله صَلَّى الله عليه وآله وسلم) ٣٢٤.
- وَنَحْنُ كَلِمَةُ اللَّهِ وَنَحْنُ خَاصَّةُ اللَّهِ (رسول الله صَلَّى الله عليه وآله وسلم)* ٢٤٦.
- وَارْحَمَ الصَّرْحَةَ الَّتِي [كَانَتْ لَنَا] (امام صادق عليه السلام) ٢٦٨.
- وَاللَّهُ لَقَدْ سَمَّتَاهُ (امام صادق عليه السلام) ١٥٣، ١٥٤.
- وَلَكِنَّهُ يُبَيِّضُ لَهُ مُؤْمِنًا يَقِفُ بِهِ عَلَى الصَّوَابِ ثُمَّ ... (امام عسكري عليه السلام) ٣٢٢، ٣٣٢، ٣٣٣.
- هَذَا اللَّيْلُ قَدْ غَشِيَكُمْ فَأَتَّخِذُوهُ جَمَلًا (امام حسين عليه السلام) ٣٥٣.
- هَذَا مَخْلُطٌ وَهُوَ عُدُوٌّ فَلَا تُصَلِّ وَرَاءَهُ وَلَا كِرَامَةً إِلَّا ... (امير المؤمنين عليه السلام)* ١٥٠.
- هَلُمَّ أَكْتُبْ لَكُمْ كِتَابًا لَا تَضِلُّونَ بَعْدَهُ (رسول الله صَلَّى الله عليه وآله وسلم)* ١٥٦.
- هُمْ أَضْرُّ عَلَى ضُعْفَاءِ شِيعَتِنَا مِنْ جَيْشِ يَزِيدَ عَلَى ... (امام عسكري عليه السلام) ٣٢٦.
- هَيْهَاتَ، كَذَبَ مَنْ ادَّعَى مَحَبَّتَنَا وَلم يَتَّبِرْ أَوْ مِنْ عَدُوِّنَا (امام صادق عليه السلام)* ١٥٠.
- يَا أَبَاعَمْرٍ، لَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى ... مَثَلُ الْإِمَامِ ... (حضرت فاطمه عليها السلام)* ٢٤٩.
- يَا أَخَا الْيَهُودِ (امير المؤمنين عليه السلام) ٤٠٥.
- يَا حُسَيْنَ، يَخْرُجُ مِنْ صُلْبِكَ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ زَيْدٌ يَتَخَطَّى ... (رسول الله صَلَّى الله عليه وآله وسلم)* ٤٢٧.
- يَا عَلِيُّ، إِذَا تَقَرَّبَ النَّاسُ إِلَيَّ خَالَقَهُمْ بِأَنْوَاعٍ ... (رسول الله صَلَّى الله عليه وآله وسلم)* ٤٠٤.
- يَا عَلِيُّ، أَنْتَ بِمَنْزِلَةِ الْكَعْبَةِ يُؤْتَى إِلَيْهَا ... (رسول الله صَلَّى الله عليه وآله وسلم)* ٢٤٩.
- يَا عَلِيُّ، لَنْ يَهْدِيَ اللَّهُ عَلِيَّ يَدِيكَ نَسَمَةً خَيْرٌ ... (رسول الله صَلَّى الله عليه وآله وسلم) ٣٦٤.
- يَا عَلِيُّ، مَثَلُكَ فِي النَّاسِ كَمَثَلِ ... (رسول الله صَلَّى الله عليه وآله وسلم)* ٢٥١، ٣٣٩، ٣٤٥.
- يَا عَلِيُّ، مَثَلُكَ مَثَلُ الْكَعْبَةِ حَيْثُ تُطَافُ وَلَا تُطَوَّفُ (رسول الله صَلَّى الله عليه وآله وسلم) ٢٤٩.
- يَا عَمَّ! إِنَّهُ عَظِيمٌ عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقِفَ عَدَا بَيْنَ يَدَيْهِ فَيَقُولَ ... (امام جواد عليه السلام) ١٩١.
- يَا كُمَيْتُ بْنُ زَيْدٍ، مَا أَهْرَيْقَ فِي الْإِسْلَامِ مِحْجَمَةٌ مِنْ دَمٍ ... (امام باقر عليه السلام)* ٢١٦.
- يَا مَعَاشِرَ النَّاسِ، قَدْ اسْتَخْلَفْتُ عَلَيْكُمْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ ... (امير المؤمنين عليه السلام)* ٣٨٥.
- يَا مَنْ خَصَّنَا بِالْكَرَامَةِ ... فَارْحَمِ تِلْكَ الْوُجُوهُ الَّتِي ... (امام صادق عليه السلام)* ٢٦٩.
- يَا نَجِيَّةً، إِنَّ لَنَا الْخُمْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَ لَنَا الْأَنْفَالَ وَ لَنَا صَفْوَةَ ... (امام باقر عليه السلام)* ٢١٨.

- یا نَجِيَّةً، سَلْنِي فَلَا تَسْأَلْنِي الْيَوْمَ عَنْ شَيْءٍ إِلَّا أَخْبَرْتُكَ بِهِ (امام باقر علیه السلام) * ۲۱۸.
- یا نَجِيَّةً، مَا عَلَيَّ فِطْرَةَ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ غَيْرُنَا وَغَيْرِ شَيْعَتِنَا (امام باقر علیه السلام) * ۲۱۸.
- يَحْمِلُونَ آثَامَهُمْ (امام صادق علیه السلام) * ۲۱۶.
- يُقْتَلُ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي فَيُصَلَّبُ، لَا تَرَى ... (رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) * ۴۲۷.
- يُقْتَلُ مِنْكَ أَوْ يُصَابُ مِنْكَ نَفْرٌ بِشَطِّ الْفُرَاتِ مَا سَبَقَهُمْ ... (امام حسين علیه السلام) * ۱۱۶.
- يَوْمَ غَدِيرِ حُمٍّ أَفْضَلُ أَعْيَادِ أُمَّتِي (رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) ۳۱، ۶۲، ۳۱۶.

فهرست اشعار

الف) اشعار عربی

- .۴۰۰ أ توعَدُ كُلَّ جَبَّارٍ عَنِيْدٍ (وليد بن يزيد)
- .۴۰۰ إِذَا مَا جِئْتُ رَبَّكَ يَوْمَ حَشْرِ (وليد بن يزيد)
- .۱۵۶ حَرَّقْتُ دَارَكَ لَا أَبْقَى عَلَيْكَ بِهَا (شاعر النيل)
- .۵۲ فَمَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا وَلِيُّهُ (حسان بن ثابت)
- .۱۵۶ قَوْلُهُ لِعَلِّيَّ قَالَهَا عَمْرُ (شاعر النيل)
- .۱۵۶ مَا كَانَ غَيْرُ أَبِي حَفْصٍ يَفْوُهُ بِهَا (شاعر النيل)
- .۵۳ هُنَاكَ دَعَا اللَّهُمَّ وَالِ وَلِيُّهُ (حسان بن ثابت)
- .۷۷ وَأَنْتَ عِنْدَ الصَّرَاطِ تَعْرِفُنِي (سيد حميري)
- .۷۷ يَا حَارِ هَمْدَانَ مَنْ يَمُتْ يَرْفِي (سيد حميري)
- .۵۲، *۲۸۵ يُنَادِيهِمْ يَوْمَ الْغَدِيرِ نَبِيُّهُمْ (حسان بن ثابت)

ب) اشعار فارسی

- .۳۳۰* ای بسا کس را که صورت راه زد (مولوی)
- .۲۱۵، ۱۶۱ ای گروه مؤمنان شادی کنید (مولوی)
- .۱۳۰ ای مگس عرصه سیمرخ نه جولانگه توست (حافظ)
- .۲۹۸ خوشا آنان که الله یارشان بی (باباطاهر)

. ۲۹۸	خوشا آنان که دائم در نمازند (باباطاهر)
. ۴۲۷*	در کوی نیک‌نامی ما را گذر ندادند (حافظ)
. ۴۰۲، ۲۸۳، ۲۸۲، ۱۹۳، ۱۶۰	زین سبب پیغمبر با اجتهاد (مولوی)
. ۲۸۷، ۲۸۴، ۵۵	سوره و الشمس رویت یا امیرالمؤمنین
. ۲۲۲، ۱۵۹	غلام همت آنم که زیر چرخ کیبود (حافظ)
. ۴۰۲، ۲۸۲، ۲۷۴، ۲۱۵، ۱۹۳، ۱۶۱، ۱۵۲*	کیست مولا آن که آزادت کند (مولوی)
. ۳۹۷*	گر در یمنی چو با منی پیش منی
. ۴۳۳، ۲۱۴، ۱۶۰	گفت هر کس را منم مولا و دوست (مولوی)
. ۲۳۱	گنه کرد در بلخ آهنگری
. ۳۵۰	مادح خورشید، مداح خود است (مولوی)
. ۳۱	متاع کفر و دین بی مشتری نیست (باباطاهر)
. ۷۲	من که ملول گشتمی از نفس فرشتگان (حافظ)
. ۵۴*	مهر درخشنده چو پنهان شود
. ۲۷۹	هر که در خانه‌اش صنم دارد

کلمات مشهوره و ضرب‌المثل‌ها

. ۳۹	آخِرُ الدَّوَاءِ الْكَيِّ!
. ۱۵۵	إِنَّ الرَّجُلَ لِيَهْجُرَ
. ۲۲۹	إن شاء الله گریه است
. ۲۱۲	این رشته سرِ دراز دارد
. ۹۰	جلوی غازی معلق‌بازی
. ۳۶۱	ما هم اهل بخیه هستیم

فهرست اشخاص

الف) اسماء انبيا و اوليا صلوات الله عليهم اجمعين

* ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۷۹، ۳۲۲، ۳۲۵، ۳۲۶،

۳۵۲، ۳۵۳، ۳۹۳، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۰۰، ۴۱۹.

حضرت امام سجاد، زين العابدين عليه السلام:

۷۳، ۸۰، ۱۱۸، ۱۸۳، ۳۰۳، ۳۲۲، ۳۶۲، ۴۰۲،

۴۲۲.

حضرت امام باقر، ابى جعفر محمد بن على

عليه السلام: ۴۷، ۴۸، ۴۹، ۷۳، ۸۱، ۱۱۶،

۱۱۸، * ۱۵۰، * ۱۶۷، * ۱۸۱، * ۱۸۲، ۱۹۲،

۱۹۶، * ۲۱۶، * ۲۱۷، * ۲۱۸، * ۲۵۵، ۲۵۶،

۳۲۱، * ۳۷۷، * ۳۸۳، ۴۲۲، ۴۲۶.

حضرت امام صادق، جعفر بن محمد،

ابى عبدالله عليه السلام: ۲۷، ۳۱، ۴۷، ۷۳، ۸۰،

* ۸۸، * ۹۵، * ۱۱۱، * ۱۱۵، * ۱۱۶، ۱۱۷ - ۱۲۰،

* ۱۲۲، * ۱۲۵، * ۱۳۸، ۱۴۱، ۱۴۲، * ۱۵۰،

۱۵۳، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۵ - ۱۶۸، ۱۷۱، ۱۷۷،

۱۸۶، ۱۹۲، ۱۹۶، ۱۹۷، ۱۹۹، ۲۰۱، ۲۰۳،

۲۰۶، * ۲۱۶، * ۲۱۷، * ۲۲۰، * ۲۳۲، ۲۴۳، ۲۴۸،

حضرت رسول الله، رسول خدا، مصطفى،

النبى، پیامبر، پیغمبر، پیغمبر اکرم، صلى الله

عليه و آله و سلم: اكثر صفحات.

حضرت امام على، على بن ابى طالب،

امير المؤمنين، عليه السلام: اكثر صفحات.

حضرت فاطمة زهرا، زهرا، صديقه، دختر

پیغمبر عليها السلام: ۲۸، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴،

* ۱۵۵، ۱۵۶، * ۲۲۰، * ۲۴۹، * ۲۵۵، * ۲۵۶،

۲۸۶، ۳۲۴، ۳۴۵، ۳۴۸، ۳۸۹.

حضرت امام حسن، مجتبی عليه السلام:

۲۸، ۷۳، ۸۰، ۱۱۵، ۱۱۸، ۱۷۷، * ۲۲۰، ۲۴۷،

* ۲۶۳، ۳۲۵، ۳۹۹، ۴۰۲، ۴۱۹.

حضرت امام حسين، حسين بن على،

اباعبدالله الحسين، سيد الشهداء، پسر پیغمبر

عليه السلام: ۲۸، ۳۰، ۴۱، ۴۲، ۷۳، ۷۷، ۸۰،

۸۱، * ۹۷، ۱۰۹، ۱۱۸، ۱۳۹، ۱۷۲، ۱۷۷، ۱۸۴،

۱۹۹، * ۲۲۰، * ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱،

١١٨، ١٢١، ١٦٧، ١٧٢، ١٧٨، ١٨٤، ١٨٦،
١٩٢، ١٩٦، ٢٠٤، ٢٢٠*، ٢٤٢، ٢٤٤، ٢٤٦،
٢٤٨*، ٢٩٣، ٣٠٣، ٣١٣، ٣١٧، ٣٤٧، ٣٥٨،
٣٦٣، ٣٧٥، ٣٧٩، ٣٨٠، ٣٩٩، ٤١٢.

* * *

حضرت نوح علیه السلام: ٨٦*، ٢٩٤، ٢٩٥.
حضرت ابراهیم علیه السلام: ٨٦*، ٢١٩*،
٢٢٠*، ٣٩٢، ٤١٧، ٤١٨، ٤١٩.

حضرت موسی علیه السلام: ٥٥، ١٧٨*،
٢٨٧، ٢٩٥، ٣٠٣، ٣٠٤، ٣٠٦*.

حضرت عیسی بن مریم، عیسی علیه
السلام: ١٧٩*، ٢٢٠*، ٢٤٥، ٢٥٩، ٢٩٤،
٢٩٥، ٣١٤.

حضرت آدم علیه السلام: ٨٦*، ٣١٥.
حضرت إدريس علیه السلام: ٨٦*، ٢٩٤،
٢٩٥.

حضرت جرجیس علیه السلام: ٢٢٠*، ٢٢٠*.
حضرت خضر علیه السلام: ٢٨٧.

حضرت دانیال علیه السلام: ٢٢٠*، ٢٢٠*.
حضرت سلیمان علیه السلام: ٢٨٧.
حضرت شیث علیه السلام: ٨٦*.

حضرت صالح علیه السلام: ٣٢٩.
حضرت یوسف علیه السلام: ٢٢٠*، ٢٢٠*.
حضرت یوشع علیه السلام: ٢٩٤.

حضرت یونس علیه السلام: ٢٢٠*، ٢٢٠*.
حضرات انبیا علیهم السلام: ٤١، ٨٦*،
٢١٢، ٢٩٤، ٢٩٥، ٢٩٩، ٣٠٠، ٣٩٤.

حضرات انبیای بنی اسرائیل علیهم السلام:
٢٩٥، ٣٠١.

٢٥١*، ٢٦٠، ٢٦٧*، ٢٦٨، ٢٦٩، ٣٠٤*، ٣١٢،
٣١٧، ٣١٨، ٣٢٦، ٣٥٨، ٣٥٩، ٣٦٢،
٣٦٦*، ٤٣٢، ٤٣٦، ٤٣٧، ٤٣٨.

حضرت امام کاظم، موسی بن جعفر علیه
السلام: ٣٠، ٦٧، ٧٣، ١٢٠، ٢٣٣، ٢٤٨،
٢٧٩، ٣١٧، ٣١٨، ٣٢٠، ٣٧٧، ٣٧٨، ٤٠١.

حضرت امام رضا، علی بن موسی الرضا،
ابوالحسن الرضا علیه السلام: ٣٠، ١١٨، ١٢٠،
١٤١، ١٤٣، ١٤٤، ١٨٣، ١٨٦، ١٩١، ١٩٩، ٢٠٠،
٢٠١، ٢٠٥، ٢٣٣، ٢٧٥*، ٣١٨، ٣٧٩، ٤٣٣.

حضرت امام جواد علیه السلام: ٣٠، ٤٦،
١٥٣، ١٨٦، ١٩١، ٢٦٠.

حضرت امام هادی، ابی الحسن علی بن
محمد الهادی، علی النقی علیه السلام: ٣٠،
٧٣، ٩٧*، ٩٨، ٣١٧، ٣٢٨، ٣٢٩، ٤٠١.

حضرت امام حسن عسکری، عسکری
علیه السلام: ٩٧*، ١٨٦، ٣١٧، ٣٢٦، ٣٢٨،
٣٣٣، ٣٣٤، ٤٠١.

حضرت امام زمان، امام عصر، مهدی،
بقیة الله، مهدی موعود عجل الله فرجه
الشریف: ٢٨، ٤٢، ٥٤، ٦٤، ٧٥، ٨٠، ٩٠،

٩١، ١١٥، ١٢٢، ١٢٨، ١٢٩، ١٣٠، ١٦٨،
١٧٣، ١٨٤، ١٨٦، ٢٠٥، ٢١٥، ٢٢٠*، ٢٢٩،
٢٣٣، ٢٤١، ٢٤٣، ٢٤٤، ٢٤٦، ٢٤٧، ٢٦٠،
٢٦١، ٢٨٣، ٣٢٢، ٣٢٩، ٣٤٣، ٣٦٢، ٣٦٣،
٣٧٧، ٣٧٨، ٣٩٩، ٤٠٠، ٤٠٣، ٤٣٣، ٤٣٤.

حضرات اهل بیت، ائمه، آل محمد، آل پیغمبر،
معصومین، چهارده معصوم علیهم السلام: ٢٨،
٣٢، ٤٦، ٥٤، ٦٣، ٧٤، ٨٢، ٨٦*، ١١٦، ١١٧.

ب) سایر اشخاص

- حضرت ابا الفضل علیه السلام: ٢٧١.
- ابراهیم [بن عبدالله محض]: ١١٧.
- ابن اُبی الحدید: ٤٥، ١٠٥.
- ابن عَبَّاس، عبدالله بن عَبَّاس: ١٥٦*، ١٨٩*، ٣٨٥*.
- ابهری (حاج هادی): ٢٧٨*، ٣٦٠، ٣٦١.
- ابوالأعور: ٢٦٣*.
- ابوبصیر: ٢٥٩*، ٣٨٣*.
- أبو بکر حضرمی: ١٨١*.
- ابوبکر: ٤٥، ٤٦، ٤٩، ٥٠، ٧٦ - ٧٩، ١٠١، ١٥٤*، ١٥٦*، ١٧٢*، ٢١٨*، ٢٥٢، ٢٥٥، ٢٥٦*، ٢٨٦، ٣٤٧ - ٣٥٠، ٣٨٠، ٣٨١، ٣٨٩، ٣٩٨، ٤٠٠، ٤٢٣.
- ابوجهل: ٧٢، ١٤٧*.
- ابوحزمة ثمالی: ٤٧.
- ابوحنیفه: ٤٧، ٢٧٦، ٣٨٩، ٤٠٣.
- ابودجانه أنصاری: ١٧٦.
- ابوذر غفاری، ابوذر: ١٨٠، ١٨١، ١٨٥*، ٢٥٥، ٣٤٩.
- ابوساسان الانصاری، أبوسنان: ١٨١، ١٨٢*.
- ابوسعید خُدَری: ١٨٥*.
- ابوسفیان: ٧٢، ١٤٧*، ٢٥٥.
- ابوعبیده جراح: ١٥٤*.
- ابوعمره: ١٨١، ١٨٢*.
- ابولهب: ١٤٧*.
- ابوهریره: ١٥١*.
- احمد بن حنبل: ١٧٢*.
- احمد بن محمد بغدادی: ١٧٢*.
- اراکي (شیخ محمد علی): ٤٣١.
- اسعد بن زراره: ٣٠٥*.
- اسماعیل جَعْفی: ١٥٠*.
- اشتهدادی (شیخ علی پناه): ١٥٥*.
- آل کاشف الغطاء (محمد حسین): ١٥٥*.
- ام الفضل: ١٥٣.
- امیر کبیر: ٤٢٠.
- انس بن مالک: ١٧٢*.
- انصاری (آیة الله شیخ محمد جوادی): ١٢٦، ٢٧٦، ٢٨٧.
- اویس قرن: ٢٥٥.
- باغچه بان (جبار): ٨٦*.
- بایزید بسطامی: ١٤١، ٢٠٠.
- برقی (سید ابوالفضل): ١٥٤*، ٢٥٥*.
- بشیر بن سعد انصاری: ٢٥٦*.
- بلال: ٣٤٩.
- جابر بن عبدالله انصاری: ٤٨، ٢٤٦*.
- جبرائیل، جبرئیل، روح الامین، روح القدس: ٥٥، ١٠٩، ١٤٧*، ١٧٤*، ١٧٦، ١٨٠، ٢٨٥، ٢٨٦، ٢٨٧، ٣٥٨.
- جَعْدَه بنت اشعث بن قیس: ١٥٣.
- جُنید [بغدادی]: ٢٧٦*.

حضرت حمزه [بن موسی بن جعفر] علیهما السلام: ٣٠.
 خالد بن معدان: *١٢٣.
 خالد بن ولید: ٢٥٥.
 حضرت خدیجه علیها السلام: ١٠٧، ٧١، ٣٥.
 خرقانی (شیخ ابوالحسن): ١٤٠، ١٤١، ١٤٤، ٢٠٠.
 خوارزمی حنفی: *١٧٣.
 داود بن نعمان: *٢١٦.
 رضا شاه، رضا پهلوی: ٨٤، ٨٥، ٨٦*، ١١٣، ١١٤.
 روحانی (سید مهدی): ٣٤١، ٣٤٣، ٣٤٥.
 زبیر [بن عوام]: ١٧٦، ٣٩٤، ٤١٤، ٤١٥، ٤٢٣.
 زید بن حارثه، زید: ٣٥، ٣٦، ٣٨، ٣٩، ١٧٧.
 زید بن علی بن الحسین علیهما السلام، زید: *١١٦، *٣٠٨، ٤٢٦، ٤٢٧.
 زینب بنت جحش، زینب: *٣٥، ٣٧، ٤٠، ٤٣، ٦٣، ٦٤.
 سالم مولا ابی حذیفه: *١٥٤.
 سبزواری (ملا هادی)، حکیم سبزواری: *١٢١، ١٤٣، ١٤٤، ١٥٩، ٢٠٠.
 سَری سَقَطی: *٢٧٦.
 سعد بن عباد: ٣٧٥.
 سعد وقاص: ٤١٤، ٤٢٣، ٤٢٤.
 السَّکونی ([اسماعیل بن ابی‌زیاد]): *١٢٢، ٣٦٤.
 سلمان فارسی، سلمان: *١٨١، *٢٢٠، ٢٥٥، ٣٤٩، ٣٩٥.
 سنان [بن انس]: ٢٧٢.

حارث بن مغیره نصری: *٢١٨.
 حارث هَمْدانی، حار همدان: *٧٧، ٧٨.
 حارثه بن مالک: *٣٦٣.
 حافظ [شیرازی]: ١٥٩.
 حداد (حاج سید هاشم)، استاد والد: ٣٠، ١٤١، ١٥٧، ١٥٨، ٢٧٦، *٢٧٨، ٣٩٦.
 حر بن یزید ریاحی: ٣٩٣.
 حرمله: ٢٧٠، ٢٧١، ٢٧٢.
 حسّان بن ثابت، حسّان: ٥٢، ٢٨٥، ٢٨٦، ٣٤٦، ٣٤٧، ٣٤٩، ٣٥٨.
 حسکانی (حاکم [عبیدالله]): *١٥١.
 حسینی طهرانی (علامه آیه‌الله حاج سید محمد حسین)، مرحوم آقا، مرحوم والد، علامه والد، پدر ما: ٢٩، ٥٣، ٥٤، ٦٢، ٦٣، ٧٠، ٧٤، ٨٧، ٨٨، ٩٠، ١٠٠، ١٠٩، ١١٠، ١١٣، ١١٨، ١٢٣، ١٢٥، ١٢٦، ١٣٧، ١٤١، ١٤٥، ١٤٩، ١٥٧، ١٥٨، ١٦٣، ١٦٨، ١٨٣، ١٨٨، ١٩٧، ١٩٩، ٢٠١، ٢٠٤، ٢٢٣، ٢٢٤، ٢٢٦، ٢٣٩، ٢٤٠، ٢٤١، ٢٤٥، ٢٤٨، ٢٥١، ٢٥٨، ٢٥٩، ٢٧٣، ٢٧٦، ٢٧٨، ٢٨٤، ٢٨٧، ٢٩٦، ٢٩٧، ٢٩٩، ٣٢٠، ٣٢١، ٣٣٠، ٣٣١، ٣٤١، ٣٤٣، ٣٤٦، ٣٥٤، ٣٥٦، ٣٥٧، ٣٦٠، ٣٦١، ٣٧٩، ٣٩١، ٣٩٦، ٣٩٧، ٤٠٤، ٤١٧، ٤١٨، ٤١٩، ٤٢١، ٤٢٤، ٤٢٥، ٤٢٨، ٤٣٠، ٤٣٥، ٤٣٦.
 [حسینی طهرانی (آیه‌الله سید محمد محسن)]، آقا سید محسن: ١٦٤، ٢٨٠.
 [حسینی طهرانی (آیه‌الله سید محمد صادق)]، پدر بزرگ ما، جد ما: ٨٤، ١١٣.

- سندی بن شاهک: ٣١٨.
شافعی: ٤٠٣.
شاه عباس: ١٢٩.
شمر [بن ذی الجوشن]: ٧٣، ٢٧٢.
شیخ بهائی: ١٤٢*.
شیطان: ٢٧٩.
صدام: ٤١٣.
صدرالمتألهین: ١٢٠.
صنابحی: ٢٤٩*.
طباطبائی (علامه سید محمدحسین): ٨٨، ١١٩، ١٢٠، ١٦٣، ١٦٥، ٢٠٣.
طلحه: ٧٦، ١٧٦، ٣٩٤، ٤١٤، ٤٢٣.
طوسی (خواجه نصیرالدین): ١٤٢*.
عایشه: ١٠٥، ٣٩٤.
عبدالرحمان بن عوف: ٤٩، ٧٩، ٢٥٥، ٣٨٩.
عبدالصمد بن بشیر: ١٥٣*، ٣١٢*.
حضرت عبدالعظیم حسنی، عبدالعظیم علیه السلام: ٣٠، ٩٧، ٩٨، ١١٥، ١١٧، ١١٨.
عبدالله [بن موسی بن جعفر علیهما السلام]: ١٩١.
عبدالله بن سنان: ٣٠٤*.
عبدالله بن عوف: ٢٦٣.
عبیدالله بن زیاد، ابن زیاد: ٢٢٩، ٢٧٢.
عبیدالله حنفی: ١٧٢*.
عتبه [بن ربیع]: ٧٢.
عثمان: ٧٦، ٧٩، ١٧٢*، ١٨١*، ١٨٢*، ٢٥٥، ٣٤٨، ٣٥٥، ٣٩٨، ٤٠٠.
عداس: ١٧٤.
عطار نیشابوری (فریدالدین): ١٤٣، ٢٠٠.
علامه حلی: ١٤٢*.
علی بن ابراهیم: ٢١٦*، ٢١٧*، ٣٠٥*.
حضرت علی اصغر، عبدالله رضیع علیه السلام: ٢٧٠، ٣٩٤.
حضرت علی اکبر علیه السلام: ٢٧١، ٣٩٤.
علی بن طاوس: ١٤٢*.
علی بن یقطین: ٣١٨، ٣١٩.
عمار یاسر، عمار: ١٨٠، ١٩٨، ٢٥٥، ٣٤٩.
عمر بن خطاب، عمر: ٤٥، ٧٦، ٧٧، ٧٩*، ١٠١، ١٥١*، ١٥١*، ١٥٤ - ١٥٧، ١٧٢*، ٢١٨*، ٢٢١، ٢٥٢، ٢٥٥، ٣٤٨، ٣٨٩، ٣٩٥، ٤٠٠.
عمر بن عبدالعزیز: ٣٨٣، ٤٢٢.
عمر بن هند: ١٥٠*.
عمر سعد: ١٣٤، ٢٢٩، ٢٧٠، ٢٧١، ٢٧٢.
عمرو بن عبدود: ١٨٧، ٢٥٨.
عمرو عاص: ٢٦١، ٢٦٢، ٢٦٣.
غروی ([شیخ ابوالقاسم]): ١٦٤، ٢٠٥.
فاطمه بنت الحسین علیها السلام: ١١٦*، ١١٧*.
حضرت فاطمه معصومه علیها السلام: ٣٠، ١٤١.
فتحعلی شاه: ١٩٧.
فخر رازی: ١٤٢*.
فرعون: ١٧٨*.
فضل الله (سید محمدحسین): ١٥٥*.
حضرت قاسم [بن موسی بن جعفر علیهما السلام]: ٣٠.

- قاضی (آیةالله) میرزا علی آقا: ۵۱، ۱۰۹، ۱۲۶، ۱۲۶*، ۱۲۷*، ۲۴۰، ۴۱۹.
- قلمداران قمی (حیدرعلی): ۱۵۴*.
- میرزای قمی: ۱۹۷، ۱۹۸.
- قنغد: ۲۲۰*.
- کمیت بن زید اسدی، کمیت: ۲۱۶*، ۲۱۷*، ۲۱۸*.
- مالک اشتر، مالک بن حارث: ۲۶۴، ۳۸۵*.
- مامقانی (شیخ عبدالله): ۱۱۶*.
- مأمون [عباسی]: ۴۶، ۱۵۳، ۴۲۳.
- متوکل عباسی: ۳۲۸، ۳۹۹.
- حضرت محسن علیه السلام: ۲۲۰*.
- محمد [بن عبدالله محض]: ۱۱۷.
- محمد بن ابی بکر: ۱۰۵، ۲۵۵.
- محمد بن جعفر [الصادق]، سید محمد علیه السلام: ۱۴۲، ۲۰۰.
- محمد بن حنفیه: ۱۶۷*، ۱۸۳.
- محمد بن عبدالله بن الحسن: ۱۱۶*.
- محمود بن لیبید: ۲۴۹*.
- مرتضی عاملی (سید جعفر): ۱۵۵*.
- مسقطی (سید حسن): ۱۴۸، ۱۴۹.
- معاذ بن جبل: ۱۵۴*.
- معاویة بن وهب: ۲۶۸.
- معاویة: ۱۰۳، ۲۶۲، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۶۵*، ۲۷۴، ۳۴۸، ۳۸۶، ۳۹۲، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۰۰.
- معتصم [عباسی]: ۱۵۳.
- معروف کرخی: ۲۷۶*.
- معلی بن خنیس: ۲۳۳.
- مغیره بن شعبه: ۲۵۵، ۲۸۶.
- مفضل بن عمر: ۲۲۰*.
- مقداد بن اسود، مقداد: ۱۸۱*، ۲۵۵، ۳۴۹.
- منصور دوانیقی: ۱۱۷، ۲۴۸، ۳۷۷، ۴۰۲.
- مولوی، مولانا: ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۹۳، ۱۹۴، ۲۱۴، ۲۷۴، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۳، ۴۰۲، ۴۳۳.
- میرداماد: ۱۲۰.
- میلانی (سید هادی): ۳۶۰.
- ناصرالدین شاه: ۳۶۱.
- نخودکی (شیخ حسن علی): ۱۴۴، ۲۰۰.
- هارون الرشید، هارون: ۷۳، ۲۴۸، ۳۱۸، ۳۷۷، ۳۷۸*، ۳۹۹، ۴۰۲، ۴۲۳.
- همدانی (آخوند ملا حسین قلی): ۲۴۰، ۴۱۹.
- واعظزاده خراسانی (شیخ محمد): ۱۵۴*.
- وحید بهبهانی [محمدباقر]: ۱۹۷ - ۱۹۹.
- ورد بن زید: ۲۱۶*.
- یحیی بن زکریا الأنصاری: ۱۳۸*.
- یزید بن معاویه، یزید: ۴۱، ۷۳، ۳۲۶، ۴۰۲.

فهرست كتب

أسد الغابة: ٢٥٠.	قرآن: ٨٦، ٨٨، ١٠٨، ١١٥، ١٢٦، ١٣٥،
اسرار ملكوت: ١٥٦، ١٦٠، ٢٧٠، ٢٨١، ٢٩٥،	١٤٦، ١٨٤، ١٩٩، ٢٤٥، ٢٧١، ٢٧٣، ٢٨١،
٢٩٦، ٢٩٧، ٢٩٩، ٣٠٧، ٣٢٦، ٤٢٤، ٤٢٧.	٢٩٤، ٣٢٣، ٣٢٤، ٣٣١، ٣٣٢، ٣٣٩، ٣٤٥،
اسلام و مقتضيات زمان: ٣٨٩.	٣٩٩، ٤٠٠، ٤٣١.
الأصول الستة عشر: ٢٢١، ٤٢٢.	نهج البلاغة: ٧٥، ١٠٣، ١٢٠، ١٢١، ١٥٤،
إعلام الوری: ١٥١، ١٧٣، ١٧٥، ١٨٣، ٢٤٧،	١٧٣، ٢١١، ٢٤٠، ٢٦٦، ٢٦٧، ٣٠٢، ٣٠٨،
٣٠٥، ٣٤٨.	٣٢٢، ٣٥٥، ٣٨٥، ٣٨٩.
افق وحی: ١٩٥، ٢٩٦، ٣٠٩.	***
إقبال الأعمال، اقبال: ٦١، ١١٦، ٢٠٦، ٢٢٨،	إثبات الهداة: ٢٢١.
٢٨٩، ٢٩٣، ٣٦٣، ٤٠٦، ٤١١.	إثبات الوصية: ٣١٧.
الله شناسی: ١٢٠، ١٢٨، ١٤١، ١٤٢، ١٦٠،	الاحتجاج: ٤٦، ١٩٤، ٢٢١، ٢٥١، ٣٢٧، ٣٥٤.
٢٣٠، ٣٥٦.	إحقاق الحق: ٤٢.
الأمالی (شيخ صدوق): ٢٧، ٣١، ٦٢، ١٨٨،	الاختصاص: ٨٦، ١٨١، ١٨٤، ٢٤٣، ٢٤٩،
٢٧٣، ٣١٦، ٣٢٣، ٣٢٥، ٣٣٩، ٤٢٧.	٢٦٠، ٣٤٩.
الأمالی (شيخ طوسی): ٨٠، ٩٦، ١٧١، ١٧٨،	أرجح المطالب: ١٧٢.
١٨٧، ٢٤٧.	الإرشاد: ٤١، ٤٦، ٥٣، ١٠٢، ١٧٥، ١٩٤،
الأمالی (شيخ مفيد): ٧٧، ٧٨.	٢٢٧، ٢٤٨، ٢٨٥، ٣٢١، ٣٤٧، ٣٤٨، ٣٥٣،
امام شناسی: ٢٧، ٣١، ٣٢، ٣٣، ٣٥، ٤٣، ٤٥،	٣٧٨، ٣٩٣، ٤٠٢، ٤٠٦، ٤١٤.

- تاریخ بغداد: ٣٤٨، ٣٨٩.
- تاریخ خلیفه: ٧٦.
- تاریخ مدینه دمشق: ١٥١، ٢٥٢.
- تجرید الاعتقاد: ١٤٢.
- تحف العقول: ٤٢، ٢٥٩، ٣١٤.
- تذکره الأولیاء: ١٤٠، ١٤٢.
- ترجمه صلاة الجمعة: ٣٧٩.
- تصنیف غرر الحکم: ٢٦٧.
- تطهیر الجنان و اللسان: ٥٠، ١٦٠.
- تفسیر العیاشی: ١٥٣، ٢٧٥، ٣١٢، ٣١٣.
- تفسیر القمی: ٣٥، ٣٩، ٤٩، ٦٤، ٦٥، ٧٤، ١٠١، ١٠٧، ١٧٨، ١٨٧، ١٩٢، ٢١٦، ٣٠٩، ٣٤٥، ٣٨١، ٤١٥.
- التفسیر المنسوب إلى الإمام الحسن العسکری علیه السلام: ١٨٨.
- تفسیر علی بن ابراهیم: ١٧٩.
- تفسیر فرات الکوفی: ٤٣، ٢٢٣، ٢٤٦.
- تقریب المعارف: ١٥٠، ١٧٥، ٢١٨.
- تنقیح المقال: ١١٧.
- تهذیب الأحکام: ٢١٨، ٢٣٣، ٣٥٥، ٣٦٥، ٤٠٧.
- توحید صدوق: ١٢٠.
- توحید علمی و عینی: ٥١، ١٢١، ٢٩٥.
- ثواب الأعمال و عقاب الأعمال: ٣٠، ٩٧.
- جامع الأخبار: ٣٧، ٨٥، ١٢٣، ١٢٦.
- جامع المقدمات: ١٦٦.
- الجامع لأحكام القرآن (تفسیر القرطبی): ١٨٩.
- جامع الشتات: ١٩٧.
- ٥٣، ٦١، ٦٤، ٦٦، ٧٧، ٩١، ٩٥، ٩٧، ٩٩، ١٠٠، ١٠٢ - ١٠٥، ١٠٧، ١٠٨، ١١٦، ١٢٢، ١٢٣، ١٣٦، ١٤١، ١٤٧، ١٤٩، ١٥١، ١٦٢، ١٧١، ١٧٢، ١٧٥، ١٧٦، ١٧٨، ١٨٣، ١٨٤، ١٨٨، ٢٠١، ٢٠٩، ٢٢٣، ٢٢٨، ٢٤٠، ٢٤٨، ٢٤٩، ٢٥٨، ٢٥٩، ٢٦٣، ٢٦٧، ٢٧٢، ٢٩٣، ٢٩٥، ٢٩٧، ٢٩٩، ٣٠١، ٣٠٨، ٣٠٩، ٣١١ - ٣١٤، ٣١٦، ٣٢٢، ٣٣١، ٣٦١، ٣٧١، ٣٧٣، ٣٧٤، ٤٠٦، ٤١١، ٤٢٠، ٤٢٦.
- الإمامة و السياسة: ١٥٦، ٢٥٦، ٣٨٠.
- إمتاع الأسماع: ١٨٨.
- أمثال و حکم: ٥٤، ٣٠١، ٣٩٠.
- امیر کبیر و ایران: ٤٢١.
- امیر کبیر یا قهرمان مبارزه با استعمار: ٤٢١.
- أنساب الأشراف: ٣٦، ٣٩، ٤١، ٧٩، ١٨٨، ٣٢٥.
- أنوار الملکوت: ٢٩٨.
- بحار الأنوار: ٣٩، ٩٦، ١٠٤، ١١٦، ١٢٩، ١٤٦، ١٥٠، ١٥٣، ١٥٤، ١٧٥، ١٨٢، ١٨٨، ٢١٥، ٢٦٠، ٢٧٠، ٣١٢.
- البدء و التاريخ: ١٧٥.
- بشارة المصطفى: ٢٥٠.
- بصائر الدرجات: ٦٣، ٧٨، ١٦٧.
- البلد الأمين: ٣٩٨.
- تاج الموالید: ٣١٧، ٣٧٨.
- تاریخ الطبری: ٤٩، ٥٠، ١٧٣، ١٧٥، ٢٣٠، ٤١٤.
- تاریخ یعقوبی: ١٧٤، ٤٠٢.

- الجمال و النصره، الجمل: ٥٣، ٧٦، ١٠٦، ٢٨٦، ٣٤٧، ٣٨٥، ٣٩٥.
- جنة المأوى: ١٥٥.
- حريم قدس: ١٢٠، ٢٩٥.
- حسين وارث آدم: ٢٧٠.
- حلية الأولياء: ٢٦٠.
- حيات جاويد: ٩١، ١٢٩، ٢١١.
- ختم الأولياء: ٢٦٠.
- الخرائج و الجرائح: ١٨٢، ٣١٦، ٣٨٣.
- الخصال: ٨٨، ٤٠٥، ٤٢٢.
- خصائص الأئمة: ٢٩٨.
- خلاصة الأذكار: ٣٢٤، ٣٤٥.
- دعائم الإسلام: ٥٦، ١١٠، ١٢٤.
- دلائل الإمامة: ١٥٣.
- دلائل النبوة: ١٧٣، ١٨٧.
- دو بيتي هاي باباطاهر: ٣١، ٢٩٨.
- ديوان حافظ ابراهيم: ١٥٦.
- ديوان حافظ: ٧٢، ١٣٠، ١٥٩، ٢٢٢، ٤٢٧.
- ذخائر العقبي: ١٧٢، ١٨٤.
- رجال الكشي: ١٢٨، ٢١٥، ٢٣٣، ٢٧٥، ٣١٧، ٣٧٧.
- رسالة لبّ اللباب در سير و سلوك اولي الالباب: ٢٩٥.
- رسالة نكاحيه: ٥٧.
- رسالة وجوب صلاة الجمعة: ٣٧٩.
- روح مجرد: ٢٩، ٣٠، ١٢٠، ١٤١، ١٤٨، ١٦٠، ١٨٣، ٢٢٧، ٢٧٥، ٢٧٦، ٢٧٨، ٢٧٩، ٢٨٤، ٢٩٥، ٣٩٧.
- روضة المتقين: ٨٥، ٩٥.
- روضة الواعظين: ١٨٣.
- الروضة في فضائل أمير المؤمنين عليه السلام: ١٠٢، ٤٠٦.
- الرياض النضرة: ٢٥٢.
- زاد الفردوس: ٣٦٠.
- زهر الربيع: ٤٧.
- سالک آگاه: ١٠٩.
- سبل الهدى: ١٧٦.
- سرّ الفتوح: ١٤٥، ٣٨٥.
- السقيفة و فدك: ٢٥٥، ٣٥٤، ٣٨٠.
- سنن الترمذی: ١٨٨.
- سير أعلام النبلاء: ١٤١، ١٨٩.
- السيرة النبوية: ٣٥، ٣٦، ٤٩، ١٧٣، ١٧٤.
- سيرى در تاريخ پیامبر اکرم صلی الله عليه و آله: ٧٤، ٢١٠.
- سيرة صالحان: ١٤٥.
- شاهراه اتحاد، بررسی نصوص امامت: ١٥٤، ٢٥٥.
- شرح اصول الكافي: ٩٧.
- شرح فقراتی از دعای افتتاح: ٢٩٤.
- شرح منظومه: ١٢١.
- شرح نهج البلاغة (ابن أبي الحديد): ٤٥، ١٠٥، ١٠٦، ٢٥٢، ٣٥٤، ٣٨٠، ٤٠٢.
- شعب الإيمان: ١٢٣.
- شواهد التنزيل: ١٥١، ١٥٢.
- صحيح ابن حبان: ١٨٨.

- قوانین: ١٩٧.
- الكافي: ٣٢، ٣٦، ٣٩، ٥١، ٥٧، ٦٣، ٦٦، ٧٥، ٨١، ٩٥، ٩٦، ٩٩، ١٠٠، ١١٧، ١٢١، ١٢٥، ١٣٧، ١٦٥، ١٨٣، ٢١٤، ٢١٧، ٢٣٣، ٢٤٨، ٢٥٩، ٢٦٢، ٢٦٧، ٢٦٩، ٣٠٤، ٣٠٧، ٣٢١، ٣٢٢، ٣٥٨، ٣٥٩، ٣٦٤، ٣٦٥، ٣٧٣، ٤٠٧.
- الكامل [في التاريخ]: ١٧٥.
- كتاب العين: ١٣٤.
- كتاب سليم بن قيس الهلالي، كتاب سليم: ١٠٠، ١٠٤، ١٥٤، ٢٢١، ٢٥١، ٢٥٥، ٣٥٤، ٣٨٠.
- كشف الغمة: ١٥٤، ١٧٥، ٤٠١.
- كشف اليقين: ٣٣٩.
- كشكول [شيخ بهائي]: ٤٧، ١٤٢.
- كشكول زمان: ١٥٥.
- كفاية الأثر: ٦٦، ١٧٢، ٢٤٩.
- كمال الدين: ١٥٣، ٣٢٠، ٣٢٤، ٣٤٥.
- كنز العمال: ١٧٢.
- كنز الفوائد: ٥٣، ١٨٧، ٢٨٥، ٢٨٦، ٣١٤، ٣٤٧.
- لغت نامه دهخدا: ١١٩.
- لمعات الحسين عليه السلام: ١٨٤.
- لمعه: ١٦٤، ٢٠٤.
- مأساة الزهراء عليها السلام: ١٥٥.
- متشابه القرآن و مختلفه: ١٠٨، ١٩٤.
- مثنوى معنوى: ٣٦، ١٥٢، ١٦١، ١٩٣، ٢١٥، ٢٧٤، ٢٨٢، ٣٣٠، ٣٥٠، ٤٠٢، ٤٣٤.
- مثير الأحزان: ٥٠، ٢٧٠.
- المجالس السنية: ٧٤.
- صحيح البخاري: ١٥٥.
- صحيح مسلم: ١٥٥، ١٨٨.
- الصراف المستقيم: ٢٢١، ٢٥٢، ٣١٤.
- طب الأئمة عليهم السلام: ٣٩.
- الطبقات الكبرى: ٣٩، ٤١، ٦٤، ٧٩، ١٤٢، ١٨٧، ١٨٨، ٤٢٢.
- الطرائف: ١٤٢، ١٥٤، ٢٥٢.
- عقبات الأنوار في إمامة الأئمة الأطهار عليهم السلام: ٢٥٩.
- العدد القوية: ٢٧٤، ٣٩٤.
- علل الدارقطني: ١٨٨.
- علل الشرائع: ٦٨.
- عنوان بصرى: ١٨١.
- عيون أخبار الرضا عليه السلام: ٩٧، ١٨٤، ٢٤٨، ٤٠١.
- عيون المعجزات: ١٩١، ٣١٨، ٣٢٠.
- غاية المرام: ٢٥٠.
- غرر الأخبار: ٢٥٢.
- الغبية: ٣١٧.
- الفتوح: ٧٦، ٢٣٠، ٤٠٠.
- فرائد الأصول: ٤٧.
- فرائد السمطين: ٥٣، ٨٣، ١٥١، ١٦٢.
- فردوس الأخبار: ١٧٢، ٢٥٠.
- فرهنگ و زبان: ٨٧.
- الفضائل: ٣٩٥.
- فقه الرضا، الفقه المنسوب إلى الإمام الرضا عليه السلام: ١١٠، ١٦٧.
- قرب الإسناد: ٣٢١، ٣٤٩.

- مجمع البيان: ٤١٨، ٣٦٤.
- مجموعه آثار شهيد مطهری: ٣٨٩، ٢٦٠.
- المحاسن: ٥١، ٢٣٣، ٢٥٠، ٣٢٣، ٣٢٥، ٣٣٩.
- المختصر في أخبار البشر: ٧٩.
- مرآة العقول: ٩٧.
- مروج الذهب: ٤١٤، ٣٩٩.
- المزار: ٢٢٨.
- مسائل علي بن جعفر: ١٨٣.
- مستدرک الوسائل: ٣٦٠.
- المسترشد في إمامة علي بن أبي طالب عليه السلام: ١٠٠، ١٨٠، ٢٤٩.
- مُسند أبي يعلى: ١٨٥، ١٨٨.
- مسند أحمد: ٤٣٠، ٤٢٨، ١٨٧، ١٥٥.
- مشارك أنوار اليقين: ٢٤٦.
- مصادفة الإخوان: ٨٠، ١٧١.
- مصباح المتجهد: ٤٠٧، ٣٦٥، ٣٥٥.
- المصنّف: ١٨٨، ١٨٧.
- مطالب السؤل: ١٦٠.
- مطلع انوار: ٥٦، ١٢٠، ١٢٥، ١٢٦، ١٤١، ٢٨٤، ٢٧٠، ٢٨٩، ٣٠٢، ٣٦٠.
- مطوّل: ٢٠٤.
- معاد شناسی: ٤٦، ٧٠، ١٤٩، ١٧٨، ١٧٩، ١٨٨، ٢٨٤، ٢٩٦، ٣٠٨، ٣٢٢، ٣٩٩.
- معاني الأخبار: ٢٦٣.
- المعجم الكبير: ١٢٢، ١٨٨.
- المغازی: ٩٧.
- مقاتل الطالبين: ٤٢٧.
- مقتل الحسين عليه السلام: ١٣٤، ٢٣٠، ٢٧٠، ٢٧١.
- مكارم الأخلاق: ٨٥، ١٢٢، ١٢٣، ١٢٤، ٢٩٥.
- الملل و النحل: ١٥٦.
- من لا يحضره الفقيه: ١٥٠، ١٦٧، ٢٣١.
- مناقب آل أبي طالب، المناقب: ٤٨، ٦٧، ٩٦، ١٧٣، ١٨٥، ٢٢٧، ٢٤٨، ٢٥٢، ٢٦٤، ٣١٦، ٣١٧، ٣٥٤، ٣٨٦، ٣٩٣، ٤٠٢، ٤١٩.
- مناقب الإمام اميرالمؤمنين عليه السلام: ١٨٧، ٢٥٢.
- مناقب خوارزمي، المناقب: ١٧٣، ١٨٧، ٣٤٦.
- مناقب علي بن أبي طالب عليه السلام، مناقب (ابن مردويه): ١٧٢، ١٨٧.
- مناقب مرتضوى: ٤١٢.
- المُنتقى: ١٧٥.
- مهج الدعوات: ٣٢٩.
- مهر تابان: ٢٠٦، ٣٣٢.
- مهر فروزان: ١٤٣، ٣٠٢.
- ميزان الاعتدال: ١٥٦.
- نگرشی بر مقاله بسط و قبض تثوریک شریعت: ١٢٠.
- نهج الحق: ١٥٤.
- نور ملكوت قرآن: ٨٦-٨٩، ١٢٠، ١٣٣، ١٥٩، ١٦١، ١٧٣، ١٨٧، ١٨٨، ٢٧٠، ٤٠٤، ٤٠٧.
- نوروز در جاهليت و اسلام: ٣١، ٦٨.
- الهداية الكبرى: ٤٨، ٢١٩، ٢٢٣، ٢٤٧.
- الوافی بالوفیات: ١٥٦.
- الوافی: ٤٠٤.

وقعة صقین: ١٠٠، ٢٦٢، ٢٦٤، ٣٥٤، ٣٩٢.	وسائل الشیعة: ٣٩، ١٣٥، ٣٠٢.
ولایت فقیه در حکومت اسلام: ٩٧، ١٤١، ٣٢٧، ٣٩٨.	وطن دوست: ٨٦.
ینابیع المودة: ١٧٢، ٣١٤، ٣٤٦.	وظیفه فرد مسلمان در احیای حکومت اسلام: ٨٤، ١١٤، ٣٠٢، ٣٩٧، ٣٩٨.
	وقعة الجمل: ٤١٤.
	وقعة الطف: ٤٢.

فهرست اماکن، قبایل و فرق

- اسلام: ۲۹، ۳۱، ۵۰*، ۵۷*، ۶۷، ۶۸، ۷۴*، ۱۲۰*، ۱۲۵*، ۱۳۶، ۱۵۵، ۱۷۱، ۱۷۵، ۱۷۷، ۲۱۶*، ۲۲۶، ۳۰۱، ۳۰۷*، ۳۶۵*، ۳۷۲، ۴۰۶*، ۴۱۱*.
- مسلمانان، مسلمانان، مسلم، مسلمین، المسلمون، امت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم، امت: ۳۱، ۳۵، ۴۴، ۴۹، ۵۰، ۵۱، ۵۴، ۶۲، ۸۸*، ۸۸*، ۱۵۱*، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۶-۱۷۷، ۱۷۹*، ۱۸۱*، ۱۸۲، ۱۹۳، ۱۹۸، ۲۱۸*، ۲۸۵*، ۲۹۵، ۳۰۴*، ۳۰۵*، ۳۱۵، ۳۲۶، ۳۲۷، ۳۷۲، ۳۷۹، ۳۸۰، ۳۸۱، ۴۱۲، ۴۲۲.
- بلاد مسلمین: ۲۹۰.
- ممالک اسلامی، سرزمین‌های اسلام: ۸۷*، ۱۰۱.
- اصفهان: ۱۲۹.
- ایران: ۳۰، ۸۴، ۱۱۲، ۲۲۷، ۳۹۶، ۳۹۷.
- بصره: ۳۷۸.
- بغداد: ۲۷۶.
- قبر جنید [بغدادی]: ۲۷۶*.
- قبر معروف کرخی: ۲۷۶*.
- قبر ابوحنیفه: ۲۷۶.
- زندان هاشمیّه بغداد: ۱۱۶*.
- بنی اسرائیل: ۱۷۹*.
- بنی الحسن علیه السلام: ۱۱۶، ۱۱۷.
- بنی امیه: ۲۱۷*، ۲۷۴، ۳۸۳، ۳۹۹، ۴۰۰.
- بنی عباس: ۲۷۴، ۳۸۳، ۴۰۰.
- بنی مروان: ۲۷۴، ۳۸۳، ۳۹۹، ۴۰۰.
- بنی هاشم: ۲۱۶*.
- بهائی: ۲۵۷.
- ترکیه: ۸۴، ۱۱۴.
- [تسنن]
- سنّی، سنّی‌ها، اهل تسنن، اهل سنّت، عامّه: ۳۱، ۳۹، ۴۵، ۴۷، ۴۹، ۶۶، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۶۰، ۱۷۵، ۲۵۰، ۳۴۶، ۳۷۰، ۳۷۴.
- امام اهل تسنن: ۴۷.
- عالم سنّی، مفتی اهل تسنن: ۳۸۹، ۶۶.
- تشیع، مکتب ولایت: ۱۱۴، ۱۳۶، ۱۶۰، ۱۷۷، ۲۰۱، ۲۱۴، ۲۲۶، ۲۳۱، ۳۷۲، ۴۰۶.

- . شیعہ، شیعیان، خاصہ: ۳۱، ۳۹، ۴۵، ۴۹، ۵۷، ۷۸، ۷۹، ۸۰، ۸۲، ۱۰۵، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۵۷، ۱۶۸، ۱۷۷، ۲۱۸*، ۲۱۹، ۲۳۰، ۲۳۳، ۲۴۵، ۲۴۷، ۲۵۵، ۲۷۳، ۲۷۶*، ۲۹۰، ۲۹۳، ۳۰۲، ۳۰۳، ۳۱۷، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۷*، ۳۲۹، ۴۰۲.
- . ضعفاء شیعة: ۳۲۶.
- . مبلّغ مکتب تشیع: ۲۳۱.
- . اعظام اهل تشیع: ۲۷۶*.
- ری: ۹۷، ۹۸، ۱۱۸.
- . قبر حضرت عبدالعظیم علیه السلام: ۹۷*.
- زرتشتی‌ها: ۶۷.
- سامرا: ۳۱۷، ۴۰۰.
- سبزوار: ۳۰، ۱۴۲، ۲۰۰.
- . قبر ملاهادی سبزواری: ۱۴۳.
- شام: ۳۶۱.
- شاهرود: ۱۴۱، ۱۴۲، ۲۰۰.
- . قبر فرزند امام صادق علیه السلام: ۱۴۲.
- . قبر بایزید بسطامی: ۱۴۱.
- . قبر شیخ ابوالحسن خرقانی: ۱۴۱.
- صابئی: ۱۰۲.
- صفویه: ۱۲۹، ۲۳۱.
- صفین: ۲۶۳*، ۳۹۳.
- صهیونیست: ۲۲۶.
- صوفی‌گری: ۱۱۹.
- طائف: ۱۷۳، ۱۷۴*.
- طهران: ۳۰، ۵۴، ۸۴، ۱۱۱، ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۴۱، ۱۴۳، ۱۵۷، ۱۵۸، ۲۲۶، ۲۷۹، ۴۲۱.
- . مسجد قائم: ۵۴، ۱۲۵، ۲۸۴.
- . میدان بهارستان: ۸۴.
- . میدان مُخبرالدولة: ۸۴.
- . خیابان ولیعصر: ۱۱۱.
- . خیابان بهارستان: ۱۱۴.
- عراق: ۱۹۶*، ۳۹۶.
- . عتبات: ۱۹۸، ۲۹۸.
- قم: ۱۲۲، ۱۵۸، ۲۰۴، ۲۹۷، ۳۱۸، ۳۲۱، ۳۴۱.
- کربلا: ۷۰، ۹۷، ۹۸، ۱۱۸، ۱۲۶*، ۱۵۸، ۱۹۸، ۲۲۹، ۲۷۹.
- . قبر ابی عبدالله علیه السلام: ۲۶۹*.
- . حرم سیدالشهدا علیه السلام: ۷۰.
- کمونیسٹ: ۲۵۷.
- کوفه: ۲۶۲*، ۳۱۹، ۳۸۹.
- . مسجد کوفه: ۲۶۲، ۲۷۱.
- مجوسی: ۱۰۲.
- مدائن: ۳۹۵.
- مدینه: ۳۵، ۴۹، ۶۷، ۱۰۵، ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۷۵، ۲۶۲*، ۳۰۵*، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۴۹، ۳۷۸، ۳۸۹، ۳۹۹، ۴۰۵.
- . قبر پیغمبر: ۳۷۸.
- . مسجد مدینه: ۲۵۴، ۳۱۸، ۳۴۹، ۳۸۱.
- . فدک: ۴۲۲.
- . سقیفة بنی ساعده: ۱۷۵، ۱۹۱، ۲۵۳، ۲۵۴، ۲۵۸، ۲۵۵.
- . زندان مدینه: ۱۱۷.
- . خانه امیرالمؤمنین علیه السلام: ۱۵۶، ۲۲۰*.
- مستقط: ۱۴۸*.
- مشهد: ۶۲، ۸۷، ۱۰۰، ۱۲۲، ۱۴۱، ۱۴۳.

- نجف: ۶۳، ۱۲۶*، ۱۴۸، ۱۶۴، ۲۰۵، ۳۵۵، ۳۹۷.
 . حرم امیرالمؤمنین علیه السلام: ۱۰۹.
 . حوزة نجف: ۱۰۹، ۱۴۸*.
 نصرانیت: ۱۷۹*.
 . مسیحی، مسیحیان، نصرانی، نصاری: ۵۴، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۷۸*، ۲۱۳، ۲۵۷، ۲۵۹، ۳۱۴*.
 . ۳۲۶، ۳۸۱، ۴۰۵، ۴۱۹.
 . علمای نصاری: ۴۶.
 نیشابور: ۱۴۳، ۲۰۰.
 . قبر عطار نیشابوری: ۱۴۳.
 یهودیت: ۱۷۹*.
 . یهود، یهودی: ۴۶، ۵۴، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۵۴، ۱۷۸، ۲۰۶، ۲۱۳، ۲۲۶، ۲۵۷، ۳۰۶، ۳۸۱، ۴۰۵، ۴۱۹.
 . علمای یهود: ۳۲۶.
- ۱۴۴، ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۱، ۲۰۴، ۲۳۹، ۲۹۶، ۳۱۸، ۳۴۱، ۳۶۰.
 . قبر امام رضا علیه السلام: ۱۴۴.
 . حرم امام رضا علیه السلام: ۲۰۴.
 . مسجد گوهرشاد: ۴۳۵.
 . قبر شیخ حسن علی نخودکی: ۱۴۴.
 مصر: ۱۰۰.
 مکه: ۳۶، ۴۹، ۷۱، ۱۰۸، ۱۱۱، ۱۵۸، ۱۷۳، ۳۸۹، ۴۰۱.
 . کعبه: ۱۵۴*، ۲۵۰.
 . مسجدالحرام: ۴۷، ۱۰۷، ۱۰۸.
 . صفا: ۵۱.
 . مروه: ۵۱.
 . غار حرا: ۷۱، ۷۴، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۸۸.
 . عرفات: ۳۰۲*.
 . منا: ۳۰۲*.
 . کوه ابوقبیس: ۱۷۴.

فهرست منابع و مصادر

القرآن الكريم: المدينة المنورة (خط عثمان طه)
نهج البلاغة: شريف الرضى، محمد بن الحسين، محقق: صبحى صالح؛ ج ١، انتشارات هجرت،
چاپ اول، ١٤١٤ هـ. ق، قم - ايران.

* * *

إثبات الهداة بالتصوُّص و المعجزات: حرّ عاملى، محمد بن حسن، ج ٥، انتشارات أعلمى،
چاپ اول، ١٤٢٥ هـ. ق، بيروت - لبنان.

إثبات الوصية للإمام على بن أبى طالب عليهما السلام: مسعودى، على بن حسين، ج ١، انتشارات
انصاريان، چاپ سوم، ١٤٢٦ هـ. ق، قم - ايران.

الاحتجاج على أهل اللجاج: طبرسى، أبى منصور أحمد بن على بن ابى طالب، محقق: سيد
محمدباقر موسوى خراسان، ج ٢، انتشارات مرتضى، چاپ اول، ١٤٠٣ هـ. ق، مشهد - ايران.

إحقاق الحق و إزهاق الباطل: حسينى مرعشى شوشترى، سيد نور الله، معلق: سيد شهاب الدين
نجفى، انتشارات المكتبة الإسلامية، طهران - ايران.

الاختصاص: مفيد، محمد بن محمد (شيخ مفيد)، محققين: على اكر غفارى، محمود محرمى
زرندى؛ ج ١، انتشارات المؤتمر العالمى لألفية الشيخ المفيد، چاپ اول، ١٤١٣ هـ. ق، قم - ايران.

الإرشاد فى معرفة حجج الله على العباد: مفيد، محمد بن محمد (شيخ مفيد)، تحقيق: مؤسسه
آل البيت عليهم السلام، ج ٢، انتشارات كنگره شيخ مفيد، چاپ اول، ١٤١٣ هـ. ق، قم - ايران.

أسد الغابة فى معرفة الصحابة: ابن أثير جزرى، عزالدین، ج ٦، انتشارات دارالفكر، ١٤٠٩ هـ. ق،
بيروت - لبنان.

- اسرار ملکوت: آیه‌الله حسینی طهرانی، حاج سید محمد محسن، ۳ ج، انتشارات مکتب وحی، چاپ دوم، ۱۴۳۴ هـ. ق، قم - ایران.
- اسلام و مقتضیات زمان: مطهری، مرتضی، ۲ ج، انتشارات صدرا، چاپ هفدهم، ۱۳۸۰ هـ. ش، طهران - ایران.
- الأصول الستة عشر: عدّه‌ای از علما، ۱ ج، انتشارات دارالشبستری، چاپ اول، ۱۳۶۳ هـ. ش، قم - ایران.
- إعلام الوری بأعلام الهدی: طبرسی، فضل بن حسن، تحقیق: مؤسسة آل البيت، ۲ ج، انتشارات آل البيت، چاپ اول، ۱۴۱۷ هـ. ق، قم - ایران.
- افق وحی: آیه‌الله حسینی طهرانی، حاج سید محمد محسن، ۱ ج، انتشارات مکتب وحی، چاپ دوم، ۱۴۳۵ هـ. ق، قم - ایران.
- الإقبال بالأعمال الحسنة فی ما يعمل مرّة فی السنة: سید بن طاووس، علی بن موسی، محقق: جواد قیومی اصفهانی، ۳ ج، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، چاپ دوم، ۱۴۱۸ هـ. ق، قم - ایران.
- الله شناسی: علامه آیه‌الله حسینی طهرانی، حاج سید محمد حسین، ۳ ج، انتشارات علامه طباطبائی، چاپ چهارم، ۱۴۲۶ هـ. ق، مشهد مقدّس - ایران.
- الأمالی: ابن بابویه قمی، محمد بن علی (شیخ صدوق)، ۱ ج، انتشارات کتابچی، چاپ ششم، ۱۳۷۶ هـ. ق، طهران - ایران.
- الأمالی: طوسی، محمد بن الحسن (شیخ طوسی)، تحقیق: مؤسسة البعثة، ۱ ج، انتشارات دارالثقافة، چاپ اول، ۱۴۱۴ هـ. ق، قم - ایران.
- الأمالی: مفید، محمد بن محمد (شیخ مفید)، محققین: حسین استادولی، علی اکبر غفاری؛ انتشارات کنگره شیخ مفید، چاپ اول، ۱۴۱۳ هـ. ق، قم - ایران.
- الإمامة و السیاسة (تاریخ الخلفاء): ابن قتیبة دینوری، ابو محمد عبدالله بن مسلم، محقق: علی شیری، ۲ ج، انتشارات دارالأضواء، چاپ اول، ۱۴۱۰ هـ. ق، بیروت - لبنان.
- امام شناسی: علامه آیه‌الله حسینی طهرانی، حاج سید محمد حسین، ۱۸ ج، انتشارات علامه طباطبائی، چاپ پنجم، ۱۴۲۸ هـ. ق، مشهد مقدّس - ایران.
- إمتاع الأسماع: مقریزی، تقی‌الدین احمد بن علی، محقق: محمد عبدالحمید نمیسی، ۱۵ ج، دارالکتب العلمیّه، چاپ اول، ۱۴۲۰ هـ. ق، بیروت - لبنان.
- امثال و حکم: دهخدا، علی اکبر، ۴ ج، انتشارات امیرکبیر، چاپ ششم، ۱۳۶۳ هـ. ش، طهران - ایران.
- امیرکبیر و ایران: آدمیت، فریدون، ۱ ج، انتشارات خوارزمی، چاپ دوازدهم، ۱۳۹۸ هـ. ش، طهران - ایران.

- امير كبير يا قهرمان مبارزه با استعمار: هاشمی رفسنجانی، اکبر، ١ ج، انتشارات بوستان کتاب قم، چاپ سیزدهم، ١٣٧٤ هـ. ش، قم - ایران.
- أنساب الأشراف: بلاذري، احمد بن يحيى بن جابر، محققين: سهيل زكار، رياض زرکلی؛ ١٣ ج، انتشارات دارالفكر، چاپ اول، ١٤١٧ هـ. ق، بيروت - لبنان.
- انوار الملكوت: علامه آية الله حسيني طهراني، حاج سيد محمد حسين، مقدمه و ترجمه: آية الله حاج سيد محمد محسن حسيني طهراني، ٢ ج، انتشارات مكتب وحی، چاپ اول، ١٤٣٥ هـ. ق، طهران - ایران.
- بحار الأنوار: مجلسي، محمدباقر (علامه مجلسي)، محقق: جمعی از محققان، ١١١ ج، انتشارات دار إحياء التراث العربي، چاپ دوم، ١٤٠٣ هـ. ق، بيروت - لبنان.
- البدء و التاريخ: مقدسي، مطهر بن طاهر، محقق: بورسعيد، ٦ ج، انتشارات مكتبة الثقافة الدينية.
- بشارة المصطفى لشيعه المرتضى: طبري آملی، محمد بن أبي القاسم عماد الدين، ١ ج، انتشارات المكتبة الحيدرية، چاپ دوّم، ١٣٨٣ هـ. ق، نجف - عراق.
- بصائر الدرجات في فضائل آل محمد عليهم السلام: صفار، محمد بن حسن، محقق: محسن بن عباس علي كوجه باغي، ١ ج، انتشارات كتابخانه آية الله مرعشي نجفی، چاپ دوم، ١٤٠٤ هـ. ق، قم - ایران.
- البلد الأمين: كعمي، ابراهيم بن علي عاملي، ١ ج، انتشارات مؤسسة الأعلمی، چاپ اول، ١٤١٨ هـ. ق، بيروت - لبنان.
- تاج المواليد: طبرسي، فضل بن حسن، ١ ج، انتشارات دارالقاری، چاپ اول، ١٤٢٢ هـ. ق، بيروت - لبنان.
- تاريخ الطبري (تاريخ الأمم و الملوك): طبري، أبو جعفر محمد بن جرير، محقق: محمد أبو الفضل ابراهيم، ١١ ج، انتشارات دارالتراث، چاپ دوّم، ١٣٨٧ هـ. ق، بيروت - لبنان.
- تاريخ اليعقوبي: يعقوبي، احمد بن أبي يعقوب، ٢ ج، انتشارات دار صادر، بيروت - لبنان.
- تاريخ بغداد: خطيب بغدادی، احمد بن علي، محقق: مصطفى عبدالقادر عطا، ١٣ ج، انتشارات دارالكتب العلمية، چاپ اول، ١٤١٧ هـ. ق، بيروت - لبنان.
- تاريخ خليفة: ابن خياط ليثي عصفري، أبو عمرو خليفة (شباب)، محقق: فواز، انتشارات دارالكتب العلمية، چاپ اول، ١٤١٥ هـ. ق، بيروت - لبنان.
- تاريخ مدينة دمشق: ابن عساكر الشافعي، علي بن الحسن، محقق: علي شيري، ٨٠ ج، انتشارات دارالفكر، ١٤١٥ هـ. ق، بيروت - لبنان.

- تحف العقول: ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، محقق: علی اکبر غفاری، ۱ ج، انتشارات جامعه مدرسین، چاپ دوم، ۱۴۰۴ هـ. ق، قم - ایران.
- تذکره الأولیاء: عطار نیشابوری، فریدالدین، محقق: محمد استعلامی، ۱ ج، انتشارات زوار، چاپ شانزدهم، ۱۳۸۶ هـ. ش، طهران - ایران.
- ترجمه صلاة الجمعة (رساله‌ای فقهی در وجوب عینی و تعیینی نماز جمعه): علامه آیه الله حسینی طهرانی، حاج سید محمدحسین، مقدمه و تعلیقه: آیه الله حسینی طهرانی، حاج سید محمدمحسن، ۱ ج، انتشارات مکتب وحی، چاپ اول، ۱۴۳۹ هـ. ق، طهران - ایران.
- تصنیف غرر الحکم و درر الکلم: تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، محقق: مصطفی درایتی، ۱ ج، انتشارات دفتر تبلیغات، چاپ اول، ۱۳۶۶ هـ. ش، قم - ایران.
- تطهیر الجنان و اللسان (طبع شده در کتاب الصواعق المحرقة): الهیتمی، احمد بن حجر.
- تفسیر العیاشی: عیاشی، محمد بن مسعود، محقق: سید هاشم رسولی محلاتی، ۲ ج، انتشارات المطبعة العلمیة، چاپ اول، ۱۳۸۰ هـ. ق، طهران - ایران.
- تفسیر القمی: قمی، علی بن ابراهیم، محقق: طیب موسوی جزایری، ۲ ج، انتشارات دارالکتاب، چاپ سوّم، ۱۴۰۴ هـ. ق، قم - ایران.
- تفسیر فرات الکوفی: کوفی، فرات بن ابراهیم، محقق: محمد کاظم، ۱ ج، انتشارات وزارت ارشاد اسلامی، چاپ اول، ۱۴۱۰ هـ. ق، طهران - ایران.
- تقریب المعارف: حلبی، ابوالصّلاح تقی بن نجم، محقق: فارس تبریزیان، ۱ ج، انتشارات محقق، ۱۴۱۷ هـ. ق.
- تنقیح المقال فی علم الرجال: مامقانی، عبدالله، ۳ ج، نجف اشرف - عراق.
- تهذیب الأحکام: طوسی، محمد بن الحسن (شیخ طوسی)، محقق: حسن موسوی خراسان، ۱۰ ج، انتشارات دارالکتب الإسلامیة، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ هـ. ق، طهران - ایران.
- توحید علمی و عینی (در مکاتیب حکمی و عرفانی میان آیتین علمین: حاج سید احمد کربلائی و حاج شیخ محمدحسین اصفهانی (کمپانی)): علامه آیه الله حسینی طهرانی، حاج سید محمدحسین، ۱ ج، انتشارات علامه طباطبائی، چاپ هفتم، ۱۴۲۸ هـ. ق، مشهد مقدّس - ایران.
- ثواب الأعمال و عقاب الأعمال: ابن بابویه قمی، محمد بن علی (شیخ صدوق)، انتشارات دارالشریف الرضی، چاپ دوّم، ۱۴۰۶ هـ. ق، قم - ایران.
- جامع الأخبار: شعیری، محمد بن محمد، ۱ ج، انتشارات مطبعة حیدریة، چاپ اول، نجف - عراق.
- جامع المقدمات: جمعی از علما، محقق: جلیل جراثیمی، ۱ ج، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ چهارم، قم - ایران.

- الجامع لأحكام القرآن (تفسير القرطبي): قرطبي، محمد بن احمد انصاري، محقق: احمد عبدالعليم البردوني، ٢٠ ج، انتشارات دار إحياء التراث العربي، بيروت - لبنان.
- الجمال و النصر لسيّد العترة في حرب البصرة: مفيد، محمد بن محمد (شيخ مفيد)، محقق: علي ميرشرفي، ١ ج، انتشارات كنگره شيخ مفيد، چاپ اول، ١٤١٣ هـ. ق، قم - ايران.
- جنة المأوى: آل كاشف الغطاء، محمد حسين، محقق: سيّد محمد علي قاضي طباطبائي، انتشارات دليل ما، چاپ اول، ١٤٢٩ هـ. ق، قم - ايران.
- حريم قدس: آية الله حسيني طهراني، حاج سيّد محمد محسن، ١ ج، انتشارات مكتب وحى، چاپ اول، ١٤٢٨ هـ. ق، قم - ايران.
- حسين وارث آدم: شريعتي، علي، ١ ج، انتشارات سپيده باوران، چاپ پنجم، ١٣٩٩ هـ. ش، مشهد - ايران.
- حلية الأولياء و طبقات الأصفياء: اصفهاني، حافظ ابونعيم احمد بن عبدالله، محقق: كمال يوسف حوت، ١٠ ج، انتشارات دار أم القرى، قاهره - مصر.
- حيات جاويد (شرحى اجمالى بر وصيت نامه اميرالمؤمنين به امام حسن مجتبي عليه السلام در حاضرين): آية الله حسيني طهراني، حاج سيّد محمد محسن، ١ ج، انتشارات مكتب وحى، چاپ دوّم، ١٤٣٣ هـ. ق، طهران - ايران.
- ختم الأولياء: حكيم ترمذى، محقق: عثمان اسماعيل يحيى، ١ ج، انتشارات مهد الآداب الشرقية، چاپ دوم، ١٤٢٢ هـ. ق، بيروت - لبنان.
- الخرائج و الجرائح: قطب الدين راوندى، سعيد بن هبة الله، تحقيق: مؤسسة الإمام المهدي عليه السلام، ٣ ج، انتشارات مؤسسة الإمام المهدي عليه السلام، چاپ اول، ١٤٠٩ هـ. ق، قم - ايران.
- الخصال: ابن بابويه قمى، محمد بن علي (شيخ صدوق)، محقق: علي اكبر غفارى، ٢ ج، انتشارات جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ اول، ١٣٦٢ هـ. ش، قم - ايران.
- خصائص الأئمة عليهم السلام: شريف الرضى، محمد بن حسين، محقق: محمد هادي امينى، ١ ج، انتشارات آستان قدس رضوى، چاپ اول، ١٤٠٦ هـ. ق، مشهد مقدس - ايران.
- خلاصة الأذكار و إطمينان القلوب: فيض كاشانى، محمد بن شاه مرتضى، محقق: حسن نقيبى، ١ ج، انتشارات زائر، ١٣٨٦ هـ. ق، قم - ايران.
- دعائم الإسلام و ذكر الحلال و الحرام، و القضايا و الأحكام: ابن حيون المغربى، نعمان بن محمد، محقق: آصف فيضى، ٢ ج، انتشارات مؤسسة آل البيت عليهم السلام، چاپ دوّم، ١٣٨٥ هـ. ق، قم - ايران.

- دلایل الإمامة: طبری آملی صغیر، محمد بن جریر، تحقیق: مؤسسة البعثة، ۱ ج، انتشارات بعثت، چاپ اول، ۱۴۱۳ هـ. ق، قم - ایران.
- دلایل النبوة و معرفة أحوال صاحب الشريعة: بیهقی، أحمد بن الحسين، محقق: عبدالمعطی قلعجی، ۷ ج، انتشارات دارالکتب العلمیة، چاپ اول، ۱۴۰۵ هـ. ق، بیروت - لبنان.
- دیوان باباطاهر: باباطاهر عریان.
- دیوان حافظ ابراهیم: مصری شافعی، حافظ ابراهیم، انتشارات دارالکتب المصریة، ۱۹۳۷ م.
- دیوان حافظ شیرازی: حافظ شیرازی، خواجه شمس‌الدین محمد، محقق: حسین پژمان، ۱ ج، انتشارات چاپ‌خانه مروی، چاپ سوم، ۱۳۶۶ هـ. ش، طهران - ایران.
- دیوان حافظ: حافظ شیرازی، خواجه شمس‌الدین محمد، محققین: محمد قزوینی، قاسم غنی؛ ۱ ج، انتشارات زوار، چاپ چهارم، ۱۳۸۵ هـ. ش، طهران - ایران.
- ذخائر العقبی: طبری، احمد بن عبد الله، ۱ ج، انتشارات مكتبة القدسی، ۱۳۵۶ هـ. ق، قاهره - مصر.
- رجال الكشفي (اختیار معرفة الرجال): كشفي، محمد بن عمر، محقق: محمد بن حسن طوسی و حسن مصطفوی، ۱ ج، انتشارات مؤسسه نشر دانشگاه مشهد، چاپ اول، ۱۴۰۹ هـ. ق، مشهد - ایران.
- رساله لبّ اللباب در سیر و سلوک اولی الألباب: علامه آية الله حسینی طهرانی، حاج سید محمد حسین، ۱ ج، انتشارات علامه طباطبائی، چاپ سیزدهم، ۱۴۲۶ هـ. ق، مشهد مقدس - ایران.
- رسالة نکاحیه (کاهش جمعیت ضربه‌ای سهمگین بر پیکر مسلمین): علامه آية الله حسینی طهرانی، حاج سید محمد حسین، ۱ ج، انتشارات علامه طباطبائی، چاپ دوم، ۱۴۲۵ هـ. ق، مشهد مقدس - ایران.
- روح مجرد: علامه آية الله حسینی طهرانی، حاج سید محمد حسین، ۱ ج، انتشارات علامه طباطبائی، چاپ هشتم، ۱۴۲۵ هـ. ق، مشهد مقدس - ایران.
- روضه المتّقین فی شرح من لا یحضره الفقیه: مجلسی، محمد تقی، محققین: حسین موسوی کرمانی، علی پناه اشتهاردی؛ ۱۴ ج، انتشارات مؤسسه فرهنگی اسلامی کوشان پور، چاپ دوم، ۱۴۰۶ هـ. ق، قم - ایران.
- روضه الواعظین و بصیرة المتعظین: فتال نیشابوری، محمد بن احمد، ۲ ج، انتشارات رضی، چاپ اول، ۱۳۷۵ هـ. ش، قم - ایران.
- الروضة فی فضائل أمير المؤمنين علی بن أبي طالب علیه السلام: ابن شاذان قمی، ابوالفضل شاذان بن جبرئیل، محقق: علی شکرچی، انتشارات مكتبة الأمین، چاپ اول، ۱۴۲۳ هـ. ق، قم - ایران.
- الرياض النضرة فی مناقب العشرة: طبری، محب‌الدین، ۴ ج، انتشارات دارالکتب العلمیة، چاپ دوم، ۱۴۲۴ هـ. ق، بیروت - لبنان.

- زهر الربيع: جزائري، نعمت الله بن عبدالله، ١ ج، انتشارات مؤسسه العالمیة للتجلید، چاپ اول، ١٤٢١ هـ. ق، بیروت - لبنان.
- سالک آگاه: علامه آیه الله حسینی طهرانی، حاج سید محمدحسین، مقدمه و تعلیقه: آیه الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی، انتشارات مکتب وحی، چاپ اول، ١٤٣٦ هـ. ق، طهران - ایران.
- سبل الهدی و الرشاد فی سیرة خیر العباد: صالحی شامی، محمد بن یوسف، محققین: عادل احمد عبد الموجود، علی محمد معوض؛ چاپ اول، انتشارات دارالکتب العلمیة، بیروت - لبنان.
- سرالفتوح ناظر بر پرواز روح: علامه آیه الله حسینی طهرانی، حاج سید محمدحسین، مقدمه و تعلیقه: آیه الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی، ١ ج، انتشارات مکتب وحی، چاپ اول، ١٤٣٣ هـ. ق، طهران - ایران.
- السقیفة و فدک: جوهری بصری، احمد بن عبدالعزیز، محقق: محمدهادی امینی، ١ ج، انتشارات مکتبة نینوی الحدیثة، طهران - ایران.
- سنن الترمذی: ترمذی، حافظ أبو عیسی محمد بن عیسی، محقق: عبدالوهاب عبداللطیف، ٥ ج، انتشارات دارالفکر، چاپ دوم، ١٤٠٣ هـ. ق، بیروت - لبنان.
- سیر اعلام النبلاء: ذهبی، شمس الدین محمد بن أحمد، ٢٣ ج، انتشارات مؤسسه الرسالة، چاپ نهم، ١٤١٣ هـ. ق، بیروت - لبنان.
- السیرة النبویة: حمیری معارفی، عبدالملک بن هشام، محققین: مصطفی السقا، ابراهیم أیاری، عبدالحفیظ شلی؛ ٢ ج، انتشارات دارالمعرفة، بیروت - لبنان.
- سیرة صالحان در حجیت افعال و گفتار اولیاء الهی: آیه الله حسینی طهرانی، حاج سید محمدمحسن، ١ ج، انتشارات مکتب وحی، چاپ اول، ١٤٤١ هـ. ق، طهران - ایران.
- سیری در تاریخ پیامبر اکرم صلوات الله علیه و علی آله اجمعین: آیه الله حسینی طهرانی، حاج سید محمدمحسن، ٢ ج، انتشارات مکتب وحی، چاپ اول، ١٤٤٠ هـ. ق، طهران.
- شاهراه اتحاد، بررسی نصوص امامت: قلمداران قمی، حیدرعلی، مقدمه و حواشی: سید ابوالفضل برقی قمی، ویرایش چهارم. مصحح: د. حنیف زرنگار.
- شرح الکافی: مازندرانی، محمدصالح بن احمد، محقق: ابوالحسن شعرانی، ١٢ ج، انتشارات المکتبة الإسلامیة، چاپ اول، ١٣٨٢ هـ. ق، طهران - ایران.
- شرح فقراتی از دعای افتتاح: علامه آیه الله حسینی طهرانی، حاج سید محمدحسین، معلق: آیه الله حسینی طهرانی، حاج سید محمدمحسن، ١ ج، انتشارات مکتب وحی، ١٤٣٧ هـ. ق، طهران - ایران.
- شرح نهج البلاغة: ابن أبی الحدید، عبدالحمید بن هبة الله، محقق: محمد ابوالفضل ابراهیم، ١٠ ج، انتشارات مکتبة آیه الله المرعشی النجفی، چاپ اول، ١٤٠٤ هـ. ق، قم - ایران.

- شعب الإيمان: بیهقی، احمد بن الحسین، محقق: أبی‌هاجر محمد السعید بی بیونی زغلول، ج ۷، انتشارات دارالکتب العلمیة، چاپ اول، ۱۴۱۰ هـ. ق، بیروت - لبنان.
- شواهد التنزیل لقواعد التفضیل: حسکانی، عبیدالله بن عبدالله، محقق: محمدباقر محمودی، ج ۲، مجمع إحياء الثقافة الإسلامية، چاپ اول، ۱۴۱۱ هـ. ق، طهران - ایران.
- صحیح ابن حبان بترتیب ابن بلبان: ابن حبان، ابوحاتم محمد بن احمد بستی، محقق: شعیب الأرئوط، ج ۱۶، انتشارات مؤسسة الرسالة، چاپ دوم، ۱۴۱۴ هـ. ق.
- صحیح البخاری: بخاری، أبو عبدالله محمد بن اسماعیل، ج ۸، انتشارات دارالفکر، ۱۴۰۱ هـ. ق، بیروت - لبنان.
- صحیح مسلم: قشیری نيسابوری، مسلم بن حجّاج بن مسلم، ج ۸، انتشارات دارالفکر، بیروت - لبنان.
- الصرّاط المستقیم الی مستحقّی التّقدیم: عاملی نباطی، علی بن محمد، محقق: میخائیل رمضان، ج ۳، انتشارات مكتبة الحيدرية، چاپ اول، ۱۳۸۴ هـ. ق، نجف اشرف - عراق.
- طبّ الأئمة عليهم السلام: ابناسطام، عبدالله و حسین، محقق: محمد مهدی خرسان، ج ۱، انتشارات دارالشريف الرضی، چاپ دوم، ۱۴۱۱ هـ. ق، قم - ایران.
- الطبقات الكبرى: هاشمی بصری، محمد بن سعد بن منیع، محقق: محمد عبدالقادر عطا، ج ۸، انتشارات دارالکتب العلمیة، چاپ اول، ۱۴۱۰ هـ. ق، بیروت - لبنان.
- الطرائف فی معرفة مذاهب الطوائف: سیّد بن طاووس، علی بن موسی، محقق: علی عاشور، ج ۲، انتشارات خیّام، چاپ اول، ۱۴۰۰ هـ. ق، قم - ایران.
- عبارات الأنوار فی إمامة الأئمة الأطهار (فارسی): نقوی، سیّد حامد، ج ۲۲، انتشارات کتاب‌خانه امیرالمؤمنین، چاپ دوم، ۱۳۶۶ هـ. ش، اصفهان - ایران.
- العدد القویة المخاوف الیومیة: حلّی، رضی الدین علی بن یوسف، محققین: مهدی رجائی، محمود مرعشی؛ ج ۱، انتشارات کتاب‌خانه آیه‌الله مرعشی نجفی، ۱۴۰۸ هـ. ق، قم - ایران.
- علل الدار قطنی: الدارقطنی، ج ۱۱، محقق: محفوظ الرحمن زین‌الله السلفی، انتشارات دار طيبة، چاپ اول، ۱۴۰۵ هـ. ق، ریاض - عربستان.
- علل الشرائع: ابن بابویه قمی، محمد بن علی (شیخ صدوق)، ج ۲، انتشارات کتاب‌فروشی داوری، چاپ اول، ۱۳۸۵ هـ. ش، قم - ایران.
- عیون أخبار الرضا علیه السلام: ابن بابویه قمی، محمد بن علی (شیخ صدوق)، محقق: مهدی لاجوردی، ج ۲، انتشارات نشر جهان، چاپ اول، ۱۳۷۸ هـ. ق، طهران - ایران.
- عیون المعجزات: حسین بن عبدالوهاب، انتشارات کتاب‌فروشی داوری، چاپ اول، قم - ایران.

- غایة المرام: صیمری، مفلح بن حسن، محقق: جعفر کوثرانی عاملی، ۴ ج، انتشارات دارالهادی، چاپ اول، ۱۴۲۰ هـ. ق، بیروت - لبنان.
- غرر الأخبار: دیلمی، حسن بن محمد، محقق: اسماعیل ضیغم، ۱ ج، انتشارات دلیل ما، چاپ اول، ۱۴۲۷ هـ. ق، قم - ایران.
- الغیبة: طوسی، محمد بن الحسن، ۱ ج، محققین: عبدالله طهرانی، علی احمد ناصح؛ انتشارات دارالمعارف الإسلامیة، چاپ اول، ۱۴۱۱ هـ. ق، قم - ایران.
- الفتوح: ابن اعثم کوفی، أبو محمد أحمد، محقق: علی شیری، انتشارات دارالأضواء، چاپ اول، ۱۴۱۱ هـ. ق، بیروت - لبنان.
- فرائد الأصول: انصاری، مرتضی بن محمد امین، ۲ ج، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ پنجم، ۱۴۱۶ هـ. ق، قم - ایران.
- فرائد السمطين: جوینی خراسانی، ابراهیم بن محمد، محقق: محمدباقر محمودی، انتشارات مؤسسه المحمودی، بیروت - لبنان.
- فردوس الأخبار بمأثور الخطاب المخرج علی کتاب الشهاب: دیلمی، شیرویه، محققین: محمد بغدادی، فواز احمد زمزلی؛ ۵ ج، انتشارات دارالکتاب العربی، ۱۴۰۷ هـ. ق، بیروت - لبنان.
- فرهنگ و زبان: رحمانی، شمس الدین، ۱ ج، انتشارات برگ، چاپ اول، ۱۳۶۸ هـ. ش، طهران - ایران.
- الفضائل: ابن شاذان قمی، ابوالفضل شاذان جبرئیل، ۱ ج، انتشارات رضی، چاپ دوم، ۱۳۶۳ هـ. ش، قم - ایران.
- الفقه المنسوب إلى الإمام الرضا عليه السلام: حضرت علی بن موسی الرضا علیهما السلام، تحقیق و تصحیح: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، ۱ ج، انتشارات مؤسسه آل البيت علیهم السلام، چاپ اول، ۱۴۰۶ هـ. ق، مشهد مقدس - ایران.
- قرب الإسناد: حمیری، عبدالله بن جعفر، ۱ ج، تحقیق: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، انتشارات مؤسسه آل البيت علیهم السلام، چاپ اول، ۱۴۱۳ هـ. ق، قم - ایران.
- الکافی: کلینی، محمد بن یعقوب، محققین: علی اکبر غفاری، محمد آخوندی؛ ۸ ج، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ هـ. ق، طهران - ایران.
- الکامل فی التاريخ: ابن اثیر، علی بن أبی الکریم، ۱۳ ج، انتشارات دار صادر - دار بیروت، ۱۳۸۵ هـ. ق، بیروت - لبنان.
- کتاب العین: فراهیدی، خلیل بن احمد، محققین: مهدی مخزومی، ابراهیم سامرائی؛ ۸ ج، انتشارات هجرت، چاپ دوم، ۱۴۰۹ هـ. ق، قم - ایران.

- کتاب **سليم بن قيس الهلالي**: هلالی، سلیم بن قیس، محقق: محمد انصاری زنجانی خوئینی، ج ۲، انتشارات الهادی، چاپ اول، ۱۴۰۵ ه. ق، قم - ایران.
- كشف الغمّة في معرفة الأئمّة عليهم السّلام**: اربلی، علی بن عیسی، محقق: سید هاشم رسولی محلاتی، ج ۲، انتشارات بنی هاشمی، چاپ اول، ۱۳۸۱ ه. ش، تبریز - ایران.
- كشف اليقين في فضائل أمير المؤمنين عليه السّلام**: حلّی، حسن بن یوسف (علامه حلّی)، محقق: حسین درگاهی، ج ۱، انتشارات وزارت ارشاد، چاپ اول، ۱۴۱۱ ه. ق، طهران - ایران.
- کشکول زمان** (داستان‌ها و حکایت‌های آموزنده): اشتهاردی، علی پناه، انتشارات علامه، چاپ اول، ۱۳۸۴ ه. ق، قم - ایران.
- الکشکول**: بحرانی، یوسف بن احمد، انتشارات دار مکتبه الهلال، ۱۹۹۸ م، بیروت - لبنان.
- کفایة الأثر في النص على الأئمة الإثني عشر**: خزاز رازی، علی بن محمد، محقق: عبداللطیف حسینی کوه‌کمری، ج ۱، انتشارات بیدار، ۱۴۰۱ ه. ق، قم - ایران.
- کمال‌الدین و تمام‌النعمه**: ابن بابویه قمی، محمد بن علی (شیخ صدوق)، محقق: علی اکبر غفاری، ج ۲، انتشارات اسلامیّه، چاپ دوم، ۱۳۹۵ ه. ق، طهران - ایران.
- کنز الفوائد**: کراجکی، محمد بن علی، محقق: عبدالله نعمه، ج ۲، انتشارات دارالذخائر، چاپ اول، ۱۴۱۰ ه. ق، قم - ایران.
- لغت‌نامه دهخدا**: دهخدا، علی اکبر، ج ۱، انتشارات روزنه، ۱۳۷۳ ه. ش، طهران - ایران.
- مأساة الزهراء عليها السّلام**: مرتضی عاملی، سید جعفر، ج ۲، انتشارات دارالسیره، چاپ دوم، ۱۴۱۸ ه. ق، بیروت - لبنان.
- متشابه القرآن و مختلفه**: ابن شهر آشوب مازندرانی، محمد بن علی، ج ۲، انتشارات بیدار، چاپ اول، ۱۳۶۹ ه. ش، قم - ایران.
- مثنوی معنوی**: مولوی بلخی رومی، جلال‌الدین محمد (مولانا)، محقق: مهدی آذر یزدی، ج ۶، انتشارات پژوهش، چاپ سوم، ۱۳۷۵ ه. ش، طهران - ایران.
- مثنوی معنوی**: مولوی بلخی رومی، جلال‌الدین محمد (مولانا)، محقق: سید حسن خوشنویس میرخانی، ج ۶، ۱۳۷۴ ه. ق.
- مشیر الأحران**: حلّی، جعفر بن محمد بن نما، تحقیق: مدرسه امام مهدی علیه السّلام، ج ۱، انتشارات مدرسه امام مهدی علیه السّلام، چاپ سوم، ۱۴۰۶ ه. ق، قم - ایران.
- المجالس السنیة في مناقب و مصائب العترة النبویة**: امین، سید محسن، ج ۴، انتشارات دارالتعارف، بیروت - لبنان.

- مجمع البيان في تفسير القرآن: طبرسي، فضل بن حسن، مقدمه: محمد جواد بلاغي، ١٠ ج، انتشارات ناصر خسرو، چاپ سوّم، ١٣٧٢ هـ. ش، طهران - ايران.
- مجموعه آثار شهيد مطهری: آية الله شهيد مطهری، مرتضى، ٢٧ ج، انتشارات صدرا، قم - ايران.
- المحاسن: برقي، احمد بن محمد بن خالد، محقق: جلال الدين محدث، ٢ ج، انتشارات دارالكتب الاسلاميه، چاپ دوّم، ١٣٧١ هـ. ق، قم - ايران.
- المختصر في أخبار البشر (تاريخ أبي الفداء): ابوالفداء، ٤ ج، انتشارات دارالمعرفة، بيروت - لبنان.
- مرآة العقول في شرح أخبار آل الرسول: مجلسي، محمدباقر (علامة مجلسي)، محقق: سيد هاشم رسولي محلاتي، ٢٦ ج، انتشارات دارالكتب الإسلامية، چاپ دوم، ١٤٠٤ هـ. ق، طهران - ايران.
- مروج الذهب: مسعودي، علي بن الحسين، محقق: اسعد داغر، ٤ ج، انتشارات دارالهجرة، چاپ دوّم، ١٤٠٩ هـ. ق، قم - ايران.
- المزار: شهيد اول، محمد بن مكي، تحقيق و تصحيح: مدرسه امام مهدي عليه السلام، محمدباقر موحد ابطحي اصفهاني، ١ ج، انتشارات مدرسه امام مهدي عليه السلام، چاپ اول، ١٤١٠ هـ. ق، قم - ايران.
- مسائل علي بن جعفر و مستدرکاتها: عريضي، علي بن جعفر، تحقيق و تصحيح: مؤسسة آل البيت عليهم السلام لإحياء التراث، ١ ج، انتشارات مؤسسة آل البيت عليهم السلام، چاپ اول، ١٤٠٩ هـ. ق، قم - ايران.
- مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل: نوري، حسين بن محمد تقی، تحقيق: مؤسسة آل البيت عليهم السلام، ٢٨ ج، انتشارات مؤسسة آل البيت عليهم السلام، چاپ اول، ١٤٠٨ هـ. ق، قم - ايران.
- المسترشد في إمامة علي بن أبي طالب عليه السلام: طبري آملی كبير، محمد بن جرير، محقق: احمد محمودي، ١ ج، انتشارات كوشانپور، چاپ اول، ١٤١٥ هـ. ق، قم - ايران.
- مسند أبي يعلى: أبويعلى موصلي، محقق: حسين سليم أسد، ١٣ ج، انتشارات دارالمأمون للتراث.
- مسند أحمد: أحمد بن حنبل، ٦ ج، انتشارات دار صادر، بيروت - لبنان.
- مشارك أنوار اليقين في أسرار أمير المؤمنين عليه السلام: حافظ برسي، رجب بن محمد، محقق: علي عاشور، ١ ج، انتشارات أعلمی، چاپ اول، ١٤٢٢ هـ. ق، بيروت - لبنان.
- مصادقة الإخوان: ابن بابويه قمي، محمد بن علي (شيخ صدوق)، محقق: سيد علي خراساني كاظمي، ١ ج، انتشارات مكتبة الامام صاحب الزمان العامة، چاپ اول، ١٤٠٢ هـ. ق، كاظميه - عراق.
- مصباح المتهجد و سلاح المتعبّد: طوسي، محمد بن الحسن (شيخ طوسي)، ١ ج، انتشارات مؤسسة فقه الشيعة، چاپ اول، ١٤١١ هـ. ق، بيروت - لبنان.
- المصنّف: ابن أبي شيبه كوفي، محمد، محقق: سعيد لحام، ٨ ج، انتشارات دارالفكر، چاپ اول، ١٤٠٩ هـ. ق، بيروت - لبنان.

- المصنّف:** صنعانی، عبد الرزاق، محقق: حبيب الرحمن الأعظمی، ١١ ج.
- مطالب السؤل فی مناقب آل الرسول عليهم السلام:** شافعی، محمد بن طلحة، محقق: ماجد بن أحمد العطية.
- مطلع انوار:** علامه آية الله حسینی طهرانی، حاج سید محمدحسین، مقدمه و تعلیقه: آية الله سید محمدمحسن حسینی طهرانی، ١٣ ج، انتشارات مکتب وحی، چاپ اول، ١٤٣١ هـ. ق، طهران - ایران.
- معاد شناسی:** علامه آية الله حسینی طهرانی، حاج سید محمدحسین، ١٠ ج، انتشارات نور ملکوت قرآن، چاپ یازدهم، ١٤٢٧ هـ. ق، مشهد مقدّس - ایران.
- معانی الأخبار:** ابن بابویه قمی، محمد بن علی، محقق: علی اکبر غفاری، ١ ج، انتشارات جامعه مدرسین حوزه علمیّه قم، چاپ اول، ١٤٠٣ هـ. ق، قم - ایران.
- المعجم الكبير:** طبرانی، حافظ أبي القاسم سليمان بن أحمد، محقق: حمدي عبدالمجيد سلفی، ٢٥ ج، انتشارات دار إحياء التراث العربي، چاپ دوّم، ١٤٠٥ هـ. ق، بیروت - لبنان.
- مقاتل الطالبین:** اصفهانی، ابوالفرج، محقق: سید احمد صقر، ١ ج، انتشارات دارالمعرفة، بیروت - لبنان.
- مقتل الحسين عليه السلام:** الأزدي، ابومخنف، محقق: حسين غفاری، انتشارات مطبعة العلمية، قم - ایران.
- مقتل الحسين عليه السلام:** خوارزمی، موفق بن أحمد، محقق: محمد سماوی، ٢ ج، انتشارات أنوار الهدی، چاپ دوّم، ١٤٢٣ هـ. ق، قم - ایران.
- مکارم الأخلاق:** طبرسی، حسن بن فضل، ١ ج، انتشارات شریف رضی، چاپ چهارم، ١٤١٢ هـ. ق، قم - ایران.
- الملل و النحل:** شهرستانی، محمد بن عبدالکريم، محقق: محمد بن فتح الله بدران، ٢ ج، انتشارات الشریف الرضی، چاپ سوّم، ١٣٦٤ هـ. ش، قم - ایران.
- من لا يحضره الفقيه:** ابن بابویه قمی، محمد بن علی (شیخ صدوق)، محقق: علی اکبر غفاری، ٤ ج، انتشارات جامعه مدرسین حوزه علمیّه قم، چاپ دوم، ١٤١٣ هـ. ق، قم - ایران.
- مناقب آل أبي طالب عليهم السلام:** ابن شهر آشوب مازندرانی، محمد بن علی، ٤ ج، انتشارات علامه، چاپ اول، ١٣٧٩ هـ. ق، قم - ایران.
- مناقب الإمام أميرالمؤمنين علي بن أبي طالب عليه السلام:** ابن سليمان كوفي، حافظ محمد، انتشارات مجمع إحياء الثقافة الإسلامية، چاپ اول، ١٤١٢ هـ. ق.
- مناقب علي بن أبي طالب عليه السلام:** ابن مغازلی واسطی جلابی شافعی، حافظ أبي الحسن علی بن محمد، محقق: محمدباقر بهبودی، انتشارات المكتبة الإسلامية، ١٣٩٤ هـ. ق، طهران - ایران.

- مناقب مرتضوی: حسینی کشفی، محمد صالح، ۱ ج، انتشارات روزنه، چاپ اول، ۱۳۸۰ ه. ش، طهران - ایران.
- المناقب: خوارزمی، موفق بن احمد، ۱ ج، انتشارات جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۱۱ ه. ق، چاپ دوم، قم - ایران.
- مهج الدعوات و منهج العبادات: سید بن طاووس، علی بن موسی، محققین: ابوطالب کرمانی، محمدحسن محرر؛ انتشارات دارالذخائر، چاپ اول، ۱۴۱۱ ه. ق، قم - ایران.
- مهر تابان: علامه آیه الله حسینی طهرانی، حاج سید محمدحسین، ۱ ج، انتشارات علامه طباطبائی، چاپ پنجم، ۱۴۲۳ ه. ق، مشهد مقدس - ایران.
- مهر فروزان (نمایی اجمالی از شخصیت علمی و اخلاقی حضرت علامه آیه الله حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی - قدس الله نفسه الزکیه -): آیه الله حسینی طهرانی، حاج سید محمدمحسن، ۱ ج، انتشارات مکتب وحی، چاپ اول، ۱۴۳۴ ه. ق، طهران - ایران.
- میزان الاعتدال فی نقد الرجال: ذهبی، ابی عبدالله محمد، ۴ ج، انتشارات دارالمعرفة، بیروت - لبنان.
- نگرشی بر مقاله قبض و بسط تئوریک شریعت: علامه آیه الله حسینی طهرانی، حاج سید محمدحسین، ۱ ج، انتشارات علامه طباطبائی، چاپ دوم، ۱۴۲۷ ه. ق، مشهد مقدس - ایران.
- نهج الحق و کشف الصدق: حلّی، حسن بن یوسف (علامه حلّی)، ۱ ج، انتشارات دارالکتاب اللبنانی، چاپ اول، ۱۹۸۲ م، بیروت - لبنان.
- نور ملکوت قرآن: علامه آیه الله حسینی طهرانی، حاج سید محمدحسین، ۴ ج، انتشارات علامه طباطبائی، چاپ سوم، ۱۴۲۷ ه. ق، مشهد مقدس - ایران.
- نوروز در جاهلیت و اسلام: آیه الله حسینی طهرانی، حاج سید محمدمحسن، انتشارات مکتب وحی، چاپ اول، ۱۴۳۵ ه. ق، طهران - ایران.
- الهدایة الكبرى: خصیبی، حسین بن حمدان، ۱ ج، انتشارات البلاغ، ۱۴۱۹ ه. ق، بیروت - لبنان.
- الوافی بالوفیات: صفدی، محققین: أحمد الأرناؤوط، ترکی مصطفی؛ ۲۹ ج، انتشارات دار إحياء التراث، ۱۴۲۰ ه. ق.
- الوافی: فیض کاشانی، محمد محسن بن شاه مرتضی، ۲۶ ج، انتشارات کتابخانه امیرالمؤمنین علی علیه السلام، چاپ اول، ۱۴۰۶ ه. ق، اصفهان - ایران.
- وسائل الشیعة: شیخ حر عاملی، محمد بن حسن، تحقیق: مؤسسة آل البيت عليهم السلام، ۳۰ ج، انتشارات مؤسسة آل البيت عليهم السلام، چاپ اول، ۱۴۰۹ ه. ق، قم - ایران.
- وظیفه فرد مسلمان در احیای حکومت اسلام: علامه آیه الله حسینی طهرانی، حاج سید محمدحسین، ۱ ج، چاپ اول، ۱۴۱۰ ه. ق، مشهد مقدس - ایران.

- وقعة الطّف: ابومخنف کوفی، لوط بن یحیی، محقق: محمد هادی یوسفی غروی، ۱ ج، انتشارات جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ سوّم، ۱۴۱۷ هـ. ق، قم - ایران.
- وقعة صفین: ابن مزاحم، نصر، محقق: عبدالسلام محمد هارون، ۱ ج، انتشارات مکتبه آیه الله المرعشی النجفی، چاپ دوّم، ۱۴۰۴ هـ. ق، قم - ایران.
- ولایت فقیه در حکومت اسلام: علامه آیه الله حسینی طهرانی، حاج سید محمد حسین، ۴ ج، انتشارات علامه طباطبائی، چاپ سوّم، ۱۴۲۸ هـ. ق، مشهد مقدّس - ایران.
- ینایع المودّة لذوی القربی: قندوزی، سلیمان بن ابراهیم، محقق: سید علی جمال اشرف الحسینی، ۴ ج، انتشارات اسوه، چاپ دوّم، ۱۴۲۲ هـ. ق، قم - ایران.

آثار منتشره

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دوره علوم و مبانی اسلام شیعی

آثار حضرت علامه آیه الله حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی و حضرت آیه الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس الله سرهما - که توسط این انتشارات به زیور طبع آراسته گردیده، به شرح ذیل است:

۱. تفسیر (قرآن - حدیث)

انوار الملکوت: این کتاب در ادامه سلسله مباحث «انوار الملکوت» می باشد که توسط مرحوم علامه طهرانی - رضوان الله علیه - طی سخنرانی هایی در ماه مبارک رمضان ۱۳۹۰ هجری قمری در مسجد قائم طهران، ایراد شده و چکیده آن را در جنگ های خود ثبت نموده بودند. این دست نوشته ها بعد از رحلت ایشان، در دو جلد تنظیم و با ترجمه آیه الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی منتشر شده است.

تفسیر آیه نور: این کتاب حاصل بیانات گهربار حضرت علامه طهرانی - رضوان الله علیه - پیرامون تفسیر عرفانی و اخلاقی آیه مبارکه نور ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ﴾ در مسجد قائم طهران می باشد، که صوت آن پس از ویرایش و تصحیح به همراه مقدمه ای نفیس از فرزند بزرگوارشان حضرت آیه الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس الله سره - به زیور طبع آراسته گردیده است.

شرح فقراتی از دعای افتتاح: کتاب حاضر، حاصل ده جلسه برجای مانده از فرمایشات حضرت علامه آیه الله العظمی حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی - قدس الله سره - در شرح دعای شریف افتتاح است، که در شب های ماه مبارک رمضان در جمع رفقا و شاگردان سلوکی خویش، به شرح و تبیین اسرار و نکات عرفانی و توحیدی این دعای عالیة المضامین پرداخته بودند.

شرح فقراتی از دعای ابوحمزه ثمالی: این کتاب شرح و ترجمه ای است شیوا و دلنشین با محتوای عرفانی - اخلاقی پیرامون دعای شریف ابوحمزه ثمالی، که حضرت علامه آیه الله حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی - رضوان الله علیه - در شب های ماه مبارک رمضان در مسجد قائم ایراد فرموده بودند، که پس از تصحیح و تحقیق، در دو مجلد تبویب گردیده است.

حیات جاوید: این کتاب شریف شرح و تفسیری است شیوا و رسا بر وصیت نامه معجز بیان حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب به فرزندشان امام حسن مجتبی علیهما السلام که در

بازگشت از جنگ صفین در منطقه‌ای به نام حاضرین بیان فرمودند که حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس سره - به تألیف آن اقدام نمودند.

عنوان بصری: مجموعه‌ای است مشتمل بر متن سخنرانی‌های حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس سره - در شرح حدیث شریف عنوان بصری، که طی سالیان متمادی برای شائقین مسلک و مکتب عرفان و توحید بیان فرمودند. شرح مبسوط این حدیث، تحت عنوان *سرر/ملکوت* به قلم خود ایشان تألیف گردیده است.

آموزه‌های معرفت: این اثر، شرح دعای عظیم‌الشان ابوحمزه ثمالی می‌باشد که حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس سره - طی سالیان متمادی برای طالبین معرفت ایراد فرموده و در آن به شرح و تفسیر مضامین عرش‌بنیان دعا و تشریح موانع سیر و تبیین وضعیت و اوصاف بندگان و کیفیت ربط بین خلاق و پروردگار در مقام عبودیت پرداخته‌اند.

جلوه‌های معرفت: این اثر مشتمل بر خطبه‌هایی است که حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس سره - در سنوات مختلف در اعیاد سعید فطر و قربان ایراد فرموده‌اند، و در آن با تبیین مسئله توحید و مقام ولایت، به توضیح عوامل هدایت و سعادت انسان پرداخته‌اند.

۲. اخلاق

آیین رستگاری: این کتاب، حاصل بیانات ارزشمند حضرت علامه آیه‌الله العظمی حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی - رضوان الله علیه - پیرامون ارکان، آداب و امور لازمه سیر و سلوک اِلی‌الله است که برای یکی از اصدقای ایمانی خویش بیان فرموده‌اند، که به همراه مقدمه و تصحیح فرزند بزرگوارشان حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس سره - به زیور طبع آراسته گردیده است.

سالک آگاه: این کتاب، مشتمل بر متن سخنرانی‌های حضرت علامه آیه‌الله حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی - قدس الله نفسه الزکیة - می‌باشد که در مناسبت‌های مختلف پیرامون علم و علما ایراد فرموده‌اند، که به همراه مقدمه و تعلیقات و تصحیحات حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس سره - به زیور طبع آراسته گردیده است.

مبانی اخلاق در آیات و روایات: این اثر، متن سخنرانی‌های حضرت علامه آیه‌الله حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی - رضوان الله علیه - در طرح مبانی اخلاقی می‌باشد که در زمینه تفسیر آیات قرآن و همچنین سایر متون دینی در مناسبت‌های مختلف ایراد گردیده است. این کتاب در دو مجلد به همراه مقدمه حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس سره - منتشر شده است.

۳. فلسفه و عرفان و کلام

مبانی تشیع: این اثر، حاصل ۸ مجلس از بیانات حضرت علامه آیه‌الله حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی - رضوان الله علیه - در باب مباحث اعتقادی تشیع می‌باشد که طی آن برخی از مباحث کلامی مانند جبر و اختیار و خیر و شرّ و... از منظر عارفان الهی بیان گردیده است.

سرّ الفتح ناظر بر پرواز روح: این کتاب، مقاله‌ای است ناظر بر کتاب پرواز روح که از خامه علامه آیه‌الله العظمی حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی - رضوان الله علیه - تراوش یافته و به تبیین انظار و آرای متعالی مکتب عرفان و توحید در نهایت سیر تکاملی بشر پرداخته است که به جهت تبیین و توضیح بیشتر، حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس الله سره - این مقاله را مقرون به مقدمه و تعلیقاتی نموده‌اند.

اسرار ملکوت: این اثر شرحی است بر حدیث امام جعفر صادق علیه السلام به روایت «عنوان بصری» که عمل به مضامین آن از دیرباز مدّ نظر علمای بزرگ عرفان و اخلاق بوده است، که حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس الله سره - آن را در سه مجلد تألیف نمودند. این مجموعه بهترین مبیین و معرف افکار و مبانی سلوکی مرحوم علامه طهرانی - رضوان الله علیه - می‌باشد. این اثر به زبان عربی نیز ترجمه و منتشر شده است.

حریم قدس: مقاله‌ای در سیر و سلوک اِلی‌الله است که توسط حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس الله سره - به عنوان مقدمه‌ای بر ترجمه فرانسوی کتاب شریف «لبّ اللّباب در سیر و سلوک اُولی‌الآباب» تألیف حضرت علامه طهرانی - قدس الله سره - نگارش یافته است. این اثر به زبان عربی نیز ترجمه و منتشر شده است.

افق وحی: این کتاب، نقد نظریات و پاسخ به شبهات دکتر عبدالکریم سروش پیرامون وحی و رسالت می‌باشد. از آنجا که پاسخ برخی از بزرگان و فضلا به این شبهات، خود دارای نقاطی شبهه‌برانگیز و حتی خارج از حیطه مورد بحث بوده و باعث تقریر و تثبیت نظریات صاحب مقاله می‌شد، حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس الله سره - تأملی هم در این پاسخ‌ها نموده‌اند.

گلشن اسرار: این کتاب شرحی بر حکمت متعالیه صدرالمتألهین شیرازی است که توسط حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس الله سره - در درس خارج فلسفه بیان شده است. از آنجا که شیوه مؤلف محترم با الهام از صدرالمتألهین - قدس سرهما - بیان تدریجی اصول و مبانی و دستاوردهای علوم الهی و مطالب عرفانی - حکمی به همراه بیان حکایات و قصص و شهودات بزرگان است، لذا صوت این مجموعه مباحث، ویرایش و در اختیار علاقه مندان قرار گرفته است.

سیره صالحان: مجموعه محقق و منقح ۱۶ جلسه از بیانات حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس سره - پیرامون حجیت فعل و کلام اولیای الهی و منجزیت آن نسبت به دیگران که در سال ۱۴۳۲ هجری قمری بیان گردیده است.

۴. فقه و اصول

صلاة الجمعة: این رساله فقهی که به زبان عربی تألیف گردیده است، تقریرات درس خارج فقه حضرت آیه‌الله سید محمود شاهرودی می‌باشد که توسط حضرت علامه آیه‌الله حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی - رضوان الله علیهما - نگارش یافته و به ضمیمه تعلیقات فرزند ایشان، حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس الله سره - به زیور طبع آراسته گردیده است.

ترجمه صلاة الجمعة: این کتاب توسط مجمع تحقیق مکتب وحی، تحت إشراف حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس الله سره - منتشر شده است.

رسالة اجتهاد و تقلید: این کتاب حاوی تقریر بحث‌ها و درس‌های مرحوم آیه‌الله شیخ حسین حلّی در حوزه علمیه نجف، به تحریر حضرت علامه آیه‌الله حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی - رضوان الله علیهما - می‌باشد که حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس الله سره - با ترجمه، توضیح و تعلیقاتی بر اتقان این اثر افزوده‌اند.

این کتاب با عنوان *الدّر النّضید فی الاجتهاد و التقلید* به عربی نیز منتشر شده است.

مباحث فقهی: این کتاب شریف، متن جلسات سخنرانی حضرت علامه آیه‌الله حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی - رضوان الله علیه - در مسجد قائم طهران می‌باشد که در آن با بیانی شیوا و دلنشین برخی از احکام مبتلابه فقهی را برای نمازگزاران و سالکان راه خدا تبیین نموده‌اند.

فقاہت در تشیع: این کتاب عبارت است از خاتمه‌ای که حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس سره - بر کتاب *اجتهاد و تقلید* والد مکرّمشان نگاشته‌اند، که بنا بر اهمیت موضوع به صورت مستقل با مقدمه‌ای مفصل در باب شرایط مرجعیّت و افتاء و وظایف مراجع تقلید تدوین گردیده است. این کتاب حاوی دیدگاه اهل معرفت در این باب است.

رسالة طهارت انسان: این رساله خلاصه مباحثی پیرامون بررسی فنی و فقهی طهارت ذاتی مطلق انسان است که حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس الله سره - در درس خارج فقه ایراد و سپس با قلمی شیوا تحریر نموده‌اند. این اثر به زبان عربی نیز ترجمه و منتشر شده است.

اجماع از منظر نقد و نظر: مسئله اجماع یکی از ادله اربعه فقاہت و اجتهاد است که بدون داشتن اصل و ریشه‌ای الهی، در فقه شیعی راه یافته و به معارضه با ادله متقنه الهیه پرداخته

است. حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس الله سره - در این اثر با نگرشی انتقادی و بنیادین و متقن، به تبیین این موضوع اقدام نموده‌اند.

نوروز در جاهلیت و اسلام: این اثر، تحقیقی است پیرامون نوروز و آداب آن در قبل و بعد از اسلام، که حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس الله سره - از منظر عقل و شرع و براساس مبانی و مطالب والد بزرگوارشان، به تحلیلی شیوا و جامع درباره نوروز و بدعت‌های وارده در دین مقدس اسلام پرداخته‌اند.

رساله عمره مفرده: این رساله درباره عدم مشروعیت تکرار عمره مفرده در کمتر از یک ماه می‌باشد، که حاصل بیانات حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس سره - در درس خارج فقه بوده است.

۵. تاریخی و اجتماعی

مناقب اهل بیت علیهم السلام: این اثر شامل ۷ مجلس از بیانات گهربار حضرت علامه آیه‌الله حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی - رضوان الله علیه - در باب مناقب اهل بیت، به‌خصوص امیرالمؤمنین و امام هادی علیهم السلام است که طی آن، شمه‌ای از تاریخ و خصوصیات آن حضرات بیان شده است.

اربعین در فرهنگ شیعه: این رساله تألیف حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس سره - است که در آن عنوان «اربعین» در فرهنگ شیعه از جوانب مختلف مورد بررسی قرار گرفته و به اثبات رسیده است که این عنوان از مختصات حضرت سیدالشهدا علیه السلام است. این اثر به زبان عربی نیز ترجمه و منتشر شده است.

سیری در تاریخ پیامبر اکرم صلوات الله علیه و علی آله اجمعین: این اثر، حاصل مجالس حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس سره - در بیان تاریخ اسلام با رویکرد تحلیل و بررسی تاریخ پیامبر اکرم و تأثیر آن بر نگرش انسان به معارف شریعت می‌باشد، که در زمان حیات والد معظمشان، حضرت علامه آیه‌الله حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی - رضوان الله علیه - ایراد شده و در دو مجلد تبویب گردیده است.

۶. یادنامه و تذکره

مهر تابناک: علامه آیه‌الله العظمیٰ حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی و فرزند بزرگوارشان آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس الله سرهما - به مناسبت‌های مختلف از شمه‌ای از احوالات و تاریخ حیات پر برکت حضرت علامه آیه‌الله العظمیٰ حاج سید علی قاضی طباطبائی - قدس

الله نفسه الزکیة - برای بیان مطالب راقی و متعالی مکتب عرفان بهره برده‌اند، که این مطالب ارزنده در مجموعه‌ای جمع‌آوری و در اختیار مشتاقان معرفت و رهجویان مسیر حقیقت قرار گرفته است.

نفحات انس: این نوشتار، بیانات حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس الله سره - در تبیین شخصیت عارف کامل حضرت حاج سید هاشم حداد - قدس الله نفسه الزکیة - می‌باشد، که به طرح دقیق آموزه‌های اصیل عرفانی، به‌خصوص بحث انسان کامل و حجیت سیره و فعل ولی مطلق الهی و ملازمت روحی و معیت او با ائمه اطهار علیهم السلام می‌پردازد.

مهر فروزان: این کتاب، نمایی اجمالی از شخصیت علمی و عرفانی و اخلاقی عارف بالله حضرت علامه آیه‌الله العظمی حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی - قدس الله نفسه الزکیة - می‌باشد که توسط فرزند ایشان، حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس الله سره - به رشته تحریر درآمده است. این کتاب با عنوان *الشمس المنيرة* به عربی نیز ترجمه شده است.

۷. دوره محقق و مهذب مکتوبات خطی، مراسلات و مواعظ

مطلع انوار: این موسوعه گرانسنگ، حاصل دست‌نوشته‌ها و ثمره عمر شریف حضرت علامه آیه‌الله حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی - قدس الله نفسه الزکیة - می‌باشد که تحت عنوان مکتوبات و مراسلات و مواعظ جمع‌آوری نموده بودند، که پس از رحلت ایشان به‌صورت محقق، مهذب و موبوب در چهارده مجلد به همراه مقدمه، تصحیح و تعلیقه‌های نفیس فرزند ایشان حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس الله سره - طبع گردیده است. اهم مباحث مجلدات آن به شرح ذیل است:

جلد اول: مراسلات، ملاقات‌ها و احوالات شخصی مؤلف محترم به قلم خود؛ قصص و حکایات اخلاقی و عرفانی، تاریخی و اجتماعی؛ **جلد دوم:** مختصری است از ترجمه و تذکره اساتید اخلاق و عرفان مؤلف محترم؛ **جلد سوم:** ترجمه و تذکره عدّه‌ای از بزرگان و علما و شخصیت‌های تأثیرگذار؛ **جلد چهارم:** عبادات و ادعیه و اخلاق؛ **جلد پنجم:** ابحاث فلسفی و عرفانی؛ هیئت و نجوم و علوم غریبه؛ ادبی و بلاغی؛ **جلد ششم:** اجازه‌نامه‌های روایی و اجتهادی مؤلف؛ مباحث تفسیری و روایی؛ **جلد هفتم:** ابحاث فقهی (فقه خاصه، عامه و مقارن) و مباحث اصولی؛ **جلد هشتم:** ابحاث کلامی (مبدأ، معاد، مساوی)؛ **جلد نهم:** ابحاث کلامی (پیرامون اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام)؛ **جلد دهم:** یادداشت‌ها و برگزیده‌هایی از کتب تاریخی و اجتماعی؛ **جلد یازدهم:** ابحاث رجالی؛ متفرقات (پزشکی، لطائف و...)؛ **جلد دوازدهم و سیزدهم:** خلاصه مواعظ مؤلف در ماه مبارک رمضان سنه ۱۳۶۹ و ۱۳۷۰ قمری؛ **جلد چهاردهم:** فهارس عامه این موسوعه (آیات، روایات، اشعار، اعلام و...).

نرم افزار

کیمیای سعادت: این نرم افزار شامل ۸۶ جلد کتاب از آثار حضرت علامه آیه الله حاج سید محمدحسین حسینی - رضوان الله علیه - و ۲۲ جلد کتاب از تألیفات حضرت آیه الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس سره - و متن بیش از ۷۰۰ سخنرانی و مقاله می باشد.

آوای ملکوت: این نرم افزار جامع، مشتمل بر آثار حضرت علامه آیه الله حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی و حضرت آیه الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس سره - می باشد که در قالب ۵ فلش (صوتی - تصویری) با عنوانین ذیل منتشر شده است:

آوای ملکوت ۱ (ندای معرفت):

• مجموعه آثار حضرت علامه آیه الله حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی - رضوان الله علیه - شامل: متن ۸۵ جلد کتاب و متن و صوت ۱۳۰ جلسه از بیانات و مواعظ.

• مجموعه آثار حضرت آیه الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس سره - شامل: متن ۲۲ جلد کتاب، متن و صوت: ۲۴۰ جلسه در شرح حدیث عنوان بصری؛ ۲۷۷ جلسه در شرح دعای ابوحزمه ثمالی؛ ۷۳ جلسه در بیان سلوک خانواده (مبانی سیر و سلوک إلى الله)؛ ۱۸۷ جلسه در طرح مبانی اسلام؛ ۷۹۳ جلسه درس خارج فلسفه (اسفار اربعه)؛ ۲۱۶ جلسه درس منظومه؛ ۴۶۹ جلسه درس خارج اصول فقه؛ ۱۰۸ جلسه درس قواعد فقهیه؛ ۲۴۹ جلسه درس خارج فقه؛ و بانک صوت ادعیه و مناجات، مدایح و مرثی، صدای بزرگان.

آوای ملکوت ۲ (کتب صوتی): ۴۰ عنوان کتاب صوتی از آثار حضرت علامه آیه الله حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی و حضرت آیه الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی رضوان الله علیهما.

آوای ملکوت ۳ (مجموعه تصویری شرح حدیث عنوان بصری): ۱۱۵ جلسه فیلم بیانات و مواعظ حضرت آیه الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس سره - در شرح حدیث عنوان بصری.

آوای ملکوت ۴ (مجموعه تصویری شرح دعای ابوحزمه ثمالی): ۱۲۳ جلسه فیلم بیانات و مواعظ حضرت آیه الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس سره - در شرح و تفسیر دعای ابوحزمه ثمالی طی ماه های رمضان سال ۱۴۳۰ الی ۱۴۳۸ ه. ق.

آوای ملکوت ۵ (مجموعه تصویری طرح مبانی اسلام): ۲۱ جلسه فیلم بیانات و مواعظ حضرت آیه الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس سره - با موضوع مبانی سیر و سلوک إلى الله و ۷۰ جلسه فیلم بیانات و مواعظ با عنوان طرح مبانی اسلام در مناسبت های مختلف مانند اعیاد فطر، غدیر، نیمه شعبان، جایگاه اهل علم، جلسات شهرستان ها و ...